

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav českých dějin

Historické vědy – české dějiny

PhDr. Jan Michl

**Legionáři a fenomén legionářství
v moderní čs. státnosti**

**Phenomenon of Legionnaires in Statehood of
Czechoslovakia**

Disertační práce

2008

Školitel: Doc. PhDr. Ivan Šedivý, Csc.

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Dobříši dne 15. 8. 2007

Strýček byl legionář Válčil na Piavě
A byl tak poctivý že když se vrátil neměl práci
Zato měl hodnou ženu
Na rukou tetování
A smysl pro legraci
A k stáří rakovinu
Po celý život nenáviděl válku a všecku její špínu
On byl z těch lidí kteří poletí do vesmíru¹

---

¹ Hrabě, Václav – Mišík, Vladimír, Ty II., Supraphon, 1980.

Úvod

V první řadě bych měl osvětlit cestu, která mě dovedla až k tématu mé disertační práce. Musím upozornit, že v mém případě se nejedná o osobní téma. V rodině ani vzdáleném příbuzenstvu o žádném legionáři nevím, a proto nejsem vůči legionářství citově zaujat. Původně jsem se chtěl jako historik věnovat tématům, která se týkají spíše konce první československé republiky, ale během studia na Filozofické fakultě UK v Praze jsem zjistil, že tato témata jsou už mnohokrát zpracována a interpretována. Proto jsem hledal téma, které by bylo dostatečně neprobádané či nezpracované. Shodou okolností jsem se rozhodl pro životopis zapomenutého muže prvního odboje Lva Sychravy, o kterém jsem rovněž napsal diplomovou i rigorózní práci, která se u mého vedoucího i oponenta setkala s nadšeným přijetím, díky kterému mi byly odpuštěny i jisté drobné formální nedostatky. Při bádání o osobě Lva Sychravy jsem objevil do té doby pro mě neznámé končiny českých moderních dějin, které ve mě vyvolaly mnoho otázek.

Při rozhodování o náplni disertační práce jsem ani na vteřinu neuvažoval o rozšíření životopisu Lva Sychravy. Toto téma mě již neinspirovalo a navíc jsem ho nepovažoval za dostatečně nosné pro disertaci. Chtěl jsem si však konečně odpovědět na své otázky, které nebylo možné vysvětlit z dosud vydané odborné literatury, protože žádná na toto téma neexistovala. Proto jsem se rozhodl pro „Legionáře a fenomén legionářství v moderní čs. státnosti“.

K psaní jsem na základě zkušeností přistoupil poněkud odlišně, než v případě diplomové práce. Tam jsem se až kontraproduktivně snažil o důsledné chronologické seřazení faktografie, které mě omezovalo v mém literárním projevu a činilo text značně strohý a křečovitý. Při psaní disertační práce jsem se především soustředil na tematickou nápaditost a udržení alespoň elementární dějové linie, která se vystřihá častému neduhu odborného textu, totiž jistě neustále se opakující dějové smyčce nebo chcete-li „bludnému dějovému kruhu“. Dějová smyčka nastává při snaze „napsat vše“, kdy autor z naprosto automatických příčin začne tematicky „větvit“ či „odbočovat“, až se po několika stranách opět vrací k výchozímu bodu, odkud znovu „odbočí na jinou stranu“. To se opakuje celou práci, na jejímž konci je popsáno mnoho stovek normostran a všichni zainteresovaní mají

pocit dobře odvedené práce, která je však bezcenná, protože ji nikdo nedokáže přečíst, natož pochopit.²

Abych se vyvaroval stejnému osudu, píši pouze o událostech, které s daným tématem úzce souvisí a které posunují děj dále. Faktografii, která s daným tématem přímo nesouvisí, uvádím v poznámkách nebo odkazuji na literaturu a prameny, v kterém je možno se dozvědět podrobnější informace.

Struktura mé práce je zvolena tak, aby byla snadno srozumitelná, přehledná a aby její děj na začátku začal, v průběhu probíhal a na konci končil. Kapitoly jsou ve dvou rovinách, dělí se tedy na kapitoly a podkapitoly. První a druhý díl se věnuje popsání a definování termínů legionář, legionářství a jejich nástupu v samotném Československu. Seznamuje s institucemi, které se dají nazvat legionářskými, osvětluje základní právní rámec statutu „legionář“ a zdůrazňuje legionářský zásah do obsazování celého území nového státu a nesmazatelnou stopu při budování československé armády.

Třetí díl by se mohl nazvat spolkově politický, jelikož je věnován legionářským organizacím ať už v ČSR, tak v Evropě. Nesoustředím se pouze na administrativní vývoj spolků, ale i jejich politické směřování a jejich vzájemnou hašteřivost, které do detailů kopíruje hašteření mezi politickými stranami v letech 1919-1939. S tím souvisí i kapitola legionářských symbolů, kterých bylo mnoho a tak jsem vybral jen ty nejvýraznější a celorepublikově akceptované.

Pátý díl „Kultura“ je jakýmsi závěrem úseku věnovaný první československé republice. Kulturní přínos legionářů jsem se snažil popsat spíše do šířky než do hloubky, protože se nepovažuji za kvalifikovaného historika umění.

Období první republiky je těžištěm mé disertační práce, protože se jedná o časový úsek, kde existuje nekonečné množství pramenů, kdy legionáři tvořili základní pilíř státnosti a kdy alespoň s jejich představiteli bylo zacházeno jako s elitou národa. Následující kapitoly se již věnují tématům nadčasovým (obecným) nebo pouze dokreslují ústup legionářství z výsluní. Sled kapitol není přísně chronologický, ale spíše tematický, ačkoliv není vyřazena jistá chronologická logičnost. Některé kapitoly jsem ve finální úpravě přemístil do příloh, jelikož se tak úplně nehodily do struktury disertační práce, ale sami o sobě jsou dost zajímavé a byla by škoda je zcela odstranit.

---

² *Někdy se udržuje ještě představa, že práce napsaná tak, aby je četl s porozuměním i neodborník, do vědy nepatří. Podle toho předsudku je jejich autor jen obratný stylista. Naopak se snadno šíří o nepřístupně napsané nicotnosti přesvědčení, že jde o náročné vědecké dílo vymykající se chápání laika,* in Marek, Jaroslav, Příspěvky k typologii historikova textu, ČČH 1994, č.4, str.536.

Legionářská stopa mizí z pramenů dnem 1. září 1939, kdy se již hrdinové nedělí na účastníky zahraničního a domácího odboje, ale pouze na ty, kteří bojují proti okupantům a ostatní. Proto bylo nesmírně obtížné zmapovat legionářský přínos protinacistickému odboji, jelikož jejich legionářská minulost je v pamětech účastníků i v odborné literatuře uváděna jen velmi zřídka. Abych druhé světové válce v disertační práci nevyhrazoval větší prostor než jiným časovým úsekům, byl jsem nucen popis velice komplikovaného a vrstevnatého československého odboje značně zjednodušit a fragmentizovat.

Podobné potíže provázejí období 1945-1948, kdy jsou legionáři jednoznačně „přebiti“ novou generací legionářů, kterým se už však říká jinak. Po roce 1948 pak legionáři v heuristickém slova smyslu mizí naprosto a jedinými zachytnými body pro badatele jsou jejich pohrby a soukromá korespondence. Součástí disertační práce jsou i přílohy, kde je použit jak přepis archiválií, tak i kopie originálních dokumentů.

Co se přístupu týče, neměl jsem od samého počátku v úmyslu psát čistě právní ani správní nebo dokonce hospodářské dějiny. Spíše jsem se snažil sestavit pestrou mozaiku informací, subjektivních dobových i vlastních názorů, na základě osudů vybraných legionářských jedinců, kteří byli buď významní nebo alespoň typičtí pro jisté období nebo sociální skupinu. To vše jsem pak s jistou námahou vsadil do rámce řekněme narativní historiografie, kde probíhají životy „malých“ i „velkých“ legionářů na pozadí obecných českých resp. československých dějin dvacátého století. Poté však zákonitě v některých pasážích má navrch historická antropologie a jinde sociální, vojenské či politické dějiny. Právě udržet pohromadě množství subjektivních postřehů, dějinných detailů a zabránit vytvoření nepřehledné snůšky dojmů bez vnitřní jednoty bylo na celé práci nejtěžší a kdybych nebyl přesvědčen, že jsem tento boj vyhrál, tak bych se neodvážil předložit disertaci k obhajobě. Při četbě mé práce se některé postřehy opakují, což ne vždy je důkazem mé roztržitosti, ale spíše jsem se snažil přenést atmosféru z dobových pramenů do textu, protože prvek neustálého opakování statistických přehledů, stížností, žádostí a pomluv je v materiálech z období 1919-1938 všude přítomný.

Heuristicky jsem vycházel především z fondů Vojenského ústředního archivu v Praze, kde je jednoznačně nejvíce materiálu s primárně legionářskou tematikou. V archivu všeobecně jsou však spíše zvyklí na badatele píšící o legiích v době válečné a nikoli mírové. Proto je struktura fondů podle toho zpracována a opakovaně ve všech archivu jsem musel znovu a znovu vysvětlovat, že se mi nejedná o legie jako takové, ale o legionáře za první republiky. Nejrozsáhlejší fond Kanceláře československých legií (Kleg) je zatím nezpracován (nezinventarizován) a většina materiálu se věnuje působení

legií v cizině a jejich návratu domů. Kartony, které se věnují samotné agendě kanceláře jsou z drtivé většiny naplněny statistickými údaji, které jsou různého původu a které si často protiřečí. Od ručně psaných až po brožury s hlavičkou Československého statistického ústavu. Zbytek pak tvoří žádosti legionářů: o uznání statutu legionáře, o sociální zabezpečení, opatření zaměstnání apod.. Badatel musí při práci s takovým množstvím podobných dokumentů mít jistý cit pro rozlišení nepodstatných informací od těch podstatných. Pokud má tento cit vyvinutý, základní kámen je položen. Mezi další základní fondy bych zařadil zpracované fondy Vojenské kanceláře prezidenta republiky, Památníku osvobození či nezpracované fondy FIDAC, Sdružení italských legionářů a Pozůstalosti.

Dalším klíčovým archivem je Archiv Hlavního města Prahy, kde jsou zpracované archiválie legionářských spolků v Praze, které byli velmi často identické s ústředním spolkem. V této souvislosti je cenný fond Odboru vnitřních věcí, spolkový katastr, kde je zachována administrativní korespondence s Policejním ředitelstvím Československé obce legionářské, Nezávislé jednoty čsl. legionářů, Družiny a několika dalších menších legionářských spolků.

Pozoruhodný je fond Kruhu starodružiníků v Archivu Národního muzea. Zvláště první dva kartony přinášejí velmi vzácné dokumenty nejen o Kruhu, ale o celém legionářském osudu v období 1945-1972.

Fondy v ostatních archivech již mají jen doplňující a ověřující charakter. Ať už se jedná o Archiv ministerstva vnitra, Státní ústřední archiv, Archiv ministerstva zahraničních věcí či Archiv Ústavu T.G. Masaryka. Kapitola týkající se prezidenta Ludvíka Svobody nemohla být podložena archivními prameny, protože fond v Archivu Kanceláře prezidenta republiky není zpracován a není tedy ani přístupný. V ostatních archivech je Svoboda popisován jen okrajově nebo jako voják, což se mi nehodilo k tématu.

Druhým hlavním pramenem pro mě byl dobový tisk. Novinových legionářských titulů bylo nepřeberné množství, mnohá měla pouze jepičí život, ale tři bych označil jako ústřední: „Československý legionář“ - tiskový orgán Klegu, „Národní osvobození“ - neoficiální tiskový orgán ČsOL a „Legie“ - tiskový orgán Nezávislé jednoty čsl. legionářů. Většina titulů je k dispozici v Národní knihovně, ale s výjimkou „Národního osvobození“ všechny legionářské tituly končí rokem 1935 a tak je třeba pokračovat v knihovně Vojenského historického ústavu.

Dobovou literaturu memoárovou jsem použil pouze na dokreslení, k citacím a její výpovědní hodnotu a věrohodnost bych stavěl na roveň dobovým periodik.

Odborná monografie na dané téma neexistuje, ale odborných článků je hned několik desítek. Ať už ze šedesátých let nebo z polistopadového období. Díky těmto článkům jsem se v problematice rychleji zorientoval. Pokud tvrdím, že odborná literatura neexistuje, pak to není až tak docela pravda. Koncem dvacátého století inicioval předseda obnovené Československé obce legionářské Rudolf Krzák (1914 - 2004) zmapování a vytvoření seznamu všech legionářů v závislosti na jednotlivých okresech. Regionální a oblastní muzea tuto výzvu přijala a tak vzniklo a ještě stále vzniká toto mohutné dílo. Shodou okolností k němu došlo až v okamžiku, kdy zemřel poslední legionář. Publikace o československých legionářích vycházejí v omezeném nákladu a i jejich kvalita je různá. Některá okresní muzea jen prostě přetiskla jmenný seznam legionářů, takže publikace je čtivá asi jako telefonní seznam. Většina regionálních muzeí však k úkolu přistoupila zodpovědněji a evidentně se zaujetím. Asi k nejpovedenějším a nejrozsáhlejším bych zařadil titul: *Juza, Josef, Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou, 1998*, kde autor nečerpal pouze z regionálního archivu, ale i z Vojenského ústředního archivu.

Ale i ostatní tituly mají solidní úroveň. Například poválečnými osudy legionářů se podrobně zabývá publikace: *Sedlár, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003*. Významní legionáři mají v publikacích své medailonky, je zaznamenán vznik legií a někdy i osud legionářů od první republiky až do roku 1968. K slabinám těchto publikací však patří jejich provinčnost, mnohdy se vůbec nebere v úvahu, že Československá obec legionářská nebyla jedinou legionářskou organizací a přílišný důraz se klade na regionální souvislosti, takže pro čtenáře tzv. „odjinud“ je text mnohdy nesrozumitelný.

Významným pokrokem pro badatele je internetová stránka www.psp.cz, kde jsou k nalezení nejen veškeré zápisy ze schůzí poslanecké sněmovny, personální složení, ale i znění projednávaných zákonů. Po zadání klíčového slova „Legionář“ je však k dispozici překvapivě málo odkazů, které navíc pouze dokládají, že v prvorepublikovém parlamentu se politika příliš nedělala, nýbrž se většinou jen planě řečnilo.

Zahraniční literatura o daném tématu je stejně skromná jako tuzemská. V seznamu literatury jsem uvedl několik titulů v jazycích, které ovládám, ale jejich přínos je pro mou práci minimální, jelikož se zabývají většinou sibiřskou anabází ruských legií. Při srovnávání zvyklostí v cizích armádách jsem však použil několik předních děl z vojenské historiografie či ze života významných vojevůdců. Pochopitelně, že jsem zohlednil zkušenosti slovenských a polských legionářů v polských a slovenských historických časopisech a publikacích, které jsou uvedeny v závěrečném seznamu.

Z diplomových prací na FF UK se pouze dvě přímo týkají mého tématu: *Dvořáková, Olga, Československé legie v našich učebnicích z let 1920-1938, FF UK, 1990* a *Linhart, Jaroslav, Legionáři po nástupu fašismu r. 1933, FF UK, 1970*. Jejich přínos pro mou práci byl ovšem minimální. Z první jsem použil jen nápad a tituly některých učebnic ze seznamu literatury, zatímco z druhé vůbec nic.

Závěrem bych chtěl uvést, že po celý čas mého studia historie byl na mě přímo i nepřímý vyvíjen nátlak, který se snažil přetvořit můj osobitý písemný projev do formy, která by se nelišila od formy písemného projevu většiny českých historiků. Snahu vymýtit z mého projevu metafory, nezvyklé slovní obraty, úvahy, prezentaci vlastních názorů a komparaci často přednášející zaštiťovali slovem „pozitivizmus“, který mi byl prezentován jako jediný správný směr historiografie. V myslích mnohých historiků tento termín však zmutoval do tvaru, který se už vůbec nepodobá původnímu filozofickému smyslu: *veškeré naše poznání pochází ze zkušenosti*, nýbrž je často „pozitivizmus“ vysvětlován a vnímán jako nauka, která se snaží dostat co nejbližší „dokonalé pravdě“, jenž lze docílit pouze faktografickým rigidním výčtem všeho, co s daným tématem alespoň trochu souvisí. Já s tímto názorem nesouhlasím a přikláním se k názoru Jaroslava Marka, že aditivní přiřazování dílčích faktů už nevyhovuje. Historik už nemůže nakupit všechny poznatky bez redukce. Je nucen je eliminovat, seskupovat do nových souvislostí, zmenšovat je v perspektivních proporcích, musí dát jedněm zastupovat ostatní, protože explicita a úplnost jsou nemožné. Obstojí jen díla, která svým každým výrokem poukazují na rozlehlou minulou realitu, jež nemůže být ve svých složkách historikem ani pojmenována, natož pak předvedena. Má-li takové dílo vzniknout, musí autor užívat šifer a symbolů, musí psát tak, aby jeho dílo bylo vnímáno jako znak, což je možné pouze v narativní formě.³

Žádný osobitý literární styl nevzniká pouhým rozhodnutím daného jedince, ale postupným vývojem. I v mém případě jsem při psaní prvních rozsáhlejších referátů použil za vzor již vydané historické odborné knihy. Uvedu alespoň tituly: *Hronský, Marián, Boj o Slovensko a Trianon (1918-1920), Bratislava, 1998* a *Rataj, Jan, O autoritativní stát, Praha, 1997*. Tito historici mi byli sympatičtí častým používáním citací, které podle mého názoru oživují text a přinášejí mnohem více autenticity, než autorovo převyprávění. Přelomovým dílem pro mě je titul *Boj o Hrad* Antonína Klimka, kde jsem se poprvé setkal s toužebně očekávanou demýtizací Tomáše G. Masaryka a Edvarda Beneše. Konečně jsem se zde setkal s obrazem Beneše a Masaryka jako lidských politiků a ne jako osvícených a

³ Srovnej – Marek, Jaroslav, Příspěvky k typologii historikova textu, ČČH 1994, č.4, s.531-544.

ušlechtilých polobohů. Konečně se potvrdilo mé dlouholeté podezření, že i Masaryk a Beneš byli obyčejní politici, kteří jsou všude na světě stejní a kteří svá veškerá konání podřizují snaze udržet či posílit svá mocenská postavení. Podobně se stavím ke všem mýtům československých dějin, kde je odjakživa veřejnosti vnucována jasná a nezpochybnitelná čára mezi dobrem a zlem a to v přímé souvislosti s politickým režimem, který právě panuje. Jakákoliv snaha tyto mýty zpochybnit je pak i u odborné obce považována za provokaci, s čímž počítám a jsem svá tvrzení připraven obhájit.

Pochopitelně mě ovlivnil i vedoucí diplomové práce prof. Jan Kuklík, který mi byl blízký svým důrazem na literární stránku textu a otevřeným přístupem k vědecké práci historika. Další etapou vývoje pak byly mé samotné zkušenosti s tvůrčím psaním, které mě naplňují sebevědomím a sebedůvěrou.

Kancelář československých legií

Kancelář čs. legií (Kleg) vyvolaná v život ministrem národní obrany Václavem Klobáčkem, počala úřadovat dne 25. listopadu 1918 v Josefovských kasárnách v Praze 2. Jejím úkolem bylo, vést úplný seznam legionářů, usnadnit vrátivším se legionářům přechod do normálních poměrů, ujmout se invalidů a pozůstalých po padlých, vést fondy k jejich podpoře. Jednoduše řečeno, uvádět tzv. legionářské zákony v život a provést konečnou finanční likvidaci dluhů a pohledávek spojených s vydržováním čs. legií za hranicemi. Od května 1919 se Kleg přestěhoval již jako 37. odd. ministerstva národní obrany do budovy Umělecko-průmyslové školy v Praze 1. na Rejdišti, konkrétně se jednalo o dvě místnosti s okny a dvě bez oken.⁴ Pobočka Kanceláře čs. legií byla rovněž v Bratislavě čili ve Wilsonovu, kde se přednostou stal slovenský spisovatel a ruský legionář Josef Gregor-Tajovský⁵, který ovšem záhy na vlastní žádost vojenskou službu opustil a věnoval se výhradně psaní.

Hlavním referátem Klegu byl referát umisťovací, dále referát evidenční, právní, pozemkový, živnostenský, humanitních ústavů, zaopatřovací a podpůrný. Postupem času

⁴ VHA, fond Kleg, karton 17, Zvláštní písemnosti 1918-1939, vznik organizace a činnost Klegu.

⁵ Josef Gregor Tajovský vystudoval učitelský ústav, poté v Praze studoval obchodní akademii. Po absolvování pracoval jako bankovní úředník v Prešově a Trnavě. Již během svého pražského pobytu spolupracoval se Štefánikem, Šrobárem ve studentském spolku „Detvan“. Již v roce 1914 přeběhl na ruskou stranu fronty a byl zajat. 20.7.1917 se přihlásil do legií. Záhy byl odeslán na důstojnickou školu a poté byl přidělen k vojenské komisi v Kyjevě jako spolupracovník Národní rady. Tam redigoval „Slovenské hlasy“ a kyjevskou přílohu „Čechoslovana“. Už v srpnu 1919 jako zvláštní posel se vrátil s Rudolfem Medkem do vlasti, in Československý legionář, č.43, 26.10.1934, str. 16.

počet oddělení a pododdělení, správ a skupin rostl, až se z Klegu stal ohromný byrokratický kolos. Finální základní dělení bylo na tři správy: sociální péče, evidenční a finanční. Do finanční správy patřil i Likvidační úřad zahraničních vojsk.⁶

Výkazy o činnosti jsou většinou nezáživnou směsicí čísel o počtech došlých spisů, počtu vyřízených spisů a počtu spisů nevyřízených. To samé platí o udělování legionářských legitimací. Roční rozpočet se pohyboval kolem částky deseti miliónů. Například v roce 1932 činil rozpočet Klegu 9 182 400, Kč⁷ a v následujících letech rostl navzdory hospodářské krizi nebo právě proto.

Prvním přednostou Klegu byl Rudolf Novák, druhým francouzský legionář plukovník Otakar Husák, třetím pak pplk. Vuchterle⁸, od února 1924 funkci přednosty zastával ruský legionář, právník, ministerský rada František Danielovský, který zde setrval až do konce existence úřadu. Přednosta kanceláře byl rovněž i vydavatelem a odpovědným redaktorem časopisu „Československý legionář“, i když v záhlaví týdeníku je uveden redaktor František Maisner.

Do skupiny „všeobecné“ můžeme zařadit příjem a vyřizování došlých spisů, jednoduše běžná kancelářská práce. Nejčastěji se jednalo o žádosti o podporu legionáře, který ne vlastní vinou se dostal do těžké životní situace. Přednosta skupiny sociální péče byl z titulu své funkce členem: Obecně prospěšného bytového družstva pro výstavbu kolonií v Praze, Fondu čs. legionářů při Státním pozemkovém úřadě, spolupracoval písemně i osobně se Sociálním ústavem legionářským⁹, s Podpůrným fondem legionářským při ministerstvu národní obrany apod.

Pod tuto skupinu sociální péče patřilo sedm referátů: referát umisťovací, pozemkový, který legionářům za výhodných podmínek poskytoval úvěry na půdu. Referát živnostenský pomáhal legionářům získávat živnostenské oprávnění, koncese, úvěry i trafiky. Referát

---

⁶ VHA, fond Kleg, karton 17, Zvláštní písemnosti 1918-1939, vznik organizace a činnost Klegu.

⁷ VHA, fond Kleg, k.6, 1933, Důvěrné.

⁸ Josef Boris Vuchterle (1891-1923), po absolvování obchodní akademie byl zaměstnán jako účetní u firmy Filwert v Kyjevě. Po vypuknutí války jeden z prvních příslušníků České družiny. V bitvě u Zborova byl střepinou zraněn do oblasti páteře a částečně ochrnl. Po roce stráveném po nemocnicích se opět naučil částečně chodit a vrátil se k legiím. V té době přestoupil na pravoslaví a přijal jméno Boris. Počátkem října 1920 byl jmenován přednostou Klegu, kde vydržel až do své předčasné smrti. Úrna s jeho popelem byla uložena v Památníku osvobození, kde však zmizela stejně jako pamětní deska na jeho rodném domě ve Vránově u Domažlic, in Československý legionář, č.1, 4.1.1924, str.1 a Českoslovenští legionáři okresu Domažlic, Domažlice 2000, str.24.

⁹ Sociální ústav legionářský byl nejmladší institucí sociální péče o legionáře, a proto se rodil za velkého odporu v parlamentu. Vznikl ze sbírek bratří v dobách nuceného pobytu v zahraničí. Ustanovil 17.12.1927, činnost zahájil v dubnu 1928. Sídíl v místnostech Legiobanky Na Florenci č.5. Měl osmnáctičlenné představenstvo, polovina volena prezidentem republiky doživotně, druhá polovina volená valnou hromadou. (Srov. Syrový, Pavlů, Markovič, gen, Raše, Karel Zmrhal), in Kudela, Josef, Sociální péče o legionáře, Brno, 1929, str.30-31.

humanitních ústavů spravoval celkem tři zaopatřovací ústavy pro legionáře: Domov čs. legionářů-invalidů na Jenerálce v Čechách (kapacita cca 80 míst), Domov čs. legionářů-invalidů v Bystřici pod Hostýnem na Moravě (kapacita 15 míst) a Zotavovnu čs. legionářů-invalidů v Prilesu u Trenčianské Teplé na Slovensku. V prvně jmenovaném ústavu byli zaopatřováni legionáři zcela invalidní či zestárlí, v ostatních dvou byli umístěni invalidové částečně schopní práce.¹⁰

Úroveň poskytovaných služeb byla zřejmě dobrá, jak svědčí i revizní správa Jana Bořila přednosty skupiny sociální péče Klegu, který v červnu 1933 shledal v Píšťaněch stav dobrý, v Prilesu vadný krov pod věží, vlhkost na pokojích, podprůměrnou nosnost slepic, ale jinak pokrok oproti dřívějšku. V Bystřici pod Hostýnem pak našel jedinou chybu a to nedostatečnou obsazenost, která se bude muset řešit reklamou.¹¹

Těmto stálým humanitním ústavům předcházely ústavy provizorní, Už v roce 1919 byla zřízena obchodní škola čs. legionářů-invalidů na slezském zámku Blucherově ve Studánce. Vyučovaly se tam tyto předměty - český jazyk, kupecké počty, nauka obchodní a směnečná, obchodní korespondence, účetnictví, obchodní zeměpis a nauka občanská, nauka o zboží, těsnopis, krasopis, jazyk německý a korespondence práce pisárenské. Smyslem této školy byla jakási rekvalifikace legionářů, aby měli na pracovním trhu větší šanci na uplatnění. Zřízena byla i dočasná útulna čs. legionářů-invalidů na zámku Leontýně u Křivokláta.¹²

Zaopatřovací referát propočítával služební započitatelnou dobu a vydával legionářům invalidům výměry. Legionářům válečným poškozcům a jejich pozůstalým poskytoval informace ve věcech zaopatřovacích. Ve lhůtě stanovené zákonem do 30.11.1925 uplatnilo svůj nárok na přiznání invalidity plných 10 345 legionářů, ale plných 8420 případů Kancelář zamítla.¹³ A tak mohl Kleg k 1.1.1933 uveřejnit, že má v péči 1361 invalidů (cca 2 % legionářů), což je u válečných veteránů neobvykle málo. Navíc pouze 883 z nich pobíralo plné zaopatřovací dávky, což už byla pro stát vyloženě ostuda, že se snaží šetřit na těch nejslabších legionářích.¹⁴

Referát italských pojistek se zabýval výlučně podáváním informací o tom, co jsou to pojistky italských legionářů, jakou mají platnost, jak žádat o jejich výplatu apod. Referát podpůrný pouze dubloval činnost referátu zaopatřovacího a umisťovacího.

¹⁰ VHA, fond Kleg, k.17, Zvláštní písemnosti 1918-1939, vznik organizace a činnost Klegu

¹¹ VHA, fond Kleg, k.6, 1933, Důvěrné, č.j. 21 956/1933.

¹² VHA, fond Kleg, k. 1, 1919, Spisy, č.j. 35415, datum dokumentu 27.11.1919.

¹³ VHA, fond Kleg, k.17, Zvláštní písemnosti 1918-1939, vznik organizace a činnost Klegu.

¹⁴ VHA, fond Kleg, k.17, Zvláštní písemnosti 1918-1939, vznik organizace a činnost Klegu

Skupina evidenční měla pododdělení evidence ruských legionářů, evidence italských legionářů a evidence francouzských legionářů. Dále evidence ztrát, demobilizační oddělení a archivní oddělení.¹⁵

Zvláště evidence ztrát byla až neskutečně podrobná, nejvíce asi zaujme spis s nápisem „Sebevraždy“. Je zde zaznamenáno do posledních detailů kolik legionářů spáchalo sebevraždu a jakým způsobem. Například v období od 1.1. 1920 do 31.12.1931 se jednalo o 250 sebevražd, kdy ve 116 případech byl zvolen způsob oběšením, 81 zastřelením, 24 přejetí vlakem, 16 utopením, 12 otrávením a jeden zoufalec řešil svou situaci skokem z okna. V pozdějších letech přibyl i způsob elektrickým proudem, přičemž v této souvislosti byla zmiňována i dvě úmrtí způsobená bleskem, ale zde bych sebevražedný úmysl nepředpokládal. U každého takového chudáka pak pracovníci evidenčního oddělení zaznamenali rodinný stav, zaměstnání a vyznávané náboženství.¹⁶

Definice legionáře

Ač se to při odstupu téměř devadesáti let tolik nejeví, nebyl legionář jako legionář. Dokonce nebyl ruský legionář jako ruský legionář a značné rozdíly existovaly i mezi francouzskými legionáři. Než se však dostaneme k postupné atomizaci legionářů, začneme nejobecnější definicí a sice zákonem: „*Legionářem jest každý dobrovolník čsl. legionářské (revoluční-zahraniční) armády, který byl do ní zařazen na základě přihlášky učiněné příslušnému orgánu nebo zástupci čsl. Národní Rady v Paříži nebo některé z jejích odboček nejdéle do 28. října 1918, a to dobrovolně, bez jakéhokoliv nátlaku nebo nařízení čsl. Národní Rady nebo jiného čsl. revolučního orgánu veřejnou mocí nadaného, a v den převratu, t.j. 28. října 1918, skutečně v ní službu podle svého služebního přidělení konal - nebo který hodnověrně prokáže, že z důvodu, na jeho vůli a moci nezávislých, nemohl v uvedený den v místě příslušného zařazujícího a přidělujícího čsl. vojenského orgánu k zařazení býti přítomen - nebo který byl z ní řádně propuštěn...Vedle toho za legionáře jest pokládati rovněž Čechoslováky rakouského, uherského neb německého státního občanství, kteří během války dobrovolně vstoupili do některé ze spojeneckých a spřátelených pravidelných (regulérních) armád, jsoucí v pravidelné válce proti středoevropské*

¹⁵

VHA, fond Kleg, k. 17, Zvláštní písemnosti 1918-1939, vznik, organizace a činnost Klegu.

¹⁶

VHA, fond Kleg, k. 26, Číselná statistika ztrát čs. zahraničního vojska 1920-1938.

koalici...prokázali-li hodnověrně, že z důvodů na jejich vůli nezávislých nebylo jim možno vstoupiti nebo přestoupiti do čsl. revoluční -zahraniční legionářské armády.“¹⁷

Právě na základě data 28. října 1918 existovala značná diference mezi legionáři „dle zákona“ a legionáři faktickými. Podle Kanceláře čs. legií bylo registrováno celkem 109 590 legionářů, ale zákonným předpokladům odpovídalo pouze 88 688 registrací.¹⁸ Oněch dvacet tisíc „nezařazených“ legionářů většinou měli právě problém dokázat, že dne 28. října 1918 byli v činné službě.

Že se jednalo o klasický byrokratický nesmysl, svědčí skutečnost, že jeden z nejdůležitějších a nej přednějších mužů zahraničního odboje dr. Lev Sychrava měl obtíže při dokazování o svém statutu legionáře. Nakonec jeho oprávněnost registrace museli dosvědčit tři svědci, mezi nimiž figuroval i ministr zahraničí Edvard Beneš.¹⁹

Tato nespravedlnost vůči mužům-nevojákům zahraničního odboje, kteří bojovali za svobodu národa perem, slovy a organizační prací se odstranil až roku 1924 v souvislosti s nároky vdovy Julie Čermákové, která kvůli zvýšení vdovského důchodu žádala komisi o přiznání charakteru legionáře pro svého zemřelého muže Bohumila Čermáka - předsedy Svazu československých spolků na Rusi v letech 1915-1916 a člena Odbočky ČsNR na Rusi. Komise v tomto případě udělala výjimku a žádala odpovědné orgány o směrnicí, která by právně tyto časté výjimky ospravedlňovala. Právě případem Bohumila Čermáka vznikl právní precedens, který zákon č. 462 neoficiálně „novelizoval“.

...v případě Bohumila Čermáka jeho vdovy Julie Čermákové se komise pro přiznání charakteru legionáře nemůže vázati na slovné znění leg. zákona č. 462.

*Bylo by přímo absurdní, aby osoby, které politickou svou činností vymohli u spojeneckých vlád povolení ku zřízení čs. zahraničního vojska byli méně hodnoceni, než nejposlednější vojín čs. legií...Mnozí z těchto činných členů Národní Rady snad i ústně druhému se do čs. vojska hlásili, ale přihláška jejich nebyla přijata, poněvadž na místech, která zaujímali, byli v té době nenahraditelní*²⁰.

Jinak většinou se jednalo o jedince, kteří sice v legiích sloužili, ale buď dezertovali nebo byli z legionářských řad vyloučeni. Šlo, až na pár výjimek o legionáře ruské, kteří nasáti ruských komunistickým chaosem si s disciplínou příliš hlavu nelámali. Asi

¹⁷ Zákon č. 462 Sb. zák., Sbíрка zákonů a nařízení, Praha, 1919.

¹⁸ Srovnej - Vorel, Jaroslav, Legionáři, Brno, 1930, Vymezení pojmu legionáře, str. 34 -39.

¹⁹ Šedivý, Ivan, Družina československých legionářů v počátcích legionářského hnutí v Československu, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha, 1993, str. 94.

Srovnej s přílohou č. 4.

²⁰ VHA, fond Památník osvobození 1919 - 1939,k. 2, č. 685705.

VHA, fond Kleg, k.2, 1924, č.j. 36202 Členové Čs. Národní Rady - přiznání char. leg. 4.4.1924.

nejznámějším legionářským dezertérem byl spisovatel Jaroslav Hašek, který po Velké říjnové socialistické revoluci odešel z legií a přidal se na chvíli k bolševikům. K postiženým patřili i legionáři italští, kteří byli mnohdy ke vstupu do legií donuceni a hlavně pozůstali po popravených osmi legionářích, které popravili čsl. legionáři na rozkaz italského velení v červnu 1918 v Barbareně za údajné zběhnutí. Zvláště v případě Josefa Doskočila, otce čtyř dětí, nepřiznání charakteru legionáře uvrhlo sirotky a vdovu v bídu a strádání.²¹

Další postiženou skupinou byli jedinci, kteří vstoupili do legií po převratu, takové případy se nejčastěji vyskytovali u legionářů italských, kterým se do zajateckých táborů zpráva o vzniku Československa donesla až začátkem listopadu 1918, někdy i později a teprve v listopadu slovní spojení „československý legionář“ u většiny zajatců přestalo vyvolávat hrůzu.²²

Zcela speciální skupinou pak byli nešťastníci, kteří nezvládli boj s byrokratickou hydrou a nárok se jim jednoduše nepodařilo „razítkově“ prokázat. Ne všichni se totiž znali důvěrně s vlivnými muži jako Lev Sychrava. K této skupině můžeme přiřadit i jedince, kteří se znelíbili vůdcům odboje a kteří byli politicky a tedy i existenčně zlikvidováni. Nutno dodat, že se tak obvykle stalo na základě soudního rozhodnutí. Jako příklad můžeme uvést jednoho ze zakladatelů Družiny starodružiníka Václava Čefenského nebo později generála Gajdu.

Dalším kritériem pro definování legionáře je věk. Nejmladší legionáři se narodili roku 1900 a bylo jich celkem 158.²³ Zvláště to první číslo se dobře pamatuje. Byli sice evidováni i mladší legionáři, ale to se jednalo vesměs o děti narozené v Rusku a přivezené spolu s legionáři. Vůbec nejmladším legionářem byl podle záznamů Jiří Kurkin narozený 25.12.1908 ve Volyňské gubernii, kterému v době bitvy u Zborova bylo osm let a tak ho jen těžko můžeme podezírat z toho, že skutečně bojoval.²⁴

Skutečnost, že termín „legionář“ byl pečlivě opečováván, dosvědčuje i incident, který se odehrál na přelomu let 1922 a 1923. Tehdy v časopise „Čestná legie Československa“ zval šéfredaktor tohoto listu všechny bývalé příslušníky 21. střelecké divize na schůzi do restaurace ve Štěpánské ulici „U Šumavy“. Jelikož policejní ředitelství v rámci boje proti nepřítelům republiky monitorovalo činnost bývalých vojáků rakousko-uherské armády, bylo hned nařízeno název časopisu i spolku změnit, aby se tam již

²¹ VHA, fond Kleg, k.6, 1933, Spisy, č.j. 31868/1933.

²² VHA, fond Kleg, k.6, 1933, Spisy, č.j. 41 639.

²³ VHA, fond Kleg, k. 26, Statistika čs. zahraničního vojska 1914-1938.

²⁴ <http://www.army.cz/acr/vuapraha/index.htm>

nevyskytovalo slovo „legie“. Ministerstvo vnitra vydalo zákaz spolku i policejní výměr na časopis, proti čemuž šéfredaktor Čeněk Novák protestoval a označoval to za protizákonné. Tato námitka však byla úřady smetena ze stolu s poukazem na zákon č. 462 Sb.²⁵

Legionář francouzský

Legionář francouzský se obvykle vyznačoval tím, že ho začátek války zastihl mimo Rakousko-Uhersko, nejčastěji v Paříži. Jelikož rakousko-uherská armáda a tedy i čeští pěšáci na západní frontě nebyli masově nasazeni, nebylo možné legie stavět ze zajatců. Jako projev spojení sice byly na západní frontě nasazeny čtyři divize, ale tam Češi sloužili jen u dělostřelectva, odkud nebylo možné přeběhnout na druhou stranu. Proto se francouzský legionář od svých kolegů lišil vyšším věkem, vyšším vzděláním, většími životními zkušenostmi, větším uměleckým nadáním, větším steskem po domově a menší bojeschopností.

První legionáři „Roty Nazdar“ tvořili proto ze sociálního hlediska velmi pestrá společnost. Jelikož však „Rota Nazdar“ byla téměř celá vybita hned při prvním bojovém nasazení v rámci marocké divize, nejsou tito legionáři-starodružiníci pro naše téma příliš podstatní. Nedostatek „kanonenfutu“ pro čs. legie ve Francii se řešil různě. Část jich byla přivezena ze zajateckých táborů celého Balkánu, jiní se do francouzské armády dostali přes srbskou armádu, několik set Čechoslováků ale spíše Slováků bylo přivezeno ze silné emigrantské kolonie ve Spojených státech, přes tisíc vojáků se stihlo přesunout z rozpadajícího se Ruska v červenci 1917 a několik chudáků bylo koncem války mobilizováno na základě smlouvy mezi Národní Radou a „Výborem České kolonie ve Francii“.²⁶

Ač původ vojáků a osudy byly velmi pestré, paradoxně se to na jednotě legií příliš neprojevovalo. Zřejmě zde sehrála roli ona životní zkušenost a dospělost vojáků, stejně jako fakt, že pro mnohé byla uniforma francouzského legionáře pouze jedna z mnoha, kterou si oblékli. Vždyť například pro Sergeje Ingra to znamenalo obléci si již pátou vojenskou uniformu v řadě (rakouská, srbská, ruská, italská, francouzská) a to ještě netušil, že do dalších tří se obleče ve válce příští (československá, britská, sovětská).

²⁵

Státní ústřední archiv (dále SÚA), fond PZÚ – AMV 207 – 418 – 1/40.

²⁶

Michl, Jan, Život a dílo dra. Lva Sychravy, Rigorózní práce, FF UK, Praha, 2004, str. 37.

Plnohodnotného bojové nasazení se čs. legie dočkaly až na úplném konci války, shodou okolností nejprudší boje čs. vojáci zažívali v době vzniku čs. státu. I těch několik týdnů na frontě však stačilo, aby padlo 229 mužů a aby na následky zranění a nemoci dalších dvě stě vojáků zemřelo.²⁷ Právě výročí nejkrvavější bitvy u Terronu patřilo k nejoblíbenějším meziválečným oslavám bývalých francouzských legionářů.

Z těch, co zbyli, se trvale do vlasti vrátila jen část, většina již byla zvyklá na život jinde. Mám na mysli především americké Slováky, kteří tvořili podstatnou část francouzských legií. Mnozí již byli příliš staří, aby začínali život v jiné zemi, která se tolik lišila od jejich vysněných představ. Z politického hlediska byli francouzští legionáři nejméně radikální a vyhranění. Vždyť i Kruh francouzských legionářů²⁸, který se roku 1926 za vedení generála Otakara Husáka odštěpil od ČsOL, si velmi zakládal na své apolitičnosti.²⁹

Francouzských legionářů byla v našem samostatném státě poměrně málo. Mnozí padli ve Francii, na Slovensku či při potyčkách na Těšínsku, část se jich vrátila do svých druhých vlastí, někteří zemřeli přirozenou cestou a zbytek zmizel v propadlišti druhé světové války, ať už při boji za znovunabytí státní samostatnosti nebo v krematoriích koncentračních táborů. Proto také jejich vliv na vývoj situace moderní československé státnosti byl pouze symbolický, ačkoliv ve vztahu k jejich počtu se jednalo i tak o vliv nezanedbatelný.

Specifickou podskupinou francouzských legionářů byli legionáři srbští, tzv. Srbáci, kteří, pokud přežili, skončili v čsl. legiích ve Francii. Nejvýznamnějším výročím československých legionářů ze srbské armády byly tzv. dobudžské oslavy.³⁰ Kruh srbských legionářů vznikl v únoru 1930 přeměnou z Volného sdružení čs. legionářů ze srbské armády, která existovala od roku 1920 a po schválení stanov Policejním ředitelstvím byl prvním předsedou zvolen Dr. Karel Freja, kterého později vystřídali – Dr. Jaroslav Outrata, František Vejmelka, generál Václav Kopal nebo Rudolf Viest.³¹ Kruh měl pouze ústředí v Praze, pobočky neměl. Spolek byl přísně apolitický, jak ostatně potvrzují stanovy: *Účelem Kruhu srbských legionářů jest:*

²⁷ VHA, fond Kleg, k. 26, Statistika čs. zahraničního vojska 1914-1938.

²⁸ Adresa: Kruh francouzských legionářů, Praha 2, Smečky 7, in VHA, fond Sdružení italských legionářů, karton 1, Korespondence, neevidováno.

²⁹ Kruh se ustavil přesně 30. dubna 1926 na Slovanském ostrově, in Československý legionář, 7.5.1926, str. 6.

³⁰ Archiv Hlavního města Prahy (dále AHMP), fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1794, č.j. 23836 S. II., oslava se konala např. 16.10.1936.

³¹ Archiv Hlavního města Prahy, fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1794, č.j. 7638 S. II..

a) přispívati k zabezpečení a obraně čs. republiky a k jejímu vybudování v duchu národní a demokratické svobody podle zásad, vytčených ve washingtonské deklaraci

b) udržovati bratrské styky mezi čs. legionáři, kteří dobrovolně sloužili v srbské (jihoslovanské) armádě ve světové válce

c) sbírat materiál o činnosti v srbském vojsku

d) informovati veřejnost o této činnosti

e) udržovati přátelské styky s jihoslovanskými legionáři (Savez ratnih dobrovoljaca Kraljevine Jugoslavie) a jejich vlastí

*Politická činnost Kruhu jest vyloučena*³²

Kruh deklaroval spolupráci s Československo - jihoslovanskou Ligou a Čs.-rumunským ústavem v Praze.³³ Právě srbsští legionáři díky své vazbě na Jugoslávii a Rumunsko patřili k hlavním vyjednávačům a prostředníkům uvnitř vojenského spojeneckého svazku Československa, Jugoslávie a Rumunska - tzv. Malé dohody.³⁴ Rovněž vztahy členů Kruhu s vyslanci obou království můžeme označit jako vřelé.³⁵

Z řad srbských legionářů můžeme vybrat i úplně prvního legionáře vůbec. Stal se jím František Kryštof z Týniště nad Orlicí, který přeběhl na srbskou stranu a přihlásil se do srbské armády již 27. července 1914. V této armádě působil až do začátku posledního roku války a poté odjel do Francie. Do vlasti se vrátil jako kapitán francouzských legií a okamžitě se zúčastnil bojů na Slovensku. Po propuštění z legií byl jako tlumočník přidělen k francouzské vojenské misi v Praze. Do armády se vrátil v roce 1924 a 1.1.1937 dosáhl hodnosti brigádního generála. Za války se účastnil odboje a neušel ani pozornosti gestapa. Vše přežil, i skutečnost, že ho komunisté po únoru 1948 deportovali do tábora nucených prací a poté na Mírov. V roce 1950 ho degradovali a z vězení byl propuštěn až v roce 1953. Zemřel v Hradci Králové 20. února 1960.³⁶

Italský legionář

Italští legionáři byli z pohledu vojenského, politického a sociálního masou nejcelistvější nebo chcete-li nejšedivější. Jednalo se výhradně o zajatce z frontových bojů,

³² AHMP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1794, č.j. 47738.

³³ Tamtéž, č.j. 113./36

³⁴ Srovnej - Dejmek, J., Kamil Krofta, historik v čele diplomacie, Praha, 1998.

³⁵ Na oslavách dvacátého výročí dobrudžských bojů promluvil vyslanec Emandi a Protič, in Dvacáté výročí bojů v Dobrudži 1916-1936, Praha, 1936, s.18-24.

³⁶ Juza, Josef, Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou, II. díl, 1998, str.366-367.

kteří byli vytrženi ze svého občanského života v Čechách, oblečení do rakousko-uherských uniforem a posláni na italskou frontu. Jednalo se o nejběžnější průměrné představitele českého venkova a maloměsta, střední a nižší střední třídu. Tím si lze vysvětlit skutečnost, že nepočetní zajatí důstojníci české národnosti o službu v legiích neměli zájem.³⁷

Jelikož se italské legie začaly tvořit až na jaře roku 1918, neměly dostatek času na sžití se a na dokončení výcviku. Stejně jako francouzští legionáři i „taliáni“ plnohodnotně vstoupili do bojů až poslední týdny války. I tak jejich ztráty přesáhly číslo 700³⁸, z nichž někteří byli nejdříve zajati a pak teprve rakousko-uherskými vojáky pro velezradu popraveni. V samotném boji padlo pouze 190 mužů.³⁹

Právě oněch několik umučených a popravených se stalo po válce hlavní náplní tvůrců různých pomníků, pamětních desek a jiných upomínkových předmětů.

Italští legionáři podléhali ve velení důstojníkům výhradně italské národnosti. Jestliže ve Francii bylo, když to přezenu, více důstojníků než vojáků, pak v italských legiích tomu bylo naopak. Důstojníků se nedostávalo a Češi dosáhli hodnosti maximálně poručíka, výjimečně kapitána. Z toho plynula jistá pasivita a „neuvědomělost“ italských legionářů, která tolik kontrastovala naopak s přílišnou „uvědomělostí“ až anarchií navrátilých se ruských legionářů. Jistě není náhodou, že v meziválečné armádě zastával v armádě vysokou funkci pouze jediný generál, který byl dříve italským legionářem. Jednalo se o generála Josefa Peška šéfa intendantstva a funkci přednosty Správního odboru zastával jen proto, že mezi ruskými legionáři neexistoval muž s obdobnou kvalifikací.

O neodpovídajícím společenském postavení italských legionářů se ostatně zmiňuje v dubnu 1929 předseda Sdružení italských legionářů (SIL) František Šišma, když si v dopise napsaném všem členům SIL stěžuje: *...K další informaci k odůvodnění naší existence, uvádíme, že bratří francouzských bylo jen devět tisíc a jejich Kruh již delší dobu koná velmi značnou propagaci a také ve prospěch členů. Italských legionářů však bylo dvacet tisíc! A co ví o nás veřejnost, nebo i ostatní legionáři?*⁴⁰

Rovněž v případě italských legionářů platí, že vztah hostitelského vrchního velení k čs. legionářům byl nejtvrdší a nejarogantnější. O čemž svědčí i poprava osmi českých legionářů v červnu 1918, které bez soudu na rozkaz gen. Grazianiho legionáři popravili za údajné zběhnutí. Nešlo však o zběhnutí, jako spíš o nedisciplinovanost. Zadržení legionáři

³⁷ Juza, Josef, Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou, I. díl, 1998, s.340.

³⁸ VHA, fond Kleg, k. 26, Statistika čs. zahraničního vojska 1914-1938, přesné číslo bylo 723, ruských legionářů zemřelo 4 114 (1609 padlo v boji).

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ VHA, fond Sdružení italských legionářů (SIL), k.1, Korespondence - 1929.

tvrdili, že ke vstupu do legií byli donuceni, že strava je stejně špatná jako v zajetí, že jim velí „cizáci“ a že se chtějí vrátit zpět do zajateckého tábora.⁴¹

Italský generál Graziani však chtěl předejít obdobným případům a prvních osm zadržených nechal okamžitě popravit, ostatní odeslal do trestných pracovních oddílů a čekal je posléze soud čs. orgánů. To potvrzují slova očitého svědka Josefa Logaje⁴², který vyšetřujícímu Klegu v roce 1923 zaslal svůj názor na věc: *Dle mého názoru byl v případě „barbarského“ spáchán justiční omyl. Popravení neměli a nemohli mít úmyslu přeběhnouti k nepříteli, poněvadž by museli jít přes čtyři obranné linie italské... Vinu na tom, že zastřelení dopustili se nedisciplinovanosti nese rychlý nábor v Padule, kde přes odpor výboru dobrovolnického sboru byli jmenovaní přijati do vojska před složením písemného slibu... Generál Graziani řídil se, ač neprávem, předpisy armády italské. ČsNR nebyla o popravách informována a nemohla jim tedy zabránit...*⁴³

Jeho slova o násilném náboru legionářů v Padule potvrzuje další očitý svědek Vojtěch Kopecký ve své zprávě právníckému oddělení Klegu ze dne 18.6.1925: *Agitátoři v Padule prohlašovali za „zrádce české věci“ ty, kteří stáli dosud stranou hnutí. Hrozili jim šibenicemi po návratu do Čech, osobně napadali jedince, jimž omezovali osobní svobodu, vedli jejich jména v tzv. „Černé knize“ atd.*

*Na druhé straně zase příliš mnoho slibovali, jak v legiích, tak po návratu do Čech. Hlavně výbornou stravu, rychlý postup, po návratu sociální zajištění, dokonce i pomníky. Celý tábor padulský octl se tak ve znamení boje v plném slova smyslu. Udála se různá přepadení, ba i krve prolití. Někteří osobně těžili ze svého příslušenství ke „Sboru“, zatím co jiným byl život činěn nesnesitelným. Hromadně byli vylučováni z tábora, odcházeli na nucené práce do krajín zamořených malárií... Byla to tenkrát už taková horečná atmosféra, ve které se nám ani nezdálo nic divného, když např. u druhé roty sedmého praporu v Tirandriu u Verony bylo asi 8-12 lidí, většinou starších, internováno v jakémsi dřevníku nebo chlívě, aby se tam rozhodli, půjdou-li do legie, či ne. Teror.*⁴⁴

Nakonec zpráva člověka nejpovolnějšího – plukovníka Šeby⁴⁵, který v době „barbarského incidentu“ zastával funkci zástupce ČNR v Itálii:

⁴¹ VHA, fond Kleg, karton č. 6, 1933, Spisy, č.j. 41 639.

⁴² Josef Logaj (1887-1922), italský legionář, spolupracovník ČsNR v Itálii, redigoval časopis „V boj“. Koncem roku 1918 se nakazil „španělskou chřipkou“, s podlomeným zdravím se vrátil do vlasti, stihl ještě založit časopis „Československý legionář“, ale už 27.11.1922 zemřel, in Rodáci a občané okresu Přerov v čs. legionářské armádě v letech 1914-1920, Přerov, 2001, str. 34-35.

⁴³ VHA, fond Kleg, karton č. 6, 1933, Spisy, č.j. 41 639.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Podrobněji o osobě Jana Šeby – Pleva, Fr., Legionář a čs. diplomat Jan Šeba-ledečský rodák, Havlíčkovobrodsko 13, 1997, s.175-180.

„...deserce zesilovala a Graziani se rozhodl, že zakročí drakonicky. Přijel jsem právě z objíždky u výzvědných oddílů IV. armády poněkud nemocen lehkou zimnicí, když jsem se náhodou dozvěděl od vojenského písaře, že Graziani dal rozkaz k zastřelení 6 zběhů, toho dne od praporu v Barbaranu ušedších a chycených.

Napsal jsem ihned písemný protest, žádal jsem generála Grazianiho, aby provinilce postavil před soud a odvolal rozkaz zastřelení. Ten mi odpověděl písemně, že velitelem sboru je on, on že má odpovědnost, a svůj postup obhajoval nutností radikálního řešení vzhledem k množícím se desercím, k zastrašení ostatních.

Vitalini přítomen nebyl a tak za 2 hodiny přišla telefonická zpráva, že všech 6 provinilců u zdi hřbitova barbarenského bylo bez soudu zastřeleno. Graziani se ještě chlubil, že čs. oddíl, popravu vykonávající, odešel domů za zpěvu písní (Bezohlednost Grazianiho jest známa).

Na znak protestu jsem pak odešel od velitelství. Činil jsem tak proto, ježto jsem zjistil na místě, že vojáci jsou velmi pobouřeni, byli zastřeleni lidé ne zrovna špatní, otcové od rodin... Po poukazu Štefánikově jsme dali zavražděné vojáky zanést jako padlé či zemřelé po boji.⁴⁶

I z těchto důvodů je v případě italských legionářů sporná míra dobrovolnosti, ale na druhou stranu poprava zmíněných legionářů značně zvýšila disciplínu, která vydržela až do bojů na Slovensku v létě 1919.

Italští legionáři se největší měrou zasloužili o udržení Slovenska pro společný československý stát a to v hranicích, o kterých se nesnilo ani těm nejradikálnějším slovenským buditelům. Příslušníci čs. legií v Itálii patřili k nejspolehlivějším a k nejstálejším účastníkům různých manifestací, oslav výročí a vůbec u nich byl nejvíce zastoupen onen stabilizační státotvorný prvek, ačkoliv jejich vstup do legií byl, ve srovnání s legionářem francouzským, srbským a ruským, rozhodně nejváhavější.⁴⁷

Italští legionáři byli jedineční i tím, že jako první dorazili na území Československa. Už 6. prosince 1918 mohli v Českých Budějovicích uvítat první skupinku legionářů a 16. prosince byl do vlasti po železnici dopraven 39. pluk, který byl nadšeně vítán špalíry diváků podél trati. Bohužel italští legionáři spěchali na slovenské bojiště a tak si ani nemohli poslechnout koncert Emmy Destinové, která v Českých Budějovicích na počest vracejících se legionářů přednesla árie z Pucciniho *Madame Butterfly*.⁴⁸

⁴⁶ AÚTGM, fond EB I., k.61, R164/4, č.272. Formace naší armády v Itálii. Rapport plk. Šeby.

⁴⁷ VHA, fond Kleg, karton č. 6, 1933, Spisy, č.j. 41 639.

⁴⁸ Kovář, Daniel a kol., *Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České*

Jako poslední dorazily z Itálie ostatky 42 rakousko-uherskou armádou popravených italských legionářů, kteří během bojů padli do rakousko-uherského zajetí. Tento závěrečný ponurý transport italských legionářů dorazil do vlasti 21. dubna 1921. Oněch osm bratry popravených legionářů za údajné zběhnutí zůstalo pohřbeno v italské Barbareně.⁴⁹

Ruský legionář

Nejpočetnější a rovněž nejrozporuplnější složkou našeho zahraničního odboje byli rozhodně příslušníci čs. legií na Rusi. Zjednodušeně řečeno se dělí na ty „před Zborovem“ a na ty „po Zborovu“. Legionáři „předzborovští“ - příslušníci České družiny obvykle žili v Rusku už před válkou, kam přišli nejčastěji jako sokolští učitelé tělocviku. Předválečné vazby českých buditelů, Sokolů a vůbec všech politicky činných lidí na carské Rusko jako na slovanskou velmoc byly značné. Představy Čechů o Rusku byly často růžově idylické a situace by se dala přirovnat snad k biblickému příchodu do země zaslíbené. Tito Češi měli obvykle občanství rakouské, ale ve Volyňské a Kyjevské gubernii žili desetitisíce volyňských Čechů, kteří měli občanství ruské.⁵⁰

Po vyhlášení války se ti s rakouským občanstvím dobrovolně na výzvu českých krajanských organizací v Rusku přihlásili do českého vojska, které se údajně má zformovat. Skutečnost byla ovšem jiná a tzv. Česká družina byla vlastně taková malá záškodnická či výzvědná jednotka, kterou Rusové využívali pro sběr „jazyků“ a k rozvratu v nepřátelských liniích. Tedy pokud můžeme o jednotce velikosti pluku hovořit jako o malé jednotce, rozhodně však nešlo ani zdaleka o armádu či divizi. Češi s ruským občanstvím byli odvedeni do ruské armády a nasazeni do bojů v rámci pravidelných jednotek carské armády.⁵¹

Teprve po nekonečných diplomatických jednáních a hlavně díky rozvratu vlastní ruské armády svolila ruská vláda k nasazení samostatného čs. vojenského útvaru na frontě. Čs. vojsko pochopitelně posílené z řad zajatců slavně promluvílo do historie v bitvě u Zborova a formování čs. legií na Rusi konečně dostalo masový ráz. I přesto ale nesmíme

---

Budějovice, České Budějovice, 2000, s. 23.

⁴⁹ Kovář, Daniel a kol., Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice, 2000, s. 23.

⁵⁰ Vaculík, J. – Hofman, J., Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha, 1999, s.10.

⁵¹ Vaculík, J. – Hofman, J., Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha, 1999, s.11. Celkem v čs. legiích na Rusi v letech 1914 – 1918 bojovalo 1107 volyňských Čechů.

zapomínat, že do legií z asi 300 000 československých zajatců vstoupila jenom pětina, tedy menšina.⁵² Podle jiných pramenů se dokonce jednalo pouze o 15 %.⁵³

Vstup do legií byl motivován různě, někteří chtěli hlavně uniknout ubíjejícímu životu v zajetí, jiným skutečně šlo o samostatnost státu, ale většina se zřejmě dala jednoduše přemluvit, nalákat na hmotné odměny, na vidinu společenské prestiže po návratu do samostatné vlasti. Například mezi květnem a zářím 1917 navštívili komisaři v rámci náborové akce na 180 místech celkem 13 625 českých a slovenských zajatců, z nichž získali pro vojsko 1 500 dobrovolníků, tedy 11,5 %.⁵⁴ Zhruba polovina oslovených projevila lhostejnost, druhá polovina se o ideu samostatného Československa zajímala, ale většina neměla odvalu nebo chuť opětovně bojovat. V každém případě však šlo o velký risk a sázku na jedinou kartu.⁵⁵ Z těchto pohnutek poté především pramenila ona zklamání, která legionáři pociťovali po návratu domů. Slavnostní uvítání se v rychlosti odbylo a už se utíkalo do vyhrátých kanceláří, když se jednalo o zimní období.⁵⁶

Opuštění a osamělí ruští legionáři, kteří zůstali stát na promrzlém *apelplatzu* jen nechápavě zírali a nemohli překousnout, že život v Čechách jde dál bez ohledu na ně. Chtěli republice pomáhat a náhle poznali, že je republika nepotřebuje, ba jsou jí na obtíž. Jen dvěma transportům legionářů ze Sibíře se poštěstilo, že je doma uvítal prezident Masaryk, který k transportu vedeného plukovníkem Němcem 21. dubna 1920 pronesl krátkou řeč:

Hoši,

*Máme-li tu mít něco jiného než Rakousko, musíme všichni pracovat. Spatříte tu všelijaké nedostatky a vady, ale to všecko se dá prací obrátit. Doufám, že vás nebudeme potřebovat jako vojáků a že nebude zápletek s našimi sousedy. Ti, kdo z vás padli, nepadli nadarmo.*⁵⁷

Pro někoho, kdo léta žil v revoluci rozvráceném Rusku, musel po příjezdu do Prahy pociťovat velmi intenzivní kulturní šok. Bráškové z Ruska byli zvyklí vše řešit hned a s téměř „táboritskou“ krutostí. Na Sibíři si byli zvyklí velet sami, přesněji řečeno - čeští důstojníci veleli velkým vojenským útvarům, v některých případech dokonce divizím. V bojích z velitelského hlediska vynikli především Lev Prchala, Josef Švec a Radola Gajda.

⁵² Bet, Význam legionářství pro přítomnost, Brno, 1924, s.8.

⁵³ Juza, Josef, Čs. legionáři okresu Rychnov..., I. díl, 1998, s.124.

⁵⁴ Kalvoda, Josef, Genese Československa, Praha, 1998, str.106.

⁵⁵ Fučík, Josef, Osmadvacátníci, Praha, 2006, str.407.

⁵⁶ Srovnej – Plaschka, Richard, Zborov – Symbol národní revolty proti Rakousko-Uhersku, in Zborov 1917-1997, Praha, 1997, s. 8-10.

⁵⁷ Kratochvíl, Jaroslav, Nebyl jsem pouhým divákem, Praha, 1966, str. 18.

⁵⁷ T.G. Masaryk, Cesta demokracie I., Praha, 2003, str.257.

Politicky byli legionáři ze Sibíře nezařaditelní. Od radikálních komunistů až po fašisty. Vše co bylo revoluční a extrémní mělo u nich ohlas.⁵⁸ Bývalé rakousko-uherské vojáky mnohdy ignorovali a velmi si zakládali na tom, že je nezdravili, což pochopitelně bývalé příslušníky rakousko-uherské armády pohoršovalo a uráželo.⁵⁹

Levicový spisovatel a ruský legionář Jaroslav Kratochvíl vnímal ruské legie jako bojovníky za nacionální a sociální spravedlnost, přičemž slovy „revoluce“ a „revoluční“ ve svých statích rozhodně nešetřil.

Revolucionování ruských legií nebylo od počátku uvědomělým pochodem myslí k socialismu. Revoluční socialistická myšlenka stala se spíše spojencem nebo částí věčné revolučnosti...Ruské legie vyrostly z touhy po právu samostatného národního života...V utlačovaném národě cítila nejsilnější útlak jeho nejnižší třída. Na ní spočívala tíha útisku nacionálního i sociálního. Proto také ruská revoluce, jež dávala naději i na spravedlivější řešení sociální otázky, dala největší rozmach ruským legiím. Od ní se ruské legie naplnily svým charakteristickým ideovým obsahem. Vedle touhy po nacionálním právu, žhavá touha po spravedlnosti sociální.⁶⁰

Ač během sibiřské anabáze vynikli neuvěřitelnými vojenskými vítězstvími, politická agitace, bojování za cizí zájmy, přemíra volného času v závěru a střet s realitou způsobily, že vojenská hodnota navrátilších ruských pluků byla slušně řečeno problematická. Legionáři odmítali poslušnost, o rozkazech chtěli často nejdříve diskutovat, věnovali se politickým shromážděním a neměli daleko k násilnému řešení sporů. Rovněž případy vzpour byly dost časté, hlavně první měsíce po návratu ruských oddílů.⁶¹ Tyto násilné rádobý očistné akce, které legionáři nazývali „bílením“⁶², vyvolaly pochopitelně u veřejnosti negativní reakce a mnozí publicisté blízcí Hradu a legionářům psali články a knížky, v kterých bylo zdivočelým legionářům domlouváno.

Mnozí dělají si reformní práci v naší republice příliš pohodlnou. Sami neprojevují nejmenší snahy dát se do práce a reformovat sama sebe - ale spoléhají na kolektivní zakročení.

To znamená, že vrchol své reformní činnosti spatřují v tom, aby do oken vládních házely se ruční granáty, svrhovaly se násilně vlády apod.

⁵⁸ Podrobněji k politickým tendencím sibiřské armády - Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str. 223 – 228.

⁵⁹ Machar, Josef, Svatopluk, Pět roků v kasárnách, Praha, 1927, str. 205.

⁶⁰ Kratochvíl, Jaroslav, Nebyl jsem pouhým divákem, Praha, 1966, str. 20-21.

⁶¹ Například vzpoura ruských legionářů v Železné Rudě, in Státní ústřední archiv (SÚA), fond Min. vnitra I. Staré registratury, k.461.,16-120-18, č.35395.

⁶² *Může se u nás pan domácí po válce přehrozně zmýlit, jestliže z našich řad zedníku poručí barák svůj bilit* (legionářský vtíp), in Houračky, Irkutsk 7/1919, str.3.

Ujalo se a zvrhlo se heslo: „čistit“.

Není pochyby, že mnohé a mnohé musí se v naší republice očistit, ale očista přijde jen tenkrát, když za ní bude stát většina národa svojí morální silou a snažením a nikoli hrstka lidí, která by chtěla jen „bít“. „Bílení“ jest proto jen projevem mravní slabosti a nezodpovědnosti. Při tom se jen ničí, ale nestaví ani nebuduje....Byl jsem minulé dny s ministerským předsedou Tusarem v karlínské nemocnici mezi invalidy-legionáři, kteří se vrátili právě z Ruska.

Když ministerský předseda vysvětloval hochům poměry v naší republice, povstal jeden legionář a pravil: „Soudruhu Tusare, republika jest ještě málo demokratická. My budeme však pomáhat, aby poměry se zlepšily.“⁶³

Pocity navrátilivších se ruských legionářů, hlavně těch posledních, snad literárně nejhodnotněji a nejvýstižněji zachytil již zmiňovaný Jaroslav Kratochvíl: *České Budějovice. Zaprášené nádraží, oschlé zbytky chvojí na sloupech a praporky vybledlé na slunci, větru a deštích. Staří, rozmrzelí důstojníci v rakouském sukně spěchají „rozptýlit“ došlou část legií. Potom teprve v nádražním shonu odtroubí vojenská kapela mechanicky obligátní hymnu jako doprovod k naučeným proslovům dvou lidí ztracených v davu. A i to zaplavuje činný likvidační spěch, spěch a spěch. Tak odbyt pohřeb legií.*

Jejich siroty přivítal potom máselný úsměv spokojených státních vlastenců, snižující uctívané bohatýry na pochválené sluhy. Ovanul je chlad sobectví, obklopila je rvačka cvičených janičářů s necvičenými otroky o zmenšené přebytky panských stolů. Žírné vrhy, proměňivše potoky lidské krve ve zlato, byly až příliš těžké pro vyzáblá ramena národa.

Z revolucionářů udělali vojáky. Neboť opět: „Čeho nabyt občan pilný, vojin zbrani zastávej!“. Státní hymna, jež vždy přehluší revoluční melodie. Toť starý smysl státu.

Je konec československé revoluce.

Revoluční legie zemřely nenávratně a jejich prach je rozptýlen po celém národě. Legionářství nemá, kam by šlo kupředu, poněvadž nejvyšší jeho meta zůstala za námi. Legionářské zákony, jež pojistily národní nevděk před výčitkami svědomí, učinily z legionářství privilegii pro nemnohé legionáře. Tak z myšlenky revoluční stala se myšlenka konzervativní.⁶⁴

V Olomouci se při návratu ruských legionářů stal incident, který charakterizoval jejich stav disciplíny. V červnu 1920 měl uvítací řeč vojenský velitel města a 7. pěší divize, bývalý rakousko-uherský důstojník - generál Josef Kroupa. Legionáři poštváni radikálním

⁶³ Novák, Rudolf, Při prvním kroku do osvobozené vlasti, Praha, 1919, str.29-30.

⁶⁴ Tamtéž, str.23.

časopisem „Přerod“, který šířil informaci, že Kroupa za války podepsal rozsudek smrti nad zajatými čs. legionáři na italské frontě, řečníka vypískali. Křičeli : „Chceme českého generála!“ a donutili generála Kroupu opustit pódium.⁶⁵

Vliv ruských legionářů na československou moderní státnost byl zásadní, stěžejní či alespoň podstatný. Obsadili postupně všechna klíčová místa ve státní správě, na ministerstvech, v armádě, ve vládě, v politice, v diplomacii. A můžeme rovnou jmenovat: Zdeněk Fierlinger, Emanuel Moravec, generálové Syrový, Krejčí, Prchala, Eliáš. To jsou jen namátkou jména ruských legionářů, kteří se nesmazatelně zapsali do našich dějin, ať už zlatým nebo černým písmem.

Vděk či nevděk

„Když vraceli se legionáři ze zahraničí, nenalezli ve své domovině toho tepla, hřejivého tepla vděku, o němž snilo se jim v dobách nejhorších, kdy jenom bratrská láska druhá ke druhu vedla je od vítězství k vítězství, kdy byli jednolitou čs. rodinou zastánců dávno zašlých práv. Vláda byla vlažná vůči nim, právě ta vláda, které sebeobětováním, sebezapřením a několikaletým tvrdým bojem dali pevný základ...Však onen chlad při příjezdu a vlažnost vlády by několikaletým strádáním ztuhlí dobrovolníci snadno přenesli, ale po příchodu domů očekával je nový boj, horší zahraničního: boj o existenci, boj o skývu chleba.“⁶⁶

Uvedená ukázka sice nepochází z periodika nejserioznějšího, ale výhoda ne úplně seriózních novin s redaktoři-ztroskotanci spočívá v tom, že mnohdy dokáží o konkrétní události či situaci vypovědět mnohem jasněji a výstižněji než noviny plné redaktorů snažících se nikoho proti sobě nepoštvat a udělat kariéru.

Jak to tedy bylo s vděkem čs. společnosti vůči legionářům? Vše nasvědčuje tomu, že strádali úplně stejně jako každý druhý průměrný občan poválečného nově vzniklého státu.⁶⁷ Dokonce legionáři byli jedinou skupinou občanů, pro kterou byla státem vytvořena speciální sociální záchranná síť. Přičemž platí obecná a nadčasová pravda, že jedinec, který se usilovně pídil po všech možných zákonitých sociálních výhodách pro legionáře, se měl relativně dobře.

⁶⁵ Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři, Olomouc, 2003, str.50.

⁶⁶ Družina, 20.12.1921, K historii Družiny čsl. legionářů, str.1.

⁶⁷ Srovnej - Rákosník, Jakub, Fenomén nezaměstnanosti v Československu v letech 1918-1938, Disertační práce, FF UK, Praha, 2004.

V této souvislosti je pozoruhodné, že bývalí vojáci rakousko-uherské armády vnímali legionáře jako hýčkané rozmazlené jedince, kteří ničeho špatného nezakusili. Na schůzi bývalých vojáků 21. střelecké divize 15. října 1922 zaznělo i : „...žádáme na naši vládu, aby našim příslušníkům poskytla to samé, co legionáři, jelikož jsme zakoušeli mnohem více útrap, nežli legionáři. Oni se dobře najedli, byli dobře oblečeni, spali v teple a suchu...“⁶⁸

Je nutno uznat, že na úřadech si byli zaměstnanci již od jara 1919 vědomi ohromného sociálního problému, který vznikne v demobilizaci a s návratem legionářů do vlasti a do běžného mírového života.⁶⁹ Pokud se jednalo pouze o francouzské a italské legionáře, s jejich umístěním nebyl podstatný problém. Značná část ještě zůstávala v armádě a mnoho jich také bylo přijato k četnictvu. Namlsání válečnickou slávou však měli tito legionáři ještě o svých zásluhách na české poměry přehnanou představu. Například ze zprávy pražského četnictva za rok 1919 vyplývá, že legionáři podali jen 171 žádostí, z nichž se 60 na povolání nedostavilo, 16 se umístění zřeklo, 3 se vrátili do USA, 11 bylo uznáno lékařem služby neschopno, 4 místo opustili, 4 byli odmítnuti pro svou trestnou činnost, 22 nebylo pro nedostatek obytných místností dosud povoláno a pouze 51 jich bylo přijato.⁷⁰

Katastrofální stav nastal v roce 1920 po návratu ruských legionářů, kterých bylo tolik a tak kulturně vykořeněných, že je nebylo možné organizovaně a institucionálně všechny umístit. Nesmíme zapomínat, že někteří legionáři se z Ruska vraceli ještě ve třicátých letech, což otázku „Kam s nimi?“ činilo neustále aktuální.⁷¹ Legionáři a jejich přívrženci své zklamání po návratu dávali tolik najevo, že například ministerstvo veřejných prací pocítilo nutnost se hájit, což úřady v té době obvykle neměly ve zvyku:

*...podotýká ministerstvo veřejných prací, že musí považovat za mylný tamní názor, že činitelé v administrativě státní měli nějakou nechuť podati pomocné ruky, pokud jest zdejší ministerstvům známo, byli při přijímání legionářů do státních služeb postupováno vždy co nejliberálněji...*⁷²

Kancelář československých legií ve svém listu „Československý legionář“ každý leden uváděla celé výroční zprávy kanceláře za minulý rok, kde bylo oznámeno: kolik bylo umístěno bratří do zaměstnání, případně se odůvodňovalo, proč se nedaří umisťovat jich více. Rovněž se zveřejňovaly údaje, kolik se vydalo oděvních poukazů, kolik miliónů bylo

⁶⁸ SÚA, fond PZÚ – AMV 207-418-1.

⁶⁹ Státní ústřední archiv (SÚA), fond Min. vnitra I. Staré registratury, k.126, 3-42-1, č. 16824.

⁷⁰ Státní ústřední archiv (SÚA), fond Min. vnitra I. Staré registratury, k.151,5-2-30, č. 63526/19.

⁷¹ Případ Jana Opočenského v roce 1936 a Josefa Remeše o dva roky později, in Juza, Josef, Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou, 1998, str. 36.

⁷² Státní ústřední archiv (SÚA), fond Min. vnitra I. Staré registratury, k.126,3-42-1 č. 20183/22.

Datováno 6.3.1922.

vyplaceno na invalidních důchodech, kolik došlo celkem dopisů a spisů, kolik jich bylo vyřízeno a kolik ne. Inu, nekonečné množství cifer a byrokratického jazyka, v kterém se každý normální čtenář po pár větách utopí a neví, co se vlastně dozvěděl. Pouze se uchovával komplexní pocit, že pro legionáře kancelář dělá mnoho a možná maximum možného.

Přechodnou dobu byli dokonce legionáři zvýhodněni i jako posluchači vysokých škol, když se jim doba studia všemožně zkracovala, takže za jediný rok bylo možno stihnout tolik, jako obvykle za šest semestrů. Další právní úpravy byly založeny na výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 31.1.1920, č.50.828-IVc-1919 s názvem „Studijní úlevy pro posluchače-vojíny (inkl. legionáři) kteří byli zdrženi službou vojenskou na studiích na vysokých školách rázu technického“, kde bylo rovněž doslovně napsáno: *...pro posluchače-legionáře platí veškeré úlevy bez výjimky.*⁷³ Existoval i fond, který studující legionáře podporoval finančně. V akademickém roku 1921/22 však byla většina úlev pro legionáře vysokoškolské posluchače zrušena, dále platily jen výjimky u legionářů vrátivších se v roce 1920 (započítání max. 1-2 semestrů)⁷⁴

Dalším z projevů vděčnosti státu vůči legionářům byla vyznamenání. Legionáři dostávali tři základní typy vyznamenání: Revoluční medaili a medaili Vítězství dostával každý účastník zahraničního odboje na požádání, Československý válečný kříž dostávali legionáři za konkrétní hrdinský čin.⁷⁵ Do roku 1934 bylo uděleno 1676 revolučních medailí příslušníkům francouzských legií, 3000 italských a 10 270 ruských. Medailí Vítězství bylo uděleno 14089 legionářům v Československu a 1000 legionářům v USA.⁷⁶ To znamená, že mezi legionáři o vyznamenání nebyl příliš velký zájem, asi 70 000 z nich o medaili „na příděl“ vůbec nestálo. Mnohem cennější Československý válečný kříž do roku 1934 MNO udělilo 6 613 legionářům.⁷⁷

Legionáři však obecně čekali víc, mnozí do legií vstupovali s vidinou vzestupu na společenském žebříčku, což některým skutečně vyšlo jako například legionářům-generálům. To byla však pouze nepatrná část legionářstva, drtivou většinu čekal návrat do stejné nebo ještě větší bídy než před válkou.

Docela zajímavá výčitka zaznívala ve srovnání se zahraničím: *„Zatímco, co ve státní službě pracují lidé, kteří se s existencí tohoto státu nikdy nesmíří a při první příležitosti ho*

⁷³ Tamtéž, č. 2/21.

⁷⁴ VHA, fond Kleg, k.2, 1923, Spisy, bez jednacího čísla

Rovněž - Státní ústřední archiv (SÚA), fond Min. vnitra I. Staré registratury, k.126,3-42-1, č.2/21.

⁷⁵ Ještě z dob legií pocházela Medaile Jana Žižky z Trocnova a Řád Sokola, in Juza, Josef, c.d., s.37-38.

⁷⁶ Jubilejní ročenka legionářská, Praha, 1934, str.127.

⁷⁷ Tamtéž.

zradí, naši legionáři umírají pomalu na podvýživu a tuberkulózu. Všude jinde dosazuje vítězný režim do státní služby své stoupence, neboť ví, že jim může věřit. V Itálii učinil tak Mussolini, v Německu Hitler, v Rusku bolševici, v Polsku Pilsudski, v Rumunsku král. Jen v Československu nemohl stát patnáct let najít místo pro čtvrtinu těch, kteří ho utvořili...V Polsku není nezaměstnaných legionářů. Podle posledního nařízení generála Jozefa Pilsudského nesmí ani jediný polský legionář zastávat podřadnou službu, která by v jakémkoliv směru vrhala nepříznivé světlo na pověst a čest legionářského jména. Jaký to rozdíl!!“⁷⁸

Rovněž rodinný život legionářů utrpěl více než u jejich „austriáckých“ kolegů. Inu, nebýt doma čtyři nebo šest let, to je velká zkouška manželské věrnosti.

„Těž v rodinách našich chlapců se leckdy našly trhliny. Mnohá z manželek našich hrdinů mu odhodlaně v době jeho nepřítomnosti přidala jako vzácnou ozdobu hlavy k jeho vyznamenáním pěkné parohy a v lepším případě prodala aspoň všechn oblek, když již ne všechn majetek. Našlo se i nevysvětlitelných přírůstků v rodině, jichž původ bylo hledati v plemeni tu - či maďaro-zemském. Tito všichni trpce litovali svého dobrého a mravného chování, pokud ovšem k tomu měli právo. V každé z rot je nejméně půl tuctu rozvodů.“⁷⁹

Také ztráta bydlení patřila k častým legionářským úkazům. Nářků lze v dobovém tisku najít nespočet. Já použiji jednu z mála dobových analýz, která přes svou stručnost nejvěrohodněji vystihuje atmosféru ve společnosti vůči legionářstvu obecně. Napsal ji v roce 1929 brněnský funkcionář ČsOL Josef Kudela.⁸⁰ Právě tento muž se svým stylem psaní řadí někam doprostřed mezi agresivní rétorikou Družiny a naopak až příliš uhlazeným stylem Lva Sychravy či Josefa Patejdlu.

„...Nechtěl bych tvrditi, že je v našem národě nějaké obecné nadšení pro legionáře, ale v celku, myslím, je k nim poměr kladný...“⁸¹

Kudela oceňuje celonárodní sbírku, která vynesla 13 milionů korun, k jejichž správě byl vytvořen Podpůrný fond legionářský při MNO, který se časem specializoval na péči o potřebné děti legionářů. Poněkud opomíjí připomenout, že sbírka se zvrhla v nátlakovou

⁷⁸ Legionářské hlasy, č.3, 20.11.1934, str.5-6. Srovnání s polskými legionáři není tak jednoduché. Poláci stejně jako Čechoslováci měli své „pulawské“ legie v ruském vojsku, které již na jaře roku 1915 měly tisíc bojeschopných mužů, kteří byli nasazeni na frontě k výzvědné a sabotážní činnosti. Problém ovšem spočíval ve skutečnosti, že roztržistěná polská politická reprezentace vsadila nejen na ruskou kartu, ale rovněž i na kartu rakouskou a kartu německou. Docházelo tedy k takovým situacím, že polští vojáci bojovali za národní samostatnost v armádě německé, rakouské i ruské. Je tedy otázka, o kterých polských legionářích se v tomto článku hovoří. Srovnej - Zahradníček, Tomáš, Jak vyhrát cizí válku, Praha, 2000, str.107-111.

⁷⁹ Preininger, Ladislav, Přísaha, Praha, 2001, str. 274.

⁸⁰ Podrobně o osobě Josefa Kudely – Kudela, Ivan, PhDr. Josef Kudela (1886-1942) a první čs. odboj, in HaV (Historie a vojenství) 2003, č.1, s.156-173.

⁸¹ Kudela, Josef, Legionáři dnes, Brno, 1929, str. 17.

akci připomínající dle kritiků praktiky rakouských úřadů a musela být brzy pro negativní ohlas obyvatelstva omezena⁸².

Nicméně i zákon č. 462 je Kudelou chválen, ale vzápětí píše: „*Avšak i to málo, co se podle legionářského zákona dalo získat, bylo pro budoucnost takřka zmařeno, když (podle zákona ze dne 22. prosince 1924 č. 286 Sb.) bylo zastaveno přijímání nových sil do státní služby. Přijímá se přece, třeba v počtu omezeném, ale praxe ústředních úřadů vyvinula se tak, že skoro nepřijímají legionáře, kteří jsou většinou starší...I korporace samosprávné často nechtějí přijímat legionáře do svých služeb, rozhodují tu nezřídka ohledy místní a osobní, často i vliv politické strany se uplatní proti legionáři ve prospěch straníka. Podobně je v nemocenských pojišťovnách, které se bránily žalobou k nejvyššímu správnímu soudu, aby na ně nebyla rozšířena platnost legionářského zákona...Pozdní návrat do občanského života patří mezi hlavní příčiny neutěšených hospodářských poměrů též u těch legionářů, kteří se věnovali živnosti. Přicházeli v době, kdy živnostenské podnikání bylo hodně ztíženo, protože v prvních měsících po převratu vznikly tisíce nových živností...za dlouhé nepřítomnosti majitelovy živnost utrpěla, zákazníci se rozutekli, přibývalo dluhů, minula příznivá konjunktura doby popřevratové...Avšak skoro ještě bolestnější je osud legionářů nejmladších...Za několik let vojny zapomněli vědomosti získané ve škole. Po návratu často museli se hned ohlížet po kusu chleba, takže ani nemohli dokončit studií. Proto dnes namnoze živoří...jak přibývá let, spíše se zhoršují nebo i objevují choroby a vady jako přímý nebo nepřímý následek válečných útrap. Se strany vojenské správy byla patrná snaha, aby nebyli takto postižení legionáři uznáni invalidy. Lékařská komise zpravidla konstatovala, že nemoc nemá původ v legiích. Ostatně lhůta k dodatečným přihláškám o invalidní rentu již před několika lety prošla...O tom nejlépe svědčí cifry: ze 113 legionářů přihlášených v Americe k lékařským prohlídkám bylo konečně v roce 1923 uznáno invalidy 77, ale z nich do srpna 1927 zbylo jen 46 - ostatním byly invalidní požitky odňaty.*“⁸³

Slova o velmi nevděčném jednání státu vůči legionářům žijícím ve Spojených státech amerických potvrzuje i „Věstník“ ČsOL v Clevelandu bratra Freda Holuba: „*Vyslanectví je prý ochotno informovati (!?) veškeré konsulární úřady v USA, aby prominuly konsulární poplatky čs. legionářů...nemajetný legionář ušetří tedy touto neobyčejnou blahovůlí vyslanectva závažnou sumu 80 centů (!?), která sotva ale postačí na vykorespondování všech ověření žádostí.*

⁸² Sedlár, Tomáš, Čs. legionáři, Olomouc, 2003, str.49.

⁸³ Kudela, Josef, Legionáři dnes, Brno, 1929, str.26-33.

*Za to ale po celou dobu vyhnula se čs. legace skutečně „diplomaticky“ určitější zmínce o tom, kde je a co se vlastně děje s předlohou onoho invalidního zákona, který tak „nadějně“ byl oznámen...Ve článku br. Patejdla uvedena je tabulka výše invalid. podpor. Při 100% neschopnosti a se všemi drahotnými příspěvky obnáší 6 500 Kč ročně, což činí necelých 11 dolarů měsíčně a to pouze při **úplné neschopnosti práce!**⁸⁴*

Kudela rovněž vypisuje výčet všech možných křivd ze života, která byla spáchána státní byrokracií na legionářích a zakončuje svou publikaci citací M.R.Štefánika, která má zcela jasné vyčítavé vyznění: „Osvobozený čs. národ nejen vděčně zaznamená v dějinách své věrné syny, nýbrž také přirozeně postará se v plné míře o ty, kdož proň trpěli.“⁸⁵

Podobné názory prezentoval ve svých přednáškách i Rudolf Medek, který navíc vzájemné rozladění a zklamání mezi většinovým obyvatelstvem a legionáři spatřoval v oboustranném přehnaném očekávání: *...Je pochopitelné, že jako prve hleděli legionáři udiveně a nechápavě na národ, tak nyní zase hleděl udiveně a nechápavě národ na ně. A velmi se podivil a velmi byl rozčilen poznáním, že také legionáři jsou konec konců jen lidé, dobří i zlí jsou mezi nimi jako mezi ostatními...*⁸⁶

To, že mnozí legionáři klesli až na úplné dno, potvrzuje mj. záznam Vojenské kanceláře prezidenta republiky ze dne 7. prosince 1923, která se konala *za účelem zamezení šlendriánu, zahánění se mezi nezaměstnanými legionáři, ubytovanými bez svolení Kanceláře legií v újezdských kasárnách.*⁸⁷ Dále se ve zprávě hovoří o tom, že tito legionáři jsou z větší části notoričtí zahaleči, kteří již někdy tři roky jsou nezaměstnaní a práci si ani valně nehledají. Prý se živí částečně žebrotou a snad i krádežemi.

„...Nečistotou, která panuje v místnostech a v okolí místností zapůjčených ohrožuje se zdraví vojinů a neukázněnost v kasárnách podryvá těžce vydané vojenské kázně...ráno 6.3. 1923 legionář Bittnar František v opilém stavu vyrazil dveře ve světnici a v hádce těžce poranil voj. Dušánka Josefa třemi bodnými ranami do břicha...“⁸⁸

Legionáři byl rovněž velmi často používán argument, že bráškové umírají mnohem víc a v mladším věku než ostatní obyvatelé. Bylo poukazováno na vysoký počet sebevražd a úmrtí na tuberkulózu. Když se však zamyslíme nad skutečností, že legionářů bylo na sto tisíc a že sebevraždy a nehody patří u mladých mužů k nejčastější příčině úmrtí, pak níže uvedená statistická čísla nijak nevybočují z obvyklých poměrů té doby, zvláště pak u

⁸⁴ Věstník ČsOL v Americe, únor 1931, str.6.

⁸⁵ Kudela, Josef, Legionáři dnes, Brno, 1929, str.39.

⁸⁶ Medek, Rudolf, Legionářství ve vlasti, Praha, 1924, str.13.

⁸⁷ VHA, fond Vojenská kancelář prezidenta republiky (VKPR), 1919-1939, k. 56, č.j. 3957/23.

⁸⁸ VHA, fond VKPR, 1919-1939, k. 56, č.j.615463/23.

válečných veteránů. To ostatně potvrzuje tato úvaha z roku 1936 kohosi ze Statistického úřadu.

...Tedy podle úmrtnosti mužů v ČSR mělo by celkem zemřít ročně 703 legionářů, což činí z celkového počtu žijících legionářů 0,889 %. Podle statistiky Klegu z roku 1932 zemřelo za celou dobu - t.j. za 12 let celkem 4241 legionářů, tedy ročně 353 osob, což z celkového počtu žijících legionářů činí 0,446 %, to znamená, že úmrtnost leg. je poloviční proti úmrtnosti mužů v ČSR ve stejném věku.⁸⁹

Zajímavá je obzvláště ta část úvahy, kde se polemizuje s tzv. amortizačním plánem, který počítal s tím, že v roce 1963 již z důvodů vyhynutí legionářů nebudou potřebné žádné finanční prostředky na jejich podporu. Naproti tomu zmíněný statistik uvádí, že podle odhadů v roce 1963 bude ještě žít 16 437 až 33 236 legionářů. Podobně vyznívá zpráva Sociálního ústavu legionářského (SÚL) z roku 1935:

...Kdyby SÚL při tomto úrokovém poklesu spotřeboval dále 2 miliony Kč ročně, byl by základní kapitál skonsumován roku 1959 a v tomto roce bude podle nově sestavené statistiky úmrtnosti legionářů, zpracované podle úmrtnosti mužů v ČSR stejného věku, ještě žít celkem 31.477 legionářů ve věku od 59 do maximálního věku 69 let.⁹⁰

Bohužel, pravdu v tomto případě měli spíše účetní než statistici, protože druhá světová válka a německá okupace počet legionářů značně zredukovaly. Ani následné socialisticko-komunistické zdravotnictví a vězeňství legionářskému rodu neprospělo a tak skutečně po roce 1963 v naší vlasti žilo už jen několik tisíc legionářů.

Podpůrný fond legionářský při MNO měl ve své péči od 1.1.1926 do 31.12. 1934 sirotky 1640 legionářů. Příčiny úmrtí: 528 tuberkulóza, 136 sebevražda, 127 srdeční choroby, 113 úraz - neštěstí, 96 rakovina, 89 zápal plic, 55 mrtvice, 50 choromyslnost, 41 ledvinové choroby, 39 žaludeční vředy, 30 zánět mozkových blan, 20 otrava krve, 17 jaterní nemoci, 16 zánět pohrudnice, 13 zánět slepého střeva, 12 kornatění tepen, 10 cukrovka, 9 zánět pobřišnice, 7 střevní tyf, 6 rozedma plic, 5 chřipka, 4 otrava alkoholem, 3 padoucnice, 2 úplavice, 19 předčasná sešlost věkem - příčiny neznámé.⁹¹

Velmi často se mezi legionáři projevoval i pocit podvedenosti i žehráni na dřívější vlasteneckou naivitu:

„ Na Sibiři jsme zapomněli, že drsný život a boj o existenci nezná bratra, zapomněli jsme následkem toho všímati si hospodářského života. Proto jsme si neuvědomili, že nás

⁸⁹ VHA, fond Kleg, k.26, Evidenční úřad, přednosta, Číselná statistika ztrát.

⁹⁰ AÚTGM, fond EB, k.62, R165/2, č.276. Stručná zpráva o činnosti SÚL, ode dne založení do konce roku 1935

⁹¹ Legie, 18.4.1935, Tragedie bojovníků za svobodu, str.3.

doma čeká nemilosrdná konkurence jak v nabídce práce, tak i v nabídce výrobků...předháněli se, chtějíc nás opítí slávou, aby nás získali jako bojovný celek, pro své záměry - chtěli na nás, abychom dělali pořádek. Nechtěli jsme pochopiti, sláva nám byla všední - proto jsme upadli v nemilost. To bylo ono druhé zklamání: jak nás vítali s nadšením a láskou, tak nás nyní nenávidí.“⁹²

Zaznívaly rovněž i přednášky méně bolestínské, které se snažily situaci legionářstva analyzovat méně citově a nebránily se ani sebekritice.

*...na nastavší disharmonii reagovali jsme stejným separatismem jako v cizině. Neujasnili jsme si, že tu jsme u nové etapy, kde tento způsob taktiky není oprávněn...Po návratu jsme vedli další boj proti Rakousku a přehlídli jsme, že to už není ono, nýbrž vlastní osvobozený stát. Neuvědomili jsme si, že jsme u cíle, kdež sice čeká ještě námaha před konečným odpočinkem, ale námaha jiného druhu, než bylo dosavadní putování...Musíme však naznati, že náš prospěch a státní prospěch byl evidentně identický jen v cizině. Nyní už nejsme jedinými příslušníky čs. státu, jako tomu bylo před převratem. Také proto nemá náš další separatismus důvodů...Proto, že dnes něco dělá legionář, není ještě jeho jednání legionářské...Takovým nesporně legionářským programem jest práce ku prospěchu národa a československého státu jako celku. Zaručiti jeho existenci, přinésti své zkušenosti, zachovati je pro budoucnost, to vše odsud vyplývá. Dalším nesporným legionářským programem jest hledati společnou cestu pro celý národ.*⁹³

Na závěr této kapitoly uvedu bez komentáře takový jeden z mnoha příkladů každodenní práce „Umisťovacího referátu“ v Kanceláři čsl. legií, který dokazuje, že život nikdy není černobílý a křivdy se často dějí na obou stranách: „*Obecní zastupitelstvo v Telči obsadilo v zasedání ze dne 3. března 1924 místo obecního strážníka nelegionářem Augustinem Nováčkem. K stížnostem legionářů Bohumila Hronka, Ladislava Macka, Josefa Příbyla a Konráda Wimmera prohlašuje ministerstvo vnitra podle ustanovení 14 zákona ze dne 24.7.1919 Sb. obsazení tohoto místa za neplatné a nařizuje, aby Augustin Nováček, jemuž místo to bylo propůjčeno do 4 neděl od doručení tohoto rozhodnutí propuštěn. (Č.j. 91655 - Kleg ex 1924 - R.)*“⁹⁴

Legionářská legislativa

⁹² Šimáček, Jaroslav, Nové úkoly legionářů, Brno, 1929, str.4.

⁹³ Bet, Význam legionářství pro přítomnost, Brno, 1924, str. 8-13.

⁹⁴ Československý legionář, 24. října 1924, str.9.

Jestliže aklimatizace italských a francouzských legionářů po návratu do vlasti probíhala celkem bez výraznějších problémů, pak představa návratu šedesáti tisíc ruskou revolucí zdivočelých a nasáklých legionářů ze Sibíře vyvolávala vrásky na čele odpovědných úředníků a politiků. Počet francouzských legionářů byl nepatrný a i z toho mála se většina brzy vrátila do svých nových vlastí, ať už to byla Francie nebo Spojené státy. Dvacet tisíc italských legionářů se v rozbourané poválečné a neustálené vlasti svezla na vlně všeobecného návratu mužů z válečného pole do civilního života. Když se však koncem roku 1919 začali vracet první legionáři ze Sibíře, všechny obvyklé funkce ve státní správě už byly obsazeny buď exrakouskými úředníky nebo italskými bratry. Aby se předešlo sociálním nepokojům u mužů, kteří tak dovedně umí válčit a likvidovat nepřátele, bylo nutné legislativně tuto skupinu zaopatřit.

První legislativní pokus učinili sociálně demokratičtí poslanci, kteří se rovněž aktivně podíleli na zahraničním odboji: Ivan Markovič, Prokop Maxa a Antonín Slavík. Zákon o přijímání legionářů do státní služby prošel víceméně obvyklou procedurální cestou, která vyvrcholila 24. července 1919 přijetím zákona 462/19.⁹⁵ Doba strávená v legiích se podle něj započítávala legionářům trojnásobně do služby a výslužby. Byla v něj rovněž zaručena rezervace poloviny míst ve státním sektoru. Na základě tohoto zákona bylo v letech 1919-1920 umístěno ve státních úřadech 19 517 legionářů,⁹⁶ nejvíce v resortech ministerstva železnic a financí. Byla také vyhlášena celonárodní sbírka na podporu přijíždějících legionářů, která vynesla 13 milionů korun a stala se základem pro Podpůrný legionářský fond zřízený při MNO.⁹⁷

Na papíře to o počtu umístěných vypadá hezky, ale skutečnost byla poněkud jiná. Jednalo se vesměs o nekvalifikovaná místa jako byl sluha, dozorce, četník, pomocný úředník apod.. Jak to u nás chodí, nerozhodovalo při přijímání zaměstnanců ani tak schopnosti nebo, nedej bože, zásluhy. Hlavní byly, jsou a budou osobní vztahy a známosti. V takové situaci byli legionáři z Ruska značně znevýhodnění, protože ve vlasti nebyli mnohdy již šest let a byli rádi, že se k nim ještě hlásili rodinní příslušníci.

---

⁹⁵ Zákon č. 462 Sb. zák., Sběrka zákonů a nařízení, Praha, 1919. Též - Vorel, Jaroslav, Legionáři, Brno, 1930, str.55-88 a Šedivý, Ivan, Legionářská republika?, in Historie a vojenství, 2002, č.1, str.159.

⁹⁶ Pichlík-Klípa-Zabloudilová, Českoslovenští legionáři 1914-1920, Praha, 1996, str.261.

⁹⁷ Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str. 230 – 231.

Další zádrhel při zaměstnávání naznačuje zpráva presidenta zemské správy politické v Brně z února 1921, která uvádí, že je 15 000 legionářů nezaměstnaných, z toho na Brněnsku 1 400.⁹⁸

„...Vůdcové zboljševizovaného dělnictva posílají škodolibě nezaměstnané legionáře na Svaz, aby jim opatřil práci, když se při pokusu o převrat postavili proti dělnictvu. Jest nebezpečí, že když nebude v době nejbližší aspoň částečně postaráno o legionáře, že mnozí přejdou k bolševikům...“⁹⁹

President ve své zprávě navrhoval řešit krizi propouštěním žen, provizorně za války přijatých, zadáváním veřejných staveb a nátlakem na soukromé nebo nestátní podniky. Například v Brněnské zbrojovce bylo zaměstnáno pouze osm legionářů a na statcích Olomouckého arcibiskupa žádný. Návrhy se však v praxi neuplatnily, protože ženy nebylo možno propustit ze sociálních důvodů, navíc legionáři neovládali jejich práci (psaní na stroji).¹⁰⁰

Další handicap v organizovaném zaměstnávání legionářů spočíval ve skutečnosti, že prováděcí nařízení k dalšímu „legionářskému“ zákonu č.282 *o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů*¹⁰¹ vyšlo až na Silvestra roku 1920, ačkoliv zákon byl hotov už 23. května 1919. Jsou v něm konkrétně stanoveny úlevy, které se při přijímání legionářů mohou uplatnit v oblasti soudní, lesnické, zdravotní, veterinářské, technicko-finanční a školské.¹⁰² Na ministerstva došly tyto materiály pod názvem „Novellisace legionářských předpisů“.¹⁰³

Dne 23. července 1919 přijalo Národní shromáždění zákon a. 470/19 „o zatímním upravení služebních platův a právních poměrův učitelů legionářů, vojákův a jejich rodin“. Zákon zvýhodňoval válkou fyzicky či duševně postižené legionáře, kterým jejich postižení bránilo vykonávat učitelskou práci. Pobírali všechny požitky jako kdyby byli na obvyklé dovolené. Totéž platilo pro pozůstalé padlého legionáře. Učitelé, kteří přišli o místo měli být opět okamžitě do funkce učitele uvedeni. Zvýhodňování legionářů-učitelů státem bylo pochopitelné, protože zde mohli věci československého státu pomoci ještě více než ve

⁹⁸ SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č.13237.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č. 9481/22.

¹⁰² Státní ústřední archiv (SÚA), fond Ministerstvo vnitra I.-stará registratura, k.126, 3-42-1, č. 9481/22.

Srovnej – Šedivý, Ivan, *Legionářská republika?*, in *Historie a vojenství*, 2002, č.1, str.159-160.

¹⁰³ SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č.9481/22.

vojenské uniformě. Kdo jiný měl děti přesvědčovat o státní idey, když ne voják, který za vznik státu bojoval a byl ochoten obětovat život.¹⁰⁴

Nemá smysl dělat zde přesný popis vývoje legionářských paragrafů, jelikož je dost nepřehledný a nepřináší již žádné nové podstatné informace.¹⁰⁵ Hlavní problém legionářů spočíval v okolnosti, že do vzniku Československé obce legionářské v roce 1921 hájili své zájmy individuálně a neměli tak dostatečnou sílu, aby úřednického „šimla“ v podobě Kanceláře československých legií přetlačili do míst, kde ho chtěli mít. Již v dubnu 1921 předal přípravný výbor ČsOL premiérovi pamětní spis, ve kterém předložil svou představu, jak ve skutečném reálném životě a ne pouze na papíře zabezpečit legionářům pracovní místa. Memorandum hovořilo - o právu legionářů na určitá místa, o zabezpečení tohoto práva, o právu stížnosti proti obsazení místa. V předávání podobných memorand vládě legionáři pokračovali až do roku 1938, takže z jejich pohledu k naplnění zákona nikdy úplně nedošlo.¹⁰⁶

Představitelé Obce tlačili na vytvoření speciální komise, která by veškerou svou agendu používala na posuzování stížností legionářů. Proto se 21. května 1921 sešlo několik představitelů ČsOL, Klegu a MNO a na základě výčtu všech možných legionářských stížností bylo rozhodnuto vytvořit komisy složenou z představitelů Obce, Klegu, MNO a dvou legionářských poslanců.¹⁰⁷ Sice se vehementně několik měsíců schůzovalo, ale výsledek, který by vyhovoval všem stranám, se dlouho nedařilo nalézt. Pouze MNO předložilo na základě doporučení komise návrh všem ministerstvům a ústředním orgánům, aby liberálněji postupovaly při rozhodování o legionářích. Rovněž bylo doporučeno, aby každé ministerstvo zaměstnalo úředníka-legionáře, jenž by byl pověřený pouze legionářskou agendou. Měl dávat doporučení při přijímání do státních služeb a hlídat, zda jsou kvóty pro legionáře dodržovány. Tato doporučení se však do praxe příliš nepromítla.¹⁰⁸ Vláda sice po zvážení výhrad jednotlivých rezortů přijala v květnu 1922 vládní nařízení č. 202 Sb, ve kterém se v sedmi bodech jasněji a jednoznačněji uvádělo, jak se má při uplatňování přednostního přijímání legionářských zaměstnanců postupovat, ale legionáři stejně pocítovali diskriminaci až do konce československé samostatnosti.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Šedivý, Ivan, Legionářská republika?, in Historie a vojenství, 2002, č.1, str.159-160.

¹⁰⁵ Srovnej - Šedivý, Ivan, Legionářská republika?, in Historie a voj., 2002, č.1.

¹⁰⁶ První rok práce ČsOL, Praha, 1922, str.18.

¹⁰⁷ Krajčovičová, Natália, K otázke zamestnávania legionárov v štátnych a verejných službách v prvých rokoch ČSR, in Česko-Slovenská historická ročenka, 1997, str.190.

¹⁰⁸ Tamtéž, str.193.

¹⁰⁹ Tamtéž, str.198-199.

Komise došla k názoru, že hlavní příčinou problémů je nejasná stylizace v obou „legionářských zákonech“. Dále bylo zjištěno, že při přijímání legionářů byly v první řadě zohledňovány odborné znalosti žadatelů. Proto čs. vláda iniciovala na ministerstvech organizování kurzů pro legionáře, kde by si žadatelé o práci ve státní službě zvýšili kvalifikaci. Jednalo se hlavně o psaní na stroji, zvládnutí druhého zemského jazyka a ovládání těsnopisu.¹¹⁰ I zde se však nedá hovořit o úspěchu, většina institucí takové kurzy označila za technicky a personálně neproveditelné.¹¹¹

Legionáři propásli tu pravou chvíli, v roce 1922 již nikoho, s prominutím, nezajímali. Pokud legionář chtěl profesně uspět, musel projít stejným kariérním postupem jako obyčejný občan. Již nerozhodovaly zásluhy, ale praxe. Pouze legionářům-invalidům a pozůstalým po padlých se MNO snažilo všemožně pomoci a došlo i na pověstné trafiky. To rovněž korespondovalo s většinovým názorem v české společnosti, který zněl, že pokud je člověk zdravý, měl by se živit sám jako ostatní. Přesto výtky legionářů vůči úřad nebyly vždy na místě. Dle archivních materiálů ministerstva vnitra už od dubna 1919 se úřady připravovaly na příliv desetitisíců legionářů.¹¹² V červnu téhož roku se konala meziresortní porada, kde se konstatovala nerovnováha mezi tzv. certifikatisty (délesloužícími poddůstojníky ve státní správě), kterých bylo už zaměstnáno 7 000, a legionáři, kterých bylo v té chvíli zaměstnáno pouze 250 u finanční správy, dva na ministerstvu a u četnictva 15 důstojníků a 474 mužů z řad zahraniční armády.¹¹³ Myslím, že nepoměr je patrný. Podíl legionářů u četnictva se v průběhu dvacátých a třicátých let zvýšil, ale nikdy nedosáhl takové úrovně jako u armády nebo u finanční stráže.¹¹⁴

Na upřednostňování certifikatistů upozornil Svaz státního kancelářského úřednictva (necertifikatistů) ze Žižkova o rok později, který si u ministerstva vnitra stěžoval na okolnost, že legionářům je zavřený vstup do resortu soudního a na zemské politické správy v Praze a v Brně. Navíc legionáři zastávali pouze nižší kancelářské funkce pomocníků a oficiantů, zatímco kancelářské úředníky tvořili výhradně certifikatisté, ačkoli někteří legionáři měli stejnou kvalifikaci.¹¹⁵

¹¹⁰ SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č.13237/21.

¹¹¹ Srovnej – Krajčovičová, N., c.d., str.193-195.

¹¹² SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č.16824, prvních 31 žádostí o umístění, datum 24.4.1919.

¹¹³ SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č. 25569/19.

¹¹⁴ Srov. – Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír, Dějiny policie a četnictva II., Československá republika (1918-1939), Praha 1999.

Také - Beneš, Jaroslav, Finanční stráž československá 1918-1938, Mladá Boleslav 2005.

¹¹⁵ Tamtéž, č. 42846.

Rokem 1922 *de facto* skončilo období tvorby legionářské legislativy a sebezvaný monopolní zastánce legionářských práv v podobě ČsOL se soustředil hlavně a pouze na dodržování zákonů již existujících. Podle tvrzení Lva Sychravy z roku 1945 však na základě legionářského zákona dostalo práci jen asi 15 000 legionářů, tedy nějakých 15 %.

*Tento tzv. legionářský zákon byl vydán bez legionářů, a nikdy jsme s ním nebyli spokojeni. Více nám překážel než prospíval, zejména proto, že nám ztěžoval snahu přiblížit se v práci se všemi, na které se tento zákon nehodil, ale kteří stejně obětavě a účinně bojovali a pracovali pro stejný cíl.*¹¹⁶

V praxi tedy k naplňování již platných zákonů docházelo jen zřídka. Legionáři si své zájmy ve státních službách snažili hájit v odborovém „Svazu státních zaměstnanců, bývalých poddůstojníků z povolání a legionářů“. To však příliš nepomáhalo. Tehdy bylo běžné, že v německém pohraničí úřady vůbec právo na podporu legionářů neuznávaly. Velmi často němečtí vlastníci podniků argumentovali tím, že by rádi přijali legionáře, ale na odpor se staví zbolševizované dělnictvo, které nemůže legionářům zapomenout, že při komunistických nepokojích se postavili proti nim.¹¹⁷ Když se nějaké místo ve vnitrozemí našlo, pak většinou šlo o protekci či korupci, nebo na žadatele o zaměstnání byly kladeny takové požadavky, které nemohl splňovat (např. věk do 35 let, svobodný stav atd.). Naopak o místa na Slovensku nebyla nouze, ale to se hodilo jen pro mladší legionáře.¹¹⁸ Veškerým sporům o protěžování či neprotěžování legionářů udělala vláda konec v roce 1924, kdy ve státní správě vyhlásila stop stav.

V době hospodářské krize postavení Obce i ostatních polostátních legionářských organizací v tomto směru poněkud zesláblo, nouze byla všeobecná a ač legionáři nařikali na svou sociální situaci, ve skutečnosti patřili k nejméně postižené skupině obyvatelstva, jelikož se legionářská nezaměstnanost pohybovala okolo 3,5%.¹¹⁹ Hůře na tom byli legionáři státní zaměstnanci a invalidé, těm byly srážkovými zákony zkráceny služební příjmy a zvýšen pensijní příspěvek o 2 %. Dále dle paragrafu 11 a 12 zákona 204/32 je postihla ztráta vojenských zaopatřovacích platů. V praxi to znamenalo 360 Kč při poruše zdraví, 480 při částečné ztrátě ruky nebo nohy a 720 korun ročně při ztrátě celé horní či dolní končetiny.¹²⁰ V rámci omezování státního rozpočtu v době krize se finanční újmy

¹¹⁶ Legionáři v nové republice, Praha, 1945, str. 48.

¹¹⁷ SÚA, fond MV I.-staré registratury, k.126, 3-42-1, č. 13237/21. Zpráva presidenta zemské správy politické v Brně.

¹¹⁸ VHA, fond VKPR, 1919-1939, k.21, všeobec., č.j.1176/20.

¹¹⁹ Šedivý, Ivan, c.d., str.172.

¹²⁰ Legie, 17.1.1935, Ing Havlín, Poměry státního, veřejného a soukromého zaměstnanectva v dnešní době, str.2.

nevyhnuli ani legionářům. Jejich nářky v dobovém tisku zřejmě patřily ke koloritu doby a nikomu to zřejmě u bývalých drsných válečníků nepřipadalo zženštilé či hysterické.

Záslužný počin udělal v polovině třicátých let Kruh francouzských legionářů, když vydal Jubilejní ročenku legionářskou, tam se mohli legionáři dočíst o všech svých výhodách, na které měli právo. Přehledným způsobem zde byla vyložena veškerá potřebná legionářská legislativa, od vystavení průkazu nemajetnosti až po postup při udělování státního příslušenství legionářům v ČSR. Tyto ročenky se staly jakousi příručkou a průvodcem při cestách po úřadech, na kterých se drtivá většina legionářů neorientovala. Obdobné příručky vydávaly i jiné instituce a organizace.¹²¹

Koncem třicátých let, mezi legionářskými organizacemi nastal integrační zázrak, který zřejmě souvisel s blížící se německou hrozbou a hlavně s faktem, že legionářům již bylo kolem padesáti let. Což je věk, kdy už by se měl chovat člověk dospěle a rozumně. Z nenadálé síly jednoty zřejmě pramenil manifest většiny legionářských organizací, který byl 28. května 1938 zaslán vládě. Název vypovídá o všem podstatném: „Vládě československé v Praze o neutěšených hospodářských a sociálních poměrech legionářů.“¹²² Na splnění požadavků už bohužel nebyl čas.

Na závěr takovou malou zajímavost, která zřejmě v žádném jiném parlamentním systému neměla obdoby. Na základě zákona měli sibiřští legionáři pro volební období 1920-1925 rezervovány čtyři poslanecká křesla. Měl se jim touto cestou vyrovnat handicap, který byl způsoben jejich pozdním návratem do vlasti a nemožností se plnohodnotně zúčastnit předvolební kampaně. Jelikož byla podána jediná kandidátka, obsadila křesla tato až na jednu výjimku převážně socialistická sestava: Josef Patejdl, Jožka David (oba nár.-soc.), Václav Jaša (soc.-dem.) a Slovák Martin Oríšek (agr.). První dva poslanci se v parlamentu udrželi po celou dobu existence státní suverenity, druhí dva po dalších volbách už v politice nefigurovali, což při jejich minimální poslanecké aktivitě nepřekvapuje. Oríšek skončil 16. října 1925 a Jaša v dalším volebním období jako kandidát sociální demokracie.¹²³

¹²¹ Jubilejní ročenka legionářská, vydal Kruh francouzských legionářů, Praha, 1934.

¹²² VHA, fond Kleg, 1938, č.j. 28 915.

¹²³ Dalšími ruskými legionáři v parlamentu byli: Gregor – Tajovský, Vincent Charvát, Ivan Markovič (všichni soc.dem.), František Langer (nár. soc.) a Radola Gajda, in Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str.194.

Činnost posl. Oríška - viz příloha č.1.

Legionáři v československé armádě a v diplomacii

Legionáři v československé armádě

Návrat italských a francouzských legionářů do vlasti probíhal v takové rychlosti a naléhavosti, že nebyl čas zabývat se nějakou unifikací výzbroje nebo snad sjednocením důstojnického personálu. Domácí vojsko složené z navrátilců z rakousko-uherské armády či z nadšených Sokolů sice během listopadu roku 1918 obsadilo část západního Slovenska, ale takového snadného úspěchu nebylo dosaženo ani tak vojenskou silou čs. domácího vojska, jako spíše naprostým rozkladem maďarské správy Horních Uher.

Čs. domácí armáda se tvořila za pochodu, první jednotky v síle několika set mužů se budovaly z vojáků bývalé rakousko-uherské armády a to pouze na bázi dobrovolnosti, i když se dá o míře dobrovolnosti úspěšně pochybovat. Motivy byly různé.

Někteří byli vedeni vlasteneckými pohnutkami, jiní si slibovali osobní obohacení (měsíční žold četaře činil 270 K, vojína pouhých 36 K), někteří se potřebovali ukrýt nebo se prostě nechali přemluvit. Disciplína těchto vojáků byla malá, důstojníci spíše plnili roli jakýchsi poradců a kamarádů. Když se mužstvu něco nelíbilo, prostě rozkaz ignorovali nebo velitele zajali. Krádeže, loupení, opilství, ale i znásilňování nebyly řídké jevy.¹²⁴

Mezi dobrovolníky byla značná část neplnoletých vojáků, některým dokonce nebylo ani 16 let a byli odvezeni domů svým tatínkem.¹²⁵ Vojsko na Slovensku postrádalo lékaře, mezi mužstvem kolovalo mnoho nemocí (hlavně venerické choroby) a mnoho vojáků také na nemoce zemřelo.

Nelze však generalizovat, mnohé jednotky byly spořádané a u jednotek sokolských a četnických to bylo téměř pravidlem. V prosinci 1918 již Sokolové tvořili téměř třetinu kontingentu. Když italský gen. Piccione převzal 25.12.1918 velení, zhrozil se nad morálkou v dobrovolnické armádě:

„...shledávám neobyčejně malou kázeň a poslušnost mužstva a důstojnictva. Lidé řádní jsou z armády propouštěni nebo sami odcházejí a u vojska zůstali buďto naprosto

¹²⁴

VHA, fond Boje o Slovensko I., Vrchní velitelství čs. vojska (VVVS), k.5a, č. 29 operační.

¹²⁵

VHA, fond Boje o Slovensko I., Velitelství skupiny Schöbl (1918-1919), k.1, č.1224/4

*nevycvičení nebo příliš mladí (vojáci pod 18 let), individua zločinná, jejichž hlavním cílem je osobní prospěch, krádeže, drancování...*¹²⁶

Svérázné poměry platily i na nejvyšších místech. Plukovník Schöbl neuposlechl rozkaz gen. Piccioneho a obsadil Košice. Setník (kapitán) Rejthar ignoroval zákaz gen. Štiky obsadit Trnavu. Setník Hluchý dokonce gen. Štikovi odpověděl na žádost o posílení jeho brigádou takto: „*Já nemám s generálem Štikou nic co dělat, když ode mne něco chce, ať on ke mně přijde.*“¹²⁷

Domácí armáda na Slovensku postupně sílila a koncem roku už téměř dosahovala síly jedné divize. Když prvoliniové povinnosti převzaly italské legie, rozkázal gen. Piccione vyčistit domácí armádu od zločinných živlů a celkově ji reorganizovat. Během čistek bylo vyřazeno asi deset procent důstojníků a poddůstojníků a asi pět procent mužstva. Většinou pro neschopnost nebo podezření z trestné činnosti.¹²⁸ Jestliže si však italský velitelský sbor sliboval od těchto opatření zlepšení kázně alespoň na úrovni českých vojáků sloužících v italských legiích, opak byl pravdou. Čeští legionáři v italských uniformách si rychle navykli na standart domácího vojska a své italské důstojníky brzy posílali do stejných míst, jak bylo obvyklé u vojska domácího.¹²⁹

Za celé dva měsíce bojů (listopad – prosinec 1918) padlo pouze 25 mužů¹³⁰ a z toho jen asi polovina při boji s regulérní maďarskou ozbrojenou mocí. Všichni padlí pocházeli z českých a moravských jednotek, protože slovenské jednotky se, s výjimkou obsazení Košic a akce proti Polákům, bojů v první linii neúčastnily.

Jak počet ztrát naznačuje, nebylo první obsazování Slovenska válečným konfliktem, ale spíše policejní akcí. Slovensko nebylo obsazeno díky schopnosti čs. jednotek, ale spíše kvůli neschopnosti maďarské strany postavit se na odpor. Ve všech případech, kdy české jednotky narazily na koncentrovanou rezistenci, byli čs. vojáci nuceni ustoupit. Domácí armáda vedle své nepočtenosti, měla také nedostatek výzbroje: chyběly těžké zbraně, letadla, obrněné vlaky, ale i uniformy (obě strany měly stejné).

V okamžiku, kdy se Budapešť rozhodla hájit své zájmy na Slovensku, domácí vojsko prostor západního Slovenska opustilo ještě rychlejším tempem, než ho obsazovalo. Právě urychlený přesun dvou divizí italských legionářů koncem prosince zvrátil vývoj vojenské situace opět ve prospěch pražské vlády. Znovu následoval rychlý postup západním a

¹²⁶ VHA, VVVS, k.5a, č. 66 op.

¹²⁷ VHA, VS – Schöbl, k. 1, č. 31 op.

¹²⁸ VHA, VS – Schöbl, Spisy neevidované.

Srovnej – Ježek, Zdeněk, *Boj o Slovensko v letech 1918-1919*, Praha, 1928.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Michl, Jan, *Obsazování Slovenska*, referát, nepublikován.

středním Slovenskem, maďarská armáda na odpor zcela rezignovala, protože jejímu velení bylo oznámeno, že bitva již byla prohrána diplomatickou cestou u zeleného stolu.¹³¹

Příchod asi 19 000 italských legionářů do čs. armády tedy znamenal jednoznačně převratný přínos. Na rovinu řečeno, italské legie byly jedinými skutečně bojeschopnými oddíly, které mohla pražská vláda do boje nasadit. Stejným přínosem byl návrat i několika set francouzských legionářů počátkem roku 1919, kteří byli neprodleně nasazeni při těšínském incidentu. Ti si na rozdíl od italských a ruských legionářů plně vychutnali obdiv a slávu pražského obyvatelstva. Takto vzpomíná na uvítání příslušník 23. pluku Josef B. Nesnidal: „...*Kdo nezažil, neuvěří s jakou láskou, bouří nadšení nejen obyvatelstva Praha, ale i venkova jsou vojáci čs. pluku pozdravováni. Nadšení vždy vrcholí, když před četou nebo rotou kráčí velitel od 21 nebo 22 pluku franc. legií. Poznání jsou podle čísel na límci i podle vyznamenání, jichž žádnému z nich nechybí. Dostalo se mi tolik kytic, že téměř každý voják od mé čety nese kytici...*“¹³²

Podobné vzpomínky z uvítání měl i další francouzský legionář Ladislav Preininger¹³³: „*Napřed šla děvčata v krojích, pak sokolové a s těmi můj otec, poté hudba a skupina pohlavárů - podmaršálek Diviš, plukovník Husák s praporníkem Šidlíkem, já s praporní vlajkou a mužstvo celého našeho I./21. praporu v pochodovém proudu. Nával obecnosti v ulicích byl ohromný, místy jsme těžko procházeli. Vše nám kynulo a volalo vsťříc. Nenamáháme se příliš, abychom potlačili své dojetí, máme dost slzí v očích při pozorování obecnosti...Místy zase dojetí se vzdává i v obecnosti a uvádí v zaražený klid snadno vysvětlitelný! Zvláště ženy pohlížejí na nás jako na zvláštní zjevení a nenalézají formu jak dát svým citům průchod. Volání a pokřik byly příliš málo, nestačilo to již k vyjádření citu, a na některých místech byli jsme přijati posvátným tichem, kde jen oči plné slz a ruce, jež šátkem je utíraly, prozrazovaly, že tu český člověk nestačí jinak vyjádřit velikost a hloubku svých citů.*“¹³⁴

Že tzv. těšínský incident nebyl pro ostřílené francouzské legionáře žádná procházka růžovým sadem svědčí další vzpomínka Ladislava Preiningera: „*Náš prapor přichází do akce teprve v 10 hodin a dostal úsek směrem k Solce a karvinskému nádraží, které je mu*

¹³¹ Srovnej - Hronský, Marián, *Boj o Slovensko a Trianon (1918-1920)*, Bratislava, 1998.

¹³² VHA, fond Kruh franc. leg., k.1, Nesnidal, Josef, *Za svobodu musíš bojovat*, str. 74.

¹³³ Ladislav Preininger se narodil 2. července 1895 na Královských Vinohradech v Praze. V roce 1913 odjel studovat do Vídně a do Paříže. Popraven nacisty 1. října 1941 v hodnosti podplukovníka jako vedoucí představitel odbojové organizace Obrana národa spolu s divizním generálem Mikulášem Doležalem a jen dva dny před podplukovníkem Josefem Balabánem.

¹³⁴ Přísaša. *Deníky francouzského legionáře Ladislava Preiningera 1913-1940*, Votobia, Praha, 2001, str. 271.

*prvním cílem. Bojuje se o každou těžní jámu a místy i o každý dům. Největší boj byl u lesa za Orlovou. Tam několik blouznivců s polskými legionáři v čele se drželo velmi statečně. Konečně i tento odpor byl zdolán a občané, pokud byli zajati se zbraní v ruce, byli na místě potrestáni (popraveni - pozn. autora) dříve, než se postoupilo dále. Zde bylo sebráno dosti bojového materiálu i zajatců....Naši hoši přímo zuří. Padli dva z našich řad a právě z těch, kteří prodělali v cizině všechny boje, a teprve zde ve vlasti položili své životy, aniž spatřili své rodiny.*¹³⁵

Skutečná prověrka bojeschopnosti však na kombinovanou čs. armádu čekala v létě 1919, kdy se opět maďarská armáda pokusila dobýt zpět svá ztracená území. Sice si maďarští vojáci připnuli na vojenské čepice rudé hvězdy, ale veškeré komunistické kulisy byly jen zástěrkou odhodlaného nacionálního boje za udržení historického uherského území a sjednocení maďarsky hovořícího obyvatelstva. Právě odhodlanost pravidelné armády zlomila páteř čs. vojsku, fungujícímu na principem jakési občanské milice, během několika dní. Svízelnou situaci musela opět za Prahu řešit diplomacie vítězné francouzské velmoce.¹³⁶

Právě tento konflikt odhalil v celé své nahotě slabost čs. armády, do bojů byly nasazeny všechny dostupné pluky francouzských a italských legionářů, ale ani toto nejtvrďší jádro armády nedokázalo odolat početně a materiálně silnější maďarské Rudé armádě. Jisté zlepšení v poměru sil nastalo až v polovině června, kdy se počet bojeschopných praporů na slovenském bojišti podařilo zvýšit na číslo 98.¹³⁷ Největší ztráty utrpěli právě početnější italští legionáři (především 7. divize v počátcích bojů ztratila mnoho mužů¹³⁸) a i jejich francouzští kolegové při obraně vlasti doslova prolili krev. Celkem padlo oficiálně 39 důstojníků a 825 mužů, na maďarské straně se nejčastěji uvádí číslo 450 padlých¹³⁹.

Komentář [NOBODY1]:

¹³⁵ Tamtéž, str. 277. Tzv. těšínský incident trval osm dní, během kterých padlo 53 čl. vojáků a 187 jich bylo raněných, z toho 14 padlých francouzských legionářů, in Zahradníček, Tomáš, Jak vyhrát cizí válku, Praha, 2000, str.174.

¹³⁶ Srovnej - Hronský, Marián, Boj o Slovensko a Trianon (1918-1920), Bratislava, 1998.

¹³⁷ Hronský, Marián, Boj o Slovensko a Trianon, Bratislava, 1998, str. 183.

¹³⁸ Např. 31. čs. pluk „Arco“- ztráty na Slovensku

11 padlých v boji

7 zemřelo po zranění

32 zemřelo na nemoci (většinou zápal plic)

8 sebevražd (většinou před maďar. zajetím)

12 nešťastných náhod

1 popraven

9 nezvěstných, in VHA, fond Kleg, k.41, Evidenční úřad – italská evidence.

¹³⁹ Tomášek, Dušan, Nevyhlášená válka, Praha, 2005, str. 175.

V bojích na Slovensku padlo v r. 1919 - 193 italských legionářů a 10 francouzských.

27 legionářů z Itálie zůstalo nezvěstných, 31 jich zemřelo na následky zranění, in VHA, fond Kleg,

Od té doby vyšlo nespočet vzpomínkových knih legionářů, kteří na Slovensku válčili, ale boje jsou v nich popisovány povšechně, jako kdyby ani o „pořádnou“ válku nešlo. Nejautentičtější vzpomínka o bojích pochází od již zmíněného Josefa B. Nesnídala, jehož rukopis nikdy nevyšel knižně.

„30. května - náhle, jako když ze země vyvstanou nastupující útočné řetězy maďarské - vlna za vlnou. Doznávám, že jsem se tu poprvé pomodlil, věděl jsem a měl jsem rozkaz - neustoupit - a tož snad tento protiútok nevydržíme.

Nařizují čekat - nestřílet - dočkáme dostřelu, aby naše střelba nebyla jen na plano. Musí v pravém smyslu kosit, chceme-li odolat. A teď - PAL! Jako když peklo nese samo hrůzu v řadách Maďarů. Naše Mitrailésy, kanonky, granáty „B“ pušky, bijí útočníky. Kukrem pozoruješ, jak jejich řady řídnou, jak se zakopávají, avšak neustupují - my také ne. Viděl jsem útoky mnohé, ale jako byl tento, nebylo lze ani uvěřit. Celý ten den od rána od 5 hod do večera trval boj. Maďaři se stáhli. My rozkaz k nástupu nedostali...“¹⁴⁰

Bývá obvyklé ve vzpomínkách přímých účastníků bojů, že na jejich úseku se vítězilo, ale bohužel jednotky na okolních úsecích fronty nápor nepřítel nevydržely a bylo nutno ustoupit. Není vyloučeno, že to byl případ i Josefa Nesnídala. V jeho podání selhali Rumuni.

„15. června - útok našeho celého praporu na Osztopetak, který obsazujeme. V četě mám značné ztráty - přichází doplňky z nelegionářů. Také Sokolové se hlásí. Sám je přijímat nemohu. Cítíme vysoké vypětí nervů - hlásí se stále: S municí šetřit! Dělostřelci mohou vystřelit jen 4 rány denně. Počasí se nemění - stále prší za silného větru.“¹⁴¹

Obdobně prožíval boje velitel 35. italského střeleckého pluku, původně „Srbák“, posléze major a ještě později divizní generál František Melichar (1899 - 1975): *„Došel jsem znovu až do Miškolce, vydržel jsem tam 24 hodin. Nevěděl jsem ovšem, že Rumuni jsou poraženi, a čekal jsem, až přijdou i oni. Teprve až Maďaři bili ze všech stran, ustoupil jsem. V těchto operacích jsem měl značné ztráty, ale můj pluk se vyznamenal...Měl jsem štěstí. Válčil jsem zase trochu po srbsku. Karabinu v ruce a první jsem vnikal do maďarských zákopů a ani jedna kulka se na mne nepřilepila.“¹⁴²*

---

k.26, Číselná statistika ztrát čs. zahraničního vojska 1920-1938.

¹⁴⁰ VHA, fond Kruh franc. leg., k 1, Nesnídal, Josef c.d., str. 77.

Srovnej, Preininger, Ladislav, Přísaha, Praha, 2001, str. 294 - 303.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 190.

Srovnej – Hofman, Petr, Náčelníkem štábu skupiny Gillain v bojích na Slovensku, in Generál Alois Eliáš, Praha, 2006, s.27-34.

Když se zklidnila situace okolo Slovenska a vojáci se vrátili z bojiště do svých posádek, bylo nutno přikročit k reorganizaci ne úplně funkční armády. Této reorganizaci se říkalo unifikace a cílem mělo být sloučení tzv. austriáků s legionáři.¹⁴³ Unifikaci svým projevem posvětil i prezident Masaryk:

*Vojáci! Pan ministr národní obrany vydává právě rozkaz ke sjednocení naší armády, složené z částí, které měly svůj zvláštní vznik a vývoj. Schvaluji to úplně. Třebaže osobně byl jsem revolucí za hranicemi spjat s legiemi zahraničními, zejména s našimi hochy na Sibiři, nikdy jsem nezapomínal na trpký osud těch našich vojáků českých a slovenských, kterým nebylo dopřáno uniknout z rakouské armády. Jsem si vědom, že i naše legie vznikly z téže rakouské armády. Nespojuje vás tento společný vývoj, nýbrž nový duch vojska opravdu demokratického a republikánského.*¹⁴⁴

Souběžně s unifikací probíhala i demobilizace legionářů. Jen v letech 1919 až 1921 bylo demobilizováno 746 důstojníků, celkem 71 093 legionářů.¹⁴⁵ Takže drtivá většina legionářů o službu v armádě zájem neměla. Dalo by se předpokládat, že k republice loajální „austriáci“ nebudou trnem v oku legionářů, ale opak byl pravdou.

Těžké pochopit, kde se v legionářích bralo ono přehnané sebevědomí, které často přecházelo až k bezohledné aroganci typu: „Já jsem legionář a kdo je víc.“ Snad jistý komplex méněcennosti z dřívější doby zajetí či z nedostatečného nebo nulového vojenského vzdělání. Důstojníci bývalé rakousko-uherské armády patřili k té konzervativnější části naší armády, ale až na některé německy hovořící výjimky vesměs všichni „austriáci“ upřímně vyjádřili nové republice podporu a nově příchozím legionářům symbolicky řečeno podávali ruku ke smíru, ač v podvědomí z nich nepochybně pociťovali obavy o svou kariéru. Reakce legionářů však byla ostentativně odmítavá, „austriáky“ nehodlali akceptovat, nezdravili vyšší šarže a požadovali jejich úplný odchod z armády.¹⁴⁶

Ve zprávě určené Vojenské kanceláři prezidenta republiky ze dne 14. února 1919 se říká mj. toto: „...*Proto jest největší chybou, když dosazují se nad naše legionáře důstojníky vyšší důstojníci z býv. rakouské armády, aniž by se přihlíželo k tomu, že již z důvodů psychologických jest nepřípustno, aby našeho legionáře-kapitána komandoval bývalý rakouský major...dle min. nařízení budou se požitky z válečných medailí rakouských za*

¹⁴³ Dne 1. ledna 1920 byl vydán rozkaz ministra národní obrany o splynutí oddílů zahraničního a domácího vojska a vytvoření nových československých pluků, in T.G. Masaryk, Cesta demokracie I., Praha, 2003, str. 217.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ VHA, fond Kleg, k. 17, Výroční zpráva o činnosti 1924.

¹⁴⁶ Šedivý, Ivan, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století, 1997, str. 211-214.

statečnost vyplácet dál. Toto opatření vyvolalo bouři odporu v řadách našich, poněvadž i právně je neodůvodněno. Medaile se zakazují nosit, ale dovoluje se je honorovat.“¹⁴⁷

„Dnes se to potvrdilo. Ve čtvrtek jedeme do Čáslavi „k dispozici“ tamnějšího domácího 21. pluku a k jeho doplnění. To znamená, že my legionáři budeme pod velením rakouského plukovníka a naši hoši budou poslouchat rakouské falaky. Z toho je značné rozrušení a hoši si říkají, že nepojedou. Stejně smýšlí i většina důstojníků.“¹⁴⁸

Takový stav ovšem byl neudržitelný, jelikož armáda se nemůže vybudovat během několika měsíců. Tak ohromný lidský a materiální kolos se buduje léta a desetiletí. Konstruktivní spolupráci mezi vojáky z obou stran fronty rozhodně nepřispěla kampaň *odrakouštění*, jejímž nejagresivnějším propagátorem byl kapitán Milan Fučík, odborový rada MNO, který za prioritu považoval rychlou očistu od všeho rakouského. Jeho názory byla však příliš tendenční a naivní. Nekriticky přejímal francouzské vojenské myšlení, kombinované s klofáčovou doktrínou miličního systému a po odstranění „prohnilého“ rakušáckého systému očekával nástup legionářské lásky, srdečného poměru, zájmu, ctížádosti a horlivosti.¹⁴⁹

Propasti mezi legionáři a „austriáky“ si všiml i T.G. Masaryk. Zřejmě si uvědomil, že jeho programové *odrakouštění*¹⁵⁰ si jeho legionáři vzali až příliš za své, ale ani jeho projev k legionářům I. pluku Mistra Jana Husí v kasárnách na Hradčanech 24.3.1919 mnoho nezměnil: *„Někdy, když slyším o tom rozdílu, jaký se dělá mezi Vámi legionáři na jedné a mezi Rakušany na druhé straně, mě to trochu píchá. Proč? Vždyť ti naši hoši v Rusku byli také napřed v rakouské armádě...*“¹⁵¹

Navrátiivším legionářům rovněž vadily věci ryze praktické jako např. skutečnost, že zajatcům důstojníkům z bývalé rakousko-uherské armády byl zaplacen žold za dobu zajetí, ale legionářům ne. Nebo, že zajatci z Itálie, kteří odmítli vstoupit do legií, měli oproti legionářům náskok v návratu do civilního života. Všeobecný pocit napětí využívali legionáři v nátlaku na úřední místa.

„Ač se na jedné straně požaduje na legiích vysilující práce a obětavost, na druhé straně se jim nijak nevychází vstříc, a dokonce proti nim štve a bojuje soustavně...Bylo již

¹⁴⁷ VHA, fond VKPR, 1919-1939, k.24, všobec., č.j. 2722/20.

¹⁴⁸ Preininger, Ladislav, Přísaha, Praha, 2001, str.309.

¹⁴⁹ Fučík, Milan, Vojenský problém v demokracii, Praha, 1920.

¹⁵⁰ Masaryk, Tomáš, Světová revoluce, Praha, 1925, str.527.

Srovnej – T.G.Masaryk – válka a revoluce I., Praha, 2005, str.185 – 194, 216-217, 288-289.

T.G. Masaryk, Cesta revoluce I., Praha, 2003, str. 80, 100, 152.

¹⁵¹ VHA, fond Kleg, karton I, 1919, Spisy, neevidováno.

Celý projev – T.G. Masaryk, Cesta demokracie I., Praha, 2003, str. 248-251.

Rovněž – Národní listy, 25.3.1920, str. 1.

*na naše oddíly pokřikováno „bílá garda“ a vyčítáno jim, že se dali do služeb kapitálu...Dosud naši konají bez odmluvy, ale netají se svou nespokojeností. Mají hlavně strach o rodiny a vlastní budoucnost.*¹⁵²

Pro překonání propasti mezi „austriáky“ a legionáři se zodpovědní lidé z MNO rozhodli pro již zmíněnou unifikaci, která spočívala v ponechání původní zažité organizační kostry bývalé armády, na kterou by se „navěsily“ navrátilší legionářské pluky. Celkem se jednalo o čtyři francouzské, šest italských a dvanáct ruských pluků. Dále se počítalo s postupnou obměnou důstojnického sboru, kdy by se starší či dostatečně neloajální důstojníci postupně odebrávali do důchodu a nahrazovali by je buď legionáři s doplněným vojenským vzděláním nebo přímo čerství absolventi Vojenské akademie. Legionářům se ale plán unifikace vysvětloval opačně, tedy že oním základem budou oni a „austriáci“ budou plnit jakousi personální „vycpávku“.¹⁵³

*„Naši zásadou jest, že revoluční zahraniční vojsko má býti základem armády - ale nesmíme zase přenáhleným postupem rozrušiti jemný a citlivý mechanism domáci armády.*¹⁵⁴

V praxi to znamenalo, že všichni vojenští gážisté domácího vojska si museli nejpozději do 1.11.1919 podat přihlášku k přijetí do československé armády. Jejich žádosti posuzovala speciální komise, obvykle složená z legionářů, která měla za úkol posoudit, zda žadatel splňuje odborné a morální předpoklady pro přijetí. Toto síto „Rakušanů“ působilo až do konce roku 1922.¹⁵⁵

Legionáři touto očišťovací procedurou nemuseli procházet, protože jejich přijetí měla na starosti komise složená výhradně z legionářů. Takže počet nepřijatých legionářů byl skutečně minimální. Legionáři se rovněž od důstojníků domácího vojska lišili i tím, že na rozdíl od nich nosili na rukávu označení počtu započítaných legionářských let a také jim bylo dovoleno nosit všechna vyznamenání, která obdrželi v dohodových armádách. Čs. armáda převzala některé legionářské symboly, jako jsou prapory, historická pojmenování

¹⁵² VHA, fond VKPR, 1919-1939, k.24, č.j. 2722/20.

¹⁵³ Srovnej – Maršálek, Zdenko, Alois Eliáš a československá armáda první republiky, in Generál Alois Eliáš..., s.35-43.

Šedivý, Ivan, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století, 1997, str. 215-217.

Kostrba-Skalický, Oswald, Die tschechoslowakische Armee 1918-1938, in Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat, Oldenburg München-Wien.

¹⁵⁴ Novák, Rudolf, Při prvním kroku do osvobozené vlasti, Praha, 1919, str.9.

¹⁵⁵ Vorel, Jaroslav, Legionáři, Brno, 1930, Vliv legionářů na přejímací řízení týkající se vojenských gážistů býv. rak.-uh. armády, str. 48-50.

Rovněž - Šedivý, Iva, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země..., str.217.

pluků, kasáren atd.¹⁵⁶

Diskriminace „austriáků“ v armádě pokračovala i tak daleko, že legionáři byli upřednostňováni v kariérním postupu a v povyšování. Jestliže nebylo problém pro legionářského poručíka poskočit během dvou let na majora, pak poručík domácího vojska musel na hodnost majora čekat minimálně let deset, častěji se však takové hodnosti vůbec nedočkal.¹⁵⁷

Není proto překvapivé, že ostatní na legionářský kariérní „rychlývýtah“ žárlili a poukazovali na údajnou nevzdělanost veškerého legionářstva. Statistika z ledna 1925, kdy v čsl. armádě sloužilo 2840 důstojníků legionářů však hovoří trochu jinak. Z tohoto počtu 177 mužů dosáhlo vysokoškolského vzdělání, 339 vysokou školu studovalo, ale nedokončilo ji. 1384 důstojníků mělo středoškolské vzdělání s maturitou, 599 legionářů ukončilo nižší střední školu bez maturity a „pouze“ 341 důstojníků nedosáhlo výš než na vzdělání základní.¹⁵⁸

Mnohem zajímavější statistikou z tohoto období je skutečnost, že 2009 legionářů v armádě bylo ruských, 340 francouzských a pouze 491 italských, což je při celkovém počtu italských legionářů velmi nízké číslo. Nejstarší důstojník legionář se narodil v roce 1868 a nejmladší v roce 1899. Nejpočetněji byl zastoupen ročník 1895, který v čsl. armádě reprezentovalo 337 důstojníků legionářů.¹⁵⁹

Zvláštní kapitolou rakušácko-legionářského sporu byla problematika zdravení. Civilistovi může takový problém připadat směšný, ale vojáci z povolání někdy považují systém zdravení za ještě důležitější, než samotný bojový výcvik či kvalitu výzbroje a to až do dnešních dnů. Služební řád předepisoval ve styku mezi všemi vojáky vykání, ale to neodpovídalo bratrským vztahům mezi legionáři a tak jim byla MNO poskytnuta výjimka, že si mezi sebou mohli tykat. To ovšem věčně nespokojeným legionářům nestačilo, v dobovém tisku lze vyčíst nářky na chladné a neosobní vztahy v armádě a společnosti, nedostatek vděčnosti „osvobozené“ české společnosti, o slovenské ani nemluvě.

„...Důstojníci zdejší žádají salutování od našich, ale sami vyjadřují se o legiích neslušně (zejména na Slovensku), což naši dobře ví a proto nemají chuti k salutování.“¹⁶⁰

¹⁵⁶ Vorel, Jaroslav, c.d., Postavení I-ů v domácí armádě, str. 45.

¹⁵⁷ Srovnej – Sander, Rudolf, Přehled vývoje čs. vojenské správy v letech 1918-1939, in HaV 1965, č.3, s.359-381.

¹⁵⁸ VHA, fond Kleg, karton 26, Evidenční úřad - přednosta.
Srovnej - Legionářský týden, in Národní osvobození, 31.1.1926, str.10.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ VHA, fond VKPR, 1919-1939, K. 24, všeobec., č.j. 2722/20.

Plné satisfakce se stárnoucím legionářům dostalo až v roce 1935, kdy MNO vydalo nový předpis, který říkal, že *„jednotlivé vojenské osoby mužstva v činné službě jsou povinny vzdávat předepsanou poctu legionářům, vystupujícím v úplném legionářském stejnokroji, a to bez zřetele k jejich hodnostem.“*¹⁶¹ Již nezjistíme, jak fungoval tento předpis v praxi, ale legionáři žádostivému projevu úcty mohlo stačit, když se v uniformě legionáře postavil před ministerstvo národní obrany a míjející důstojníci všech šarží měli povinnost legionáře pozdravit.

Ač se unifikace organizační oficiálně završila v roce 1925, unifikace v hlavách důstojníků skončila až v druhé polovině třicátých let v souvislosti s ohrožením republiky. Až do roku 1938 *de facto* panovalo mezi oběma skupinami v armádě jisté napětí, které však nebylo nijak organizované nebo dokonce plánovitě vyprovokované. Obě skupiny si protekčním systémem „já na Frantu, Franta na mě“ hájily své zájmy, přičemž legionářské lobby mělo pochopitelně silnější pozici.¹⁶²

Jeden příklad za všechny: přednosta organizačního oddělení pplk. Rudolf Kalhous v čele „austriáků“ na hlavním štábu podal v březnu 1920 memorandum, ve kterém upozorňoval na zřejmou snahu odstranit důstojníky bývalé armády a uvolněná místa nahradit legionáři. Jelikož nikdo na memorandum nereagoval, napsalo se memorandum nové, podpořené vyšším počtem podpisů: *„důstojníkům-legionářům dostalo se v každém ohledu tak velkých výhod, zvláště co se povyšování a započítávání služebních let týče, že u důstojníků domácího vojska, kteří jsou všude odstrkováni, i když plně vyhovují všem na čs. důstojníka kladeným požadavkům, nastalo velké roztrpčení, jež se jeví především v tom, že hromadně opouštějí vojenskou službu.“*¹⁶³

Odpověď tentokrát dorazila téměř okamžitě, vypadala však jinak, než podplukovník Kalhous doufal. Byl odvolán z funkce a o rok později odešel z armády úplně, přidal se tak k těm stejně postiženým kolegům, kteří *hromadně opouštějí vojenskou službu*. O patnáct let později konečně mohla vyjít Kalousova kniha, kde přesně vystihl pocity českého vlastenecky uvědomělého důstojníka-nelegionáře:

Je známo, že revoluční převraty nejsou jen zdrojem náprav ve jménu spravedlnosti, ale také mnohých křivd. Když se kyvadlo dějin řítí na opačnou stranu, vleče sebou mnohou

¹⁶¹ Legie, 19.9.1935, str.1.

¹⁶² Srovnej – Fučík, Josef, Osmadvacátníci, Praha, 2006, kapitola Rakušáci, str. 395-405.
Kostrba-Skalický, Oswald, Die tschechoslowakische Armee 1918-1938, in Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat, Oldenburg München-Wien

¹⁶³ Šedivý, Iva, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země..., str.224.
Srovnej - Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str. 202-214.

pochybnou zásluhu a poráží mnohou neuznanou ctností. Mezi nevinnými oběťmi náhlé změny byli čeští důstojníci domácího vojska – „Rakušáci“...Domácí důstojník byl po převratu podceňován nejen společensky, ale také vojensky. Jeho odborná práce se jen trpěla, a to v době, kdy nebylo nikoho jiného po ruce a kdy Národní výbor byl na jejich práci odkázán. Zvláště tisk se ujal svědomitě úlohy pomstít se na synech vlastního národa...

Ani později nebylo nic lehčího, než znehodnotit kohokoliv „rakušáctvím“. Nebylo velkých vyšetřování a soudů, když šlo o „Rakušáka“. Nebylo často těžko vidět v takových žalobách jen prostředek k odstranění nepohodlného představeného, ale přes to odsuzující rozsudek nečinil velkých potíží. „Rakušák“ dříve nebo později zmizel a jeho místo obsadil nástupce, jemuž se nedalo klásti rakušáctví za vinu. Nezkoumalo se již tak pečlivě, není-li vinen jinými nepřístojnostmi, tím méně, jaké jsou jeho schopnosti pro provisorní řemeslo vojenské. Tak se zbavovala armáda s vytrvalostí lepší věci hodnou svých dobrých vojáků, a nikdo se netroufal ozvati na jejich obranu...¹⁶⁴

Čistka v důstojnickém sboru probíhala dost razantně, ale problém spočíval v tom, že i legionářů důstojníků příliš nepřibývalo. Podle statistických údajů se počet legionářů v důstojnickém sboru pohyboval během dvacátých let okolo 28 %, ve třicátých letech pak postupně klesl až na 20 %. Naproti tomu „austriáků“ během tří let (1923-1926) ubylo víc jak deset procent (34 - 23 %) a v roce 1938 jejich podíl klesl až na pouhých deset procent. V československé armádě byl nakonec největší prostor dán třetí skupině a to sice absolventům, jejichž počet se z nuly zastavil v roce 1938 až na 50 %.¹⁶⁵

Jestliže čistka v důstojnickém sboru byla razantní, pak v generálním štábu byla ze snadno pochopitelných důvodů přímo nemilosrdná. Již během dvacátých let tvořili mladí generálové legionáři většinu v klíčových místech (Vojenská kancelář prezidenta republiky, Hlavní štáb, MNO) a ve třicátých letech se generálové-rakušané dali na klíčových postech spočítat na prstech jedné ruky. Celkem nejvyšší hodnosti armádního a divizního generála v meziválečné čs. armádě dosáhlo 86 osob, přičemž ve 46 případech se jednalo o legionáře.¹⁶⁶Nevýhodou této čistky ve jménu „státní spolehlivosti“ byla skutečnost, že do čela pluků, divizí, sborů a armád se dostávali mladí legionáři bez potřebných zkušeností a vojenského vzdělání. V roce 1935 byli sice všichni velitelé sborů v počtu sedmi legionáři, ale jen tři měli vysokou válečnou školu.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Kalous, Rudolf, Budování armády, Praha, 1936, str.129-134.

¹⁶⁵ Šedivý, Iva, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země..., str.220-221.

¹⁶⁶ Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str.22.

¹⁶⁷ Maršálek, Zdenko, Alois Eliáš a československá armáda první republiky, in Generál Alois Eliáš...,

Dokonce problém sváru mezi „austriáky“ a legionáři připadal příliš silný i umělcům, protože například výpravný film Zborov z roku 1938 je dramaturgicky na tomto konfliktu založen. Hlavní postava Jan Kalina představuje jako ruský legionář zahraniční odboj, jeho bratr Pavel Kalina představuje „sympatického“ rakouského důstojníka a jejich otec, zaměstnanec Škodových závodů, ztělesňuje ve filmu odboj domácí, když na jeho pracovišti v muniční továrně dojde k výbuchu.

Postavy ve filmu jsou smyšlené, protože záměrem filmu bylo povzbudit národní uvědomění v době vrcholící krize v německém pohraničí a nikoliv věrně popsat historické události. Druhou rovinou rakušácko-legionářského sváru ve filmu je konflikt mezi rakousko-uherským poddůstojníkem Rabasem a jeho legionářským synkem Milošem. Filmaři v tomto případě šli do extrému, když totožnost Miloše v ruské uniformě prozradí právě jeho otec, který zajaté ruské vojáky vyslýchá. Popravou syna se zarytý „austriák“ Rabas zatvrdí a přeběhne na druhou stranu k legiím.

Film vrcholí scénou na nočním zborovském bojišti, kde se mezi padlými zmítají ranění hlavní představitelé filmu: bratři-nepřátelé Kalinovi a hlavně umírající starý Rabas, již v legionářské uniformě. Jeho poslední slova jednoznačně směřují k současnosti a blízké budoucnosti: „... nyní svět uvidí, že si zasloužíme svobodu...a pak naši bratři nepadli nadarmo...Bratři nepovolte! Mnozí z nás málo milovali naši vlast...Do boje! Znovu! Všichni!! Za naši zemi!!! Nezapomínejte!!!!“¹⁶⁸ Smutným paradoxem filmu zůstává, že do kin tento patetický snímek přišel až po mnichovské mírové konferenci.¹⁶⁹

Legionářská generalita

Příběh některých legionářů-generálů se podobá pohádce se špatným koncem. Ovšem pouze pro hlavní protagonisty, mnohem méně se pak jednalo o pohádku pro Československo a její občany. Není mi známo, že by v některé jiné zemi nebo armádě bylo možné, aby nějaký bezvýznamný poručík poskočil během jednoho jediného roku na hodnost generála a co víc, na velitele celého armádního sboru. Čím byl poručík Syrový tak výjimečný, že udělal tak závratnou kariéru. Byl to rozený vojevůdce, geniální stratég či

---

s.40.

¹⁶⁸

film Zborov, 1938, režie J.A.Holman – J.Slavíček, architekt Jan Zázvorka.

¹⁶⁹

Ve druhé polovině 30. let byly natočeny i tyto filmy s legionářskou tematikou: M. R. Štefánek, režie J. Sviták (1935), Jízdní hlídka, režie V. Binovec (1936), Poručík Alexandr Rjepkin, režie V. Binovec (1937), in Zabloudilová, Jitka, Obraz boje u Zborova v české póze, poezii a divadle, in Zborov 1917-1997, Praha, 1997, str.87.

dokonce hrdina? Nikoliv, je to sice smutné, ale Syrového kvalifikací byly jen: páska přes oko, dokonalá vojenská, politická a organizační neschopnost, naopak schopnost být dostatečně oportunní ke správným lidem (v tomto případě k Eduardu Benešovi) a především nulová mocenská nebezpečnost pro duo Masaryk - Beneš.

Jan Syrový se narodil počátkem roku 1888 v Třebíči a dlouho nic nenasvědčovalo tomu, že by se někdy v životě měl stát generálem nebo snad předsedou vlády. Vystudoval stavební průmyslovku v Brně a po prezenční vojenské službě se uchýlil u jedné stavební firmy ve Varšavě. Zde se mu podařilo absolvovat kurz speciálního železobetonového stavitelství, ale chystanou kariéru stavitele mu ukončila světová válka. Syrový ignoroval pokyn rakouských úřadů o nástupu do rakousko-uherské armády a rovnou jako jeden z prvních vstoupil do armády ruské. Nejříve bojoval v řadách České družiny, postupně prošel všemi reorganizacemi a postupným budováním čs. legií a jeho samotná vojenská činnost skončila krátce po přesunu ke Zborovu 1. července 1917, kdy při náhlém dělostřeleckém přepadu utrpěl zranění oka.¹⁷⁰

Po uzdravení se do jisté míry stal obětí husitského symbolismu, kterým byli legionáři na Rusi doslova posedlí. Jeho páska přes oko ho předurčila k velitelské úloze, ačkoliv se k tomu příliš nehodil. Nicméně nadšení jeho vojáků znamenalo víc, než vojenské schopnosti již plukovníka Syrového. Ten plnil hlavně reprezentativní úlohu, jednoduše hrál pro své spolubojovníky úlohu novodobého Žižky a ti svého velitele zbožňovali, protože jim dával naprostou volnost. Bohužel, tento rys jeho velitelského charakteru nevyplynul z dobrého odhadu nálad ve vojsku, ani z jakýchkoliv jiných psychologických důvodů. Vyplynul pouze z jeho lenosti a neschopnosti.¹⁷¹

Do vlasti se vrací v červnu 1920 jako velitel vítězné armády a téměř okamžitě se ujímá funkce Zemského vojenského velitele v Praze. Nesen vlnou popularity a hlavně politickými zájmy jiných, stoupá výš a výš, až nakonec roku 1925 usedá na křeslo náčelníka Hlavního štábu. Po krátké funkci ministra obrany v úřednické vládě se opět vrátil do čela Hlavního štábu a poučen tzv. Gajdovou aférou, věnuje se velmi usilovně již zmíněnému „systematickému oportunismu“ vůči vlivným politikům, především lidem kolem Hradu. Vztah Syrového ke svému zástupci Gajdovi byl vcelku přátelský, ostatně Syrového popularita vycházela právě z jeho schopnosti vyjít téměř s každým. Nicméně

---

¹⁷⁰ Fidler, Jiří, *Generálové legionáři*, Brno, 1999, str. 258.
Srovnej - Fidler, Jiří, *Na čele armády*, Praha, 2005.

Fidler, Jiří, *Zborov 1917*, Brno, 2003.
¹⁷¹ Fidler, Jiří, *Generálové legionáři*, Brno, 1999, str. 257 - 274.

způsob, jakým byl odstraněn Gajda, byl tak bezohledně drastický,¹⁷² že Syrový i přes svou omezenou inteligenci pochopil, že oportunismus směrem k Hradu je tou správnou cestou ke klidné a úspěšné kariéře.

Úlohu „přehlídkového“ generála hrál poté velmi úspěšně až do roku 1933, kdy i lidem kolem Hradu bylo zřejmé, že doba přehlídek skončila a nastupuje období přípravy na válku. Vystřídán byl původně lesníkem a posléze armádním generálem Ludvíkem Krejčím (1890 - 1972), který byl ve srovnání se Syrovým skutečně výrazně organizačně schopnější, ale ani Krejčí nebyl typem vojevůdce a velkého стратега, ačkoliv si vojenské vzdělání doplnil v průběhu dvacátých let.¹⁷³

To ostatně naznačují různá hodnocení generála Krejčího. Takto hodnotilo generála Krejčího ne zcela přátelské zpravodajské oddělení polské armády v roce 1934: „*Inteligenci a nadáním převyšuje průměrnou úroveň (nepříliš vysokou) československé generality. Jako hlavní znaky jeho charakteru je třeba zdůraznit: velká ctižádost národní a osobní (posunutá až do přecitlivělosti) a také jistá uzavřenost a opatrnost při sdělování svých myšlenek.*“¹⁷⁴

Podobně vidělo Krejčího zpravodajské oddělení německé armády v roce 1938: „*Je typickým dobrosrdečným Moravanem. Je vychytralý jako sedlák, protřelý, jinak velmi primitivní v úsudku a vyjadřování. Nemá žádné zvláštní nadání. Také on se stal velkým hodnostářem jen pro svou legionářskou minulost. Platí pro něj to samé jako pro Syrového: ve všech otázkách velení je plně závislý na generálu Faucherovi.*“¹⁷⁵

Německá armáda sice tradičně opovrhovala československou armádou a legionáři zvlášť, ale o Krejčího jednoduchosti, pomalosti, nevojenském vystupování, sedláctví a opatrnickví hovoří i posudky jeho nadřízených ve třicátých letech, které díky politické objednávce vlastně musely celkově vyznívat pro Krejčího příznivě.¹⁷⁶

A tak asi nejvěrohodněji působí hodnocení bývalého důstojníka čs. armády Alfreda Ressela z roku 1969: „*Nevášnivý, houževnatý duch selské inteligence a spíše obranného založení. Dával přednost opatrné jistotě před nejistými přísliby riskantních rozhodnutí.*“

¹⁷² Na jeho likvidaci se kromě Masaryka a Beneše aktivně podíleli i levicově smýšlející legionáři: Josef David, Jaroslav Kratochvíl a další, in Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996, str. 44-46.

¹⁷³ Šrámek, Pavel, Vztahy mezi velením armády a vedením státu v Československu roku 1938, Disertační práce, FSV UK, Praha, 2002, s.46.

¹⁷⁴ Armádní generál Ludvík Krejčí v dokumentech a fotografiích, Brno, 2000, str.14.

¹⁷⁵ Tamtéž.

Srov. - Straka, Karel. Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, AVIS, Praha 2007.

¹⁷⁶ Tamtéž, str.14 -15.

Srovnej - Bárta, J., Armádní generál Ludvík Krejčí, náčelník Hl. štábu čs. armády: v zářijových dnech 1938, Brno, 1996.

Fryšček, Miloslav, Ludvík Krejčí, tuřanský generál, Brno, 1999.

*Klidný, spíše pomalý, ale jistý, skrývá za nepřítomným pohledem důvtip a jasný úsudek. Ví, co chce, a dává to okolí srozumitelně najevo, aniž při tom opustí klidný tón hlasu. Jeho rozkazy jsou jasné, rozhodnutí jednoznačná. Ví, že boj bude těžký. Očekává jej v pevném postoji a předvídavě se proti němu zabezpečuje. Přes napjatost atmosféry si zachoval do samého konce prostotu, trpělivost a dobrý noblesní přístup k lidem. Nemohl se mu vytykat nedostatek důslednosti, ani nedostatek odvahy hlásat a bránit své názory a rozhodnutí. V očích některých lidí se mohlo zdát podivné jeho méně vojenské vystupování, ale jeho autorita v armádě a ve štábu byla nedotčena. Vyplyvala z jeho osobnosti. Ve vrcholném okamžiku krize se ukáže, že ve vládě stejnou autoritu neměl.*¹⁷⁷

V polovině třicátých let již byly osobní vztahy mezi vojenskou a politickou špičkou tak propletené a složité, že by vystačily na samostatnou publikaci.¹⁷⁸ O zákulisní intriky nebyla nouze, ba právě naopak. Jistá však je spřátelená klika E. Beneš - J. Syrový - A. Eliáš, která zajistila, že Syrový nebyl odstraněn na Gajdův způsob, ale stal se generálním inspektorem. Poté nastalo v čs. armádě jisté dvojvládí Syrový - Krejčí, které skončilo až s mnichovskou kapitulací.¹⁷⁹

„Loutkový“ politik Syrový se na žádost Edvarda Beneše stal krátce premiérem první a druhé československé republiky a nutno dodat, že díky svému tradičnímu způsobu práce byl dobrým premiérem. Vše, co se po jeho nástupu v zemi změnilo, se změnilo víceméně spontánně. Syrový nechtěl nic měnit a hlavně se držel prvorepublikových zvyklostí. Po premiérování se vrátil k původní funkci ministra obrany, v které i vydal 15. března 1939 rozkaz nestavět se okupační německé armádě na odpor. Poté se ještě zúčastnil několika oficiálních akcí, které pořádali okupanti a z ministerstva obrany odešel.¹⁸⁰

Během války žil v ústraní a do politiky ani odboje se nezapojoval. Po válce však byl postaven před soud a jako kolaborant odsouzen k dvaceti letům těžkého žaláře, zostřeného půlročně jedním pústem. Skutková podstata jeho zločinu spočívala hlavně v jeho pasivním chování dne 15. března 1939. Vyčítáno mu bylo například, že podal Adolfu Hitlerovi ruku,

¹⁷⁷ Tamtéž.
Srov. - Straka, Karel. Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, AVIS, Praha 2007.
Fidler, Jiří, Na čele armády, Praha, 2005.

¹⁷⁸ Podrobněji – Straka, Karel, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, VHÚ, Praha 2007, s. 24-27.

Rovněž - Šrámek, Pavel, Vztahy mezi velením armády a vedením státu v Československu roku 1938, disertační práce, FSV UK, Praha, 2002, str.21, 43-47.

Srovnej – Maršálek, Zdenko, Alois Eliáš a československá armáda první republiky, in Generál Alois Eliáš..., s.38-41 a Šrámek, Pavel, Podíl Edvarda Beneše na výstavbě čs. Armády ve třicátých letech, Dějiny a současnost 2000, č.4, s.31-34 nebo též, Personální změny ve velení čs. Armády v roce 1933, in O dějinách a politice: Janu Křenovi k sedmdesátinám, Ústí nad Labem 2001, s.25-35.

¹⁷⁹ Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 257 - 274.

¹⁸⁰ Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 257 - 274.

že doprovázel generála Blaskowitze k hrobu Neznámého vojína a že se 3. 4. 1939 setkal s Konrádem Henleinem.¹⁸¹ Doplatil tak konečně na svou obvyklou pohodlnost a minimální aktivitu. Vítání Hitlera na Hradě popudilo legionáře mírou vrchovatou a mnozí si vzpomněli na plukovníka Švece: *...a řekl, poukazuje na případ gen. Syrového, že kdyby byl na jeho místě plk. Švec, byl by jednal jinak. Švec by se byl zcela jistě zastřelil, namísto aby vítal Hitlera. Je to velmi smutná kapitola, jejíž vysvětlení nutno hledati v psychologii starého vojáka, který vedl pohodlný život.*¹⁸²

Smutné ovšem je, že proti Syrovému byla vedena velmi razantní kampaň v novinách. Všichni si chtěli na symbolech, jakým Syrový nesporně byl, zahojit své mindráky a pocity selhání z doby okupace. Dokonce i obvykle zdrženlivý Lev Sychrava z „Národního osvobození“ napsal několik článků, ve kterých obviňuje Syrového z morálního selhání.

*„ Syrový připravil svým přátelům trpké zklamání. Proti sabotáži chystané Národní fronty nevystoupil, ohavnou kampaň proti prezidentovi nedovedl zastavit a jak už ve svém projevu ze 17. listopadu naznačil: počítal, že řízení státu bude svěřeno jiným osobám, k nimž bude třeba hledět „s oddanou důvěrou“. Měl patrně opravdu důvěru nejen v Háchu, nýbrž i v Berana a Chvalkovského, kteří mu vedli ruku. Dnes říká, že politice nerozuměl, že se mu politika dokonce hnusila, že neměl politických ambicí.“*¹⁸³

Po propuštění na amnestii v roce 1960 nebyl oprávněn pobírat důchod a tak „hrdina od Zborova“ pracoval jako noční hlídač. Teprve v roce 1968 se dočkal vyměření důchodu ve výši 190 korun měsíčně. V naprosté chudobě a osamění zemřel 17. října 1970.¹⁸⁴

Jan Syrový nebyl sám o sobě příliš zajímavý člověk, jednalo se o průměrného, slušně vychovaného člověka, který sice byl schopen jistých intrik, ale nad ostatními generály čs. armády nijak nevynikal. Podrobnější životopis zde uvádím hlavně proto, že Syrový byl z pohledu Masaryka a Beneše „ideálním“ generálem. Tedy naprosto politicky neschopným bez mocenských ambicí.¹⁸⁵

Legionáři u policie a četnictva

¹⁸¹ Keller, Karel, Pokořený generál, in Hoši od Zborova, Brno, 1997, str.32.

¹⁸² ANM, fond Z. Fierlinger, k. 34, projev Fierlingera na přednášce čsl. socialistického spolku „Rovnost“ dne 17.5.1939, inv. č. 1315.

¹⁸³ Národní osvobození, 8.2.1947, Tragédie Jana Syrového, str.1.

¹⁸⁴ Keller, Karel, c.d., str.32.

¹⁸⁵ Srovnaj - VHA, fond VKPR, k.1-6., tajné, zprávy o projevech fašismu v armádě.

Poměry u prvorepublikové policie byly značně odlišné od situace v armádě. Jestliže v armádě legionářský živel zcela ovládl špičky velení, pak u četnictva tomu bylo opačně. Po vzniku republiky bezpečnostní složky opustili policisté německé národnosti a tzv. austriáci tak tvořili základ československých bezpečnostních složek, bez nich by se systém položil. Legionáři z počátku neprojevovali o službu u policie zájem a jejich počet začal růst až v druhé polovině dvacátých let. Ani pak však legionáři kariérně nestoupali tak závratně jako v armádě. Do zániku samostatnosti vlastně jediným legionářem ve vrchních patrech velení byl Bohdan Ševčík¹⁸⁶, jenž působil na ministerstvu vnitra a na Zemském velitelství. I on si však až do smrti stěžoval na šikanování, jakému byl za první republiky od tzv. austriáků, zejména od generála Josefa Ježka, vystaven. Jeho nadřazení tolik dbali na nepolitičnost policie, že mu byly vyčítány kontakty s legionářskými organizacemi i s bráškami, kteří působili v politice.¹⁸⁷

Procentuální zastoupení legionářů u četnictva a policie nelze přesně zjistit ani odhadnout, protože se o tom nevedly záznamy. Zastoupení se rovněž lišilo podle toho, jestli se jednalo o policii, četnictvo, finanční stráž či o Stráž obrany státu. Svou roli sehrálo i místo služby. Na Slovensku obecně sloužilo mnohem více legionářů než v českých zemích. Legionáři usilovali o stejné poměry u bezpečnostních složek jako tomu bylo u armády. Svědčí o tom rezoluce Svazu československých legionářů z 28. dubna 1920, kterou podepsal předseda Odbočky stráže bezpečnosti Václav Kačírek. Hlavní požadavek je vznesen na odstranění „rakušáctví“, okamžité započtení doby odsloužených v legiích

¹⁸⁶ Bohdan Ševčík se narodil 8.10.1894 v Luboměři, okr.Hranice, Morava. Vzdělával se na gymnáziu, absolvoval 4 semestry práv (I.státní zkoušku). Byl svobodný. Ze znalosti jazyků uváděl později úplně češtinu a němčinu, dosti dobře italštinu a polštinu, poněkud chorvatštinu a francouzštinu.

21.6.1915 nastoupil službu jednooročního dobrovolníka u c.k.zeměbranceckého (později střeleckého) pluku č.15. Zajal byl Bohdan Ševčík 4.9.1917 v hodnosti poručíka v místě zvaném Monte Gabriele v Itálii. V zajetí prošel několika zajateckými tábory. Do čs.vojska se přihlásil 1.8.1918, vstoupil do něj 10.8.1918, kdy také vykonal přísahu, stal se příslušníkem 34.čs.střeleckého pluku v hodnosti podporučíka. Po různých spíše formálních přesunech byl 15.8.1918 zařazen k II.praporu, 5.rotě pluku. Měl osobní číslo 16441. Byl velitelem čety a krátce zastával funkci velitele roty a praporečnického pobočníka (pobočníka velitele praporu). Zúčastnil se odražení útoku na přední stráž v úseku „Martello“ u Gardského jezera dne 29.8.1918 a dalších pozičních bojů na frontě a bojů na Slovensku.

1.3.1919 byl povýšen na poručíka, zřejmě s platností od 28.2.1919. Byla mu udělena „Československá revoluční medaile“. Dne 14.6.1919 byl přidělen k četnictvu. Od 26.8.1919 byl přidělen k ZČV pro Slovensko v Bratislavě. Sloužil u četnického oddělení č.25 (jinde č.22) v Bardějově na Slovensku jako jeho velitel. 1.11.1920 byl povýšen na kapitána. Později je znám zejména z četnického školství a objevuje se na celé řadě „školních“ fotografií a absolventských tabel – viz *Výstava „Legionáři – policisté a četníci aneb ve stínu armády“ konaná od 19. 10. 2006 v Muzeu Policie a osobní rozmluva s pplk. Radkem Galašem.*

¹⁸⁷ Almanach příspěvků II. konference policejních historiků, Praha 2007.

Také – *Výstava „Legionáři – policisté a četníci aneb ve stínu armády“ konaná od 19. 10. 2006 v Muzeu Policie a osobní rozmluva s pplk. Radkem Galašem.*

spojené se zaplacením doplatku a aby legionář byl už po šesti měsících jmenován definitivním.¹⁸⁸

Propouštění se mělo konat pouze v případech nevyhnutelných a okolnosti propuštění měli posuzovat pouze komise složené z legionářů. Po třech letech služby měli být legionáři přeřazeni do úřednických míst. Rezoluce je zaštitěna poslancem B. Charvátem a poslána na ministerstvo vnitra. Jako reakce byla domluvena schůzka zástupců legionářů s pracovníky ministerstva konaná 26. srpna 1920 na 5. odd. MV. Legionáře zřejmě výsledky setkání neuspokojili, protože 18. října 1920 následuje další stížnost na propůjčování míst u polic. ředitelství, kdy z deseti míst policejních kancelistů byla legionářům vyhrazena jen polovina míst. Odpověď z Presidia zemské správy politické v Praze datovaná 3.11.1920 nařizuje policejnímu ředitelství, aby podle paragrafu 5 zákona ze 24. července 1919 čís. 462, sb. z. a n. legionáři obdrželi všechna místa, jenž jsou volná.¹⁸⁹

Nicméně, absence legionářů ve špičkách policie znamenala, že naprostá vstřícnost vůči nim byla pouze na papíře. Například v letech 1921 a 1922 bylo na Slovensku u státní služby bezpečnostní jen 25 % míst přenecháváno legionářům. V Košicích ze tří stovek nových pracovníků bylo přijato jen 70 legionářů, ačkoliv si žádost podalo hned několik set brášek. To nepřímě potvrzuje i dokument ministerstva vnitra z 8. ledna 1921, kde se konstatuje, že zákon č. 151 sb. o přednostním přijímání legionářů do státní správy se neosvědčil. Značný počet legionářů neakceptoval nástup do práce a úředníci měli dosti zamotanou hlavu ohledně započítávání doby odsloužené u legií.¹⁹⁰

K dalším výrazným osobnostem legionářského četnictva kromě Ševčíka patřil i další italský legionář **Antonín Vlk** (1894-1959), jenž v letech 1920 až 1932 velel četnickým oddělením v Lučenci a Bratislavě. V roce 1932 se vrátil do Čech konkrétně do Plzně a nakonec o tři roky později nastoupil na MV v Praze, kde úspěšně zvládl úkol založit „Četnické letecké hlídky“ (ČLH). Ve funkci velitele setrval až do okupace. Po přeřazení do trvalé výslužby v roce 1941 se aktivně zapojil do protinacistického odboje, když byl napojen na skupinu štábního kapitána Nechanského a propojil tak četnický a sokolský odboj. V době pražského povstání působil ve skupině Josef a velel baterii Antonín. V květnu 1945 se dočkal reaktivace a do konce roku zastával funkci přednosta motorového oddělení u štábu hlavního velitelství a měl na starost vybudování motorizace nově vznikajícího SNB. V roce 1947 to dotáhl až na velitele nového Bezpečnostního letectva,

¹⁸⁸ SÚA, fond Ministerstvo vnitra – staré registratury, inv. č. 1336, karton 152, sign. 5-2-30.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

ale už 11. března 1948 je bez udání důvodů přeřazen na tzv. dovolenou s čekatelným a v srpnu 1948 definitivně propuštěn.¹⁹¹

Že zastoupení italských legionářů u četnictva bylo v porovnání s ruskými a francouzskými brásky mimořádné, dokazují i další jména významných četníků a policistů. **Josef Mleziva** se narodil 4.5.1882 V Novém Kyčově, okr. Domažlice. Absolvoval gymnázium, a poté matematicko-fyzikální fakultu na v Praze. Před válkou byl profesorem, na obchodní škole. Plynule hovořil německy, domluvil se anglicky, francouzsky, srbsky, měl dobrou znalost italštiny. V roce 1904 byl odveden a v letech 1904 – 1905 vykonával vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník u c. a k. pěšího pluku č.11. V roce 1911 byl povýšen na poručíka v záloze u 91. c. a k. pěšího pluku.

Po vypuknutí I. světové války nastoupil službu v Českých Budějovicích (u 91.p.pl.) Již 17.8. 1914 odjíždí na srbskou frontu. Zde je zajat. V táboře Cittaduale se 15.8.1917 hlásí do čs.jednotek a 3.4.1918 je převezen do tábora Padula jako dobrovolník kde 22.4.1918 složil slib. Do vojska samotného byl Josef Mleziva zařazen 26.5.1918. Nastupuje k 33. čs. střeleckému pluku v hodnosti poručíka a patří tak k nemnohým důstojníkům české národnosti. Bylo mu přiděleno číslo 10623.

16. 7. 1918 odjíždí s plukem do pole ke Gardskému jezeru. V pásmu jeho obrany je i kóta 703 – Doss'Alto. V pluku vykonával funkci velitele 9.roty. Z bojového nasazení se u něj zmiňuje zejména boj při rakouském útoku na české pozice 21.9.1918. Dne 30.9.1918 byl jmenován nadporučíkem.

Do vlasti se Josef Mleziva vrátil 19.12.1918 s 12. transportem vlakem č.1286. Dlouho si neodpočinul. Vzápětí odchází na Slovensko, kde se 31.12.1918 zapojuje do bojů. Už 28.2.1919 byl jmenován kapitánem (dobově rotmistrem; hodnost v it.legiích) a 1.7.1919 majorem. Službu v legiích ukončil Josef Mleziva k 31. 12. 1920. Od 1. 1. do 30. 11. 1920 vykonával službu v čs. armádě. V lednu 1921 nastupuje službu u pražského sboru uniformované stráže bezpečnosti a 30.11.1920 je jmenován vrchním inspektorem stráže bezpečnosti.

O jeho působení v rámci státní uniformované policie není mnoho zmínek, stejně tak o jeho činnosti v období protektorátu. 20. 5. 1924 je již veden jako vrchní inspektor v Karlových Varech, 16. 4. 1925 je jmenován vrchním inspektorem v Plzni. Zde pak setrval až do konce své služby. Druhého ledna 1940 je povýšen do hodnosti

¹⁹¹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír, Dějiny policie a četnictva II., Československá republika (1918-1939), Praha 1999, s. 148.

Také - Almanach příspěvků II. konference policejních historiků, Praha 2007, s. 12.

podplukovníka policie. Pro svoji legionářskou minulost byl stejně jako stovky dalších, dán do trvalé výslužby a to ke dni 3. 4. 1941. K policii, resp. SNB se po válce již nevrací. V roce 1953 onemocněl rakovinou hrtanu a v srpnu téhož roku je hospitalizován v plzeňské nemocnici, kde na následky těžké nemoci dne 22. 8. 1953 ve 24.00 h umírá.¹⁹²

Před I. světovou válkou **Jaroslav Linaj** absolvoval reálku. 15. dubna 1915 byl povolán k 42. pěšímu pluku a již 1. srpna 1915 se dočkal nasazení do bojů na ruské frontě. 3. června 1916 byl v bojích u Rohetýna zraněn při výbuchu granátu a následně zajat. Již 3. července 1916 se jako dobrovolník přihlásil do 2. pluku první srbské dobrovolecké divize, působící v rámci ruského 47. sboru. Pluk je postupně nasazován do bojů v oblasti Dobrudži. Po těžkých ztrátách je divize doplněna a přesunuta na rumunskou frontu v Bessarabii. Koncem října 1917 odjíždí se svým plukem do Francie. Již jako důstojník srbské armády je určen pro soluňskou frontu v Itálii. Začátkem dubna je uvolněn na žádost velení pro francouzskou frontu a odjíždí spolu se 400 dobrovolníky zpět do Francie.

V květnu 1918 je v Cognacu zařazen k 21. střeleckému pluku a 24. května je povýšen do hodnosti poručíka II. třídy. Později je převelen ke 22. střeleckému pluku jako pobočník velitele praporu. Jeho pluk pak opět odchází na frontu a 21. 10. 1918 zaujímá pozice západně u Vouziera, kde projde těžkými boji, ve kterých německá strana použila mimo jiné i otravné plyny. Pluk je po těžkých ztrátách vystřídán teprve 30. 10. 1918.

Po vyhlášení příměří se pak v rámci Čsl. brigády vrací vlakem do vlasti. V noci ze 14. na 15. ledna 1919 překročil hranice a zapochodoval si na Václavském náměstí v Praze. Posléze je 23. střelecký pluk, jehož je Linaj příslušníkem, vyslán do bojů na Slovensko. Byl jmenován velitelem VII. roty II. praporu a 1. března 1919 je povýšen do hodnosti kapitána. Na Slovensko odjíždí 23. března 1919. Zde bojuje na mnoha místech (okolí Košic, u Michalovců apod.) V bojích s Maďary se dostávají do tvrdých střetů ve kterých Linaj i velitel praporu byli u kulometů. 7. června pak Linaj přebírá velení II. praporu 23. pluku. Do Prahy se vrací teprve 30. září 1919. Působení Jaroslava Linaje v legiích skončilo 31. prosince 1919. Zůstává však nadále v armádě a v hodnosti kapitána je zařazen k 5. baterii 101. pluku hrubého dělostřelectva. Poté vstupuje do služeb četnictva.

V roce 1924 byl Ministerstvem vnitra vyslán na dvouleté studium Vysoké vojenské intendační školy a po absolvování působil od prosince 1926 v hodnosti štábního kapitána četnictva na Zemském velitelství četnictva v Praze. V roce 1928 se stává

---

¹⁹² Výstava „Legionáři – policisté a četníci aneb ve stínu armády“ konaná od 19. 10. 2006 v Muzeu Policie a osobní rozhluva s pplk. Radkem Galašem.

velitelem četnického oddělení v Mladé Boleslavi, v lednu 1931 je povýšen do hodnosti majora četnictva.¹⁹³

V soukromém životě se angažuje zejména pro ideu legií, je členem Československé obce legionářské i Rotary klubu v Mladé Boleslavi, kde mimo jiné založil Československo-jihoslovanskou ligu. Je oblíben nejen u veřejnosti, ale má respekt a oblibu i u četnictva. Zároveň, a to je věc jen velmi málo známá, se stává velitelem polního četnictva resp. oddílu polního četnictva pro Hlavní velitelství armády.

V roce 1939 v noci ze 14. na 15. března likviduje důležité zpravodajské, důvěrné, tajné a mobilizační materiály a spisy a s největší pravděpodobností tak zachraňuje životy celé řady lidí. Spolu s bývalým francouzským legionářem plk. Satoriem buduje na mladoboleslavsku podzemní organizaci. Od září 1939 plně odpovídal za zapojení a činnost četnictva v rámci podzemního hnutí.

Podle nařízení říšského protektora byl mjr. Jaroslav Linaj odeslán k 1. 4. 1941 na tzv. dovolenou s čekatelným a září téhož roku byl přeložen do trvalé výslužby. Linaj nenastoupil do žádného civilního zaměstnání, ale v rámci svých cest po kraji začal upevňovat svoji odbojovou síť. Pravidelně se stýkal s přívrženci Edvarda Beneše a především s bývalými důstojníky. Jeho postoj je na gestapu vnímán jako protiněmecký, chybí však jakékoliv důkazy.

Po atentátu na Reinharda Hendricha žádalo pražské gestapo v rámci připravovaných odvetných opatření, aby byla nahlášena jména osob, které mají vliv na obyvatelstvo a které budou popraveny. Na seznamu se objevilo i Linajovo jméno, především proto, že byl vnímán jako vlivná špička veřejného života. 31. 5. 1942 byl Linaj zatčen. Jako důvod byly uváděny jeho protiněmecké postoje, odbojová činnost, předsednictví v Československo-jihoslovanské lize a legionářská minulost. Tyto důvody opakovaně mimo jiné potvrdil i Linajův bývalý podřízený praporčík četnictva (německé národnosti) Jaroslav Vobořil, který byl v době heydrichiády velitelem městské policie v Nymburce.

Poprava Linaje a dalších tří mužů měla být původně provedena v Praze, ale pražským gestapem bylo rozhodnuto, že bude provedena v Mladé Boleslavi, *aby výstraha byla na tamější veřejnost působivější*. Prvního června 1942 byli před 19. hodinou předvedeni čtyři „odsouzení“ k poslednímu záchytnému kulometnému náspu bývalé posádkové střelnice v Bezděčně u Mladé Boleslavi.

---

¹⁹³ Tamtéž.

Popravu řídil osobně člen pražského gestapa rada Fischer a provedlo ji dvanáctičlenné komando Schutzpolizei (německá ochranná policie). Mjr. Jaroslav Linaj odmítl aby mu byly před popravou zavázány oči páskou. Těsně před smrtí ještě stačil zvolat : „ Já rád umírám za svoji vlast“ .¹⁹⁴

Po osvobození byla 4. 7. 1945 na střelnici provedena exhumace popravených a 8. 7. 1945 byl mjr. Linaj pohřben na čestném místě mladoboleslavského Nového hřbitova. V roce 1946 byl mjr. Jaroslav Linaj jmenován prezidentem republiky dr. Eduardem Benešem plukovníkem četnictva in memoriam. To je také poslední akt zájmu o Jaroslava Linaje. Od té doby upadl v úplné zapomenutí.

Když je řeč o protinacistickém odboji legionářů-policistů, nelze vynechat Josefa Husu. Jeho domovskou obcí byla Nová Huť, okr.Rakovník. Vychodil osm tříd obecné školy, jeden rok měšťanské školy a tři roky pokračovací odborné školy, vše v Nové Huti.. Před I.světovou válkou se živil jako sklář v Nové Huti. V roce 1915 byl odveden a nastoupil službu u jindřichohradeckého c.a k. pěšího pluku č.75 v hodnosti pěšáka. Poté byl nasazen na východní frontu kde byl 14.8.1916 u obce Josefůvka zajat. Do čs.vojska se **Josef Husa** přihlásil 10.9.1917 v Časči.

Od 8.10.1917 byl zařazen k 3. rotě čs. střeleckého záložního praporu v Dárnici. 16.10.1917 byl záložní prapor v souvislosti s postupným budováním čs.armádního sboru přejmenován a rozšířen na čs. střelecký Husitský záložní pluk S ním byl Josef Husa 29.10.1917 odeslán s tzv.pochodovou rotou na doplnění právě vytvářeného 4. čs. střeleckého pluku Prokopa Velikého Zde byl od 1.11.1917 zařazen v hodnosti střelce do 7.roty. Bylo mu přiděleno osobní identifikační číslo 17094.

Se 4. plukem prodělal na jaře 1918 Josef Husa ústup z Ukrajiny. V březnu téhož roku bojoval u Bachmače. Následně se od května 1918 účastnil spolu se 7.rotou bojů s bolševiky od Penzy do Samary i ústupu od Kazaně. Do vlasti se Josef Husa vrátil 14.8.1920. Ve vojsku pak zůstal do 13.11. 1921. Před tím podává žádost o vstup k policii. Je mu vyhověno a 10. 10. 1922 nastupuje k uniformované policii v Košicích. Časem se opět vrací do Čech, kde se v Praze stává členem vězeňského eskortního oddílu pražské policie.

Po obsazení Československa se zapojuje do odbojové činnosti. V průběhu eskort vězňů z vazební věznice na Pankráci do Petschkova paláce na gestapo umožňoval vězňům

---

¹⁹⁴ Výstava „Legionáři – policisté a četníci aneb ve stínu armády“ konaná od 19. 10. 2006 v Muzeu Policie a osobní rozhmluva s pplk. Radkem Galašem.

vzájemný kontakt za účelem domluvy výpovědí, zprostředkovával jejich styk s okolním světem apod.

V září 1941 je štrážm. Husovi doručeno rozhodnutí jej podle nařízení říšského protektora jako bývalého legionáře přeložit do trvalé výsluhy a to k 31. 10. 1941. Do výsluhy dochází stejně jako stovky dalších a dále pracuje v odboji. V srpnu 1944 je na udání konfidenta zatčen pro poslech cizího rozhlasu a šíření zpráv nepřátelských Říši. 22. srpna 1944 jej zatýká gestapo. Nejprve je vězněn ve vazební věznici na Pankráci, posléze je převezen do Německa. Jako příslušník odboje je krutě vyslýchán, po jeho převozu do Německa je navíc zjištěno, že byl příslušníkem Stráže obrany státu, to je další záminkou k mučení zejména ze strany bývalých občanů předmnichovské republiky z řad „sudetských“ Němců. Josef Husa je pro svoji odbojovou činnost odsouzen k trestu smrti. K vykonání rozsudku však již nedochází neboť přichází konec II. světové války. Josef Husa se však svobody nedočká, umírá 8. května 1945 ve věznici v Hamburku na následky krutého mučení a týrání hladem. Jeho syn zatím bojuje na pražských barikádách.

Jméno Josefa Husy je vytesáno na pamětní desce padlých pražských policistů. V květnu 1947 povýšen In Memoriam na vrchního strážmistra. To je poslední pocta, která je mu oficiálně vzdána. Stejně jako stovky dalších upadá v zapomnění.

František Hůzl se narodil 22.5.1896 v Nadějkově, okr. Sedlčany. Před válkou se živil jako kočí. Do rakousko-uherské armády byl odveden 8.6.1916. Po absolvování nutného výcviku sloužil na ruském a poté na italském bojišti ve III.praporu 10. polní rotě uvedeného pluku. Zajat byl 19. 8.1917 u řeky Adiže poblíž městečka Kanal (Canale) jako střelec 28.pluku.

Někdy v roce 1918 se dostal do tábora Padula. Zde se 8. 3. 1918 František Hůzl přihlásil do zajatecké organizace Čs.dobrovolnický sbor a složil v přítomnosti Jana Čapka a jiných představitelů sboru čestný slib.

V rámci pracovního praporu podepsal František Hůzl 17.4.1918 přísahu (dobově nazývanou slib), která už zavazovala k vojenské službě pro čs.národ. Dne 24.4.1918 (jinde se uvádí 17.4.1918) byl přidělen k 34. čs.střeleckému pluku (tehdy 4.čs.střelecký pluk) a to k 6.rotě. Ještě dne 26.4.1918 byl převelen k 7.rotě, III.četě téhož pluku umístěného ve Folignio. Není známo, zda se zúčastnil nějakých bojů.

Po skončení války František Hůzl odevzdal plamenomet a stal se zákopníkem 34.pluku, II.praporu, technické rotě. Službu zákopníka konal i na Slovensku v roce 1919. Od 18.5.1919 byl v záložní nemocnici v Uherském Hradišti a poté v Olomouci. 3.7.1919 se vrátil z nemocnice k 34.pluku, 7. rotě. 16.9.1919 byl odeslán na 6 dní na dovolenou.

Služba v legiích se mu počítala do 31.12.1919.

29.11.1919 nastoupil František Hůzl k četnictvu jako četník na zkoušku. V květnu 1920 sloužil na četnické stanici v Českém Krumlově č.32 (oddělení Prachatice č.22). V lednu 1930 uváděl jako bydliště Tibavou, okr. Sobrance, Slovensko. V té době již působil u československého četnictva v hodnosti praporčíka. V jeho pozůstalosti se nacházejí rovněž dokumenty potvrzující uzavření italské pojistky pro vojáky na krycí jméno Francesco Parisi.¹⁹⁵

Přesto je František Hůzl pozoruhodnou osobností zejména pro svoje literární aktivity. 22. 7. 1938 odesílá k ZČV v Bratislavě rozsáhlý více jak 20 stránkový rukopis s názvem Četníci legionáři. Je určen pro Publikáciu čs. četnictva. Po roce 1945 sepsal další ze svých „sešitů“ s názvem „Policejní partyzánský oddíl Žižka Soběslav“, který podrobně mapuje zapojení četnictva do protinacistického odboje na Soběslavsku.

Z pamětí Františka Hůzla vyplývá jeho zapojení do převádění československých občanů do zahraničí v roce 1939, mezi nimi byla i řada budoucích příslušníků našich zahraničních vojsk. Stejně tak mapuje zapojení příslušníků bezpečnostních sborů do protinacistického odboje.

Legionáři v diplomacii

Pokud v armádě mladá československá republika trpěla nedostatkem plukovníků a generálů, pak v oblasti diplomacie nelze mluvit o nedostatku, ale pouze o neexistenci československých diplomatů. Do úřadu ministerstva zahraničních věcí (MZV) byli proto povoláni nejen všichni vzdělanci (právníci, historici, pedagogové, francouzštináři apod.), ale i všichni vzdělaní legionáři, kteří již v průběhu první světové války dělali politickou práci, poznali svět a naučili se několik cizích jazyků. Mezi tyto „nebojové“ legionáře-diplomaty můžeme zařadit ing. Pavla Baráčka, MUDr. Václava Girsu, Jana Kyjovského, PhDr. Josefa Lavičku, JUDr. Miroslava Logaye, Prokopa Maxu, PhDr. Jaroslava Nováka. Dále se jednalo o jména: JUDr. Štefan Osuský, JUDr. Ján Papánek, Vladimír Hurban, Bohdan Pavlů, PhDr. Jan Skalický, ing. Jan Šeba a M. Plesingera.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Výstava „Legionáři – policisté a četníci aneb ve stínu armády“ konaná od 19. 10. 2006 v Muzeu Policie a osobní rozmluva s pplk. Radkem Galašem.

¹⁹⁶ Stručné životopisy in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str.147-234.

Bojující legionáři-diplomaté se prosadili až ve dvacátých a třicátých letech a nepatřili mezi prvorepublikové celebrity jako např. Zdeněk Fierlinger, který je zvláštní výjimkou mezi legionářskými diplomaty, protože během první světové války nejen bojoval na té správné straně fronty, ale ještě stihl vykonat značný kus diplomatické práce ve Spojených státech. Jména jako JUDr. Josef Švagrovský, JUDr. Bohdan Štrér, JUDr. Václav Rejholec, Jaroslav Lípa, JUDr. Vlastimil Čermák nikdy v české veřejnosti nebyla známa, a přece se jednalo o muže, kteří vedli čs. velvyslanectví v Evropě i ve světě v meziválečném období. Mnozí další legionáři vedli konzuláty či pracovali na nižších úrovních diplomatické hierarchie.¹⁹⁷

Po okupaci republiky v roce 1939 část legionářů poslechla pokyny z Prahy a předala konzuláty a velvyslanectví německým orgánům, jiní to odmítli a přidali se k rodícímu se exilovému odboji a plnili diplomatické úkoly pro exilovou čs. vládu. Vyskytly se však i takové případy, kdy diplomat své zastoupení Němcům předal, ale domů se nevrátil. Tím mužem byl vyslanec v Číně ing. Jan Šeba, který se v Číně usadil, založil si advokátní kancelář pro potřeby čs. emigrantů a domů se vrátil až po osvobození.¹⁹⁸

Nicméně nejčastěji to probíhalo jako v případě čs. vyslance v SSSR Fierlingera, který už 15. března 1939 u ministra Litvinova protestoval proti německé okupaci a svůj projev pak dal k dispozici tisku. Následně napsal dopis Edvardu Benešovi, ve kterém mu jasně vyjadřuje svou podřízenost, informuje ho o svých krocích a vyjadřuje obavy, jak finančně utáhnout chod vyslanectví:

...Litvinov byl též toho názoru, že bude pro mne nejlépe s protestem složit úřad. Řekl jsem mu, že hodlám dále pracovat na západě... Události přivedly celý personál vyslanectví do stavu nejvyššího rozčilení a nervosity. Většina mých spolupracovníků rozhodla se vrátit domů a podřídit se německým úřadům. Téměř všichni mají doma rodinu a úspory.

*Když došla od Vás zpráva a já notifikoval zahraničnímu úřadu sovětskému, že budu dále vést úřad, přihlásili se dva podúředníci, 1 praporčík a 1 zřízenec a šofér. Poslední 3 jsou legionáři...*¹⁹⁹

Nemaje na nájem budovy vyslanectví, musel veškeré vybavení prodat a v prosinci 1939 došlo k likvidaci majetku vyslanectví, které de facto přestalo existovat.²⁰⁰

197

Tamtéž.

Srov. - Koutská, Ivana. Diplomatické a konzulární zastoupení ČSR v letech 1918-1938 (Tabulky), ÚSD, Praha 1996.

198

Tamtéž, str.205.

199

ANM, fond Z. Fierlinger, k. 16, Korespondence, inv. č. 298, datum dopisu 27.3.1939.

200

ANM, fond Z.F., k. 35, Úřední materiály z činnosti Z.F., inv. č. 1314.

Skutečnost, že legionáři tvořili v diplomatickém sboru zvláštní skupinu, potvrzuje veliké razítko "LEGIONÁŘ" na jejich osobních spisech. Nicméně, ne se všemi bylo zacházeno jako s nedotknutelnými. Například Pavel Baráček (1885-1969), jeden z prvních účastníků prvního odboje, který už od konce roku 1914 spolupracoval v Ženevě se Lvem Sychravou, byl postižen v roce 1933 úspornými opatřeními, kdy byl odvolán z funkce vyslance v Aténách a toto místo zůstalo neobsazeno.²⁰¹ Baráčka tato reorganizace nepříjemně překvapila a tak podal námitku:

*K odůvodnění výnosu ministerstva zahraničních věcí dāti mne dle parag. 73 služební pragmatiky na dovolenou s čekatelným pro nedostatek vhodného místa v ústředí i u zastupitelských úřadů, dovoluji si namítnouti, že dosavadní činnost moje v privátní oblasti, ve službě osvobozenského hnutí za války a úřední činnost moje svědčí o rozmanité použitelnosti pro službu jak v ústředí, tak za hranicemi státu...Abych usnadnil ministerstvu tuto novou úvahu, dovoluji s v příloze č. 2, 3, 4, 5 podati přehled své dosavadní činnosti, jež snad v průběhu času unikla pozornosti ministerstva...pocituji především morální újmu, kterou v mém staří znamená postavení mimo službu. Pocituji ponížení, neboť ministerstvo od nepaměti posílá na dovolenou úředníky, o nichž se domnívá, že se bez jejich služeb může obejít.*²⁰²

Velmi citlivě formulovaná výčitka našla odezvu a Baráček se profesně uchýlil v ústředí na místě ministerského rady. Prvního července 1938 se pak konečně dočkal opětovného jmenování vyslancem, tentokrát v Lotyšsku. V březnu 1939 sice odmítl předat úřad v Rize Němcům, přesto k zabrání došlo. Nato emigroval do vlasti své matky - do Francie. Znovu se zapojil do odboje a opět v tiskové kanceláři resp. v čs. rozhlasovém vysílání. Po porážce Francie jeho pozice v odboji oslabila a plnohodnotné funkce se ujal až roku 1942, kdy začal působit jako čs. vyslanec u exilové řecké vlády v Londýně. Po válce zůstal ve službách Zamini, ale 6. března 1947 se mu stala nehoda (?), kdy byl ve svém bytě nalezen ve stavu těžké otravy plynem. Naštěstí přežil a mohl se tak dožít zasloužené penze a poměrně vysokého věku 84 let.²⁰³

Příkladem za všech okolností hrdinného a ve správném slova smyslu uvědomělého legionáře-diplomata může být Karel Lisický. Tento ruský a francouzský legionář, poručík 23. pluku, vystudoval před válkou práva, uměl bezvadně německy, rusky, francouzsky, a proto byl předurčen k politické práci. Spolupracovník Edvarda Beneše Strimpl si ho

²⁰¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), fond Osobní spisy - Pavel Baráček.,

²⁰² Tamtéž, datum dopisu 2.8.1933.

²⁰³ Tamtéž.

vytypoval a zajistil jeho bezbolestný přechod z armády do diplomacie.²⁰⁴ Dne 20. září 1919 nastoupil na MZV v Paříži a začala jeho klidná kariéra v diplomacii. Po přeložení do Londýna v roce 1938 si sice do ústředí postěžoval, že jeho plat neodpovídá místním poměrům, a že s manželkou jednoduše řečeno "třou bídu", ale skutečné problémy nastaly až po mnichovské konferenci.²⁰⁵ V březnu 1939 se jednoznačně postavil proti předání vyslanectví a zapojil se aktivně do odboje. Za to se mu dostalo odměny až se značným zpožděním. Dne 23. září 1941 mu byla vyslovena pochvala Janem Masarykem:

*Ministerská rada ve svém sezení ze dne 19. t.m. schválila jednohlasně návrh ministerstva zahraničních věcí, abyste byl jmenován mimořádným vyslancem a zplnomocněným ministrem. Vláda uznává a vysoce cení Vaši velkou zásluhu ve spojení s neodevzdáním legace v kritických dobách v březnu 1939.*²⁰⁶

Po válce sice zůstal v Londýně, ale z vlasti mu bylo oznámeno, že propuštění ze služeb MZV ze dne 1. 12. 1939 vlastně není platné a dodatečně mu byl proplacen plat za šest let války. Současně však předseda Zvláštní komise koordinačního výboru MZV JUDr. Adolf Plachý žádá po Lisickém informace, kam se poděl milión korun, který byl do Londýna poslán krátce před obsazením ČSR. Lisický zjevně již příliš nespolupracoval s téměř komunistickým ministerstvem, po únoru 1948 jeho kontakty s MZV zcela ustaly a po smrti Jana Masaryka jeho stopa v osobním spisu mizí. Nicméně, v roce 1950 mu byl Finanční prokuraturou, resp. Dr. Krátkým zabaven majetek v hodnotě 43 229 korun a 90 haléřů na základě trestního stíhání podle paragrafu 29 zákona č. 50/23 Sb. a 13 zákona č. 23/48 Sb.²⁰⁷ Zabavení majetku bylo nutno nějak odůvodnit a tak se sestavil seznam dluhů Karla Lisického, který shodou okolností přesně odpovídal zabavené částce. Mezi položkami nalezneme hotelové účty, ale i lodní lístek v hodnotě 24 853, 20 Kčs. Opravdu drahý lodní lístek, zřejmě z cesty kolem světa za osmdesát dní.²⁰⁸

Pokud Karel Lisický představoval kladného hrdinu se smyslu legionářským, pak jeho opakem mohl být JUDr. Vlastimil Čermák. Tento ruský legionář pracoval pro MZV celé meziválečné období a v letech 1938 - 1939 to dotáhl až na mimořádného vyslance v Římě. Zlom v jeho životě nastal 16. března 1939, kdy předal svou legaci německým úřadům a vše naznačuje, že tak učinil ještě před obdržením pokynu od ministra Chvalkovského. Takto

---

²⁰⁴ AMZV, fond Osobní spisy – Karel Lisický, datum dopisu Strimpla Lisickému 13.8.1919.

²⁰⁵ Tamtéž, datum dopisu 5.5.1938.

²⁰⁶ Tamtéž, Opis jmenování.

²⁰⁷ Tamtéž, datum dokumentu 28.9.1950, č.j. 459.936.

²⁰⁸ Tamtéž.

vypovídal o kritické době jeho spolupracovník v Římě, italský legionář a aktivní účastník druhého zahraničního odboje František Heřman:

...s Dospívou jsem páčil spisy ve spisovně v II. patře. Byla to spisovna administrativní...V přízemí byly spisy týkající se šifry a politické důvěrné. Zda byly tyto také páleny nevím, ale později mi Dr. Čermák řekl, že je také spálil. Pokud jde o předestřenou obhajobu Dr. Čermáka, trvám na tom, že již 15. 3. 1939, tedy ještě před tím, než přišel telegrafický příkaz Chvalkovského k předání úřadu Německu, Dr. Čermák sám šel na německé velvyslanectví a sjednal odevzdání úřadu, neboť mi to Dr. Čermák sám řekl.²⁰⁹

Dalším přitěžujícím svědectvím byla výpověď vyslance Roberta Fliedera, který uvedl, že Vlastimil Čermák se po návratu do vlasti snažil s podporou Němců získat funkci presidenta Bodenamtu, což byl nechvalně známý úřad, který vyhlášoval a řídil exekuce čs. majetku nemovitého.²¹⁰ Po osvobození Československa žádal o repatriaci z Itálie, kde zastupoval brněnskou Zbrojovku během války. Svou žádost odůvodňoval finanční tísni a své postoj za okupace strachem.²¹¹ Do vlasti se nakonec dostal, ale byl záhy shledán vinným z porušení předpisů, když odevzdal úřad i jeho majetek bez úředního příkazu a způsobená škoda byla vyčíslena na hodnotu 1 334 234,10 Kčs.²¹² Raději se tedy vrátil do Itálie, kde jeho stopa mizí.

Podobný hříšník byl i ruský legionář JUDr. Bohdan Štrér (1881-1973), který i na legionáře vynikal jazykovými schopnostmi. Hovořil německy, rusky, francouzsky, anglicky a italsky. I on odevzdal ve Švýcarsku úřad i jeho majetek německým orgánům 16. března 1939 a vrátil se do vlasti. Po válce se mu sice nepodařilo prokázat, že by k předání došlo ještě před obdržáním telegramu od Chvalkovského, ale i tak byl odsouzen 19. března 1948 I. senátem koordinačního výboru MZV k náhradě škody ve výši 752 190 korun. V odůvodnění jeho viny bylo mimo jiné uvedeno: *...Za služební rozkaz nelze mimo jiné považovati ani rozkaz, jehož účelem je spáchání činu trestného trestním soudem. Úředník, který by takový rozkaz provedl, je trestným právě tak, jako ten, kdo rozkaz vydal.*²¹³

Štrér svůj postoj obhajoval tím, že nekladl odpor, protože Švýcarsko bylo prošpikované německými agenty a Německo mělo v zemi velmi silný vliv. Rovněž už zničil všechny tajné a kompromitující materiály. Hlavně však chtěl zachránit pro účely

²⁰⁹ AMZV, fond Osobní spisy – JUDr. Vlastimil Čermák, datum výsledku 18.8.1947.

²¹⁰ Tamtéž, datum dokumentu 3.11.1948.

²¹¹ Tamtéž, dokument č.j. 3158/45, dův.

²¹² Tamtéž, dokument č. 204. 374/I-2/47, dův.

²¹³ AMZV, fond Osobní spisy – JUDr. Bohdan Štrér, datum dokumentu 8.12.1947

odboje tajný deposit legace, jehož hotovost byla údajně nemalá. Nic mu však nepomohlo a následovala odstavka od požitků a nuzné stáří v chudobě.²¹⁴

Legionářské organizace

Období „předkarlínské“

Legionáři od počátku své existence byli vedeni ideou jednoty v boji proti nepřítelům a pro vznik samostatného státu. Pouze v jednotě mohlo zahraniční úsilí vésti k úspěchu, nehledě k tomu, že armáda už ve své podstatě musí být jednotná, jinak svůj boj již předem prohrála. Právě ono frontové kamarádství bylo výchozí myšlenkou většiny legionářů po návratu do vlasti. Bohužel v civilním životě takto pevné vazby nemají šanci na přežití, což mnozí legionáři odmítali akceptovat. „ 10. července konal se náš mimořádný sjezd. Byl to den práce, s jakými se zřídka v životě setkáváme. Byl to den opravdového, vzájemného legionářského bratrství, s jakým setkávali jsme se pouze v našich „tepluškách“ ve chvílích zápasu o ohroženou vlast a národ.“²¹⁵ Dokonce i tak moudrý a vzdělaný muž, jakým byl generál ing. Otakar Husák, si v roce 1961 si sentimentálně posteskl, že po návratu do vlasti „ v brzku vyprchala čistá radost z docílené svobody a národ se začal rozpadat v několik vzájemně se potírajících stran.“²¹⁶

Ač všichni legionáři deklarovali touhu po jednotě, jako „za starých časů“, došlo z logických důvodů ke štěpení a diferenciaci. Ona tolik opěvovaná válečná jednota totiž bylo pouhou iluzí. Zvláště sibiřská armáda byla, co se politických názorů týče, velmi pestrá. Právě ze strany ruských Starodružiníků vzešel první pokus o vytvoření jednotné legionářské organizace.

Dne 19. srpna 1919 vedl Václav Čeřenský deputaci k prezidentu republiky. Předložili mu „Návrh na důstojné upravení služebních, existenčních a organizačních poměrů Starodružiníků.“ Ti si spolu s legionářskými invalidy vytvořili vlastní zájmovou skupinu,

²¹⁴ Tamtéž, datum dokumentů 14.12.1946 a 19.3.1948.

²¹⁵ Družina, č.29, 21.7.1921, Síla ducha a poctivé práce vítězí, str.1.

²¹⁶ VHA, fond Kruh francouzských legionářů, k.1, č. 12. K 35. výročí Kruhu francouzských legionářů.

kteřá se stala základem či podnětem k vytvoření nové legionářské organizace. V říjnu 1919 tak byla vytvořena Družina čs. legionářů a byl vydán prozatímní organizační řád. Jen o pár dní později, v den prvního výročí republiky, vydal své prohlášení o ustavení Svaz čs. legionářů.²¹⁷ Zabývat se podrobně organizačním systémem a politickou orientací Svazu je zbytečné, protože ve své podstatě mezi Svazem a pozdější Československou obcí legionářskou nebylo žádného podstatného rozdílu. Obě organizace byli později označovány opozicí za semeniště socialistů.²¹⁸

„Družina dobrovolců československého zahraničního vojska v Praze“ se definovala ve svém organizačním řádu jako organizace všech legionářů (tedy i legionářů „neoficiálních“) a hlavně nepolitická. Naproti tomu Svaz přijímal pouze legionáře „dle zákona“ a netajil se svou socialistickou orientací. Další zvláštností Družiny bylo o to, že jejím členem se mohl stát i jediný pokrevní příbuzný padlého dobrovolce (žena, dítě, sourozenec).²¹⁹ I z těchto důvodů počet členů Družiny rostl podstatně rychleji než by se u převážně levicového legionářstva dalo předpokládat. Noviny „Družina“ uváděly koncem roku 1920 čtrnáct tisíc členů.²²⁰ Další zvláštností a odlišností stanov Družiny byly podmínky vyloučení. Důvodem mohl být prohřešek proti národnímu cítění kohokoliv nebo členství v jiné legionářské organizaci bez svolení správních orgánů Družiny.²²¹

Prvním předsedou Družiny byl na všechny způsoby kontroverzní „major“ kapitán Václav Čeřenský (nar. 6.5. 1882 - 1927), jeden z prvních příslušníků České družiny na Rusi. Před válkou působil jako učitel tělocviku v Besarábii. Na jaře 1919 byl jako prominentní legionář jmenován členem vojenské mise v Bukurešti, když už měl k této zemi tak blízko. Čeřenský však doplatil na svou přehnanou ctižádost. Nelíbilo se mu, že nebyl jmenován přímo vojenským attaché a na členství v misi rezignoval. Následoval pochopitelný „výchovný“ trest v podobě vojenské deaktivace.²²²

Dostatek volného času a jistá zahořkllost vůči Hradu vedla k jeho velmi aktivní práci v Družině, která byla silně vyhraněna vůči všemu, co jen třeba vzdáleně připomínalo socialismus. Bohužel to se svou aktivitou přehnal, když na jednom mítinku v Rokycanech zpochybnil movitost Edvarda Beneše a původ jeho bohatství spatřoval ve zpronevěře peněz, které byly určeny na odboj. Beneš okamžitě Čeřenského zažaloval za urážku na cti

²¹⁷ Šedivý, Ivan, Družina čs. legionářů, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Historický ústav AV, 1993, str. 93 - 113.

²¹⁸ Srovnej – časopisy Družina (1919-1922), Legie (1927-1935).

²¹⁹ ANM, fond Kruh starodružiníků, k. 1, Stanovy, inv. č. 2.

²²⁰ Družina, 4.12. 1920, str. 11.

²²¹ ANM, fond Kruh starodružiníků, k. 1, Stanovy, inv. č. 2.

²²² Šedivý, Ivan, Družina čs. legionářů, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Historický ústav AV, 1993, str. 98.

a „překvapivě“ soudní při vyhrál. Čeřenský dostal podmínku na tři roky a zároveň byl rozhodnutím disciplinárního výboru při Kanceláři čs. legií zbaven hodnosti a s ní spojené penze. Mezi důvody bylo mimo jiné uvedeno Čeřenského „nevojenské chování“, neoprávněné užívání hodnosti majora a jeho vztah k ženám, který bohužel nebyl blíže specifikován.²²³

Komisi předsedal Josef Patejdl a tak není pochyb o tom, že za celým případem stál Edvard Beneš.. S koncem Čeřenského skončila i Družina v původní podobě. Ono se to vlastně i hodilo, protože na přelomu let 1920/21 vyjednávači všech tří existujících legionářských organizací (třetím do počtu byla Jednota čs. legionářů, obecně politicky považovaná za nevyhraněný střed) směřovali k udělení tlusté čáry a k vytvoření nové jednotné vše zastřešující Československé obci legionářské. Právě lednem 1921 a založením ČsOL končí období „předkarlínské“ a začíná období po karlínském sjezdu. V rámci způsobu myšlení lidí kolem Hradu byla likvidace Družiny vlastně ve státním zájmu, protože vznik ČsOL byl velmi vehementně vůdci zahraničního odboje podporován.²²⁴

Čeřenský však ještě na všelegionářském karlínském sjezdu tvrdil, že degradován nebyl a mimo jiné prohlásil: *„Mýlí se ti, kdož myslí, že mne tímto bojem udolají. Mám pevné nervy a provedu boj až do konce. (Hlasy: To je horší perzekuce, než za Rakouska) Na útoky špinavých šmoků nebudu odpovídati. Nepřijel jsem do Čech dělat kariéru. Založil jsem jen „Družinu“ a ta mně přirostla k srdci.“ (Bouřlivý potlesk).*²²⁵

Ovšem ve skutečnosti si ti, co si mysleli, že ho *tímto bojem udolají*, si to mysleli správně. Už necelý týden po této větě se předsednictvo Družiny jednohlasně usneslo, že pošlou bratra Čeřenského na dovolenou a pověřen vedením byl dosavadní místopředseda Bedřich Sova. Čeřenského „dovolená“ trvala celých šest let a vyčerpala ho natolik, že zemřel.²²⁶

Vznikem nové organizace Jednota i Svaz zanikly zcela a veškeré členstvo přešlo pod Obec. Družina úředně nezanikla, ale fakticky ano, protože drtivá většina členské základny se přelila do ČsOL. Noviny „Družina“ však tuto skutečnost ignorovaly: *„ Všelegionářský sjezd minul, avšak sjednocení legionářů nedocílil, ba právě naopak, dal vznik dvěma dalším organizacím legionářským a to: tzv. „Jednotě leg.“ a „Svazu nekompromisních*

²²³ Šedivý, Ivan, c.d., str.102.

²²⁴ Šedivý, Ivan, Družina čs. legionářů, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Historický ústav AV, 1993, str. 109

²²⁵ Družina, č.3, 22.1.1921, str. 6.

²²⁶ Archiv Národního muzea (AMN), fond Kruh starodružiníků, k.1, inv. č. 21, Oběžník 1928.

Také - Šedivý, Ivan, Družina čs. legionářů, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Historický ústav AV, 1993, str. 109.

socialistů legionářů, neb krátce řečeno, komunistů...Sjezd nevyjasnil situaci, ani nevyřešil palčivé problémy sociální péče a sociálního zabezpečení legionářů...Sjezd nebyl řádně připraven, ani řádně obelán, nebyla zastoupena ani polovina legionářů ...“²²⁷

Družině zůstalo náhle během pár dní jen 5000 členů a v roce 1929 měla už pouze 1600 členů.²²⁸ Z Družiny se pak stala organizace zahořklé skupinky legionářů, kteří postupně sklouzávali od ryzího nacionalismu směrem k extrémní pravici, přičemž od roku 1922 se její někteří členové již hlásili prostřednictvím svého listu k fašismu otevřeně. Po Čerenském se v předsednické funkci vystřídali: Jaroslav Chaloupka, Alois Dobrý a skutečný major Antonín Sýkora.²²⁹ Pokles členů Družiny byl řešen i tím, že vznikla Družina přátel dobrovolců čsl. zahraničního vojska, tedy sesterská organizace pro nelegionáře.²³⁰ Rovněž se rozvíjela družba se Svazem příslušníků bývalé 21. střelecké divize, která byla založena hlavně na spolupráci uvnitř mezinárodní organizace FIDAC.²³¹

„Co Družina dobrého a prospěšného vykonala, nemůže upříti ani ten nejzarytější odpůrce a že Družina za těch nejtěžších poměrů, odkázána jen a jen na sebe a na svépomoc svých členů, vykonala více než kterákoliv druhá legionářská organizace, ba více než kancelář legií při MNO....V oboru státní bezpečnosti třikrát Družina zachránila republiku před rozvratem a vděčí jí za to celý národ...Přeje-li si národ tak toužebně sjednocení legionářů, přeje si, aby se legionáři sjednotili v Družině a na jejím programu...“²³²

Blízko fašismu se vždy nalezne radikální nacionalismus a bytostný antikomunismus: *„Němec je úhlavním nepřítelem našeho národa od nepamětna, jeho taktice jsme již dávno přivykli: Bolševik náš je pak nemluvně, které stálo nás již mnoho peněz, které užrало polovici zdraví poměrům v čsl. republice. Je tudíž mnohem nebezpečnější. Nedávno ukázali komunisté své ledví zcela otevřeně, když ve státně zaměstnaneckém výboru N.S. postavili se svorně s Němci na jedno stanovisko proti legionářům-učitelům, kterým dle předlohy zákona o obsazení míst ředitelů škol měla být dána přednost před stejně kvalifikovanými žadateli nelegionáři*“²³³

²²⁷ Družina, č.5, 27.1.1921, Aleš Posner: Sjednocení, str.1.

²²⁸ Šedivý, Ivan, c.d., str. 110.

²²⁹ 1919-1929 10leté výročí první a nejstarší organizace „Družiny“, Praha, 1929, str.2.

²³⁰ ANM, fond Kruh starodružiníků, k.1, inv. č. 3.

²³¹ SÚA, fond PZÚ – AMV 207-418-40.

²³² Družina, 27.1.1921, Aleš Posner, Sjednocení, str.2 - Srovnej Družina, 19.5.1921, Mimořádný sjezd

„Družiny čsl. legionářů, str. 1 - 6.

²³³ Družina, 4.8.1921, Dvojí krev-jedna duše, str.1.

Ve třicátých letech již byla Družina všeobecně vnímána jako organizace fašistického Národního hnutí a většina ostatních legionářských organizací se od ní distancovala.²³⁴ Je však třeba si uvědomit, že termín „fašismus“ byl vnímán zcela jinak než po druhé světové válce. Zatímco dnes ho máme spojený s holocaustem a Adolfem Hitlerem, pak ve dvacátých letech se tento termín personifikoval s italskými nacionalisty, kteří se roku 1922 dostali k moci. V českých zemích se pod pojmem fašismus rozuměl nacionalismus, který má dnes rovněž pejorativní přízvuk a proto bude asi nejvýstižnějším slovem „vlastenectví“.

V tomto případě se tedy jedná o fašismu jako o syntéze organického vlastenectví a antimarxistického socialismu, o revoluční hnutí opírající se o odmítnutí liberalismu, demokracie a marxismu. Fašisté ze začátku dvacátého století usilovali o vznik nové kolektivní a antiindividualistické civilizace, která by byla schopna zajistit trvání lidského společenství, v němž by byly všechny společenské vrstvy a třídy dokonale integrovány. Za přirozený rámec pro takovou harmonickou masu byl považován národ resp. národní stát, těšící se morální jednotě, jakou by ani liberalismus, ani marxismus - hybné síly konfliktů a nejednoty - nemohly nikdy nabídnout.

Základem politické filosofie fašismu bylo pojetí jedince jako společenského živočicha. Podle praotce fašismu italského filosofa Giovanniho Gentileho a i podle jeho následovníka Benita Mussoliniho má člověk právo na existenci pouze tehdy, je-li nesen a determinován společenstvím. Jedná se tedy o nejčistší formu totalitního státu, kde vše je ve státě a nic není proti nebo mimo. Proto také ve fašistické Itálii byla individuální práva uznávána pouze pokud byla zahrnuta v právech státu.

Ochrana integrity národa a řešení sociální otázky ve fašistické stejně jako v marxistické ideologii znamená zničení diktatury peněz. Zatímco však komunisté toho chtěli dosáhnout internacionálním spojením po třídní linii, pak fašisté chtěli kapitalismus nahradit totální národní solidaritou, řízenou ekonomikou a silným státem, který by představoval vítězství politiky nad ekonomikou.²³⁵

V českém prostředí byl fašismus vnímán jako touha po vládě osvíceného a „spravedlivého“ vůdce, který se měl pohybovat mezi nedotknutelností absolutistického monarchy, vzdělaností filozofa a rázností vojenského vůdce.²³⁶ Mělo se jednat o jakýsi druh autoritativní demokracie vůdcovského typu, jehož přízrak znovu ožil v době druhé československé republiky na přelomu let 1938-1939. Právě tato představa měla ve

²³⁴ Archiv Hlavního města Prahy (AHMP), fond odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/802.

²³⁵ Srovnej – Blackwellova encyklopedie politického myšlení, Brno, 1995, s. 52-53.

²³⁶ Srovnej – Pasák, Tomáš, Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, Praha, 1999.

dvacátých letech mnoho zastánců v řadách hlavně ruských legionářů, kteří si ve svých nevzdělaných a nekomplikovaných mozcích do funkce onoho vůdce dosadili Tomáše G. Masaryka. Který musel opakovaně přímo i nepřímo deklarovat svůj odpor k jakémukoli typu autoritativní a nedemokratické vládě. Obava Hradu a ČsOL vrcholila v letech 1926-1927, kdy členové a přívrženci ČsOL šli od jedné protifašistické demonstrace k druhé.²³⁷

Přesto lze i na této organizaci nalézt některé pozitiva. Jako první se Družina pokusila vytvořit již zmiňovanou sesterskou organizaci pro nelegionáře, byl to chytrý tah, který později přebraly skoro všechny zbývající legionářské organizace. Ono to totiž značně zvyšovalo počet členů, čímž byl dojem početnosti pro veřejnost dokonalý. V případě Družiny ovšem pokus vytvořit Družinu přátel čs. legionářů příliš nevyšel.²³⁸

Dalším pozitivem by jsme mohli nazvat skutečnost, že Družina patřila k zakládajícím členům mezinárodní organizace válečných vysloužilců FIDAC (*Fédération interalliée des anciens combattants*), která byla vnímána jako spíše konzervativní organizace, zatímco obdobné sdružení CIAMAC (*Conference internationale des associations de mutilés et anciens combattants*) mělo spíše pokrokařský až socialistický nádech. Jistě není náhodné, že v CIAMACu působila ČsOL. Obec nic nechtěla ponechat náhodě, takže byla členem i FIDACu. I když původně byla její žádost o členství zamítnuta s odůvodněním, že ČsOL je organizace stranickopolitickou.²³⁹

Při četbě novin „Družina“ se badatel nemůže zbavit pocitu, že už tyto články někde četl. Pak si vzpomene, že při četbě proti proudu času mnohé připomíná pozdější „přestřelky“ mezi Nezávislou jednotou čs. legionářů a Československou obcí legionářskou. Jediný rozdíl spočívá v mnohem větší agresivitě, s kterou se „Legie“ ani „Národní osvobození“ nemůže srovnávat. Mám na mysli především poukazování na zpolitizovaný Svaz, který je ve vleku socialistických stran, že v čele stojí „civilové“ a že neoprávněně uzurpují právo hovořit za veškeré legionářstvo.

Kruh starodružiníků

Kruh starodružiníků byl svým způsobem výjimečný legionářský spolek. Trval jednoznačně nejdéle – od roku 1914 do roku 1972, kdy se konala 28. září poslední schůze

²³⁷ AHMP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 11150 S.II.

²³⁸ AHMP, fond odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/802.

²³⁹ AÚTGM, fond E. Beneš I., k.62, sign. 165/2, č.276.

při příležitosti 58. výročí svěcení praporu České Družiny v Kyjevě. A trval by i déle, protože v té době bylo naživu nejen ještě 74 starodružiníků,²⁴⁰ ale i dlouholetý předseda bývalý generál Antonín Číla, který dokonce přežil i zdánlivě nesmrtelného starodružiníka Zdeňka Fierlingera, jelikož se zachovalo vyjádření soustrasti vdově Fierlingerové z května 1976.²⁴¹ Nicméně, rok 1972 byl posledním rokem, kdy i ti nejmladší starodružiníci byli ze zdravotních důvodů vůbec schopni se samostatně pohybovat, protože jim bylo přes 80 roků. Ke vzniku Kruhu došlo prakticky už v průběhu světové války, ale oficiální vznik nastal hned po návratu legionářů ze Sibíře v roce 1920, kdy došlo ke sloučení ruských, francouzských a srbských dobrovolců. Z počtu 1050 původních členů se jich do vlasti vrátil jen zlomek. Většina padla ještě ve válce, mnozí se usídlili v zemi, kde bojovali a tak maximálního počet členů Kruhu nikdy nepřesáhl čísla 483.²⁴²

Na rozdíl od ostatních legionářských organizací měl Kruh jasně dané podmínky pro přijetí svých členů. Mohl se jím stát pouze ten dobrovolník, který nastoupil do České družiny v Rusku, do Roty Nazdar ve Francii před 31. prosincem 1914 nebo ve stejném období bojoval v srbské armádě. Později byli za starodružiníky považováni i Tomáš Masaryk, Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik a ostatní političtí pracovníci čs. „masarykovského“ exilu, ačkoliv většinou nesplňovali základní podmínku členství. Jinak stanovy se výrazně nelišily od stanov ostatních legionářských organizací. Snad jen, že členem KS se mohl stát i cizí státní příslušník, jednacím řeč byla česká, politická činnost nebyla dovolena a každý člen KS byl povinen býti členem jednotné legionářské organizace v místě svého pobytu.²⁴³ Náplň spolku byla obdobná jako u ostatních legionářských organizací: podpora legionářských rodin v nouzi, hájení zájmů legionářů, kulturní a společenské aktivity. Finanční chod organizace byl zajišťován ze sbírky Podpůrného fondu Borise Vuchterleho, z členských příspěvků a z prodeje různých publikací. Nemalým přínosem byl zisk z provozu kina „Sibiř“, které měl Kruh, i přes finanční obtíže za hospodářské krize, pronajatý.²⁴⁴ Teprve v květnu 1941 KS v rámci okupanty nařízené likvidace majetku kino „Sibiř“ prodal.²⁴⁵

V roce 1924 se státní podporou Kruh dostavěl Domov starodružiníků v Dejvicích, kde se nejen mohly konat schůze a kulturně společenské akce Kruhu, ale kde našlo bydlení

²⁴⁰ ANM, fond KS, k. 3, seznam členů, inv. č. 157.

²⁴¹ ANM, fond KS, k.2, inv. č. 90.

²⁴² Archiv Národního muzea, Inventář fondu Kruh starodružiníků, str.3. Z toho 435 ruských legionářů, 42 francouzských a 6 srbských.

²⁴³ ANM, fond KS, k.1, Stanovy, inv. č. 1.

²⁴⁴ Tamtéž, str.2.

²⁴⁵ Tamtéž, inv. č. 41.

40 legionářských rodin. Nezanedbatelný byl i příjem z nájmu a pronájmu. Do německé okupace se v čele Kruhu vystřídali tito muži: Boris Vuchterle (1920-1921), Karel Voženílek (1921), Josef Hajný (1922-1923), Josef Vavroch (1924-1937) a M. A. Číla (1937-1939).²⁴⁶ K ostatním legionářským organizacím choval Kruh vstřícný a přátelský vztah, který byl umocněn tím, že starodružiníci byli současně členy ostatních spolků. Pouze od postupně fašizující se Družiny členové Kruhu drželi jistý odstup, který roku 1931 přerostl v zákaz členství pod hrozbou vyloučení.²⁴⁷ Ovšem ani v Kruhu nebylo vše ideální, právě výměnu předsedy v roce 1937 komentoval Josef Vavroch v dopise Vladimíru Zídkovi do Užhorodu takto:

*...br. Číla svým demagogickým vystupováním a využíváním své hodnosti strhl celý výbor na sebe a mě se odvážil říci, že prý jsem poškozoval Kruh a že prý pro jinou organizaci pracuji více, než pro Kruh. Po těchto slovech jsem odešel a kandidovati do výboru odmítl, jsem zvyklý pracovati s lidmi, kteří mají rovnou páteř...*²⁴⁸

Členové Kruhu měli o svém postavení ve společnosti vysoké mínění a tak se vždy ozvali, když se dělo něco, co nepovažovali za správné. V roce 1921 velmi mnoho energie věnovali starodružiníci na boj proti trojdílné čítance pro české školy od Jana Jursy, kde jim výklad o zahraničním odboji připadal nepřesný. Protest zaslali i na ministerstvo školství a národní osvěty.

*„...V posledních měsících nejednou vyskytovaly se na různých místech případy, že historie legií byla vědomě neb nevědomě falšována...Když konečně i v školní čítance vyskytl se článek o vzniku legií v roce 1917, stala se otázka tato akutní a věci přirozené naší obrany.“*²⁴⁹

Dalším příkladem jejich až nemístného vměšování do věcí, do kterých jim nic nebylo, byl tlak na Národní divadlo, aby uvedlo dramatizaci hry „Josef Jiří Švec“ od pí. Maryšy Radoňové-Šárecké.²⁵⁰ Jindy, v roce 1933, se starodružiníci ohradili proti úvaze o poskytnutí azylu Lvů Trockému na území ČSR: *„...dokud se vláda nepostará o léčení zmrzačených a nemocných legionářů, nemá práva pomáhat k léčení nepřátelům legionářstva....Vyzýváme k propuštění cizinců a protistátních živlů ze služeb státních.“*²⁵¹

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Wittlichová, Lucie, Kruh starodružiníků v letech 1938-1949, in Časopis Národního muzea, 1994, č. 1-2, str.60.

²⁴⁸ ANM, fond KS, k. 2, dopis datován 26.12.1937, inv. č. 62.

²⁴⁹ ANM, fond KS, k.1, Oběžník 1921, inv. č. 15.

²⁵⁰ ANM, fond KS, k. 1, Oběžníky 1920 – 1948, inv. č. 21.

²⁵¹ Tamtéž, inv. č. 26.

A konečně v roce 1936 zaslali starodružiníci ostrý protest na příslušné úřady, kde bylo podrobně popsáno, jak bylo starodružiníkům učiněno příkoří, když při státní návštěvě rumunského krále Carola a následné slavnostní vojenské přehlídce byli pořadateli umístěni zcela mimo hlavní tribunu a dokonce jim bylo znemožněno před králem pochodovat.²⁵²

Kromě vysokého mínění o sobě samých a jistého druhu elitářství se mezi starodružiníky projevovalo skutečné rodinné pouto, jelikož slovo „bratrství“ u nich nebylo prázdným pojmem. Například 11. ledna 1928 zemřela vdova po br. Parolkovi a zanechala tři nezletilé sirotky, a tak se bratři J. Vavroch a O. Vaněk rozhodli přijmout nad nimi poručnictví. Jeden si je nastěhoval k sobě a druhý se zavázal finančně hradit jejich studia.²⁵³ Rovněž jejich snaha uchránit legionářské mučedníky před zapomenutím byla vzorná, protože si například v roce 1935 starodružiníci pochvalovali, že již zajistili instalaci 10 pomníků a 40 pamětních deset.²⁵⁴ Po smrti obzvláště milovaného bratra Stanislava Čečka, který za svého života přispíval na fond Vuchterleho bezkonkurenčně nejvyššími částkami, starodružiníci navrhovali nekonečnou řadu předmětů, institucí, ale i květin²⁵⁵, které by bylo záhodno pojmenovat po br. Čěčkovi.²⁵⁶

Zákaz všech legionářských organizací v srpnu 1939 se Kruh pokusil obejít přejmenováním na „Podpůrný spolek KS“, jelikož to na okupační orgány nepůsobilo, bylo překročeno k dalším novým názvům: „Podpůrný spolek Bruska“, „Podpůrný spolek Dejvice“. Přes veškerou snahu byl Kruh 16. června 1940 rozpuštěn a jmění zabaveno. Naštěstí likvidací pověřený pražský Němec Josef Schiffner patřil k ohleduplnějším a tak se mnoho historicky cenných dokumentů podařilo zachránit.²⁵⁷

Během války byli čtyři starodružiníci popraveni, další čtyři padli během pražského povstání a devět zemřelo v koncentračních táborech, včetně dlouholetého předsedy Josefa Vavrocha. Nicméně, již 15. května 1945 se pokusil Kruh obnovit svou existenci a na sjezd konaný v říjnu dorazilo 155 přeživších starodružiníků, kteří zvolili staronového předsedu generála Čílu, který neoficiálně Kruhu předsedal až do své smrti, v předsednické funkci se střídal s generálem Matějem Němcem, který se někdy podepisoval jako předseda a jindy jako jednatel. Smutnější stránkou sjezdu bylo vyloučení šesti starodružiníků za kolaboraci s Němci. Jedním z vyloučených byl i momentální člen KSČ Josef Věrtelář, který za

---

²⁵² Tamtéž, inv. č. 29.

²⁵³ ANM, fond KS, k.1, Oběžníky 1920-1948, inv. č. 21.

²⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 28.

²⁵⁵ *Letos v létě byla uspořádána soutěž na pojmenování nejkrásnějších jirín. I. cenu obdržela jirina pojmenovaná „Generál Čěček“*, ANM, fond KS, k. 1, Oběžníky 1920-1948, inv. 28.

²⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 21-29.

²⁵⁷ Tamtéž, s.58.

okupace žádal o audienci u K. H. Franka, aby s ním jednal o znovuotevření vysokých škol. Po únoru 1948 vyvinul nemalé usilí, aby Kruhu zkomplikoval život. Nebyl však sám. Další starodružiník Metoděj Chytil byl vyloučen proto, že jeho nevlastní dcera se vdala za německého vojenského pilota a že se k němu Chytil choval přátelsky. Chytil se hájil tím, že se sňatkem nesouhlasil a že po jisté době zjistil, že zmiňovaný německý pilot je antinacista. I on po únoru 1948 žádal po Akčním výboru, aby byl jeho případ znovu prošetřen.²⁵⁸

Státní byrokracie Kruhu přímo nezakazovala činnost, ale ostentativně byla vůči aktivitám a snahám Kruhu nepřející. Celé dva roky se Kruh marně snažil o návrat za války zabaveného majetku, který byl vyčíslen na 1 216 671 korun a 57 haléřů.²⁵⁹ Kruh starodružiníků se snažil jednáním s finančními institucemi získat alespoň část majetku zpět, ale neuspěl. Musel rovněž čelit několika výpadům z KSČ, kdy ústy Antonína Zápotockého byli starodružiníci označeni za reakcionáře, kteří podporovali španělský fašismus, carskou despocii v Rusku a jsou vůči Sovětskému svazu nepřátelští.²⁶⁰ Reakce Starodružiníků byl velmi ostrá a rozhořčená:

*V debatě o této nepříjemné záležitosti navrhovali někteří bratři ty nejostřejší zákroky k získání nám plně satisfakce, někteří však navrhovali vůbec se touho věci nezabývat, protože takové násilné požadování se samozřejmého zadostiučinění je Kruhu nedůstojné, protože nesmyslnost takového obvinění je každému slušnému člověku jasná...Bratr Kafka dodatečně připomenul, že právě on s pomocí br. Živůstky odstranil a zničil spisy Gestapa a tím p. posl. Zápotockému zachránil život.*²⁶¹

Nutno dodat, že starodružiníci Zápotockému nic nedarovali a v poválečném období byl neustálým terčem posměchu. KS pololegálně vydával časopis „Hlasy starodružníků“, který byl výrazně recesistický a satirický. Šéfredaktor používal umělecký pseudonym Suilujbár, přičemž stejné jméno nosili i ostatní členové redakce. Ani jediné slovo v časopise nebylo míněno vážně, vyšla jen dvě čísla, v září 1946 a 1947. Již titulní strana nenechávala nikoho na pochybách o svém zaměření: *Předplatné mírné, vojsko až do hodnosti svobodníka sleva. Made in Dejvice.*²⁶² V časopise se Antonínu Zápotockému neřeklo jinak, než „ministr podvýživy“. Malá ukázka:

²⁵⁸ ANM, fond KS, k.1, Protokol valné hromady, inv. č. 42.
Rovněž karton 5, inv. č. 123.

²⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 43.

²⁶⁰ ANM, fond KS, k.1, Oběžník č.3, inv.č. 42.
Rovněž k. 8, Výstřižky z novin, inv. č. 396.

²⁶¹ ANM, fond KS, k.1, Oběžník č.3, inv.č. 42.

²⁶² ANM, fond KS, k. 1, Hlasy starodružníků, 27. 9. 1947, č.2, inv. č. 33.

Bratři! Soudruzi! Lide!

Předstupuje dnes před tento mikrofon, abych vás stručnými slovy obeznámil s naší současnou, jakož i nejbližší příští výživovou situací, jsem šťasten, že vám mohu sdělit několik radostných fakt. Tedy především: není třeba mít, byť jen nejmenších, obav z budoucnosti. Mohu na tomto místě zaručit, že všeobecnou současnou podvýživu bude možno téměř bez výhrady udržet i v měsících příštích. S klidným optimismem můžeme pohlížet v tváři tvář radostným zítřkům, neboť veškeré příděly, pokud jejich dnešní standart dozná vůbec nějakých změn, budou sníženy pouze nepatrně a to s největší pravděpodobností o 55 až 62 %. Naproti tomu budou již v nejbližších přídělových obdobích vydávány kojencům do dvou měsíců kaviár a kokosové ořechy v dostatečném množství ze zásilek došlých z ciziny, což však zdaleka neznamena, že by náš potravinový průmysl nepracoval na plné obrátky. Naopak, podaří-li se nynější vypjatý výkon ještě mírně zvýšit, bude v brzku dosaženo plných 2 % předválečného průměru...Vidíte tedy, že vyhlídky jsou ve všech směrech vskutku růžové. To jediné, co může kalit naši čistou radost z úspěšné budovatelské práce, jsou letošní žně. Ve snaze zůstat k lidu pravdomluvnými, jako až dosud vždy, musili jsme, nemělo-li rčení „kolik klasů - tolik hlasů“ zůstat prázdnou agitační frází, zredukovat podle volebních výsledků letošní sklizeň na příslušnou míru. V důsledku toho bude mírně pociťován nedostatek obilnin...Spojenými silami překonáme i tento nepatrný zásobovací defekt a budeme i nadále všichni utěšeně přibývat na váze. K tomu nám dopomáhej UNRRA!²⁶³

Další ironický článek se trefuje do snahy dáti na váhy zásluhu barikádníků se zásluhami legionářů:

...Může býti tudíž vydán těm barikádníkům, kteří podají včas žádost ověřenou 87 svědky a doloženou očkovacím vysvědčením nevlastní babičky, příslušný dekret, kterým se jim skutečně na barikádách prožitá doba započítává, stejně jako legionářům, trojnásobně do pense. Kdo byl tedy celé tři dny na barikádách, započítává se mu do pense dní devět, tedy pokud na něj nějaké místo ve státní správě zbude. Na zlomky dní se nehledí. Dále se barikádníkům přiznává, stejně jako legionářům, výsadní právo k podání řádně kolkované žádosti o odznak, který, bude-li jim meziministerskou komisí dáno právo jej nosit, bude si smět koupit v kterémkoliv galanterním obchodě. Přerušil-li však někdo službu na barikádách za účelem najedení, nebo dokonce za ještě horším účelem, neobdrží nic. Tímto

*sociálně spravedlivým způsobem bude o existenci barikádníků postaráno stejně skvělým a velkorysým způsobem, jako se již dříve stalo s legionáři.*²⁶⁴

Po únoru 1948 byl ustaven Akční výbor KS a jeho členy se stali starodružiníci Ing. Václav Mencl a V. Kocourek, kteří vzápětí informovali své, nikoliv bratry, nýbrž soudruhy o tom, že doba se změnila a že konečně bylo dosaženo toho, o co starodružiníci celý svůj život usilovali. Rovněž byli starodružiníci vyzváni, aby udávali své bratry, kteří jsou jiného smýšlení.²⁶⁵ Následně bylo několik starodružiníků informováno, že byli ustaveni členy Akčního výboru a ať se dostaví na schůzi. K těmto komunistickým kolaborantům se však přidal jen Věrtelář, který byl po válce vyloučen za kolaboraci s nacisty. Ostatní bratři zareagovali chladnou ignorací. Následně 16. března 1948 Akční výbor zastavil činnost Kruhu a oznámil sloučení s ČsOL. Starodružiníci však projeví mnohem větší odpor, než trio komunistických funkcionářů očekávalo. Akční výbor byl zaplaven ostrými námitkami, že sloučení s ČsOL je nesmyslné, protože k němu došlo již v roce 1921 a proto není důvod zastavovat činnost KS.²⁶⁶ Snad nejotevřeněji vyjádřil svůj názor pplk. Jaromír Horváth:

Bratře Maxo a Kocourku,

*obdržel jsem Vaše oznámení...nebudu rozebírat obsah prvních dvou odstavců, pokud se jejich absurdnosti týče, konstatuji pouze, že ČsOL sjednotilo všechny legionáře ihned po druhé světové válce...Jestli ustavili bratři Mencl a Kocourek „v duchu požadavku doby“ v těch „vznešených dnech“ koncem února L.P. 1948 „Akční výbor Kruhu Starodružiníků“, pak měl onen A.V. svolat valnou hromadu, na které by svůj návrh na likvidaci Kruhu přednesl! Většina starodružiníků je z Prahy a proto fráze, že „A.V. ...poslušen hlasu bratrů starodružiníků v dopisech, které dostal od bratrů z celé republiky...“ neomlouvá a neospravedlňuje onen násilný a samolibý čin! Je to horší než likvidace Kruhu na podzim 1939!*²⁶⁷

Předseda Akčního výboru nervově tento nápor nevydržel a svou funkci postoupil Kocourkovi, který si s tak výrazným odporem rovněž nevěděl rady a tak zapojil soudruha Jana Vodičku z předsednictví ČsOL a samotného předsedu už komunistické Obce Prokopa Maxu. Ti začali manévrovat a náhle začali obracet, že Kruh nebyl zakázán, ale že pouze mu byla pozastavena činnost, proto se souhlasem Obce může po jakési „očistě“ dál

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ ANM, fond KS, k.1,Oběžníky 1945,1947,1948, inv. č. 32.

²⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 50.

²⁶⁷ Tamtéž, dopis datován 28.4.1948 v Řečkovících.

pracovat, ale musí uvolnit kancelář z důvodů bytové krize v Praze. Rovněž bylo poukázáno, že funkcionář Kruhu Julius Ráb nemusí brát plat.²⁶⁸

Na to odpověděl Matěj Němec velmi ostrým dopisem, ve kterém jasně dává najevo, že spolek novodobých komunistických inkvizitorů přestává považovat za své bratry. Snahu existenčně zlikvidovat dlouholetého jednatele a tajemníka Kruhu Rába označuje za podlost, která nemá nic společného s bratrstvím a není ani humánní, ani sociální.²⁶⁹ Matěj Němec však nezůstává jen u toho a tvrdě žádá vrátit zabavené peníze Kruhu, aby se mohli postarat o bratry v nouzi, protože ČsOL se o ně evidentně nechce nebo není schopna postarat. Závěrem se velmi důrazně ptá, kdy bude v KS provedena ona nutná „očista“, aby konečně mohli znovu začít fungovat a kdy Kocourek vrátí seznam starodružiníků, který mu zapůjčil a bez kterého nejsou schopni dát dohromady adresy všech bratrů. Předseda ČsOL Maxa a generální tajemník SBS (Svazu bojovníků za svobodu) Jan Vodička byli zřejmě důrazným dopisem natolik zaskočení, že navrácení peněz slíbili a nevrácení seznamu starodružiníků vysvětlují tím, že ho zapůjčili Antonínu Zápotockému a ten, že je nemocen.²⁷⁰

Generál Němec se následně snažil život KS zachránit vstupem do KSČ, ale při přijímacím pohovoru si ho podal chronický kariérista - bývalý národní demokrat, agrárník, příznivec Stříbrného, člen Strany práce, Vlajka²⁷¹, poté vyloučený kolaborant s nacisty a nyní komunista Věrtelář, který mu slovy Matěje Němce „důkladně umyl hlavu“²⁷² a jeho vstup do strany nedoporučil. Následně Němec podal demisi na funkci jednatele KS, protože tušil, že naschvály a překážky nabudou v blízké budoucnosti na četnosti. Poněkud trpkým epilogem za oficiální existencí Kruhu je dopis Václavu Kocourkovi ze dne 25.2.1950, ve kterém je znovu upomínán, že dosud nevrátil seznam starodružiníků, který mu byl zapůjčen před dvěma lety.²⁷³ Oficiální existence v rámci jediné státem povolené legionářské organizace ČsOL skončila v roce 1949, kdy 28. září starodružiníci dobrovolně svůj spolek rozpustili.²⁷⁴ Nicméně i poté se starodružiníci scházeli až do roku 1972 a jako soukromé osoby vzpomínali na staré časy.

²⁶⁸ Tamtéž, datum 27.5.1948.

²⁶⁹ ANM, fond KS, k. 1, inv. č. 50, dopisy datovány 31.7.1948 a 20.10.1948.

²⁷⁰ Tamtéž, dopis Vodičky datován 15.11.1948.

²⁷¹ ANM, fond KS, k.5, dopis J. Rába, inv. č. 234.

²⁷² Tamtéž, dopis datován 10.1.1949.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Tamtéž, str.59.

Karlínský všelegionářský sjezd a vznik Československé obce legionářské

Všelegionářský sjezd se konal ve dnech 15. - 17. ledna 1921. Záznam průběhu schůze existuje podle dostupných informací jen jediný a to v novinách Družina, které měly k sjezdu dosti negativní vztah a i popis události je proto ironicky a kriticky zabarven. V ostatních novinách lze nalézt pouze krátké zprávy nebo výstupní programové vyhlášení. Předchůdce „Národního osvobození“ „Československé sjednocení“ šéfredaktora Lva Sychravy přetisklo pouze dopis T.G. Masaryka, který se pro nemoc nemohl dostavit a několik článků, v kterých se sjezd líčil jako jednomyslný vítězný souhlas všech legionářů, kteří jsou pochopitelně všichni socialisté.²⁷⁵

V sobotu dopoledne 15. ledna začaly předsjezdové porady, které daly vzniknout komisím: historicko-kulturní (5 členů), hospodářská (15 členů), státně zřízenecská (5 čl.), menšinová (3 čl.), sociální a invalidní (5 čl.), bytová (3 čl.), pro záležitosti vojenské (5 čl.), pro sporné otázky v legiích za hranicemi (14 čl.), pro zkoumání veškerých legionářských fondů (7 čl.) a komise živnostenská (3 čl.).

Poté přišly na řadu projevy. První promluvil za Jednotu čs. legionářů Lev Sychrava:

„...Dnes není možno, abychom se rozešli, aniž bychom položili základ jednotné všelegionářské organizaci. Zraky celého národa jsou upřeny k našemu sjezdu a čekají, jaké slovo pronese. Volá se po organizaci, která by zabezpečila hospodářský stav našeho státu...U nás jest všude, ve všech stranách rozvrat a volá se po novém uskupení politických stran, které nedovedli se dosud dohodnout, poněvadž trpíme stranickými methodami a myšlenkami, poděděnými ze starého Rakouska. Proto máme dnes úřednickou vládu - Jeden druhého klameme a nevidíme kolem sebe nic než touhu po moci...Legionářská organizace nesmí býti politickou zbraní. (Potlesk) Váš potlesk mně, bratři, nepřekvapuje. Mnohé strany mají na zřeteli, abychom zůstali rozbiti.“²⁷⁶

Poté se chopil slova zástupce Družiny Frühauf a jeho projev by se dal shrnout do věty: Řeč dr. Sychravy byla programem Družiny, přičemž Frühauf navrhoval, aby se základem všelegionářské organizace stala právě Družina a nikoliv, aby stávající organizace položily střechu, pod kterou by vyrostla organizace zcela nová.

Po bratru Šebekovi, který mluvil za slovenské legionáře, se slova ujal představitel Svazu bratr Dýma z Plzně, který vyjádřil pochybnost, zda je jednota všech legionářů vůbec

²⁷⁵ Československé sjednocení, 27.1.1921, str. 1.

²⁷⁶ Družina, 22.1.1921, str.1.

možná: „*Není možno vytvořiti takový program, za nímž bychom všichni stáli. Jestliže 15 000 bratří jest bez místa a my chceme pomoci, musíme jíti ke kořenu zla, který jest ve stávajícím společenském řádu - chceme vybudovati novou společnost lidskou. (Potlesk)...Sjednocení může býti pouze na programu socialistickém.*“²⁷⁷

V 17.45 bylo předsjezdové sezení ukončeno a druhý den v neděli se konal samotný sjezd. Ten zahájil dr. Josef Patejdl vzpomínkou na všechny padlé bratry včetně ministra M.R.Štefánika a prof. Ernsta Denise. Poté se legionáři usnesli, že pošlou pozdravný telegram T.G. Masarykovi. Následně byli uvítáni přítomní hosté: ministr gen. Otakar Husák, ministr Edvard Beneš, ministři Švehla, Klofáč a Staněk, generálové Čeček, Syrový a Voženílek. Přítomna byla i dcera prezidenta Alice Masaryková.

Ministr spravedlnosti dr. Popelka poté tlumočil vzkaz churavého prezidenta Masaryka, který byl bouřlivě aplaudován.

Bratří,

Je mě líto, že nemohu se účastnit Vašeho sjezdu. Přál jsem si k těm problémům, které Vás zajímají a o nichž budete jednat, promluvit...Mám především radost, že jste všichni již doma. Naše veřejnost, zdá se mi, nedosti ocenila, jaká to byla veliká věc, dostati celou armádu domů...Přináleželi jsme každý k některé politické straně, ale přesto měli jsme a máme společné, které nám nemůže nikdo vzíti...Pracovat máme pro republiku a máme pomáhat každému a všem bratřím. Přál bych si, aby legionáři stali se administracním a sociálním vzorem.

Vašemu jednání přeju zdar a budu číst protokol s velkou pozorností. Stopuju rád a všechno, co se Vás týče, a co děláte, ovšem i to, bratři, co by někdy lépe nebylo. Na Zdar!“²⁷⁸

Dr. Popelka tlumočil i pozdravný projev vlády, který nebyl ničím pozoruhodný, ale pak se slova chopil bývalý ministr národní obrany, momentální senátor ale hlavně velký pacifista Václav Klofáč: „...*Válka nás demoralizovala. Stali jsme se příliš materielní. (Hlas ze zadu: Keťasové!) Příliš myslíme na strany a málo na republiku...Vojenskou kapitolu legií pokládám za ukončenou, je nutno zaměnit pušku za kladivo, péro a pluh.*“²⁷⁹

Dále hovořili František Udržal a generál Syrový, kteří nezáživně domlouvali legionářům, aby se sjednotili. Poté probudila znuděné legionáře předsedkyně Československého Červeného kříže Alice Masaryková, která svůj projev zakončila ráznou

²⁷⁷ Tamtéž, str.2.

²⁷⁸ Československé sjednocení, 27.1.1921, str.2.

²⁷⁹ Družina, 22.1.1921, str.3.

větou, že legionáři, co se nechtějí sjednotit, měli zůstat na Sibiři, *aby je raději kryla chladná sibiřská země.*²⁸⁰

Po této poněkud trapné epizodě se u řečnického pultu vystřídalo mnoho mužů a žen, kteří legionáře zdravili a vyjadřovali podporu sjednocení. Čas se již nachýlil a tak bylo rozhodnuto, že programové body se budou projednávat až příští den.

Lev Sychrava proto veškerou pozornost všech účastníků směřoval k otázce samotného sjednocení legionářů. Nakonec byl přece jen přijat Sychravův návrh, *aby se Jednota, Svaz a Družina rozešly a utvořila se jednotná všelegionářská organizace, která převezme časopisy, fondy a veškeré jednoty i členstvo dosavadních organizací.*²⁸¹

Třetí den sjezdu se již velmi spěchalo, aby se vše stihlo. Mnozí delegáti odjížděli domů, další se vzdávali práva na vlastní projevy, jiní své referáty zkracovali. Jelikož ministři vlády již nebyli přítomni, odvážili se legionáři projevovat nespokojenost a všichni se alespoň shodli na tom, že *závidí často těm bratřím, kteří v chladné zemi sibiřské odpočívají, neboť na Sibiři se umíralo s nadšením pro vlast, doma se umírá hladu!* (*Bouřlivé projevy nevole*)²⁸²

Po skončení sjezdu pak bylo v tisku možné číst programové prohlášení *všech čsl. legionářů*, kde se kromě slavného sjednocení oznamovalo, že *v duchu Masarykově, hlásíme se k socialismu. V tomto smyslu jsme my legionáři všichni socialisty a to i ti, kteří nejsme v socialistických stranách organisováni.*²⁸³ Právě tato věta nepochybně usvědčuje autory sjednocení z omylu nebo ze zlého úmyslu. Existovalo totiž minimálně několik tisíc legionářů, kteří nenáviděli vše příbuzné komunismu a opovrhovali vším, co jen socialismem zavánělo.

V některých publikacích či encyklopediích se můžeme dočíst, že Československá obec legionářská vznikla už na karlínském sjezdu v lednu 1921, ve skutečnosti trvalo tři měsíce, než se vůbec objevil tento název a ještě několik týdnů navíc, než došlo ke skutečnému úřednímu sjednocení bývalých členů Svazu, Jednoty a Družiny do nové organizace. Josef David podal přihlášku na Policejní ředitelství až v dubnu a až později státní úřady u ostatních legionářských organizací až úzkostlivě dbaly na jejich nepolitičnost, v případě Obce nevadila deklarovaná touha směřovat k socialismu. Posuďte sami:

---

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž. Například na sjezdu Svazu čsl. legionářů 3.dubna 1921 bylo 179 hlasů proti 22 hlasům pro zrušení vlastní organizace, in „Táborita“, 6.4.1921, str.1.

²⁸² Tamtéž, str.4.

²⁸³ Československé sjednocení, 22.1.1921, str.1.

Účel Sdružení:

1) Přispívati k zabezpečení a obraně ČSR a k jejímu vybudování v duchu národní a demokratické svobody a socialismu podle zásad vytčených ve washingtonské deklaraci čs. nezávislosti ze dne 18. října 1918 a v připojeném programovém prohlášení prvního sjezdu všech legionářů v Praze ve dnech 15.-18. ledna 1921

2) Spolupracovati ke splnění těchto úkolů se všemi skupinami, sdruženími a politickými útvary, sledujícími stejný cíl a usilovati, aby všechny kulturní, politické a sociální boje v národě vedeny byly především zbraněmi ducha, bez násilí a lží, o zásady a přesvědčení, se zřetelem k zájmům národního a státního celku²⁸⁴

Dne 22.5.1921 se konal za minimálního zájmu veřejnosti sjezd, který by se dal označit jako ustavující: „Po tolikeré úmorné práci, nekonečné řadě anket, sjezdů, schůzí, jednání a po dlouhé žurnalistické průpravě ustavila se organizace, jež chce pod názvem Československá Obec Legionářská sjednotiti bratry dobré vůle...Tak máme sice nový stát, ale starého ducha v něm. Ve všeobecné stranické korupci bylo namnoze zneužito také legionářů, kteří měli to neštěstí, jejich návrat prodloužil se shodou různých okolností na dva roky.

Postupně se z nich vytvořily různé organizace, jejichž vzájemná rivalita nebyla ničím odůvodněna. Pak nastaly volby sněmovní, při nichž bylo bahnem špinavého sobectví stranického postříkáno vše to krásné, vznešené a věčně lidské, co vynesla na povrch mohutná vlna revoluční. V tomto prostředí dočkali jsme se loni na podzim dokonce, že vedení největší legionářské organizace podporovalo morálně komunistický pokus o převrat, který by znamenal zmaření hlavních výsledků národní revoluce a v důsledku zajisté i ztrátu samostatnosti státní. Ustavení ČsOL má učiniti konec těmto zmatkům a zachrániti z vlivu a prestyže jména legionářského, co se ještě zachránit dá.“²⁸⁵

Po této vysvětlující informaci, která měla osvětlit okolnosti vzniku Obce, jsou ve výstupní zprávě rovněž uvedena statistická čísla, která nasvědčují, že ani v tento okamžik ještě nebylo možné hovořit o mohutné fungující všelegionářské organizaci. Na sjezdu bylo 447 delegátů zastoupeno 28 865 legionářů, tedy maximálně jedna čtvrtina ze všech. Rovněž je zde uváděno několik dalších legionářských organizací a novin, které se tou dobou snažily o vznik souběžně s Obcí (Sdružení socialistických legionářů Dr. Charvát, list „Socialistický legionář“, komunistický „Táborita“ Dr. Poláka apod.). Nechybí ani náрек pokladníka přípravného výboru, který uvádí, že z 27 800 členů Svazu zaplatilo

²⁸⁴ AHMP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j.14165.

²⁸⁵ Československé osvobození, 24.5.1921, str.1.

členský příspěvek v březnu 19 000, v dubnu 13 000 a v květnu už pouze 9 000 členů. Jednotlivým odbočkám je zde dokonce vyhrožováno, že jestli nesplatí dluhy vůči ústředí, nebudou přijaty do Obce.²⁸⁶

Na sjezdu bylo navrženo, aby se nově vzniklá organizace zkráceně jmenovala ČOL, ale okamžitě se mezi slovenskými účastníky probudil pomlčkový komplex méněcennosti a na nátlak Gregora-Tajovského dostala zkratka definitivní podobu ČsOL. Bratři Daxnerové, kteří na sjezdu zastupovali „Sdruženie slovenských legionárov“, přišli s návrhem, aby status legionáře obdrželi i ti Slováci, kteří vstoupili do legií po 28. říjnu 1918. Tedy alespoň ti, kteří stačili vstoupit do konce roku 1918.²⁸⁷

Jinak se na sjezdu hovořilo o stále stejných tématech jako na sjezdu karlínském a hlavní slovo měl opět Lev Sychrava, který zde prezentoval své vlastní další periodikum „Přerod“, jenž byl odebírán na základě platby členského příspěvku. Zřejmě právě proto dluh tohoto týdeníku se u tiskáren vyšplhal až na 68 000 korun a u Legiobanky na 40 000 korun.²⁸⁸ Špatný ekonomický svaz legionářské organizace byl přičítán malému zájmu legionářů o věci veřejné: „*Spíše než aktivní odmítání je patrný pasivní odpor ke všemu politisování. Jisto jest zatím toliko, že veliká, téměř dvoutřetinová většina všech legionářů, otrávena malichernými spory organizací z části osobními a zdeptána namnoze těžkými starostmi existenčními, vyhýbá se každé organizaci vůbec a neodebírá legionářských listů (k nimž náleží ještě týdeník kanceláře čsl. legií „Čsl. legionář“). Šest listů a čtyři organizace (kdesi bylo uvedeno dokonce, že jich je sedm) jest zajisté přepychem.*“²⁸⁹

Sjednocování pod hlavičkou Obce probíhalo i přes politické a finanční problémy úspěšně dál, jelikož už dne 2. června 1921 bylo konstatováno, že ČsOL uznalo za své ústředí 693 místních odboček Svazu, neutrální Jednoty, některé odbočky Družiny, Sdruženie legionárov a členstva skupin zájmových.²⁹⁰

V roce 1922 už ČsOL už mohla tvrdit, že jí do konce prvním čtvrtletí roku došlo z 532 jednot 29 645 přihlášek. Přičemž bylo upozorňováno na to, že přesný počet členů Obce nelze přesně uvést, protože funkcionáři některých jednot ještě nestačili zaslat ústředí všechny vyplněné dotazníky. O rok později už v organizační zprávě ČsOL počet členů není vůbec uváděn. Pouze je s velkou slávou oznámeno, že ČsOL má plných 728 jednot, i když

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Miškovský, Jaroslav, Počátky organizačního hnutí legionářského v Bratislavě, in Československí legionáři v osvobodenej Bratislavě, Bratislava, 1931, str.63.

²⁸⁸ Československé osvobození, 24.5.1921, str.2.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ Československé sjednocení, 2.6.1921, str. 7.

je přiznáváno, že některé z nich nemají ani dvacet členů.²⁹¹ V únoru 1923 místopředseda Obce Lev Sychrava informuje Policejní ředitelství, že Obec má 45 000 členů a 700 místních jednot.²⁹²

Je příznačné pro tento okamžik stabilizace Obce, že sloupek v novinách Československého sjednocení „Legionářské sjednocení“ byl 28. července 1921 přejmenován na „Legionářská hlídka“ a její duch po celou dobu byl ryze finančnícký, věnovaný akcím Legiobanky, tedy Bance čsl. legií.

Legiobanka patřila k hlavním pilířům legionářstva v Československu. Oproti jiným bankám měla několik zvláštností. Vznikla koncem roku 1919 v ruském Irkutsku během ruské občanské války a není tedy nutné dodávat, že původ kapitálu banky i vkladů jednotlivých legionářů nebyl vždy legální.²⁹³ Další zvláštností bylo prosazení pravidla, že v akciovém ústavu „Legiobanka“ bude mít jedna akcie platnost jednoho hlasu a nikdo nesmí mít víc hlasů než deset. Tím chtělo vesměs legionářské vedení banky deklarovat odklon od tradiční velkokapitalistické výdělečné politiky a nastolit příklad svorné neagresivní hospodářské práce.²⁹⁴ Legiobanka sice náležela výši svého kapitálu ke středním bankám, ale demonstrativně deklarovanou propojeností se státní ideologií, legionářskými státními institucemi a Hradem si jako garant národních zájmů vybudovala pozici vlivného peněžního ústavu. Tam, kde se Legiobanka podílela svým kapitálem na nějakém projektu, tam se snažila někdy i nevybíravým způsobem prosadit do vedoucích pozic legionáře.²⁹⁵

Ve výroční zprávě za rok 1920 lze nalézt přehled firem, kde má Legiobanka kapitálovou většinu a kromě finančních záležitostí je i uvedeno, kolik ve firmě pracuje legionářů, jejich příbuzných a kolik nelegionářů, resp. žen.²⁹⁶ Podpora legionářstva se projevila i ve třech hlavních oblastech, kam Legiobanka zaměřila své bankovní aktivity – úvěrování družstev (vesměs legionářských), úvěrování tabákových skladů (pověstné trafiky) a úvěrování stavebních firem (výstavba bytů pro legionáře). Legiobanka díky nepřímé podpoře státu si rychle na trhu vytvořila silné postavení i díky mnoha filiálkám a expozitur.²⁹⁷

Oblibě a důvěře u obyvatelstva pomohla i mediální podpora tiskového orgánu ČsOL, kde o Legiobance bylo psáno vždy v superlativech. Čímž se mezi oběma institucemi

²⁹¹ První rok práce ČsOL, Praha, 1922, str.8. Druhý rok práce ČsOL, Praha, 1923, str.12.

²⁹² AHMP, fond odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 4887, S.II.

²⁹³ Srovnej – Brádlarová, Daniela, Banka československých legií v letech 1920-1925, in Peníze v proměnách času, Ostrava, 1998, str. 145-153.

²⁹⁴ Tamtéž, str.146.

²⁹⁵ AÚTGM, fond EB, k.62, sign.165/1, č.275.

²⁹⁶ AÚTGM, fond EB, k.62, sign.165/1, č.275.

²⁹⁷ Tamtéž, str. 148.

navázaly úzké vztahy. Od tohoto okamžiku můžeme považovat ČsOL za fungující dominantní legionářskou organizaci v novém státě. To ostatně potvrzuje složení dozorcí rady a expozitur, kde můžeme číst jména jako: Ivan Markovič, Antonín Granatier, Gregor-Tajovský, Josef Kudela, gen. Čeček a Josef David.²⁹⁸ Vrcholu Obec dosáhla v roce 1924, kdy se již jednalo o mohutnou, finančně silnou a samostatnou organizaci, kdy počet členů překročil cifru 40 000 členů (někdy uváděno dokonce 50 000 členů).²⁹⁹

Financování celého kolosu ČsOL bylo podivné a to i navzdory každoročnímu vyúčtování, které bylo zveřejněné. Například v roce 1922 rozpočet Obce činil 10 725 778 korun a 11 haléřů, přičemž stejná částka byla na straně „Dal“ i „Má dáti“. Jednalo se tedy o rozpočet vyrovnaný a to na halíř přesně.³⁰⁰

Na zápisném se vybralo 11 851 korun, což odpovídá zhruba čtyřem tisícům nových členů. Na členských poplatcích dalších 542 131 korun a 20 haléřů, což odpovídalo počtu asi 33 000 členů. Na aktivech Obce se podílely i župy, ale jejich příspěvek byl malý, v roce 1922 činil pouze 51 485 korun. Největší částkou na rozpočtu se podíleli „věřitelé“ (3 052 931 korun 69 haléřů), kteří ve vyúčtování nebyli blíže specifikováni. Rovněž i další položky jsou schovány pod názvy jako „Garanční fond“, „Legiobanka“, „Poštovní spořitelna“, „Legiocentrozáložna“ či „Akcio Dobrobanky“.³⁰¹ Je tedy více než pravděpodobné, že část finančních prostředků Obce pocházela nepřímo ze státní pokladny.³⁰²

To potvrzují i údaje komunistické tajné policie z roku 1956, kdy se agenti snažili informovat na vrátivšího se Lva Sychravy z exilu: „...Lva Sychravu zná pramen z vedení Obce legionářské. Navenek ji vedl nár. socialista Patejdl, ale ve skutečnosti se v Obci nic nemohlo stát, s čím Sychrava nesouhlasil. Vedl také časopis Národní osvobození a to zcela v duchu starého realistického masarykovského Času...Do něj psal jen, když Beneš potřeboval vydávat své mínění za stanovisko legionářstva...Také jeho sloh i řeč byla zcela podle bývalé realistické strany. Byl suchý, bez kapky hřejivého citu. Jeho moc v Obci spočívala hlavně v tom, že peníze, které Masaryk a Beneš poukazovali na potřeby Obce, disponoval on.“³⁰³

²⁹⁸ AÚTGM, fond EB, k.62, R165/1, č.275.

²⁹⁹ AHMP, fond odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 4887, S.II.

³⁰⁰ Druhý rok práce, c.d., str.33.

³⁰¹ Druhý rok práce, c.d., str.33.

³⁰² Nelze vyloučit ani podporu z tzv. „Fondu prezidenta T. G. Masaryka“ či conta separata P.Š., in Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996, str. 88-90.

³⁰³ Archiv ministerstva vnitra (AMV), fond Legionář č.2898, str. 58.

Ostatně ze zápisu ze dne 18. března 1922 provedeném na ministerstvu zahraničí vyplývá, že Sychrava obdržel na rok 1922/1923 tzv. novinářské stipendium ve výši 24 000 fr. franků, což nepochybně bylo pouhé krytí na financování prohradního legionářského listu.³⁰⁴

Ač oficiální list ČsOL hlásal každý den nerozlučnou jednotu, mnozí legionáři přesto sjednocení legionářstva nepovažovali za provedené a jejich pocit nabyl na intenzitě po vzniku Nezávislé jednoty čsl. legionářů v roce 1926.

Zajímavý byl pokus bratrů legionářů z Užhorodu, kteří se roku 1929 sešli a dohodli o spolupráci na odstranění roztržičnosti legionářstva. Většina oněch legionářů pocházelo z obou nejpočetnějších organizací Obce i Jednoty. Jejich integrační lokální snahy však nebyly ústředím pochopeny. Nejdříve začala vylučovat své členy, kteří se opovážili sjednocovat s Obcí, Nezávislá jednota a po ní se přidala i sama ČsOL. Proto užhorodští legionáři v čele s Josefem Mlčochem a Cyrelem Nemeškalem přestěhovali své ústředí do Prahy a utvořili Akční výbor s názvem „Volné sdružení pro sjednocení legionářů v Praze“, který měl být základem pro sjednocování legionářů.³⁰⁵

Bylo to samorostlé, dobrovolné hnutí, které nemělo žádné organizační stanovy. V březnu 1931 začal Akční výbor rozesílat vysvětlující dopisy všem legionářským organizacím a úspěch zaznamenal u organizací nepolitických. Sdružení italských legionářů vyzvalo ke společné schůzce Svaz invalidů³⁰⁶ a všechny tři Kruhy (fr., starodr. a srb.), která se sice uskutečnila,³⁰⁷ ale stop celé aktivitě vystavěly tradičně legionářské organizace politické.

Idea Akčního výboru byla pro mnohé bratry tak lákavá, že hrozilo vytvoření další legionářské organizace a tehdy se Obec i Nezávislá jednota vzácně shodly na tom, že je třeba jejímu vzniku zabránit. Vyvíjely tedy tlak na zástupce Akčního výboru, který na konec slíbil, že žádné organizace zakládat nebude. Pouze zůstal měsíčník „Legionářské sjednocení“ a Akční výbor. Tlaky na zrušení i Akčního výboru byly odmítnuty s tím, že Akční výbor zanikne pouze tehdy, když si obě nejpočetnější organizace Obec a Nezávislá jednota dají do programu cíl - sjednocení veškerého legionářstva. Obě organizace toto požadované prohlášení daly a tak se Akční výbor s velkou parádou rozešel. Oba následné sjezdy Obce i Jednoty však byly pro bratry kolem Josefa Mlčocha hlubokým zklamáním.

³⁰⁴ AMV, svazek S-122-1/99.

³⁰⁵ Legionářské sjednocení, 25.6.1932.

³⁰⁶ Svaz invalidů čs. legií (.předseda J.V. Habrovanský), dříve „Spolek invalidů čs. legií“ měl oproti jiným legionářským organizacím tu zvláštnost, že členy Svazu mohli být také pozůstalí po padlých a zemřelých legionářích, in Československý legionář, č.16, 23.4.1926, str. 5.

³⁰⁷ VHA, fond SIL, k.2, Korespondence - 1931, neevidované.

Brněnský sjezd ČsOL byl prvním trpkým zklamáním o neupřímnosti a politikaření svých aranžérů, kteří se za každou cenu chtěli zbaviti nebezpečného odpůrce, který jim až příliš citelně zasahoval do ústrojí organizačního...Sjezd prohlásil, že bývalí členové ČsOL, kteří pro svou činnost v Akčním výboru byli vyloučeni a kteří se ke sjezdu k této věci odvolali, nedopustili se ničeho nečestného - ale přes to jejich vyloučení potvrdil...Byl to kus neupřímnosti, nemůžnosti, stejně jako pozdější sjezd NJ, který spíše zase znamenal nerozhodnost.³⁰⁸

Tím zůstal jen list „Legionářské sjednocení“, který se skutečně politicky nestranně snažil popisovat svět legionářským pohledem. Posléze se redakce Sjednocení sloučila s redakcí „Demokratického středu“ a její legionářská stopa postupně zanikala až zmizela úplně.

Stojí za povšimnutí, že reakce ideologů ČsOL vůči Akčnímu výboru pro sjednocení byla velmi mírná. Ono se totiž proti takové myšlence veřejně vystupovat příliš nedalo, protože by to ČsOL v očích veřejnosti znemožnilo a nepřímo by tak Obec potvrdila všeobecné tušení, že ČsOL je politickou odnoží „Hradu“ a Československé strany národně socialistické. Jedinou napadnutelnou věcí byla jistá naivita představitelů Akčního výboru, kteří nepovažovali politický program pro sjednocené legionáře za nutný.

Klasickým příkladem takové situace je právě historie tzv. Akčního výboru pro sjednocení legionářstva, který se ustavil před 2 roky v Užhorodu a později přešel do Prahy. V prvním čísle jeho orgánu čteme návrh programu sjednocené legionářské organizace. Pak se občas objeví narážka na nějakou programovou diskusi. A pak bratr Jiří Jaroš najednou napíše, že programu do začátku není třeba.³⁰⁹

Ve stejné době inicioval sjednocení legionářstva i bratr generál v.v. Jaroslav Červinka, který chtěl dát T.G. Masarykovi k osmdesátým narozeninám sjednocení jako dar. V únoru 1930 se písemně obrátil na všechny legionářské organizace a výsledek byl tento: Svaz invalidů čsl. legií, Kruh starodružiníků³¹⁰ a Sdružení italských legionářů bylo jednoznačně pro. Ústřední jednota čs. legionářů-katolíků organizační sloučení odmítla, ale souhlasila s vytvořením Svazu dosavadních organizací s úplným zachováním jejich osobitosti. Československá obec legionářská návrh rovněž odmítla, ale byla ochotna o sjednocení alespoň jednat. Ostatní organizace buď vůbec neodpověděly nebo celou věc

³⁰⁸ Legionářské sjednocení, č.7-8, 1.7.1934, str.7-8.

³⁰⁹ Cháb, Václav, Několik legionářských CO a JAK, Praha, 1932, str.16.

³¹⁰ Členem Kruhu mohl být pouze jedinec, který do některé čs. vojenské formace vstoupil před koncem roku 1914, in AÚTGM, fond EB, k.62, sign. 165/4, č.278.

zahrály do ztracena. Pokusy o sjednocení byl trvalý *evergreen* první československé republiky.³¹¹

Jinak existovalo mnoho uskupení legionářů, přičemž jednoznačně platí, že vznikalo mnohem více názvů než skutečných organizací. Rovněž se rodily různé legionářské spolky, které byly velmi malé a specializované, jako například „Sdružení legionářů 2. pluku Jiřího z Poděbrad“, které vzniklo v roce 1936 při příležitosti přípravy oslav dvacátého výročí založení pluku. U zrodu stáli V. Kajdoš, V. Roubal, J. Šauer, J. Fiala a další.³¹² Mnohé spolky ani nebyly zaregistrované na úřadech a jednalo se o soukromé party kamarádů z legií.

Všední každodennost jednoty ČsOL v nejmenovaném městě

Může to znít paradoxně, ale nejvšednější činností jednot ČsOL byla příprava a organizace všemožných oslav, společenských akcí a různých svátků. Záznamy o jednotlivých jednotách jsou si tak podobné, že si uděláme takový průřez, ve kterém bude obsaženo vše podstatné. Každý spolek musel každou akci hlásit na Policejní ředitelství ať už šlo o schůzi, průvod nebo divadelní představení. Policejní ředitelství pak na základě starého rakouského shromažďovacího zákona č. 135 ze dne 15.11. 1867 odpovědělo, že akci bere na vědomí. Tak se dělo u ČsOL, ale u ostatních spolků občas úřednický šiml zkomplikoval legionářům život.

Nejpřísnější bylo Policejní ředitelství na Nezávislou jednotu čs. legionářů, zvláště v roce 1938. Například 4. dubna 1938 byla zakázána přednáška v jedné restauraci na Spořilově s názvem „Domácí a zahraniční situace“. Policejní ředitelství svůj zákaz opíralo o paragraf 21 zákona č. 134 z roku 1867, který zapovídá činit přednášky na téma politické.³¹³ O den později byla zakázána přednáška v břevnovské hospodě „U Sládků“ na téma „Zajištění hranic a práce v obranných jednotách“, tentokrát za vše mohl paragraf 6 zákona č.135 z roku 1867 o právu shromažďovacím, poněvadž *za nynější politické situace vnitřní a zahraniční by tato přednáška ohrozila veřejnou bezpečnost a obecné dobro.*³¹⁴

³¹¹ VHA, fond Sdružení italských legionářů, k.2, Korespondence, neevidované.

³¹² Ročenka 1938 legionářů 2. pluku Jiřího z Poděbrad, Praha, 1937, str.46-51.

³¹³ AHMP, MHMP II.; NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/2578, č.j. 11205 S. II.

³¹⁴ Tamtéž, XXII/2182, č.j. 10916 S. II.

Legionáři po návratu do svých domovů nezháleli a zakládali různé organizace a noviny. Tato iniciativa se většinou oznámila na Zemskou správu politickou v daném místě a poté se čekalo na vstřícnou odpověď z Policejního ředitelství. Vše se alespoň zdánlivě sjednotilo v roce 1921, kdy i v jejich městě vznikla místní jednota ČsOL a do jejího čela usedl legionář nejvzdělanější a nejváženější z jejich středu. První akce jednot ČsOL byly většinou k nerozeznání od aktivit Sokola.

Pořádaly se zájezdy, průvody, zábavy, přednášky. Poté následovalo období odhalování pomníku padlým rodákům, které bylo prokládáno různými peněžitými sbírkami. Například v roce 1923 se pořádala ošacovací akce pro vysokoškolské studenty-legionáře, sbírka na výstavbu školy ve Vandy ve Francii. Tu ve prospěch hladovějících v Rusku, tu pro stavbu školy ve francouzském Vouziers nebo např. na spolek Komenský ve Vídni.³¹⁵

Základní činností jednoty v nejmenovaném městě byla práce sociální a humanitní, péče o nezaměstnané, pozůstalé a nemocné. V tomto směru se jednota ČsOL plně shodovala s jednotou Nezávislé jednoty čsl. legionářů, která vznikla v roce 1926 a z počátku připravila ČsOL o několik členů a hlavně o klid. Postupem času se ale obě jednoty naučily vycházet si vstřícně nebo si alespoň nepřekážet a neškodit. Ve třicátých letech se jednoty ČsOL v některých městech zmohly i na tzv. Legionářský dům, z kterého se později po válce stal Kulturní dům nebo Městský národní výbor.³¹⁶

O zábavu a práci členů se staral nekonečný koloběh nejrůznějších výročí, svátků a slavnostních příležitostí. Když bylo špatné počasí na odhalování pomníků, kladení věnců, přestřihávání pásky, vítání významného státníka nebo na vojenskou přehlídku - pořádal se ples, přednáška či schůze. Ač ČsOL deklarovala nepolitičnost, kterou více či méně částečně porušovala v celém průběhu svého trvání, pak roky 1926 a 1927 patřily k výjimce, kdy se Obec chovala přímo jako politická strana či hnutí. Svědčí o tom obrovské plakáty, které posílala Obec ke schválení na Policejní ředitelství. Stačí si přečíst názvy: „Proti chystanému zvýšení kněžských platů z peněz poplatníků“, „Lide československý, je třeba bránit demokracii v těchto těžkých dobách“, „Fašismus v demokratické republice“.³¹⁷

³¹⁵ AHMP, MHMP II.; NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 19.707 S.II., č.j. 2901 ai 1924.

³¹⁶ Například roku 1928 se pořádala sbírka na stavbu „Legionářského domu „ v Košicích formou koupě jedné cihly po jedné koruně, AHMP, MHMP II.; NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 415.140 ai 1928.

³¹⁷ AHMP, MHMP II.; NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 10.398, 11150, 396.843 ai 1927.

Legionáři se rovněž sdružovali v nákupních a prodejních družstvech, podnikali společně ve stavebnictví - některým čtvrtím ve městech se říkalo „legionářské kolonie“. Vznikaly legionářské záložny, pojišťovny či přímo banky. V některých městech dokonce ČsOL provozovala vlastní kino. Nejkurioznější sdružení legionářů se zrodilo roku 1921 v Českých Budějovicích a jmenovalo se „Uzenářské sdružení legionářů“.³¹⁸

Jednoty bedlivě dbaly na to, aby legionářská legenda žila dále prostřednictvím názvů veřejných prostranství. Většina názvů habsburského původu ustoupily názvům legionářským a masarykovským. Změny se však děly průběžně a pozvolna, nejčastěji při příležitosti nějakého výročí a tak koncem roku 1938 téměř čtvrtina ulic a náměstí nesla státní názvy. Jména nositelů prvorepublikové státní ideje pochopitelně vadila německým okupantům a tak se cedule měnily. Tentokrát okamžitě, například v Českých Budějovicích legionářská jména ulic zmizela během jediného dne - 26. října 1939.³¹⁹

Po válce se legionářské názvy vrátily jen částečně, prioritu tentokrát dostaly názvy původu východního až sovětského. Během padesátých let pak byly vyměněny zbývající cedule. Na svých místech přežily jen názvy o kterých tradičně nevzdělaní a neinteligentní komunisté nevěděli, že mají něco společného s legionářstvím. Mnohem smutnější je ovšem skutečnost, že po roce 1989 se při dalším přejmenovávání ulic na legionáře zapomnělo. Komunistické názvy náměstí, škol a nádraží vyřešilo jméno našeho prvního prezidenta, ale ulicím byly dány raději jména zeměpisného charakteru, které přetrvávají bez ohledu na politické změny.

Ke konci republiky řevnivost mezi místními jednotami legionářských organizací a spolků zcela vymizela, což bylo dobře vidět při zborovských slavnostech v červenci 1937. Masovou akcí legionářů ze všech organizací pak byl slavnostní pochod poslední pocty při tryzně za T. G. Masaryka v září téhož roku.

Svaz nekompromisně socialistických legionářů

Pokud by někomu připadalo programové prohlášení ČsOL příliš levicové, radikální a komunistické, pak v porovnání s týdeníkem „Táborita“ se jedná vyloženě o umírněný text. Dne 23. ledna 1921 se v reakci na proklamované sjednocení všech legionářů dohodlo 42

³¹⁸ Kovář, Daniel a kol., Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, 2000, s.38.

³¹⁹ Kovář, Daniel a kol., Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice, 2000, str.26.

radikálních legionářů na vytvoření nové organizace pod názvem „Svaz nekompromisně socialistických legionářů“, který se v průběhu roku upřesnil na „Svaz komunistických legionářů“.³²⁰ V čele nové organizace stáli lidé jako soudruh Jan Vodička, soudruh Václav Motl, soudruh František Polák, soudruh Štěpina, Vladimír Lonský alias Petr Bezpráv a soudruh Smetana.

„...dosavadní Svaz čsl. legionářů, vydávající se až do této doby za organizaci socialistickou, takovou ve skutečnosti není, že sice operuje radikálními hesly, schopnými přitahovat massy, avšak vzhledem ke svému pestrému složení projeví vždy svého maloměstáckého ducha. Politika Svazu co chvíli koketovala s hradem, chvíli opět s radikálním hnutím dělnickým a tato obojakost je mnohem škodlivější věci proletariátu, než i vyslovená reakce...“³²¹

Jednalo se vesměs o skupinu lidí, kteří prošli vězením Gornostaj (*Svaz dnes jde do sjednocení s Medkem, Pavlů a ostatními, kteří na Sibíři žalářovali naše lidi*³²²) nebo patřili k lidem podobného ražení. Jejich programem byl Tábor, čili komunistický stát bez majetkových rozdílů - tzn. zabavení veškerého majetku všem a bez náhrady, všeobecná pracovní povinnost a zrušení diplomacie. Jejich vzorem bylo, jak jinak, sovětské Rusko. Již v prvním čísle novin „Táborita“ je uvedeno počáteční číslo členů, které znělo 1 345 ruských legionářů.³²³

Úroveň listu byla skutečně nízká a redaktoři si vůbec nelámali hlavu s ověřováním informací a tak lze souhlasit s tvrzením jistého bratra Čenka Kameše z mostecké odbočky „Svazu čsl. legionářů“, který o „Táboritovi“ prohlásil: „*Ten Váš škvár použijeme na zadnici, neb k jinému se nehodí. Zde Vám rozbíječi pšenka nepokvete.*“³²⁴

Pokud je to ještě vůbec možné, pak lze pozorovat u „Tábority“ postupné zvyšování agresivity komunistické agitace. Všichni byli označováni za zrádce, jedno už čeho nebo koho. Vyzývalo se, aby legionáři bojkotovali parlamentní volby, kandidátka pro legionářské volby byla vyloženě poplivána, vše od vlády nebo Hradu byl podvod, prostě tradiční komunistická konstruktivní kritika. Zaujme rovněž zpráva, že „nekompromisní“ organizovali zájezd nezaměstnaných legionářů zpět do Ruska a to za prací.³²⁵ Postupně se

³²⁰ Pozor! Nezaměňovat se „Svazem socialistických legionářů“ Vincence Charváta. Tato organizace po návratu tzv. Modráčkovců do sociální demokracie v roce 1924 zanikla.

³²¹ Táborita, 9.2.1921, str.1.

³²² Tamtéž.

³²³ Táborita, 9.2.1921, str.3.

³²⁴ Táborita, 9.3.1921, str.4.

³²⁵ Táborita, 13.4.1921, str.1.

v novinách začínají objevovat zprávy o konfiskačních nálezech, které jsou pochopitelně prezentovány jako perzekuce státní mocí.

„...Zemský trestní soud v Praze jako soud tiskový, uznal k návrhům státního zástupce ze dne 4. dubna 1921 takto právem: Obsahem článku „Kriminál odměnou legionářů“ na stránce 4. periodického časopisu „Táborita“ ze dne 31. března 1921 spáchán byl přečin proti veřejnému pokoji a řádu...Schvaluje se, že číslo to bylo zabaveno a nařizuje se dle zákona o tisku, aby zabavené výtisky byly zničeny...“³²⁶

Když se pak list zcela jasně vyjádřil, že mu jde o likvidaci Československa, *neboť stát není ničím jiným, než-li organizací vytvořenou za účelem znásilnění jedné třídy druhou*,³²⁷ bylo jasné, že je jen otázkou času, než dojde k úplnému zákazu časopisu. Došlo k tomu v listopadu 1921, ale pro komunistické legionáře to neznamenal žádnou tragédii, protože se jednoduše přelili do „Rudého práva“ nově vzniklého časopisu KSČ. Je příznačné, že poslední číslo „Tábority“ je plné nápisů „ZABAVENO“ a citátů T.G. Masaryka, jako např. „Tábor je náš program“, „Demokracie toť diskuse“, „Kdo vykořisťuje své bratry, není žádným Čechem“ apod.³²⁸

Svaz komunistických legionářů ve svém radikalismu šel tak daleko, že kritizoval i „Rudé právo“. Například na schůzi konané 21. května 1921 v hostinci „U Lípy“ si soudruh Vodička postěžoval nejen na stranický list, že o Svazu píše málo, ale i na Komunistickou stranu Československa kvůli přijímání členů z řad jiných legionářských „kontrarevolučních“ sdružení.³²⁹

Většinový vztah legionářů ke komunistům lze demonstrovat na události, ke které došlo 25. června 1920 v Olomouci. Na schůzi legionářů tehdy vystoupil s projevem vyzývajícím ke stávce levicový radikál Alois Muna, na kterého už v Rusku byl vydán zatykač za přeběhnutí k nepříteli. Tento typ zatykače však na nátlak T. G. Masaryka byl zrušen nebo byl nechán právnícky „vyhasnout“. Ostatně podobné zatykače byly vydány i na spisovatele Jaroslava Haška, Václava Kaplického a mnoho dalších rudoarmějců či svobodomyslných jedinců, ani jeden však v čs. vězení neskončil. Jen z počátků neměli právo na legionářské výhody a bylo pro ně těžší sehnat si práci.³³⁰

A proto mohl i Muna přítomným legionářům podat komunistický výklad činnosti čs. legií na Rusi, který se jim ovšem vůbec nelíbil. Muna byl fyzicky napaden asi stovkou

³²⁶ Táborita, 20.4.1921, str.3.

³²⁷ Táborita, 14.5.1921, str.1.

³²⁸ Táborita, 12.11.1921.

³²⁹ Národní archiv, fond Vodička, k. 8, inv. č. 38.

³³⁰ Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, s. 56.

legionářů a odvečen do kasáren, kde ho chtěli někteří na místě popravit. K tomu však nedošlo a po intervenci starosty města byl zbitý komunista Muna puštěn na svobodu. Následovalo vyšetřování a incident se donesl až do prezidentské kanceláře. Nakonec se našel jediný viník, kterému byl uložen peněžitý trest, takže se vlastně nic nestalo.³³¹

Dalšími legionářskými spolky s jepičím životem bylo například „Pěvecké sdružení československých legionářů v Praze“. Žádost o registraci podal koncem roku 1920 Zdeněk Hájek a po předložení stanov byl spolek v lednu následujícího roku Policejním ředitelstvím vzat na vědomí.³³² Už ale 9. dubna 1923 se spolek dobrovolně rozešel, což poslední předseda Václav Forman opomněl oznámit úřadům a musel to dodatečně několikrát písemně stvrzovat na Policejním ředitelství.³³³

Podobný osud stihlo i „Sdružení vysokoškolských studentů legionářů“, které vzniklo v prosinci roku 1920 a prvním předsedou byl zvolen JUDr. František Kopáč.³³⁴ Dne 26. října 1921 v restauraci U Červeného orla v Celetné ulici se členové Sdružení shodli na jeho zániku a sloučení s Československou obcí legionářskou. Základní body stanov Sdružení vysokoškolských studentů legionářů vypadaly zhruba takto:

Účel spolku:

1) Sdružití všechny vysokoškolské studenty legionáře v jednotnou organizaci, umožňující úspěšné hájení jak studijních, tak existenčních zájmů.

2) Pěstování bratrských styků se stávajícími organizacemi legionářskými.

3) Podporování osvětových a kulturních snah.

4) Navázání styků se studentskými organizacemi.

*5) Nepolitická činnost všenárodní.*³³⁵

Sloučení s ČsOL je pochopitelné, protože Sdružení bylo finančně podporované pouze členskými příspěvky a ty byly u vysokoškolských studentů mizivé.³³⁶ Nicméně spolek neoficiálně dále existoval a jeho předseda František Šipka měl v roce 1924 mnoho vysvětlování na úřadech, protože Policejní ředitelství neakceptovalo spolek uvnitř jiného spolku.³³⁷ Malých a jen na papíře existujících legionářských spolků bylo nepočítaně.³³⁸

³³¹ Sedlář, Tomáš, c.d., str.57.

³³² Archiv Hlavního města Prahy (AHMP), odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XII/0214, č.j. 822 S. II.

³³³ Tamtéž, č.j. 17778 S. II.

³³⁴ AHMP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, X/0236, č.j. 14812 S. II.

³³⁵ AHMP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, X/0236, č.j.10635 S.II.

³³⁶ Tamtéž, č.j. 10269 S. II.

³³⁷ Tamtéž, č.j. 2192 S. II.

³³⁸ Například „Sdružení nezaměstnaných legionářů“ založený roku 1935, in Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str.236.

Nezávislá jednota československých legionářů

Problémy s jednotou se u ČsOL začaly projevovat od samých počátků, především v souvislosti s tzv. Rašínovou aférou. Věta, že za vlast se bojuje bez nároku na honorář,³³⁹ jistě urazila všechny legionáře, ale ne zdaleka všichni pak souhlasili s následnou štvavou kampaní proti osobě ministra financí. Mnohým vadila skutečnost, že si představitelé Obce až překvapivě dobře notují s komunisty. Atentát na Rašína pak situaci uvnitř Obce natolik vyhrotil, že byla 7. ledna 1923 svolána členská schůze.³⁴⁰

Podle důvěrných zpráv pro prezidentskou kancelář byla jednota v „loajální opozici“ proti vedení organizace. Těžce nesla umělou izolovanost zahraničních pracovníků zejména bývalých ruských legionářů od legionářského života ve vlasti. Opozice zazlívala vedení, že s nimi nechce jednat a poukazovala na skutečnost, že ve vedení jsou lidé málo v odboji známí nebo lidé, kteří nikdy skutečně nebojovali. Za nespokojence mluvil hlavně spisovatel Rudolf Medek, který měl za sebou polostátní organizaci Památník odboje.³⁴¹

Účastníci členské schůze se opět sešli o tři dny později v hotelu Gráf. Přesný seznam účastníků není znám, ale rozdělení na vedení a opozici už bylo dosti zřetelné. Za nespokojené mluvil Rudolf Medek a za ČsOL Lev Sychrava, jistým smířčím elementem na jednání byl generál Radola Gajda, který navrhl, aby stávající vedení Obce složilo své mandáty do rukou zvláštního přípravného výboru a aby byl svolán nový všelegionářský sjezd.³⁴²

O čtyři dny byl přípravný výbor sestaven a v jejich řadách najdeme většinu pozdějších zakladatelů Nezávislé Jednoty. Již v tento okamžik bylo i nezasvěceným lidem jasné, že v Obci se udála závažná roztržka. Ta spočívala jednoznačně v politických důvodech. Zatímco vedení ČsOL bylo evidentně na straně socialistické, pak opozice na straně národně demokratické, klerikální či lidovecké. Opozici značně pobouřila směrnice

³³⁹ Dne 10.12.1922 v Pardubicích na sjezdu Mladé generace národní demokracie Rašín na adresu legionářů prohlásil: „...jsou to lidé, kteří bezesporně ověnčili své hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku řkouce – Bojovali jsme za tebe, zaplať, zaplať hotově, zaplať výhodami, privilegiemi ve svobodné, rovnoprávné demokratické republice. Tvrdím..., že za to, co se dělá pro národ, se neplatí“, in Kubů, E. – Šetřilová, J., Hrad a Alois Rašín v letech 1922-1923, ČČH 93, 1995, a.3, str.459.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ VHA, fond VKPR, 1923/dův., č.j. 53.

Též - Šedivý, Ivan, Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů, in Historie a vojenství, 1996, č.6, str.52.

³⁴² Tamtéž.

vedení, která zakazovala spojovat oslavy 28. října s oslavami právě těchto „nepřátelských“ stran.³⁴³

Střet obou skupin měl naplno propuknout na zářijovém sjezdu, přípravy byly vydatné. Zvláště agresivní byl leták generála Gajdy, ve kterém varuje před bolševizací Obce a otevřeně žádá odstoupení vedení. Tón letáku byl vyloženě bojový: „...jednejte rychle, odvážně, jako jste vždy jednali a rychle se rozhodovali ve vřavě boje, kdykoliv nepřítel dotíral...! Náš Bratislavský sjezd musí učiniti pořádek.“³⁴⁴

Další úder zasadil vedení Rudolf Medek den před začátkem sjezdu, kdy v Lidových novinách napsal velmi kritický článek, který shrnul všechny již zmíněné výhrady.³⁴⁵ Reakce lidí kolem vedení byla okamžitá a pro opozici až překvapivě drtivá. V den zahájení předsjezdových jednání vydal předseda Obce Josef Patejdl prohlášení ve kterém velmi razantně vystoupil proti Medkovi i Gajdovy. V následné diskusi se většina delegátů jednoznačně postavila za dosavadní vedení Obce, což znamenalo jednoznačnou porážku opozičníků. Gajda ani dr. Kudela se nezmohli na reakci, pouze Medek se pokusil o jakýsi projev, ale ten se mu příliš nevydařil. Proto diskusi uzavřel Lev Sychrava s tím, že „proti jednomyslnému prohlášení odstupujícího zastupitelstva..nikdo vlastně se určitě nevyslovil.“³⁴⁶

Tím pokus o reorganizaci skončil a jeho iniciátoři naopak museli čelit obviněním, že jsou skrytými členy národní demokracie nebo dokonce fašisty. Vojenskou terminologií se dostali do hluboké defenzivy a pro záchranu „vojska“ byl nutný ústup. Při zpětném pohledu to vlastně nemohlo dopadnout jinak, protože opozice byla slabá jak početně, tak funkcionářsky a navíc její představitelé nebyli o mnoho politicky zdatnější, než kritizované vedení. Gajdův leták nebyl rozhodně krokem zralého politika.

Jako první opustili Obec legionáři katoličtí, což není vzhledem k vypjatému antiklerikalismu hlavního ideologa Obce Lva Sychravy až tak překvapivé. Již předtím byli vyloučeni legionáři, kteří si dovolili účastnit se ve stejnokroji sjezdu katolické organizace Orel. Katoličtí legionáři se organizovali v Jednotě lidových legionářů československých, ale jejich vliv zůstal až do konce první republiky mizivý.³⁴⁷

³⁴³ Šedivý, Ivan, Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů, in Historie a vojenství, 1996, č.6, str.52.

³⁴⁴ Šedivý, Ivan, Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů, in Historie a vojenství, 1996, č.6, str.53.

³⁴⁵ Lidové noviny, K legionářskému sjezdu, 27.9. 1923.

³⁴⁶ Šedivý, Ivan, c.d., str.54.

³⁴⁷ Památník Ústřední jednoty čsl. legionářů v Brně, 1934, s. 5.

Další pokusy vytvořit odnože Obce zaznamenala strana republikánská a v roce 1925 strana národně demokratická, to ovšem ještě nebyl ten skutečný krok k vytvoření Nezávislé jednoty. Obec posílena státem dotovanými novinami „Národní osvobození“ a hlavně zjevnou a otevřenou podporou T.G. Masaryka a Edvarda Beneše, kteří občas anonymně do těchto novin napsali nějaký ten článek,³⁴⁸ si již téměř začala libovat v monopolním postavení veškerého legionářstva.³⁴⁹

Za první podstatný impuls vedoucí k odštěpení Nezávislé jednoty od Československé obce legionářské můžeme považovat parlamentní volby v roce 1925. Obec od samých svých počátků trpěla jistou politickou schizofrenií, která spočívala v jakési nerozhodnosti zda vstoupit přímo do politiky nebo slovy klasika jen zpovzdálí vše sledovat a v pravý okamžik se do věci vložit. Obec se nakonec rozhodla pro společnou kandidátku se čtyřmi politickými stranami, dvěmi socialistickými a dvěmi pravicovými. Již tato kombinace dávala tušit, že ať volby dopadnou jakkoliv, nastanou problémy. A skutečně, povolební jednání vykristalizovaly do podoby, kdy část smluvních stran se dostalo do vládní koalice a část zůstala v opozici, tím volby skončily pro ČsOL fiaskem.³⁵⁰

Poslední kapkou pro odpůrce vedení Obce bylo vyloučení těch členů, kteří se pokusili vytvořit uvnitř Obce národně demokratickou frakci. Pro lidi kolem Josefa Patejdl a Lva Sychravy se jednalo o vyhlášení války a tak zahájili ofenzívu, která měla potlačit veškerou opozici v organizaci. V reakci na tyto kroky se 10.11. 1925 sešli v hotelu Paříž všichni legionářští nespokojenci a založili bez zbytečných průtahů Nezávislou jednotu československých legionářů. Předsedou byl jmenován Antonín Pastyřík a místopředsedy Vojtěch Holeček a František Kořínek, jednatelem se stal František Turek. Organizace měla být zcela apolitická, podobně jako v případě ČsOL se však jednalo jen o zbožné přání. Postupem času byla Jednota všeobecně chápána jako organizace pravicových legionářů.³⁵¹

Ke cti Jednoty můžeme přičíst, že ani před volbami v roce 1935, kdy list ČsOL „Národní osvobození“ nabádal čtenáře koho nevolit (Národní sjednocení, stranu agrární), noviny „Legie“ přestaly dávat na své titulní strany články a medailonky politiků z pravého spektra politické scény a pouze na své čtenáře apelovaly, aby hlavně nevolili strany protistátní. Pouze jaksi náhodou bylo v článku ing. Pavla zmíněno, že stejného mínění jako

348 Srovnej - Masaryk, Tomáš, Cesta demokracie I., Praha, 2003.
, Cesta demokracie III., Praha, 1994.
, Cesta demokracie IV., Praha, 1997.

349 Srovnej – Národní osvobození (1925 – 1927).

³⁵⁰ Fischer, J., *Československá obec legionářská a veřejná činnost*, Brno, 1927, s. 25-27.

³⁵¹ Šedivý, Ivan, Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů, in Historie a vojenství, 1996, č. 6, str. 54.

pisatel je i agrární ministr Dr. Hodža, čestný člen Kruhu přátel Nezávislé jednoty čs. legionářů.³⁵²

Nezávislá jednota nebyla u státních úřadů tak oblíbená jako Obec legionářská. Jestliže „prohradní“ Obci se málokdy stalo, že úřady měly vůči ní nějaké administrativní námitky, pak Nezávislé jednotě byl ztrpčován život od samého počátku. O čemž svědčí úřední odpověď z ministerstva vnitra ze dne 4. ledna 1926: „...ministerstvo vnitra nemůže vzíti k vědomosti o zamýšleném utvoření spolku pod jménem Nezávislá jednota československých legionářů, kteréžto oznámením ze dne 10. prosince 1925, z těchto důvodů: Stanovy nevyhovují předpisu paragrafu 4 lit. f/spolkového zákona...příčí se správnímu řádu, poněvadž před utvořením spolku hlavního nelze odbočky organisovati a po utvoření hlavního spolku musí se odbočky jako samostatné právní subjekty řídit vlastními stanovami.“³⁵³ Nicméně se v žádném případě nedá mluvit o perzekuci.

První číslo novin nově vzniklé organizace vyšlo ještě v roce 1925 a to 23. prosince. První číslo je vlastně takový náborový leták. Antonín Pastyřík a odpovědný redaktor Rudolf Pitra v něm vysvětlují důvody vzniku Nezávislé jednoty a deklarují základní programová východiska, která se však příliš neliší od programových bodů ČsOL. Snad jedině poslední bod, kde stojí: „Nezávislá jednota čs. legionářů nepracuje k výlučnosti legionářstva v národě, nepracuje k stavovství legionářskému, pracuje a chce pracovati pro vítězství idejí legionářského bratrství v legionářstvu i v národě.“³⁵⁴

Výklad listu spočívá zjednodušeně v tom, že muži Nezávislé jednoty vstupovali se stejnými ideály v roce 1921 do ČsOL, ale nebylo jim umožněno je naplnit, protože *Obec je ovládána mašinérií, která zmechanizovala a zbyrokratizovala své ústrojí tak, že opozice musela vyčerpávati svoji energii bojem proti stroji, hluchému k činnosti mozku a k teplotě srdce. V Obci diskusse nemohly a nemohou vést k ničemu, protože obratní aranžéri na konec zvítězí vždy, nejsou-li ve volbě prostředků právě vybíráví a jsou-li připuštěni k své „dekorační“ práci, kdyko-li je toho třeba.*³⁵⁵

Jednoduše řečeno, mužům kolem vzniku Jednoty se nelíbil ideové monopolní postavení Obce, protože bezkonkurenčnost vždy směřuje k zakrnění a nevykonnosti. Dva roky po založení Jednoty již s klidnou hlavou napsal Antonín Pastyřík do „Legie“ toto: „...ČsOL vědomě se odchýlil od linie vytčené krásným karlínským sjezdem, vědomě

³⁵² Legie, 16.5.1935, Ing. Pavel, Antonín, Úvaha předvolební, str.1.

³⁵³ AHMP, fond odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1565, č.j. 428.

³⁵⁴ Legie, č.1, 23.12.1925.

³⁵⁵ Tamtéž.

nepracovala k tomu, aby se stala organizací všelegionářskou, vstoupila naopak do kolejí starého Svazu, stala se organizací určitého politického zabarvení...“³⁵⁶

V podobném duchu se nesl i „vysvětlovací“ dopis starodružiníka plukovníka Josefa Vavrocha³⁵⁷ ministru Edvardu Benešovi:

V Praze, dne 20. července 1930

Slovutný pane ministře!

Odvolávaje se na rozmluvu, kterou jste mne poctil dne 19. května t.r., dovoluji si Vám písemně potvrditi svoje ústní sdělení, že Nezávislou Jednotu čsl. legionářů uvedla v život ČOL. tím, že vyloučila ze svých řad lidi, kteří měli odvahu hájiti svoje, byť i od ČOL odchylné, politické přesvědčení. Postup tohoto jednání dovoluji si přiložiti pro případ, že by Vás zajímala a také proto, že jsem pozoroval, že jste jednostranně informován.

S výrazem dokonalé úcty

Plukovník Josef Vavroch³⁵⁸

V podobném duchu, i když podstatně méně uhlazeně, napsal o tři měsíce Vavroch svému příteli do Užhorodu starodružiníkovi Vladimíru Zídkovi:

U nás není nic zvláštního, vše jde starou kolejí, jen to, že jsem letos na sjezdě nebyl, jelikož jsem se teprve koncem minulého měsíce vrátil z Ameriky... Národnímu osvobození ovšem nebylo vhod, že Československo jsem tam reprezentoval já a proto, jediné ze všech časopisů našich, asi právě proto, že jest časopisem legionářským, se do mne ve svém čísle z 28. října řádně obulo. To asi myslí, že takovýmto způsobem budou pracovat k sjednocení, jsou to darebáci, kteří legionáře, není-li zrovna jejich politického smýšlení, pokládají za svého největšího nepřítele. Snad jim působí radost mohou-li bít do legionáře a pak se divíme, že se „přítelíčkové“, kterých jsme měli od našeho návratu do vlasti a máme ještě dost, našim přáním a snahám vysmívají.³⁵⁹

Ostatní čísla „Legie“, která vycházela ve dvoutýdenních intervalech se věnovala již výhradně boji s „Národním osvobozením“ a vyvracením pomluv o jejich Jednotě a jejich plánech. Nejdříve představitelé ČsOL novou konkurenci posměšně nazývali „Jedenáct nezávislých“, ale během několika měsíců počet členstva vzrostl o několik set a to na úkor právě Obce. Jelikož programové rozdíly byly skutečně jen nepatrné, zaměřili se tvůrci

³⁵⁶ Legie, č.33, 20.11.1927.

³⁵⁷ Josef Vavroch (1879-1945) – hoteliér, ruský legionář, polyglot, činný ve Fixaci, Nezávislé jednotě i v Kruhu starodružiníků, in Juza, Josef, Čs. legionáři okresu Rychnov..., III. Díl, str.393-395.

³⁵⁸ AÚTGM, fond Edvard Beneš I., karta 62, Čs. legie a legionáři 1922-1937, sign. R165/3, č.277. Dopis plk. Josefa Vavrocha dru. Benešovi o původu Nezávislé Jednoty čsl. legionářů.

³⁵⁹ ANM, fond KS, k. 2, dopis datován 1.11.1930, inv. č. 62.

„Legie“ na problémy sociální a vnitropolitické, zatímco „Národní osvobození“ Lva Sychravy tepalo neřády, které se rodily a děly v Evropě.

Snaha „hradního“ listu podpořit v obyvatelstvu česko-německé porozumění a smíření se u Jednoty setkal s bouřlivým odporem a mnohem víc se apelovalo na snahu o česko-slovenské porozumění. Přitom obě linie národní usmíření byly legitimní. Rovněž pohled na zahraniční politiku se u obou sdružení lišil, zatímco Obec kopírovala politiku Edvarda Beneše, Jednota nevěřila v ozbrojení a v kolektivní bezpečnost Společnosti národů.

*Společnost národů nemá důrazných sankcí proti napadajícímu ani k obraně napadeného... Ted' přece nejde o utopickou koncepci konečných forem evropského soužití. Vidíme naopak evropské státy obehnané hradbami cel a devisových opatření.*³⁶⁰

Při srovnání obou listů už samotný jejich vzhled svědčí o tom, že Obec měla k dispozici mnohem vydatnější finanční prostředky. Způsob argumentování „Legie“ se jeví věrohodněji, přičemž mezi řádky „Legie“ lze občas zahlédnout nabídnutou ruku k usmíření, zatímco novináři kolem Lva Sychravy byli ve svých komentářích mnohem nekompromisnější, zvláště označování za „reakcionáře“ a „fascisty“ zní od představitelů ČsOL poněkud hystericky. Na druhou stranu označení Josefa Patejdla a Lvy Sychravy za sympatizanty komunistů rovněž není úplně korektní.³⁶¹

V březnu 1926 v listu „Moravský legionář“ publikoval agrárník a člen ČsOL ing. Antonín Pavel³⁶² kritický článek, který se zamýšlí nad vznikem nové organizace. Není náhodou, že „Legie“ stejný článek převyprávěla, jen jeho článek poněkud „přibrousila“, protože se poprvé objevuje termín „zrádčovství Obce“. Ing. Pavel se totiž zanedlouho stane členem Jednoty a později místo Rudolfa Medka dokonce jejím předsedou. Mezi nejčastější autory článků v „Legii“ kromě Rudolfa Pitry a Antonína Pastyříka patřili přednosta Památníku odboje Rudolf Medek a Vojtěch Holeček. Později se přidali Viktor Dyk, Jiří Stříbrný a ostatní, kteří neměli možnost vyjádřit se na stránkách novin jako např. „Nár. osvobození“.

Jinak politická linie se u obou novin příliš nelišila - obě se hlásily k T.G. Masarykovi, Janu Syrovému a všem „prostátním“ bráškům. Oddanost vůči zakladateli státu předseda Medek demonstroval oficiální návštěvou u T.G. Masaryka na Hradu dne 20.

³⁶⁰ Legie, národ, stát, Praha, 1932, str. 21-23.

³⁶¹ Srovnej – Legie 14.3.1929, Nár. Osvobození, 15.3. 1929.

³⁶² Antonín Pavel, (1887 Kojetín - ?) vystudoval vysokou školu zemědělskou v Praze, zajat na ruské frontě, člen Čs. výboru v Rusku, šéfredaktor „Československého deníku. Po návratu domů pracoval na Státním pozemkovém úřadě jako odborný rada ministerstva zemědělství, pozdější předseda Nezávislé jednoty, in Rodáci a občané okresu Přerov..., c.d., str. 35.

ledna 1927. „Legie“ si kromě zbožňujícího pohledu na T.G.Masaryka ještě přibrala na své titulní strany další symbol, vrstevníka prezidenta republiky Aloise Jiráska.³⁶³

Jistě není náhodou, že Alois Jirásek byl svého času senátor za stranu národně demokratickou. Ten byl zmiňován v téměř každém čísle. Nepochybně i tato okolnost ovlivnila jisté zvýraznění husitské tradice v tomto listu. Hlavním propagátorem tohoto směru byl nepochybně Rudolf Medek, který ostatně stejnou orientaci prosazoval ve svém Památníku odboje. Větší apel na nacionální stránku věci se u Jednoty projevoval propagací národních buditelů jakým byl např. Palacký, Dobrovský, Havlíček (o něm je dokonce hovořeno jako o Prvním legionáři), Kollár, Tyrš a další. Obě organizace rovněž slavily stejná legionářská výročí - Zborov, Doss Alto, Bachmač, Arras, Terron, Washingtonskou deklaraci, Římskou smlouvu, smrt Štěfánika atd.³⁶⁴

Ač „Národní osvobození“ označovalo Jednotu za organizaci národních demokratů, ve skutečnosti v obou organizacích pracovali členové všech možných politických stran, mezi nimi i bráškové levého středu, čili sociální demokraté a socialisté. Teprve mnohem později narostl v Jednotě počet agrárníků.³⁶⁵

Rovněž téměř identický pohled měly oba subjekty na věc komunismu. Jediný rozdíl lze najít pouze v přístupu. Zatímco Lev Sychrava přistupoval k čs. komunistům jako k zlobivým dětem, Rudolf Medek a Vojtěch Holeček vyjadřovali svůj odpor přímo a komunistům neřekli jinak než „bolševici“.

*Mezi bolševiky a legionáři zeje propast, přes kterou nikdo nepřeklene most. Jsou to hřbitovy bratří, padlých bolševickými kulemi... Ale není to jen minulost, historie. KSČ, která se stala nesamostatnou sekcí třetí moskevské internacionály, přijala nadiktovaný program protistátní.*³⁶⁶

Rovněž jisté spiknutí Hradu proti generálu Gajdovi je pro „Legii“ příležitostí, aby v souvislosti s „Národním osvobozením“ hovořila o komunistickým pomocnících. Jisté zklidnění nastalo v době prvního ustavujícího sjezdu Jednoty, kdy si její představitelé uvědomili vzrůstající sílu organizace. Sjezd se konal v červenci 1926 souběžně s 8. sletem všesokolským a vzešlo z něj Programové prohlášení, v kterém se Jednota jednoznačně hlásí k humanisticko demokratickým hodnotám. Evidentní je snaha ztotožnit svou

---

³⁶³ Legie, 21.1.1927, str.1.

³⁶⁴ Srovnaj – Legie (1927-1928)

³⁶⁵ Legie, 5.4. 1935, str.3.

³⁶⁶ Legie, č. 6, 15.3.1926.

organizaci se Sokolem. I méně chápavý čtenář by to poznal z článku Rudolfa Medka „Sokol a legie“.³⁶⁷

Teprve postupem času vyjde najevo, že skutečná politika Nezávislé jednoty má silný nacionální prvek s tendencemi k autoritativní a vojácké demokracii, v čemž však Medek ani ostatní neviděli rozpor a považovali se za přední zastávce masarykových politických ideálů. Rovněž existence „Sdružení obchodníků a živnostníků při Nezávislé jednotě čsl. legionářů a Kruhu jejich přátel“ svědčí o politické orientaci Jednoty, která rozhodně nebyla sociálně demokratická. Na IV. sjezdu NJČsL v listopadu 1932 už bez obalu zaznívaly hesla, která se příliš nelišila od nacionálně socialistických projevů v sousedních zemích: „Stavíme od základu – od nacionalismu“, „Náš program – Tvůrčí nacionalismus“, „Demokracie znamená statečnost“, „Budujme a milujme armádu“, atd.³⁶⁸

Na zasedání III. sjezdu NJČsL v prosinci 1930 Rudolf Medek kromě tradiční nacionálně demokratické orientace nastínil i zahraniční politiku Jednoty. Hlavní důraz ve svém projevu kladl na krev, národ, morálku, přičemž v čele veškeré zahraniční politiky v pojetí Medka stálo Slovanstvo. Konkrétně je deklarován přátelský poměr k Polsku a nenávisť vůči Němcům. Nicméně i Medek si uvědomoval, že nejvýznamnějším strategickým spojencem je Francie a malodohodové země. Poněkud zábavné je, že i v těchto nesporně politických projevech si všichni představitelé Jednoty pochvalovali, jak jsou apolitičtí a čistě legionářští.³⁶⁹

Ve stejném projevu si Medek poprvé, i když nepřímo, stěžuje na dvojí metr „Hradu“ vůči legionářským spolkům: *Při tom vidíme podivuhodný zjev, kdy se na jedné organizaci, např. na NJČsL, žádá stoprocentní obětavost, a kdy se k druhé organizaci, např. k ČsOL, projevuje stoprocentní shovívavost, že nakonec musíte mít pocit neupřímnosti a čehosi jako postranní intriky.*³⁷⁰

K běžným přestřelkám patřilo i přetahování o „tatíčka“ Masaryka, kde ovšem Jednota s Obcí jednoznačně prohrávala, protože muži ve vedení ČsOL byli mnohem poslušnější Hradu.

Dovolávají-li se bratři v ČsOL proti nám neustále Washingtonské deklarace a mnohdy demagogicky i samotného presidenta republiky T. G. Masaryka, k jehož osobnosti a k jehož dílu nás všechny zavazuje mužný vztah opravdové úcty a vděčnosti, tedy bychom my mohli nesčetněkrát dovolávat se téhož T. G. Masaryka proti ČsOL. Jestliže jeho

³⁶⁷ Legie, č. 14, 15.7.1926.

³⁶⁸ Legie, národ, stát, Praha, 1932.

³⁶⁹ Boj o ducha národního odboje, Praha, 1930, Naše legionářská orientace zahraniční, str.12.

³⁷⁰ Tamtéž, str.15.

*prvním požadavkem pro dnešní naše poměry je politika rozumná a poctivá, tedy můžeme říci těmto bratřím: Ano, dělali jste politiku, někdy až příliš: byla však rozumná a byla také vždy poctivá?*³⁷¹

První sjezd i VIII. slet Sokola v roce 1926, který vlastně nastartoval pomalý, ale trvalý růst nové organizace, byl hodnocen jako velmi úspěšný. Mezi zajímavosti by se dala zařadit účast „hrdinského vojáka anabáse“ generála Gajdy, který se již nacházel v nemilosti oficiálních míst. Byla to vlastně poslední idylická chvíle české generality, protože poté následovalo Gajdovo odstranění, přičemž Jednota se jednoznačně postavila na stranu Gajdy.³⁷²

Fakt, jak Gajda byl odstraněn a zotuzen, svědčí o nevyspělosti tehdejší mladé demokracie, absolutistických sklonech prezidenta Masaryka a nelze se tedy divit pozdějšímu podivnému Gajdovu chování.³⁷³ Mimochodem Gajda z Nezávislé jednoty čsl. legionářů vystoupil v listopadu 1928, údajně proto, že byl informován o svém chystaném vyloučení.³⁷⁴

Vraťme se však na sjezd. Mezi dalšími účastníky můžeme jmenovat generála Syrového, generála Čečka, generála Číly, generála Husáka, Horáka, Nosála a civilisty Bohdana Pavlů, který se právě stal novým členem. Mezi členy na sjezdu také vstoupili Gajda a Lev Borský, dřívější vzor Lva Sychravy. Dalším plusem pro Jednotu byla účast a projevy bývalého ministra obrany Františka Udržala.³⁷⁵

V souvislosti se sjezdem uvedla redakce „Legie“ statistické údaje o svém členstvu. Ke dni sjezdu měla Jednota 3204 členů, přičemž 43% tvoří vojenští a četniční gázisté, 20% dělníků a řemeslníků, 14% státních zaměstnanců, 12% soukromých zaměstnanců a 11% živnostníků. 59% legionářů přešlo z ČsOL, 30% ještě nebylo organizováno a zbytek přišel od jiných legionářských organizací nebo jejich dřívější osud nebyl zaznamenán.³⁷⁶

Rovněž bylo konstatováno navázání kontaktů s různými organizacemi (např. Kruh starodružiníků, Kruh francouzských legionářů, Kruh italských legionářů, Sdružení srbských dobrovolců, Družina čsl. legionářů, Kruh legionářů židovského původu, Sdružení slovenských legionářů, Svaz invalidů čs. legií, Ústřední jednota čs. legionářů, Masarykova letecká liga) a to i na Slovensku. Tam byla rovněž vytvořena Nezávislá

³⁷¹ Medek, Rudolf, Legie, národ, stát, c.d., str.13.

³⁷² Archivní prameny VKPR zabývající se sledováním fašistů v armádě přitom generála Gajdu vůbec nezmiňují, in VHA, fond VKPR, 1919-1939, Tajné, k.3, č.j. T 24, k.4.

³⁷³ Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996, str.50.

³⁷⁴ VHA, fond VKPR, 1919-1939, Tajné, k.4, č.j. T 13/28.

³⁷⁵ Legie, č.14, 15.7.1926, str.4-5.

³⁷⁶ Legie, č.14, str.5.

jednota a po vzoru české starší sestry se začala přetahovat o své členy se slovenskou odnoží ČsOL. Na Slovensku ovšem bylo velmi málo legionářů a ještě méně slovenských legionářů. V tamních organizacích tedy docházelo k zvláštní situaci, že převažovali čeští bráškové nad těmi slovenskými.³⁷⁷

Při příležitosti prvního výročí existence Jednoty se vydatně schůzovalo a hodnotilo. Počet členů dosáhl čísla 5 000, na sekretariát se obrátilo o pomoc 230 bratří, umístěno bylo 78 z nich.³⁷⁸ Většina z nich byl umístěna prostřednictvím generála Gajdy v podnicích dostávající státní zakázky. Dobrý pocit panoval ze skutečnosti, že se neopomnělo oslavit všechna důležitá výročí a narozeniny pana prezidenta. Na darech bylo vybráno sice 30 000 korun, ale ve zprávě dominuje stížnost, že členové jaksi neplatí členské příspěvky, ani předplatné „Legie“. Právě v souvislosti s novinami je pocíťována nevýhoda vůči deníku „Národní osvobození“, jednohlasně je požadováno, aby se předplatné platilo a „Legie“ se tak mohla stát týdeníkem. Což se v roce následujícím podařilo alespoň částečně, jelikož „Legie“ vycházela třikrát za měsíc.³⁷⁹

Antonín Pastyřík ve svém projevu definuje vůči veřejnosti vztah k fašismu: „*Poměr N.J.Čs.L. k fašismu jest týž, jako k jiným politickým stranám. Pokud fašistické hnutí pracuje zákonnými prostředky, nelze je považovati za hnutí protistátní a nelze odmítnuti členství v naší organizaci těm nečetným ostatně jednotlivcům-legionářům, kteří jsou buď jeho příslušníky anebo s ním sympatizují.*“³⁸⁰

V tom právě spočíval nejvýraznější rozdíl mezi Obcí a Jednotou. Jestliže do Jednoty žádný komunista nemohl vstoupit, pak to samé platí u Obce v souvislosti s fašisty. Ostatně nenávisť mezi oběma organizacemi dostoupila po ročním osočování takové úrovně, že Pastyřík otevřeně prohlásil:

„*Rádi konstatujeme, že poměr N.J.Čs.L. ke všem legionářským organizacím s výjimkou Čs. O. L. jest upřímně přátelský...Jednomyslně konstatováno, že spolupráce není možná jedině s ČsOL, která se v boji proti nám nezastavuje ani před znásilňováním shromažďovací svobody a rozbíjením našich schůzí (viz poslední případ v Josefově). Konstatováno dále, že ČsOL klame své členstvo i veřejnost, tvrdí-li na schůzích i v*

³⁷⁷ Srovnej - Granatier, Anton, Legionáři na Slovensku, Praha, ČsOL, Praha, 1925.
Československí legionáři v osvobodenej Bratislavě (1921-1931), Bratislava, 1931.

³⁷⁸ Legie, č.22, 15. 11. 1926, str.2.

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ Legie, č.22, 15.listopadu 1926, str.2.

*dopisech jednotám Obce, že Jednota odmítla jednati s Obcí o dohodu, k čemuž ji prý vedení Obce vyzvalo. Nezávislá Jednota takové pozvání nikdy neobdržela.*³⁸¹

Dále v projevu Pastyřika můžeme číst výčet příkladů, kdy Jednota chtěla spolu s Obcí uspořádat nějakou oslavu a Obec nakonec vždy uskutečnila oslavu sama. Pochopitelně, že druhá strana tvrdila totéž, ale obráceně. Uštěpačnost se ovšem týkala skoro všeho, co lidé z vedení Obce podnikali. Sice koncem dvacátých let byly podniknuty kroky vedoucí ke snaze sblížit Medka s politickou linií Hradu, ale nedá se říci, že by se zdařily.³⁸²

„Legie“ se ve sloupku pod názvem „Na zloby dne“ nepokrytě zlomyslně radovala z každého neúspěchu Obce a dokonce i z nedostatečně velkých úspěchů. Velkým tématem byly počty členů. „Legie“ o svých členech mluví jako o pětitisícové později šestitisícové armádě a o 50 000 členech Obce poznamenává : „*cífra 50 000 členů Obce zřejmě nikdy neumře.*“³⁸³ Ač se snažila Jednota sebevíce a v listopadu 1927 si dokonce dala závazek, že do května roku příštího se počet členů zdvojnásobí na 12 000, skutečností zůstává, že Obec měla nesrovnatelně větší členskou základnu po celou dobu první republiky a Jednota čísla 12 000 dlouho nedosáhla. Vlastně až v roce 1932, kdy do Jednoty vstoupilo 12 136 legionářů. Z toho však 228 vystoupilo, 313 bylo vyloučeno a 114 zemřelo.³⁸⁴ Vlastně až v polovině třicátých let počet členů dosáhl maxima, který činil nějakých 14 518 členů.³⁸⁵

Jen tak pro zajímavost, legitimaci číslo 14 000 získal dne 22. ledna 1935 ruský legionář Augustin Malěř, vlakvedoucí z Valašského Meziříčí.³⁸⁶ V té době však již bylo možno často slyšet tvrzení, že okolo Nezávislé Jednoty pracuje 25 000 lidí. Byl to jistý trik s čísly, protože minimálně polovinu tohoto čísla tvořili členové sesterské organizace „Kruh přátel Nezávislé jednoty čs. legionářů“, která sdružovala nelegionáře, tedy vesměs rodinné příslušníky a přátele. Politická linie Kruhu přátel byl identická s Nezávislou jednotou a dokonce to byla i podmínka členství. Jediný rozdíl v politickém programu byl bod číslo dvě, kde se pravilo, že *důležitým úkolem „Kruhu“ na poli národní práce bude získání*

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Tyto snahy dokumentuje dopis E. Beneše ze dne 27.10.1929, in Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Rudolf Medek, in H a V 1994, č.6, s.147.

³⁸³ Legie, č.3, 20.ledna 1927, str.4.

³⁸⁴ Z toho 7679 ruských, 2345 italských, 1412 francouzských a 45 příslušníků spojeneckých armád, in Legie, národ, stát, Praha, 1932, str.55.

³⁸⁵ Legie, 9.5.1935, Turek, F., Na cestě k vítězství, str.1.

³⁸⁶ Srovnej - Legie 7.11.1935, str.1. Srovnej - Šedivý, Ivan, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století, 1997, str. 227.

³⁸⁶ Legie, 24.1.1935, str.1.

*mládeže ušlechtilému a činorodému nacionalismu.*³⁸⁷ Což je pochopitelné, v Nezávislé jednotě se na mládež dost dobře nemohlo působit, protože tam žádná nebyla.

Z článku v novinách „Legie“ je cítit, že lidé v čele Jednoty špatně snášeli skutečnost, že členů Obce je stále minimálně třikrát více než členů vlastních. *„Nejvíce je potřeba, aby naše odbočky šly do okolních míst, svolávaly tam informační schůze a zvaly na tyto schůze především bratry neorganizované...Právě poslední týdny nás přesvědčují, že k našemu hnutí je důvěra, že se k němu upínají naděje, bratři se hlásí spontánně, ale mnozí čekají na vybídnutí, jaksi se ostýchají a proto k nim musíme najít cestu.“*³⁸⁸

Ve venkovských legionářských jednotách proces vzniku odboček Nezávislé jednoty probíhal neméně bouřlivě jako na stránkách obou výše zmíněných novin. Nezřídka se stávalo, že byli náhle z jednot ČsOL vyloučeni všichni členové národní demokracie, kteří pak pochopitelně přešli do Nezávislé jednoty. Odbočky NJČsL se zakládaly postupně a ani v polovině třicátých let se nejednalo o bezproblémovou záležitost. Například v roce 1935 při pokusu o založení odbočky NJČsL v Humpolci dorazili na schůzi nejen legionáři se strany lidové, agrární či živnostenské, ale i skupina funkcionářů z ČsOL, kteří schůzi přerušovali hlasitými výkřiky a osobními urážkami. Agrese ze strany ČsOL byla tak nesnesitelná, že odbočka nakonec v Humpolci založena nebyla a přívrženci Nezávislé jednoty vstoupili do organizace v nedalekém Herálci.³⁸⁹

Nezávislá jednota čs. legionářů měla rovněž svůj vlastní prapor. Prapor základní bledě modrou barvou symbolizoval velké slovanské moře, z něhož byl vysunut bílo-červený klín, který představoval národ československý. Na lící straně byl umístěn malý státní znak provedený stříbrem. Na rubu byl umístěn odznak Nezávislé jednoty čs. legionářů provedený zlatem a hedvábím. V modrém okraji nahoře po obou stranách nápis: Nezávislá jednota čs. legionářů, dole „Kruh přátel NJČsL“. Prapor byl 1 metr široký a 1.30 metrů dlouhý a byl zakončen slovanskou trikolórou. K žerdi byl připevněn 24 hřeby, do nichž byl vryt název odboček a žup, které hřeby darovaly. Žerď praporu byla zakončena 4 kruhy, které symbolizovaly spojené země ČSR.³⁹⁰

Po druhé světové válce přeživší členové Nezávislé jednoty podali žádost o registraci, ale bylo jim odpovězeno toto: „*Ministerstvo vnitra, opírajíc se o ustanovení paragrafu 1, odst. 2, písmena b dekretu presidenta republiky ze dne 25.9.1945 č. 81 Sb. nebere na*

³⁸⁷ Schwarz, František, Kruh přátel Nezávislé jednoty čsl. legionářů, nákladem „Legie“, Praha, 1928, str.28.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Českoslovenští legionáři -rodáci a občané okresu Pelhřimov, Pelhřimov, 2000, str.61.

³⁹⁰ AHMP, fond vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1565, č.j. 8617.

*vědomí Vaše oznámení ze dne 29.11.1945 o tom, že spolek Nezávislé jednoty československých legionářů hodlá obnoviti a dále vyvíjeti svoji činnost, ježto účinnost spolku nebyla by ve shodě se současnou politickou organizací veřejného života ve smyslu košického programu vlády ze dne 5.4.1945.*³⁹¹

Sdružení italských legionářů

Ve stejnou dobu jako Nezávislá jednota vznikalo i Sdružení italských legionářů (SIL). To však byla jediná podobnost. V organizačním řádu sice Sdružení stejně jako Jednota deklaruje apolitičnost, ale na rozdíl od Jednoty se Sdružení skutečně politice vyhýbalo jak to jen bylo možné. O tom svědčí i reakce na pozvání od Kruhu francouzských legionářů, který v říjnu 1926 vybídl všechny legionářské organizaci k projevům nesouhlasu s plánovanou daňovou reformou ministra Engliš. Ten totiž chtěl prosadit darovací daň ve výši 55 %. Ač tato daň veškeré neziskové organizace ohrožovala téměř existenčně, Sdružení pozvání odmítlo s tím, že se jedná o politickou věc.³⁹²

Lidé v čele italských legionářů byli vůbec velmi opatrní a obezřetní, jejich postoj k ostatním legionářským organizacím byl úzkostlivě diplomatický až pasivní. Čelní představitelé Sdružení Jaroslav Potěšil, Vojtěch Hanzal³⁹³ a Lev Vokáč si byli dobře vědomi toho, že klíčový krok k úspěchu záleží na vztahu k Československé obci legionářské.³⁹⁴ Propojenost Obce s Hradem a T. G. Masarykem jim byla zjevná a tak chtěli předejít tomu, co se stalo například Nezávislé Jednotě, která poněkud neprávem obdržela nálepku ne zcela loajální organizace. Nehodlali se stát sesterskou organizací Obce, protože s jejím vedením nesouhlasili, hlavně pro jejich přílišnou angažovanost v politice. Na druhou stranu se nechtěli vůči Obci vymezovat. O tom svědčí osobní dopis mezi zástupcem odbočky na Slovensku kapitánem Hanzalem a jednatelem v Praze majorem Potěšilem:

...Naše stanovisko k Obci bylo vždy úzkostlivě korektní. Kdyby toho nebylo, byli by bývali vystupovali zcela jinak proti nám... Vy, kteří jste v centru - budete jasně věděti pravé záměry Obce ke Sdružení, neboť Bratislava jest pouhá figurka, která se musí řídit pokyny

³⁹¹ AHMP, fond vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1565, č.j. IV-3111-20/12-45-8.

³⁹² VHA, fond Sdružení italských legionářů, k.1, Korespondence 1926, neevidováno.

³⁹³ Vojtěch Hanzal (1895-1951), za okupace v Obraně národa, zatčen gestapem, od roku 1948 člen KSČ, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str. 175.

³⁹⁴ VHA, fond Sdružení italských legionářů, k.1, Korespondence 1926, neevidováno.

*z Prahy. Jenom ta okolnost, že zde nemají schopných lidí doposud pro tyto účely, zabraňovala zjevným bojům...Rozhodně se však domníváme, že postup našeho Sdružení jest příliš pomalý, nejistý a že ani organizačně jsme valně nepokročili...*³⁹⁵

Opravdu, nástup SIL nebyl nijak drtivý. Vše začalo 8. března 1926 v Hotelu Paříž, kde se ustanovil širší přípravný výbor v čele s dr. Lvem Vokáčem, dále ve výboru zasedali: František Hlaváček³⁹⁶, Antonín Pešl³⁹⁷, Jan Bořil, dr. Basl, Jaroslav Potěšil, Karel Müller a další. Pohnutkou ke vzniku nové organizace nebyla ani tak nespokojenost s vedením ČsOL, ale hlavně oslavy výročí povolení čs. armády v Itálii, ke kterému došlo 21. dubna 1918. Na oslavu, která se konala 25. dubna 1926 v hotelu Radio na Vinohradech byli pozváni a zúčastnili se: Edvard Beneš, Václav Klobáček, František Udržal, italský vyslanec hrabě Pignati, Jan Černý, Otakar Husák, Stanislav Čeček, Jan Syrový a mnoho dalších jedinců, ale i organizace.³⁹⁸

Za všechny jmenujme Československou obec sokolskou či Československou obec střeleckou. Při té příležitosti byl deklarován vznik Sdružení italských legionářů, které si vzalo za cíl udržovat přátelské vztahy mezi legionáři a udržovat povědomí o spojení mezi národem československým a italským. Právě tato čs.- italská družba byla trnem v oku lidem z ČsOL, kteří Sdružení podezírali ze sympatií k italskému fašismu. Nikdo však z podobného hříchu nepodezíral prezidenta Masaryka, z jehož dopisu bylo na oslavě citováno: *...jsme Itálii upřímně vděční za účinnou pomoc, kterou přinesla ve světové válce naší věci...Osobně vděčně vzpomínám, jak mi Itálie poskytla na začátku mého vyhnanství svobodný pobyt i pohostinství...Vzpomínky, které mají naši legionáři na chvíli, kdy bojovali s italskými vojáky, jsou a zůstanou zárukou našich srdečných vztahů. Politické a hospodářské smlouvy, které po válce byly uzavřeny mezi královstvím italským a naší republikou, jsou solidním základem přátelství a spolupráce v zájmu našich národů a pro rekonstrukci Evropy.*³⁹⁹

Ostatně je málo známou skutečností, že italský fašistický ministerský předseda Mussolini v roce 1926 obdržel od čs. vyslance dr. Mastného čs. vyznamenání - řád Bílého Lva, což se mohlo stát pouze s výslovným souhlasem prezidenta Masaryka.⁴⁰⁰

³⁹⁵ VHA, fond Sdružení italských legionářů, k.1, Korespondence 1926, neevidováno, datum dopisu 31.7.1926.

³⁹⁶ Patřil k největším odpůrcům Hradu mezi legionáři, in Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996, str. 41-42.

³⁹⁷ Patřil k největším zastáncům Hradu mezi legionáři – viz jeho články v Národním osvobození (1924-1938).

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Československý legionář, č.17, 1.5.1926, Oslava založení italských legií, str.2.

⁴⁰⁰ Českoslov. legionář, 13.8.1926, str.6.

Na tyto oslavy vzápětí navazovalo desáté výročí vzniku 39. pěšího pluku, což byla veselice konaná začátkem července v Bratislavě, kde se zúčastnil i generál Graziani⁴⁰¹ a generál Gajda.

Teprve červenec se dá považovat za skutečný počátek organizace. Byl vypracován organizační řád a počaly se zakládat tzv. Místní sdružení, které mohlo vzniknout všude, kde se přihlásilo alespoň 25 legionářů. Členem však mohl být jen italský legionář podle zákona č. 462. Tradičně pasivní italští legionáři se však do nové organizace nehrnuli. Například užhorodský učitel hluchoněmých bratr Jan Knítek do Prahy píše, že v Užhorodu a okolí není ani těch 25 italských legionářů.⁴⁰² Nejlépe postoj řadových italských legionářů k nové organizaci vystihuje bratr z Chrudimy, který na výtky ohledně malé aktivity odpovídá:

*...V Chrudimi samé jest jenom jedna legionářská organisace a to jednota v rámci ČsOL, která čítá 167 bratrů, z nichž 38 jest italskými...Po delší debatě vyměnily se různé názory, ale nakonec jednohlasně usneseno prozatím nezakládati žádné jiné organisace....Schůze už takhle jsou poměrně dosti slabě navštěvovány, ježto většina bratrů jest z venkovských obcí. Při liknavosti bratrů, kteří stejně málo navštěvují dnešní schůze, nenavštěvovali by tyto potom vůbec a celek by tím trpěl a věci samé (myslím odbor italských legií) by to neprospělo.*⁴⁰³

Ještě koncem roku 1929 sám předseda František Šišma smutně konstatoval, že při porovnání činnosti všech legionářských organizací, nutno s politováním konstatovati, že dosavadní práce Sdružení je velmi malá, dokonce je předstižena i domobranci (myšlen Svaz čsl. domobrany z Italie, později přejmenovaný na Svaz příslušníků býv. čsl. domobraneckých praporů z Italie - pozn. autora).⁴⁰⁴

Zvláště zaráží skutečnost, že v tam velkém městě jako je Brno, byla odbočka Sdružení italských legionářů založena až v červnu 1929 a měla minimální počet členů a to sice dvacet pět. Na Slovensku to nebylo o mnoho lepší - Odbočka SIL zde měla v roce 1929 jen 52 členů.⁴⁰⁵

Poměr ostatních organizací k SIL sídlící na Praze 8 v Brožíkově ulici č. 389 byl dvojaký, na jedné straně malé organizace kolem Nezávislé Jednoty čsl. legionářů jako Kruh francouzských legionářů, Kruh starodružiníků, Sdružení srbských legionářů, Svaz

⁴⁰¹ Generál Graziani zahynul tragicky už 26.2.1931, in VHA, fond SIL, k.2, korespondence 1931.

⁴⁰² Tamtéž, datum dopisu 16.9.1926.

⁴⁰³ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1927.

⁴⁰⁴ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1929.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

invalidů a Družina, se snažily vtáhnout SIL mezi sebe a na straně druhé chladná neutrálnost Obce, která teprve později mírně roztála.

V dubnu 1929 z bratislavské Odbočky SIL mohli napsat: *...máme dojem, že tím dosavadní zamítavé stanovisko ČsOL vůči naší organizaci padá, takže se nyní budou bratři hlásiti hromadně...Dosud stála zdejší Jednota Obce na stanovisku úplně zamítavém k našim snahám, nazývala je tříštěním legionářstva, podezřívala nás ze sympatie k fašismu a tím přímo i nepřímo bránila našim dobrým bratrům, aby se k nám připojili.*⁴⁰⁶

Sdružení italských legionářů se snažilo ze začátků mezi všemi vyváženě balancovat. Například na pozvání od Jednoty, která zvala na oslavu 75. narozenin Aloise Jiráska, představitelé jaksi nedorazili. Na pozvání od Starodružiníků, Rudolfa Medka a Svazu invalidů na panychidu za padlé italské legionáře na Olšanském hřbitově v říjnu 1926 se Sdružení omluvilo, že není ještě dostatečně finančně a organizačně zabezpečené. Jelikož Obec na pozvání vyloženě odmítla vyslat své zástupce, hněv za neúctu k popraveným italským hrdinům se snesl na její hlavu.⁴⁰⁷

Postupem času se však hrany obrousily, Obec nepřímo vyhlásila Sdružení za státoprávní organizaci a přátelské vztahy si ke SIL vytvořily i ostatní legionářské organizace. S tím korespondovalo i schválení organizace od úřadů. Sdružení italských legionářů zaregistrovalo Policejní ředitelství v Praze v březnu 1927 jako volné sdružení. Přesněji řečeno - přihláška o registraci byla odevzdána na Policejní ředitelství 26. února 1927.⁴⁰⁸ Jako volné sdružení se však nemohlo stát členem Sociálního ústavu legionářského a tak podalo žádost o přeregistraci. K tomu došlo v květnu 1927 a Sdružení se podle zákona z roku 1867 stalo spolkem, což mu zakazovalo vyvíjet jakoukoliv politickou činnost, nesmělo užívat praporu, stejnokroje, odznaku ani trubky. S tím souviselo i povolení ministerstva vnitra, že četníci i aktivní gážisté mohou vstupovat do SIL.⁴⁰⁹ Dne 5. prosince 1928 se SIL konečně stalo členem Sociálního ústavu legionářského a jeho členové mohli využívat služeb této polostátní organizace.

V roce 1931 SIL přece jen zaznamenalo alespoň dílčí úspěch, když ve spolupráci se Svazem domobranců z Itálie začalo čtvrtletně vydávat časopis „Italský legionář“ nákladem 2000 výtisků.⁴¹⁰

Ač organizace existovala až do roku 1939, její vliv nikdy nebyl výrazný a to ani v

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1927.

⁴⁰⁸ AHMP, fond vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1557, č.j. 5954 S.II.

⁴⁰⁹ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1928.

Srovnej – AHMP, fond odboru vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1557, č.j. 41.269 ai 1928.

⁴¹⁰ VHA, fond SIL, k.2, korespondence - 1931.

oblasti nepolitické. Rovněž lidé v čele se často měnili, jen během prvních tří let se v čele vystřídala tato jména: Lev Vokáč, František Šišma, Jaroslav Rambousek. Jedním z důvodů bylo málo finančních prostředků, jelikož se jednalo o organizaci neziskovou a členský příspěvek činil jen 3 koruny čtvrtletně, což vzhledem k malé členské základně vysvětluje tolik upomínek od tiskáren, kterým Sdružení dlužilo. Proto se SIL omezovalo jen na pořádání akcí, které zaštiťovala větší či bohatší organizace.

Jistou roli sehrála i okolnost, že členství v SIL bylo slučitelné s členstvím v ostatních legionářských organizacích. Nejvýraznějším počinem SIL byl zřejmě zájezd na italská bojiště, který se uskutečnil v dubnu 1928. Účast byla uspokojující, i když se nejednalo o levnou záležitost. Ceny jen za dopravu se pohybovaly od 1040 až do částky 4910 Kč, což v té době byly dva až čtyři měsíční platy.⁴¹¹ Rovněž na pořádání oslav desátého výročí bojů o Slovensko se Sdružení podílelo značnou měrou, vždyť právě italští legionáři při těchto bojích zaplatili daň největší. Při těchto oslavách SIL úzce spolupracovalo s příbuznou organizací „Kruh Vyzvěděčků“, která sdružovala legionáře z 39. výzvědného pluku a která vznikla ještě před SIL.⁴¹²

V této souvislosti byl poněkud úsměvný povyk okolo snahy domluvit se, kdo vlastně tryznu za M. R. Štefánika bude pořádát. Tuto slavnost konanou počátkem května 1929 chtělo organizovat hned několik organizací a institucí - např. Masarykova letecká liga, MNO, Ministerstvo veřejných prací, Posádkové velitelství Velké Prahy, Městská rada hl. města Prahy, ČsOL, NJČsL, Památník odboje, Kruh francouzských legionářů, SIL, Svaz čs. důstojnictva, Svaz čs. pilotů a desítky dalších. Představitelé Masarykovy letecké ligy navrhli pořádát tryznu společně, ale to odmítly legionářské organizace ČsOL a Nezávislá Jednota a tak se konaly tryzny čtyři - od 4. do 6. května 1929.⁴¹³

Po druhé světové válce byla naprostá nestrannost SIL oceněna natolik, že Sdružení nebylo zakázáno. Organizace se nyní jmenovala „Sdružení italských legionářů a domobranců při ČsOL“. Dokonce i lidé ve vedení se nezměnili, ať už se jednalo o Františka Šišmu či o Vojtěcha Hanzala. Druhý jmenovaný se stal hlavním kolaborantem s komunisty uvnitř SIL, když na schůzi Akčního výboru SIL koncem března 1948 za přítomnosti Jana Vodičky prohlásil, že italští legionáři stojí pevně za lidovou vládou Klementa Gottwalda a že legionáři jako celek nezakolísali ani během únorových

---

⁴¹¹ Jen pro srovnání - na prosbu SIL o finanční dar, které adresovalo v říjnu 1929 Bance čsl. legii, bylo zareagováno darem ve výši 1000, Kč, in VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1929.

⁴¹² ANM, fond Kruh starodružníků, k.1, Stanovy Kruhu Vyzvěděčků, inv. č. 5.

⁴¹³ Tamtéž.

událostí.⁴¹⁴ Škoda, že SIL opustilo svou tradiční apolitičnost až na konci své existence.

Ústřední Jednota čsl. legionářů aneb katoličtí legionáři

Další samostatnou organizací, ale spíše organizací přidruženou k Nezávislé Jednotě čsl. legionářů byla Jednota lidoveckých legionářů, později přejmenovaná na Ústřední Jednotu čsl. legionářů (ÚJČsL) se sídlem v Brně - Běhouská 22. Organizace vznikla po vyloučení katolických legionářů z Československé obce legionářské v roce 1922 a jejím zakladatelem se stal ruský legionář a brněnský rodák Cyril Metyš. Ač organizace soustředila téměř všechny praktikující katolíky-legionáře na Moravě, v roce 1929 měla pouze 3 379 členů⁴¹⁵ a její list „Věstník“ vycházel pouze čtvrtletně. Její politická orientace je předvídatelná a politický efekt na čs. vnitřní politiku, která byla silně antiklerikální, můžeme s klidným svědomím prohlásit za minimální.

Mnohé napoví program celostátního sjezdu katolíků v Praze 28.-30.června 1935:

- účast na mši sv. dle programových směrnic sjezdu
- slavnostní shromáždění legionářů v Národ. domě na Vinohradech
- zvolení předsednictva
- Svatováclavský chorál
- o katolické myšlence v čsl. legiích promluví JUDr. Dionysius František Polanský
- o významu legionářské tradice pro čsl. katolíky promluví JUDr. Josef Doležal
- slavnostní ustavení Jednoty přátel katolických legionářů
- státní a papežské hymny
- společná přátelská debata⁴¹⁶

U většiny spíše husitsky orientovaných legionářů musela taková skupina působit velmi izolovaně.⁴¹⁷ Rovněž čestný slib katolických legionářů i přes svou státní povinnost nemohl oslovit jejich revolučně naladěné bratry

„Vnuknutím Božím a z příkazu národní solidarity šli jsme dobrovolně hájiti spravedlivých práv a nároků našeho národa v boj na život a na smrt a jako jediným cílem naším bylo obnovení čsl. samostatnosti a nezávislosti, tak se i nyní necítíme volni od těchto

⁴¹⁴ Hlas revoluce, č.14, 2.4.1948, Italští legionáři a domobránci věrně pro socialistickou republiku, str.3.

⁴¹⁵ Kudela, Josef, Legionáři dnes, Brno, 1929, str.19.

⁴¹⁶ Věstník čsl. legionářů-katolíků, č.1-2, květen 1935, str.3.

⁴¹⁷ Podrobněji k husitské tradici v sibiřské armádě - Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str. 216 – 219.

závazků vůči národu i Československé republice.

*Z těchto důvodů a z věrnosti k našemu lidu československému i na památku našich padlých bratří, odpočívajících u Zborova, na Sibiři, ve Francii, v Srbsku i všude, kde dobrovolce český a slovenský pro svobodu bojoval pod prapory spojeneckými, - **slibujeme vytrvati**, Čsl. republiky za každých okolností brániti, v míru prací a plněním občanských povinností závazky k vlasti i národu věrně plniti!*

Slibujeme dále našim potomkům zachovati neztenčené dědictví našich otců, víru Cyrilometodějskou a Svatováclavskou, jakož i svědomitě plniti povinnosti náboženské, neboť jsme přesvědčeni, že jedině svatá víra otců našich sjednotí národ náš český a slovenský – k budoucí slávě Čsl. národa i vlasti!

Slibujeme, celý svůj život tímto příkazem se řídit!

*K tomu nám dopomáhej Bůh!*⁴¹⁸

Aby jsme si však mohli udělat celkový obrázek o postavení katolických legionářů v československé společnosti, musíme začít poněkud ze široka. Na počátku československé osvobozovací akce na politickém a vojenském kolbišti 1. světové války byli čeští a moravští katolíci v Předlitavsku pokládáni za reakční a konzervativní živel, který nemá v úmyslu připojit se k revolučnímu boji doma ani v zahraničí. Katolíci byli přičítáni k nejloajálnějším politickým proudům v habsburském mocnářství. Katolické politické strany skutečně tíhly k panující dynastii, v níž viděli přirozeného ochránce svých náboženských, ale často i národních práv. O tom, že tato víra byla iluzí, se mnozí čeští katolíci přesvědčili za 1. světové války i po ní.

Přes očividnou, nijak neskrývanou prohabsburskou politickou orientaci českých a moravských katolíků se ve spleti historických faktů najde jeden, který značně nahlodává uvedený konstrukt „*katolika-rakušáka*“. Tím faktem je české a československé hnutí katolického legionářstva.

Hnutí vyrostlo za 1. světové války a ohniskem jeho rozvoje byly zajatecké tábory s rakousko-uherskými zajatci v Rusku a Itálii. I když zastřešující organizace katolických legionářů byla založena až ve 20. letech 20. století, existovaly za 1. světové války v legiích silné osobnosti, které své katolictví vykládaly jako svatováclavství a cyrilometodějství a činily ze svého náboženského vyznání duchovní oporu čs. osvobozovacího boje. Co katolické legionáře neformálně v legiích sjednocovalo, byla zejména jejich předválečná příslušnost k tělovýchovné organizaci Orel a k dalším katolickým spolkům, jichž byli členy v Čechách a na Moravě. Podle statistických zjištění, která do roku 1928 vypracovala

a zveřejnila pracovní skupina čs. legionářů-katolíků, bojovalo v legiích 374 katolických dobrovolníků z Čech, 6217 z Moravy, 178 ze Slezska a 75 ze Slovenska. Zvláštní skupinu tvořili čeští dobrovolníci z amerického Katolického Sokola, kterých na straně Dohody bojovalo 2367.⁴¹⁹

Celkem se tedy bojů proti centrálním mocnostem Rakouska-Uherska, Německa, Bulharska a Turecka, zúčastnilo 9211 římských katolíků české a slovenské národnosti. Do tohoto počtu nejsou započítáni ti legionáři, kteří se buď nepřihlásili do Ústřední jednoty čs. legionářů-katolíků, přestoupili v legiích na pravoslaví nebo své katolické vyznání zamlčeli.⁴²⁰

Přestupy na pravoslaví se ve všech případech neděly z důvodů přilnutí k východní, silně konzervativní ortodoxní víře. Mnoho legionářů přestupovalo na pravoslaví z politických důvodů. Ruské velení legií, zejména plukovník Mamontov, vyvíjelo silný tlak na to, aby Čechoslováci v České družině přestupovali na pravoslaví. Pro legionáře, kteří se ke katolictví dříve hlásili jen formálně, nepředstavoval přestup k pravoslavné církvi větší morální problém, neboť oficiální náboženský kult pravoslaví si odbývali víceméně z povinnosti, tak jako se v rakousko-uherské armádě účastnili formálně katolických polních mší.⁴²¹

Tato legionářská většina ani předtím katolicky necítila a stejně trpně snášela namnoze vnucené pravoslaví. Nejlépe tento formalistický přestup na pravoslaví vysvětluje známý legionář plukovník Josef Švec⁴²², který 25. 10. 1918 spáchal během sibiřské anabáse sebevraždu. Přestup z katolictví na pravoslaví byl pro něho apriori projevem věrnosti ruskému národu a politickým aktem, jímž manifestoval svoji příslušnost ke slovanství. Duchovní ráz celého aktu konverze byl upozaděn. Formálně byl Švec přijat do pravoslavné církve 5. prosince 1916. Dostal druhé jméno Georgij – Jiří. O demonstrativní konverzi své osoby a čs. legionářů obecně pojednává plukovník Švec ve svém deníku. Přijetí pravoslaví nebylo pro něj „*snad směšné*“⁴²³, tento krok bral spíše jako předmět politiky vojenské disciplíny. Přiznává totiž, že prvotním impulzem k přijetí pravoslaví u něj byl nátlak plukovníka Mamontova, který na přijetí pravoslaví naléhal. Jednalo se tedy o přijetí pravoslaví takřka na rozkaz, nikoliv z důvodu spontánního vzplanutí „pravé víry Slovanstva“ v čs. vojsku.

---

⁴¹⁹ Statistika katolických legionářů; in: Věstník čsl. legionářů-katolíků; Brno; roč. III., č. 2, 6/1928, s. 1.

⁴²⁰ Tamtéž.

⁴²¹ Vejvar, Stanislav, Ústřední jednoty čsl. legionářů-katolíků (1924-1937), in www.distance.cz, roč.4.

⁴²² Deník plukovníka Švece. Praha 1921; s. 149.

⁴²³ Tamtéž

Důležitou funkci měla pro katolíky v legiích svatováclavská tradice. Ve svatém Václavovi spatřovali legionáři prapůvodní tradici českého válečnictví, kterou ctili i husité. Svatováclavství bylo bráno také jako originální česká politická tradice, kterou zachovávala katolická církev. Svatováclavská tradice byla přijatelná díky své historické univerzálnosti. Svatováclavský kult uznávali, i když každý po svém, v legiích všichni, katolíci, pravoslavní i bezvěrci. Podle ruského legionáře Emila Dostála existovala i v českém, duchovně rozpolceném ovzduší naděje na společnou práci všech Čechů bez rozdílu náboženského vyznání nebo politické orientace. Sv. Václav se měl stát totiž svorníkem spojujícím katolíky věrné římské víře s jejich husitsky smýšlejícími spolubratry. Společný boj pod vedením sv. Václava byl povýšen na sbratřovací akt v celém českém národě, bojujícím za hranicemi. V něm se mělo zapomenout na staré ideologické sváry. Pro spolupráci s carskými Rusy bylo důležité, že svatý Václav byl ctěn i pravoslavnou církví jako *svjatyj Vjačeslav*.⁴²⁴

Vedle toho českoslovenští katolíci v legiích propagovali silně ideu cyrilometodějskou, která ztělesňovala společné úsilí o slovanské sjednocení ve víře a politickou vzájemnost Slovanů. Uvedené dvě staročeské, slovanské tradice měly také své ztvárnění v oficiální symbolice ruské armády, v níž se na počátku 1. světové války vytvořil samostatný čs. vojenský korpus, tzv. Česká družina. Prapor České družiny byl vysvěcen na svátek sv. Václava 28. září 1914 v Kyjevě. Na červenobílém pozadí byla vyšita svatováclavská koruna. Na zadní straně praporu pak byla ruská trikolóra. Vrchol žerdě zdobil ruský carský orel. Slavnostním obřadem byl sv. Václav povýšen na prvního patrona našeho boje za osvobození Českých zemí. V symbolice českého odbojového hnutí se mu, jako rytířovi a vojevůdci, logicky dostalo první místo.⁴²⁵

Vysvěcení praporu se událo přirozeně podle pravoslavného ritu a prvním praporečníkem byl br. Jaroslav Heyduk, synovec básníka Adolfa Heyduka. V květnu roku 1916 vznikl 2. pluk čs. legií, který byl nazván cyrilometodějským, protože za plukovní patrony byli vybráni svatí bratři ze Soluně.⁴²⁶

Četný ohlas našla svatováclavská a cyrilometodějská tematika v legionářské ikonografii. Velmi známý je polní rozkládací oltářík 1. pluku čs. legií se sv. Věrozhvěsty Cyrilem a Metodem, sv. Václavem a patronem romanovské dynastie sv. Jiřím. Byl vytvořen starodružiníky Bibelem a Parolkem r. 1917 a dnes je umístěn ve stálé expozici

⁴²⁴ Vejvar, Stanislav, Ústřední jednota čsl. legionářů-katolíků (1924-1937), in www.distance.cz, roč. 4.

⁴²⁵ Archiv Národního muzea, fond Kruh starodružiníků, k. 8, Výstřižky z novin, inv. č. 392.

⁴²⁶ Tamtéž.

Památníku národního osvobození v Praze na Vítkově.⁴²⁷

Do služeb čs. odboje se dobrovolně dalo velké množství českých a slovenských katolíků, kteří po vlastní válečné zkušenosti a s vědomím toho, že Rakousko-Uhersko plní de facto plány Německa, vstupovali do České družiny a později do samostatného čs. vojska na Rusi. Šlo o jednotlivce, kteří byli doma členy různých katolických spolků (nejčastěji Orla) nebo politických stran (křesťansko-sociální, katolicko-národní).

Organizace, která začala katolické legionáře sdružovat, vznikla až v dobách Československé republiky. Stavovskou organizací, sdružující legionáře z 1. svět. války, kteří se hlásili ke katolickému vyznání, byla *Ústřední jednota československých legionářů-katolíků* (ÚJČsLK). Drtivá většina z nich byla západního latinského obřadu a náležela tedy k římskokatolické církvi. Není pochyb o tom, že ÚJČsLK znamenala velký přínos pro katolickou stranu ve státě, neboť pomohla očistit české katolíky od nešťastného nánosu tzv. austrokatolicismu, který v prvních letech po 1. světové válce silně traumatizoval český politický katolicismus a hlavně pak znemožnil církevní hierarchii v novém státě.

Po svém příjezdu do vlasti vplynuli rychle čs. legionáři-katolíci do většinové společnosti a pomalu se zapomínalo na to, že by také katolíci – byť jednotlivci – měli mít svůj podíl na osvobození československého národa. V kurzu byla jednoznačně pokrokově-husitská a socialistická interpretace 1. národního odboje.⁴²⁸

K první větší aktivizaci katolického legionářstva došlo při sletu Orelstva roku 1922 v Brně. Bez jakýchkoliv výzev ze strany orelského ústředí se na orelský slet dostavilo 200 orlů-legionářů. Část z nich přijela v legionářských uniformách a část v orelských stejnokrojích. Právě orlové-legionáři byli hlavním stavebním kvádrem při zakládání ÚJČsLK. Měli již zkušenosti se spolkovým životem a zároveň také hmotné zázemí, které jim poskytovala široce rozvětvená orelská organizace, úzce spolupracující s politickým aparátem Československé strany lidové (dále ČSL). Tehdy byla ještě většina katolických legionářů členy Československé obce legionářské.⁴²⁹

Poté, co se legionáři zúčastnili orelského sletu v Brně, začali být pod záminkou podpory klerikalismu masově vylučováni z ČsOL. V listech legionářské obce docházelo k častým útokům proti klerikalismu, tj. proti projevům politického katolicismu u některých svých členů. V roce 1922 kulminoval boj proti katolickým legionářům v ČsOL. Výkonný výbor ČsOL dostal zelenou k vylučování legionářů, kteří jsou držiteli orelských členských

⁴²⁷ Vejvar, Stanislav, *Ústřední jednota čsl. legionářů-katolíků (1924-1937)*, in www.distance.cz, roč.4.

⁴²⁸ Tamtéž.

⁴²⁹ Vejvar, Stanislav, *Ústřední jednota čsl. legionářů-katolíků (1924-1937)*, in www.distance.cz, roč.4.

průkazů. Veřejně prováděná ostrakizace katolických legionářů, stejně jako útoky na římskokatolickou církev obecně, byly jedním z prvních impulsů, který vedl k intenzivnímu sbližování katolických legionářů s Československým Orlem.

...Na některých orelských slavnostech se tak objevili vedle starých rakušáckých kněží a jiných lidí s minulostí spíš horší než lepší - legionáři. Konflikt v místních organizacích ČsOL skončil tím, že byli vyloučeni ti členové, kteří by chtěli i napříště ostentativně v legionářských uniformách vystupovat na katolických parádách. Lidovci odpověděli na toto opatření založením organizace vlastní. Vydávají jednou za tři měsíce malinký časopis. Vydali několik knih, v nichž se vzácnou obratností a s velmi malým vkusem se snaží dokazovat agitační nesmysl, že legie ve svých základech byly hnutím katolickým... V ČsOL se soudí, že jejich organizace má několik set členů...⁴³⁰

Nesporná neobjektivita Václava Chába z ČsOL je tak do očí bijící, že snad ani není nutný komentář. Zvláště zmiňované čtyři pokusy politických stran *přiorganizovat si část legionářstva*⁴³¹ jsou vrcholem pokrytectví od představitele organizace, o jejímž provázání se stranou socialistickou už věděl úplně každý člověk, který se alespoň trochu o politické dění ve své zemi zajímal. Ostatně Václav Cháb po druhé světové válce bude jeden z hlavních komunistických „čističů“ uvnitř samotné Obce a stane se i jejím hrobníkem, takže o jeho morálních kvalitách by se dalo s úspěchem pochybovat.⁴³²

Je tedy pravděpodobné, že rozkol v legionářském hnutí si nepřáli bývalí katoličtí legionáři, ale spíše jejich někdejší spolubratři z fronty, kteří se ve svobodném státě změnili v nesmiřitelné nepřátele všeho katolického. Katolíci-legionáři „*nechtěli tento boj a byl jim přece vmucen*“, jak s lítostí poznamenal ruský legionář Adolf Žampach.⁴³³ Jednou z mála osobností nekatolického legionářského tábora, která se legionářů-katolíků zastala, byl generál Rudolf Medek, který napsal: „*Rozpor v názoru světovém nebránil mnohým příslušníkům církve římsko-katol., a nejen to, ale přímo organisovaným stoupencům bývalých klerikálních stran českých, aby vstoupili do legií a aby byli zařazeni do pluků třeba I. husitské divize..., my všichni jsme to vítali jako rozvoj našeho zahraničního odboje a znamení jeho postupu k vítězství, když i tyto konservativní živly berou účast a to dobrovolně... Takový Hájíček (český katolík a bankéř v Chicagu, podporovatel čs. osvobozovací akce – pozn. S. V.) nebo farář Zlámal z Clevelandu, nebo někteří bratři,*

⁴³⁰ Cháb, Václav, Několik legionářských CO a JAK, Praha, 1932, str.24.

⁴³¹ Tamtéž, str.23.

⁴³² Srovnej – ANM, fond Václav Cháb,
- Archiv ministerstva vnitra, fond Legionář č.2898.

⁴³³ Vejvar, Stanislav, c.d.

*třeba byli i katolickými akademiky nebo křesť.-sociálními dělníky a poctivě bojovali za naši věc, mají pro náš boj za svobodu větší cenu, než lečjaký nesnášenlivý a „levičácký“ nevzdělanec, nasycený frázemi, který nic, kromě věčného otravování a štvání, pro naši věc neučinil a který je dnes chce snad i vylučovati z legionářského bratrstva. Příslušníci t. zv. klerikálních vrstev, kteří si bojem nebo čestnou prací dobyli nejen legionářského průkazu, ale třeba i nějaké rány do hrudi a v každém případě čestného činu opravdového vojáka, nesmějí býti nikým vykazováni ze společného bratrstva; ale nesmějí býti ani tupeni, ani uráženi pro svoje náboženské přesvědčení.“*⁴³⁴

Na otevřené invektivy socialistických legionářů směřující proti katolickému hnutí a církvi odpověděli katoličtí legionáři politickým gestem, které vedlo k založení *Ústřední jednoty československých legionářů-katolíků*. Vedoucí orelské a legionářské osobnosti, jakými byl kupř. Cyril Metyš a František Mikuláš Žampach, začaly evidovat ty své spolubratry, kteří se hlásili ke katolickému vyznání a byli členy Čs. Orla, Odborového sdružení křesťansko-sociálního, spolků katolických tovaryšů, Omladiny a ČSL.⁴³⁵

Základním časovým zlomem, kdy v kruhu katolických legionářů padlo rozhodnutí definitivně se osamostatnit v rámci vlastní legionářské organizace, se stal rok 1923. Dne 4. října 1923 bylo z podnětu orelského ústředí, křesťansko-sociální odborové organizace a kruhu katolických legionářů rozhodnuto o svolání přípravného výboru vlastní katolické legionářské organizace, jejíž první název zněl *Jednota lidových legionářů československých (dále JLLČs)*. V přípravném výboru JLLČs zasedli Cyril Metyš, vrchní zemský učitelství rada v Brně, PhDr. D. Polanský, štábní kapitán v Praze, Arnošt Tuček, bohoslovec v Brně, dělník Theodor Rosendorf z Oslavan, úředník Michal Helešic z Břeclavi, rolník František Čoupek z Bosonoh, MVC. J. Vyšinka z Brna, dále úředník J. Vykydal a truhlář František Kopál z Brna.⁴³⁶ Pracovníci orelského ústředí sbírali informace o žijících čs. legionářích-katolících a vypracovávali kartotéku se jmény zájemců o členství v JLLČs. Už 4. května 1924 měl přípravný výbor k dispozici seznam 200 jmen bratrů legionářů, kteří se hlásili do nové katolické legionářské jednoty. Na plenární schůzi téhož dne byly schváleny stanovy a bylo rozhodnuto o tom, že budou předány ke schválení úřadům. V témže roce, v den svátku sv. Václava, se v Brně konala ustavující valná schůze *Jednoty lidových legionářů československých*.⁴³⁷

Vznik nové legionářské organizace vyvolal rozruch v Kanceláři čsl. legií. Na žádost

⁴³⁴ Medek, R.: Dva principy; in: Legie; č. 23, 1. 12. 1926;

⁴³⁵ Vejvar, Stanislav, Ústřední jednota čsl. legionářů-katolíků (1924-1937), in www.distance.cz, roč.4.

⁴³⁶ Památník ÚJČSL, Brno, 1934, str.7-9.

⁴³⁷ Vejvar, Stanislav, Ústřední jednota čsl. legionářů-katolíků (1924-1937), in www.distance.cz, roč.4.

Jednoty lidových legionářů o povolení, aby bylo příslušníkům branné moci dovoleno stát se členem této organizace, byl přednostou vypracován rozsáhlý elaborát, ve kterém bylo odhaleno, že deklarovaná apolitičnost Jednoty lidových legionářů je podvod, že se jedná o politickou organizaci Strany lidové.

Kancelář čsl. legií dovoluje si pak zvláště upozorniti, že povolení vstupu vojenským osobám do „Jednoty lidových legionářů čsl.“ by bylo nebezpečné...To zajisté by mělo za následek vnášení politických třenic do branné moci....Jednota lidových leg. je první organisace, která jest vyvolána politickou stranou a má sloužiti této straně.⁴³⁸

Je zajímavé pozastavit se při této příležitosti u pojmu katolický kněz v legiích. V ruských legiích působil český katolický kněz, kapitán P. Josef Chadim⁴³⁹ a jeden člen Řádu milosrdných bratří Metoděj Laštůvka. Tito kněží vykonávali v Rusku duchovní službu a udělovali platně svátosti těm čs. legionářům, kteří o to požádali. P. Chadim v legiích křtil i oddával. O jistém způsobu „ekumenické“ spolupráce můžeme hovořit v případě styků P. Chadima s ruským Čechem a pravoslavným knězem Němečkem, který českého katolického kněze v legiích hmotně podporoval.⁴⁴⁰

O české legionáře ve Francii se duchovně postaral český katolický exil. Na francouzské bojiště byl k čs. dobrovolníkům vyslán P. Alfons Biskup, benediktin z kláštera sv. Prokopa z Lisle v USA. Vykonával duchovní službu i v zákopech a poskytoval svátost umírajícím přímo v bitevním ohni. P. Biskup vstoupil do legií jako voják – ač měl předtím od francouzského vojenského vyslance ve Spojených státech zaručen nárok na hodnost kapitána. Československá národní rada v Paříži totiž s odůvodněním, že P. Biskup neumí francouzsky, odmítla vojenskému duchovnímu přiznat důstojnickou hodnost. Na zásah T. G. Masaryka byl P. Biskup povýšen na poručíka. Za plnění svých úkolů v boji byl P. Alfons Biskup vyznamenán francouzským válečným křížem za hrdinství.⁴⁴¹ JLLČs se měla stát útočištěm těch legionářů, kteří byli kvůli svému náboženskému vyznání vyobcováni ze zastřešující všelegionářské organizace. Hlavní těžiště měla katolická legionářská organizace na Moravě, kde za čtyři roky po ustavujícím sjezdu JLLČs měla čtyři tisíce členů, z čehož 2637 připadalo na Brno.⁴⁴²

Dne 15. února 1926 vyšlo v Brně první číslo *Věstníku československých legionářů-katolíků* (dále Věstník). V něm prohlásil sebevědomý hlas další vůli českých katolických

⁴³⁸ VHA, fond Kleg, Karton 2, 1925, č.j. 16971 Kleg, Jednota lidových legionářů čsl. v Brně.

⁴³⁹ Josef Chadim, Ruský legionář, kapitán, zemřel 30. října 1921 na rakovinu žaludku, in: Památce našich obětí pro čs. samostatnost, Brno, 1928, str.3.

⁴⁴⁰ Tamtéž.

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² Bez podpisu: Všem našemu členstvu; in: Věstník; roč. 2., č. 1-2, 26. 3. 1927, s. 6.

legionářů vystupovat v českém politickém a kulturním životě samostatně a zároveň vyzval všechny katolické legionáře ke vstupu do ÚJČsLK.⁴⁴³ V článku *Neorganisovaným legionářům-katolíkům* je zřetelně naznačen ofenzivní charakter nově tvořeného hnutí: „*Jednota československých legionářů lidových, která jako nepolitická zájmová organisace hájí kulturní stanovisko dle nauk křesťanských, potřebuje také Vaši součinnosti, aby mohla odrážeti útoky jak na nábožensky založené jednotlivce, tak i na křesťanskou společnost vůbec a mohla spolurozhodovati o budoucím kulturním postavení národa československého!*“⁴⁴⁴

V témže článku autor dále nastiňuje hlavní směry, kterými by se do budoucna měla Jednota ubírat. Katolickým legionářům mělo jít o hospodářské sdružování na solidaristickém základě. To se týkalo zakládání podpůrných a svépomocných družstev, která měla fungovat pro získávání hospodářských prostředků pro vlastní činnost jednoty. V dalším odstavci uložil Žampach katolické legionářské jednotě úkol pečovat o své staré a nemocné členy a pomáhat vdovám a sirotkům po zesnulých spolubratrech. V budoucnu to bude silný aspekt charitativní, který se vyprofiluje ze spolkové činnosti katolických legionářů.

Druhá valná hromada katolické legionářské jednoty se konala 28. září 1926 již pod hlavičkou *Ústřední jednoty čs. legionářů-katolíků*. Ministerstvo vnitra ČSR povolilo výnosem č. 17.612/1926/6 ze dne 2. 4. 1926 změnu stanov a názvu JLLČs na Ústřední jednotu československých legionářů-katolíků. První paragraf stanov hovoří o tom, že se jedná o „*národní, kulturně-vzdělávací, výchovný a podpůrný spolek nepolitický.*“⁴⁴⁵

Valné hromady se zúčastnilo 46 delegátů, kteří hovořili za 15 organizačních skupin, které dohromady čítaly 1870 členů.⁴⁴⁶ Vrcholný orgán Jednoty vydal na svém zasedání příslušné direktivy k organizační a kulturně-ideové činnosti. Došlo tady k dalšímu vyhranění Jednoty vůči jejímu okolí. Katoličtí legionáři odmítli jakékoliv kompromisy, které by vedli k rozmělnění náboženského prvku v Jednotě. Schůzi předsedal Cyril Metyš, který stál v čele ÚJČsLK. Mezi hosty zasedli kupř. předseda ČSL Mons. Jan Šrámek, poslanci lidové strany legionář Hintermüller, Bezděk, Čuřík, dále zástupce Orla Adolf Žampach atd. Je zajímavé a pro dobovou atmosféru kolem československé roztržky s Vatikánem případné, že ostatní legionářské organizace – až na Medkovu Nezávislou jednotu čsl. legionářů – zcela ignorovaly jakékoliv veřejné aktivity katolických legionářů.

⁴⁴³ Věstník čsl. legionářů-katolíků: Bez podpisu: Aby bylo jasno; Brno; roč. 1., č. 1., 15. 2. 1926; s. 1-2.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ Bez podpisu: Všem našemu členstvu; in: Věstník; roč. 2., č. 1-2, 26. 3. 1927, s. 7.

⁴⁴⁶ Tamtéž.

Na valné hromadě byl připomenut význam legionářského boje pro budoucnost a zejména svatováclavská tradice. Cyril Metyš zrekapituloval dosavadní činnost Jednoty. Jednatel Adolf Žampach pronesl řeč, ve které připomněl válečný idealismus legionářů-katolíků, kteří v čase frontových bojů neměli žádnou záruku, že jejich boj bude v důsledku korunován vítězstvím v podobě restaurování českého historického státu. Nikdo katolíkům nedával potřebnou jistotu, že jejich boj není marný, ale oni přesto „... *sloužiti chtěli a sloužili myšlence osvobození národa.*“⁴⁴⁷

Za dva roky spolkové práce se r. 1926 ÚJČsLK mohla pochlubit 20 místními či okresními organizacemi katolických legionářů a celkovým počtem 2413 řádných členů. K červnu roku 1928 stoupl počet členské základny ÚJČsLK na 3171.⁴⁴⁸ Za sebou již měli legionáři četné veřejné schůze, oslavy 28. října, mnohá divadelní představení, udílení podpor svým členům atd. Z jednání vyšel nový výbor Jednoty, jehož členy byl Cyril Metyš, Josef Krpálek, dr. Josef Vyšinka, František Čoupek, Josef Vykydal, Adolf Žampach, Ferdinand Obadálek, Josef Měchura, P. Jan Baran, Alois Navrátil, Theodor Rosendorf, P. Arnošt Tuček, František Kopal, Michal Helešic – všichni z Moravy; pouze tři členové výboru pocházeli z Čech, a to PhDr. JUDr. Dionysius Polanský, JUDr. Marek Caha, poslanec Kašpar Hintermüller, a do výboru se dostal také delegát ze Slovenska JUDr. Josef Zháněl. V předsednických funkcích tedy přirozeně převládali Moravané, neboť Jednota byla nejsilnější právě na Moravě.⁴⁴⁹

V závěrečné rezoluci ÚJČsLK zazněla hlavní výzva k členstvu, která dávala tušit, že Jednota chce působit jako bojový šik k obraně Kristova náboženství na zemi: „*Katoličtí legionáři jsou prodchnuti snahou stmeliti národ čsl. prohloubením náboženského života, který jest základnou všeho snažení a podnikání.*“⁴⁵⁰ Dále se v prohlášení praví, že katoličtí legionáři jsou připraveni spolupracovat s ostatními legionářskými organizacemi jako rovný s rovným. Žampachův příspěvek ve Věstníku o II. valné hromadě Jednoty byl doprovázen odsudkem ČsOL. Právě Československá obec legionářská byla jedinou legionářskou organizací, se kterou katoličtí legionáři nechtěli mít nic společného. V rezoluci nechybí ani sociální požadavek, týkající se zřízení nezávislého legionářského ústavu, který by sloužil potřebám starých, nemocných a osamocených legionářů a jejich rodin. Čímž se ovšem v ničem ÚJČsLK nelišila od ostatních legionářských organizací.

---

⁴⁴⁷ Nezávislá jednota čsl. legionářů zaslala II. valné hromadě ÚJČsLK svoji zdravici; viz Žampach, A.; II. valná hromada...: Věstník; roč. 2., č. 1-2, 26. 3. 1927, str.5.

⁴⁴⁸ Tamtéž, str.4.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ Tamtéž. str.5

Idea katolického legionářství měla být pokračováním národně buditeckých snah vedených v křesťanském duchu. V této myšlenkové stavbě katolíků-legionářů se zračila víra v zachování nejdůležitějšího výdobytku národní revoluce, a sice národního, nezávislého státu: „*Bojovali jsme za národní stát Čechů a Slováků a budeme bdít, aby národním zůstal.*“⁴⁵¹ Stát je však stále jen prostředek k dosažení blaha, není konečným cílem (podle katolické nauky). Proto je mu nadřazena křesťanská víra, která je primární podmínkou národního blaha. Bez dobrého křesťanského národa není, podle katolického legionáře prof. Krpálka, možné zachování vlastního státu.⁴⁵²

Tentýž legionářský myslitel hovoří o třech úkolech ÚJČsLK, které představuje pokřesťanstění (na jiném místě hovoří přímo o rekatolizaci) celého národa, blaho vlasti a uchování naší svobody. Se stejnou opravdovostí jako při bojích v legiích mají tedy nyní katoličtí legionáři nastoupit k hájení náboženských a národních zásad, vytčených ve stanovách Jednoty.

Při četbě těchto zásad je snadno pochopitelné, že katoličtí legionáři se nacházeli zcela mimo hlavní ideový proud legionářského hnutí a slova jako „rekatolizace“ působila na většinu legionářů jako rudý hadr na býka. Přesto se katoličtí legionáři snažili balancovat na hraně úcty k národnímu osvobozovacímu boji i úcty ke katolickým dogmatům a někdy i bludům. Při desetiletém výročí zborovské bitvy se roku 1927 zúčastnilo pět členů ÚJČsLK Všenárodní pouti ke zborovské mohyle, kde promluvil br. Adolf Žampach. Mezi mnoha spolky také katoličtí legionáři uctili památku padlých od Zborova a věnovali jim věnec s nápisem „*Padlým bratřím u Zborova – Ústřední jednota čsl. legionářů*“.⁴⁵³

Od prosince roku 1928 avizovala redakce Věstníku blížící se oslavy svatováclavského milénia, které se slavilo následujícího roku a těšil se na ně celý národ. Miléniové oslavy pojali katoličtí legionáři plně v duchu tradiční úcty ke sv. Václavovi a v respektu k pověstem tradovaným v našich dějinách. Katoličtí legionáři netrpěli přehnanou skromností, protože se přímo ztotožňovali s Blanickými rytíři, neboť bojovali pod svatováclavským praporem za český historický stát. Před samotnými slavnostmi v září se uskutečnila v Praze 4. července 1929 památná Národní pouť ke hrobu sv. Václava ve Svatováclavské kapli Katedrály sv. Víta. Při příležitosti tohoto manifestačního setkání byl posvěcen čs. legionářský prapor, na jehož jedné straně byly vyšity vlajky dohodových států a ČSR a na druhé byl zobrazen sv. Václav, patron čs. odboje.⁴⁵⁴

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² Památník Ústřední jednoty čsl. legionářů v Brně, 1934, str.23-26.

⁴⁵³ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1927, neevidováno.

⁴⁵⁴ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1929, neevidováno.

Věstník čsl. legionářů-katolíků se také pozastavuje u stanoviska presidenta Tomáše Garrigua Masaryka týkajícího se svatováclavského výročí i tradice Prvního patrona České země. S uznáním se první prezident ČSR vyslovil o osobnosti sv. Václava: „... Sv. Václav je mně osobností sympatickou. Podporoval křesťanství a církev, a to v jeho době bylo dílo záslužné, dílo kulturní a pokrokové... I jako politika si ho vážím pro jeho obezřetnost... nevidím nepřeklenutelného rozporu mezi ideou svatováclavskou a reformatiční. Je přece známo, že Hus a husité sami sv. Václava ctíli... Hned po prvních Husových slavnostech dohodli jsme se se Švehlou, že roku letošního vláda sama uspořádá manifestaci svatováclavskou, ovšem politickou. Bohužel zákeřná nemoc Švehlova tento plán překazila.“⁴⁵⁵

Při příležitosti tisíciletého výročí mučednické smrti sv. Václava vydali katoličtí legionáři spis Svatý Václav patronem čsl. odboje na Rusi. Jeho autorem je člen ÚJČsLK Emil Dostál a kniha je vybavena množstvím dokladů o svatováclavské účtě v čs. legiích v Rusku za 1. světové války.⁴⁵⁶

Čtvrtého července 1929 se v 8,30 hodin zúčastnili katoličtí legionáři za Ústřední jednotu československých legionářů-katolíků mše sv. v chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Na Hrad pochodovali ze svých ubytoven ve spolkových domech na Strahově v ukázněných vojenských řadách a za zvuku vojenské hudby pátého pěšího pluku T. G. Masaryka. Celkem se pochodu a náboženských slavností zúčastnilo 171 příslušníků ÚJČsLK. Z toho nejpočetnější byla skupina ruských legionářů, jichž se dostavilo 117. Následovalo 44 legionářů italských a 10 francouzských.⁴⁵⁷ Osmnáct legionářů mělo na sobě orelský stejnokroj. Uniformované legionáře vedl první místopředseda ÚJČsLK br. podplukovník Theodor Novák, ministerský rada v Praze.

Přibíjení hřebů do žerdi praporu se zúčastnili: za vojenské oddělení KPR plukovník Seidl, velitel posádky Velké Prahy generál Bartoš, generál Bílý, za Kruh přátel Nezávislé jednoty čsl. legionářů gen. Horák, za Nezávislou jednotu čsl. legionářů major Bíbl, za Družinu čsl. legionářů B. Nesnídal, člen francouzské vojenské mise plukovník Roques, vojenský duchovní Mons. Kepka a další.⁴⁵⁸

Následujícího dne 5. července 1929, pochodovaly řady katolických legionářů Prahou. Spolu s nimi pochodovali hlavním městem republiky orlové ve svých krojích.⁴⁵⁹ V

⁴⁵⁵ Legionáři – svatému Václavu; in: Věstník; roč. IV., č. 2, 6/1929, s.2.

⁴⁵⁶ Dostál, Emil, Svatý Václav patronem čsl. odboje na Rusi, Praha, 1929.

⁴⁵⁷ Bez podpisu: Svatováclavské oslavy legionářů v Praze; in: Věstník; roč. IV., č. 3, 9/1929, s. 2.

⁴⁵⁸ Dostál, Emil, Svatý Václav patronem čsl. odboje na Rusi, Praha, 1929, s. 18.

⁴⁵⁹ Památník Ústřední jednoty čsl. legionářů v Brně, 1934, str.25.

11 hodin byla čtyřčlenná delegace katolických legionářů, tvořená bratry Metyškem, Novákem, Žampachem a Polanským, přijata prezidentem republiky T. G. Masarykem. Během dvacetiminutového přátelského rozhovoru, když Masaryk svým legionářům podle bratrského zvyku tykal, předali funkcionáři ÚJČsLK panu prezidentovi pamětní listinu s věnováním a jeden výtisk knihy F. M. Žampacha *Katolíci v zahraničních bojích o československou samostatnost*.⁴⁶⁰

Prezident se údajně živě zajímal o katolické legionářské hnutí a zdůraznil nutnost svorné práce všech členů legionářského bratrstva. Svoji účast na svatováclavské slavnosti ukončili katoličtí legionáři jako ostatní legionáři - položením věnce ke hrobu Neznámého vojína na Staroměstské radnici.

ÚJČsLK měla k 1. září 1929 3379 řádných členů a dalších 1973 katolických legionářů evidovala v jiných katolických spolcích. Koncem roku 1929 již, jistě také pod vlivem mohutného zviditelnění katolických legionářů během národních svatováclavských oslav, stoupá počet členstva ÚJČsLK na 3396. Vedle toho se do spolkové práce přihlásilo dalších 440 tzv. evidenčních členů, kteří nahlásili na brněnském ústředí jednoty svá jména, ale do práce ÚJČsLK se přímo nezapojili. Těchto „pasivních“ členů bylo tedy dohromady 2413. Celkový počet členstva jednoty k 1. listopadu 1929 činí 5809.⁴⁶¹

Minul čas slavností a přihlásily se opět staré problémy, které vázaly síly katolických legionářů. Často se tato energie katolických legionářů musela vcelku zbytečně vybíjet v otevřených sporech a tahanicích s jinými legionářskými organizacemi. V srpnu 1929 uspořádala ČsOL písemnou anketu, jejímž cílem bylo zjistit podmínky pro opětné sjednocení všech legionářů pod jednou hlavičkou. Byl to tah směřující k napravení někdejšího rozkolu v celém hnutí. Do ankety se přihlásil za katolické legionáře br. Adolf Žampach. Ve svém přípisu reagoval na nesprávné důvody, týkající se odchodu některých legionářů z ČsOL. Znovu upozornil na fakt, že orlové-legionáři byli za svoji účast na orelském sletu r. 1922 vyloučeni bez dalšího zdůvodnění z všelegionářské organizace. Zároveň Žampach podrobil kritice současný stav v ČsOL, který podle něho není opravdu legionářsky bratrský, neboť z legií za války se také nevylučovalo a různost názoru či náboženského vyznání se tam obecně tolerovala. Vyloučit někoho z legií na Rusi či jinde kvůli jeho veřejnému přihlášení ke katolickému náboženství by bylo nemyslitelné. Legionáři mohli být postiženi vyloučením z legií a posláním do internace jen za nečestné jednání. S takovým přístupem k náboženskému a ideovému vyznání svých členů, jaký

---

⁴⁶⁰ Tamtéž.

⁴⁶¹ Bez podpisu: Pět let práce...; in: Věstník; roč. 4., č. 4, 12/1929, s. 1

předvedla ČsOL po orelském sletu r. 1922 a několikrát poté, nemůže, podle br. Žampacha, tato nejsilnější a většinově socialistická legionářská organizace aspirovat na to, že jí do budoucna budou katoličtí legionáři důvěřovat.⁴⁶²

Redaktor Žampach vidí jedinou možnost, jak sjednotit znesvářené či vzájemně se ignorující legionářské skupiny. Tou cestou je společné dorozumění v základních životních problémech všech legionářů a solidární pomoc na poli sociálním. Na základě této sociální solidarity může být postupně oživen i tradiční legionářský duch, který legionáře, podle Žampachových slov, nikdy ve skutečnosti neopustil. Čelný funkcionář ÚJČsLK tedy rozvinul tezi o duchovním, mravním a sociálním sjednocení legionářů, které se má uskutečňovat postupně na podkladě primárního zlepšení osobních vztahů mezi jednotlivci a skupinami. O jakékoliv podobě institucionálního sjednocování legionářských spolků Žampach v žádném případě neuvažuje, neboť se obává možné hegemonie nejsilnějšího legionářského subjektu.⁴⁶³

Jak už bylo výše uvedeno, existovala jakási příležitostná podpora či přízeň Nezávislé jednoty československých legionářů vůči ÚJČsLK. V čele Nezávislé jednoty stál legendární ruský legionář a básník Rudolf Medek. Zdánlivě přátelské vztahy obou organizací však často zaskřípaly. A to z jednoduchých důvodů.

NJČsL byla organizací oficiálně sice nadstranickou a všennárodní, ale také bezkonfesijní. A právě tento třetí atribut neměla ÚJČsLK, jejíž členstvo se ve svých stanovách přihlašovalo veřejně ke katolictví. Člen předsednictva ÚJČsLK br. Krpálek kritizuje v článku *My a Nezávislá jednota*⁴⁶⁴ z roku 1932 některé výpady Medkových novin Legie. V říjnu 1932 byl v Legii otištěn článek zpochybňující ostentativní katolictví, kterým se ÚJČsLK projevuje na veřejnosti.⁴⁶⁵ Pisatel uvedený pod značkou *-nl* radí katolickým legionářům akcentovat více prvek národní a státní. Náboženství pak mají zasunout do pozadí, jinak má údajně hrozit katolíkům-legionářům trvalá izolace od všeho ostatního legionářského bratrstva. Nezávislá jednota radí katolickým legionářům, aby svoji víru stáhli ze společenského dění.⁴⁶⁶

Ostatně nemá velkého opodstatnění zkoumat, jaké byly vztahy mezi ÚJČsLK a oběma politickými legionářskými organizacemi, když to svého času legionářští katolíci zcela jasně deklarovali v „Památníku Ústřední jednoty čsl. legionářů v Brně“, který svým

---

⁴⁶² Žampach, A.: Okolo sjednocovací akce legionářů; in: Věstník, roč. 4, č. 4, 12/1929, s.8.

⁴⁶³ Žampach, A.: Okolo sjednocovací akce legionářů; in: Věstník, roč. 4, č. 4, 12/1929, s.9.

⁴⁶⁴ Krpálek, J.: My a nezávislá jednota; in: Věstník, roč. 7, č. 5-6, 1932, s. 1-4.

⁴⁶⁵ Tamtéž, str.1.

⁴⁶⁶ Tamtéž.

nákladem vydali v roce 1934, při příležitosti desátého výročí činnosti: *Program ÚJČsL – 1. Katolicismus, 2. Vlastenectví a státnost, 3. Sociální spravedlnost v duchu známých papežských encyklik...Zvláště prvním bodem se lišíme ode všech ostatních legionářských organizací, které jsou více nebo méně katolicismu nepřátelské...v tomto bodě se rozcházíme s ČOL, která, řídící se duchem marxisticko-materialistického světového názoru, je nepřátelská všemu nábožensko-spiritualistickému pojmání života jednotlivce i národa, a s Nezavislou jednotou, která sice uznává význam náboženství pro národní celek, ale podřizuje je národnosti a nacionalismu. Náboženství je těmto legionářům jen prostředkem k zmohtnutí a zušlechtění nacionalismu. Přitom je jim jedno, jaké náboženství to je. V duchu mladočeského akatolického liberalismu a reformaci přejícímu realismu vyzdvihující proti katolicismu husitství a hlásající obrodu národa darvinisticko-positivistickým učením Tyršovým a protikatolickým sokolstvím.*⁴⁶⁷

Tyto řádky i následující odstavce usvědčují ÚJČsLK z tradičního katolického pokrytectví a falše. V projevech určených české veřejnosti katolíci nastavovali příjemnou a státotvornou demokratickou tvář, běžně se odvolávali na Masaryka, kterého na rozdíl od Obce nepodezírali z marxismu (i když Obec byla *de facto* mluvčím Hradu), opakovali státotvorné fráze jako ostatní. Avšak ve vnitrostranických tiskovinách se běžně psalo o nekatolicích jako o lidech pomýlených a méněcenných a mezi řádky byl cítit všude přítomný revanšismus, který naplno vypukl koncem roku 1938.⁴⁶⁸

Např. bratr Krpálek vykládá celou otázku týkající se toho, jaký prvek má mít nad kterým supremaci – jestli náboženský nad národním, či naopak, z tohoto úhlu pohledu: Program odboje byl prvořadě národní, nikoliv humanitářský či protináboženský. Bez náboženství není možný trvalý rozkvět našeho národa.

„Společným cílem všech legionářů bylo dobytí národní samostatnosti. Cíle bylo dosaženo a nyní jde o to, jak zajistit národní svobodu, jak ji využít a jak ji vyplnit. „Obávám se, že národnost sama o sobě, již chybí další obsah myšlenkový, nestačí vyplnit život ani vzdorovati smrti“. Tak napsal Arne Novák v Lumíru po své návštěvě orvietského dómu. Jaký další obsah dávají národní myšlenky naši „nezavislí“? Kromě starého liberalismu s jeho areligiosností a úpadkového, protikatolického sokolství několik frází o husitství a všenárodnosti. ČOL pak socialism, humanitářství a protikatolický boj. My chceme pracovat k mravní obrodě národa na jedině možném základě náboženském a k plnému rozvíjení národních schopností a možností se stálým zřetelem k pozemskému štěstí a

⁴⁶⁷ Památník ..., c.d., str.29-30.

⁴⁶⁸ Srovnaj - Památník Ústřední jednoty čl. legionářů v Brně, 1934.

*věčné blaženosti jednotlivce. Za nejdokonalejší náboženství, které dovede plně uspokojit člověka, které dává odpověď na každou palčivou otázku a při tom, jak nás nezkomolené dějiny učí, nejlépe odpovídá naší národní povaze, pokládáme katolicism.*⁴⁶⁹ Při této argumentaci se Krpálek odvolával na politickou autoritu prezidenta Masaryka a na jeho vysoké hodnocení úlohy náboženství v lidské společnosti.

Jak tomu fakta nasvědčují, získávala si ÚJČsLK zvláště mezi sekcemi ČSL a v řadách katolických spolků stále větší zájem a úctu. Vzrůstající zájem o Jednotu dokumentuje kupř. V. valný sjezd delegátů ÚJČsLK, konaný v Brně ve dnech 1. – 2. října 1932. V úvodu zasedání pozdravili legionáře postupně zástupce města Brna dr. Kadlec, ředitel Koukal ze Všeodborového sdružení křesťanského dělnictva a zaměstnanectva, dále zástupci Katolické omladiny, zemského vojenského velitele, Jednoty duchovenstva, poslanci, lidoví živnostníci, katoličtí učitelé, delegáti SSS (Sociální studentské sdružení – středoškolská studentská katolická organizace) a Svatováclavské ligy. Sjezd také osobním telegramem mezi jinými pozdravil ministr unifikací a předseda ČSL Mons. Jan Šrámek.⁴⁷⁰

Sjezd byl zahájen návrhem na zaslání holdovacího telegramu prezidentu republiky, pozdravu ministru Šrámkovi, papežskému nunciovi, arcibiskupům Kašparovi, Prečanovi a Kordačovi a biskupu Kupkovi. Všechny zdravice byly odeslány.

Rokování sjezdu se odehrávalo za světové hospodářské krize. Tato skutečnost se také odrazila v programu sjezdu, kde přednost dostaly problémy spojené s tíživou situací některých bratrů legionářů. V této souvislosti zmínil br. jednatel Žampach spolupráci Jednoty s Kanceláří čs. legií a se Sociálním ústavem legionářským v uplynulé době.⁴⁷¹

Jednatel dále načrtnul organizační strukturu Jednoty. Tvoří ji tři místní skupiny, třicet čtyři okresních, jedna zemská a jedna zahraniční. Za nejaktivnější byly prohlášeny skupiny v Brně, Olomouci a Praze. Zajímavé je sociální složení členstva. Většina členstva, tj. 49,3% (2591 osob) jsou dělníci, zatímco inteligenci představuje pouze 15% (788 osob). Jak ze statistické zprávy jednatele Žampacha také vyplývá, zemřelo k roku 1932 v ČSR 155 katolických legionářů.⁴⁷²

Tajemník ústředního sekretariátu br. JUC. J. Hudec informoval plénium o početním stavu členstva Jednoty, který k 30. září 1932 činil 5257 řádných členů. Na pořadu dne však byla zejména sociální otázka v ÚJČsLK. V rámci tohoto ožehavého tématu podal ústřední tajemník Hudec zprávu o práci sekretariátu Jednoty. Z ní je podstatná část týkající se

⁴⁶⁹ Tamtéž.

⁴⁷⁰ Památník ..., c.d., str.31-35.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Bez podpisu: V. valný sjezd delegátů; in: Věstník; roč. 7., č. 5-6, 1932, s. 4.

Svatováclavského podpůrného fondu legionářského (dále SPFL). Díky sociální péči ÚJČsLK bylo v nemoci, nezaměstnanosti aj. podporováno 237 bratrů. Ve prospěch tohoto sociálního díla bylo vynaloženo šedesát tisíc korun. K této částce přispěl Sociální ústav legionářský částkou 32 300 Kč. SPFL přispěl pro účely sociální akce částkou 29 800 Kč a týž fond při ÚJČsLK poskytl věcné dary v hodnotě 7000 Kč k Vánocům pro legionářské děti. Do čela nově zvoleného výboru SPFL byl navržen a jednohlasně zvolen br. Cyril Metyš, t. č. vrchní účetní tajemník z Brna. Majetek ÚJČsLK byl k datu valné schůze vyčíslen na 30 970,90 Kč.⁴⁷³

Legionářský sjezd se 2. října 1932 shodl na třináctibodovém seznamu požadavků, které formuloval první místopředseda ÚJČsLK JUDr. a PhDr. Dionysius Polanský. Zmíněné požadavky vytyčily budoucí strategii a směr činnosti Jednoty a pole její působnosti. Prvním bodem byl protest proti „*dosavadní protináboženské výchově školní...*“⁴⁷⁴ a jasný postulát týkající se výuky katolického náboženství pro katolické žáky a studenty na úrovni škol národních, měšťanských a středních. Úvodní bod *Požadavků* také dosti razantně požaduje odstranit všechny protikatolické slovní útoky ve státem schválených učebnicích. Protest v závěru tohoto bodu je namířen proti státem vynucované účasti katolické mládeže na shromážděních s protikatolickým zaměřením. Tyto diskriminace si pak katolíci vynahradili v době druhé republiky, kdy naopak katolíci diskriminovali a šikanovali všechny nekatolíky - ale o tom podrobněji až v dalších kapitolách.⁴⁷⁵

Na VI. valné schůzi ÚJČsLK v Brně 7. dubna 1935 došlo k důležitému posílení ÚJČsLK. Byla zde totiž po vzoru jiných legionářských organizací založena Jednota přátel čsl. legionářů-katolíků (JPČsLK, Jednota přátel, JP). Sídlem Jednoty přátel se na oplátku stala Praha. Členy Jednoty přátel se stali nelegionáři jako např. Mons. Jan Šrámek (jaké překvapení!).⁴⁷⁶

Tento podpůrný spolek měl dlouho pověst pouze reprezentativní, neboť jeho členy se stávali významné osobnosti čs. lidové strany a církevní hierarchie. Jednota přátel se proto nikdy nestala masovou organizací, jak o tom svědčí např. referát br. Krejčího, který na VI. valné schůzi ÚJL informoval delegáty o malém zájmu především politicky angažovaných katolíků vstupovat do vznikající JP. Ani později se na tomto faktu nic nezměnilo.

---

⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ Bez podpisu: V. valný sjezd delegátů, Požadavky katolických legionářů; in: Věstník; roč. 7., č. 5-6, 1932, s. 7.

⁴⁷⁵ Srovnej - Rataj, Jan, O autoritativní stát, Praha, 1997.

⁴⁷⁶ Bez podpisu: VI. valná schůze ÚJL; in: Věstník; roč. X., č. 1-2, Brno 5/1935, s. 4-5.

Jedním z častých témat katolických legionářů byla otázka porušení přísahy dané rakouskému císaři a pronesení přísahy nové – legionářské. Zásadní problém, zda jsou legionáři zpřísahanci, či ne, když porušili slib věrnosti daný rakousko-uherskému císaři, rezonoval ještě dlouho do třicátých let. Katoličtí legionáři se nikterak nevyhýbali tomuto ožehavému tématu.

Roku 1935 v této souvislosti analyzoval zmíněný problém br. Krpálek ve Věstníku čs. legionářů-katolíků. Předně pokládal přísahu v rakousko-uherské armádě za „křivou přísahu“, tj. přísahu z donucení, přísahu, která se nesrovnávala s vlastním morálním přesvědčením většiny českých lidí.⁴⁷⁷

Gordický uzel přetíná br. Krpálek v okamžiku, když prohlašuje, že člověk je plně oprávněn porušit přísahu v okamžiku, kdyby její splnění zabránilo vykonání vyššího dobra. Z hlediska našeho postavení v Rakousku-Uhersku a existenčních vyhlídek slovanských Čechů po případném vítězství centrálních mocností bylo pro Čechy, včetně katolických Čechů, jednoznačně vyšším dobrem zachovat svůj národ a – naskytne-li se příležitost – obnovit také svůj starý samostatný stát než bojovat na straně Rakouska-Uherska a Německa.⁴⁷⁸

Zájmy Čechů a zájmy rakousko-uherské monarchie stály v 1. světové válce v ostrém protikladu. Navíc národní zájem český byl pro nás vyšší než imperiální válečný zájem Vídně. Proto byl postup československých legionářů a jejich snahy vymanit náš národ z německého područí krokem plně legitimním a z teologického hlediska nenapadnutelným. Nejen laici, ale i klérus ospravedlňoval dezerte českých vojáků k armádám Dohody: „*Byli český voják za světové války přesvědčen, že věc naše je spravedlivá a věc rakouská nespravedlivá, nehřešil přeběhnutím,*“ píše katecheta a teolog dr. Otakar Tauber.⁴⁷⁹

Legionářský redaktor neváhá příkře odsoudit Rakousko za jeho chování k Čechům: „*Habsburkové... necítili s českým národem,... oloupili ho o jeho práva, o jeho samostatnost, usilovali o jeho potlačení, vydali ho jako národ, podle svého názoru druhořadý a méněcenný, nespravedlivě na pospas privilegovaným Němcům a Maďarům. Rakousko nebylo naší dobrou matkou, nýbrž zlou macechou, nepřítelkyní, utlačovatelkou.*“⁴⁸⁰

Přirozených úbytkem členstva a politickým vývojem spějícím k Mnichovu se pomalu koncem 30. let 20. věku uzavírala i hlavní životní kapitola ÚJČsLK. Roku 1937 přestal

⁴⁷⁷ Krpálek, J.: Jsme křivopřísežníci?; in: Věstník; roč. X., č. 1-2, Brno 5/1935, s. 2.

⁴⁷⁸ Krpálek, J.: Jsme křivopřísežníci?; in: Věstník; roč. X., č. 1-2, Brno 5/1935, s. 2.

⁴⁷⁹ Vejvar, Stanislav, c.d.

⁴⁸⁰ Krpálek, J.: Jsme...; c.d., s. 3-4.

vycházet Věstník a zbytek členstva se stále více sblížoval s orelskou organizací, která se katolických legionářů otcovsky ujímala. Úplný konec ÚJČsLK nastal 3. března 1939, když se sloučila s nově vzniklou Národní jednotou legionářskou (bývalá Nezávislá jednota čsl. legionářů), která však existovala jen několik týdnů, jestli vůbec. Nadále fungovala podpůrná Jednota přátel čs. legionářů-katolíků.⁴⁸¹

Přes markantní sociálně-charitativní prvek v činnosti ÚJČsLK se katoličtí legionáři nezaměstnávali pouze hospodářskou agendou. Naopak nevynechali jedinou příležitost, kdy se mohli zúčastnit náboženských oslav a poutí. Aktivita jednotlivců zasahovala také do politického boje. Vzpomeňme jen na Kašpara Hintermüllera, prvorepublikového lidoveckého poslance v Národním shromáždění.⁴⁸²

Někteří katoličtí legionáři, kteří byli aktivními členy lidové strany, se ještě dlouho po utlumení spolkové činnosti katolické legionářské jednoty angažovali v politice. Například dr. Dionysius Polanský, někdejší vedoucí pražské skupiny ÚJČsLK, zamířil do vysoké politiky už ve třicátých letech a po 2. světové válce, v poměrech osvobozeného Československa, dosáhl členství ve Výboru Československé strany lidové, do něhož byl zvolen na poválečném sjezdu strany ve dnech 1. – 2. dubna 1946 v Praze.⁴⁸³

Jestliže se katoličtí legionáři snažili celých dvacet let republiky přesvědčit ostatní legionáře i širokou veřejnost, že jsou stejně demokratičtí a státotvorní jako většina legionářů, pak veškeré jejich práce přišla vniveč během několika měsíců na přelomu let 1938 a 1939, kdy se katolíci stali hlavními nositeli a propagátory návratu ke starým časům. Katolíci veřejně zatracovali vznik Československé republiky, kterou označovali jako stát bezbožníků a kacířů, snažili se o návrat rakouských habsburských poměrů, pronásledovali Židy a především ve školství diskriminovali ateisty i nekatolíky. Tím katolictví ztratilo i ty zbytky důvěry u českého obyvatelstva, které ještě starší generace měla z dřívějších dob zažité. A tak zůstalo v platnosti, že idea československého legionářství je neslučitelná s katolictvím. Ke cti katolických legionářů slouží jejich veřejná zdrženlivost ve zmiňovaném období druhé republiky.⁴⁸⁴

Přidružená „Jednota přátel katolických legionářů“ vznikla v roce 1936 (přesně 27.5.1936)⁴⁸⁵ a předsedou se stal JUDr. a PhDr. Dionysius Polanský. Jednalo se o podobný trik jako u ostatních organizací – jak zvýšit počet členů pomocí rodinných příslušníků

⁴⁸¹ Venkov, 5.3.1939, Všichni legionáři do Národní jednoty legionářské, str.3.

⁴⁸² Srovnaj – www.psp.cz

⁴⁸³ VHA, fond SIL, k.5,Korespondence 1936-1939, neevidované.

⁴⁸⁴ Srovnaj - Rataj, Jan, O autoritativní stát, Praha,1997.

⁴⁸⁵ AHMP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/2404, č.j. 17412 S. II.

legionářů. Jednota zanikla společně s Ústřední jednotou v srpnu 1939 a při poválečném pokusu „Jednotu přátel katolických legionářů“ obnovit, se jim z Policejního ředitelství dostalo této odpovědi:

„...Podáním ze dne 7.prosince 1945 oznámili poslední odpovědní zástupci spolku a to přímo ministerstvu vnitra, že spolek hodlá obnoviti činnost...Ministerstvo vnitra žádá, aby zástupci hlavního i pobočného spolku byli upozorněni, že z hlediska brannosti státu je nežádoucí, aby vedle jednotné legionářské organizace, již je spolek „Československá obec legionářská“ existovaly ještě další organizace legionářů a jejich přátel.“⁴⁸⁶

Legionáři na Slovensku

Slovenští legionáři měli od samých začátků legií nevděčné postavení. Jestliže chtěl československý zahraniční odboj v čele s Tomášem Masarykem uspět u spojenců v úsilí o samostatný stát, musel vystupovat jednotně a srozumitelně. Proto se od samého počátku razila teorie jediného československého národa, ve kterém nebylo místo pro odlišnosti. Slovinci ve francouzských a ruských legiích byli sice soustředěni do konkrétních pluků, ale nějaký dualismus, pomlčky nebo autonomie byly chápány jako akt směřující proti úsilí o samostatný stát. Vždyť i Slovák Milan Rastislav Štefánik tvrdil, že Slovinci a Češi jeden národ jsou.⁴⁸⁷

Slovenská historiografie sice po roce 1993 situaci Slováků v legiích a v meziválečné čs. armádě popisuje jako do nebe volající křivdu, ale ve skutečnosti k ústrkům na národnostním základě nedocházelo. Slovenština sice nebyla oficiálním jazykem, ale při běžném styku se slovenštinou normálně používalo stejně jako francouzštinu, ruštinu či němčinu, což byly jazyky mezi legionáři nejpoužívanější. Hlavní důraz byl kladen na již zmiňovaný dojem jednoty, Slováky později nepěkně nazývaný „čechoslovakismus“.⁴⁸⁸

Po konci bojů s Maďarskem v roce 1919 docházelo k postupnému propouštění bývalých důstojníků uherské armády pro státní a národní nespolehlivost až v čs. armádě zbylo jen asi 80 slovenských důstojníků, z nichž většinu tvořili legionáři.⁴⁸⁹ Nízký počet slovenských důstojníků neplynul ani tak z nějaké diskriminace jako spíš z důvodů malého zájmu, nízkého vzdělání a skutečnosti, že na Slovensku nebyla vojenská akademie.

---

⁴⁸⁶ Tamtéž, č.j. 9690,S.II.

⁴⁸⁷ Sychrava, Lev, Z mých vzpomínek na Štefánika, Praha,1929, s. 5.

⁴⁸⁸ Štefánský, Václav,Generál Ferdinand Čatloš, Bratislava, 1998, str.20-23.

⁴⁸⁹ Štefánský, Václav,Generál Ferdinand Čatloš, Bratislava, 1998, str.22.

První legionářskou organizací na Slovensku byla „Organizácia československých legionárov pre Slovensko“, která vznikla 14. prosince 1919 v Bratislavě.⁴⁹⁰ Ač název je slovensky psaný, ve skutečnosti zakládajícími členy byli Češi, kteří sloužili na Slovensku, ať už v armádě, četnictvu nebo na poště. Organizace chtěla sjednotit legionáře na základě teritoriálním a vůči již existujícím organizacím Svazu a Družině zaujala vyčkávací postoj. Oba spolky se snažili „Organizáciu“ získat pod svá křídla a levicovému Svazu se to v květnu 1920 podařilo.

V případě umisťování legionářů do státních služeb na Slovensku docházelo k plnění oné zákonné kvóty 50 % mnohem snadněji než v českých zemích. Jednak legionáři české národnosti měli obecně vyšší kvalifikaci a vzdělání než slovenští zaměstnanci, jednak i ze státně politického hlediska bylo záhodno promítnout legionářský státotvorný duch do zatím převážně maďarského úřednictva na Slovensku. Nakonec i nevzdělaným a nekvalifikovaným legionářům české a slovenské národnosti bylo státem umožněno doplnit si znalosti a dovednosti v různých kurzech. Například v období od srpna 1919 do srpna 1922 bylo na Slovensku do státních služeb přijato celkem 4 511 zaměstnanců a z toho 2 235 legionářů, což je téměř polovina.⁴⁹¹

Jak už bylo řečeno, počet organizovaných legionářů na Slovensku se v roce 1920 počítal na desítky a k tomu se ještě převážně jednalo o legionáře české národnosti. Bylo tedy jasné, že legionáře čeká mnoho tvrdé práce. Ta začala už během první volební kampaně, která byla v celé republice vnímána jako plebiscit, zda Slováci souhlasí s připojením k českým zemím či ne. Volebním legionářským lídrem, jestli se to tak dá říci, byl dr. Markovič, kandidující za čs. sociální demokracii. Práce legionářů v předvolebním boji byla dosti drsná a měla jen velmi málo společného s demokracií. Například, pokud nějaký list vytiskl článek, který se legionářům nelíbil, ministr pro Slovensko na jejich nátlak takový časopis zakázal na týden, na měsíc nebo úplně. Po volbách již začala postupná trpělivá práce na budování odboček ČsOL ve větších slovenských městech a neodmyslitelné stavění a odhalování legionářských pomníků. V případě Štefánikově se jednalo až o uměle vytvořený kult osobnosti.⁴⁹²

Většina organizací legionářů si v průběhu dvacátých let vytvořila své sesterské pobočky i na Slovensku, včetně dominantní Československé obce legionářské (její

⁴⁹⁰ Šťastný, Květoslav, Jak jsme začínali na Slovensku?, in Československí legionáři v osvobodenej Bratislave, Bratislava, 1931, str.40.

⁴⁹¹ Krajčovičová, Natália, K otázke zamestnávania legionárov v štátnych a verejných službách v prvých rokoch ČSR, in Česko-Slovenská historická ročenka, 1997, str.195.

⁴⁹² Šťastný, Květoslav, Jak jsme začínali na Slovensku?, in Československí legionáři v osvobodenej Bratislave, Bratislava, 1931, str.38-41.

slovenská odbočka v roce 1931 měla 988 členů⁴⁹³). Ta se však kromě názvu a jazyka od své starší pražské sestry příliš nelišila⁴⁹⁴ a tak se budeme zabývat jedinou svébytnou slovenskou organizací, která nesla název „Sdružení slovenských legionářů“.

Sdružení vzniklo v srpnu 1926 v Turčianskom Svatém Martine a jejím zakladatelem byl major Jozef M. Országh⁴⁹⁵. Datum vzniku i deklarovaná snaha odpolitizovat legionářské hnutí dává tušit, že Sdružení mělo velmi blízko k Nezávislé Jednotě čsl. legionářů. ČsOL není u Sdružení prezentován jako nepřítel, ale spíše jako český byrokratický kolos, který se valí dál bez ohledu na slovenské potřeby. Nezávislá jednota je hodnocena příznivěji, ale i jí je vytýkána přílišná zpolitizovanost. Naproti tomu postoj obou velkých organizací ke SSL je rozpačitý, obě se shodují v tom, že se tím tříští legionářské hnutí a oslabuje jejich vlastní postavení na Slovensku.⁴⁹⁶

Tiskový orgán Sdružení s názvem „Nové časy“ vyšel poprvé 22. prosince 1927 a titulní strana s jakýmsi programovým prohlášením se ničím neliší od ostatních českých legionářských organizací. Hlavní důraz je kladen na hmotné zabezpečení legionářů, vdov a sirot. Nikde není ani zmínka o něčem, co by bylo možné považovat za slovenský nacionalismus nebo dokonce separatismus.⁴⁹⁷ Tento časopis se v roce 1934 přejmenoval na „Legionářské hlasy“, protože prý starý název dostatečně jasně nevyjadřoval své zaměření.

Zvláštností Sdružení slovenských legionářů spočívala v tom, že minimálně desetinu jejich členů tvořili čeští legionáři žijící a hlavně pracující na Slovensku. Slovenských místních legionářů podle zákona bylo málo, velká část vstoupila do legií až po 28. říjnu 1918, většinou v souvislosti s boji na Slovensku koncem roku 1918, část Slováků tvořili občané USA, kteří se po válce vrátili do zámorí. Navíc společenské postavení legionářů bylo na Slovensku mnohem méně prestižní než v Čechách.⁴⁹⁸

Podle údajů Památníku odboje, který vycházel z celkového počtu 145 450 legionářů, dosahovali Slováci údajně čísla 41 327.⁴⁹⁹ Tyto propočty ovšem pokulhávají, protože jsou do nich započítáni i Američané slovenského původu, kteří válčili v řadách americké armády. Věrohodnější jsou údaje, které hovoří o 10% Slováků v ruských legiích, 60 % ve francouzských legiích a 5 % v legiích italských, i zde však nesedí procentuální vyjádření u

⁴⁹³ Československí legionáři..., c.d., str. 116.

⁴⁹⁴ V tiskovém orgánu ČsOL pro Slovensko „Legionár“ byla dokonce asi třetina textů tištěna v češtině.

⁴⁹⁵ Jozef Miroslav Országh (1882-1939), po gymnáziu odešel do Ruska, odkud posléze zakotvil ve Varšavě jako prokurista firmy příbuzného. Člen spolku „Česká beseda“. V září 1914 se účastnil jako zástupce Slováků audience u cara. Člen „České družiny“ a „Svazu československých spolků na Rusi“, in Fidler, Jiří, Zborov 1917, Brno, 2003, str. 201.

⁴⁹⁶ VHA, fond SIL, k.1-2, Korespondence, neevidováno.

⁴⁹⁷ Nové časy, č.1, 22.12.1927, str.1.

⁴⁹⁸ Nové časy, č.12, 25.11.1928, str.3.

⁴⁹⁹ Nové časy, č.12, 25.11.1928, str.5.

francouzských legií. Tam pouze u 23. pluku Slováci ze Spojených států tvořili polovinu, u ostatních pluků menšinu. Procentuálně snad může být v případě francouzských legií řeč maximálně o 30 %. Celkem tedy údajně zhruba 15 000 slovenských legionářů.⁵⁰⁰

Naprosto přesný počet slovenských legionářů podle zákona určila evidenční skupina Kanceláře čs. legií takto: 5 143 z ruských, 526 z italských a 1610 z francouzských legií. Celkem tedy 7 279 legionářů slovenské národnosti.⁵⁰¹ Tomu by i odpovídal údaj listu „Legionář“ z roku 1923, podle kterého žilo na Slovensku už pouze 6 000 slovenských legionářů, z nichž bylo nezaměstnáno 2 % bratrů, konkrétně 120 mužů, což je neskutečně nízké číslo.⁵⁰² Zdálo by se tedy, že v porovnání s českými zeměmi si Slováci-legionáři neměli na co stěžovat.

Dokonce v roce 1924 Kancelář čsl. legií ve snaze pomoci negramotným slovenským legionářům k zisku zaměstnání otevřel v Bratislavě, kde žilo přes 2000 legionářů, kurz učiva IV. třídy školy měšťanské. Do kurzu však nastoupilo pouze 13 Čechů a 7 Slováků, zakrátko však 4 odstoupili.⁵⁰³

Takto však viděl v polovině třicátých let situaci na Slovensku ruský legionář Paľo Skalický: „*Za takových okolností nepřátelství den ode dne se přirostřovalo, očividně rostla nenávist a zášť, což později vyvolalo nemilé dojmy mezi našimi občany. Jestliže do té doby nás obdivovali, na každém kroku vzpomínali, ba naše hrdinství přímo obdivovali, pomalu začali se občané od nás odvracet, vidíc mezi námi jen neustálé spory, hádky a rozkol. A tak v době, kdy jsme mohli všechno získat a být významnou složkou ve státě, začali jsme ztrácet na významu. A tak naše oslavování zvrhlo se v pohrdání a výčitky ohledně tzv. legionářských výhod.*“⁵⁰⁴

Jiný slovenský legionář popisuje situaci v Košicích v druhé polovině dvacátých let: „*Žil jsem v Košicích. Tam Neslováci s pohrdáním hleděli na Slováky a Čechy. Legionáři byli předmětem veřejně projevovaného despektu, dokonce i ze strany našinců. Pátrajíc po příčinách tohoto smutné jevu, v hlouby své duše jsem musel uznat, že veřejné osočování je v mnoha ohledech oprávněné. Bylo to vyvolané občasnými nešťastnými zásahy legionářů do různých oborů našeho veřejného života...Československá obec legionářská byla a je ve svých jednotách i na Slovensku ustrojená tak, že hlas Slováka-legionáře v 99% zaniká. Kde*

⁵⁰⁰ Tamtéž.

⁵⁰¹ VHA, fond Kleg, k. 26, Statistika čs. zahraničního vojska 1914-1935. Přičemž patří k málo známým skutečností, že v čsl. legiích sloužilo 4 435 vojáků, jejichž národnost nebyla česká ani slovenská. Například v ruských legiích bojovalo 967 Rusů, 525 Jihoslovanů, 270 Poláků, 263 Rakušanů, 93 Maďarů, 60 Rumunů, 38 Italů, 12 Francouzů, 11 Němců, 8 Litevců, 4 Belgičané a 2 Fini.

⁵⁰² Legionář, č.43, 26.10.1923, Gregor-Tajovský, Josef, Prekonat', str.2.

⁵⁰³ VHA, fond Kleg, k.2, 1924, Spisy, č.j. 11096/Kleg.

⁵⁰⁴ Legionářské hlasy, 15.9.1934, Čo zavdalo príčinu k roztrieštenosti legionárstva?, str.3.

*ne, tam je majorizovaný většinou, která je odlišného názoru. Z členů ti, kteří se proderou do popředí spolkového života, jsou ve valné většině bratři Češi. Češi na Slovensku působící. Ti však při ohromném aparátě Obce, disponující mocenskými a materiálními nevyčerpatelnými prostředky, nepochopí skutečné potřeby Slovenska. Legionářství takto reprezentované, přineslo na Slovensko nenávist, která vyvěrá z legionářských výhod, které ubíjejí nelegionářských státních zaměstnanců, tedy Slováků... Legionáři se snaží vychovávat slovenský lid tím, co je mu odporné (letáky a agitace proti církvi, údajné slovenské zaostalosti, maďarské hrozbě a nekonečné výtky nepokrokovosti).*⁵⁰⁵

A do třetice nástin situace na Slovensku majorem Dřímalem z Nezávislé jednoty čsl. legionářů: „*..Co se týká legionářské myšlenky, shledáváme k naší bolesti, že byla svého času zdiskreditována legionářským rozkolem a zpolitizováním jedné její části. Rozkol byl na Slovensku pronikavější než v historických zemích a vedl k izolaci legionářů na Slovensku. Legionářství nezppolitizované, nezištné, přísně nacionální mohlo být kritických letech poválečného života na Slovensku mravní autoritou...Naše čilé styky se slovenskými nacionalisty se prohlubují a přináší své ovoce. Se Sdružením slovenských legionářů si dobře rozumíme a udržujeme přátelské vztahy...chceme věřit, že naše hnutí přispěje k obrodě života na Slovensku a k odstranění existujících rozporů. Soulad českého rozumu a slovenského srdce je zárukou krásné budoucnosti našeho národa a naší drahé vlasti.*“⁵⁰⁶

Neuvádím názor ČsOL, protože se nijak nelišil od postoje v českých zemích, což ovšem na Slovensku vyvolávalo zlou krev. Někteří slovenští legionáři z Obce se přesto snažili balancovat mezi znepřátelenými stranami věřících Slováků a ateistických legionářů z Obce.

*Boj proti církvím je tak těžký, jako boj proti kapitalismu. Těžkost vězí v tom, že bojujeme proti tisíciletému světovému pořádku. Proto je tento boj i nebezpečný...Otázka tato je pro Slováky-legionáře zvláště ožehavou. Na Slovensku víc jako v Čechách třeba pamatovat, že určitý způsob boje protiklerikálního přímo nahrává protivníkovi. Nadávání povšechné na kněze je nejen nerozumné, ale i nedemokratické. nezapomínejme, že mnozí kněží jsou obětmi svého povolání. Jsou často s učitelem jedinými šířiteli kultury na dědině. A když mají bezúhonnou minulost národní, proč by se na ně mělo házet blátem, bouřit proti nim lid, s kterým dobře vycházejí?*⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Nové časy, 25.1.1928, O krok d'alej, str.1.

⁵⁰⁶ Legionářské hlasy, č.4, 20.12.1934, str. 5-6.

⁵⁰⁷ Granatier, Anton, Legionáři na Slovensku, Praha, ČsOL, Praha, 1925, str.23-24.

I slovenští legionáři, zvláště ti ze Sdruženia, měli své vlastní hrdiny. Byli jimi Dušan Hatala, který padl v bitvě u Bachmače a Jozef Senko, který padl o pár měsíců později v Marijinsku. Prvnímu jmenovanému postavilo Sdruženie pomník v Prietrži a druhému v Banské Štiavnici.⁵⁰⁸ Ovšem největším hrdinou stejně jako u slovenské odnože ČsOL byl bezesporu gen. M. R. Štefánik, kterému byla Památníkem odboje a „Společností pro postavení mohyly gen. M.R.Štefánika na Bradle“ odhalena zmiňovaná mohyla 23. září 1928 za přítomnosti T.G. Masaryka, Š. Osuského, J. Šrámka, dr. Hodži, Udržala, Černého, Malypetra, Olgy Masarykové, gen. Syrového, B. Pavlů, gen. Čečka a zástupců z Jugoslávie, Francie, Itálie a Polska. O necelý rok později ve výročí tragické smrti Štefánika se konala Národní pout' k mohyle, kterou pořádala mj. Rudolf Medek a jeho Nezávislá Jednota.⁵⁰⁹

Černá ovce s výrazným pudem sebezáchovy

Zcela ojedinělým úkazem v čsl. legiích byli legionáři německé národnosti. Dali se spočítat na prstech a většinou se jednalo buď o levicově smýšlející jedince nebo o vojáky, kteří pocházeli z českých regionů a byli do značné míry počestění. Nicméně, prezident Masaryk opakovaně v letech 1919-1920 hovořil v souvislosti s německou otázkou, zvláště v rozhovorech se zahraničními novináři, o tom, že *mezi Němci a Čechy nebude rozdílu. V Itálii a na Sibiři jsou němečtí a čeští vojáci spolu v naší armádě, a jak slyším, snášejí se, pokud víme, velmi dobře.*⁵¹⁰ Když vezmeme v úvahu, že v legiích sloužilo pouze zmíněných jedenáct Němců, působí tento argument jako polopravda, která se vydává za nedostatečnou informovanost.⁵¹¹

Příkladem legionáře, který do legií vstoupil z čistě praktických a existenčních důvodů byl Herman Jung. Narodil se 13.3. 1892 na Jesenicku v čistě německé rodině. Vystudoval Vyšší lesnickou školu v Hranicích a poté odešel na vojnu. Zde ho zastihl začátek války a nasazení na ruské frontě, kde už 28. srpna 1914 upadl do ruského zajetí. Sám později zdůvodňoval tento krok tím, že si raději vybral zajetí před jistou smrtí u které

---

⁵⁰⁸ Nové časy, č.6, 25.5.1928, str.1

⁵⁰⁹ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence – 1928, neevidováno.

⁵¹⁰ T.G. Masaryk, Cesta demokracie I., Praha, 2003, str.153.

Srovnej – tamtéž, str.80, 100, 205, 215, 254.

⁵¹¹ VHA, fond Kleg, k. 26, Statistika čs. zahraničního vojska 1914-1935, neevidováno.

bylo jen otázkou času, kdy se dostaví. Do čsl. legií vstoupil až koncem června 1918, kde byl zařazen k 10. střeleckému pluku Jana Sladkého-Koziny. Prodělal boje u Samary i za řekou Manu, ale o jeho bojových hrdinstvích se nedochovaly žádné záznamy.⁵¹²

Po návratu domu následovala demobilizace a místo lesního asistenta arcibiskupského komorního ředitelství v Javorníku. Byl to jistý paradox, protože Jung byl přesvědčený antiklerikalista a mnohými považován za komunistu. To mu ovšem nebránilo 31. 3. 1938 vstoupit do Henleinovy SdP, shodou okolností po anexi Rakouska a v době, kdy SdP v Jeseníků volilo 95 % voličů.⁵¹³

Po válce mu byl zkonfiskován dům a s rodinou byl odsunut do sběrného tábora v Mikulovicích. Odtud byl v srpnu 1946 jako legionář propuštěn a mohl se vrátit do Javorníku, ale pouze do náhradního bytu. Opakovaně žádal o navrácení československého státního občanství, ale soud jeho žádosti opakovaně odmítl s tím, že *jeho jednání bylo vždy ovlivňováno zachováním majetku a dobrého existenčního stavu*.⁵¹⁴

Nakonec mu však přece jen v roce 1950 bylo vyhověno a Jung mohl pracovat jako úředník Československých státních lesů až do svého důchodu. Zemřel v roce 1974, ale jeho dům mu ani do té doby vrácen nebyl.⁵¹⁵

Mezinárodní organizace FIDAC a CIAMAC

FIDAC (*Fédération interalliée des anciens combattants*) byl založen 28. listopadu 1920 jako mezinárodní organizace válečných vysloužilců dohodových – tedy vítězných států. Zakládajících členů bylo osm: Francie, Velká Británie, Belgie, Československo, Itálie, Jugoslávie, Rumunsko a USA. Prvním předsedou byl Francouz Charles Bertrand. Později v roce 1923 přistoupilo Polsko, o čtyři roky později Portugalsko a až v roce 1934 Řecko.⁵¹⁶

V roce 1937 na mezinárodní schůzi CIPu (*Comité International Permanent*) v Římě sice formálně přistoupili k FIDACu i váleční vysloužilci z centrálních zemí Bulharska, Maďarska, Německa a Rakouska, ale minimálně ze strany nacistického Německa se jednalo jen o trik a úskok, který měl ukloubat veřejné mínění. Ústředí FIDACu sídlilo na

⁵¹² Growka, Květoslav, Českoslovenští legionáři okresu Jeseník, Jeseník, 2003, str. 11.

⁵¹³ Growka, Květoslav, Českoslovenští legionáři okresu Jeseník, Jeseník, 2003, str. 12.

⁵¹⁴ Growka, Květoslav, Českoslovenští legionáři okresu Jeseník, Jeseník, 2003, str. 17.

⁵¹⁵ Tamtéž, str. 16-17.

⁵¹⁶ AÚTGM, fond EB, k.62, Čs. legie a legionáři 1922-1937, sign.R165/2, č.276.

VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

adrese Boulevard Malesherbes 39 - Paris VIII a francouzská vítězná mocnost měla v organizaci hlavní slovo.⁵¹⁷

Ve dvacátých letech panoval v Evropě bezmezný pacifismus, a proto se hlavní úsilí FIDACu obracelo k péči o statisíce hřbitovů po celé Evropě a o sociální zabezpečení válečných veteránů a jejich rodin. To ostatně potvrzuje vznik sesterské organizace FIDACu dne 10. září 1925 - FIDAC - Auxiliary. Jednalo se o jakýsi ženský FIDAC a stojí snad jen za zmínku, že v Československu se v této organizaci nejvíce angažovala Božena Puklová.⁵¹⁸

FIDAC pořádal pravidelně každý rok kongres v jedné z členských zemích a tak roku 1931 došlo i na Prahu. Kongresové slávě předcházela článek od Lva Sychrava v revue FIDAC, který vycházel v jazykových modifikacích všech členských zemí, tedy s výjimkou Československa, kde se revue nepodařilo uvést v život. Zmiňovaný článek měl cizince seznámit s legionářským děním v Československu a vůbec s celkovým českým kulturním a politickým prostředím.⁵¹⁹ Článek se ale ani trochu nelíbil zástupcům Nezávislé jednoty čsl. legionářů, kteří ho považovali za nevyvážený a zavádějící. Proto o rok později odmítli dostavit se na další kongres konaný v Lisabonu. Ale nepředbíhejme.

XII. sjezd FIDACu v Praze se konal v termínu 31. 8.- 3. 9. 1931. Slavnostní zahájení se odehrálo v zasedací síni poslanecké sněmovny. Kromě obvyklých oficiálních projevů, které nejsou ničím zajímavé, kongres svým jednáním došel ke třem rezolucím:

1. Smlouvy jsou zákonem mezi národy. Mají být plněny v dobré vůli.
2. Smlouvy jsou nedotknutelné, ledaže by vzájemnou dohodou uznána byla nutnost jejich změny.
3. Pokud by nedošlo k takové předběžné dohodě států, jejichž smlouvy se týkají, FIDAC nemůže připustit revizionistické kampaně, které může vyvolat nová nedorozumění a postaviti se v cestu pokroku mírového díla.⁵²⁰

První dva body rezoluce byly přijaty jednohlasně, u třetího se Itálie zdržela hlasování. Dále Mezispojenecká federace bývalých bojovníků projevila přání po co možná největším odzbrojení a nakonec demonstrovala vstřícnost vůči bývalým nepřítelům. Na týden jednání docela hubený výsledek, ale o ten ve skutečnosti nešlo. Hlavní byla demonstrace jednoty a touhy po udržení míru. Schůzi v domě zemědělské osvěty na Král. Vinohradech navštívil kromě ministra národní obrany Višňovského i ministr zahraničí

⁵¹⁷ VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

⁵¹⁸ VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

⁵¹⁹ FIDAC, září 1931, č.9.

⁵²⁰ NO, č.241, 3.9.1931, str.1.

Edvard Beneš, zprostředkovaně svůj pozdrav zaslal i prezident Masaryk.⁵²¹

Mnohem zajímavější byl způsob referování v českém tisku o zmiňované události. „Národní politika“ a „Pondělí Národních listů“ sjezd a manifestaci popisovaly jako velkolepou podívanou evropského formátu, naproti tomu „Národní osvobození“ napsalo stručný a velmi věcný článek na třetí straně.⁵²² Teprve na konci kongresu dal tiskový orgán ČsOL FIDACu prostor na titulní straně a to jen proto, aby mohl přetisknout projev Edvarda Beneše.

Týdeník „Legie“ zase hlavní slovo na své titulní stránce dal generálnímu tajemníkovi FIDACu jménem Marie d'Avigneau, který patřil k největším antibolševikům ve FIDACu vůbec a to rozhodně nebyla organizace sympatizující s levičáky.⁵²³ Tečku za kongresem učinil list „Legie“ rozhořčeným projevem nad článkem Lva Sychravy v revue FIDAC, který podle Nezávislé jednoty lživě přisuzoval zásluhy Československé obci legionářské.⁵²⁴

Československo v organizaci zastupovali nejčastěji - Adalbert Gindra, Jindřich Nosek, Antonín Sýkora, Jaroslav Boháč, František Netušil, Otakar Husák, Josef Vavroch, dr. Miroslav Lokay, Karel Müller, Matěj Němec, dr. Lev Vokáč, ale i lidé z ČsOL jako Lev Sychrava (na kongresu ve Varšavě 1936) či Ján Papánek.⁵²⁵

Převahu tedy měli představitelé Družiny, Kruhu francouzských legionářů a Nezávislé jednoty. V roce 1937 ostatně mezi organizacemi v rámci FIDACu figurují v seznamu tyto česká uskupení: Kruh Starodružiníků, Kruh francouzských legionářů, Nezávislá jednota, Československá obec legionářská, Svaz čs. domobrany z Itálie a Svaz invalidů čs. legií. Bratrskou Jugoslávii reprezentovaly organizace „Udruzenje rezervnich oficir i ratnika“ či „Savez ratnih dobrovoljaca kralievine Jugoslavije.“ Jen pro zajímavost, nejvyšší počet organizací v rámci FIDAC mělo Polsko, jednalo se o 28 spolků.⁵²⁶

FIDAC se honosil číslem osmi miliónu členů, ale přesná statistika nebyla vedena a ani se zřejmě při takovém rozsahu nedala uhlídat. U Československa se uvádí číslo 10 000 členů, ale zřejmě se jedná o číslo pouze orientační, protože jen ČsOL měla počet členů několikrát vyšší.⁵²⁷

⁵²¹

Tamtéž.

⁵²²

NO, č.239, 1.9.1931, str.3.

⁵²³

Legie, č. 36, 3.9.1931, str.1.

⁵²⁴

Legie, č. 37, 10.9.1931, Také „propagace republiky“, str.2.

⁵²⁵

VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

⁵²⁶

VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

⁵²⁷

VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

Na každém kongresu byl volen nový předseda FIDACu. Jestliže činnost organizace ve dvacátých letech nevzbuzovala ve veřejnosti žádnou pozornost, pak v polovině třicátých let v souvislosti s rodící se hrozbou další světové války se FIDAC stal jedním z hlavních evropských mírových hnutí. V letech 1935-36 organizaci předsedal Belgičan prezident Adrien van der Burch, toho o rok později vystřídal Francouz prezident Carlo Delcroix, v letech 1937-38 Polák generál Roman Gorecki a posledním předsedou byl zvolen Jugoslávec Nikodije Bogdanovič. K předním mužům organizace patřili i Jean Desbons z Francie či Angličané Fred Abbot a George Crosfield.⁵²⁸

Snaha o udržení míru byla v podání FIDACu bohužel jalová. On tomu odpovídal i seznam hlav států, u kterých zástupci FIDACu orodovali - maršálek Piłsudski v roce 1936 a o rok později Mussolini či Hitler. Všichni se sice dušovali, že pro udržení míru udělají maximum, ale budoucnost je usvědčila z podvodu.

Naděje vzbudil na přelomu let 1936 a 1937 vznik Stálého mezinárodního komitétu (CIP) při FIDACu na schůzi v Římě. Do organizace vstoupily i centrální země Bulharsko, Maďarsko, Rakousko a Německo a tak už se jednalo o seskupení 15 zemí. Každá země měla v komitétu zastoupení tří členů, řádné schůze se měly konat dvakrát do roka. Usnesení administrativní se řešila prostou většinou hlasů (každý národ měl jeden hlas), ostatní usnesení mohla být pouze jednohlasná. Komitét neměl žádnou společnou pokladnu, náklady delegací hradily vlády konkrétní země.⁵²⁹

Cílem a výsledkem těchto kongresů byla vždy vyjádřená touha po sblížení mezi národy a hlavně mír, přičemž velká pozornost se věnovala vlivu na mládež.

CIP má na mysli zajistiti u mládeže kontinuitu snah, jež vyvíjejí od 20 let bývalí vojáci, vyslovuje přání: aby mládež, vedená v lásce k vlasti a k povinnostem, byla proniknuta přesvědčením o nutnosti stále větší součinnosti mezi národy v duchu vzájemné důvěry a porozumění,

aby za tím účelem byly organisovány mezi jednotlivými státy pravidelné výměny a aby nic nepřekáželo snahám o udržení míru,

*aby zvláštní péče byla věnována redigování školních knih a aby z jejich textů bylo odstraněno vše to, co směřuje k udržování rozdílů, škodlivých zájmům všech.*⁵³⁰

⁵²⁸ VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

⁵²⁹ VHA, fond FIDAC, k.1. Neevidované.

⁵³⁰ VHA, fond FIDAC, karton 1, neevidované.

Po závěrečném projevu předsedy se odešlo na představení v královské opeře, kde byl přítomen i premiér Mussolini. Tečkou bylo položení věnce ke hrobu neznámého vojína italského. Takto probíhaly víceméně beze změny všechny kongresy.⁵³¹

Pouze XIX. kongres konaný na přelomu září a října 1938 v Bukurešti byl poněkud zvláštní. Události mnichovské konference zapříčinily absenci čs. zástupců a atmosféra na kongresu byla vůbec velmi napjatá. Funkcionáři si uvědomovali, že jejich několikaleté volání po porozumění a míru bylo nejspíš marné.

Přitom během XVIII. kongresu v Berlíně, který se konal v roce 1937, Hitler všechny delegace FIDACu přijal a okouznil. Hitler přistoupil ke své pověstné „nordické“ lsti a v průběhu celého setkání s delegací vystupoval jako moudrý strýček a ztělesněný bůh míru. Přátelskému uvítání podlehl i čs. delegace v čele s Dr. Miroslavem Lokayem.⁵³²

Přijetí čs. delegace na německé půdě bylo velmi srdečné...Ubytování bylo skvělé, v hotelu „Kaiserhof“, kdež bydlel sám Hitler. Československé delegaci byl dán k dispozici automobil s československou státní vlajkou...Tak hned první den našeho pobytu v Berlíně jsme byli přijati s ostatními delegáty ministrem letectví Goringem, který překvapí mírumilovnou řečí.

...Kancelář Hitler zdál se býti slovy předsedy Delcroixe dojat a odpověděl navazuje na poslední slova předsedy Delcroixe. Uvedl mezi jiným, že jest přesvědčen o katastrofálních důsledcích každého nového konfliktu pro všechny národy...Srdečný způsob uvítání vzbudil velmi přátelskou atmosféru. Jednotliví delegáti obraceli se sami na Hitlera žádajíce ho o podpisy na fotografie, pohlednice, kterým ochotně vyhověl. Českoslovenští delegáti byli fotografováni s Hitlerem a to současně s delegáty jihoslovanskými a částí delegace rumunské...Když se dostavil k československé delegaci a usedl s nimi společně u stolu, vyjádřil Miroslav Lokay naději, že osobními kontakty mezi bývalými bojovníky se odstraní stávající nedorozumění mezi jednotlivými národy.

Kancelář Hitler pravil nato v podstatě asi toto: Mám za to, že národy se musí dohodnout za každou cenu, poněvadž každá budoucí válka znamená zničení evropských kulturních hodnot. Představte si bohaté, hustě zalidněné kraje a velká města, která by měla

---

⁵³¹ Tamtéž.

⁵³² Italský leg., (1891-1973), právník, účastník bojů na Slovensku 1919, 1920-1935 v diplomatických službách, po okupaci se pokusil o emigraci, ale utrpěl při tom těžké zlomeniny, bojoval během pražského povstání, po válce opět ve službách MZV, 28.5.1948 rezignoval na úřad konzula v Londýně, propuštěn, emigroval, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, s.211-212.

*přijít z nějakého nepodloženého činu vniveč. Proto také odpovědní státníci, kteří sami válku poznali, dovedou si předem nebezpečí toto uvědomiti.*⁵³³

Oproti tomu obdobná mezinárodní organizace válečných vysloužilců CIAMAC (*Conference internationale des associations de mutilés et anciens combattants*) byla o několik let mladší, ale vztah k zemím centrálním byl opačný. Zástupci Rakouska, Bulharska, Maďarska zde byli činní a do roku 1931 v CIAMACu působilo i několik říšských Němců. Obecně platí, že CIAMAC sdružoval vysloužilce spíše levicového a demokratického smýšlení, což je kombinace, která by se nám dnes mohla zdát podivná. Naopak FIDAC byl vnímán jako organizace vysloužilců konzervativních a nacionalistických. To ovšem neznamenovalo, že obě organizace spolu nespolupracovaly. První takovou vlašťovkou byl Mezinárodní kongres bývalých bojovníků konaný 15. září 1928 v Lucembursku, kde se měly probrat problémy válečných zajatců, poškozenců a vůbec se měla vytyčit společná propagační strategie⁵³⁴. Ve třicátých letech se už obě organizace dají označit za bratrské. CIAMAC je pro Československo významný tím, že rok v jeho čele stál Čechoslovák - dr. Lev Sychrava.⁵³⁵

Koncem roku 1933 se Sychrava začal naplno věnovat práci v mezinárodním hnutí válečných vysloužilců CIAMAC, na jeho popud také vstoupila ČsOL spolu s bratrskými organizacemi jugoslávských a rumunských vysloužilců do této organizace. Jeho zvolení předsedou CIAMACu předcházela horečná diplomatická aktivita.

Dne 29. 8. 1934 přivítal Sychrava v Praze tehdejšího předsedu Božidara Nediče, v únoru následujícího roku se v pražském hotelu Paříž konala porada předsednictva CIAMAC, kdy došlo k setkání i s ministrem Edvardem Benešem.⁵³⁶ Hlavní náplní tohoto socialisticko - demokratického uskupení bylo uchování míru a ochrana válečných vysloužilců. Organizace spolupracovala s obdobným subjektem FIDACem, což bylo hnutí sdružující vysloužilce širší politické orientace od socialistů až po nacionalisty. V roce 1935 kvůli snaze zapojit do této soustavy i německé vysloužilce byl založen CIP (Comité international permanent), který sice neměl ve svém programu ženevské zásady, ale celá zastřešující organizace stejně vyzněla do prázdna, protože proklamované mírové touhy Hitlera, Göringa a Hesse nebyly míněny upřímně.⁵³⁷

⁵³³ Československý legionář - 2.4.1937, str. 5.

⁵³⁴ VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1928, neevidované.

⁵³⁵ Srovnej – Michl, Jan, JUDr. Lev Sychrava, FF UK, Praha, 2001.

⁵³⁶ Nár. osvobození (N.O.), 3.9.1934, str.5.

N.O., 25.2.1935, str.3.

⁵³⁷ VHA, fond Lev Sychrava, k.3, neevidované.

V září 1935 se Lev Sychrava účastnil XI. konferenci *Stálého mezinárodního výboru bývalých bojovníků* (CIAMAC) v Bělehradě a byl jednomyslně zvolen předsedou této evropské instituce zastřešující mírové snahy veteránů světové války. Při této příležitosti jednal s jugoslávským premiérem Stojadinovičem a ministrem sociální péče Komnenovičem.⁵³⁸ O rok později jako úřadující předseda pořádal XII. konferenci v Kodani, kde se rovněž sešel s ministerským předsedou Stauningem a s dánským králem. V obou případech se kromě pokládání věnců k pomníkům padlých a jednáních o sociálním zabezpečení válečných vysloužilců, věnoval hlavně vyvracení pomluv, které se ozývaly z německé strany.⁵³⁹

Své předsednictví v čele organizace CIAMAC spojil Sychrava s prací pro mezinárodní mírovou organizaci R.U.P. (*Rassemblement univerzal pour la paix*). Vrcholem mírotrvorného snažení byl bruselský mírový kongres počátkem září 1936. Pořadatelé vsadili na kvantitu, sjelo se až 4000 delegátů. Kongresu se účastnily delegace ze všech evropských zemí, vyjma Německa, Itálie a Polska. Jen z Československa vyjelo přes 350 delegátů v zajímavém složení – 223 Čechů, 34 Němců, 30 Slováků, 8 Maďarů, 8 Ukrajinců, 3 Židé a 1 Polák. Ještě zajímavější bylo politické složení delegace – 103 komunistů, 59 sociálních demokratů, 34 národních socialistů, 3 lidovci, 3 agrárníci a 1 živnostník.⁵⁴⁰

V čele delegace stáli kromě Sychravy – J.B. Kozák, dr.V.Procházka, prof. Z. Nejedlý, dr. Šturm, dr.F.Soukup, senátorka F.Plamínková, poslanec J. Dolanský, poslanec K.Gottwald, senátor B.Šmeral a další. Na zahajovacím zasedání promluvili oba předsedové – Lord Robert Cecil a Pierre Cot, belgický ministerský předseda, předseda francouzského parlamentu a Lev Sychrava,⁵⁴¹ z jehož projevu vyjímám klíčové pasáže:

„ ...smlouva Francie, Sovětského svazu a Malé dohody je smlouvou mírovou...Kdo nevěří slovům diplomatů, toho přesvědčí vůle vrstev lidu, které tu zastupujeme...Lži třeba potírat pravdou, intriky odrážet obratností, proti hrozbám pak organizovat odpor...Chtějíce vyloučit násilí ze vztahů mezi národy, jsme přesvědčeni, že je v zájmu všeobecného míru, aby i vnitropolitické rozdíly byly **všude** řešeny bez násilí. Odmítáme se vším úsilím šílenou myšlenku, že by bylo lze sloužiti míru organizováním násilné světové revoluce. Věříme, že dobrá vůle národů ukáže se silnější kultu hrubé síly a smrti...Nechceme válku, ať by byla imperialistická, preventivní, propagační, revoluční, či

⁵³⁸ N.O., 3.10.1935, str.3.

⁵³⁹ N.O., 15.9.1936, str.5.

⁵⁴⁰ N.O., 5. 9. 1936, str.2.

⁵⁴¹ Tamtéž.

občanskou...Tím nechci říci, že bychom chtěli se vzdáti ideálu spravedlnosti a svobody. Nekážeme odříkání, zavrhuje neodporování zlému...Dovedeme-li se dorozumět včas o společné obraně, zachráníme mír, z něhož nikdo nebude vyloučen.“ Projev dr. Sychravy byl živě aklamován.⁵⁴²

Poté Sychrava přehrál delegátům vzkaz prezidenta Beneše na gramofonové desce. Výsledkem téměř týdenní konference bylo potvrzení čtyř bodů RUPu:

- 1) nezrušitelnost smluv jednou stranou
- 2) postupné snižování zbrojení a zrušení vojenského letectví
- 3) posílení Společnosti národů, aby byla možná okamžitá pomoc napadenému
- 4) v rámci Společnosti národů vytvoření komise, která by zabráňovala rodícím se sporům.⁵⁴³

Vedlejším produktem konference bylo vytvoření *Stálého výboru pro mezinárodní propagandu*. Ač přední muži RUPu prohlašovali, že jejich organizace není sentimentální záležitostí pacifistických slabochů, nedosáhli ničeho významnějšího v odporu proti blížící se válce. Hlavním úspěchem zůstal pouze manifestační projev úsilí o mír. Když si srovnáte hlavní programové body pacifistické organizace RUP a porovnáte je s programy FIDACu a CIAMACu, neshledáte výraznějších rozdílů. Touha po míru byla vlastní všem obyčejným lidem, žijícím v Evropě.

Legionářská opozice

Ne všichni legionáři pěli během první republiky chválu na to, jak Čs. národní rada a T. G. Masaryk vedli skvěle zahraniční odboj. Nelegionářskými kritiky Hradu se zabývat nebudeme, na to by nám nestačil rozsah této práce. Ovšem i mezi legionáři bylo několik jedinců a skupin, kteří neměli prezidenta za nedotknutelnou modlu a kteří s praktikami lidí kolem něho veřejně polemizovali nebo dokonce dávali najevo odpor. Počet odpůrců prezidentů Masaryka a Beneše mezi legionáři výrazně narostl po mnichovských událostech, ale nepředbíhejme.⁵⁴⁴

K zásadním publikacím první republiky patřila kniha „Osvobozenká legenda“ Františka Zumana delegáta III. sjezdu česko-slovenské veřejnosti na Rusi a muže blízkého

⁵⁴² N.O. 9. 9. 1936, str.2.

⁵⁴³ Kuklíková, Marie, Rassemblement Universel Pour La Paix, in ČČH, č.2/1969.

⁵⁴⁴ Srovnaj – SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, sign. 2-52-86, k. 228.

Svazu česko-slovenských spolků na Rusi, v které podrobuje kritice nejprve Masarykovu filozofii, kterou shledává málo slavjanofilskou a příliš protestantsky germánskou, ale hlavně se pozastavuje na stylem politiky lidí tzv. masarykovského směru - Prokopa Maxi a Bohdana Pavlů.⁵⁴⁵

Oba muži a časopis „Čechoslovák“ jsou zde vypodobňováni jako symboly demagogie a nečestné politiky. V případě Prokopa Maxi je jistá charakterová vada více než pravděpodobná, jelikož po únoru 1948 se aktivně podílel na vylučování legionářů z ČsOL. Konkrétně na listině oznamující Lvu Sychravovi, že je z důvodů reorganizace vyloučen, je právě Maxův podpis, ačkoliv Sychrava byl ztělesněním ČsOL a Prokop Maxa až do té doby naopak s Obcí neměl mnoho společného. Bohdan Pavlů se krizových období naší historie nedožil, jako agrárnícký náměstek ministra zahraničí se zabil při autonehodě v květnu 1938.⁵⁴⁶

Z knihy „Osvobozenská legenda“ je cítit pocit křivdy slovansky orientovaných ruských krajanů, kteří při vzniku republiky přišli zkrátka a jejich úsilí za čs. věc zůstalo bez výraznějších odměn či vděku. Uvedená publikace bez obvyklých příkras oportunních autorů masarykovské osvobozenecké legendy popisují hádky, podrazy a agresivní styl mezilidského a politického jednání předních mužů zahraničního odboje na Rusi. Přičemž není možno pozorovat snahu někoho očernit či jiného vyzdvihnout.⁵⁴⁷

Důrich je zde popisován jako slušný člověk, který poctivě dělal špatnou politiku. Svatopluk Koniček zde není popisován jako úplná zrůda, což bylo obvyklé u masarykovských autorů (Lev Sychrava, Jaroslav Werstadt, Josef Patejdl apod.), ale jednoduše jako poněkud svérázný muž, který neuznával Masaryka za vůdce českého

⁵⁴⁵ Prokop Maxa, 1883 Manětín - 1961 Praha, profesor obchodní akademie, před válkou funkcionář České strany pokrokové, v létě 1915 zajat na ruské frontě, místopředseda Odbočky ČsNR na Rusi, vyjednával se sovětskou vládou a byl zatčen. Vězněn až do prosince 1918. V letech 1920-24 vyslancem v Haaagu a Varšavě. Od roku 1931 až do německé okupace vyslancem v Sofii. Odtud odešel do emigrace. Od roku 1941 předsedou Státní rady v Londýně. Po válce činný ve Svazu národní revoluce, Svazu československo-sovětského přátelství a v letech 1951-57 členem ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků.

Bohdan Pavlů, (1883-1938), na právech, která však nedostudoval, se sblížil s M. R. Štefánikem a M. Hodžou. Před válkou novinářem. Hned po příchodu na frontu se nechal zajmout a přihlásil se do České družiny. V červnu 1915 založil časopis „Čechoslovák“, který odmítal rusofilství a panslavismus. Od prosince 1918 v čele Odbočky ČsNR na Rusi, později zástupce prozatimní čs. vlády na Rusi, čímž si vysloužil všeobecnou neoblíbenost u legionářů. V listopadu 1919 odvolán a po návratu domů se věnoval redigování agrárního časopisu „Slovenský deník“. V letech 1922-1932 vyslancem, poté až do své tragické smrti náměstkem ministra zahraničí, in Politická elita....., c.d., str.167 a 191.

⁵⁴⁶ Tamtéž.

Podrobněji ohledně napětí mezi dvojicí Čeček, Vavroch versus Pavlů, Maxa viz – Firsov, Jevgenij, Boj Čechů a Slováků v Rusku o Masarykův program v letech 1916-1917, in První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk, Praha, 1995, str.106-109.

⁵⁴⁷ Zuman, František, Osvobozenská legenda, Praha, 1922, vlastním nákladem, Kdo vlastně představoval směr tak zvaný Masarykův?, str.132-148.

zahraničního odboje, a proto *vnášel s několika jeho přáteli rušivou notku do chóru ruských krajanů.*⁵⁴⁸

Stejně jako vzpomínky z poválečné politiky „vyšachovaného“ Jaroslava Düricha, i tato kniha vyšla vlastním nákladem. Autoři omezení nedostatkem finančních prostředků, jako například Václav Kaplický, si na vydání svých kritických knih museli počkat až na závěr třicátých let. To již muži kolem Hradu byli bezpečně zabydlení ve svých funkcích a po Mnichovu byla dokonce vítaná každá kniha, která na masarykovsko - benešovskou politiku házela stín.

Reakce Masaryka na odlišný výklad čs. zahraničního odboje, než jak ho propagoval Hrad, byla vždy tvrdá, ale nikdy přímá. Ač už se jednalo o Lva Borského, Jiřího Stříbrného, Radola Gajdu, Vojtěcha Holečka, Viktora Dyka či Karla Kramáře, vždy následoval velmi agresivní článek podepsaný Lvem Sychravou, jehož autorem ovšem byl prezident Masaryk. V těchto článcích, který vyvolává dojem o zloději, který křičí: „Chyťte zloděje!“, Masaryk ústy Lva Sychravy zpochybňuje odborné, intelektuální i lidské kvality zmíněných konkurenčních revolucionářů a s přezíravou nadřazeností jen tak mimochodem a s naprostou suverenitou „opravuje“ výklad dějin oněm „pomýlených pomatenců“ a podává výklad svůj, který je neméně účelový.⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁸ Zuman, František, *Osvobozenká legenda*, Praha, 1922, vlastním nákladem, str.225.

⁵⁴⁹ T.G. Masaryk, *Cesta demokracie III.*, Praha, 1994, str.52-62, 94-96.

T.G. Masaryk, *Cesta demokracie IV.*, Praha, 1997, str. 149, 236, 241, 243, 252.

Symbyly legionářství a jejich vážnost ve společnosti

Manifestační sjezdy

Snad po Zborovu nejvýznamnějším symbolem legionářství byly manifestační sjezdy Československé obce legionářské, kterého se účastnilo suverénně nejvyšší počet statistik z řad členské základny a slavnostní průvody se odehrávaly za ohromné společenské pozornosti. Vůbec první a nejdylističtější sjezd se konal koncem června 1924. ČsOL zažívala své vrcholné období jednoty, Nezávislá jednota ještě neexistovala a tomu odpovídal i průběh sjezdu.

Spíše než o pracovní sjezd se jednalo o organizovaný výlet do Prahy. Zašlo se do Národního divadla na „Libuši“ od Smetany, do Stavovského divadla na představení „Jánošík“ či do Obecního domu na koncert České filharmonie. Mezitím se odhalovaly pamětní desky, pokládaly věnce k hrobům buď neznámého vojína od Zborova či známým vojínům popraveným v Itálii a pohřbeným na Olšanech. Zašlo se i za T. G. Masarykem na Hrad a v programu se rovněž doporučovala návštěva obrazárny čsl. legií v Letohrádku „Hvězda“. Jinak je program na Manifestační sjezd spíše reklamním letákem, zaujme hlavně reklama na „Bio Sibiř“ na Poříčí, kde se legionáři lákají na *senzační dobrodružný film Bezhlavý jezdec*⁵⁵⁰.

Druhý manifestační sjezd ČsOL byl zcela ve znamení desátého výročí vzniku republiky a kromě obvyklých procedur kladení věnců a odhalování pomníků stojí za povšimnutí, že k slavnostnímu průvodu se legionáři řadili vždy na dnešním Mírovém náměstí na Vinohradech. Při prvním sjezdu se náměstí jmenovalo „Purkyňovo“. Při druhém a třetím „Mírové“ a při čtvrtém v roce 1947- „Vinohradské“. Rovněž nedaleká Fochova třída po válce získala jméno nového hrdiny - Stalina. Ostatní ulice se zeměpisnými názvy zůstávaly po celý čas beze změny. Proto se k programům na každý sjezd přidávala mapa, aby se legionáři zorientovali a pro jistotu se k novým názvům do závorek připisovaly názvy z minulého sjezdu.⁵⁵¹

Třetího manifestačního sjezdu ve dnech 4.-7. července 1935, resp. slavnostního průvodu se zúčastnil rekordní počet asi 35 000 legionářů, bráškové vycítili ohrožení své země a jako za časů války se sjednotili v jednotný šik. Rovněž rivalita s manifestačními

⁵⁵⁰ Manifestační sjezd legionářstva československého, Praha, 1924, str. 32.

⁵⁵¹ Srovnej - Manifestační sjezd legionářstva československého, Praha, 1924.

III. manifestační sjezd československých legionářů, Praha, 1935.

IV. manifestační sjezd Čs. obce legionářské, Praha, 1947,

sjezdy Nezávislé jednoty pozbyla na intenzitě a je více než pravděpodobné, že průvodu Prahou se účastnili všichni legionáři, bez ohledu na politickou příslušnost. Vždyť i oficiální název zněl „III. manifestační sjezd československých legionářů“.⁵⁵²

V průvodu šli reprezentanti všech dvanácti ruských, pěti italských a tří francouzských pluků. Oproti jiným sjezdům se tento lišil tím, že se konala návštěva dostavěného Památníku osvobození, jinak program nebyl ničím neobvyklý. Pouze je třeba se organizátorům akce hluboce poklonit, protože zařídit pro třicet tisíc lidí nocleh, stravování a dopravu, to musel být nadlidský úkol.

Poválečný IV. sjezd konaný 5. a 6. července 1947 se už přímo jmenoval „IV. manifestační sjezd Čs. obce legionářské“. Možnost existence legionáře mimo tuto organizaci se jaksi nepřipouštěla. V úvodním článku programu je uveden statistický údaj, který uvádí, že během druhé světové války bylo okupanty popraveno či zabito tři tisíce členů ČsOL.⁵⁵³ Uvítali se rovněž nové sestry a bratři z druhého odboje. Program se lišil jen v malých detailech: věnce se pokládaly hlavně na čerstvé hroby padlých rudoarmějců, českých obětí druhé světové války a delegace kromě Lán navštívily i Lidice. Průvodu se opět účastnili reprezentanti všech legionářských pluků a na závěr šli i vojáci druhého odboje. Nejdříve letci ze západu, poté 1. čs. sbor z východu a úplně nakonec vojáci ze západu.⁵⁵⁴

Nezávislá jednota čsl. legionářů pořádala v meziválečném období své vlastní manifestační průvody, které se jmenovaly odlišně, ale jinak rozdílů bylo minimum. Například ve dnech 26.- 29. června 1937 se konal manifestační sjezd bojovníků za svobodu „Hold národního odboje branné moci republiky“. Sraz byl tradičně na Vinohradech u divadla a ani program ničím výrazně nepřekvapil. Vzpomínka na popravené italské legionáře na Olšanech, uložení jmen popravených Podkarpatských Rusů do Pantheonu Památníku osvobození sdružením „Kamarádství“ z Užhorodu. Mírné odchylky nastaly u jmen nebožtíků, kterým se účastníci poklonili: Charlotta Masaryková, Karel Kramář, Alois Jirásek, Renáta Tyršová, Jan Čapek⁵⁵⁵, Alois Rašín, J.J. Švec. Večerní představení Libuše v Národním divadle den zakončilo.

Druhý den se konal průvod, položení věnce u hrobu Neznámého vojína, zavěšení stuhy Nezávislé jednoty na prapor 5. pluku „T.G.Masaryka“. Na Slovanském ostrově se

---

⁵⁵² III. manifestační sjezd československých legionářů, Praha, 1935

⁵⁵³ IV. manifestační sjezd Čs. obce legionářské, Praha, 1947, str.3.

⁵⁵⁴ Tamtéž, str. 38.

⁵⁵⁵ Jan Čapek, jeden z prvních organizátorů čsl. legií v Itálii, padl 17.6. 1918 u Fossalty.

konalo slavnostní rozvinutí praporu Ústředního svazu národního odboje domácího. Večerní koncert zajistil slovenský pěvecký sbor „Legionár“ v Národním domě na Vinohradech.⁵⁵⁶

Třetí den proběhlo slavnostní shromáždění v Obecním domě a konečně poslední den byl odhalen Zborovský památník na Spořilově, který byl instalován za podpory Kruhu Starodružníků.⁵⁵⁷ Snad s výjimkou jména Karla Kramáře byly všechny body programu snadno zaměnitelné s programy manifestačních průvodů ČsOL.

Zborov

Zborovská legenda vznikla společně s posledním výstřelem bitvy. Ještě v Rusku legionáři stavěli na paměť zborovských padlých pomníky, v mnohatisícových nákladech vyšla pohlednice s tónovanými litografiemi se zborovskou tematikou, byla rovněž odlita z bronzu plaketa Zborov, která byla hromadně rozdávána legionářům. K prvnímu výročí bitvy vydala Odbočka ČsNR v padesátitisícovém nákladu Medkovu patetickou báseň „Zborov“.⁵⁵⁸ Je pochopitelné, že tuto posedlost Zborovem si Medek přenesl i do Památníku odboje, kde byl přednostou.

Z nějakého nevysvětlitelného a iracionálního důvodu byla zborovská bitva, která ve světové válce nerozhodla mnoho, považována za odčinění porážky na Bílé hoře v roce 1620. Je rovněž pozoruhodné, že nebyl v rámci legionářské propagandy vytvořen kult konkrétního hrdiny padlého na zborovském bojišti. Vyzdvihovali se pouze muži u Zborova zranění (Srovnej, Vašátko), sebevrah Švec a později Neznámý voják, ale žádná osobnost se jménem a příjmením. Jistou roli mohla sehrát okolnost, že v bitvě samotné padli (jak už to tak chodí) nejčastěji obyčejní vojáci, dále jen pár praporčíků (Josef Dostál, František Vojtěch Holub, František Reisinger, Václav Kašpar) a jediný podporučík ruské armády Jaroslav Igor Vilímek, po kterém byla na památku pojmenována 6. rota 1. pěšího pluku Mistra Jana Husi. Zřejmě hlavní roli sehrála snaha o zvýraznění kultu Neznámého vojáka, která měla opačné zájmy než úcta ke konkrétním hrdinům.⁵⁵⁹

⁵⁵⁶ VHA, fond FIDAC, karton 1, neevidované.

⁵⁵⁷ VHA, fond FIDAC, karton 1, neevidované.

⁵⁵⁸ Srovnej – Zabloudilová, Jitka, *Obraz boje u Zborova v české próze, poezii a divadle*, in *Zborov 1917-1997*, Praha, 1997, str. 79.

⁵⁵⁹ Srovnej - Galandauer, Jan, *Bitva u Zborova*, Praha, 2002,
- Fidler, Jiří, *Zborov 1917*, Brno, 2003.

Právě k známějším padlým v bitvě u Zborova patřil praporčík Emil Podmol (1892-1917) z Přívozu u Ostravy. Vyrůstal sice v české rodině, ale byl nucen chodit do německých škol, což v něm jen zvýraznilo slovanskou sounáležitost. Postupně se přes Brno a Vídeň dostal do Srbska, kde během balkánské války bojoval jako dobrovolník v srbské armádě. Poté byl odveden do rakousko-uherské armády, kde ho zastihl začátek války. Po příchodu na ruskou frontu okamžitě přešel do zajetí a už v listopadu vstoupil do České Družiny. Za chrabrost byl v červenci 1916 povýšen na praporčíka, aby v této hodnosti o rok později vedl do útoku u Zborova 6. rotu 2. praporu 1. střeleckého pluku.⁵⁶⁰ Byl pohřben do společného hrobu s ostatními čs. legionáři u obce Cecové, která leží jen několik kilometrů od Zborova.

Po návratu do vlasti ruští legionáři iniciovali vznik hrobu Neznámého vojína, který měl tradici ve všech evropských suverénních státech. Nebylo sporů o tom, že má být oním vojínem padlý legionář od Zborova. V červnu 1922 odjela šestičlenná komise MNO na zborovské bojiště, které však nyní leželo na území obnoveného Polska. Polská byrokracie naštěstí s exhumací souhlasila a tak byly ze hřbitova padlých legionářů u vesnice Cecová vybrány ostatky vysokého muže v ruské uniformě s prostřelenou lebkou. Ty pak byly slavnostně uloženy 1. července 1922 do gotické radniční kaple na Staroměstském náměstí. Pražský starosta Baxa při té příležitosti celý dojatý vyslovil naději, že mrtvola zborovského hrdiny nebude nikdy odstraněna. Při svém projevu legionáře oslovoval „bratři“, ačkoliv celou válku byl poslancem vídeňské říšské rady a navíc se odvolával na Boha⁵⁶¹, což u ateistických brášek vyvolávalo rozpaky.

Hrob se od té chvíle stal místem, kam legionáři při všech oslavách chodili vzpomenout na zborovské padlé. Nejednalo se pouze o manifestační sjezdy ČsOL, ale i všechny ostatní akce všech legionářských organizací. Dne 25. 8. 1929 se dokonce u hrobu poklonil i francouzský hrdina první světové války maršál Petain, který přijel při příležitosti desátého výročí bojů na Slovensku.⁵⁶²

Jinak zborovské oslavy měly oficiální charakter, přesněji řečeno byly státem organizovány a bylo záhodno se jich účastnit. Lze je přirovnat k poválečným komunistickým oslavám 9. května, 7. listopadu či 1. května, které jsou pro současníky snadněji představitelné. Na školách pořádaly se přednášky o Zborovu, konaly se průvody,

---

⁵⁶⁰ Przybylová, Blažena, Čs. legionáři. Rodáci a občané Ostravy, Ostrava, 2002, str.61-62. Podle jiných informací vedl stejnou rotu v bitvě u Zborova praporčík Josef Beránek z Dobříše, in Velfl, Josef a kol., Legionáři z Příbramska, Příbram, 2002, str.27.

⁵⁶¹ Galandauer, Jan, Bitva u Zborova, Praha, 2002, str. 93.

⁵⁶² VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1929.

minuty ticha u hrobů, patetické proslovy o ničem, odhalování pomníků apod. Obyvatelstvo se však evidentně na slavnostech skutečně bavilo, stát nemusel lidi popohánět, stačilo jen usměrňovat a regulovat. Na slavnostech se realizovali hlavně Sokolové, hasiči, legionáři a vůbec všichni uniformovaní a krojovaní.

Téma Zborova bylo rovněž velmi často umělecky zpracováno. Bylo namalováno mnoho obrazů a ještě více kreseb⁵⁶³. Početná skupina akvarelů a kreseb vznikla v roce 1922, kdy malíři Otto Matoušek⁵⁶⁴ a Jindřich Vlček byli ministerstvem obrany vysláni na zborovské bojiště.⁵⁶⁵ Byly rovněž napsány desítky knih a stovky článků⁵⁶⁶. O Zborovu nepsali jen legionáři, ale i spisovatelé, básníci a dramatici bez legionářské zkušenosti. Fenomén bitvy u Zborova narostl do takových rozměrů, že se k němu vyjádřil i Karel Čapek:

„...Jsou v dějinách události, které postupem doby nabývají zvláštní a skoro symbolické hodnoty. Jsou to krystalizační body nebo osy, kolem nichž věky pozdější seskupují historické dějstvo, jsou to jmenovatelé, jimiž označujeme rozlehlý kus dějin...Co dává zborovské bitvě tam mimořádné postavení v tom téměř neuvěřitelném dějovém pásmu? Myslím, že jsou to dvě okolnosti: bitvy u Zborova byla okázalým a samostatným vstupem českých vojsk na válečné dějiště. Za druhé se tato bitvy jakožto čin dá izolovat z hustého a složitého přediva té ostatní anabáze, složené z nespočetných, více méně bezejmenných aktů statečnosti, důmyslu, organizace a iniciativy...“⁵⁶⁷

Desáté výročí v roce 1927 bylo velkolepé. Oslavy začaly již 1. července shromážděním politické, vojenské a společenské elity na Staroměstské radnici u hrobu Neznámého vojína. Tentýž večer se uskutečnil veliký lampiónový průvod, který prošel městem. Druhý červenec byl dnem vojenských přehlídek a demonstrace vlastní vojenské síly. Zvláště působivá byla přehlídka na Bílé hoře a přelet 35 vojenských letadel československé konstrukce i výroby nad Prahou.⁵⁶⁸

Současně s oslavami v Československu konala se tzv. Národní pouť ke Zborovu. Na tisíc účastníků z Prahy a na pět set hostů z Košic vypravilo se vlaky ke Zborovu. Ze Zborova se šlo deset kilometrů k hrobu čs. vojáků v Cecové, kde byl slavnostně odhalen pomník v podobě několik metrů vysoké mohyly. Za účasti polských a československých

⁵⁶³ Finková, Dagmar, Zborov ve sbírkách Vojenského muzea, in Zborov 1917-1997, str.103-107.

⁵⁶⁴ Ruský legionář (1890-1977), r.1925 odešel z armády, r.1968 podpořil obrozený Svaz čes. výtvarných umělců, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, s.216.

⁵⁶⁵ Tamtéž.

⁵⁶⁶ Zborov 1917-1997, c.d., str.79-149.

⁵⁶⁷ Zborov 1917-1937, Památník k dvacátému výročí bitvy u Zborova 2. července 1917, Praha, 1937, str.83.

⁵⁶⁸ .Národní osvobození (NO), 5.7.1927, str.1.

představitelů položily se věnce, proneslo se několik projevů, včetně projevu předsedy ČsOL Josefa Patejdla, který tlumočil i pozdrav ministra zahraničí Edvarda Beneše. Poté byly do mohyly uloženy pamětní listiny čs. státníků, institucí a organizací.⁵⁶⁹ Na závěr programu se odešlo na tři kilometry vzdálené návrší „Mogila“, kde proběhla prohlídka bojiště a účastníci bitvy poutníkům podali zprávu o detailech a jednotlivých fázích boje.

Za druhé světové války vše zpočátku vypadalo pro mohyly nadějně. Sovětská okupační vojska pomníku nevěnovala žádnou pozornost a i německá ofenzíva v roce 1941 se Cecové vyhnula. Podle svědectví slovenského setníka justice Antona Rašla ještě v březnu 1942 mohyla nevykazovala žádné známky poškození.⁵⁷⁰ Teprve při německém ústupu v roce 1944 došlo k devastaci a z pomníku zůstal jen betonový podklad. O rok později bylo zborovské výročí završeno prohlášením ministra obrany Udržala, že den 2. červenec se stává svátkem čs. armády. K rekonstrukci pomníku u Cecové však už nedošlo, protože sovětské orgány jakékoliv návštěvy a stavební úpravy striktně zakázaly.⁵⁷¹ Ale vraťme se do časů první republiky.

Dvacáté výročí Zborova v roce 1938 již bylo jednoznačně ve znamení blížící se zkoušky v podobě hájení celistvosti mladého státu československého před silícím a agresivním německým sousedem. Oslavy opět trvaly dny a po obligátním průvodu Prahou a návštěvě hrobu Neznámého vojína se hlavní oslava konala na strahovském stadionu, kde za účasti prezidenta Beneše proběhla vojenská přehlídka, kterou ukončil přelet sedmdesáti vojenských letounů. Poté následovalo scénické představení *Obrana státu - slavnostní zborovská scéna*. Učinkující nejdříve umělecky ztvárnili bitvu u Zborova a pak se na ploše stadionu objevil z těl sestavený obrys československé republiky. To vše doplnily obrovské portréty Masaryka, Beneše a Štefánika nad plochou.⁵⁷²

Ze začátku německé okupace byl sice hrob Neznámého vojína vojáky *wermachtu* ctěn, ale po nepokojích z 28. října 1939 si Němci přestali hrát na protektory a přeobsadili se do role okupantů, která jim seděla mnohem lépe. Hrob Neznámého vojína zrušili a ostatky vojáka od Zborova zřejmě spálili.⁵⁷³ Myslím, že není nutné uvádět, že zborovské oslavy se u německého obyvatelstva v období první republiky setkávaly s odporem a to

⁵⁶⁹ Galandauer, Jan, c.d., str.108.

Srovnej – Zborov 1917-1997, Praha, 1997.

⁵⁷⁰ Hofman, Petr, Proměny zborovského bojiště, in Zborov 1917-1997, Praha, 1997, str. 73.

⁵⁷¹ Tamtéž, str.74.

⁵⁷² NO, 3.7.1938, str.1-3.

⁵⁷³ Galandauer, Jan, c.d., str.125.

dokonce i u občanů, kteří nebyli nacionálně příliš vyhranění. Rétorika kolem těchto událostí totiž vyznívala dosti protiněmecky.⁵⁷⁴

Po druhé světové válce byl kult Zborova obnoven, ale tentokrát v poněkud jiných souvislostech. Bylo zdůrazňováno, že Zborov leží v Sovětském svazu, u Zborova se po boku ruských vojáků bojovalo proti Němcům (?) a hlavně Zborov není daleko od Sokolova, alespoň při pohledu ze střední Evropy. Do hrobu Neznámého vojína už nebyly přivezeny ostatky jiného mrtvého od Zborova, ale tělo padlého od Dukly, což bylo aktuálnější a politicky vhodnější.⁵⁷⁵

Rovněž v neprospěch Zborova hovořil fakt, že se jednalo o český symbol a nikoliv československý, protože v bitvě samotné se žádný Slovák neobjevil nebo to alespoň není známo.⁵⁷⁶ A to platí i o období první republiky, kdy na Slovensku se z legionářských oslav prosazovaly pouze komemorace, které nějakým způsobem souvisely s osobou M. R. Štefánika.

Později po únorovém převratu roku 1948 komunisté upřednostňovali bitvu u Bachmače před Zborovem, protože u Bachmače legionáři bojovali po boku rudoarmějců proti Němcům a nebylo tedy nutné si nic vymýšlet a překrucovat. S nástupem komunismu legenda Zborov mizí, aby se už nikdy neprobudila. Na padesáté výročí Zborova se sice v tisku a odborných časopisech objevila připomínka, ale ta zaujala jen několik pamětníků a zasvěcenců.⁵⁷⁷

Osud legendy bitvy u Zborova lze ilustrovat na Zborovském pomníku sochaře Otto Birmy a architekta Karla Chocholy, který byl slavnostně odhalen v červenci 1927 na nádvoří Žižkovských kasáren v Českých Budějovicích. Jednalo se o žulovou plastiku československého vojáka opřené o pušku. Celý pomník přesahoval výšku šesti metrů. Těsně před příchodem německých okupantů se podařilo Zborovský pomník rozebrat a ukrýt ve sklepě místní kamenické firmy a tak mohl být už 2. července 1945 opětovně instalován na své místo. Po komunistickém nástupu k moci sice Zborovský pomník vydržel stát na svém místě až do konce šedesátých let, ale poté byl opět rozebrán a uložen na několika místech. Po návratu parlamentní demokracie do našich krajů českobudějovičtí představitelé projevují snahu rozebraný pomník znovu postavit, ale už patnáct let se nemohou dohodnout kde.⁵⁷⁸ Doufejme, že to do roku 2017 stihnou.

---

⁵⁷⁴ Tamtéž.

⁵⁷⁵ Tamtéž.

⁵⁷⁶ Galandauer, Jan, Zborovská bitva v české historické paměti, in Zborov 1917-1997, Praha, 1997, str.57.

⁵⁷⁷ Podrobněji v kapitole „Stíny a střepy legionářství aneb konec legionářů v Čechách (1948-1989)“.

⁵⁷⁸ Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu české Budějovice, České Budějovice, 2000, str.26.

Co do významu Zborova jako zlomové bitvy mohl ve slavnostním veselí konkurovat pouze Terron, přesněji řečeno bitva u této obce. Nejednalo se o vojenský střet takového vojenského, politického ani psychologického rozsahu jako v případě Zborova, ale města jako Terron, Darney či Vouziers ležela na území hlavního spojence Francie a tak výročí bitvy byla vládou i Hradem významně připomínána i podporována. V letech 1937 až 1938 rovněž vyvrcholila filatelistická série zahraničního odboje, která byla zahájena roku 1934 vydáním sérií známek v hodnotě 50 haléřů, 1 Kč, 2 Kč a 3 Kč s tématy posvěcení praporu České družiny v Kyjevě a přísahou roty Nazdar v Bayonne. Roku 1937 následovala známka v hodnotě 1 Kč se zborovskou tematikou a cyklus byl zakončen tématy Bachmač, Doss Alto a Vouziers v hodnotě 50 halířů.⁵⁷⁹

Málo známou událostí je plánovaná Národní pouť do Francie v roce 1938. Na podzim se měla konat třináctidenní Národní pouť do města Darney, která měla proběhnout v podobném duchu jako Národní pouť zborovská. Pod patronací prezidenta Beneše mělo dojít k slavnostnímu odhalení nových památníků a pomníků. Mělo být i otevřeno čs. válečné muzeum a odhalen 32 metrů vysoký pomník k 20. výročí přehlídky naší brigády francouzským prezidentem Poincarem a prezidentem Masarykem.⁵⁸⁰ Vzhledem k napjaté mezinárodní situaci však k Národní pouti nedošlo a po mnichovské konferenci zbyla z celé akce jen pachutí hořkosti.

28. říjen - legionářské vánoce

Všechny legionářské plány, všechna slavnostní odhalení památníků a pomníků směřovaly neodvratně k vyvrcholení onoho slavného dne, kdy došlo k „národnímu osvobození“, jak to prezentoval Josef Patejdl v novinách stejného názvu.⁵⁸¹ Jak už to tak v životě bývá, ne vše vyšlo přesně na den a tak legionáři měli vždy několik záložních dat. Když se pomník či budova nestačila dokončit do 28. října, došlo k slavnostnímu odhalení 8. listopadu, ve výročí naší slavné bělohorské porážky. Pokud ani tento termín nevyšel, přikročilo se k výročí příměří světové války o tři dny později, i když toto výročí pro ČsOL nepatřilo mezi nejoblíbenější. Dalším oblíbeným termínem bylo březnové výročí bitvy u Bachmače, které se však stalo více populární až po druhé světové válce. Ostatně Kruh

⁵⁷⁹ Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str.209.
Rovněž – soukromá sbírka autora.

⁵⁸⁰ N.O., 18.5.1938, str.8.

⁵⁸¹ Národní osvobození, č. 267., 28.10.1924, str.2.

francouzských legionářů ve třicátých letech vydával ročenky, kde byla den po dni uvedena všechna významná legionářská data.⁵⁸²

Jestliže od roku 1928 patřil 28. říjen k středobodu všeho dění v legionářském hnutí, pak je nutné podotknout, že tomu tak nebylo vždy. První výročí roku 1919 bylo velkolepé a v tisku se o něm hovořilo již od května. Radostné přípravy organizátorům nezkalilo ani prolévání krve na Slovensku ve válce s Maďarskem. Památník odboje uspořádal gigantickou výstavu, pořádaly se průvody, otvíraly se nové ústavy (většinou za přítomnosti T.G. Masaryka), neskutečně vydatně se řečnilo a do omrzení se provolávala sláva.⁵⁸³

Alespoň tisk události onoho dne tak popisuje. Oslavy měli další později už neopakovatelnou okolnost a to sice, že legionáři se slavnostního veselí příliš neúčastnili. Československé legie z Ruska se zrovna připravovaly k nalodění na oceánské dopravní lodě, které by je odvezly do Evropy, francouzští a italští legionáři pak buď zajišťovali stabilitu na čerstvě dobytém slovenském území nebo se snažili zaopatřit si chleba pro běžný den. Jásali a s podrobnostmi o zahraničním odboji se seznamovali obyčejní občané.

Po návratu ruských legionářů jaksi nadšení pro 28. říjen ochladlo, revoluční a převratová euforie opadla a nastoupila drsná realita, která se snad ani nedá označit termínem „sociální problémy“, to byl přímo hlad a boj o holé přežití. Válkou zdevastovaná Evropa se velmi pomalu vzpamatovala z otřesů ekonomických, demografických, sociálních a politických. Staré systémy padly, ale nové ještě nestačily vzniknout. Proto se nenacházelo mnoho chuti plýtvat drahocenně nabytými kaloriemi účastí v nějakých průvodech.

Navíc při čtvrtém výročí 28. října na plno propukla slovní přestřelka na stránkách novin o zásluhách domácího a zahraničního odboje. Jednalo se hlavně o články Národních listů na jedné straně a mnoha levicových listů na straně druhé. Argumenty v těchto nechutných hádkách byly vesměs iracionální a výhradně emotivní. Při očeřování soků se často sahalo po obviňování za současnou špatnou hospodářskou situaci v zemi, přičemž za hlavního viníka byl označován představitel domácího odboje ministr financí Alois Rašín z národní demokracie. Tlak představitelů zahraničního odboje na jeho osobu nepochybně vyústil v onu nešťastnou větu, kdy 10. prosince 1922 v Pardubicích na sjezdu Mladé generace národní demokracie prohlásil o legionářích: „...jsou to lidé, kteří bezesporně

⁵⁸² Jubilejní ročenka legionářská, vydal Kruh francouzských legionářů, Praha, 1934.

Ročenka legionářská, Kruh francouzských legionářů, Praha, 1938.

II. jubilejní ročenka legionářská, Praha, 1935.

III. jubilejní ročenka legionářská, Praha, 1936.

⁵⁸³ Podrobněji v kapitole „Památník odboje“.

*ověnčili své hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku řkouce – Bojovali jsme za tebe, zaplat', zaplat' hotově, zaplat' výhodami, privilegiemi ve svobodné, rovnoprávné demokratické republice. Tvrdím..., že za to, co se dělá pro národ, se neplatí.*⁵⁸⁴

Legionáři byli velmi na Rašína rozlobeni a otevřeně jemu i redakci Národních listů vyhrožovali fyzickým násilím. Dokonce ani Masaryk, který až doposud hájil Rašínovy ekonomické reformy a jeho poněkud svérázný politický styl, se v této věci za Rašína nepostavil. Po audienci předsedy ČsOL Patejdla u prezidenta republiky, kdy musel Masaryk rozčilené legionáře chlácholit, bylo Rašínovi vzkázáno, aby se za své výroky omluvil. Ten však omluvu rázně odmítal stejně jako legionářské deputace, které si s ním chtěly důrazně „promluvit“.⁵⁸⁵ Nakonec nenávisť vůči Rašínovi narostla do takových rozměrů, že vyšel v Národních listech smířlivý otevřený dopis, který sice neznamenal omluvu, ale alespoň podanou ruku legionářům.

*„...Byli takoví lidé i mezi bývalými vojáky československého zahraničního vojska, vztahovala se moje slova také na ně, ale jen na ně, ne však na všechny vojáky zahraničních vojsk...Jednalo se mi o to, odsouditi všechny snahy dáti honorovati práci, konanou pro národ, zvláštními výhodami.*⁵⁸⁶

Den před publikováním tohoto dopisu byl však Rašín smrtelně postřelen mladým anarcho-komunistou. Než byla identita útočníka zveřejněna, panovalo všeobecné přesvědčení, že atentátníkem byl legionář. I to svědčí o tehdejší společenské atmosféře.⁵⁸⁷

Postupně se zlepšující se ekonomickou situací obyvatelstva a s dozráváním příliš mladé a nevyzkoušené demokracie docházelo i k nárůstu významu 28. října. Nejdříve se jen ve dnech 27. - 29. října objevovaly v tisku zmínky o chystaných či již provedených oslavách, poté narážky začínají nabývat na intenzitě. Až v roce 1928 oslavy narůstají do ohromných rozměrů. Není jistě náhodou, že v roce 1928 se nejlépe za celou dobu trvání první republiky dařilo i obyvatelstvu. Ekonomice v té době sice končily nejlepší časy, ale hospodářská krize byla ještě dva roky vzdálená.⁵⁸⁸ Německá menšina již tolik nezlobila a její političtí zástupci se dokonce nacházeli ve vládě, o existenci nějakého Hitlera ještě nikdo neměl nejmenší tušení.

⁵⁸⁴ Kubů, E. – Šetřilová, J., Hrad a Alois Rašín v letech 1922-1923, ČČH 93, 1995, a.3, str.459.

⁵⁸⁵ Tamtéž, str.460-466.

⁵⁸⁶ Národní listy, 6.1.1923, s.1.

⁵⁸⁷ Srovnej – Slezák, Lubomír, Alois Rašín a legionáři, in Hoši od Zborova, Brno, 1997, str.73-77.
Peroutka, F., Budování státu, I.-IV., Praha, 1991.

⁵⁸⁸ Srovnej - Kárník, Zdeněk, České země v éře první republiky, I.- II., Praha, 2002.

Jestliže „Národní osvobození“ v roce 1924 píše 28. října o *dni velké radosti*, pak o dva roky později již pouze o *dni radosti*, ale zároveň vyzývá čtenáře k účasti na slavnostní manifestaci. Konaly se celkem tři oficiální průvody: první národně socialistický, druhý sociálně demokratický a třetí složený z *pokrokových nepolitických korporací a organizačních složek národní strany práce*. Průvody se pak sešly na Václavské náměstí, kde k nim promluvili Antonín Hampl, Josef Patejdl a Františka Zemínová.⁵⁸⁹ V čele průvodu šli legionáři s obrovským transparentem „Pro demokracii, republiku a presidenta T.G. Masaryka“. Podle tisku účast předčila všechny předchozí oslavy a celkový počet se odhadoval na desetitisíce. Souběžně s Prahou se slavilo i v bývalém hlavním městě Vídní, ovšem v mnohem menším měřítku. Vídeňská jednota ČsOL v čele s bratrem Krulišem zde na setkání vzpomenula na ony významné dny.⁵⁹⁰

Slavnostní chvílka se udála i v Hradci Králové, kde byl na náměstí odhalen pomník T.G. Masaryka od sochaře-legionáře Otto Gutfreunda, který při práci spolupracoval s architektem Josefem Gočárem. Portrétní studii prezidenta Československa modeloval Gutfreund v prosinci 1925 přímo v Lánech, kde mu prezident Masaryk stál celkem osmkrát, vždy jednu až půldruhé hodiny. Na přání legionáře Gutfreunda souhlasil Masaryk i s tím, aby mu byly změřeny antropometrické poměry jeho těla. Výsledná socha byla skutečně impozantní, i se soklem byla vysoká téměř osm metrů.⁵⁹¹

Na desáté výročí se legionáři jistě těšili již od ledna, na každé zaskřípnutí v legionářském hnutí bylo reagováno poznámkou, že se to v tak slavnostní rok nehodí. ČsOL i Nezávislá jednota si uspořádaly průvody pod svými prapory, konala se i nepřehlédnutelná vojenská přehlídka na Vypichu, které na koni přihlížel i prezident Masaryk. Slavilo se úplně všude a podle tisku celý den i večer. „Národní osvobození“ vyšlo v nezvyklé velkém rozsahu 36 stran, jelikož čtyři strany vyplnila blahopřání republice od významných lidí, z nichž nejdelší napsal starosta Olomouce Richard Fischer, nejkratší Karel Čapek: „*Dobrý rozum, dobrou vůli a dobré lidi v čele*“ a generál Stanislav Čeček: „*Republice do nového tisíciletí přeji MÍR!*“.⁵⁹²

V roce 1930 nastává v tradici říjnových oslav další změna, již se nepíše o dni radosti, ale o *dni svobody*.⁵⁹³ K radosti totiž nebyl žádný důvod, společnost těžce zasáhl úder světové hospodářské krize a v celém světě bylo možné pozorovat odklon od demokracie,

---

⁵⁸⁹ NO, č. 296, 28.10.1926, str.1.

⁵⁹⁰ Legionářský týden, in NO, 28.10.1926, str.3.

⁵⁹¹ Tamtéž, str.3.

⁵⁹² Národní osvobození, 28.10.1928, str. 7-11.

⁵⁹³ NO, 28.10. 1930, Sychrava, Lev, Den svobody, str.1.

který v souvislosti s hospodářskými obtížemi nabýval na rychlosti a radikálnosti. Tradiční oslavy se sice konaly, ale byly poněkud rozpačité a unavené, k tomu přispěla i neúčast T.G. Masaryka, který se zotavoval v Topolčiankách z nemoci. Kromě průvodů politických stran a bohoslužby Čsl. strany lidové se zašlo i na hřbitov v Olšanech, kde se několik set legionářů poklonilo památce popravených italských bratří. Za přeživší legionáře promluvil přednosta Kanceláře čsl. legií František Danielovský.⁵⁹⁴

Bohužel dvacátého výročí se 28. říjen už nedočkal. V pomnichovské celospolečenské depresi vláda určila, že tento den bude jako každý jiný, tedy všední. Většina tisku, s výjimkou několika legionářských a levicových titulů, tuto změnu uvítala a tradice oslav vzniku státu byla označována jako dvacet let omylů.⁵⁹⁵

*V některých časopisech byl nadhozen podnět, aby den 28. října byl prohlášen dnem národního smutku. Tento návrh nezdá se býti dost promyšleným. 28. říjen byl pro nás vždy dnem radosti, poněvadž byl viditelným symbolem splnění nejhoroucnější národní tužby...tragika letošního 28. října nespočívá v 28. říjnu samotném, ale v tom, že jsme nedokázali dědictví 28. října 1918 udržeti celé a neztencené.*⁵⁹⁶

Pokus o renesanci zažil tento svátek v roce 1939, ale jelikož už se jednalo nejen o období nacistické okupace, ale navíc byla i válka mezi Německem a anglo-francouzskými spojenci. Proto reakce okupačních orgánů byla razantní a tvrdá, takže na zbytek války už nemohla být o oslavě 28. října ani řeč.

Po druhé světové válce se sice zmíněný den opět slavilo, ale 28. říjen byl značně zastíněn svátky jinými, politicky vhodnějšími a ve společnosti oblíbenějšími jako oslavy májové, výročí osvobozovací apod. Po nástupu komunismu pak byl tento výrazný den degradován na svátek znárodnění, což s legionářstvím už nemělo nic společného. To byla mnohem brutálnější změna, než přesunutí armádního svátku z 2. července na říjnové výročí dukelské operace.

Dalším legionářskou legendou a symbolem, kde hrálo číslo 28 klíčovou roli, se stal „organizovaný přechod“ celého 28. pěšího pluku rakousko-uherské armády do ruského zajetí, který se měl odehrát v dubnu roku 1915. Hlavními propagátory této legendy se stali Vojtěch Vladimír Klecanda a Boris Vuchterle, kteří jako členové České družiny měli tento přechod celého pluku zorganizovat. Tato legenda byla podepřena i tím, že rakousko-

---

⁵⁹⁴ NO, 29.10. 1930, str.1.

⁵⁹⁵ Národní listy, 28.10.1938, str.1.

⁵⁹⁶ Legie, č.41, 13. října 1938, 28. říjen den smutku?, str.4.

uherské velení rovněž tento případ vyhodnotilo jako hromadnou dezerci pluku složeného většinou z českých vojáků.⁵⁹⁷

V prvních letech samostatné republiky se tuto za vlasy přitaženou legendu nikdo nepokusil zpochybnit, protože na ní byla ideově založena novodobá velmi nehotová čs. armáda. Teprve po deseti letech našel odvahu proti nesmyslnosti této legendy vystoupit gen. JUDr. Jaroslav Kunz, který pomocí přesvědčivých důkazů prokázal, že k zajetí většiny 28. pěšího pluku došlo v průběhu razantní a nemilosrdné ruské ofenzivy, kdy vysilení, promrzlí, hladoví a vesměs nemocní čeští vojáci nedokázali postavit se na výrazný odpor.⁵⁹⁸

Zpochybnění vyvolalo hysterickou odmítavou reakci, kterou podporoval jediný dosud žijící legionářský svědek a propagátor legendy gen. Klecanda, ačkoliv jediným jeho důkazem byla svědectví jeho a několika bývalých příslušníků 28. pluku, kteří vesměs byli státními zaměstnanci a drželi se hesla: „Čí chleba jíš, toho píseň zpívej“.⁵⁹⁹

Kult sebevraha hrdiny plukovníka Švece

Je takovou zvláštností českých dějin a české válečné tradice, že místo vítězů a hrdinů jsou v naší společnosti oslavováni lidé, kteří odpovídají představě o národním mučedníkovi. Tradice mučedníků v českých dějinách trvá již od dob sv. Václava, Jana z Husi či Jana Nepomuckého. Ideální mučedník splňuje čtyři zásadní podmínky. V jeho příběhu je ideál, statečnost, zrada a smrt, nejlépe vražda. Takovým hrdinou našeho zahraničního odboje číslem 1 se stal Milan R. Štefánik, u kterého však chyběl onen prvek zrady, i když ten si později mnozí slovenští autoři doplnili. Dalším mučednickým tématem se stali italští legionáři zajatí a popravení rakousko-uherskou armádou na závěr války. Nevýhodou těchto legionářů však byla jejich početnost. Československá veřejnost si nepamatovala jejich jména, neměla o nich přehled a chyběl silný osobní příběh. Plukovník Josef Švec, který spáchal sebevraždu na daleké Sibiři jen čtyři dny před vznikem Československé republiky, tak nejlépe splňoval představu o národním mučedníkovi.⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ Podrobněji – Fučík, Josef, Osmadvacátníci, Praha, 2006, str.119-192.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

⁵⁹⁹ Tamtéž, str.408-429.

Srovnej – Kunz, Jaroslav, Kus českého života, Praha, 1929.

Klecanda, Vladimír, Slovenský Zborov, Praha, 1934.

⁶⁰⁰ Srovnej – Pynsent, Robert, Pátrání po identitě, Praha, 1996, str.240-241.

Po návratu ruských legionářů se pak výročí Švecovy sebevraždy stalo jakousi slavnostní přehládkou před samotným 28. říjnem. Zvláště ČsOL a „Národní osvobození“ nevynechalo ani jedinou příležitost, aby slavného hrdinu sebevraha nepřipomnělo. Později monopol na oslavu hrdinného sebevraha převzal list „Legie“ konkurenční Nezávislé jednoty čs. legionářů.

Má to svou logiku, protože Masaryk a zvláště Edvard Beneš se ve své politické kariéře drželi hesla - „mrtvý hrdina - dobrý hrdina“. Ovšem v případě prezidenta Masaryka nelze přehlédnout jistý paradox, kdy na jedné straně je s požehnáním státních institucí podporováno budování kultu hrdinného sebevraha Švece a zároveň hlava státu těšící se nesmírné autoritě svůj vztah k sebevraždě jasně deklarovala ve své knižní prvotině „Sebevražda“(1904). Vyznění této práce je jednoznačné – sebevrah není normální a rozumný člověk, sebevrah je nemravný člověk a i když se motiv zdá šlechetný, čin sám není než východiskem ze zoufalství, sebevrah svým činem dává najevo mravní slabost, mravní nepevnost a polovičatost vzdělání, sebevrah je člověk, který ztratil víru a žije bezbožný život v bezbožném světě.⁶⁰¹

To samé napsal o Medkově hře i Viktoru Dykovi 6. června 1929: *Mluvíte také o Medkovi, stavíte nám před oči jako vzor Švece a odmítáte Martyšky. Nebudu mluvit o umělecké ceně Medkova dramatu, politicky však vyslovuji politování nad tím, že stranickým bojem se národu podává jako heros člověk slabý, nejen nervově, který v těžké chvíli neobstál a situaci unikl samovolnou smrtí. Byli-li Martyškové takoví nebo onací, je pro věc lhostejno, ale není lhostejno, když sebevrah za tehdejších okolností se podává národu jako vzor. Ve stejně zlých situacích na Sibiři a za hranicí bylo mnoho lidí, kteří obstáli a kterým nervy vydržely. Jistě je osud Švecův tragický, a můžeme ho mít rádi, neboť byl člověk milý, dobrý, čestný, ale nebyl vojenským rekem.*⁶⁰²

Nejdříve několik základních dat o samotném protagonistovi legendy. Narodil se 19. července 1883 v Čenkově u Třešti v rolnické rodině. Vystudoval gymnázium v Pelhřimově. Po složení učitelské zkoušky poté učil na obecné škole v Třebíči a v roce 1911 odjel jako sokolský učitel tělocviku do Ruska, kde ho zastihl začátek války.⁶⁰³

Švec byl již 6. září 1914 zařazen do 2. roty České družiny a 22. října 1914 odjel na frontu. Už v květnu 1915 dosáhl hodnosti podporučíka a rýsovala se před ním závažná vojenská a politická kariéra. Vyznamenal se jako velitel v bojích proti ruským bolševikům

⁶⁰¹ Masaryk, Tomáš, Sebevražda, Praha, 2002, str.63-78.

⁶⁰² Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996, str.26.

⁶⁰³ Kudela, Josef, Plukovník Josef Švec, Brno, 1926, str.8.

v Penze, Samaře, Kazani. I přes skvělá vítězství však v legionářském vojsku vzrůstala únava, osamění a nepříjemný pocit, že bojují za cizí zájmy.

Demoralizace dosáhla vrcholu 22. října 1918, kdy vojáci 1., 4. a 9. pluku odmítají splnit rozkaz ruského generála, který jim zprostředkovaně předává plukovník Josef Švec. Nechtějí útokem zastavit postup sovětských vojsk a pokládat životy za „bílé“, kteří jsou pro ně ještě větší verbeží než „rudí“. Švec, který byl až dosud u vojáků vážený a respektovaný, se snaží apelovat na jejich vojenskou čest, ale naráží na odpor a je touto reakcí značně zaskočen. O tři dny později je nalezen ve svém kupé zastřelen a na přiloženém lístku je napsáno: *Nemohu přežítí hanby, stihnuvší naše vojsko vinou mnohých nezřízených fanatiků-demagogů, kteří ubili v sobě i v nás všech ubíjejí to nejvzácnější - čest.*⁶⁰⁴

V dramatizaci Rudolfa Medka je onen okamžik vyslovení důvěry popsán takto:

Švec: Dost! Jaká je to řeč? (*K vojákům*). Nevypněte-li mých rozkazů, budete zničeni. Jsem o tom přesvědčen i jako voják. Věříte mi? (*Ticho*). Mlčíte...Myslíte, že si vymyslím rozmarně svoje rozkazy? (*Ticho*). Můžete udělat jediné: buď bojovat anebo se vzdát na milost a hlavně na nemilost, však znáte nepřítele. Bojovat s vámi mohu, vzdát se s vámi nemohu - nejsem podlec. Chcete se proměnit v podlé baby? (*Ticho*). I k tomu mlčíte...Nemohu k vám mluvit, jako mluvívají řečníci na táborech...Nepřišel jsem do vojska českého, abych mluvil. A bývalo někdy potřebí, abych k vám mluvíval? Věřili jste mi bez mnohých a všelijakých pitvorných slov. A teď...což mi opravdu nevěříte! (*Okamžik ticho. Pak mírný, nejistý šum mezi vojáky.*) Nevěříte?

Martyška: Bratři...Zaujměte stanovisko...

Švec: Ty mlč! Chci znát jejich odpověď!

Hlas vojákův: Nevěříme ti, bratře plukovníku

(*Šum, hluk*)

Jiný hlas: Ani tobě nevěříme, bratře plukovníku Ševče.⁶⁰⁵

Tolik dramatizace, která se od skutečnosti příliš nelišila. Podle ruského legionáře Adolfa Mareše, který viděl Švece jako poslední naživu, byla skutečným důvodem Švecovy sebevraždy jeho lež o spojenecké záloze, která vyčerpané čs. legionáře za tři dny vystřídá. Každý přitom věděl, že je to nesmysl.⁶⁰⁶ Když ani tento lživý slib nezafungoval, odešel plukovník do svého vagónu, kde si prostřelil hlavu svým revolverem. Zpráva o smrti

⁶⁰⁴ Kudela, Josef, Plukovník Josef Švec, Brno, 1926, str.15.

⁶⁰⁵ Medek, Rudolf, Plukovník Švec, Praha, 1921, str. 121-123.

⁶⁰⁶ Svoboda, Karel, S vichřicí do dvou světadílů, Praha, 2006, str. 134-135.

plukovníka Švece všechny vojáky šokovala a vyvolala ve všech intenzivní pocit viny a lítosti.⁶⁰⁷ Právě v těchto pocitech vznikl zárodek pozdější legendy o hrdinném sebevrahovi.

Hned byl také hledán viník, kterým by se ona prudká bolest plynoucí z vlastních pocitů viny otupila. Stal se jím Jan Vodička. Byl okamžitě z důvodů rozvracečské agitace zatčen a dopraven k soudu. Rozkaz k jeho zatčení byl vydán již dříve, ale teprve po smrti Švece ho vojáci ve Vodičkově rotě vydali, ovšem za slib, že nebude uvězněn. Soudem 1. divize však odsouzen byl. Po návratu do vlasti následovala amnestie, stal se komunistou a následně byl opět odsouzen ze špionáže pro Sověty.⁶⁰⁸ Po druhé světové válce se stal členem předsednictva obnovené Československé obce legionářské.

Podle Josefa Kudely a později, s výjimkou Rudolfa Medka, i podle mnohých ostatních, nebyl Jan Vodička odpovědný za sebevraždu oblíbeného velitele Švece. Jan Vodička se stal pouze mluvčím většiny nespokojených vojáků a k odmítnutí poslušnosti vedlo mnoho okolností, z nichž Vodičkova agitace patřila k nejméně závažným.

Ještě bych řekl, že vědomých agitátorů bolševických v našem vojsku tehdy nebylo. Jistě jím nebyl Jan Vodička, střelec 2. roty 1. pluku - pokládáný za živý vzor Martyšky, demagogického agitátora, jenž v Medkově dramatu všechny vojáky ovládá. Vodička byl řeznický tovaryš, politicky prý národní socialista. Na naší frontu přišel na jaře 1916 - tedy mezi prvními dobrovolníky ze zajatců. Dobrý voják, smělý a udatný ve hlídkách, s jistými schopnostmi velitelskými. Pokazil ho pocit osobní křivdy (nedostal zaslouženého vyznamenání, nebyl poslán do důstojnické školy).

*Vyznamenal se u Zborova. V Penze v květnu 1918 mluvil rozhodně pro boj s bolševiky...když nálada proti dalšímu boji na povolžské frontě a pro brzký odjezd se počala organizovat, tu Vodička jako bývalý člen politického vedení se stával střediskem - vyjednával se zástupci druhých rot a praporů. Na konci mítingu v 1. praporu 1. pluku vyzval vojáky, aby uposlechli rozkazu a vystěhovali se z vagonů do města. Zprávou o smrti plukovníka Švece byl zdrcen. Šel 29. října s plukem na frontu a zúčastnil se bojů proti bolševikům.*⁶⁰⁹

Nicméně zbytečnou sebevraždou plukovníka Švece přišly legie o velitele mimořádných kvalit vojenských i lidských a pozdější čs. armáda o jednoho z nejlepších generálů. Uvolnilo se tím místo pro muže jako byl Jan Syrový, Radola Gajda. Tedy pro muže, kterým ke kvalitám Josefa Švece vždy něco chybělo.

⁶⁰⁷ Po Švecovi převzal velení 1. pluku plk. Karel Kutlvašr, později vojenský velitel pražské povstání v květnu 1945, in Kudela, Josef, Aksakovská tragédie, Brno, 1932, str.115.

⁶⁰⁸ Tamtéž, str.110.

⁶⁰⁹ Kudela, Josef, Aksakovská tragédie, Brno, 1932, str.110-111.

„...Byl vojevůdce. Byl z řídkých talentů jež dalo naše vojsko, vytvořené většinou z dobrovolníků, amatérů, antimilitaristů, i vytvářené dobrovolníky, amatéry a antimilitaristy...Neskonale milý, korektní, tvrdý a moudrý voják, upřímný, nefalšovaný přítel svých podřízených, vzdálený všeliké demagogii, ale za to hovořící s vojáky vždy s upřímností a pravdou, byť byla hořká, byť byla nepříjemná některým slabochům, některým ničemům, kteří se zapomněli „ulít“ nebo nedovedli si najít teplé místočko.“⁶¹⁰

Legenda sebeobětování plukovníka Švece se začala vytvářet od roku 1920⁶¹¹ současně s návratem ruských legionářů, ale opravdovým celospolečenským tématem dne se stala až s uvedením hry Rudolfa Medka, která měla premiéru 28. října 1928 v Národním divadle. Do hlavní role byl obsazen herec Karen a premiéře byl přítomen i T.G. Masaryk. Podle kritiky hra měla bouřlivý úspěch, po léta u nás nevidaný.⁶¹²

...Tedy je tu boj jedince proti chaotizaci čs. vojska. A těžký boj. V něm nepomůžou slova. Jen čin. Švec přinese oběť nejvyšší - zabije se, aby dal příklad. Výstřel jako blesk osvítl hlubiny čsl. duše, zastaví proces chaotizace a stmelí československý ostrov v ruském moři...Je tu J. J. Švec, monumentalizovaný ve velký hrdinský typ, v reprezentanta češství hluboce mravního. Je tu Kaluža, jenž reprezentuje český pudový nacionalismus, drsné a vojenské kolektivní sobectví, kázeň, řád. Je tu Trojan, měkká, lyrická duše, milující velkou láskou Rusko. A je tu Janda, jako reprezentant české kolísavosti a skepse, jež se nikdy nemůže rozhodnout. A konečně je tu Martyška, demagog, reprezentant české pudové anarchie, jež hlodá v davu.⁶¹³

Jiný pohled na premiéru Medkovy hry mělo pochopitelně konkurenční „Národní osvobození“: *Hra hrdinská. Ano. Zjednodušila život až po literu hrdinských pohádek. Je to plamen, který plápolá tak ušlechtilé, že seznáte brzy, jak je namalovaný. Medek, patetik každým coulem, zjednodušil si drama na lidově dojímavý příběh jedince, namísto, aby rozechvěl divadlo skutečností živých lidí...Pathos, pathos. Nic víc, nic méně. Co by zbylo ze hry, kdyby divák nebyl pro ni uzpůsoben a připraven ulicí?...mohl by průměrný divák přihlížet tomuto divadlu, žurnálově mnohomluvnému, rozmáchlému a povrchnímu, a mohl by jindy nepochopit, oč jde? Připomíná to ony velké barvotiskové obrazy bitev z našeho dětství: tento vkus je tedy nepomijící?⁶¹⁴*

⁶¹⁰ Zmrhal, Karel, Armáda ducha druhé míle, Praha, 1920, str.72-73.

⁶¹¹ Srovnej – ANM, fond KS, k. 8, novinové výstřižky o Švecovy (1924-1935), inv. 418.

⁶¹² Legie, č.31, 1.11.1928, str.7.

⁶¹³ Tamtéž.

⁶¹⁴ Národní osvobození, č.301, 30.10.1928, Nadsázka chudší než skutečnost, str. 6.

Hra se během prvních tří měsíců dočkala padesáti repríz a převzalo ji mnoho divadelních souborů.⁶¹⁵ Tehdy se rozbouřila diskuse na všech možných úrovních a vyprovokovala se nová lavina názorů a svědectví. Je nutno však uvést, že T.G. Masaryk se do této diskuse nezapojoval a kult hrdinného sebevraha, který mu byl jistě proti mysli, podporoval mlčky a čistě institucionálně. K rozvíření hladiny přispělo i uvedení filmu „Plukovník Švec“ a slavnostní odhalení šest metrů vysokého pomníku plukovníka Švece od sochaře-legionáře Oto Birma⁶¹⁶ v Českých Budějovicích na Masarykově náměstí.⁶¹⁷ Tento pomník byl mimochodem v roce 1939 věnován městu Pelhřimov, protože tam Švec kdysi maturoval. Zde byl, přes veškerou snahu ho ukrýt, v roce 1942 v rámci sbírky ušlechtilých kovů pro válečné účely roztaven.⁶¹⁸

Od stejného autora pocházel i Švecův pomník v Jindřichově Hradci odhalený v srpnu 1925. Tento pomník byl za války ukrytý a 28. 10. 1945 znovu slavnostně odhalen. Po únoru 1948 dali komunisté pomník odstranit a zničit.⁶¹⁹ Pouze pamětní deska odhalena na jeho rodném domě v Čenkově se dočkala dnešních dnů. K slavnostnímu odhalení došlo už v roce 1921 a události se zúčastnilo na osm tisíc lidí, včetně vojáků Machara, Syrového, Čečka, Medka a dalších. V srpnu 1940 sice byla odňata a zabavena rovněž v rámci sbírky drahých kovů pro válečné účely, ale naštěstí díky železničáři Antonínu Jedličkovi, který desku jednoduše ukradl, mohla být znovu odhalena v září 1945.⁶²⁰ Lidé k pamětní desce celé roky a desetiletí nosili květiny, kterých největší počet se vyskytoval právě v říjnu a proto komunisté desku nechali na svém místě, aby nevyvolávali zbytečný neklid. V říjnu 1968 se před rodným dům Jiřího Švece přišlo poklonit jeho památce na padesát lidí z Čenkova a okolí.⁶²¹

Kuriózní příběh měl vznik pamětní desky Josefa Švece v Pelhřimově, kde údajně studoval na gymnáziu. V roce 1926 byl zhotovením desky pověřen sochař Josef Šejnost z Těšenova. Zatímco výtvarná stránka desky byla vybrána poměrně snadno, problémy působil hlavní nápis, který měl lapidárně shrnout význam Švecovy osobnosti. Šejnost chtěl

⁶¹⁵ Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Rudolf Medek, in H a V 1994, č.6, s.148.

⁶¹⁶ Oto Birma, nar. 10.10.1892 ve Štěchovicích, žák J.V. Myslbeka a Štursy, ruský legionář, autorem i pomníku Josefa Švece v Jindřichově Hradci, in Dějev, Platon, c.d., str.68.

⁶¹⁷ Pomník sousoší plukovníka Švece přišlo město na 350 000 korun, in Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice, 2000, str. 27.

⁶¹⁸ Tamtéž.

⁶¹⁹ Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Jindřichův Hradec, Jindřichův Hradec, 2001, str.14.

⁶²⁰ Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Jihlava, Jihlava, 2001, str.51.

⁶²¹ Tamtéž.

původně oslovit Františka Langra, ale dříve sehnal historika Josefa Pekaře. Ten navrhl větu výstižnou a tradičně bez patosu: „Umřel, aby vrátil k povinnosti pobloudilé“.⁶²²

Šejnost byl Pekařovým návrhem nadšen, ale brzy narazil na vlnu odporu, hlavně ze strany ruských legionářů v pelhřimovské jednotě ČsOL, kteří tuto větu považovali téměř za urážku všech příslušníků 1. pluku ruských legií. Šejnost proto větu poslal ke schválení ministru národní obrany gen. Janu Syrovému. Ten v intencích své tradiční pasivity a absence vlastního postoje postoupil návrh instituci nejpovolanější - Památníku odboje, jehož pracovníci neměli proti větě žádných námitek.

Tento názor však nesdílelo vedení pražské ČsOL, které nařídilo pelhřimovským, aby realizaci tohoto znění nápisu za každou cenu zabránili. Pozměňovací návrh ČsOL zněl: „Umřel, protože cenil čest výše života.“ Do diskuse vstoupil i výbor pro zasazení desky, který Pekařův návrh rovněž odmítal s odůvodněním, že nápis je příliš polemický a z ohromných Švecových zásluh vyděluje pouze jeho smrt. Výbor navrhoval větu: „A kdo v boji padne za svobodu, ten neumírá, věčně bude žít“, kterou Šejnost rezolutně odmítl s tím, že nápis je příliš dlouhý a na desku by se nevešel.⁶²³

Na závěr v této „závažné“ diskusi vystoupil muž nejpovolanější a nejinformovanější - Josef Kudela, který Pekařův návrh označil za povrchní a obšírně posluchačům vysvětlil, že označovat příslušníky 1. pluku za „pobloudilé“ je nespravedlivé. V této patové situaci Šejnost nakonec na Pekařovu větu rezignoval a na desku umístil krátký nápis, který svou nekonkrétností vyhovoval všem: „Umřel, aby zvítězil“.⁶²⁴

Deska po svém těžkém porodu prodělal pády a vzestupy jako všechny ostatní legionářské relikvie. Za německé okupace deska zmizela v tavicích pecích, ale po válce byla vyvěšena na pelhřimovské gymnázium její kopie. V padesátých letech však byla deska odstraněna a potřetí byla na své místo nainstalována až v devadesátých letech.⁶²⁵

Mnohé příspěvky za první republiky k legendě Josefa Švece byly více emotivní, než objektivní a za nejvěrohodnější považuji práce již zmíněného legionářského historika Josefa Kudely, který o Josefu Švecovi napsal hned několik knih a brožur (první ještě v Jekatěrinburku). Důstojnou tečkou za bouřlivou debatou bylo odhalení obrovského

---

⁶²² Martínek, Zdeněk - Slavík, Josef, Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Pelhřimov, 2000, str. 61.

⁶²³ Tamtéž.

⁶²⁴ Tamtéž, str.62.

⁶²⁵ Martínek, Zdeněk - Slavík, Josef, Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Pelhřimov, 2000, str. 62.

pomníku Josefa Švece dne 28. října 1934 na pohořeleckém náměstí. Jednalo se o velikou slávu, které byli přítomni ministři, poslanci a legionáři z nejvýznamnějších.⁶²⁶

Hlavním organizátorem vzniku pomníku byl Kruh starodružiníků, který vybral do roku 1932 554 500 Kč a vyhlásil veřejnou soutěž v jejíž komisi předsedal Max Švabinský.⁶²⁷ Modely byly vystaveny v sále „Metro“ na Národní třídě, nicméně první soutěž dopadla neslavně, protože žádný návrh neobdržel první cenu. Druhou cenu získal sochař se zajímavým jménem Otakar Švec a byl pověřen, aby svůj návrh přepracoval. Původně mělo ke slavnostnímu odhalení dojít k 20. výročí kyjevské přísahy, ale nakonec k němu došlo o měsíc později.⁶²⁸ Nejčastějšími návštěvníky u tohoto pomníku byli legionáři z Nezávislé jednoty a Kruhu starodružiníků, kteří pravidelně koncem října pořádali vzpomínkové akce. Například 25. října 1936 organizovala břevnovská jednota průvod z břevnovského kláštera k pomníku, kde hovořil spisovatel Adolf Zeman a zazpíval pěvecký sbor „Lumír“.⁶²⁹ Jestli se ovšem chcete jet na pomník podívat, nenajdete ho. Stihl ho stejný osud jako všechny jeho pomníky a pamětní desky - za války byl odstraněn a zničen, patrně skončil v nějaké huti v Hamburku. Po válce si nikdo na obnovu tak ohromného odlitku netroufl, ačkoliv Kruh starodružiníků chtěl uspořádat další sbírku.⁶³⁰ Nicméně, z objektivních příčin se nenašla pro takovou snahu dostatečně mohutná podpora.⁶³¹

Vrcholné období zažila legenda o Švecovi v říjnu 1933, kdy byly slavnostně do vlasti převezeny a uloženy ostatky plukovníka Josefa Jiřího Švece a podplukovníka Karla Vašátky, který zemřel na následky zranění od Zborova jen o pár měsíců později. Jednalo se o vyvrcholení devítileté snahy, protože už v květnu 1924 Památník odboje plánoval převoz ostatků obou jmenovaných i Jiřího Klecandy, celkové náklady se tehdy odhadovaly na 343 dolarů. Odpověď sovětských orgánů ale byla zamítavá a ministerstvo zahraničí doporučilo žádost opakovat až za několik let.⁶³² Tyto naschvály a tato neochota trvala až do roku 1933, kdy mezi legionáři se v pravidelných intervalech šířily zvěsti, že ostatky jsou již na cestě, ale nejednalo se o pravdivou informaci.

⁶²⁶ Národní osvobození, 29.10.1934, str.3.

⁶²⁷ ANM, fond KS, k.1, Oběžník 1932, inv. č. 25.

⁶²⁸ ANM, fond KS, k.1, Oběžník 1933, inv. č. 26.

⁶²⁹ AHMP, fond odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, 2182, č.j. 34853.

⁶³⁰ ANM, fond KS, K.1, inv. č. 42.

⁶³¹ Srov. – Hojda, Zdeněk – Pokorný, Jiří, Pomníky a zapomínky, Paseka, Praha 1996, s. 174.

⁶³² VHA, fond Památník osvobození (PO), 1924, k.6, č.j. 1828.

Konečně 1. října 1933 v neděli byly ostatky, původně uložené na hřbitově v Čeljabinsku,⁶³³ slavnostně pohřbeny v ještě nedostavěném Pantheonu Památníku národního osvobození. Sarkofág Švecův byl umístěn v prostoru, na který finančně přispěl Kruh starodružiníků. Nacházel se v prostoru pod plánovanou jezdeckou sochou Jana Žižky.⁶³⁴ Se Švecem i Vašátkem se kromě příbuzných přišlo rozloučit asi tři tisíce krojovaných bratří a několik set sokolů i tisíce obyčejných lidí. Na pohřbu svého strýce byl nepochybně i mladý voják-dělostřelec Alois Vašátko, který po vzoru svých legionářských strýců Karla a Václava⁶³⁵ odejde za šest let bojovat do zahraničí, kdy se proslaví v bitvě o Francii. Jako jeden z nejúspěšnějších stíhačů francouzského stíhacího letectva během necelého měsíce sestřelí patnáct německých vojenských letadel. Později ve Velké Británii se stane prvním velitelem čs. stíhacího křídla. V této přední funkci setrvá až do své smrti v roce 1942, kdy padne ve vzdušném boji. Ale to je už jiný příběh.

Celkem novináři odhadovali počet účastníků na 20 000.⁶³⁶ Průvod vyrazil z Legerovy ulice, přes Václavské náměstí, Můstek, Příkopy a Hybernskou ulici se pak dostal kolem 11.00 k Pantheonu.

Tam promluvil generál Syrový, generál Kutlvašr a generál Medek, který mimo jiné řekl: *Právě dnes, v době světového neklidu, rozvratu a násilného vyhrožování lidské svobodě si přísaháme, že učiníme všechno, abychom byli hodni Vaší mravní velikosti a abychom uhájili svobodu, pro niž jste položili životy.*⁶³⁷

Poté vynesli generálové Syrový, Husák, Šidlík, Němec, Číla, Hasal, Patřík, Voženílek, plukovníci Vavroch a Krejčí obě rakve a ty byly uloženy v ještě nedostavěném Památníku osvobození. Jen pro úplnost dodávám, že ostatky Jiřího Švece byly na podzim 1940 odtud odstraněny a za dohledu gestapa pohřbeny v rodinné hrobce Švecových v Třešti.⁶³⁸

Renesanci hra Rudolfa Medka „Plukovník Švec“ zažila v době druhé republiky, kdy fenomén sebeobětování korespondoval s pocity většiny obyvatelstva, pochopitelně v souvislosti s výsledky mnichovské konference. Hra se dočkala uvedení dokonce ve dvou divadlech najednou, ve Stavovském a v Národním. Ve Stavovském divadle hru o třech

⁶³³ Pomník hrobu J. Švece a K. Vašátka je dochován dodnes, in Juza, J., Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou, 1998, s.39-40.

⁶³⁴ ANM, fond KS, k. 1, Sbor pro vybudování památníku národního osvobození, inv. č. 51.

⁶³⁵ Václav Vašátko (1891-1966), ruský legionář a bratr Karla Vašátka. Při bojích s bolševiky přišel o oko. Za první republiky - velící důstojník čs. armády. V roce 1939 krátce i ve vládním vojsku, poté odchod do výslužby.

⁶³⁶ Národní osvobození, č.231, 3.10. 1933, Mohutný průvod Prahou, str. 3.

⁶³⁷ Národní osvobození, č.231, 3.10. 1933, Mohutný průvod Prahou, str.3.

⁶³⁸ Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané města Jihlava, c.d., str.52.

dějstvích režíroval Karel Dostál a do hlavní a nevděčné role totálního „klad‘ase“ obsadil opět Bedřicha Karena, ve vedlejších úlohách bylo možno spatřit Sašu Rašilova, Františka Rolanda, Jaroslava Vojtu, Jiřího Dohnala, Václava Vydru, Jana Pivce a začínajícího Ladislava Peška.⁶³⁹ Hra se setkávala s ohromným úspěchem a podle kritik byli autor i herci stále znovu vyvoláváni. Při generální zkoušce v Národním divadle Rudolf Medek v projevu mj. řekl: *Jestliže Národní divadlo dnes přivádí na scénu znovu tuto hru, chce tím také říci, že se hlásí k heslu Kázeň a pořádek. Bez něho v této zmrzačené zemi nedokážeme nic. Neuděláme-li si pořádek sami, přijde ho sem udělat někdo jiný. Toho se bojme víc, než všech hádek a sporů.*⁶⁴⁰

Po válce propagátory Švecova kultu zůstali jen legionáři, zvláště starodružiníci, ale společenská atmosféra obnově legendy hrdinného sebevraha nenahrávala. Nicméně, dne 20.7.1947 se v Čenkově konala skromná slavnost, na které generál Kutlvašr předal bratru Josefa Švece Františkovi Zborovskou medaili.⁶⁴¹

Kultura

Legionářská literatura

---

⁶³⁹ Legionářský týden, in Národní osvobození, 17.11.1938, str.6.

⁶⁴⁰ Legionářský týden, in Národní osvobození, 17.11.1938, str.6-7.

⁶⁴¹ ANM, fond KS, k.1, inv. č. 47.

Zdá se mi, že ve skutečnosti přídavné jméno „legionářská“ říká sotva o mnoho víc než širší přídavné jméno „česká“. Jistěže by tomu tak nemělo být. Jistěže by měla mít ostřejší společenský znak, jímž by se lišila od ostatní české literatury.

Měla by být světovější, mezinárodnější. Kdyby měla dosti nosnosti v křídlech, mohla by být vlastně nejsvětovější mezi světovou literaturou. Snad žádný jiný literát neměl tolik příležitostí ke zkušenostem. Tolik zemí a moří, tolik národů, takové boje, krize, otřesy, převraty, revoluce! Západ i východ! Tolik lidského. Takové obzory!

...Ale vždycky si myslím (to je má kacířská zpověď), že aspoň jeden znak by měla „legionářská literatura“ mít zcela přirozeně - Revoluční nacionalism, z něhož jsme vyšli, měl by se ukázat v ní slupkou tvrdého zrna.⁶⁴²

Takto odpovídal Jaroslav Kratochvíl na otázku, co je to a jaká je vlastně legionářská literatura. Skutečně, čeští legionářští spisovatelé se z dlouhodobého hlediska neprosadili mezi spisovatelskou elitu. Mezi ostatními spisovateli byla „legionářská“ literatura vnímána jako literatura protekční a módní, nikoli kvalitní. Jeden z nejvášnivějších zastánců legionářské literatury, a poezie zvláště, Rudolf Medek si v roce 1933 posteskl:

Mladou generaci literární nezajímá t.zv. legionářská poezie. Ale ani mnozí příslušníci „ztracené generace“ nevědí si s ní rady. Jako by existovala kdesi na okraji skutečného literárního dění u nás. Legie, ať už se jejich vznik vykládá, omlouvá či zkrucuje, přece jen byly především výrazem nejvypjatější víry a energie národní. Podat o tom svědectví básní vypadá bezmála jako nedostatek dobrého vkusu: čpí hned nacionalismem.⁶⁴³

Při pročítání encyklopedií o české literatuře a o českých spisovatelích většinou jména jako: Rudolf Medek, Jaroslav Kratochvíl (1885-1945)⁶⁴⁴, Václav Kaplický (1895-1982)⁶⁴⁵, Josef Kudela (1886-1942), Josef Kopta (1894-1962)⁶⁴⁶, František Langer, Oldřich Zemek, Adolf Zeman či Zdeněk Němeček chybí. Lze je najít pouze v podrobnějších a několikadílných encyklopediích.

⁶⁴² Kratochvíl, Jaroslav, Nebyl jsem pouhým divákem, Praha, 1966, str. 246.

⁶⁴³ Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Rudolf Medek, in H a V 1994, č.6, s.145.

⁶⁴⁴ Dila: Cesta revoluce, Vesnice, Barcelona-Valencie-Madrid, Prameny.

⁶⁴⁵ Dila: Kladivo na čarodějnice, Něžný manžel, Čtveráci, Železná koruna, Zaťatá pěst, Tábořská republika, Bomba v parlamentě, Zrádná obálka, Život alchymistův atd. V květnu 1919 vedl delegaci k B. Pavlů, zatčen a internován na poloostrově Gornostaj, odsouzení za vlastizradu unikl jen díky přímému zásahu T.G.M., 1920-1921 pracovník Klegu, pracoval v nakladatelstvích Pokorok, Čin, Melantrich, členem Svazu socialistických legionářů, za okupace v odboji, roku 1978 jmenován národním umělcem, zemřel r. 1982, in Česká společnost za velkých světových válek 20. století, Praha, 2003, str.190.

⁶⁴⁶ Dila: Třetí rota, Třetí rota na magistrále, Třetí rota doma, Jediné východisko, Červená hvězda, Chléb a víno, Modrý námořník, Hlídač číslo 47, Několik příběhů ze života blázna Padrnose, Zahrada lásky, Lásky v pěti podobách, Štefánik, Úsměv nad hrobem atd.

Ač legionářští spisovatelé byli více vlastenci než spisovatelští velikáni, nelze některým z nich upřít jistý talent a lehkost pera. Zvláště levicoví a dnes by jsme řekli komunističtí spisovatelé Kratochvíl a Kaplický měli schopnost poutavě psát. Kaplického Gornostaj, který nevyzníval pro tvůrce republiky příliš lichotivě, vyšel knižně až koncem první republiky a jelikož se pro státní propagandu nejednalo o „chtěné dítě“, musela se kniha prosadit svou literární kvalitou. Naopak knihy státních prominentů jakým byl Rudolf Medek a Josef Kopta jsou podle mého subjektivního dojmu těžkopádné, zdlouhavé a místy dokonce nezajímavé, ačkoliv dramatictější než legionářské téma si jen asi těžko představit.

Za nejlepšího spisovatele a dramatika z uvedeného seznamu se nejčastěji uvádí František Langer, zřejmě pro svou blízkost ke Karlu Čapkovi a také proto, že je o Langerovi těžké říci zda byl pravičák či levičák a proto je přijatelný pro každý režim a pro každou dobu.⁶⁴⁷

František Langer se narodil 3. 3. 1888 na Vinohradech ve smíšené českožidovské rodině. Jeho otec byl zámožný obchodník s lihovinami a tak se Františkovi dostalo hodnotného vzdělání. Na gymnázium chodil do Londýnské ulice, kde studovali rovněž pubescenti jako např. Eduard Beneš, Lev Sychrava, Jaroslav Werstadt a mnozí další v budoucnu významní muži. V roce 1914 absolvoval na medicíně, chtěl se věnovat psychiatrii, ale válka přerušila jeho vědeckou dráhu a Langer se musel věnovat praktické „řezničině“ na frontě.

Ještě před válkou se přátelil s mladými umělci anarchisty jako například s Jaroslavem Haškem, S. K. Neumannem, Gellnerem, Mahenem, Šrámkem a Tomanem. Langer se stal v roce 1911 zakládajícím členem Skupiny výtvarných umělců a rovněž Strany mírného pokroku v mezích zákona. Cestoval po Německu a Itálii a rovněž se s Haškem věnoval ochotnictví v kabaretu U bratří Makabejských.⁶⁴⁸

Jeho anarchistické období netrvalo dlouho, už v roce 1912 vstoupil jako velký nacionalista do mladočeské strany Karla Kramáře. Často je uváděna i skutečnost, že se znal s Franzem Kafkou a Maxem Brodem, což ale vzhledem k jeho spisovatelským ambicím a židovskému původu není překvapivé.

Dobrodružnou krev projevil už rok před vypuknutím války, když se pod vlivem sugesce Kramářova novoslovanství jako medik-dobrovolník účastnil první balkánské války. Při té příležitosti zabloudil až do Alexandrie v Egyptě. V roce 1914 byl odvelen do

---

⁶⁴⁷ Srovnej – Zabloudilová, Jitka, *Obraz boje u Zborova v české próze, poezii a divadle*, in *Zborov 1917-1997*, Praha, 1997, str. 79-99.

⁶⁴⁸ Justl, Vladimír, *Svědectví jako umělecké dílo*, in *Železný vlk*, Praha, 1994, s.195.
Srovnej - František Langer na prahu nového tisíciletí, Praha, 2000.

Bukoviny, kde v prvních liniích ošetřoval zraněné a utrpěl i zranění. V roce 1916 se na frontu vrátil a nechal se zajmout ruskými vojáky. Ze zajatí ho táborové vedení jako potřebného lékaře dlouho nechtělo pro čsl. legie uvolnit, teprve v březnu 1917 byl propuštěn, účastnil se bitvy o Zborov a hned poté se stal lékařem u prvního pluku v hodnosti nadporučíka.⁶⁴⁹

V březnu 1918 byl Langer krátce komisařem 1. čsl. divize, ale pro odpor důstojníků kolem plukovníka Gajdy byl funkce zbaven a stal se plnomocníkem Odbočky Národní rady československého u štábu 1. pluku. V říjnu 1918 již jako ženatý dosáhl hodnosti majora, ale pak jeho kariérní vzestup zakrněl. Důvodem bylo až přehnané demokratické chování vůči mužstvu a jeho snahy hájit principy vojenské samosprávy, které se gen. Štefánikovi i jiným důstojníkům legií zdály příliš socialistické a nevojácké.⁶⁵⁰

Do vlasti se vrátil v únoru 1920 a dál sloužil v armádním zdravotnictví, tentokrát již v hodnosti plukovníka. A právě v době míru se Langer projevil jako spisovatel a dramatik nejvíce. Své válečné vzpomínky publikoval ve formě povídkové beletrie pod názvem *Železný vlk*. Tento titul vyšel během první republiky hned několikrát a patřil ve dvacátých letech k nejprodávanejším knihám. I kritiky se shodovaly na výjimečné kvalitě díla, pouze kritici J.L.Fischer a Jindřich Volák zastávali opačný názor. Prvně jmenovaný ohodnotil Langeru jako *malého vypravěče velkých událostí*⁶⁵¹ a druhý jmenovaný mínil, že dílo není ani historické, ani básnické, tedy rozplzlé. Všichni ostatní skládali hold nadání Františka Langeru a dokonce i tehdy komunistický spisovatel Josef Hora ocenil Langeru jako nadaného stylistu, *majícího přímo ornamentální smysl pro moderní tvarovost povídky, oprostil tu všechnu kulturní nános své osobnosti a vyrovnává se s novými svými motivy srdečně a po prostu*.⁶⁵²

Pro divadlo napsal hru *Vítězové*, která popisovala umělecky ztvárněné vzdání se 28. pluku, bitvu u Zborova a sibiřskou anabázi. Tento kus se hrál už v roce 1920 v přírodním divadle v Praze Šárce. Nejslavnějším a nejúspěšnějším jeho dílem byla hra *Jízdní hlídka*, která se dokonce dočkala i zfilmování. Jízdní hlídka pronikavě a bez propagandistických klišé líčí válku nemnohých legionářů proti přesile rudých. Průmět konfliktu dvou dějinně stejně oprávněných tendencí mu umožnil demonstrovat jak zásadní tragiku a absurdnost tohoto střetu, tak nadřazenost obecných hodnot lidskosti nad hledisky ideologickými.

Langer napsal *Jízdní hlídku*, s výrazným časovým odstupem od války. Premiéra byla 28. října (jak jinak) roku 1935, zároveň vyšla knižně i vstoupila na filmové plátno. Nutno

⁶⁴⁹ Justl, Vladimír, Svědectví jako umělecké dílo, in *Železný vlk*, Praha, 1994, s.195-196.

⁶⁵⁰ Tamtéž.

⁶⁵¹ Justl, Vladimír, Svědectví jako umělecké dílo, in *Železný vlk*, Praha, 1994, str. 197.

⁶⁵² Tamtéž, str.198.

řící, že dvacetiletý odstup přinesl v Langrově případě zralé plody. Všechny referáty o premiéře ve Vinohradském divadle mluví o jeho hře v superlativech. Logicky v ní vidí protipól k Medkovu Plukovníku Švecovi. Tam šlo o hrdinství nadlidsky dokonalého jedince, tady jde o soudružnost osmičlenného kolektivu prostých českých lidí, které výlučnost situace dostane v únoru 1919 do patové situace. Jeden po druhém umírají v sověty obklíčené chatě, až zbudou dva, které nakonec osvobodí kamarádi. Jeden z přeživších záhy podléhá svým zraněním a druhý se (podle autorovy závěrečné scénické poznámky) *vztyčuje zvolna jako stráž, která vystoupila z hrobu*. Velikost *Jízdní hlídky* je v její všednodenní prostotě, samozřejmé obyčejnosti, naprosté nevýlučnosti, v její mravní síle kolektivního cítění a myšlení, v bratrství živých i mrtvých.⁶⁵³

Langerova tvůrčí metoda byla obecně jednotná a ucelená, a to snahou o objektivní a realistickou podívanou. Jeho dramata charakterizovalo balancování na hraně mezi náročnou výpovědí a snahou o zábavnost zároveň, mezi ironií a sentimentem, kritičností a idylou, experimentováním a ověřenými postupy. Na rozdíl od ostatních meziválečných dramatiků, kteří se snažili o avantgardní imaginárnost divadla, chtěl Langer vyprávět prostý a jednoduchý příběh, který nemá daleko od reality. Účel umění viděl v posilování lidského citu pro spravedlnost. Proto se základním kamenem jeho her staly mezilidské vztahy a základem sdělení hledání spravedlnosti a objevování její relativity, proto vytvářel morality se zaměřením na problematiku zločinu, trestu a vědomí viny.⁶⁵⁴ Což je pojetí, které by dnešního diváka zřejmě nudilo a proto se jeho hry už nehrají.

Ve sborníku *Zborov 1917-1937* vyšla od Langerova povídka *Zbrovská kantáta* ve které se vyslovil svým osobitým stylem k aktuální situaci legionářstva. Prostřednictvím duše právě zemřelého brásky Pavelky se dostáváme mezi padlé od Zborova, kteří se rozhořčeně pouštějí do kritiky legionářských aktivit v samostatném státě, za kteří všichni společně bojovali. Padlí hrdinové se vysmívají zženštilosti, slabostem a excesům přeživších legionářů a jsou svým způsobem rádi, že zemřeli v době, kdy o smyslu boje za samostatnost nikdo z nich nepochyboval. Drtivé kritice z úst mrtvých vojáků neušla ani celá československá společnost. Nakonec však je vyslovena naděje, že kdyby se měla znovu naskytnout možnost bojovat za samostatnost, opět by se našly desetitisíce dobrovolníků, kteří by neváhali za tento ideál položit život.⁶⁵⁵

⁶⁵³ Justl, Vladimír, *Svědectví jako umělecké dílo*, in *Železný vlk*, Praha, 1994, s.197.

⁶⁵⁴ Srovnej - František Langer *na prahu nového tisíciletí*, Praha, 2000.

⁶⁵⁵ Lexikon české literatury, písmena K-L, Praha, 1993, str.1137-1140.

⁶⁵⁵ *Zborov 1917-1937. Památník k dvacátému výročí bitvy u Zborova 2. července 1917*, Praha, 1937.

František Langer externě pracoval pro Vinohradské divadlo, k čemuž mu jistě pomohlo úzké přátelství s dalším ruským legionářem hercem Zdeňkem Štěpánkem. Právě nutnost žít se psaním divadelních her přiměla Langeru k tématicky pestré tvorbě. Nechyběly tituly pro děti, komedie a dokonce i jakási obdoba sci-fi (*Zázrak v rodině*). Známo je jeho působení v listu „Lidové noviny“, kde navázal ještě přátelštější vztahy s Karlem Čapkem. Je tedy automatické, že patřil i k zakládajícím členům tzv. pátečníků.⁶⁵⁶

V krátkém mezidobí druhé republiky byla nastudována ještě předválečná Langerova veršovaná tragédie *Svatý Václav* (premiéra 1912), kterou aktualizovalo mnichovské trauma. Aktuální se stala především otázka, zda je oprávněno násilí v boji proti zlu. Tuto otázku se Langer rozhodl řešit emigrací a bojem proti okupantům opět v zahraničních armádách.

V červenci 1939 uprchl do Polska a pak se přes Dánsko dostal do Paříže, kde živořil z malé podpory, kterou dostával od vojenského atašé. Po vypuknutí války se stal šéfem zdravotnictva čsl. zahraniční armády. Vzpomínky na ošetřování na frontě si poté osvěžil v roce 1944 při obléhání přístavu Dunkerque čs. obrněnou brigádou. Do Prahy se vrátil v červenci 1945 a zanedlouho byl svých kolegy od Zborova gen. Ludvíkem Svobodou povýšen do generálské hodnosti, podruhé se oženil a v roce 1947 obdržel titul národního umělce. Po komunistickém převzetí moci se stáhl do soukromí. Zemřel v roce 1965.⁶⁵⁷

Nedá se říci, že by byl komunisty pronásledován, komunistický předseda přejmenované ČsOL (Svaz protifašistických bojovníků) Jan Vodička se k Langerovi choval přátelsky a nezapomněl mu, jak se Langer choval na Sibiři v případě souzení internovaných delegátů II. sjezdu. Langer byl tehdy jednoznačně proti zavedení válečného soudního řízení, což lidem jako byl Vodička či Kaplický zachránilo život a své samosprávné nadšení odnesli pouze žalářováním na Gornostaji.⁶⁵⁸

Nejméně známým legionářským autorem je Josef Kudela, ale jestli si někdo zaslouží takové označení, pak jedině on. Zatímco ostatní autoři kromě legionářského tématu občas psali i něco jiného, pak Josef Kudela psal pouze o legionářích a to ke všemu pouze o těch ruských.

Narodil se 27. 5. 1886 u Opavy v rodině šafáře a po maturitě na gymnáziu se odstěhoval do Prahy, kde studoval na filozofické fakultě klasickou filologii a češtinu. Jeho profesory byli J. Král, F. Groh a hlavně T. G. Masaryk. Kudela se již tehdy stal vůdčí

⁶⁵⁶

Tamtéž.

Srov. – Pernes, Jiří, *Svět Lidových novin 1893-1993*, Praha, 1993.

⁶⁵⁷

Lexikon české literatury, písmena K-L, Praha, 1993, str. 1137-1140.

⁶⁵⁸

František Langer na prahu nového tisíciletí, Praha, 2000, str. 37-43.

osobností studentské sekce Masarykovy pokrokové strany, jednatelem Slovanského výboru studentského, spoluzakladatelem a místopředsedou spolku Slezan, členem akademického spolku Opava atd. Po absolvování se vrátil do rodného kraje, kde učil na gymnáziích.⁶⁵⁹

Od února 1915 sloužil v rakousko-uherské armádě, po nasazení na ruské frontě téměř okamžitě přešel do zajetí. Na jaře 1916 se přihlásil na práce na obranu Ruska a srpnu téhož roku byl povolán do Kyjeva za spolupracovníka Svazu čs. spolků na Rusi, v březnu 1917 se stal členem odbočky ČNR v Rusku a vedoucím její kulturní a propagační činnosti. Od jara 1918 až do odjezdu do vlasti řídil na Sibiři vydávaný Československý deník.

Po návratu domů byl demobilizován a tak začal opět učit na gymnáziích, stal se předsedou brněnské jednoty i župy ČsOL a členem jejího pražského ústředí. Řídil vydavatelskou a nakladatelskou činnost brněnské pobočky „Moravský legionář“. Po německé okupaci následovalo v 54 letech penzionování a v září 1941 byl za svou odbojovou činnost v ilegální skupině Vojtěcha Luži jako jeden z předních legionářských představitelů zatčen a poslán do Osvětimi, kde jeho stopa končí.⁶⁶⁰

Literární styl Josefa Kudely byl čistě publicistický a historický, bez snahy o nějakou beletrii. Jeho nejznámějším a nejzávažnějším dílem byl spis *Aksakovská tragédie*, který se snaží věcně, objektivně a bez propagandistických klišé vysvětlit příčiny a okolnosti sebevraždy plukovníka Josefa Švece, čímž vlastně polemizoval s Medkovým pojetím, který se snažil ve svých knihách plukovníka Švece heroizovat a spíše jeho sebevraždu vysvětlovat jako výsledek rozvracečské činnosti komunistického legionáře Jana Vodičky, pozdějšího předsedy Svazu protifašistických bojovníků (dříve ČsOL).⁶⁶¹

Na závěr si uveďme několik titulů, které jasně vypoví o čem psal Josef Kudela: *V počátcích revoluce, Zborov, Profesor Masaryk a čsl. vojsko na Rusi, Hus a legie, Sokol a legie, Plukovník Josef Švec - legionář, O starodružiníku Ant. Grmelovi, O Jiřím Klecandovi, Generál Stanislav Čech, Masaryk osvoboditel, Tyrš a Masaryk, Sokolský hrdina, Plukovník J. Švec, Bída středního školství v Brně, Katolíci v odboji a o odboji a posmrtně sbírka veršů z nacistického vězení Pod kaštany*.⁶⁶²

Vztahy mezi legionářskými spisovateli a písmáky byly pestré jako mezi ostatními lidmi. I když se ale někdy někteří dostali spolu do mediálního střetu, stále byla v podtextu cítit jistá bratrská sounáležitost, která jedinci zabraňuje druhému skutečně ublížit či

---

⁶⁵⁹ Kudela, Ivan, PhDr. Josef Kudela (1886 – 1942) a první čs. odboj, HaV 2003, č.1, s. 156 – 157.

⁶⁶⁰ Tamtéž, str.168.

⁶⁶¹ Srovnaj - Kudela, Josef, *Aksakovská tragédie*, Brno, 1932.

Medek, Rudolf, *Plukovník Švec*, Praha, 1921.

⁶⁶² Lexikon české literatury, c.d., str. 1044-1046.

uškodit. Například v Lidových novinách v červnu 1922 proběhla krátká přestřelka mezi Josefem Kudelou a Jaroslavem Kratochvílem.

Kdybyste hledali pramen velké knihy o čs. legiích v Rusku, kterou pod názvem „Cesta revoluce“ vydal nákladem Činu Jaroslav Kratochvíl, museli byste sáhnout především po její předposlední kapitole...Jsou to epizody a epizodky, v nichž naše vojsko anebo aspoň jeho velitelé vystupují ve světle nepříznivém, v něchž někdy ukazuje, jak on sám dovedl by se chovat lépe. Bratr, který sloužil s Kratochvílem u jednoho pluku, vypravoval mi, jak K. jednou přestal chodit do důstojnické jídelny a jedl s rotou „z kotla“. Chtěl jednat lépe než ostatní důstojnictvo pluku. Tato odlišnost u něho rostla, projevovala se stále ostřeji v názoru na bolševickou stranu, ale projevovala se také ve vztahu k podřízeným a velitelům. Proto byl K. poslán z pluku ke štábu vojska a tam zařazen do důstojnické zálohy (ostentativně pak připojoval ke svému podpisu, že je ze skupiny C). Vědomí osobní křivdy přivedlo ho ještě blíže k delegátům II. sjezdu, s nimiž pak jistý čas společně žil ve Vladivostoku⁶⁶³ a s nimiž také přijel do vlasti se známým XX. transportem...Zdali se jeho informátor nemýlil je autorovi jedno, neboť mu nejde o pravdu, nýbrž o materiál pro dokazování jeho názoru. Takových dokladů: vypravuje se, byla pověst, uvádění postav bez uvedení jmen, citování osob již mrtvých, je v „Cestě revoluce“ plno. Člověk jim nemůže věřit, protože i tištěné prameny usvědčují autora z toho, že je cituje nepoctivě.⁶⁶⁴

Je pochopitelné, že těžkopádný, strohý, suchý až pozitivistický historik nemohl přijít na chuť stylu rozevlátému a lehkému, jaký používal levicový intelektuál Kratochvíl. Mohli si to hoši ale odpustit, protože oba za dvacet let zahynou v koncentračním táboře. Reakce Kratochvíla byla mnohem méně emotivní než Kudely. Neuvádí nic negativního, co slyšel o Kudelovi a pouze se ohrazuje proti tvrzení, že falšuje historii. Krátký odstavec ukončuje prohlášením, že odmítá dále na stránkách Lidových novin v hádce pokračovat.⁶⁶⁵

Podobné přestřelky se odehrávaly mezi Rudolfem Medkem a Lvem Sychravou, které nabyly na intenzitě zvláště koncem roku 1938. Samostatnou kapitolu by pak zasloužila reakce všech „hradních“ a etablovaných legionářů na vydání Gornostaje od Václava Kaplického. Všeobecně však platí výše uvedená definice, že ve všech hádkách a konfliktech se legionáři drželi „bratrského“ rámce.

⁶⁶³ Zvláštní označení pro věznění na poloostrově Gornostaj.

⁶⁶⁴ Lidové noviny, č. 278, 4.6.1922, Literární protinožec Gajdův, str. 7.

⁶⁶⁵ LN, č. 296, 15.6.1922, str. 7.

Československé filmy s legionářskou tematikou

Mnohá literární díla se zároveň stala předlohou pro scénář filmu. Pochopitelně, že legionářských filmů bylo nepoměrně méně než legionářských knih. V meziválečném období vzniklo 11 až 12 filmů, v kterých osud legionářů hrál ústřední roli. První němé filmy vznikaly na samém počátku existence Československa a tak se autory scénářů stali jedinci, kteří nemohli čerpat inspiraci z hodnotné literatury ani z legionářských zkušeností.

Již na konci roku 1918 vznikl film „Československý Ježíšek“, o jehož existenci svědčí pouze několik krátkých zpráv v dobovém tisku, protože se nedochoval. Příběh byl poměrně nenáročný – legionář se vrací domů na vánoce a všichni jsou z toho dojatí. V roce 1920 vznikly hned dva legionářské filmy – „Legionář“ režiséra Rudolfa Měšťáka a „Za svobodu národa“ režiséra Václava Binovce.⁶⁶⁶

První snímek pokračoval v tendenci nenáročného příběhu. Mladý muž Jaroslav Král (František Matějovský) nastupuje do zaměstnání jako šofér aristokratické rodiny. Zde se zamiluje do aristokratické dcerky Evy (Nina Laušmanová). Nerovné lásce není přáno a Jaroslav se popere s Eviným snoubencem hrabětem Černínem. Je proto vyhozen z práce, ale Eva odejde s ním a vezmou se. Poté následuje válka a Jaroslavovi je z nepochopitelných důvodů od počátku jasné, že chce vstoupit do legií. Manželka je však loajální k dynastii a mezi manželi nastává první rozkol.

Jaroslav při první příležitosti přeběhne na ruskou stranu a vstoupí do legií. Svůj čin napíše v dopise manželce, která je z toho natolik rozladěna, že opouští jejich prvorozené dítě a vrací se k zpátečnickému otci. Po vzniku republiky však Eva zcela podléhá atmosféře a přiměje svého otce, aby část svého majetku převedl na fond podporující vdovy a sirotky po padlých legionářích. Eva se vrací k manželovi i dítěti a jestli nezemřeli, tak žijí šťastně dodnes.⁶⁶⁷

Druhý snímek je mnohem zdařilejší. Do filmu „Za svobodu národa“ produkční společnost režiséra Binovce investovala závratných 750 000 korun a na realizaci válečných scén se podílelo MNO.⁶⁶⁸ Premiéra filmu se uskutečnila symbolicky 28. října 1920 a samotný film měl u diváků poměrně slušný úspěch.

---

⁶⁶⁶ Lachman, Tomáš, Legionářská tematika v hraném filmu první republiky, in Film a dějiny, Praha, 2005, str.209.

⁶⁶⁷ Tamtéž, str.210.

⁶⁶⁸ Tamtéž.

Hlavní postava Voldán (V. Vladimirov), čítankový vlastenec a „klad'as“, dokončuje vysokoškolská studia v den sarajevského atentátu. Cestou domů se Voldán zastane slovenské studentky Maryšy (Suzanne Marwille), obtěžované maďarským důstojníkem a vzniká mezi nimi citové pouto. Po odvedení na vojnu Voldán neopomene sebemenší příležitost, aby se své spolubojovníky nepokusil obrátit na pravou víru. Vtlouká jim do hlavy citáty Jana z Husi, Jana Žižky, Františka Palackého či Karla Havlíčka. Po příjezdu na frontu okamžitě přebíhá na ruskou stranu, ale je zlotřilými a bestiálními důstojníky rakousko-uherské armády postřelen.

Při léčbě v ruské vojenské nemocnici je ošetřován, jak jinak, Maryšou, která zde shodou okolností pracuje jako lékařka. Po uzdravení Voldán prochází všemi frontami první světové války, kde agituje v zajateckých táborech a rozšiřuje tak řady čs. legionářů.

Po návratu do vlasti odchází Voldán spolu s Maryšou na Slovensko, kde se svými silami podílejí na osvobození země od maďarské krutovlády. Při této bohubilé činnosti je Maryša smrtelně postřelena zákeřnou maďarskou kulkou a umírá v náručí svého milovaného. Při té příležitosti vyjádří politování, že umírá dříve, než „*veliké dílo jest dokonáno*“ (rozuměj vytvoření celistvého Československa) a již nikdy neuvidí „*pyšné siluety Hradčan v záři zapadajícího slunce*“.⁶⁶⁹ Film poté končí záběrem dvou krojovaných dětí, které si hrají pod otcovským dohledem T.G. Masaryka.

O těchto prvních třech němých filmech platí, že se nejednalo o filmy černobílé jen ve smyslu použitého filmového materiálu, ale i co se týče děje. Ve snímcích se vyskytují pouze jedinci veskrze špatní (Rakušané, Maďaři, důstojníci rak.- uher. armády, aristokraté) a veskrze dobří (legionáři, prostý ruský a československý lid, vůdci odboje). Přičemž se občas stane, že klasický „záporňák“ se mávnutím kouzelného proutku mění v naprostého „klad'ase“. Dalšími prvky jsou - sentimentalita, kýčovitost, exaltované vlastenectví, historická klišé a naivní symbolika. Nicméně odbornou kritikou byl poslední film přijat velmi kladně, protože i přes všechny zmíněné nedostatky se jednalo o snímek, který byl ve své době mimořádný.⁶⁷⁰

Další film v pořadí – „Za čest vítězů“, který v roce 1921 natočili Július Lébl a Antonín Havel, se od těch předchozích lišil v jedné věci. Poprvé děj filmu nebyl oslavným příběhem o podílů legionářů na vzniku republiky, ale setkáváme se zde s kritickým pohledem na postavení vrátivších se legionářů v novém Československu. Bohužel, žádná

⁶⁶⁹

Tamtéž.

⁶⁷⁰

Za svobodu národa, Československý film, 1.8.1920, č.14, str.8.

kopie filmu se nedochovala a tak jediným svědectvím o filmu je dochovaný rukopis scénáře.⁶⁷¹

Prvním záběrem byla scéna tří proudů legionářů, kteří vycházejí v plné zbroji z hory Blaník. Tím ovšem pompéznost a velkolepost končí a pokračuje příběh ruského legionáře Miloše Drahoty (Antonín Havel) a jeho ruské manželky Taťány. Ti se po návratu domů na české maloměsto setkávají s odvrácenou tvář životní reality. Z Milošovy rodiny přežila válku pouze sestra Věra (Marta Májová), celý rodinný majetek byl zkonfiskován a Drahota je nucen žít celé příbuzenstvo prací vlastními rukou. Práci je však těžké získat a na milost ho vezme až německý správce kamenolomu Waltner, kterého kdysi odmítla Věra. Miloš Drahota je záhy v kamenolomu těžce zraněn a Waltner mu nabídne místo v kanceláři. Krátce po nástupu do kanceláře je Drahota obviněn Waltnerem ze zpronevěry a předán policii. Waltner poté svede Drahotovu manželku a teprve po návratu snoubence Věry, který se rovněž vrací z ruských legií, se podaří Drahotu očistit. Po návratu z vězení však Drahota nachází svou manželku mrtvou.⁶⁷²

Jestliže první čtyři filmy se svezly na vlně počáteční legionářské euforie, pak na vznik pátého filmu se muselo počkat dlouhých sedm let do jubilejního roku 1928. Výrobou filmu se začalo zabývat přímo MNO a Hlavní štáb československé armády. Bohužel, se to na kvalitě filmu nesmazatelně podepsalo. Dokonce i T.G. Masaryk podporoval vznik podobného filmu k desátému výročí vzniku státu.⁶⁷³

Sepsáním scénáře k filmu „Za československý stát“ byl pověřen přednosta Památníku odboje plukovník Rudolf Medek, což předznamenalo konečné fiasko celého projektu. Medek se úkolu příliš nevěnoval a psát začal až po intervenci generála Ččka, který argumentoval zájmem prezidenta Masaryka. Teprve v červenci 1928 Medek předal scénář Vojenské kanceláři prezidenta republiky a ta ho dále postoupila ke schválení samotnému prezidentovi. Ten však zřejmě nechtěl zasahovat do tvůrčího procesu, protože materiál byl vrácen nezměněn s poznámkou, že prezident je příliš zaměstnán.⁶⁷⁴

Premiéra narychlo natočeného filmu „Za československý stát“ se uskutečnila už 26. října 1928 a jednalo se jednoznačný o propadák. Protagonista snímku rolník Tomeš byl jakousi směsicí studenta Voldána a šoféra Krále z předchozích filmů, i nedějový děj se příliš neliší od svých předchůdců a jediný rozdíl spočívá v absenci milostného příběhu.

---

⁶⁷¹ Lachman, Tomáš, Legionářská tematika v hraném filmu první republiky, in Film a dějiny, Praha, 2005, str.211.

⁶⁷² Lachman, Tomáš, c.d., str.211.

⁶⁷³ Tamtéž, str.212.

⁶⁷⁴ VHA, fond VKPR, k.95, č.j. 2704/28.

Kýčovitost, nepřirozená uvědomělost, všude přítomný patos, překrucování nedávné historie, nedostatek invence a evidentní amatérismus odsoudil film k brzkému stažení z kin.⁶⁷⁵

Uvedení filmu „Za československý stát“ zcela zastínil úspěch divadelní hry „Plukovník Švec“, kterou napsal rovněž Rudolf Medek. Aby se neopakovalo fiasko předchozího filmu, přistoupila distribuční a výrobní společnost Oceanfilm při tvorbě filmové adaptace „Plukovníka Švece“ k dosud nebývalé pečlivosti. Rozpočet film byl rekordní, interiéry se natáčely se ve Vídni a válečné exteriéry na Podkarpatské Rusi. Film byl v cenzurním řízení shledán vhodný pro mládež a uznán za kulturně výchovný.⁶⁷⁶

Štestím filmu byla skutečnost, že Rudolf Medek se psaní scénáře přímo neúčastnil a scénáristům Josefu Neubergovi a Václavu Wassermanovi se tak podařilo roztříštěnou a komorní divadelní dějovou linii citlivě převést do filmové řeči. Po premiéře v únoru 1930 se kritiky shodly na pozitivním hodnocení díla a pouze herecké výkony Bedřicha Karna v titulní kladné roli občas vyvolaly škodolibý úsměšek.⁶⁷⁷

Vrcholem legionářských filmů se podle filmových kritiků a historiků stal snímek „Třetí rota“ režiséra Svatopluka Innemanna z roku 1931. Jednalo se o filmovou adaptaci románové kroniky Josefa Kopty a jeden z prvních zvukových českých filmů vůbec. Právě zvuk konečně umožnil zbavit se patetické a těžkopádné symboličnosti a pomocí dialogu zdynamizovat děj filmu. Snaha po maximální věrohodnosti šla až tak daleko, že ve filmu je mluveno i německy a rusky. Na scénáři se spolu s Koptou podílel opět Václav Wasserman a hlavně díky jemu se podařilo děj zúžit a ponechat v něm to nejdůležitější a nejzajímavější. Film se dosti lišil od předlohy, ale všichni zasvěcení se shodovali na tom, že duch knihy zůstal zachován.⁶⁷⁸

Premiéry se na Vánoce 1931 v kině Fénix zúčastnil i prezident Masaryk s dcerou Alicí a film se setkal s nadšeným ohlasem jak u laické, tak i u odborné veřejnosti. Ve filmu hráli například: František Smolík, Zdeněk Štěpánek, Otomar Korbelář, Eman Fiala, Jindřich Plachta či Emil Artur Longen.⁶⁷⁹ Vysoce oceňovány byly kromě hereckých výkonů a režijního vedení herců i akčnost zborovské bitvy a práce s komparesem. Rovněž psychologie postav byla až nevídaně věrohodná a civilní. Kompaktnost epizodního děje a

⁶⁷⁵ Lachman, Tomáš, c.d., str.212-213.

⁶⁷⁶ Tamtéž, str.214.

⁶⁷⁷ Tamtéž.

Srovnej – Národní osvobození, 15.2.1930, str.5.

⁶⁷⁸ Tamtéž, str.215.

Srovnej – Bartošek, Luboš, Dějiny československé kinematografie II. Zvukový film 1930-1945, Praha, 1982, str. 71-72.

⁶⁷⁹ Březina, Václav, Lexikon českého filmu, Praha, 1996, str.426.

historická přesnost propastně přesahovala dosavadní filmovou tvorbu v zemi a nutno dodat, že ani pozdější filmy „Třetí rotu“ v tomto smyslu už nepřekonal.⁶⁸⁰

„Jízdní hlídka“ Františka Langera z roku 1936, kterou natočil režisér Václav Binovec, propadla. Vinu za to nesl jednoznačně režisér Binovec, který divadelní předlohu pouze „přefotil“ na filmový materiál. Co na divadelním jevišti působí dramaticky, to ve filmu vypadá statické a nudné.⁶⁸¹ Nicméně ruský legionář Zdeněk Štěpánek⁶⁸² získal za hlavní roli četaře Matějky filmovou cenu za rok 1936.

Rovněž představitel Štefánika Zvonimir Rogot ve filmu Jana Svítáka „M.R.Štefánek“ získal stejnou cenu o rok dříve, ale film jako takový se nesetkal s výrazným diváckým úspěchem. Příběh byl poznamenán okolností, že výroba filmu probíhala na základě oficiální státní zakázky a tvůrci filmu se neodvážili dát do snímku cokoli, co by se jen trochu odchylovalo od oficiální státní hagiografie Štefánikovy osoby.⁶⁸³

Mezi legionářské filmy by jsme mohli zařadit i snímek „Poručík Alexandr Rjepin“ z roku 1937, který režíroval opět Václav Binovec podle scénáře J. Mottla a J. Neuberga. Jedná se o milostnou tragédii ruského legionáře, který se v rakouském zajetí vydává za Rusa. V hlavních rolích: Vladimír Borský, Adina Mandlová a František Smolík. Ve filmu se objevili i Marie Rosůlková, Jindřich Plachta, Jaroslav Marvan a Theodor Pištěk.⁶⁸⁴

Posledním legionářským filmem se stal „Zborov“. Původně se premiéra plánovala na dvacáté výročí bitvy, ale konflikty mezi scénáristou Medkem a vedením Nationalfilmu zapříčinily zpoždění až na rok 1938. „Zborov“ měl být velkoфильmem národním a politickým, který by demonstroval jednotu národa, touhu po míru, ale i brannou připravenost a odhodlání bránit svobodu a stát.⁶⁸⁵ Natáčet se začalo v létě a premiéry se diváci dočkali až v době, kdy hlavní téma filmu vzhledem k tzv. mnichovským událostem vyznívalo spíše jako špatný vtip. Nehledě k tomu, že výsledná podoba filmu byla značně okleštěna. Nicméně válečné scény měly u diváků úspěch.

Od té doby již žádný legionářský film natočen nebyl a zřejmě už nikdy nebude. Je to pochopitelné, protože bez přímé či nepřímé podpory státu by nevzniklo ani oněch jedenáct snímků. Uvedení filmů do kin mělo jednoznačný propagandistický účel. Zjednodušení až

⁶⁸⁰ Český hraný film II. 1930 – 1945, Praha, 1998, str.379.

⁶⁸¹ Tamtéž, str.216.

⁶⁸² Dalším známým českým hercem, který působil v čs. legiích na Rusi byl i Václav Menger, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, s. 217.

⁶⁸³ Český hraný film II. 1930 – 1945, Praha, 1998, str.200.

⁶⁸⁴ Zabloudilová, Jitka, Obraz boje u Zborova v české próze, poezii a divadle, in Zborov 1917-1997, Praha, 1997, str.87.

Srovnej – Březina, Václav, c.d., str.313.

- Český hraný film II. 1930-1945, Praha, 1998, str.279.

⁶⁸⁵ Lachman, Tomáš, c.d., str.216.

překroučení historické pravdy, které by v literatuře nebylo přijato, jaksi ve filmu akceptováno bylo. Film jako dobové nejmasovější médium mohlo zakořenit v národním povědomí obraz historie, jaký vládnoucím vrstvám vyhovoval. Vůdci odboje se v očích filmového diváka proměnili v polobohy a legionáři v symboly mužné statečnosti a čestnosti. Naopak příslušníci zahraničního odboje, kteří se rozešli se státním establishmentem ve zlém, jaksi z historického obrazu zmizeli a do dnešních dnů se nevrátili.

Po druhé světové válce měl pouze film „Zborov“ obnovenou premiéru a to v prosinci roku 1945. Hlad po válečném tématu s prvkem slovanské sounáležitosti byl u obecnstva veliký a „Zborov“ v kinech navštívil 1 655 701 platící divák.⁶⁸⁶ Záhy však byly legionářské filmy shledány jako „reakční“, antibolševické a protisovětské⁶⁸⁷ a na dlouhých padesát let nebyly promítány v kinech ani v televizi. V devadesátých letech dvacátého století se premiéry v České televizi dočkal pouze „Zborov“, ostatní filmy zřejmě programovým ředitelům všech televizí připadaly příliš zastaralé a pro dnešního diváka nezajímavé.

Památník odboje

Počátkem roku 1919 vyšla od Ministerstva školství a národní osvěty iniciativa směřem k ministru obrany Klofáčovi, kdy se v listině datované 24. března navrhuje postavit gigantickou moderní budovu, která by se stala reprezentativním místem odboje. Hlavní náplní budovy by pak měly být dvě instituce - muzeum a archiv odboje. Duch textu je velmi nadšený až nepraktický bez kontaktu s pevnou zemí a bez ohledu na poválečnou realitu nového státu. V návrhu je už rovnou uvedeno předsednictvo dosud neexistující instituce: malíř Angelo Zeyer⁶⁸⁸ (předseda), malíř F.T. Šimon, sochař Otakar Španiel, architekti J. Gočár a P. Janák. Členy umělecké komise doplňují Dr. Zdeněk Wirth a Dr. J. Pečírka.⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁶ Březina, Václav, c.d., str.482.

⁶⁸⁷ Bartošek, Luboš,c.d., str.22.

⁶⁸⁸ Jan Angelo Zeyer se narodil 29. září 1878 v Praze, Studoval na Akademii výtvarných umění u prof. Brožíka. Žil několik let v Nizozemí, Belgii, Anglii, Francii, Španělsku, Švýcarsku, Itálii, ve Spojených státech a dokonce i v severní Africe. Do čsl. legií v Itálii se přihlásil 25.1.1918, v listopadu 1918 poslán do Francie a zařazen k 23. pluku, in Dějev, Platon, Výtvarníci-legionáři, Praha, 1937, str.296.

⁶⁸⁹ Srovnej - Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.103.
VHA, fond Památník odboje, karton 1, č.j. 12.

Překvapivou okolností vzniku Památníku osvobození (PO) je fakt, že u zrodu stálo tak málo legionářů, ti získali v organizaci převahu až po návratu ruských legionářů, přičemž ruští legionáři tvořili drtivou většinu. Na první listině gážistů figuruje čtrnáct důstojníků, přičemž ve čtyřech případech se jedná o italské legionáře, ve třech o francouzské, tři důstojníci pocházeli z tzv. domácího vojska a čtyři pracovníci PO byli dodatečně mobilizováni. Označení důstojník ovšem bylo v těchto případech čistě účelové, ve většině případů se jednalo o umělce (malíře) nebo starší muže, kteří se nikdy bojových akcí legií přímo neúčastnili. Hodnost důstojnická jim byla přidělena jen dočasně a to pouze proto, aby jejich plat mohl být vyúčtován v rámci Ministerstva národní obrany. Na seznamu gážistů z konce roku 1920, kdy byl přednostou už Rudolf Medek (1890 - 1940), z dvaceti důstojníků v PO bylo šestnáct ruských legionářů.⁶⁹⁰

Je otázkou nakolik se v případě výše zmíněných mužů jednalo o skutečné nadšení z osvobozovacího hnutí čs. legionářů a nakolik o pouhou snahu se umělecky uchytit v novém společenském a politickém prostředí. Nelze ani vyloučit pouze jistou setrvačnost z dob monarchie, kdy malíři stáli v první linii mocenské propagandy. První vlaštovkou uměleckého podchycení čs. odboje byl návrh malířů a grafiků ze spolku „Hollar“, kteří Ministerstvu národní obrany nabídli své služby pro návrh na památný list pozůstalým po padlých legionářích. Pod dokumentem z prvního února 1919 lze číst i taková jména jako František Bílek⁶⁹¹ a Max Švabinský.⁶⁹²

Nicméně vraťme se k návrhu ze dne 23. března 1919. Ministr Klofáč obratem odpověděl a to velmi vstřícně. Dokonce sám určil název, který zněl „Komitét pro výpravu výtvarných umělců na zahraniční bojiště čs. vojska a péči o hroby Čechoslováků padlých za hranicemi“. Takto dlouhý název pochopitelně nemohl dlouho přežít, již za pár týdnů se instituce přejmenovala na „Památník osvobození - umělecký sbor při Ministerstvu národní obrany“ (MNO).⁶⁹³

Prvního dubna se předseda Zeyer setkal na Hradě s prezidentem T. G. Masarykem, který myšlenku podpořil a stal se jejím protektorem.⁶⁹⁴ Prezident Masaryk měl od samého počátku obrovskou autoritu nejen mezi obyvatelstvem, ale hlavně mezi úředníky. Požehnání prezidenta se tedy jevilo jako velká výhra. Kapitán Angelo Zeyer proto okamžitě přistoupil k činu a rozhodl se vyslat skupiny malířů a literátů na bojiště čs. legií,

⁶⁹⁰ VHA, fond PO, k.2, č.687534.

⁶⁹¹ František Bílek, nar. 27.4.1889, ruský legionář, sochař.

⁶⁹² VHA, fond Památník odboje, karton 1, č.j. 15.

⁶⁹³ VHA, fond Památník odboje, karton 1, č.j. 13.

⁶⁹⁴ VHA, fond Památník odboje, karton 1, č.j. 13.

aby na místě shromažďovali archivní materiály, aby malovali scénérii bojiště, popřípadě samotné vojáky, protože legionáři z ruské fronty ještě stále dleli na Sibiři a několik českých vojáků ještě uvízlo v Itálii.

Počítalo se s vysláním tří skupin: na Sibiř, do Itálie a do Francie. Na Sibiř se mělo vypravit pět malířů a jeden literát, do Itálie tři malíři a tři průvodci, do Francie pak pouze dva malíři a jeden průvodce. Průvodci se rekrutovali z řad samotných bojovníků. Vše vypadalo velmi snadně, vždyť architekt Zázvorka⁶⁹⁵ v té době už na Sibiři rekognoskoval umístění čs. vojenských hřbitovů a tvořil návrhy na jejich architektonickou úpravu.⁶⁹⁶

Poté ovšem nastaly praktické potíže, jelikož nebylo financí na pokrytí nákladů na cestu uměleckých misí. „Svaz českých bank“ sice s velkou publicitou darovalo Památníku 50 000 korun, ale až bylo za dar poděkováno, upomínka od sekretariátu Památníku z června 1919 svědčí o neochotě Svazu ohlašovaný dar skutečně zaslat na účet do Živnostenské banky.⁶⁹⁷

Banka Slávie ohlašovaný dar alespoň skutečně na účet zaslala, i když se jednalo pouze o částku 2 000 korun.

Představitelé Památníku se tuto tíseň snažili řešit vstřícnými gesty k čelním politickým představitelům. Prezidenta i ministra obrany již zcela získali a proto se jejich vstřícnost obrátila směrem k ministru vnitra Švehlovi, který souhlasil s návrhem, aby umělecká mise na Sibiř jela s misí politickou, čímž by se snížili náklady na polovic.⁶⁹⁸ Nicméně nakonec se výprava na východ neuskutečnila. V záznamech je napsáno: „...výprava malířů na Sibiř po dlouhém a pracném vyjednávání ztroskotala na dobro.“⁶⁹⁹ Přičemž slovní spojení nabízí dvě možnosti výkladu: „nadobro“ jako definitivně či „na dobro“ ve smyslu na dobrotu pro zebrotu. Pravděpodobnější je vzhledem k dobovému pravopisu první verze výkladu.

Situaci pomohla vyřešit vláda, která 8. dubna 1919 prostřednictvím MNO poskytla Památníku bezúročnou půjčku ve výši 800 000 korun, ačkoliv ministerstvo financí s tímto krokem nesouhlasilo a odmítalo ve svém odůvodnění podporovat soukromou organizaci, nehledě k tomu, že tato půjčka je pro stát nevýhodná.⁷⁰⁰

⁶⁹⁵ Jan Zázvorka, nar. 21.5.1884 v Praze, žák prof. Jana Kotěry, ruský legionář, architekt, autor Památníku osvobození na Žižkově, in Dějev, Platon, c.d., str.287.

⁶⁹⁶ VHA, fond PO, karton 1, č.j. 14.

⁶⁹⁷ VHA, PO, k. 1, č.j. 100.

⁶⁹⁸ VHA, PO, k.1, č.j. 23.

⁶⁹⁹ VHA, PO, k.1, č.j. 184.

⁷⁰⁰ VHA, fond Památník odboje, karton 1, č.j. 19.

Z této souvislosti vyplývá, že Památník osvobození nebyl vnímán jako organizace státní. Je sice pravda, že organizace byla obdarována rozličnými dárci, ať už s jednalo o továrníky či o majetnější legionáře, ale nakonec ve chvíli největší krize vždy zasáhl stát a vše pokračovalo dál. Situace se stabilizovala až rokem 1921, kdy byl Památník subvencován státem.⁷⁰¹

Finanční krizi v této době pomáhala zmírňovat i výstava malíře Františka Kupky, který se již plně etabloval na MNO. Výstava s názvem „Obrazy z bojiště Francie“ začala v dubnu v Umělecko - průmyslovém muzeu v Praze a posléze se vypravila na pouť po českých městech. Kromě Kupky bylo na výstavě možno vidět i obrazy nadporučíka Cipra⁷⁰², střelce Dálného a četaře Němečka.⁷⁰³

František Kupka patřil mezi rozhodně nejzajímavější a světově nejproslulejší legionáře ve svém oboru. Všechny encyklopedie malířství i životopisné statě se vzácně shodují na hlavním rysu jeho povahy a to sice na nesnášenlivosti. Popis jeho komplikované osoby často zabírá více místa než charakteristika jeho uměleckého projevu. Přičemž o jeho působení v čs. legiích ve Francii se autoři zmiňují jen v několika větách a to ještě ne vždy.⁷⁰⁴

Sestavování legií ve Francii bylo limitováno skutečností, že v této zemi příliš vojáků české národnosti nepobývalo. Vesměs se jednalo o studenty, dobrodruhy, vědce, ale hlavně o umělce. Paříž platila za centrum světového umění a malíři všech národností mohli dosáhnout světovosti pouze v tomto městě. Proto mezi francouzskými legionáři působilo i několik malířů.

Kupka patřil mezi nejstarší, protože se narodil už v roce 1871 a to v rodině písaře. Sám rád rozšiřoval, že jeho skutečným otcem byl farář. Ostatně vyprávění legend o své vlastní osobě Kupka věnoval mnoho úsilí. Po vychození pěti tříd byl dán na učení k sedlářskému mistru v Dobrušce. Řemeslo ho však nebavilo a nebýt dobrušského starosty, navždy by asi uvízl ve venkovské malosti a přízemnosti. Starosta Archleb ho doporučil místnímu malíři a řediteli Státní řemeslnické školy v Jaroměři Aloisu Studničkovi, který ho během tří měsíců připravil ke zkoušce na Akademii výtvarných umění v Praze, kam se

⁷⁰¹ VKPR, fond MNO, k.47, přes. 1918 – 1923, sign. 1/70.

⁷⁰² Kamil Cipra, nar. 22.4.1893 v Plzni, srbský a francouzský legionář, malíř žijící ve Francii.

⁷⁰³ VHA, PO, k.1, č.j. 79.

Hefman Němeček, nar. 18.1.1877 v Hořovicích, studoval u prof. Maška a prof. Hynaise. Studoval v Mnichově a v Paříži, francouzský legionář 23. pluk, malíř žijící v Paříži i po válce, in Dějev, Platon, c.d. str.181.

⁷⁰⁴ Srovnej - Lamač, Miroslav, František Kupka, Praha, 1984.

dostal a po čtyřech letech studia odešel na Akademii do Vídně, kde setrval až do roku 1896.⁷⁰⁵

Je zajímavé, že žádné obrazy z dob jeho působení ve Vídni se nezachovaly nebo nejsou známy. Jako by Dobroš⁷⁰⁶ Kupka vstoupil do Paříže čistý a neposkvrněný vývojem. Jeho malby postupem času jsou stále více abstraktní a těsně před první světovou válkou se pro laické oko jeví pouze jako pestrobarevné plochy s geometrickými vzory, které nic nepřipomínají. Pro konzervativního maloměšťáka se jeho obrazy musejí jevit jako odporné „mazanice“

Začátek války v Kupkovi probudil vlastence. Odpor k rakousko-uherské monarchii a vidina národní svobody převážily nad postojem anarchisty, dříve odmítajícího jakoukoliv státní moc. Nejdříve 7. listopadu 1914 vstoupil dobrovolně do fr. cizinecké legie a jako prostý voják byl nasazen do bojů na Sommě. Tam však onemocněl a byl proto poslán do Paříže, kde byl zvolen předsedou politicky činné „České kolonie“. Jeho žena, Francouzská, zatím vstoupila do muniční továrny a hmotně do značné míry zajišťovala domácnost.⁷⁰⁷

Poté v roce 1916 Kupka vstoupil do čsl. legií i v kontakt s Československou národní radou v Paříži a pod pseudonymem Dalny kreslil protirakouské plakáty a karikatury pro potřeby její propagandy. Pro čs. legie navrhoval uniformy, řády, prapory a dokonce i poštovní známky. Snad nejznámější mezi legionáři se stal dřevoryt „Nový blaničtí rytíři“, na kterém francouzští legionáři vrážejí své bajonety do hroutících se postav německých vojáků.⁷⁰⁸ Pro svůj věk i schopnosti nebyl už poslán na frontu. Ve Vídni ovšem o jeho činnosti věděli a tak byl vyškrtnut z České akademie věd a umění. Prvního prosince 1918 byl povýšen do hodnosti nadporučík a nastoupil na čsl. ministerstvo války v Paříži.⁷⁰⁹

Po válce byl už kapitán Kupka ve finanční tísní a tak nějaký čas pracoval pro MNO v Praze. Namaloval i několik obrazů s legionářskou tematikou,⁷¹⁰ ale jelikož nemohl vypodobnit čs. legionáře jako shluk trojúhelníků, kruhů a rovnoběžek, musel se z uměleckého pohledu snížit na úroveň kýče a namaloval několik pěkných olejů. Kupka v té době již měl nabídku profesury na pražské Akademii výtvarných umění, ale nechtěl se stěhovat z Paříže a tak po mnoha průtazích byl v roce 1922 jmenován profesorem pražské

---

⁷⁰⁵ Lamač, Miroslav, František Kupka, Praha, 1984, str.6.

⁷⁰⁶ Kupka si změnil křestní jméno na Dobroš v době studií v Praze, tamtéž, str. 10.

⁷⁰⁷ Lamač, Miroslav, František Kupka, Praha, 1984, str.9.

⁷⁰⁸ ANM, fond Kruh starodruž., k. 7, inv. č. 361.

⁷⁰⁹ Dějev, Platon, Výtvarníci-legionáři, Praha, 1937, str.152.

Srovnaj – Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.98-99.

⁷¹⁰ „Nad Tatrou se blýská“, „Tranchée de la Lumière“, „9.května 1915 Neuville St. Vaast“, „Husák a Šidlik“.

Akademie se stálým sídlem v Paříži a s povinností „zasvěcovat“ československé stipendisty do francouzské kultury.

Do Prahy se vrátil až v roce 1930 a jeho návštěva vzbudila velkou pozornost, umělecká sdružení Mánes i Hollar mu opakovaně v třicátých letech nabízela, že mu uspořádají velkou výstavu, ale Kupka většinou odmítl. Trpěl v té době hlubokými depresi, které hraničily až s duševní poruchou. Kupka mnoho svým obrazů tehdy zničil a ani počínající uznání jeho uměleckých kvalit na jeho stavu mnoho nezměnily. Zánik Československa v roce 1938 na čas úplně přerušil jeho styky s vlastí. Okupaci Francie přečkal na venkově, kde si ho nikdo nevšímal.⁷¹¹

Po válce v roce 1946 uspořádal v Praze velikou výstavu, kterou sám v Mánesu a v Národní galerii představil. Výstava se setkala s velkým i když částečně i rozpačitým přijetím. Po vítězném únoru starý malíř zmizel z československého prostředí, byl pro budování komunismu příliš dekadentní a úpadkový.

Památník odboje se v roce 1919 postupně usidloval v Nosticově paláci na Maltézském náměstí. Svých několik místností získal ve druhém patře. Malířské a sochařské ateliéry, které spravoval František Kupka, vznikaly na adrese Rejdiště 80.

Dlouze plánovaná výprava do Francie se vydařila jako první. Malíři Bohuslav Harna⁷¹², Otakar Nejedlý a Vincenc Beneš s průvodcem Martinem Burešem odcestovali na bývalá bojiště už 19. května 1919, protože panovala obava, že Francouzi velmi brzy zahladí zjizvenou tvář země v oblastech, kudy prošla fronta. Tato obava nebyla na místě, dvouměsíční pobyt se vydařil, přivezlo se mnoho fotografií a namalovalo se několik skic a hodnotných obrazů. Celý pobyt vyšel na 61 877 korun a 3 haléře.⁷¹³

V roce 1921 vydal u Františka Borového Otakar Nejedlý knihu vzpomínek pod názvem „Malířovy dojmy z francouzského bojiště“. Z té vyplývá, že malovali bojiště u Prunay, Souanu, Tahure, Terronu, Belloy, Neuville, Saint Vaas, Mort-Homme a Cumiérsu. Rozrytá krajina, trčící trosky a pahýly stromů, kůly s ostnatými dráty, kříže polních hrobů, to vše zapůsobilo na malířovy city a inspirovalo k plátnům velkého formátu, plných pateticky podaných výjevů. Obrazy všech účastníků výprav na francouzská a italská bojiště byly v létě 1920 vystaveny v pražském Belvederu.

Kritikové, mezi nimi i Karel Teige, se shodují v tom, že nejúspěšnější zeň přivezl Otakar Nejedlý. I když právě Teige píše, že v mnohých velkých plátnech se Nejedlý stává

⁷¹¹ Lamač, Miroslav, František Kupka, Praha, 1984, s. 16.

⁷¹² Bohuslav Harna, nar. 13.7.1894 v Ústí u Hranic na Moravě, ruský a francouzský legionář - 23. pluk, malíř, technika akvarelová, in Dějev, Platon, c.d., str. 115.

⁷¹³ VHA, PO, k.1, č.j. 184.

poněkud beztvarý a do prázdna rozběhlý.⁷¹⁴ Teige ještě poukázal na jeden důležitý moment. Zpochybnil vůbec zakázku tohoto díla, myšlenku malovat historické bitevní scénérie dodatečně a nadto lidmi, kteří tuto historii neprožili. Pravda, Nejedlý ani Beneš nebyli přímými účastníky bojů, ale jejich malířská cesta rovněž nepostrádala utrpení a nepohodu.

Naslibovali jim toho v Praze, pro výpravu vyžebřali peníze od soukromníků, těšili je, že dostanou vždy vojenské automobily, jídlo z vojenských skladů, v Paříži, že dostanou volný lístek pro železnice v celé Francii a dokonce i vlastní osobní auto. Rozumí se, všechno to byl žvást. Skutečnost byla - inu, jaká by mohla být skutečnost?

Už ve vlaku zapisují si každý krejcar, jako studenti, a když se jeden navečeří v restauračním voze za 15 fr., vznikne u ostatních hořkost nad utracenou částkou, která bude v rozpočtu scházet. Na daleká bojiště musí tahat sami těžká zavazadla, obloženi jako velbloudi, vléci potraviny, nádobí atd. Spí na bojištích zabalení do hadrů, které si nasbírají, mají nesnáze a útrapy práci uměleckou takřka znemožňující, které dobře charakterizuje bodrý Martin: „že se na takové cestování ...“⁷¹⁵

Italská mise vyrazila z vlasti 12. července ve složení A. Zeyer, O. Koníček a L. Šíma. I ona se vrátila po dvou měsících s mnoha důkazy své práce. Náklady se však pohybovaly okolo částky 70 000 korun.⁷¹⁶ Tato mise měla poněkud hořkou dohru. Památník v některých případech nedodržel smlouvu. Jednoduše malířům nebyly vyplaceny slíbené peníze. Památník zpoždění v dopisech odůvodňoval, jak jinak, finančními problémy, které ale nepůsobily příliš věrohodně, protože PO v jiných případech rozhodně úzkostlivě nešetřil. Oldřichu Koníčkovu Památník dlužil 15 000 korun, a proto ctihodný malíř podal na Památník žalobu.⁷¹⁷ Peníze se pak náhle našly a odeslaly.

Všechno toto vyúčtování představitelé Památníku zaslali prezidentu Masarykovi, což naznačuje, ale nepotvrzuje, že organizace mohla být financována z dnes již známého prezidentova tajného konta.⁷¹⁸ Z logiky věci to jednoznačně vyplývá. Masaryk z dob práce v zahraničí velmi dobře věděl jak je propaganda důležitá a zvláště cítil nutnost existence organizace jakou Památník osvobození byl. Většina běžného obyvatelstva i značná část

⁷¹⁴ Hanzlová, Lidmila, Otakar Nejedlý, Praha, 1984, str. 28.

⁷¹⁵ Lidové noviny, č.296, 15.6.1922, Malířovy dojmy z bojiště, str.7.

⁷¹⁶ VHA, PO, k.2, č. 685442.

⁷¹⁷ VHA, PO, k.2, č.687094.

⁷¹⁸ Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996, str.88-91.

elity národa si totiž nebyla ani zčásti vědoma rozsahu účasti čs. legionářů na šachovnici právě dohrané hry, které se tehdy říkalo Velká válka.⁷¹⁹

Nicméně v druhé polovině roku 1919 mizí dokumenty, v kterých by se našlo na finanční situaci. V roce 1922 již je naprosto nesporné, že PO bylo financováno z rozpočtu MNO, s výjimkou nakladatelství Čin⁷²⁰, jehož hospodaření bylo odděleno. Existuje totiž údaj, že MNO pro Památník na rok 1922 poskytla ze svého rozpočtu částku 3 085 000 Kč.⁷²¹ Podle povšechné organizace čs. branné moci II. vyd. z 29. října 1920 (par.23) byl Památník reorganizován tak, že se stal samostatným vojenským úřadem podléhajícím přímo ve všech záležitostech presidiu MNO.⁷²²

Při četbě archivních materiálů je poněkud zarážející sebestředná zaujatost představitelů Památníků, úředníků ministerstev, ale i řadových občanů v době, kdy stát ještě neměl úplně pevné a jasné hranice a kdy na Slovensku čs. armáda ustupovala vyzrálejší a kvalitnější maďarské armádě. Takže poněkud pesimističtěji založení spoluobčané by měli propadat panice, že čerstvě zrozený stát Československo končí. Například umělci PO na jaře 1919 řeší vzhled státní a prezidentské vlajky, některým úředníkům z MNO vadí návrhy vojenských stejnokroků, které jim připadají příliš bolševické a žádají po malířích vojenské čapky více české.⁷²³

Firma Čakrt z Žižkova nabízí Památníku „salónní portréty“ padlých legionářů, které by si pozůstalí mohli pověsit ve svých bytech, čímž by si výrazně zvýšili kulturnost bydlení. Z nabídky vyčuhuje ziskuchtivost tak očividně, že ji sekretář Mathesius musel odmítnout jako nevhodnou.⁷²⁴

Pozoruhodný je rovněž návrh spolku „Stráž na Blaníku“, který vyhlašuje sbírku na pomník legionářů v podobě blanických rytířů, který by sídlil, jak jinak, na kopci Blaník.⁷²⁵ V době vrcholící bitvy u Lučence vyzívá Ministerstvo pošt Františka Kupku, aby zapracoval na návrzích známek, z jejichž prodeje by šla část výtěžku na pomoc sirotkům po padlých legionářích.⁷²⁶

Obzvláště absurdní je zápis z jednání parlamentního branného výboru. Tématem jednání byl návrh sochaře Španiela na památní medaili M.R. Štefánika, který nedávno

⁷¹⁹ VHA, PO, k.2, č. 685708.

⁷²⁰ nakladatelství Čin v roce 1924 - předseda představenstva Vincenc Charvát, jednatel - Bohumil Přikryl, náhradníci - Jaroslav Kratochvíl, Antonín Pešl. Dozorčí rada - Václav Kaplický, Emanuel Moravec, in VHA, fond Kleg, k.2, 1924, Spisy, bez čísla jednacího.

⁷²¹ VHA, fond Kleg, k.2, 1923, Spisy, bez čísla jednacího.

⁷²² Tamtéž.

⁷²³ VHA, PO, k.1, č.j. 53.

⁷²⁴ VHA, PO, k.1, č.j. 59.

⁷²⁵ VHA, PO, k.1, č.j. 34.

⁷²⁶ VHA, PO, k.1, č.j. 117.

tragicky zahynul při leteckém neštěstí. Za Památník jednal parlamentní referent MNO Dr. Novák, na druhé straně seděl poslanec Špaček. Alespoň minimální ukázka:

posl. Špaček - „*Byl bych proti tomu, aby se dělala nějaká medaile a la Franc Josef nebo Vilém, nějaká obyčejná plechová medaile....Musí to býti umělecká plaketa dražší, která by se mohla postavit ve školách a úřadech.*“

Dr. Novák - „*Profesor Španiel by se nepropůjčil k něčemu obyčejnému.*“

posl. Špaček - „*To by se mělo platit z MNO? To bude stát velké peníze a nevím, máte-li na to kredity. Mělo by se uvážiti, kdo to má dělati, financovati a prodávati.*“⁷²⁷

Po výpravách do Itálie a Francie následovala výprava malířů na Slovensko, kde právě skončila nevyhlášená válka s Maďarskem. Pro tento účel byli mobilizováni malíři: Max Duchek, Václav Rabas, Jaroslav Jareš, Václav Mašek, Jan Trampota, Rudolf Kremlička a Břetislav Bartoš, přičemž pouze posledně jmenovaný byl legionář.⁷²⁸ Každý z nich dostal tisíc korun na malířské potřeby a v září vyrazili do Bratislavy.

Přípravy cesty by odpovídaly spíše výpravě na severní pól, ale Slovensko v té době bylo takto Čechy zřejmě vnímáno. Již krátce po zářijovém příjezdu na Slovensko Václav Rabas žádá Památník, aby každému malíři bylo posláno dalších pět set korun, protože náklady jsou vyšší, než se původně předpokládalo. Žádost byla nejdříve zamítnuta a z textu lze vycítit jistý chlad a mentorskou přísnost: „*...Nutno si uvědomit, že peníze jimiž PO nyní disponuje jsou soustředěny kapitál ze sbírek činěných ve všech vrstvách obyvatelstva a jejich konečné určení bude ve prospěch sirot a vdov po padlých legionářích. Zde se tedy nejedná o žádný erár v rakouském slova smyslu, ani o peníze vládní.*“⁷²⁹

Odpověď Václava Rabase byla pochopitelně velmi dotčená. Rabas pečlivě popisuje poměry v Bratislavě, např. že nejlevnější oběd přijde na 18 korun a na závěr dává na srozuměnou: „*.... Pokud mohu mluvit za sebe a přítele Jareše, víme co zde chceme a dostojíme své úloze třeba o chlebě a vodě. Ale žádáme, aby poměr PO k nám byl vnímán trochu méně námezdně - vždyť by Vám jakýkoliv obyčejný dělník za těchto podmínek tu nebyl.*“⁷³⁰

Slovenská výprava měla ze všech tří výprav nejmenší ohlas, dokonce ani v monografiích velkých českých malířů Kremličky, Trampoty a Rabase nelze tuto

⁷²⁷ VHA, PO, k.1, č.j. 75.

⁷²⁸ VHA, PO, k.1, č.j. 159.

Břetislav Bartoš (1893-1926), studoval malířství u prof. V. Bukovace a H. Schwaigra, italský legionář, v roce 1925 mu ČsOL uspořádala výstavu v Mánesu (35 obrazů), o rok později zemřel na tuberkulózu, in Dějev, Platon, c.d., str. 2-7.

Srovnej - Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.102.

⁷²⁹ VHA, PO, k.1, č.j. 237.

⁷³⁰ Tamtéž.

slovenskou anabází vypátrat. Za fiaskem výpravy možná stojí i okolnost, že obrazy ze Slovenska nestihly dorazit na výstavu „Náš odboj“, kterou Památník s podporou generálního inspektora čs. armády Machara uspořádal v den prvního výročí vzniku Československa.⁷³¹

Tato akce zaměstnala PO od září až do konce roku. Po tahanicích se Spolkem výtvarných umělců Mánes o výstavní prostory, který Památník obviňoval, že kvůli státům podporované *monster* akci malíři přijdou o obživu, se akce s velkým úspěchem konala v Obecním domě. Právě v souvislosti s tímto konfliktem s malíři dochází v Památníku k pozvolné přeměně. Jestliže první půl rok existence Památníku byl zcela ve znamení malířství a vůbec výtvarného umění, pak na podzim 1919 začíná odklon od malířství směrem k literatuře a historickému odbornému písemnictví. Bylo to zapříčiněno personální obměnou, malíři postupně odcházeli, protože se úředníkům na MNO jevíli jako příliš svobodomyšlní, nezodpovědní a oni sami cítili, že je úřednická práce nenaplňuje. Po nich začínají přicházet legionáři - písmáci.⁷³²

Prvním z nich je Lev Sychrava, čtvrtý muž v hierarchii zahraničního odboje, kterého se vznikem čs. státu Edvard Beneš jaksi upozadnil, když ho přiměl rezignovat na funkci čs. velvyslance ve Francii. Beneš se takto choval ke každému, kým se cítil ohrožen ve svém kariérním postupu. Ale jelikož se záhy ukázalo, že Sychrava není Benešovi nebezpečný, bylo mu umožněna existence v Památníku odboje. Protože zaměstnancem Památníku mohl být jen voják, byla nevojáku Sychravovi udělena hodnost nadporučíka. A tak se muž, který nikdy neoblékl uniformu a který o vojenství vůbec nic nevěděl, stal rovnou důstojníkem. Podobných „důstojníků“ bylo v Památníku mnoho. Pozici píšících legionářů v PO o rok později posílil příchod ředitele Rudolfa Medka a později i historika Jaroslava Werstadta.⁷³³

S příchodem nového přednosty Rudolfa Medka, který vystřídal Václava Špálu⁷³⁴, došlo k výrazné personální obměně a prim od této chvíle hráli ruští legionáři. Ti byli po návratu velmi zklamáni, protože jejich vysněné představy se pochopitelně rozcházely s realitou. Doma už všechnu slávu sklidili legionáři z Itálie a Francie, kteří bojovali na Slovensku, to samé platí i významných funkcích ve všech oborech lidského života.

Legionáři lačníci po české kultuře, která jim byla téměř pět let odepřena, si v dopisech Památníku ztěžují, že je velmi těžké sehnat lístky do divadel a žádají ředitelství

⁷³¹ VHA, PO, k.1, č.j. 169.

⁷³² Srovnej - VHA, fond PO, k.1-2.

⁷³³ Srovnej – Michl, Jan, JUDr. Lev Sychrava, FF UK, Praha, 2001.

⁷³⁴ Václav Špála, nar. 12.9.1887, zemřel již 6.1.1924 v ústavu choromyslných. Žák St. Suchardy a přítele sochaře Sapíka, ruský a francouzský legionář, sochař, in Československý legionář, 11.1.1924, str.2.

Srovnej - Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.112.

divadel o „legionářské“ rezervace. Tento požadavek byl z kapacitních a finančních důvodů zamítnut. Památník se snažil ještě v roce 1919 poslat zásilku knih na Sibiř a skutečně došlo k odeslání několika stovek nově vydaných publikací, ale zásilka dorazila poškozena a v torzovitém stavu.⁷³⁵

Památník na přelomu let 1919/20 přesídlil do nových prostor ve Strahovském klášteře a různé jeho referáty byly roztroušeny po celé Praze. Poté se podařilo získat výstavní kapacity v Letohrádku královny Anny a rovněž v zámku Trója za Prahou. Slavnostního otevření muzea čs. legií v zámku se 19. června 1920 zúčastnil i prezident republiky T.G. Masaryk.⁷³⁶

Mezi hlavní náplně v roce 1920 patřila výroba všech možných druhů vyznamenání, medailí a stuh v celkové hodnotě 580 671 korun⁷³⁷ a hlavně propagační akce na Slovensku. V lednu se Václav Špála se zástupcem Ministerstva školství dohodl na protimaďarské a provládní kampani na Slovensku. Ministerstvo přislíbilo dodat pět autokin a poskytnout 100 000 korun na hrazení výloh. Jak už to tak bývá, z pěti autokin se odhady postupem času smrskly na autokino jedno, ale ani k tomu nakonec nedošlo.⁷³⁸

Památník proto přistoupil k použití média nejúdernějšího a to loutkového divadla. V rámci představení klasických kusů bylo v plánu vetřít do děje protimaďarskou tematiku. Loutkové legionářské divadlo brí Kopeckých⁷³⁹ doprovázel bratr kapitán Ducháč-Vyskočil⁷⁴⁰, z jehož dopisu lze vycítit, že první sezóna skončila fiaskem.⁷⁴¹ Slovensko vnímal jako konec světa, který je na druhé polokouli světa civilizovaného. Návštěvy na představeních loutkového divadla byla mizivá a vyskytli se i protičeské projevy. Ducháč-Vyskočil v dopise píše: „Žiji zde jako Robinson. Jsem v té vile podobné záchodu, kterou Ty Špálo, od vidění znáš. Třeba týden nohou nezavádím o město. Nic mě tam nevábí.“⁷⁴²

Vzápětí po divadle byl proti protičeskému a „zaostalému“ slovenskému národu použit systém tzv. Veřejných vzdělávacích přednášek. Několik desítek českých a

---

⁷³⁵ VHA, fond PO, 1919,k.1, č.j.761 a 912.

⁷³⁶ VHA, fond PO, 1920,k.2, č.686367.

⁷³⁷ VHA, fond PO, k.2, č. 685782.

⁷³⁸ VHA, PO, k.2, č. 686142.

⁷³⁹ Antonín Kopecký (1892-1953), právník Matěje Kopeckého, italský legionář, v zajetí vytvořil s bratranci Matějem a Vojtěchem loutkové divadlo, které po vstupu do legií provozovali i na frontě, 1937-45 režisérem a hercem Skupova souboru v Plzni, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str.195.

⁷⁴⁰ František Ducháč-Vyskočil, (1886-1927), studoval u prof. Myslbeka, ruský legionář, sochař, in Dějev, Platon,c.d., str.10.

⁷⁴¹ VHA, fond PO, k.2, č.686248.

⁷⁴² Tamtéž.

slovenských učitelů se mělo rozjet po Slovensku a ve slovenském jazyce poučovat lid zhruba v těchto intencích: Boj legií za svobodu v zahraničí,

Síla v jednotě československé,

Co přinesla republika Slovensku,

Co by čekalo Slovensko pod novým maďarským panstvím,

Proč nemůže býti na Slovensku ještě dnes blahobytu (vina války, ne republiky a českého živlu), Proč zasévají maďaři nedůvěru mezi Čechy a Slováky.⁷⁴³

Ve všech okruzích doporučených témat, které obdrželi všichni přednášející, se Maďaři píší s malým písmenem, stejně jako Židé. Každý měsíc pak Slovenská tisková kancelář zasílala podrobné zprávy o průběhu a úspěších propagační akce. Všechny zprávy se shodují na tom, že přednášky navštěvují lidé jen o svátcích a nedělích, měsíčně se počet přednášek pohyboval mezi čísly 90 a 392.⁷⁴⁴

Vlastenecká témata lidi nezajímala, více chtěli slyšet vzdělávací přednášky, nejlépe na praktická témata. Jako např. pozemková reforma, bankovníctví, demokracie v Americe, chov dobytka, včelařství apod. Každý přednášející měl legitimaci, která je opravňovala rozkazovat četníkům ve smyslu získávání informací o národnostním složení obyvatelstva a stavu nálad či o sociální situaci. Přednášející se nejdříve pokoušeli prodávat mezi posluchači obrázky Mistra Jana Huse, ale ten nešel příliš na odbyt a tak se začal prodávat obraz Panny Marie či „slovenských“ věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Celé turné bylo vyhodnocené jako úspěšné, protože došlo jen k ojedinělým projevům nepřátelství a v létě roku 1920 si dokonce posluchači žádali přednášek v češtině, jelikož ji rádi poslouchají. Jak tomu bylo skutečně, už asi nezjistíme. Rovněž výstava „Náš odboj“ v Košicích nepatřila mezi příliš navštěvované akce. „Misionářská“ činnost legionářů na Slovensku se táhne dvacátými lety jako červená nit.⁷⁴⁵

V průběhu dvacátých let se osvětová činnost neomezovala jen na Čechy a Slovensko, Památník se velmi intenzivně snažil prosadit československé legionářské příběhy i do válečných muzeích ve spojeneckých zemích, jednalo se především o Itálii a Francii. Malé čs. oddělení se podařilo vybudovat v italské Roveretě, ale ve Francii situace vypadala beznadějně, protože podle zpráv čs. vojenského attaché v Paříži Francouzi nechtějí o Velké válce nic slyšet a nezajímají je ani výstavy věnované francouzským vojákům, natož vojákům jiných národností.⁷⁴⁶

---

⁷⁴³ VHA, PO, k.2, č. 1739.

⁷⁴⁴ VHA, PO, k.2, č. 1682.

⁷⁴⁵ Tamtéž.

⁷⁴⁶ VHA, fond PO, k.2, 1626.

Za Památník nakonec odjela do těchto zemí delegace ve složení František Bednařík⁷⁴⁷ a ředitel Medek, ačkoliv již zmíněný attaché velmi protestoval proti cestě Rudolfa Medka, jelikož neznal prostředí, ani jazyk a nemohl tak mnoho vyjednat. Nakonec přece jen úsilí zaměstnanců zaznamenalo jistý úspěch, protože 25. června 1925 se podařilo otevřít válečné museum s čs. oddělením ve Vincennes.⁷⁴⁸

Po personální stabilizaci Památníku se většina veškeré činnosti věnovala vytváření legionářského mýtu a legendy. Nutno dodat, že snaha zvýraznit legionářské hnutí místy hraničilo až s povýšením padlých hrdinů na jakési polobohy. Nejen komunisté poukazovali na skutečnost, že se peníze za výstavby pomníků či za převoz ostatků padlých hrdinů daly lépe využít ve prospěch sirotků a vdov.

Jeden příklad za všechny, šestého července roku 1924 se ve středočeském Berouně konala slavnost při příležitosti odhalení pomníku padlým legionářům. Událost tuto zaznamenaly tři regionální deníky: socialistická „Stráž podbrdská“, národně demokratické „Hlasy od Berounky“ a komunistické „Podbrdské rozhledy“. Začneme provládní Stráží: „...promluvil za Památník odboje a ministerstvo národní obrany kpt. Fink z Prahy, který v hluboce založené řeči dobře vystihl význam slavnosti odhalení pomníku, a působivými slovy promlouval k přítomným, k čemu nás zavazuje takový památník, připomínajíc nám nesčetné oběti, kterých si vyžádalo vybudování naší samostatnosti, a mluvící k nám jasnou řečí, co máme dělati, aby nemohly již přijíti druhé Lipany, druhá Bílá hora.“⁷⁴⁹

Jinak celou událost viděly národně demokratické „Hlasy od Berounky“:

„Kapitán rus. leg. Jos Fink měl ve svém proslovu patrně za to, že mluví na komunistickém táboru lidu, protože s velikou vervou a nadšením ohlašoval budoucí socialistickou republiku, a z nevhodného místa urážel smýšlení velké většiny přítomného obecnstva, které spásu republiky po trpkých zkušenostech v socialismu hledati nesmí a také nebude.“⁷⁵⁰

Pro úplnost ještě přidejme pohled komunistických „Podbrdských rozhledů“:

„...Průvod zahajovalo selské banderium, za ním vojáci, četnictvo, Sokolové, hasiči a naposled, jak to u sociální demokracie podle koaličních reglamá chodí, 9 členů DTJ! Ti, kteří za války svlékali ženy padlých z košile za košík brambor, oslavují padlé, poněvadž tito lidé pomohli prodluženým sedlákům svojí krví k bohatství, četnická stanice, která, kdyby

⁷⁴⁷ Bednařík, František, 1892 – 1944, historik, italský legionář, účastník bojů na Slovensku 1919, v letech 1929-1939 přednostou it. Oddělení archivu PO. Za okupace v odboji, zatčen, umučen, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str. 148.

⁷⁴⁸ VHA, fond PO, k.2, č. 1817/25 PO.

⁷⁴⁹ Stráž podbrdská, 11.7. 1924, str.2.

⁷⁵⁰ Hlasy od Berounky, 12.7.1924, str.2.

dnes Rakousko ještě válčilo, honila by dezertéry stejně jako dříve, poněvadž dezertérům se nechce umírat za cizí zájmy, páni oficiři, kteří dnes ještě mají silné škráloupy u záložníků z dob válečných a bratři legionáři, kteří slibovali, že to u nás vybilí, nemají dosud ani štetku ani vápno, aby s tím bílením započali, to bylo jádro celé oslavy....Že matka popraveného vzbouřence Paura nemá ani po sedmi letech státní podporu, do toho žádnému nic není. Slavnostní vejbor přece není k tomu, aby se o takovou maličkost zajímal. Vždyť přece jeden z řečníků řekl: „Umíratí za vlast je sláva!“ Proto vy, chudé vdovy a sirotci, honem umřete, abyste byli slavní, poněvadž čím vás bude méně, tím se bude lépe vlastenčit a možná, že i vám se nějaký ten pomník postaví.“⁷⁵¹

Zvláště z dnešního pohledu se jeví průběhy tehdejších slavností spíše jako společenské události, než důstojná vzpomínka na padlé a zmrzačené. Uvedme si jednu z mnoha ukázek. Takto se plánovala oslava v Kragujevci při příležitosti výročí popravy slovenských vzbouřených vojáků:

a) 27. odpoledne ve 4 hod. slavnostní uvítání na železniční stanici zástupců čsl. vlády, hostů a rodin zastřelených Slováků. Při uvítání bude komitét a všechny korporace v Kragujevci - Sokolové, střelci, hasiči, ženský klub, obchodnická beseda, všechny školy a vojsko s hudbou.

b) Průvod ozdobeným městem hlavními ulicemi do důstojnického Kasina.

c) V Kasině krátký odpočinek, občerstvení a seznámení s hostiteli, u nichž budou hosté na bytě a rozchod do přidělených bytů.

d) V 7 hodin večer začne hrát hudba v důstojnickém Kasině, kde budou hosté večeřeti, neoficiálně, volně.

e) 28. schůze všech korporací a spolků na hrobě o půl desáté. Před tím sraz hostů a komitétu v 9 hodin v Důstojnickém domě, odkud se pojedou v automobilech a povozech na hrob.

f) U pomníku uvítání J.V. Krále, ministrů a vysokých hodnostářů. Slavnost začne v 10 hodin smutečním pochodem, potom je církevní obřad a na konci odhalení pomníku.

g) Potom budou tři řeči a položí se věnec na hrob od jednotlivých korporací. Potom je prohlídka pomníku a přípravy Sokolů, škol a vojska pro defilování před pomníkem se smeknutou čepicí a za volání : Budiž jim sláva.

h) V poledne je banket v důstojnickém domě pro hosty. Z banketu se půjde do Sokolovny, kde budou ve tři hodiny velická sokolská cvičení veřejná.⁷⁵²

⁷⁵¹ Podbrdské rozhledy, 11.7.1924, str.2-3.

⁷⁵² VHA, fond PO, 1920, k.2, č.j.501.

Organizátoři oslav opravdu neponechali nic náhodě a veškerá spontaneita byla předem vyloučena. Archivální materiály fondu Památníku osvobození jsou zhruba od roku 1923 plné záznamů o mnoha pomnicích, ať už návrhů nebo již slavnostních odhaleních. Počáteční nadšení a snaha zachytit střípky historie a rozšiřovat povědomí o legionářských osudech v průběhu doby přerůstá v rutinní tryzny. Profesionální ronění slz, kladení věnců, plamenné projevy řečníků a prázdnota průvodové stádnosti, kdy se všichni manifestující s frázovitými hesly na rtech již nemohou dočkat až zasednou k slavnostní žranici.⁷⁵³

Není důvodu se nad tím pohoršovat, v různých dobách k podobným výjevům běžně docházelo, dochází a bude docházet. Prvorepublikové „hradní“ a státotvorné propagandě by se však mohla vcelku oprávněně vytýkat jista inflační spirála, která se více soustředila na slavnosti typu - „jen aby se slavilo“, než na využití srocení lidí ke smysluplné manipulaci, která by byla prospěšná nejednotné mladé republice.

Kolem legionářských institucí, které různou měrou podporovaly stát, se seskupovaly okruhy spřátelených legionářů, kteří si podle tradic českého protekčního systému „já na Pepu, Pepa na mě“ vzájemně zajišťovaly společenská postavení, kde pochopitelně více než schopnosti rozhodovaly osobní vazby. Když se takové skupiny ve vysokých funkcích etablovaly, nastal u nich jev, kdy i lidé dosud bezúhonní, zabydlení ve státních dotovaných funkcích, náhle si na svůj vysoký standart zvyknou a jaksi automaticky předpokládají, že veškeré jejich náklady spojené s výkonem funkce bude hrazen ze státních prostředků. Snad nejvýmluvnější je případ ředitele Medka, který si na slavnost do Kragujevce zakoupil kompletní společenský oblek (šaty, cestovní plášť, klobouk, kravatu, košile, límce, manžety atd.) a k tomu i kompletní slavnostní uniformu (voj. plášť, čapku, řemen na šavli, lakové boty, dvojce rukavice). Ve svém poniženém dopise MNO Medek vysvětluje, jak ho nákup obleků zruinoval a žádá za ně plnou kompenzaci. Stoprocentní vyrovnání nákladů vysvětluje tím, že oba obleky jsou po jednom použití zcela opotřebované a nelze je na žádnou další příležitost využít.⁷⁵⁴

„Jsa přesvědčen, že vojenská správa nežádá takových obětí od vojenských gážistů a že jim službou zaviněné škody nahrazuje, předkládám účet i s po ruce jsoucími doklady a prosím, aby mně ministerstvo národní obrany přirčklo spravedlivou a přiměřenou náhradu.“⁷⁵⁵

⁷⁵³ Srovnej - VHA, fond PO, karton 2.

⁷⁵⁴ VHA, fond PO, 1920, k.2, č.j. 3320.

⁷⁵⁵ VHA, fond PO, 1920, k.2, č. 3320.

Až do 28. října 1929, kdy se Památník odboje sloučil dohromady s ostatními obdobnými odbory MNO (Archiv národního osvobození, Vojenský archiv) a vznikl tak Památník osvobození, se personální situace v instituci ustálil takto: předseda plukovník Rudolf Medek, tajemník (další spisovatel) kpt. Josef Kopta, tiskový referent kpt. Pavel Fink, referent archivního oddělení kpt. František Turek, archivář italského oddělení kpt. František Bednařík, museum měl na starosti škpt. Emanuel Korecký, referentem pomníkového oddělení byl major Josef Šebor a výtvarníky měl na povel škpt. Viktor Nikodem.⁷⁵⁶ Medkova práce byla jistě přínosem, protože se jednalo o člověka, který byl známý a slavný nejen v armádě, ale i na veřejnosti a ve spisovatelské obci. Ač povahově patřil ke konfliktním typům, i jeho oponenti si ho svým způsobem vážili a respektovali jeho nadšení a vášnivost. Měl velkou zásluhu na vybudování budovy Památníku na Žižkově. Díky jeho shovívavosti a trpělivosti panovaly v Památníku dobré a konstruktivní vztahy, které však časem ze stejných důvodů přerostly až ke strnulosti.⁷⁵⁷

Jak už bylo zmíněno, vývoj instituce měl i v případě Památníku obvyklý průběh: po nadšených začátcích malířské části legionářstva se s příchodem ruských legionářů v čele se spisovatelem Rudolfem Medkem Památník značně zbyrokratizoval, souběžně s postupujícím alkoholismem přednosty Medka ubývalo nápadů, dostavila se rutina a z Památníku se stala instituce, kterou kromě jejích zaměstnanců nikdo jiný nepotřeboval. Tato situace se stala zřejmá i novému veliteli armády generálu Krejčímu, který od poloviny třicátých let začal práci kolegy Medka tvrdě kritizovat a hledal náhradu. Pověst Medka byla však natolik dominantní, že od plánované změny v roce 1938 sešlo.⁷⁵⁸

Nicméně, opravdu významným počinem bylo dostavení gigantické budovy Památníku na žižkovském vrchu, jehož základní kámen byl položen až 8. listopadu 1928. Což ovšem pro dostavění přišlo příliš pozdě, protože záhy po dokončení Pantheonu naše vlast ztratila svou suverenitu a ještě později se Památník proměnil v nedůstojné mauzoleum komunistického vůdce, který sice bojoval po boku s legionáři v roce 1919 na Slovensku, ale jinak neměl s legionářskými idejemi nic společného. Dokonce některé prameny sekundární povahy tvrdí, že Klement Gottwald bojoval u Zborova, ale na špatné – tedy rakousko-uherské straně.⁷⁵⁹ Podle velmi hrubého odhadu vznikly během první republiky stovky pomníků a tisíce pamětních desek, ale drtivá většina z nich na svých

---

⁷⁵⁶ VHA, fond PO, k.2, č.j. 1276.

⁷⁵⁷ Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Rudolf Medek, in H a V 1994, č.6, s.143.

⁷⁵⁸ Tamtéž, s.150-151.

⁷⁵⁹ Bobíková, Lenka, O vojenských letech Klementa Gottwalda jinak, in Vojenství a historie 1991, č.6, str.124. Podle Bobíkové K. Gottwald utrpěl v bitvě u Zborova zranění pravého bérce.

místech nevydržela ani desetiletí.⁷⁶⁰ Přitom sochy a pomníky se staví proto, že kámen či žula by teoreticky měla vydržet déle než zranitelný lidský život.

Nutno však připomenout, že nejen nacisté a komunisté si v odstraňování pomníků libovali. V prvních hektických měsících po vzniku Československa se mnohde odstraňovaly pomníky, které legionářům asociovaly Habsburský rod či německví vůbec. Jeden příklad za všechny:

V Teplicích česká menšina v roce 1920 vytvářela nátlak na úřady, aby byla odstraněna socha císaře Josefa II. z důvodů nezpochybnitelného německví a příslušnosti k habsburskému rodu. Úřady žádost zamítly, ale nevole Čechů vůči soše posílila po táboru lidu, který uspořádali legionáři 28. října 1920. Z něho vzešel důrazný požadavek hraničící až s vyhrožováním, že do tří dnů musí pomník zmizet.⁷⁶¹

Starosta Teplic to odmítl bez příkazu úřadů provést. Do toho se ještě mezi davem začala šířit fáma, že Němci kdesi ve městě zneuctili obraz Masaryka. Legionáři na to zareagovali prohlášením, že císařův pomník vyhodí do vzduchu. Situace se zdála být příliš vypjatou a tak úřady přikročily k šalamounskému řešení a sice, že pomník nechaly zabednit.

Němci však bednění po pár dnech odstranili a do rozbouřené atmosféry byly poslány oddíly čs. vojska, které měly nastolit pořádek. Místo toho se spontánně připojily na stranu české menšiny a tak legionáři mohli svévolně sochu odstranit a odvézt ji do muzea.⁷⁶²

Konec Památníku byl smutný a nedůstojný, jak už konce bývají. Už v době druhé republiky začalo propouštění žen, aby se uvolnila místa pro náhle demobilizované či jinou formou nezaměstnané legionáře. Po obsazení zbytku republiky pokračovalo další propouštění. Zůstalo jen několik zaměstnanců, kteří byli sociálně nejpotřebnější a kteří zvládli udržet základní funkce Památníku v chodu.⁷⁶³

Koncem července 1939 byl personál převeden k ministerstvu školství a národní osvěty a bylo nutné vypracovat pro okupační správu soupis všech zbraní, které se nacházely v muzeu. Ve zprávě se hovoří, že většina zbraní je nefunkčních, jednak proto, že

---

⁷⁶⁰ Srovnej – Svoboda, G., Čs. válečné hroby v zahraničí, Praha, 1996.

⁷⁶¹ Klimek, Antonín, Vítejte v první republice, Praha, 2003, str.69.

⁷⁶² Klimek, Antonín, Vítejte v první republice, Praha, 2003, str.70.

Podobné věci se děly i v jiných městech. Například v Chrudimě legionáři při odstraňování rakouských symbolů poškodili několik hodnotných památek, in Hanzlík, František – Šulc, Ivo, Svobodu nad život, Chrudim, 2000, s. 16.

⁷⁶³ VHA, fond PO, 1939,k.26, Seznam zaměstnanců.

jsou zalité hlavně nebo že prostě nejsou náboje. Jediné použitelné zbraně se nacházely v oddělení husitských válek a z těch Němci nemuseli mít obavy.⁷⁶⁴

Vedení se snažilo udržet existenci Památníku v jakékoliv podobě, ale 4. září byly úřadovny PO na rozkaz říšského protektora uzavřeny a zapečetěny. „Věčné světlo“ od rakve T.G. Masaryka bylo zhasnuto - konec, opona.⁷⁶⁵

Pantheon Památníku osvobození

Jak už bylo řečeno, základní kámen k Památníku Národního osvobození byl položen 8. listopadu 1928. Ve výroční den bělohorské bitvy, v roce desetiletého jubilea nové republiky. Slavnostní výkop provedl T. G. Masaryk. Přítomni byli vojáci, sokolové, legionáři, jejichž pantheonem, mausoleem se měl Památník stát. Ministr zahraničí dr. E. Beneš hovořil o potřebě připomínat hrdinské stránky národních dějin. Měli tu být pohřbeni muži zasloužilí se o stát, jako například popravení italští legionáři, Josef Švec, Karel Vašátko, ale i prezident Masaryk. Uvažovalo se zde i o zasedáních Parlamentu. Mauzoleem se však Památník nestal, T. G. Masaryk rezolutně odmítl představu být zde pohřben. Tradici branného úsilí aktivně připomínaly jen expozice Památníku odboje, dnešního Armádního muzea. Budova na temeni Žižkova, která byla dominantou posledního nezastavěného pražského návrší, nedostala příležitost stát se živoucí a žijící připomínkou dějin.⁷⁶⁶

Tomu předcházelo prvního dubna 1926 schválení stanov od Zemské politické správy v Praze pro „Sbor pro zbudování Památníku národního osvobození a pomníku Jana Žižky z Trocnova na vrchu Žižkově“ a zahájení stavby na úpatí kopce v květnu 1926.⁷⁶⁷ Autorem stavby byl ruský legionář Jan Zázvorka, který pracoval na projektu již od poloviny dvacátých let. V soutěži vyhrál před architekty v tomto pořadí: A. Mezerou, K. Štiplem, K. Roškotou a bratrem J. Rosslerem. Památník pojal jako monumentální stavbu, přísnou a jednoduchou. V roce 1935 byl projekt v Paříži odměněn prestižní velkou cenou. Hrubá stavba proběhla v letech 1929-1932, ale vnitřní výzdoba a úprava měla být dokončena až v

⁷⁶⁴ VHA, fond PO, 1939,k.26, č.j. 255, 325.

⁷⁶⁵ Tamtéž.

⁷⁶⁶ Podrobněji – Junek, Marek, Demokratická a legionářská tradice v Národním památníku na Vítkově, in: Generál Alois Eliáš, Praha, 2006, s.54-56.

⁷⁶⁷ Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze. Historie vzniku, místo a úloha v československé kultuře a společnosti, Diplomová práce, Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, Praha, 1969, s.53.

roce 1938. Tehdy se slavnostní otevření hotového Památníku plánovalo na 28. říjen, ale mnichovské události učinily oslavám přítrž.⁷⁶⁸

Dokončovací práce dále probíhaly v souladu s původním projektem, byl udělán žulový obklad exteriéru, provedena výzdoba uměleckými díly, byly ale ukončeny jen zčásti. Uvažovaná jezdecká socha J. Žižky, ačkoli již byla zadána a postupně zpracovávána, zde ještě nestála. Práce zastavila německá okupace. Sochař Karel Pokorný ovšem již v letech 1936-1938 zpracoval pro Památník čtyři rozměrné mramorové reliéfy - Útěk, Obrana, Umírání a Smrt - Oběť. Mozaiky byly vytvořeny podle kartonů M. Švabinského a J. Obrovského.⁷⁶⁹ K vrcholu umění můžeme řadit kapli popravených italských legionářů, kterou na žádost Dr. Matějčka realizoval Max Švabinský. Ponechme stranou paradox religionistické příchutě ve slově „Kaple“ a soustředme se spíše na uměleckou hodnotu provedení. Švabinský použil čtyř polí o rozměrech 3x7 metrů na stěnách a mozaiky na stropě. Vše bylo v jasně modrém odstínu, jenž vyvolával atmosféru nadpozemského, netělesného klidu a důstojnosti.

První pole je věnováno ruským legiím. Dole skupina plačících žen s palmami v ruce, v pozadí ruská tajga. Na oblacích sedí stařec Chronos a vepisuje do otevřené knihy historii pádu carského Ruska. Pod tím vším nápis: *Ó Rusi, k srdci tě vine hluboká láska. Kvetete mou krví tajga daleká.*

Druhé pole je věnováno italským legiím. Dole postava republiky s frygickou čapkou, v pozadí Alpy. V horním patře popravený italský legionář předává prapor svému nástupci. Výjev dole uzavírají smuteční svíce a nahoře plačící nevěsta v bílém rouše. Ani zde nechybí nápis: *Konegliáno, Riva, Arco to zní temně, ty však jich nezapomeň rodná země.*

Třetí pole patří francouzským legiím. Mezi dav starců a plačících žen (žena v popředí symbolizuje Prahu) sestupuje figura dítěte, které nese trnovou korunu. V horní části je umístěna Marianna – symbol Francie, za ní se řadí spojenecká vojska s prapory. Nápis říká: *Praho, jsi srdce, jež zvolila si vlast.*

Čtvrté pole je věnováno vlasti. Průvod mužů v tógách s ratolestmi ukazují k hrobům popravených, v pozadí česká krajina. Nahoře trůní vítězná alegorie republiky, obklopena žnečkou, pastevcem a horníkem, kteří symbolizují Moravu, Slovensko a Slezsko. Dole čteme: *Sobě vládneš zas volně, vlasti. Nelkejte pro nás! Žijeme dál.* Nástení mozaiky jsou komponovány z mlhovin, hvězd a mléčných drah. Bledé zjevení žen zde působí

⁷⁶⁸ Tamtéž.

⁷⁶⁹ Horyna, Miroslav, Národní památník na Vítkově. Komplexní uměleckohistorické zhodnocení, Praha, 1986, s. 15-18.

tajemně, smutně. Dodávají nadpozemský ráz dolní výzdobě.⁷⁷⁰

Jako poslední před koncem první republiky byly realizovány svícny J. Horejce. Po březnu 1939 nechali nacisté Památník několik let bez povšimnutí, teprve v roce 1942 památník zneužili jako skladiště vojenského materiálu. Přesněji řečeno němečtí okupanté se původně nebránili představě mauzolea, kde by byli pohřbíváni významní lidé narození v Čechách, tedy i německé národnosti. Devastacím realizovaných uměleckých děl se většinou podařilo zabránit. Možná proto, že již byla hotová mohutná jezdecká socha Jana Žižky v nadživotní velikosti. Některé artefakty skryli členové Sboru pro zbudování Památníku národního osvobození, část byla ukryta v podstavci sochy Jana Žižky a většinu si odvezly zpět dřívější dodavatelé stavby.⁷⁷¹ Nicméně, po skončení války se hmotné škody vyčísly na 4 miliony korun.⁷⁷²

Socha Jana Žižky z Trocnova je samostatnou kapitolou dějin české monumentální plastiky. Na vrchu Žižkově měla původně ještě před první světovou válkou stát právě jen Žižkova socha. Rozhodnuto tehdy ale nebylo. Myšlenka Památníku jako pozadí sochy, socha jako součást architektury, to vše vzniklo až v řadách legionářů. Další soutěže, takto orientované, proběhly v letech 1924 a 1927. Ani tehdy nebyli vítězové. Myšlenka v nich však krystalizovala, socha se stala součástí projektovaného Památníku.

Mezitím 2. července 1932 byla slavnostně dokončena dolní budova Památníku, kde kromě knihovny a archivu se nacházel i byt přednosta Medka.⁷⁷³ Ve stejném roce předložil - už jen na vyzvání - návrh sochy Bohumil Kafka. V mnoha ohledech se inspiroval Myslbečkovým pojetím sochy svatého Václava. Za pět let byl již hotový model ve skutečném měřítku. Byl to devět metrů vysoký, šestnáct tun těžký kolos, největší do té doby v Čechách vytvořená jezdecká socha, pravděpodobně jedna z největších soch tohoto typu ve světě. Socha vznikala ve zvlášť k tomu postaveném ateliéru na Ořechovce. Socha nebyla přijata jednoznačně, kolem jejího pojetí se rozhořel veřejný spor mezi zadavatelem a autorem.

Kafka však sochu i v podmínkách okupace v roce 1941 dokončil a připravil ji k odlití.

Teprve po jeho smrti, po válce, byla socha dokončena. Slavnostně byla odhalena 14.

⁷⁷⁰ Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze. Historie vzniku, místo a úloha v československé kultuře a společnosti, Diplomová práce, Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, Praha, 1969, s.100-103.

⁷⁷¹ Junek, Marek, Demokratická a legionářská tradice v Národním památníku na Vítkově, in Generál Alois Eliáš, Praha, 2006, s.56-57.

⁷⁷² Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze. Historie vzniku, místo a úloha v československé kultuře a společnosti, Diplomová práce, Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, Praha, 1969, str.66.

⁷⁷³ Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Rudolf Medek, in H a V 1994, č.6, s.149.

července 1950, už ve zcela jiných podmínkách, v jiných ideologických souvislostech. V minulosti nábožensky pojatý Žižka soutěže z roku 1913 tu nyní byl vykládán jako vůdce plebejské revoluce.⁷⁷⁴

Stát převzal budovu Památníku po odchodu okupantů ve zbědovaném stavu. Idea objektu sice zůstávala víceméně stále stejná, přibyla však úloha uctít památku padlých právě skončené války. Památník se nově stal hostitelem Hrobu neznámého vojína, tentokrát padlého na Dukle. Hrob původní zborovský, umístěný v kapli Staroměstské radnice, byl okupanty zneuctěn a zničen. Zpočátku blíže nespecifikované zadání dalšího rozšíření budovy řešil znovu architekt J. Zázvorka, od roku 1953 se zcela konkrétním zadáním. Vše se totiž zásadně změnilo po komunistickém převzetí moci. Přístavba se definitivně stala Síní sovětské armády.⁷⁷⁵

Byla vyzdobena mozaikami Vladimíra Sychry, osazena vraty Jana Kavana a Jana Simoty. V roce 1955 byla zpřístupněna v dnešní - ukázkové - podobě čistého socialistického realismu. Dále byla doplňována hlavní budova, nyní již budova Národního památníku. Slovo osvobození dostalo jiný obsah, již nešlo o národní osvobození, ale o osvobození Rudou armádou. Pokračovala dílčí zadání. V roce 1954 proběhla soutěž na obraz Tábora v prezidentském salonku.⁷⁷⁶

V letech 1953 až 1958 vytvořil Josef Malejovský vstupní vrata, jejichž pojetí již zcela odpovídalo nové ideologické představě o poslání objektu. Legionářská historie se vytrácela a vytratila, byl oslavován třídní boj a dělnická třída. Na vratech nejsou vidět legionáři ve stejnokrojích, ale partizáni a rudoarmějci třímající v rukou kulomety Špagin s bubnovými zásobníky.

Definitivní změnu přineslo rozhodnutí oživit myšlenku mauzolea. Inspiraci však autoři rozhodnutí nehledali v původní myšlence legionářského pohřebiště. Vzor moskevského Rudého náměstí vedl v roce 1953 k vystavení nabalzamovaného těla Klementa Gottwalda. Památník, nyní již jako Mauzoleum Klementa Gottwalda, se stal cílem nucených poutí návštěvníků Prahy. Tělo se však přes veškerou snahu sovětských odborníků rozkládalo a tak bylo posléze pohřbeno způsobem obvyklým ve střední Evropě.

V roce 1962 byl Gottwald tiše zpopelněn, s mírně postupující destalinizací slábla i pompa kolem Památníku. Hlavní sarkofág koncipoval Karel Pokorný. V kolumbáriu

---

⁷⁷⁴ Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze. Historie vzniku, místo a úloha v československé kultuře a společnosti, Diplomová práce, Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, Praha, 1969.

⁷⁷⁵ Tamtéž, str.112.

⁷⁷⁶ Tamtéž, str.109.

Památníku byl postupně ukládán popel dalších vůdců. J. Hakena, B. Šmerala, G. Klimenta, B. Vrbenského. Zvláště v případě komunistického poslance Hakena se musel Josef Patejdl obracet v hrobě, protože nejednou musel hájit čest legionářů právě před útoky kolegy Hakena, který si vůči legionářům rozhodně nebral žádné servítky.⁷⁷⁷ Tradice prezidentského pohřebiště pokračovala pohřby prezidentů A. Zápotockého a nakonec i L. Svobody, takže se v případě Ludvíka Svobody Pantheon přece jen dočkal původně plánovaného ukládání ostatků legionářů.⁷⁷⁸

Archiv Památníku osvobození

Počátkem dvacátých let nebyl nový čs. stát ani zdaleka stabilní a plně funkční. Bylo nutno urychleně budovat státní správní a mocenské orgány a struktury. Součástí budování nové armády byla i snaha o archivování vlastních písemností, které se hromadily neskutečným tempem. Nejdříve existovaly archivy tři: vojenský, resortní a Památníku odboje (PO). V prosinci 1920 byl archiv legií dočasně administrativně podřízen Likvidačnímu úřadu zahraničních vojsk československých. Likvidační úřad sám přejímal písemnosti od vracejících se legií a přiděloval je jednotlivým složkám MNO, protože ministerstva s písemnostmi archivu ještě několik let pracovala jako s „živým“ materiálem.⁷⁷⁹ Nejednalo se tedy o historické prameny, tedy alespoň prozatím.

Snaha o sjednocení všech písemností zahraničního i domácího odboje v jednu instituci byla završena na schůzi představitelů ČsOL, PO, Likvidačního úřadu, Zemského archivu a Poradního sboru legionářského koncem roku 1921.⁷⁸⁰ Nedá se úřadům nového státu upřít snaha pomoci tvorbě fondů v archivu legií, ale nebylo možné předat všechny dokumenty například diplomatické povahy, protože ministerstvo zahraničí (MZV) s nimi ještě několik let pracovalo. Bylo ochotno předat PO část archivu Svazu čs. spolků v Kyjevě a archivu Vojenské správy na Sibiři.⁷⁸¹ To však bylo v rozporu s představou o jednotném archivu odboje. Odpovědí představitelů zastánců jednotného archivu odboje Jaroslava Werstadta, Josefa Patejdla, Lva Sychravy, Rudolfa Medka a kapitána Turka byla intervence u vlivných politiků, jakým byli Edvard Beneš, ministr obrany Udržal a dr.

---

⁷⁷⁷ Viz příloha č. 3.

⁷⁷⁸ Podrobněji – Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze, Kroměříž, 1994.

⁷⁷⁹ Fejlek, Vojtěch, Archivy Památníku osvobození, in HaV 1969, č.6, s. 994.

⁷⁸⁰ VHA, fond Kleg, 1921, č.j. 30494.

⁷⁸¹ Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Rudolf Medek, in H a V 1994, č.6., s.998.

Girsa.⁷⁸²Výsledkem bylo dosažení politické podpory a urychlení tvorby nové instituce – Památníku osvobození.

Nový plán představil v únoru 1922 Jaroslav Werstadt na schůzi ČsOL v Památníku odboje, kdy nový Památník osvobození neměl být jako Památník odboje podřízen MNO, ale měl být podřízen ministerstvu školství a národní osvěty. Ústav měl být památníkem a vědecko-výzkumnou základnou, kde měl být studován vznik čs. státní samostatnosti.⁷⁸³ Prozatím však existoval samostatný Archiv národního osvobození, kde byla shromažďována jak soukromá korespondence, tak úřední spisy. Neexistoval žádný zákon, který by určoval pravidla, na základě kterých by instituce a soukromé osoby byli povinni odevzdávat písemnosti Archivu národního osvobození. Záleželo vždy na iniciativě zaměstnanců archivu. V tomto směru ředitel Werstadt vykonal mnoho záslužné práce, vytvořil fungující studijní knihovnu a přehledný přístup k fondům, kterých bylo pouze jedenáct:

1. Archiv Výboru české kolonie a dobrovolníků v Paříži.
2. Archiv Ligy francouzsko-české.
3. Korespondence a písemnosti dr. Lva Sychravy
4. Archiv odbočky Národní rady československé a Slovanské tiskové kanceláře v Americe.
5. Písemnosti dr. Karla Perglera.
6. Korespondence a písemnosti týkající se projevu českých spisovatelů z května 1917.
7. Písemnosti Českého svazu poslaneckého ve Vídni a Národního výboru v Praze.
8. Úřední akta rakouská o perzekuci a cenzuře.
9. Vojenská akta – rakouské protokoly se zajatci
10. Korespondence E. Vosky
11. Korespondence dr. Z. Tobolky.⁷⁸⁴

Dále se v archivu dalo dostat k výstižkovému fondu a k přehledu vojenských předpisů. Celá archiv tvořilo jen asi sto kartonů archiválií, ale vesměs se jednalo o velmi hodnotné materiály. Přes to však pracovníci archivu trpěli nedostatkem prostoru a s nadějí kvitovali vznik Sboru pro vybudování Památníku národního osvobození v roce 1926.

Sloučením Vojenského archivu a Památníku odboje v roce 1929 se vývoj Památníku osvobození vydal směrem vědeckým a národně památkovým. Integrovaní postavení

⁷⁸² Werstadt, Jaroslav, *Předchůdci Památníku osvobození*, Praha, 1932, str.14.

⁷⁸³ Fejlek, Vojtěch, *Archivy Památníku osvobození*, in HaV 1969, č.6, s.999.

⁷⁸⁴ Fejlek, Vojtěch, *Archivy Památníku osvobození*, in HaV 1969, č.6, 1003.

v Památníku osvobození měla obě archivní oddělení, která nejen uchovávala dokumenty, ale zároveň se rozvíjela v rozhodující míře vědecko-zpracovatelská, publicistická a propagační práce.⁷⁸⁵

Štefánikova mohyla na Bradle

Dalším význačným počinem, na kterém se podílelo MNO a Památník odboje, bylo postavení pomníkové mohyly na kopci Bradle poblíž rodiště M. R. Štefánika. Jeho rodina s vybudováním pomníku na Bradle souhlasila a tak slovenský architekt Dušan Jurkovič svůj první návrh realizoval už na podzim 1919.⁷⁸⁶ Finančně zabezpečit stavbu se nejdříve pokusil bratislavský Sokol, ale záhy se zjistilo, že na tak náročný úkol nestačí. Proto byl 28. února 1921 založen „Spolek pro postavení pomníku gen. Štefánikovi“, kterému předsedal dr. Emil Stodola.⁷⁸⁷

Spolek se pustil okamžitě do práce a brzy získal finanční prostředky na postavení pomníku u Vajnor, kde Štefánik tragicky zahynul. Slavnostní odhalení se konalo 5. května 1923 a hovořili na ní ministři Markovič a Udržal.⁷⁸⁸ V té době již architekt Jurkovič měl vypracovaný definitivní návrh pomníku na Bradle, včetně podrobného rozpočtu, na jehož základě byla při sbírce opatřena částka dosahující téměř jednoho miliónu korun.⁷⁸⁹ Ve výroční den úmrtí Štefánika, tedy 4. května 1924, byl slavnostně položen základní kámen, který byl na místo dovezen po čerstvě postavené silnici, jejíž výstavbu financoval Památník odboje v Praze. Položení základního kamene a osobní aktivita prezidenta Masaryka vyvolaly ve společnosti značný zájem a výsledkem byla konečná částka sbírky „Národ svojmu hrdinovi“, která dosáhla 1 142 209 korun, přičemž 100 000 korun daroval prezident republiky a 200 000 korun MNO.⁷⁹⁰

V dalších měsících a letech docházelo ve vývoji jak v návrzích architektů, tak v propočtech rozpočtů. Nakonec byla práce roku 1927 zadána pražským firmám a za 280

⁷⁸⁵ Podrobněji - Fejlek, Vojtěch, Archivy Památníku osvobození, in HaV 1969, č.6, s.992-1029.
Srovnej - Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970, str.

243 – 244.

⁷⁸⁶ Šebek, Jiří, K 65. Výročí odhalení Štefánikovy mohyly na Bradle, in HaV, 1993, č.4, str.179.

VHA, fond Památník osvobození, k.6 – 1924, č.j. 306.

VHA, fond Spolek pro vybudování pomníku gen. Štefánika na Slovensku, k.1, neevidováno.

⁷⁸⁷ Tamtéž.

⁷⁸⁸ Šebek, Jiří, K 65. výročí ....., c.d., str.180.

⁷⁸⁹ Tamtéž.

VHA, Spolek pro vybudování pomníku gen. Štefánika na Slovensku, k.2, neevidováno.

⁷⁹⁰ Tamtéž.

dní bylo vše hotovo. Slavnostní odhalení se konalo za prudkého deště dne 23. září 1928 a na osamoceném kopci Bradle tak vyrostl monument, který překvapivě přečkal až dodnes, tedy mnohem déle než ostatní pomníky v Československu. V hlavě památníku byli kromě generála Štefánika pohřbeni i italští letci, kteří při leteckém neštěstí zahynuli s ním. Zvláštností byla sarkofágová tumba, v níž byla uložena kovová schránka se Štefáníkovým srdcem.⁷⁹¹

Legionáři – výtvarníci a hudebníci

V roce 1937 vydal soubornou publikaci o legionářích - výtvarnících akademický malíř a ruský legionář Platon Dějev. Jedná se o životopisy více jak stovky legionářů, z toho 56 malířů

(z toho 2 generálové - Antonín Mikuláš Číla a Vladimír Chalupa), 39 sochařů, 6 architektů a 4 grafici. Nemá smysl je tady všechny vyjmenovávat, většina jmen by dnes neřekla nic ani odborníkům v tomto oboru. Některá jména však jsou pojmem až do dnešních dnů (Vojtěch Preissig, Ludvík Strimpl, Jan Zázvorka, František Kupka, Oto Gutfreund, Emil Filla).⁷⁹²

Vojtěch Preissig se narodil již v roce 1873. Nejdříve vystudoval Umělecko-průmyslovou školu v Praze, poté odjel na radu Luďka Marolda studovat grafiku do Paříže. Po návratu do Prahy v roce 1903 nemohl dlouho najít uplatnění a proto se v roce 1912 odstěhoval do Spojených států. Do zahraničního čsl. vojska se přihlásil v roce 1917 v New Yorku, kde také vytvářel propagandistické plakáty pro ČNR. Pravděpodobně je zhotovoval z čistého vlastenectví, jelikož na podzim roku 1919 navrhoval Památník odboje odkoupit od Preissiga 30 plakátů za cenu 6 000 Kč, *protože je v nouzi a nebyl za svou činnost odměněn*.⁷⁹³ Do Československa zpět se odstěhoval až v roce 1931. Mezi jeho nejznámější díla patřily ilustrace ke knize „Broučci“ a již zmíněné náborové plakáty z let 1915-1920.⁷⁹⁴

Sochař Oto Gutfreund měl při nástupu do francouzské cizinecké legie 22. srpna 1914 za sebou studia na Umělecko-průmyslové škole v Praze, v Paříži v atelieru E.A. Bourdella, V Anglii, Holandsku, Německu a konečně opět ve Francii, kde ho zastihl začátek války. Sloužil v rotě „Nazdar“, která po několika dnech bojů utrpěla v těžkých bojích tak vysoké

⁷⁹¹ Tamtéž.

⁷⁹² Dějev, Platon, Výtvarníci-legionáři, Praha, 1937.

⁷⁹³ VHA, fond PO, 1919, k.1, č.j. 320.

⁷⁹⁴ Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.104.

ztráty, že téměř zanikla. Proto Gutfreund tlumočil francouzskému velení žádost, aby s nimi bylo zacházeno jako s vojáky spojeneckého národa a ne jako s Rakušany či jinými dobrodruhy, sloužícími v cizinecké legii, kterých není škoda. Tato žádost byla interpretována jako vojenská vzpoura a Gutfreund byl až do konce války internován jako její původce.⁷⁹⁵

V poválečném Československu pracoval jako profesor na Umělecko průmyslové škole v Praze a z jeho děl jsou nejznámější asi pomníky prezidenta T.G. Masaryka v Hradci Králové, Poděbradech, Kroměříži a Nitře, pomník „Babičky“ Boženy Němcové v Ratibořicích, vnější výzdoba budovy Legiobanky v Praze a medailonky s portréty na Hlávkově mostě. Bohužel, jeho slibnou kariéru v roce 1927 ukončila smrt ve vodách Vltavy, kde utonul při běžném koupání. Nebylo mu ještě ani 38 let.⁷⁹⁶

Dalším dodnes známým výtvarníkem a to dokonce i ve světě byl Emil Filla. Nejdříve pracoval v pojišťovně, ale tato práce ho příliš nenaplňovala a tak se přihlásil na Akademii výtvarných umění v Praze, kde studoval u prof. F. Thieleho a V. Bukovace. Zájem o zdokonalení ho přivedl do Paříže a posléze do Holandska. Právě v Amsterdamu se dobrovolně přihlásil v roce 1916 do čsl. legií, ale nebyl zařazen do vojska. Více byl platný jako spojka čsl. odbojového kanálu, který vedl i přes Nizozemí. Posléze se v novém Československu i v Evropě stal předním reprezentantem a zastáncem kubismu. Slavné a ceněné jsou hlavně jeho „zátiší“, kterých namaloval několik desítek.⁷⁹⁷

Tento někdy nazývaný „český Picasso“ přečkal druhou světovou válku jako protektorátní rukojmí v koncentračním táboře Buchenwald spolu s mnoha jinými legionáři. Jeho zdraví však tímto vězením bylo natolik podlomené, že ho limitovalo až do jeho smrti.

Legionáři se vyskytovali i mezi hudebníky. Například ruský legionář PhDr. Ludvík Kundera byl vynikající klavírista a hudební vědec, který v letech 1931 – 1939 působil jako inspektor hudebního školství pro zemi Moravskoslezskou a během okupace byl ředitelem brněnské konzervatoře.⁷⁹⁸

Druhým významným hudebníkem mezi legionáři byl slovenský skladatel, dirigent a klavírista Frico Kalenda. Do zajetí sice upadl již na jaře 1915, ale do legií vstoupil až v létě 1918. Počátkem následujícího roku se Symfonickým orchestrem Čs. vojska na Rusi provedl premiéru vlastní skladby a po návratu do vlasti se uchytil jako ředitel Hudební

⁷⁹⁵ Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.101.

⁷⁹⁶ Dějev, Platon, c.d., str.13.

⁷⁹⁷ Srovnej – Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, HaV 40, 1991, č.6, str.100.

⁷⁹⁸ Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str. 203.

dramatické akademie. Po válce založil Státní konzervatoř v Bratislavě, ale jelikož nesympatizoval s komunisty, jeho kariéra dále negradovala.⁷⁹⁹

Legionářství jako politický faktor

T.G. Masaryk a legionáři

Masarykova teorie o válce neodpovídala všem četným stránkám skutečnosti, ale byla to plodná, bylo nejdokonalejší heslo pro náš národní odboj. Tato teorie nebyla teorií, byl to válečný prapor, pro který stálo za to umírat. Masaryk dovedl způsobit, že naši legionáři na cestě do zákopů cítili, že je tam doprovází duch dějin. Ze všech věcí, které můžete udělat pro bojujícího vojína, jest nejlepší ta, jestliže vložíte do jeho bojování nějaký vyšší smysl. Neřeknete-li mu jasně, proč bojuje, unaveně povleče své hnáty na trh smrti. Postavíte-li před jeho oči ideu, bude se stydět ji opustit a udělá, co může. Muž potřebuje vědět, proč má být statečný. Masarykův prapor z ideí vlál nad naším vojskem lépe než prapory z látky. Demokracie proti theokracii, osvícenství a humanita proti absolutismu – možná, že to vše ještě tenkrát nebylo úplně pravda a že to bylo spíše následkem války než jejím původním smyslem: ale bylo-li možno vymyslet lepší heslo pro českého člověka, chystajícího se k boji?⁸⁰⁰

Ferdinand Peroutka takto výstižně popsal teorii, na základě které vstupovali muži do legií a bojovali za samostatnost své země. Skutečnost však nebyla tak patetická a výše zmíněná teorie sloužila více jako onen prapor, pod kterým se legionáři spojili nebo za který

⁷⁹⁹

Tamtéž, str. 188.

⁸⁰⁰

Peroutka, Ferdinand, Ano a ne, Praha, Praha, 1932, str. 281.

Srovnaj – T.G.Masaryk – válka a revoluce I. (1914-1916), Praha, 2005.

se později schovávali. Nejednalo se však o teorii na jejímž základě by došlo ke smlouvě mezi Masarykem a čs. legionáři.

Vztah mezi vůdcem zahraničního odboje a muži, kteří bodáky a svými životy vybojovali vážnost Masarykovým politickým argumentům u spojenců byl komplikovaný a vyvíjel se v mnoha rovinách zároveň. Filozof Masaryk byl ze své podstaty nevoják a úloha armády ve společnosti byla otázka pro něj přinejmenším okrajová. Teprve, když si v úloze jednoho z vůdců české zahraničních odbojových skupin uvědomil, že musí pro prosazení svých záměrů mít argumenty patřičně podepřené šiky bojeschopné armády, stal se náhle vojenským vůdcem a zarytým odpůrcem pacifismu. Zjednodušeně řečeno nabídl československým zajatcům nepsanou a dokonce ani přímo nevyslovenou smlouvu: Vy budete bojovat tam kde řeknu a proti komu řeknu a já (my) zajistím(e) samostatnost našeho státu, ve kterém (pokud přežijete) se stanete elitou národa.⁸⁰¹

Vzpomínky a nářky legionářů toto mé zjednodušené přesvědčení potvrzují. Masaryk byl natolik obratným politikem, že legionářům nic konkrétního do budoucna nesliboval. Jedinými dvěmi známými projevy, který Masaryk směřoval do samostatného Československa, spíše v prvním případě chtěl vyvolat nadšení pro demokracii: *...Až si budeme zřizovat svůj stát, vy, čeští vojáci, budete velikou silou při vybudování našeho českého státu – a to je také význam našeho vojska, že budete spoluzárodkem české demokracie...*⁸⁰² a ve druhém varoval před promarněním lásky obyvatelstva vůči legiím. *„...Čeká národ na vás, a vy sami uvidíte, jak vás mají a budou mít rádi. Tím větší vaše povinnost, abyste si tuto lásku udrželi. Tak nashledanou doma, při demokratické, bratrské, společné práci!“*⁸⁰³

Mnozí se po opadnutí počáteční euforie cítili podvedeni a zablívali Masarykovi, že nikdy nebyl pro silnou a váženou československou armádu a že vojáci všeobecně pro něj nebyli rovnocenní partneři, s kterými by si sedl k jednomu stolu. Nic na tom neměnily ani časté oficiální audience legionářských představitelů u prezidenta na Hradě, v Lánech nebo v Židlochovicích. (Například v neděli 5. září 1926 dokonce ČsOL uspořádala zájezd stovek legionářů v prezidentovi republiky na jeho letní sídlo v Topolčiankách na Slovensku⁸⁰⁴)

⁸⁰¹ Srovnej – Masaryk a revoluční armáda. Masarykovy projevy k legiím a o legiích v zahraniční revoluci, Praha, 1922. Zde je ovšem výběr projevů zcela účelový a má pouze dokreslit „velikost“ prezidenta republiky. Podrobněji – AÚTGM, fond T.G.M - válka.

Rovněž – VHA, fond Sychrava, k.1, korespondence mezi Sychravou, Benešem a Masarykem v letech 1915-1918, nevidováno.

⁸⁰² Řeč k dobrovolcům a zajatcům na táboru lidu na nádvoří univerzity v Kyjevě 1. srpna 1917, in Masaryk a revoluční armáda, Praha, 1922, str.80-81.

⁸⁰³ Masaryk a revoluční armáda, Praha, 1922, str.228. Řeč k dobrovolcům v Darney 9.12.1918.

⁸⁰⁴ Č.L., č.36, 10.9.1926, Pan prezident k legionářům, str.1.

Není to ovšem vůči Masarykovi spravedlivé, byl rozhodně více politikem než vojevůdcem. Ač vysokoškolský profesor v pokročilém věku, snažil se hrát roli prezidenta monarchistického stíhu, co mu síly stačily. Naučil se jezdit na koni, nosit uniformu (poněkud netradiční a nevojenskou), nebránil se vojenským přehlídkám, měl neustále kolem sebe mnoho legionářů, navštěvoval vojenské posádky, zbrojovky, letecké továrny, letecké dny. Legionáři ve francouzských, italských a ruských uniformách dokonce tvořili mužstvo hradní stráže. Pochopitelně, že legionáři byli později nahrazeni mladšími odvedenci, ale i ti sloužili v legionářských uniformách. Tato tradice vydržela až do roku 1938.⁸⁰⁵

Masaryk měl časté projevy k legionářům, které si byly víceméně podobné. Obvyklé fráze a klišé však většinou byly povýšeny nad průměr jistým druhem aktuálnosti, který byl vždy velmi dovedně zabalen do postoje moudrého otce.⁸⁰⁶ Nejdříve zdůraznil, že má legionáře rád, pohladil jejich ješitnost a pak otcovským tónem pokáral konkrétní událost či stav, který mu vadil a nakonec pohrozil, že takové věci pod jeho prezidentováním se dít nebudou. Autorita u většiny legionářů byla tak obrovská, že většinou pokárání „pana profesora“ zapůsobilo. Masaryk se rovněž zajímal o vývoj nových zbraní, verbálně přikládal armádě důležitou roli, ale ve skutečnosti bylo vše trochu jinak.⁸⁰⁷

Ve vztahu legionářů v Masarykovi platila oblíbená představa nevzdělaných mas o monarchistickém panovníkovi. Masaryk byl podle ní nedotknutelný, ale vše zlo pocházelo od lidí kolem něho, kteří za vše mohou. Jako příklad můžeme uvést vzporu legionářů v červenci 1919, která vzplanula v Železné Rudě a přenesla se dále do Klatov. Ruští legionáři v síle asi tří stovek mužů uvěznilí důstojníky a vyrazili na Plzeň v domnění, že získají další podporu a pochodem na Prahu změní režim. Věřili, že do čela se jim postaví Masaryk, o němž se nesly fámy, že je na Hradě zajatcem keřasů a buržoustů. V Plzni se však nesetkali s podporou ani odporem a tak se zklamaně vrátili do Klatov, kde byli jejich vůdci zatčeni.⁸⁰⁸

Sociální situace obyčejného obyvatelstva se vyhroutila koncem léta 1919, kdy tzv. Husitské ženy na 5. září svolaly na Staroměstské náměstí tábor lidu, kterého se hojně zúčastnili i legionáři. Opět se objevily zprávy, že Masaryk je na Hradě vězněn a že ve

⁸⁰⁵ Edvard Beneš – projevy – články – rozhovory (1935-1938), str. 480 – Interview pro belgický časopis *Le Vingtième Siècle*.

Podrobněji - http://www.hrad.cz/cz/kancelar_prezidenta/hs/historie_tradice.shtml

⁸⁰⁶ T.G. Masaryk – Cesta demokracie I., Praha, 2003, str. 109, 133, 137, 171, 217, 248, 257, 344, 348, 363, 377.

T.G. Masaryk – Cesta demokracie III., Praha, 1994, str. 52, 54, 57, 73, 105, 132, 158, 208, 307, 316, 322.

T.G. Masaryk – Cesta demokracie IV., Praha, 1997, str. 83, 127, 314, 384.

⁸⁰⁷ VÚA, fond VKPR, 1919-1939, Tajné, kartony 3-4.

⁸⁰⁸ Státní ústřední archiv (SÚA), fond Min. vnitra I. Staré registratury, k. 461., 16-120-18, č. 35395.

skutečnosti vládnou keřasové, židi a Němci. Mohutný dav se poté vydal na Hrad Masaryka osvobodit, ale Masaryk vězněn nebyl.⁸⁰⁹

Přijal delegaci demonstrujících, kterým udělil lekci v podobě svého standartního projevu, který měl všechny výše uvedené parametry geniálního politického projevu k masám. Nejdříve vyjádřil pochopení pro jejich rozhořčení, poté vystříhl rádoby filozofickou frází, které porozuměly i Husitské ženy. Postrašil delegaci zahraničím, které nemá na práci nic jiného, než sledovat dění v bezvýznamné zemi jménem Československo. Nakonec těsně před závěrečným úderem požádal o trpělivost a nakonec pohrozil, že pokud nebude klid, že dále vládnout nehodlá.⁸¹⁰

Masaryk ani Eduard Beneš pochopitelně nechtěli přijít o moc, o které se jim jistě před první světovou válkou ani nesnilo. Poučení vývojem v Polsku a pobaltských státech, nevraživě hleděli na kohokoliv v armádě, kdo získával až příliš velkou popularitu mezi prostými vojáky i veřejností. Po několikaletém napětí a souboji mezi představiteli domácího a zahraničního odboje se mocenská situace v zemi ustálila na nepředepsaném stavu, že tzv. Pětka si ponechá hlavní slovo v domácí politice a tzv. Hrad bude mít hlavní slovo v politice zahraniční. Hlavním spojencem Hradu mezi legionáři byla pochopitelně Obec a členové jejího ústředního předsednictva, kteří, ať prostřednictvím tiskového orgánu či přímo na shromážděních, hájili Edvarda Beneše a presidenta Masaryka jako dobrovolní oddaní vazalové. Pochopitelně, že zcela nekriticky.⁸¹¹ Není jistě náhoda, že například koncem roku 1926, při dalším z mnoha osočení Beneše z obohacení během odboje, vydala ČsOL vlastním nákladem Benešovu odpověď v nákladu 150 000 výtisků.⁸¹²

A právě generálové jako byli Štefánik, Šnejdárek, Gajda, Prchala měli snahu do zahraniční politiky hovořit a dokonce s diplomatickou linií Hradu nesouhlasit. Štefánik se zabil dříve, než ho Beneš stačil politicky odstranit, Gajda byl odstaven na vedlejší kolej takovým způsobem, který je snad možný jen v Čechách,⁸¹³ Šnejdárek neměl pro reálnou

⁸⁰⁹ Klimek, Antonín, *Vítejte v první republice*, Praha, 2003, str.47.

⁸¹⁰ T.G. Masaryk, *Cesta demokracie I.*, Praha, 2003, str.163.

Srovnej - Klimek, Antonín, *Vítejte v první republice*, Praha, 2003, str.47.

⁸¹¹ AHMP, MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 10985 S. II.

Např. 23.4.1929 promluvil na Slovanském ostrově J. Patejdl a L. Sychrava na téma: „O posledních útocích na pana presidenta a ministra zahraničí dra. Beneše“.

⁸¹² AÚTGM, fond EB I., k.62, sign.165/2, č.276, Pro čistotu veřejného života, Dopis ministra dra. Edvarda Beneše Čsl. obci legionářské, Praha, 1926.

⁸¹³ Pecháček, Jaroslav, *Masaryk, Beneš, Hrad, Peaha*, 1996, str. 43-54.

Srovnej – T.G. Masaryk, *Cesta demokracie IV.*, str.149, 241, 252. T.G. Masaryk, *Cesta demokracie III.*, str. 159, 288.

konkurenceschopnou politiku vzdělání ani intelektuální kapacitu a tak nejvážnější protivník Prchala byl uklizen až do Košic.⁸¹⁴

Pohřeb prvního prezidenta v roce 1937 pojali legionáři jako pohřeb velikého státníka a zároveň rodinného příslušníka všech legionářů. Legionáři si jednoznačně Masaryka přisvojili a sobecky nikoho jiného, obrazně řečeno, k jeho odkazu nepustili. U jeho rakve hovořili kromě ústavních činitelů také gen. Syrový, Lev Sychrava, František Langer, Josef Kudela a František Danielovský. Posledně jmenovaný hovořil o zesnulém jako o svém otci, který již za života měl být zřejmě svatořečen: *Legionářům odešel jejich tatíček a smutek zalehl v celé bratrstvo....Na všechny myslil, jen na sebe ne. Žil prostě, chodil pěšky a prostě obléknut. V konání povinnosti nevyhýbal se sám nebezpečí života a to dávalo mu mravní právo žádati obětování života i od legionářů. Nezištný jeho charakter znemožňoval, že nikdo, doma ani za hranicemi, nemohl jej podezírat z politické vypočítavosti, Čemu učil, podle toho žil, šel v čele svých vojáků jako první z nich a jim roven.*⁸¹⁵

Ve stejném „adoptivním“ duchu pokračoval i gen. Syrový: *...Celý národ truchlil a zesmutnělo i Jeho legionářské Bratrstvo, jemuž byl dobrým vůdcem, spravedlivým představeným i milovaným otcem – tatíčkem.*⁸¹⁶

Po demisi Masaryka na úřad dal jeho nástupce Beneš jasně najevo, že poměr prezidenta republiky vůči legionářům se nemění. Přijal postupně delegace Kruhu starodružiníků, Kruhu francouzských legionářů, Sdružení italských legionářů, Svazu invalidů, Ústřední jednoty čs. katolíků-legionářů, Československé obce legionářské i Nezávislé jednoty čsl. legionářů. Na všech těchto audiencích předsedové organizací vyjádřili nadšení, že nástupcem T. G. Masaryka je právě on, jeho žák. Ujistili nového prezidenta svou podporou a nabídli mu bezvýhradnou pomoc kdykoliv a jakoukoliv.⁸¹⁷ Edvard Beneš jim poděkoval a přislíbil, že bude legionářům věnovat zvýšenou pozornost. Poté se sešel s přednostou Kanceláře čs. legií Františkem Danielovským a nechal si od něj vysvětlit aktuální situaci legionářského bratrstva. I později se pravidelně scházel s představiteli legionářských organizací, aby se při oficiálních audiencích ujistili o vzájemné podpoře.⁸¹⁸ Přičemž věrnost některých legionářů hraničila až s kultem osobnosti či modlářstvím, když Beneš v den prvního výročí své volby prezidentem republiky věnoval Svazu národního osvobození a ČsOL svou fotografii k reprodukci pro legionáře

⁸¹⁴ Fidler, Jiří, *Generálové legionáři*, Brno, 1999, str. 247 - 252.

⁸¹⁵ T.G. Masaryk – vůdce legií, Praha, 1937, strany neočíslované.

⁸¹⁶ Tamtéž.

⁸¹⁷ III. jubilejní ročenka legionářská, Praha, 1936, str.100-109.

⁸¹⁸ Edvard Beneš – projevy – články – rozhovory (1935-1938), str. 26, 54, 64, 67-68, 93, 98, 287, 298, 313, 320, 612.

s vlastnoručním věnováním, která se ve formě obrazu provedeného hlubotiskem na křídovém papíru prodávala za pět korun:

*Sedmnáct roků kladli jsme s prezidentem Masarykem republikánské naší tradici základy. Je to tradice zdravé demokracie, demokracie pořádku, kázně, vyvíjející se ke spravedlnosti sociální a národní. Je to tradice, která chce mír mezi národy.*⁸¹⁹

Nicméně, ČsOL nebyla v této snaze osamocena, protože i Kruh starodružiníků prodával busty Edvarda Beneše a výtěžek byl poukazován na fond Borise Vuchterleho. Sádrová busta byla k mání za 300 korun a bronzová za 4 000 korun.⁸²⁰

Legionářství a nástup německého nacismu

S nástupem třicátých let se objevují nová politická témata: hospodářská krize, nezaměstnanost a nástup autoritativních a diktátorských režimů. Když se na newyorské burze v říjnu 1929 zhroutil trh akcií a propukla ekonomická panika, v Československu se zatím žilo relativně dobře. Hospodářská nákaza krachu se v Evropě nejvíce projevila v Německu. Naše země byla zasažena jen okrajově a v roce 1931 to dokonce vypadalo, že se vrátí jisté oživení. Byl to však jen klam. Úpadek se vrátil a vyvrcholil v roce 1933. Nezaměstnanost narostla na 738 000 lidí bez práce, klesly průměrné mzdy a vývoj zcela ustal⁸²¹.

To pochopitelně přineslo posílení extrémistů na obou pólech politického spektra. U nás to hlavně posílilo Komunistickou stranu Československa, která byla od vnitrostranického personálního zemětřesení v roce 1929 otřesena. Zatímco v prvních dvou letech třetího desetiletí se shovívavým nadhledem zaměřoval mluvčí ČsOL Lev Sychrava svou kritiku na komunisty za jejich zastaralé myšlení a jejich snahu zneužívat demokracie, postupem času, a zvláště po pokusu o převrat v Židenicích, se cílem jeho kritiky stal fašismus. V roce 1935 se v jeho člancích objevilo nové zaklínadlo: kolektivní bezpečnost, které zůstalo až do roku 1938. V důsledku hospodářské krize se v těchto letech ozývalo volání po vládě silné ruky, tak jak se to dělo v okolních státech.⁸²²

Má-li býti čeleno demagogii, která mínění tomuto přizpůsobila svá hesla a bje, hlava nehlava, do zlořádů, jen aby se zalíbila a zakryla svou vlastní neschopnost a

⁸¹⁹ Edvard Beneš – projevy – články – rozhovory (1935-1938), str.313.

⁸²⁰ ANM, fond KS, k. 1, inv. č. 29.

⁸²¹ Kárník, Zdeněk, České země v éře první republiky, II., Praha, 2002, str.50.

⁸²² Srovnaj – Michl, Jan, Život a dílo dra. Lva Sychravy, Rigorózní práce, FF UK, Praha, 2004.

prázdnotu, je nanejvýš na čase, aby se o hlubších příčinách choroby našeho politického života začalo se vážně přemýšlet a hovořit.

*Vládci všech stran mohou se přesvědčit, že mezi jejich vlastními stoupenci šíří se nedůvěra v jejich schopnosti, a co je horší – v jejich upřímnost a dobrou vůli. Většinou volá se po omlazení a demokratizaci politických stran, ale často je slyšet též pochybnosti o samotné soustavě demokratické i z úst lidí, kterým demokracie byla evangeliem.....Jednou z příčin rostoucí nedůvěry k politikům jest, že příliš se starají a strachují o důvěru svých voličů a veřejného mínění, takže jim zbývá málo času a sil k tomu, co je vlastním jejich úkolem a co voliči od nich očekávají. To vede k nedostatku odvahy k vlastnímu přesvědčení proti náladám a heslům, jež se zmocňují mysli voličstva.*⁸²³

V době vrcholící krize se vedení ČsOL ústy Lva Sychravy snažilo nalézt východisko, ve svých úvodnicích naléhal na vládu, že je třeba změnit celý hospodářský systém a obrodit politickou scénu.

*Náprava je nemožná, nebude-li definitivně zúčtováno se zásadou, že jen soukromá iniciativa podnikatele, vedeného touhou po zisku, je zárukou zdravého hospodaření. Je příkazem nejen zdravého rozumu, nýbrž přímo sebezáchovy světa, aby lidé začali vyrábět pro ukojení svých potřeb a aby práce přestala se považovat za zboží. Chaotická honba za ziskem musí být nahrazena hospodářským plánem vybudovaným u vědomí vzájemné souvislosti....Republika, tj. česky „věc obecná“, nakonec vyhraje proti kapitalismu silou svého samozřejmého práva....Rozumíme-li opozici hnutí, jenž něco chce, ví co chce a nenalézajíc souhlasu u držitelů moci, vážně se připravuje, aby s použitím reálných prostředků v dohledné době svůj plán uskutečnil, můžeme říci, že Československo opozici nemá. Tzv. státotvorná vlastenecká opozice česká a slovenská, honosící se názvem opozice národní, je uboze slabá především slabostí svých vůdců, kteří nejsou schopni nějaké kloudné politické myšlenky, plánu, nemají k vůdcovství a ni kvalifikace mravní, a jdou spíše za osobními cíli své ctižádosti nebo pomstychtivosti.*⁸²⁴

Na posilování nacismu v Německu a blížící se volby reagovaly noviny *Národní osvobození* důrazem na vlastní posilování a vlastní jednotu. Na jedné straně hlásaly snahu udržet mír a na straně druhé usiloval o posílení brannosti Československa, v čemž nebyl viděn žádný rozpor. Zde několik ukázek popisujících vývoj vnímání nacistického nebezpečí v českém legionářském tisku:

⁸²³ Volá se po silné ruce, in N.O. 16. 10. 1932.

⁸²⁴ Kapitalismus a republika, in N.O. 10. 4. 1932.

...Není pochyby, že Evropa zatím nemá se čeho obávati od hrozeb Hitlerovy pěsti. Ale politika jest uměním předvídati, nejen na měsíce a léta, nýbrž i na desetiletí. Ať se dostane Hitler k moci dnes nebo zítra, ať už bude on nebo někdo jiný, jenž bude dále vésti a pěstovati mocné vzepětí německé výbojné vůle, každý prozíravý politik je nucen počítati s vývojem, jenž může postavit svět před nový německý pokus o uskutečnění plánu, jenž byl příčinou světové války.⁸²⁵

...Zítra vykonány budou v Německu volby, jenž nemohou nic změnit na skutečnosti, že tato velmoc vrací se vědomě na cesty mocenské politiky, jenž vedla ke světové válce. I když vášnivý nacionalismus hitlerovský utrpí těžké ztráty, demokratický režim zůstane v říši stejně jako dosud nemožností.⁸²⁶

...Všude se cítí, že s tím, co náš průměrný i tzv. vedoucí politik ví o tom, co se ve světě děje, nelze dnes vystačiti a že všichni musíme jasněji než dosud věděti také, co chceme a jak to chceme dělat. Nejtěžší existenční otázky a úkoly naší republiky teprve nyní začínají se nám rýsovat a bude opravdu potřebovati všech sil, ducha i svalů, abychom obstáli. Zatím síly ty nejsou mobilisovány, nejsou správně využívány, nemáme o nich ani dost přehledu.⁸²⁷

Je-li ovšem slušnost a pořádek mimořádně ohrožován z ohnisek rozkladu, je nucena státní moc přizpůsobiti svůj způsob obrany. Ale to neznamena, že demokracie se svou svobodou je sama ve své podstatě slabá proti hnutím, která ji ohrožují. Má snad ona lhostejnost a lajdáctví, s kterou státní moc i demokratické strany tak často přihlížely k různým protizákonným rejdům, něco společného s demokracií? Slabost demokracie byla spíše v její neúplnosti a nedomyšlenosti, než v síle jejích nepřátel...Kdo z událostí v Německu soudí, že za pár měsíců nebo let budeme i u nás a v celé Evropě pod vedením různých těch extrémních hnutí, ať už fašismu či komunismu, jsou špatnými počtáři, tak jako špatně počítají ti, kdo chtěli by otrásti našimi hranicemi. Demokracie přes všechno zdání je ve světě na postupu. A také u nás.⁸²⁸

V době sporů o tzv. zmocňovacím zákoně, který měl posílit výkonnou moc a stávající podivnou československou demokracii udělat ještě podivnější, napsal Sychrava tuto nadčasovou pasáž: *...pořád ještě dost jasně nevidíme nerozlučitelné souvislosti politiky vnitřní a zahraniční a necítíme vždy dost silně, jak rozhodováním o svých vnitřních*

---

⁸²⁵ N.O.- Nebezpečí třetí říše 10.8.1932

⁸²⁶ N.O. Odpovědnost 6. 11. 1932

⁸²⁷ N.O. Co chybí stranám 9.2.1933, str.1.

⁸²⁸ N.O. Pod tlakem zvenčí 27.4.1933, str.2.

*věcech spolurozhodujeme o síle, významu a bezpečnosti svého státu navenek...Dovedeme se např. všichni dohodnouti, že je třeba hájiti demokracii proti rozvratu. Když dojde k činům, ukáže se, jak pořád ještě jsme málo jednotni o tom, co je nutno považovati za rozvrat a činnost protistátní a koho je třeba postihnouti. Odkud ty trapné potíže s formulací nových zákonů, potíže tím větší, že z jakéhosi starého houževnatého předsudku chceme na vše míti oporu v paragrafech.*⁸²⁹

Návrh zmocňovacího zákona poskytoval vládě možnost vydávat nařízení s pravomocí zákona, aniž by byl k jejich schválení vyzván parlament. Při bouřlivé debatě mezi poslanci se objevoval poprvé název „autoritativní demokracie“, který se měl stát módním slovem o pět let později. Národní socialista Jaroslav Stránský při diskusi navrhoval změnit sestavování vlády. Tvořili by ji předsedové sedmičky vládních stran, kteří by měli k dispozici úřednické aparáty. Vzhledem k odporu Sychravy k instituci „Pětky“ lze pozorovat první střety mezi ním a Stránským, které budou pokračovat i v protikomunistickém zahraničním exilu za dvacet let.⁸³⁰

ČsOL měla počátkem třicátých let 720 jednot a zhruba 50 000 členů, což se potvrdilo i při třetím manifestačním sjezdu čs. legionářů v červenci 1935, kdy 40 000 legionářů pochodovalo městem a zakončilo svůj průvod na Staroměstském náměstí.⁸³¹ Legionáře především mobilizoval atentát na jugoslávského krále Alexandra a francouzského ministra Barthua. Na dobrých pět měsíců po atentátu se *Národní osvobození* zahalilo do černého pláště skepse a deprese, celá událost byla vnímána jako vůbec největší rána pro Československo a její bezpečnost.⁸³²

Obec se snažila svými cestami i pozitivně ovlivňovat a zmírňovat mezinárodní napětí, např. 15. října 1935 na Slovanském ostrově na velké legionářské schůzi bylo ČOL uloženo, aby se prostřednictvím CIAMACu a FIDACu⁸³³ pokusila čelit neodpovědným snahám o zkalení poměru čs. – polského. V březnu následujícího roku v domě Obce legionářské probíhalo jednání mírového hnutí, jehož jednání řídili J.B. Kozák a L. Sychrava. Již v dubnu se Sychrava účastní jako předseda mezinárodní organizace vysloužilců CIAMAC sjezdu Federální unie bývalých francouzských vojáků v Remeši, aby poté odjel do Paříže, kde jednal s ministrem Paulem Boncourem.⁸³⁴

⁸²⁹ N.O. 2. 6. 1933, Trochu sebekritiky, str.1.

⁸³⁰ VHA, fond L. Sychrava, k.10-18, neevidované.

⁸³¹ N.O., 6. 7. 1935.

⁸³² Tamtéž.

⁸³³ Mezinárodní organizace válečných vysloužilců.

⁸³⁴ N.O., 11. 3. a 16. 4. 1936.

*Jde konec konců o víru v člověka, v kladné hodnoty jeho duše a ducha, o víru v rozum a dobrou vůli. Nebylo by těžké dokázati, že tradiční demokratické formy ocitly se v rozvratu tam, kde pozbyly této vnitřní duchovní a mravní podstaty, měly-li ji vůbec. I v demokracii rozhoduje duch a ne forma. Proto známe demokracie, jež k svému zabezpečení nutně potřebovaly projítí revoluční diktaturou vedle jiných, které při nejdemokratičtějších formách nesly v sobě zárodky režimu násilí a libovůle.*⁸³⁵

Tou dobou bylo slyšet časté volání po zrušení Společnosti národů, z důvodu její slabosti a neschopnosti řešit globální problémy. *Národní osvobození* sice uznává, že ve Společnosti národů panují zákony džungle, ale přesto je Obec proti jejímu zrušení, protože idea kolektivní obkličovací bezpečnosti je správná. Bohužel, v čele demokratických mocností stojí lidé malí a bojácní, čímž degradují Společnost národů jen na řečníště. V této souvislosti šéfredaktor *Národního osvobození* Sychrava hluboce nesouhlasí s neutralitou a „starými koalicemi“ z dob „evropského koncertu“. Zvláště ostře vystupuje proti neutralitě belgické, kterou považuje za falešnou a nereálnou. Neváhal vystoupit ani proti dr.Karlu Kramářovi, který zesměšňoval politické sankce Společnosti národů.

*Také ve „Venkově“ často nalézáme projevy, namířené proti morálce ženevského Paktu a propagují politiku reálných zájmů. Je opravdu těžké nezasmát se prostoduchosti úvahy, která nabádá k izolacionistické neutralitě. Je opravdu až dojemná naivita, s jakou - nejen snad u nás, nýbrž i v jiných národech - pokládají se lidé nedotčení porušením práva, jež stalo se někomu vzdálenému. Jako by lidé vůbec nepozorovali, jak vše ve světě souvisí, jak se svět rozvojem komunikací menší, a jak - nutně - i zásada kolektivní bezpečnosti stává se samozřejmostí nezávislou na různých naukách a všelijakých diplomatických háčcích a kličkách.*⁸³⁶

V případech vzrůstající agrese v německých oblastech Československa vůči legionářům a vůbec československému státu se ČsOL snažila dát najevo vstřícné gesto tím, že na svá zasedání a oslavy zvala sudetoněmecké vojenské vysloužilce. Vůči Henleinově straně však Obec žádné sympatie necítila. Což ostatně zaznělo i na VII. pracovním sjezdu Obce v Národním domě na Smíchově.

...Největším nebezpečím je tu Henleinova strana se svými diktátorskými metodami a zřejmými tendencemi iredentistickými. Litujeme, že vláda a její orgány neměly a nemají

---

⁸³⁵ N.O. , 1.1.1931.

⁸³⁶ N.O., 1.1.1931.

*dosti pevné ruky proti její agitaci a práci. Požadujeme velmi rozhodně, aby tu úřady konaly svou povinnost podle zákonů.*⁸³⁷

Legionářské vzájemné hašteření počátkem třicátých let naštěstí ukončila světová hospodářská krize a z ní plynoucí skutečné existenční problémy, které téma politických hovorů zúžilo pouze na hlad, nezaměstnanost a jak z toho ven. Legionářské organizace se ustálily, zvykly si na to, že kromě nich existují i organizace jiné, které mají vlastní program. Nehledě k tomu, že legionáři se dostávali do věku, kdy už muži nemají náladu na nějaké plamenné politické hádky.

Nástup nového říšského kancléře a posléze diktátora Hitlera k moci v sousedním obřím Německu zarazil i tolik omílané téma nevděku a živoření legionářů. Legionáři byli natolik ostřílení rváči, že vycítili, že se schyluje k novému boji a že jejich nevděčnému dítěti - Československé republice - hrozí zánik.

Prvním alarmem pro legionářskou obec byl již zmiňovaný atentát na jugoslávského krále Alexandra a francouzského premiéra Brianda v Marseille, další mobilizační záchvěv proběhl legionářstvem s italským vpádem do Habeše v roce 1935. Teprve však vypuknutí povstání generálů ve Španělsku dalo vzpomenout na období bojů za Velké války. Počty československých dobrovolníků bojujících na straně španělské republiky se odhadují na 2 200 - 2 500⁸³⁸ a ač se vesměs jednalo o mladé komunisty většinou dlouhodobě nezaměstnané, jistě se mezi nimi vyskytlo i několik mladších legionářů, kterým tou dobou táhlo na čtvrtý křížek.

Jestli takoví muži existovali, byli to spíš výjimky. Drtivá většina dobrovolníků v bojích trpěla utkvělou představou, že u Madridu bojují za svou vlast. Když pomineme komunistickou propagandu, hrál určitě nespornou roli při rozhodování mladých mužů i legionářský fenomén, kterým bylo prvorepublikové společenské a politické ovzduší prodchnuto. Jisté podobnosti si všiml i ruský legionář a levicový spisovatel Jaroslav Kratochvíl, který se jako reportér španělské občanské války rovněž zúčastnil.

„Při určité objektivnosti není těžké představit si, že všechny dobrovolnické mezinárodní formace na této frontě se musí čímsi podobat dobrovolnickým revolučním formacím českým z doby světové války. I do legií se pronikalo přes překážky. I na tuto frontu se šlo za prostou vírou v altruistický lidský ideál proti tradičním oficiálním proudům...Byla-li svoboda Československé republiky dosažena s vítězstvím demokracie proti autokracii, vybojována dobrovolnickým bojem, je protiútok autokracie na demokracii

⁸³⁷ Hlavní resoluce sjezdu ČsOL, in. N.O. 3. 5. 1936.

⁸³⁸ Beevor, Antony, Španělská občanská válka, Praha, 2004, str. 127.

(tato - s Masarykem vyjádřeno - světová protirevoluce) útokem na svobodu Československa, bojem proti legionářskému ideálu.⁸³⁹

Jinak ovšem španělské válce legionářské deníky příliš velkou pozornost nevěnovaly. V roce 1938 se pouze objevovaly krátké zprávy na druhých či třetích stranách.

Pozornost byla věnována vlastnímu ohrožení, zvláště po obsazení Rakouska německou armádou v březnu 1938. Po počátečním ohromení se hlavně v „Národním osvobození“ objevují snahy celou situaci bagatelizovat, celá krizová a bezvýhodná situace je přirovnávána k bitvě u Bachmače, která v té době měla 20. výročí.

*Národ, který nepřestane být věrným sám sobě, nebude opuštěn a vyjde ze všech složek dobře. Zde je příkladem staré Srbsko, napadené Rakouskem.*⁸⁴⁰

Nadpisy v legionářském tisku typu: „Legionáři jsou na svých místech“, „Cizina oceňuje naši ukázněnost a připravenost“, „Demokracie se znovu osvědčila“, „Většina Slováků pro československou jednotu“ či „Dokonalý soulad mezi prezidentem Benešem a národem“ se každodenně objevovaly až do osudného dne mnichovské konference a je tedy více než pochopitelné, že po zmíněné konferenci tyto hesla zněla směšně a uboze.⁸⁴¹

Druhá republika a pokus o další legionářské sjednocení

V některých publikacích či článcích se můžeme dočíst, že v období od konce září 1938 do 15. března 1939 se u nás jednalo o tzv. druhou republiku. Ona však rozhodně nebyla „takzvaná“. Byla až příliš konkrétní, během týdne se stát i jeho občané změnili k nepoznání. V soudobém tisku se běžně jako o druhé republice mluvilo, aby se vyjádřilo, jak moc se současné státní zřízení liší od toho prvorepublikového, která se stalo ze dne na den nevhodné a špatné.⁸⁴²

Ještě 22. září 1938 bylo možné číst v novinách Nezávislé jednoty dojemné prohlášení ke všem legionářům: *Předsednictva Československé obce legionářské, Nezávislé jednoty čsl. legionářů a Kruhu jejich přátel a Sdružení italských legionářů, obracejí se důrazně ke*

⁸³⁹ Kratochvíl, Jaroslav, Nebyl jsem pouhým divákem, Praha, 1966, str. 182-183.

⁸⁴⁰ Legionářský týden, in Nár. osvobození, 13.3.1938, Cháb, Václav, Věci, které jsme už viděli, str.1.

⁸⁴¹ Legie, č.23, 22.5. 1938, str.2.

N.O. (září 1938), Československý legionář (květen-září 1938).

⁸⁴² Srovněj - Kuklík, Jan - Gebhart, Jan, Druhá republika 1938-1939, Praha, 2004.

Kuklík, Jan, Sociální demokraté ve druhé republice, Praha, 1993.

Rataj, Jan, O autoritativní stát, Praha, 1997.

všem svým členům, na legionáře vůbec a na veškeré občanstvo s žádostí o zachování naprostého klidu a kázně.⁸⁴³

Už 13. října však Antonín Pavel otiskuje článek, ve kterém po ještě nedávné jednotě mezi legionářskými organizacemi není ani stopa.

Poslední tragické události otřáslы mnohými ideologiemi a ukázaly nutnost revise programů i praxe. V legionářském životě byla postižena Čs. obec legionářská. Celým jejím smyslem bylo hájiti a propagovati směrnice naší zahraniční politiky, a jejího dlouholetého představitele dr. Beneše. ČsOL a její orgán „Nár. osvobození“ ztotožňovaly se i s veškerým postupem tohoto politika ve vnitřní politice a obětovaly této své jednoznačné orientaci i legionářskou jednotu...soudili jsme tedy, že alespoň nalezneme ve svém orgánu přiznat strašný pád všech svých předpokladů a honosně propagované orientace. Nebo provede aspoň ostýchavý „ústup ze slávy“. Nic takového.⁸⁴⁴

Bylo by však chybou myslet si, že se Nezávislá jednota nechala strhnout vlnou všeobecné negace všeho, co bylo před Mnichovem. Postoj novin „Legie“ byl však poněkud svérázný, hlavními viníky byli „levičáci“ v čele s Edvardem Benešem.

Všichni cítíme bolestné rozrušení z národního neštěstí a s ošklivostí pozorujeme, kterak této bolesti našeho lidu využívají provokatéři, aby šířením pomluv o předních lidech našeho veřejného života vnesli mezi nás vzájemnou nedůvěru a rozkol. Jsou to především komunisté...v této nekalé práci jsou vydatně podporováni přivandrovalci, kteří si říkají „demokratičtí Němci“, jimž se u nás dostává značné podpory a ochrany.⁸⁴⁵

Československá republika nepřišla v důsledku přijetí mnichovské dohody pouze o třetinu území i třetinu občanů. Česká společnost přišla i o třetinu sebevědomí, sebeúcty, slušného chování i odolnosti. Národ se zachoval úplně stejně, jako se chová obyčejný člověk, kterému se ublíží. Zahořkne, zatvrdí se, vše neguje, přeruší kontakty s přáteli a nové vztahy se bojí navazovat. Tak vypadala i mediální scéna druhé republiky.

Ti, kteří se chvástali, že za svou vlast (první republiku) a její ideály chtějí položit život, náhle viděli stejnou vlast jako semeniště demokratického slabošství, parlamentní roztržičnosti a židovského hospodářského ožebračování „poctivých českých pracujících lidí“.⁸⁴⁶

Jedinou výjimkou, kromě mlčící většiny obyčejných lidí snažících se nějak přežít, byli legionáři. Sice jejich organizace také přišly o několik jednot, žup a členů, ale ve své

⁸⁴³ Legie, č.38, 22.9.1938, str.2.

⁸⁴⁴ Legie, č.41, 13.10.1938, Pavel, Antonín, ČsOL na starých cestách?, str.1.

⁸⁴⁵ Legie, č. 40, 5.10.1938, Zrušte zákaz schůzí, str.2.

⁸⁴⁶ Národní noviny, 8.12.1938, str.1.

drtivě většině zůstali věrni masarykově prvorepublikové linii, ideologii státu, který pomáhali založit. Zvláště členové ČsOL v čele s Josefem Patejdlem jako předsedou a Lvem Sychravou jako šéfredaktorem „Národního osvobození“.⁸⁴⁷

Jejich argumentace směřovala k jedinému cíli, očistit haněné jméno Edvarda Beneše a vyvrátit pochyby o již zemřelém T. G. Masarykovi. Nutno rovněž přiznat, že hlavně v případě Lva Sychravy se jednalo o snahu doslova za každou cenu. I tam, kde kritika Edvarda Beneše byla oprávněná, snažil se Sychrava vysvětlit prezidentovu chybu a selhání jako geniální strategický a taktický tah. Zvláště pobouřil čtenáře resp. posluchače prohlášením, že kapitulace ze září 1938 je stejným mistrovským tahem, jako ústup po magistrále čsl. legií v Rusku v letech 1918 a 1919.⁸⁴⁸

Snaha Sychravy narážela na obecný odpor vůči osobě Edvarda Beneše. Ten byl už po vzniku republiky chápán jako Masarykův oblíbenec a tedy Masarykova prodloužená ruka, přičemž je dodnes sporné, kdo kým hýbal. Ať už proto či pro jeho nepřiliš přátelskou povahu, nevzbuzoval nikdy větší sympatie. Přijetím mnichovského diktátu ztratil podporu většiny mužů - vojáků ponížených kapitulací bez boje a podporu mládeže obecně. Rozhlasovým abdikacním projevem přišel i o zbytek svých přívrženců a soucit nezaujaté společnosti, protože neemotivní projev vyzněl způsobem, že Beneš si na způsob šachů vyzkoušel experiment, který sice nevyšel, ale Beneš to bere sportovně bez ohledu na pocity svého národa.⁸⁴⁹

Lidem utkvěla v paměti dvě Benešova slova „mám plán“, což jim v souvislosti s jejich pocity připadalo jako špatný vtíp. Po jeho tajném odletu 22. října z ruzyňského letiště, který pro nezasvěcené musel vypadat jako zbabělý útěk, už za ním stálo jen několik jeho vazalů (Sychrava, Táborský) a lidí, kteří nikdy nemění své přesvědčení.

Na druhé straně k největším kritikům minulých časů a hlasateli nových pořádků patřil přednosta Památníků osvobození generál Rudolf Medek. Předčil v tomto směru dokonce i Emanuela Moravce a Radola Gajdu. Jeho alkoholem oslabený organismus nezvládl mnichovský úder a změnil jeho již tak narušenou osobnost do zvrácené podoby, jeho deprese byla tak očividná, že číší z každého řádku, který Medek v té době publikoval.

⁸⁴⁷ Prvorepublikovou linii držely i „Učitelské noviny“ Zdeňka Nejedlého, Lidové noviny, Sobota, Pražské noviny, Masarykův lid, Čin a Přítomnost, in Michl, Jan, Podzim 1938, c.d., str.34.

⁸⁴⁸ Archiv Českého rozhlasu, záznam projevu L. Sychravy ze dne 22.9.1938.
Rovněž – N.O., 3.2.1947, str.1.

⁸⁴⁹ Michl, Jan, Podzim 1938 - Druhá republika a její občané, seminární práce, FF UK, 1998.
Srovnaj dobový tisk - Brázda, Katolické noviny, Národní noviny, Sobota, Polední list (1938)
Pražské noviny (1938).

Jen tak si vysvětlit jeho návrh, aby se jeho Památník osvobození přejmenoval na Památník národního pokoření.⁸⁵⁰

Jestliže do té doby s politikou Edvarda Beneše pouze polemizoval, pak od října 1938 na stránkách všemožných listů ho označuje za veřejného nepřítele Československa bez národního cítění, za jakéhosi bezcitného kosmopolitu.⁸⁵¹ Jako člen „Akce národní obrody“, která byla obdobou společenské inkvizice, byl jedním z iniciátorů jakéhosi přehodnocení filozofického významu T.G.Masaryka. Pokračovatelkou „Akce národní obrody“ byla pak „Národní kulturní rada“, jejímž byl Medek také členem. Ta měla ideově sjednotit českou kulturu a vymýtit rozkladné směry. Mezi rozkladné směry patřilo vše levicové, avantgardní, moderní a hodnotné.⁸⁵²

Nová česká kultura měla především čerpat z našich vlastních zdrojů, tradic a ne se „opíčit po cizácích“. Hudební skladatelé se měli nechat inspirovat zpěvem našich českých ptáků a ne nějakými „černošskými skřeky“. Malíři měli kreslit „radostné obrazy“ a ne mazanice.⁸⁵³ Hlavní náplň práce NKR spočívala v organizování čistek ve veřejných knihovnách, knihokupectvích, literárních agenturách, nakladatelstvích, rozhlasu a ve školních učebnicích.

Kulturními prověrkami například neprošel malíř-legionář Emil Filla, divadlo Wericha a Voskovce a třeba i Karel Čapek.⁸⁵⁴ Čapka dokonce označil Medek po jeho smrti za levicového zednářského velekněze a agitátora GPU.⁸⁵⁵ Jeho tvrzení zní zvláště uboze, i když vezmeme v úvahu, že Rudolf Medek v té době byl už nejen v duševním, ale i v tělesném rozkladu. Karla Čapka nepřežil ani o dva roky. Ač verbálně NKR vypadala hrozivě, ve skutečnosti česká kultura pokračovala dál ve svém vývoji a těchto pomatenců v čele s Jaroslavem Durychem si nevšímala. Snaha o novou kulturní orientaci neuspěla, nebyli získáni noví stoupenci a umělecké časopisy jako např. „Akord“ a „Dílo“ snahu NKR zcela ignorovaly.⁸⁵⁶

Po největším nepříteli Edvardu Benešovi si publicisté za druhé republiky brali za cíl legionáře, jako nositele prvorepublikové státnosti. Opět se začalo tvrdit, že *republiku jsme*

---

⁸⁵⁰ Rataj, Jan, O autoritativní národní stát, Praha, 1997, str. 22.

⁸⁵¹ V tomto směru vynikaly listy Jiřího Stříbrného vydávané jeho nakladatelstvím Tempo, in Vykoupil, Libor, Jiří Stříbrný, Brno, 2003, str.120-121.

⁸⁵² Tamtéž.
Srovnej dobový tisk – Akord (1938), Učitelské noviny (1938), Dílo (1938).

⁸⁵³ Národní obnova, 5.11.1938, str.3.

⁸⁵⁴ Tamtéž, str.119-121.

⁸⁵⁵ Tak, č.19-20, 28.2.1939, str.2.

⁸⁵⁶ Michl, Jan, Podzim 1938 - druhá republika a její občané, seminární práce, 1998. str. 23.

si vybojovali sami, legionáři ani velmoci se o to nepříčinili.⁸⁵⁷ Znovu bylo poukazováno na „nespravedlivé“ zvyhodňování legionářů v uplynulých dvaceti letech. Vedly se diskuse, zda bylo moudré opustit soustátí Rakouska-Uherska a vůbec činnost zahraničního odboje byla shledávána jako pomýlená a chybná. Odpor vůči časům a ideologiím minulým došel dokonce tak daleko, že malou krizi prodělalo i samotné slovo „legionář“. Paradoxně Lev Sychrava si porozuměl s lidmi z Družiny v tom směru, že navrhoval přestat používat slovo „legionář“ a nahradit ho slovem „dobrovolce“.⁸⁵⁸

Dr. Sychrava a „Národní osvobození“ nicméně zůstali programovému prohlášení Obce věrní i v období druhé republiky, protože ostře vystupovali proti dobovému nadhodnocování významu české šlechty a snaze o obnovu jejích zásad. Ostře kritizovali katolické snahy o uchvácení školství. Proti tendencím, usilujícím o výsadní postavení katolické církve ve veřejném a kulturním životě. Opět prosazovali naprostou rovnoprávnost bezvěrců a všech církví.⁸⁵⁹

Každé číslo „Národního osvobození“ se hlásilo k TGM jako k ideové opoře a symbolu v zápase o demokracii a čs. státnost. Uvádělo na pravou míru klevetné a polopravdivé informace o činnosti Edvarda Beneše v exilu. K návrhům na ustanovení vyšetřovací komise o příčinách státní katastrofy 1938 žádalo, aby se její činnost neomezovala pouze na osobu E. Beneše a jeho nejbližších spolupracovníky, ale aby zahrnovala celé vládní a parlamentní politické spektrum, na prvním místě pak nové politické veličiny druhé republiky, které vesměs za minulého režimu profitovaly. Zveřejňovaly se i dopisy čtenářů a korporací s kladným vztahem k hodnotám k uplynulým dvaceti let. Posilovalo se tak vědomí solidarity demokratických sil.⁸⁶⁰

List bránil i čest legionářů, zpochybňovanou výpady vládního tisku. Pozastavoval se nad snahami vymazat zahraniční odboj z novodobé čs. historie, i nad tím, že je vůbec nastolována otázka, zda bylo dobře, že jsme opustili Rakousko – Uhersko. Alarmoval veřejnost proti snaze vlády získat kontrolu nad demokratickým Sokolem a přetvořit jej ve státní výchovně – vojenskou formaci. Hájil i čest a kvalifikaci i demokratické pedagogické koncepce učitelů, hrubě zostuzených režimní propagandou.⁸⁶¹

Sociální politiku druhé republiky hodnotilo *Národní osvobození* skepticky. Oponovalo útokům proti existenci odborů a družstev. Ukazovalo, že podstatou domnělé

⁸⁵⁷ Národní listy, 28.10.1938, str. 2.

⁸⁵⁸ Název „legionář“ se nelíbil mnoha ruským legionářům, kteří v Rusku sami mezi sebou používali slova „Čechoslovák“ nebo „dobrovolce“, in N.O. 12.11.1938, str.5.

⁸⁵⁹ Národní osvobození (říjen-prosinec 1938).

⁸⁶⁰ Tamtéž.

⁸⁶¹ Tamtéž.

harmonie zájmů všech ve stavovských systémech je mocenský diktát vůdcovské elity. Kritizovalo totalitní obsah autoritativní demokracie a porušování občanské rovnosti. Důsledně stálo na pozicích právního státu. Varovalo veřejnost před zaujetím očištnou a rychlou úlohou násilí při řešení problémů doby.⁸⁶²

Na nové jevy v naší společnosti reagoval Sychrava podle očekávání. Antisemitismus pokládal za neslučitelný fenomén s českými tradicemi a existencí právního řádu. Události na Slovensku chápal jako zradu odkazu jeho přítele a spolubojovníka M.R.Štefánika.⁸⁶³

Odmítal servilní postoj jak k Německu, tak k Velké Británii a Francii, které nás zradily, *protože se stejně žádné odměny nedočkáme*.⁸⁶⁴ Nepřijatelná pro něho byla i rezignace naší vlády na zahraniční politiku, protože izolace ohrožovala naší nezávislost a samostatnost.

Samozřejmě, že kritizoval i systém dvou stran, protože každému bylo jasné, že Národní strana práce (NSP) nebyla skutečnou opozicí. Byl tak svědkem vyvrácení svého vlastního názoru, že Čechoslováci nedokáží žít bez svobodné opozice. Sám sice začátkem října navrhoval v duchu svých názorů vytvořit široké národní souručenství, z něhož by nikdo nebyl vyloučen, kde by nebylo pravice ani levice, občanské ani socialistické strany.⁸⁶⁵

Na sjezdu ČOL 20.11.1938 vyjádřil jménem legionářů podporu té národní jednotě, o kterou žádal E.Beneš a gen. Jan Syrový, tedy projektu demokracie beze stran. Což znamenalo zúžit stranický systém do jediné organizace, kde by byli zastoupeni všichni, tedy i komunisté a zároveň posílit roli armády, která by měla pozici jakési patronky demokracie a svobody.⁸⁶⁶ Po válce o této své snaze mluvil jako o prvním pokusu založit Národní frontu.

Ve „Večeru“ se na něj obořil i legionář Rudolf Medek s článkem *Musím bojovat proti Lvu Sychravovi*. Není tedy divu, že se v prosinci jako šéfredaktor N.O. soudil s „Večerem“ G.Trapla ohledně poškození cti.⁸⁶⁷ Následně byl z nařízení vlády za své protirežimní projevy koncem roku 1938 dr.Lev Sychrava propuštěn z funkce šéfredaktora „Národního osvobození“. Ve skutečnosti se jednalo o zákaz celých novin, ke kterému došlo v lednu následujícího roku. Ne, že by šlo o něco výjimečného, bylo zakázáno mnoho

⁸⁶² Rataj, Jan, O autoritativní národní stát, str.198.

⁸⁶³ Štefánik prý často tvrdil, že Češi a Slováci jsou jeden národ. „Češi jsou Slováci žijící v Čechách a Slováci jsou Češi žijící na Slovensku“, in Sychrava,L., Z mých vzpomínek na Štefánika, Praha, 1929, str.52.

⁸⁶⁴ N.O.,16.12.1938

⁸⁶⁵ Po velkém souručenství všech demokratických stran volal Sychrava již v roce 1934, viz N.O. 15. 11. 1934 – K našim nejbližším cílům.

⁸⁶⁶ Rataj, Jan, O autoritativní národní stát, Praha, 1997, str.22.

⁸⁶⁷ Sychravu u soudu zastupoval dr.Ladislav Rašín, in VHA,k.4.

titulů, ale zákaz „Národního osvobození“ vyvolal velké pozdvižení a to nejen v demokratickém táboře.

Celá událost signalizovala nástup totalitních praktik, protože šlo o noviny, které byly na výši a které psaly stejně jako v předešlých čtrnácti letech. Již 5. 11. 1938 policejní ředitelství v Praze „z důvodů veřejného klidu a pořádku“ s okamžitou platností zastavilo činnost Ligy pro lidská práva.⁸⁶⁸

Ke slovu se za druhé republiky opětovně dostala katolická církev, která za první republiky jen přežívala. Katoličtí fundamentalisté chtěli podzimní vývoj v republice využít k návratu participace katolické církve na státní moci. Z kardinála Kašpara se den ze dne stala politická a mediální celebrita. Hlásnou troubou radikálních katolíků se staly noviny „Národní obroda“. Naštěstí se jednalo mezi katolickými listy o výjimku. Většina ostatních katolíků, včetně katolických legionářů, se chovala vůči bývalému režimu nestranně.⁸⁶⁹ Platí však obecně, že pár ukřižovaných hulvátů dosáhne více politických cílů, než mlčící miliony obyvatel.

Výsledkem katolického nátlaku vydala v prosinci 1938 vláda výnos, podle kterého měl být sundán obraz T. G. Masaryka ze stěn školních tříd, úřadů a nahrazen krucifixem. Rovněž učitelé ateisté měli dostat zákaz vykonávat své povolání. Naštěstí stejně jako v případě kultury i zde katolíci narazili na nezájem a hluchotu u obyčejných lidí. Všechny zvrácené požadavky katolíků (mezi které rozhodně patřil požadavek po návratu k feudálnímu řádu, nastolení poddanství a vyhlášení monarchie) česká společnost odmítla a propast mezi českým národem a katolickou církví nabyla takových rozměrů, že se ji dodnes nepodařilo překonat.⁸⁷⁰

Jak už bylo řečeno, trauma z mnichovských důsledků za druhé republiky vedlo ve společnosti a v médiích k diskusím, co vše bylo na první republice špatné a proč se Československo dostalo tam, kde je. Za jednu z hlavních příčin byla označena politická roztržičnost, hašteřivost mezi stranami a nejednota. Proto se nejdříve u politických stran přikročilo k sjednocovacímu procesu, který měl všechny strany, s výjimkou komunistů, dát pod jednu firmu, čímž by si Čechoslováci jistě získali sympatie u totalitárního diktátorského Německa a samotných říšských Němců, kterým se pod vládou jediné strany tak dobře daří.

⁸⁶⁸ VHA, fond L. Sychrava, k.4, neevidováno.

⁸⁶⁹ Srovnej – Katolické noviny (říjen-prosinec 1938).

⁸⁷⁰ Rataj, Jan, O autoritativní národní stát, str.193.

Sjednocovací mánie postihla i legionářstvo, jmenovitě ČsOL, která pocítila příležitost odčinit neúspěch z roku 1921. Sjednocovací vlna ve společnosti byla všeobecná, své sjednocení deklarovali i pekaři, taxikáři, učitelé, matky a dokonce i literární kritici.⁸⁷¹

Na podzim 1938 existovalo v republice deset úředně evidovaných legionářských organizací, pět sdružovalo legionáře podle bývalých historických legií (Kruh francouzských legionářů, Sdružení italských legionářů, Kruh srbských legionářů⁸⁷², Ústřední svaz pluků ruských legií a Kruh starodružiníků), dvě se dají označit jako zájmové (Sdružení legionářů židovského původu⁸⁷³, Svaz invalidů čsl. legií) a tři za ideové (Československá obec legionářská, Nezávislá jednota čsl. legionářů a Ústřední jednota čsl. legionářů).

Iniciativa vzešla počátkem listopadu ze strany ČsOL a to prostřednictvím jejího tiskového orgánu: *U vědomí, že překážkou společného postupu bylo v první řadě rozdělení ideové, obrátila se Obec legionářská především na Nezávislou jednotu a Ústřední jednotu s návrhem na úplnou likvidaci všech dosavadních organizací a vytvoření organizace jednotné, pro níž navrhuje název „Národní jednota legionářská“. Návrh přijatý jednomyslně předsednictvem ČsOL ve schůzi 1. listopadu*⁸⁷⁴

Dále se navrhuje vytvoření Prozatímního výboru, kde by se zástupci všech uvedených organizací dohodli na podrobnostech a organizační struktuře nové Národní jednoty. Reakce oslovených legionářských uskupení byla zřejmě rozpačitá, jelikož uvedený text se v „Národním osvobození“ několik dní opakoval bez zaznamenání nějakého vývoje. Teprve 8. listopadu ve výročí bělohorské se konala první schůzka, která však pro odlišnost názorů přítomných zástupců žádný výsledek nepřinesla.

*„...odloženo jen proto, že jedna skupina ohlásila výhrady, přes které nechtělo se přejíti. Vyslovována byla totiž pochybnost, zda staré rozpory nemají být pouze odsunuty bez upřímné vůle k jejich vyjasnění a vyřešení, opravdovému a mužnému...“*⁸⁷⁵

Je více než pravděpodobné, že zmíněnou skupinou byli buď zástupci Nezávislé jednoty či Otakar Husák z Kruhu francouzských legionářů. Nezávislá jednota kontrovala ve svých novinách 10. listopadu prohlášením, ve kterém si nápad na sjednocení

---

⁸⁷¹ Venkov, 11.2.1939, str.3.

⁸⁷² Oficiálně založen až 8. března 1930, in VHA, fond SIL, k.1, Korespondence - 1930.

⁸⁷³ Oficiálně založeno až v roce 1933.

⁸⁷⁴ Národní osvobození, č.260, 4.11.1938, str.1.

⁸⁷⁵ NO, č.267, 12.11.1938, Sychrava, Lev, Češi a Slováci! Vzhopte se!, str.1.

privlastňuje a o vedení ČsOL píše, že *namnoze se odchyluje od skutečného odkazu legií, nadosobního, nestranického a všenárodního*.⁸⁷⁶

Nicméně jednání dále pokračovala a zřejmě i pod vlivem sloučení politických stran do Strany národní jednoty, které bylo v novinách deklarováno 13. listopadu, se o čtyři dni později v „Národním osvobození“ objevil na titulní straně palcový titulek : „Legionáři se sjednotili“, což nebyla tak úplně pravda. Ve skutečnosti se zástupci legionářských organizací dohodli na vytvoření Přípravného výboru, což ještě neznamenal sjednocení, ke kterému nakonec stejně nedošlo.

Předsedou výboru byl jmenován zástupce Kruhu starodružiníků generál Matěj Němec (8.11. 1886 - 29.8. 1975), místopředsedy pak Jožka David z ČsOL a Vojtěch Holeček z Nezávislé jednoty. Mottem celého se pak stalo toto prohlášení: *Ve snaze uplatnit se nejlépe síly legionářstva k přirozenému soustředění a spolupráci všech zdravých a národních sil bez rozdílu stavu, povolání, náboženského vyznání nebo stranické příslušnosti, k práci opravdu plodné, klidné, vytrvalé a prospěšné národnímu a státnímu celku, beze všech zbytečných osobních a skupinových sporů, rozhodly se všechny legionářské organizace utvořit jednotnou legionářskou organizaci*.⁸⁷⁷

Prohlášení poté podepsali: Lev Sychrava a Josef Svatoš za ČsOL, Antonín Pavel a Vojtěch Holeček za Nezávislou jednotu, Rutar a Rezek za Kruh srbských legionářů, Husák a Sýkora za Kruh francouzských legionářů, Němec a Ráb za Starodružiníky, Hartman a Popper za Kruh legionářů židovského původu, Šišma a Růžička za Sdružení italských legionářů, Habrovský a Culka za Svaz invalidů, Polanský a Křiklava za katolické legionáře a Smělý s Vladykou za Družinu dobrov. zahr. čs. vojska.⁸⁷⁸

V jednacím řádu přípravného výboru se píše, že ČsOL a Nezávislá jednota vysílají čtyři zástupce a dva náhradníky a zbývající organizace dva delegáty a jednoho náhradníka. Dále, že *...Přípravný výbor potrvá až do vytvoření jednotné legionářské organizace*⁸⁷⁹ Již bylo pamatováno, že jednání budou konfliktní, a tak se stanovilo, že v případě konfliktu mezi dvěma stranami rozhodne předsednictvo. Strana, která rozhodnutí předsednictva neuposlechne, může být vyloučena dvoutřetinovou většinou.⁸⁸⁰

Ustavující schůze Přípravného výboru se konala 21. 11. 1938 v budově „Explosia“ v I. poschodí za účasti všech legionářských špiček. Předsedou programové komise byl

⁸⁷⁶ Legie, č.45, 10.11.1938, Národní a legionářské veřejnosti, str.1.

⁸⁷⁷ NO, č.271, 17.11.1938, str.1.

⁸⁷⁸ Tamtéž.

⁸⁷⁹ ANM, fond Klub starodružiníků, k. 1, inv. č. 7.

⁸⁸⁰ Tamtéž.

zvolen ing. Pavel, místopředsedou JUDr. Sychrava a jednatelem JUDr. Polanský.⁸⁸¹ Bylo usneseno, aby *bří. Holeček, Polanský a Pavel vstoupili urychleně ve styk s vedoucími činiteli slovenských legionářů /Lichner, Dřímál, Gabriš, Lengyal, případně Granatier a Markovič/ k zajištění a možnému společnému postupu.*

5/ Bylo pojednáno podrobně o otázce, zda zachovati v názvu příští organizace označení „legionář“.

Uznána byla potřeba přičleniti k novému útvaru alespoň italskou domobranu. Avšak v uvážení, že pojem „legionář“ byl stanoven zákonem, že trvají úřady a útvary sociální legionářské, setrváno bylo zatím na tomto označení.⁸⁸²

Na závěr ustavující schůze navrhl Sychrava vyjádřit se k politické situaci v zemi, ale ostatní byli mínění, že to Přípravnému výboru nepřísluší. Nicméně, na návrhu o ustavení tiskového orgánu nové organizace se shodli všichni. První řádná schůze začala v 17. 00 dne 29. listopadu 1938 ve Škrétově ulici 13 v prvním poschodí za přítomnosti pouze těchto pánů: Pavel, Ryba, Vokáč, Sychrava, Šišma a Šauer. Hlavním tématem diskuze byla účast legionářů při volbě prezidenta republiky a hlavně, zda legionáři mají poslat své zástupce na katolickou bohoslužbu do sv. Víta. Nakonec bylo usneseno, že legionáři delegaci k prezidentovi Háchovi vyšlou a nejen to. Dokonce padly návrhy, aby se projev neomezil jen na zdvořilostní fráze, ale aby projev byl programový. K jeho stylizaci byli vyzváni bratři Pavel, Sychrava a Holeček.⁸⁸³

V dalším bodě jednání se hodnotili tři verze (Svatošova, Šauerova a plk. Bičíště) stanov „legionářského bratrstva“. Velmi vášnivě se rovněž debatovalo ohledně pochodování při průvodech. Bylo poukázáno na fakt, že legionáři při slavnostech nepůsobí svým pochodem příliš vojenským a zdatným dojmem. Navrženo bylo pořádání pochodových cvičení, kde by se legionáři dostali do patřičné formy. Naštěstí se ozval rozumný jedinec, který upozornil na jejich stáří a označil fyzickou zdatnost legionářů za odpovídající jejich věku. Nemałym argumentem byl názor, že posílení vojenské zdatnosti u legionářů by mohlo v sousedním Německu vyvolat dojem, že zde vznikají polovojenské jednotky a mohlo by to být zneužito nacistickou propagandou. Na závěr se vyslovil názor, že by se měl setřít rozdíl mezi italskými, ruskými a francouzskými legionáři, neboť jsou všichni bratři.⁸⁸⁴

---

⁸⁸¹ Tamtéž.

⁸⁸² Tamtéž.

⁸⁸³ Tamtéž.

⁸⁸⁴ Tamtéž.

Zřejmě „závažnost“ témat z první schůze způsobila, že na druhou řádnou schůzi konanou druhého prosince dorazila jen čtveřice mužů: Pavel, Fingl, Vokáč a Ryba. Tentokrát bylo hovořeno o Slovensku, kde sice většina spolků souhlasí se sjednocením bez výhrad, ale „Sdruzenie slovenských legionárov“ požaduje 2/3 Slováků ve správních orgánech. Praha tento požadavek odmítla, protože by to bylo v rozporu s pojmem „bratrství“.⁸⁸⁵ Zápisy ze schůzí potvrzují, že se rozhodně nejednalo o samotném sloučení všech legionářů, ale pouze můžeme hovořit o schůzkách malé izolované skupinky mužů, kteří svou důležitost značně přeceňovali a kteří byli ostatními legionáři ignorováni.

Ač ČsOL deklarovala touhu po sjednocení ve svém tisku snad obden a byla připravena i na kompromisy, podstatné dění se odehrávalo v režii ing. Antonína Pavla z Nezávislé jednoty a mimo půdu Přípravného výboru. Pavel měl velmi úzké vztahy s agrární stranou, jmenovitě s ministerským předsedou Rudolfem Beranem. Pavel již nepovažoval Obec za rovnoprávního partnera v jednání o sjednocení legionářů a v „Legii“ bylo o „Národním osvobození“ běžně psáno jako o komunistických novinách. Dominantní postavení agrárníků ve sjednocovacím procesu dosvědčují i vzpomínky předsedy Přípravného výboru generála Matěje Němce:

„V polovině listopadu se sešel přípravný výbor pro sjednocení legionářských organizací a na návrh bratra generála Husáka jsem byl jednohlasně zvolen předsedou toho výboru...Krátko poté, 17. prosince 1938, setkal jsem se s prezidentem dr. Emilem Háchou osobně jako člen předsednictva výboru pro sjednocení leg. organizací. Jednotě ve spolupráci však neodpovídaly zvláštní kontakty představitele Nezávislé jednoty ing. Pavla s ministerským předsedou Rudolfem Beranem. Dokonce navrhoval, abychom dříve zašli za Beranem než za prezidentem Háchou.

A tak teprve když audience u prezidenta republiky skončila nezbytným fotografováním, odešlo naše předsednictvo za premiérem. Ani nás neoslovil, a hned vyjádřil podiv, proč jsme za ním nepřišli dříve než za Háchou. Odpověděl jsem, že jsme dali přednost hlavě státu. Ani se na mě nepodíval, a jak jsme tak stáli v půlkruhu před ním, obracel se při svém povídání jen jedním směrem, na zástupce Nezávislé jednoty a katolických legionářů, jako by tu ostatní vůbec nebyli...Koncem ledna 1939 mne na schůzce přípravného výboru ing. Pavel zcela nepokrytě vyzval, abych šel s jeho stoupenci a Nezávislou jednotou, že se sjednotíme bez Československé obce legionářské. To by byla pěkná jednota! Samozřejmě jsem odmítl. Podrobněji o tom všem mě později informoval poslanec Jožka David u stolku v kavárně.

Nečekal jsem, že naši lidé budou schopni toho, co jsem zažil pak 5. března. Zase jsme seděli a nekonečně debatovali na schůzi přípravného výboru pro sjednocení legionářů. Pro nekonečné námitky a dodatky „nezávislých“ se jednání nehnula kupředu, ačkoli jsme schůzovali do devíti hodin večer. Jaké bylo mé překvapení, když jsem přišel domů a v novinách jsem se dočetl, že se ustavila „Národní jednota legionářská“ s kladným poměrem k hnutí „Národní jednoty“ a s vyjmenovanými členy přípravného výboru. Byli mezi nimi ovšem ing. Pavel, poslanec Holeček, dr. Polanský, major Pastyřík, major Hanzal, plukovník Kropáček. Tedy s námi seděli a jednali celý večer, a za našimi zády se už „trhli“ a dali své prohlášení do novin... Skončilo to nakonec tím, že se z podnětu ministerského předsedy vytvořil nový výbor, v němž zůstali všichni dosavadní členové, tedy i já. Za předsedu ale Beran prosadil agrárního poslance legionáře Slívu odněkud z Moravy. Ten ovšem mezi nás nikdy nepřišel, a tak jsem vše vedl dál jako místopředseda.“⁸⁸⁶

Vzpomínání generála Němce je sice výstižné, ale ne úplně přesné. K onomu setkání nedošlo 5. března, ale o dva dny dříve. Neuskutečnilo se tak sjednocení všech legionářů, ale spíše došlo k sloučení tří malých legionářských organizací do Nezávislé jednoty. Jednalo se o katolickou Ústřední jednotu Františka Polanského, Sdružení italských legionářů a Družiny dobrovolců čs. zahraničního vojska. Příznačné je, že zmíněné „velké“ sjednocení nebylo ve většině listů vůbec zaznamenáno a krátká zpráva se objevila pouze v legionářských novinách (kterých už příliš nevycházelo) a pochopitelně hlavně v titulech blízkých agrární straně a katolické církvi.

...Proto podepsané legionářské korporace rozhodly se utvořit Národní jednotu legionářskou a soustředit v ní všechny legionáře, kterým jest pravá legionářská tradice, důsledný národní a křesťanský program v duchu svatováclavském a bezvýhradná služba státu nad kult a zájmy osob a nenárodní ideologie...⁸⁸⁷

Když pomineme poněkud nesrozumitelný a kostrbatý sloh zmiňovaného článku v agrárnickém „Venkovu“, zaujme v první řadě výrazivo, které se nedá nazvat jinak než „autoritativní“, „nacionalistické“, „fašistické“ a hlavně „druharepublikové“. Ing. Antonín Pavel z Nezávislé jednoty o den později v agrárním listu účtuje s minulostí (myšleno s první republikou a s Edvardem Benešem) a předestírá výhled do zářných zítřků, který nepostrádá ovšem jistou míru objektivitu:

...Hrdinský Štefánikův zjev byl odkázán do legendy a mocná autorita Masarykova byla stále více exponována určitými kruhy k nadnesení významu dr. Beneše, který byl v

⁸⁸⁶ Němec, Matěj, *Návrat ke svobodě*, Praha, 1994, str. 174-5.

⁸⁸⁷ *Venkov*, 4.3.1939, *Všem legionářům!*, str.2.

*posledních letech bývalého režimu záměrným kultem vyzvedáván na téměř monopolního představitele celého osvobozenického zápasu...Nic nevadí, že neměl úspěch první pokus sjednocovací, zahájený v listopadu m.r.. Krátkozrakost několika osob, které se ještě nezbavily staré orientace, nezastaví úspěch cesty právě nastoupené...*⁸⁸⁸

Ač poté bylo ve „Venkově“ uváděno s jakým ohlasem se vznik nové legionářské organizace setkal, faktický význam tohoto kroku byl nulový. Zajímavým srovnáním je pohled druhé strany reprezentovaný starodružiníkem gen. Matějem Němcem, který v oběžníku ze dne 8. března 1939 píše:

Všem legionářům,

*Poslední dobou jsou o legionářích a jejich organizačním životě rozšiřovány ve veřejnosti zprávy, které by mohlo způsobiti mezi bratry nežádoucí zneklidnění, nebo i zhoubné další tříštění...Přípravný výbor pro ustanovení jednotné organizace se rozhodl i po těchto událostech pokračovat. Setrvaly v něm všechny organizace kromě Nezávislé jednoty, Družiny dobrovolců a Kruhu italských vyzvědců, takže je v něm zastoupeno 9 legionářských organizací.*⁸⁸⁹

Dále byla v oběžníku označena za hlavního viníka krachu jednání Nezávislá jednota a Matěj Němec legionářům slíbil, že navštíví předsedu vlády Berana a podá vysvětlení i jemu, protože je zcela určitě o průběhu dosavadních jednání informován jen jednostranně.⁸⁹⁰

Už o týden později ukončil německý Wehrmacht trápení frustrované české společnosti a o legionářích i Národní jednotě legionářské (NJL) se už jaksi nemluvílo a nepsalo. Ne, že by byla hned zakázaná. Dne 26. dubna 1939 bylo dokonce už po několikáté ohlášeno sloučení všech legionářských organizací do Národní jednoty legionářské a předsedou se stal Leopold Slíva. Výbor NJL se skládal z těchto jmen: Vojtěch Hanzal, Vojtěch Holeček, Václav Charvát, ing. Jan Míčka, Matěj Němec, D.F. Polanský, dr. Ladislav Rutar, Jaromír Růžička, Jiří Ryba a František Šišma. Tajemníky se stali zástupci dvou bývalých největších spolků – Josef Svatoš z Obce a František Turek z Nezávislé jednoty.⁸⁹¹

Všem legionářským organizacím byly zaslány tisíce přihlášek a téměř autoritativně se v přiloženém dopise uvádělo, že všichni legionáři se musí přihlásit do konce května, kdy je uzávěrka. Legionáři však výzvy k masovému podávání přihlášek do Národní jednoty

⁸⁸⁸ Venkov, 5.3.1939, Všichni legionáři do Národní jednoty legionářské, str.3.

⁸⁸⁹ ANM, fond KS, k. 1, inv. č. 8.

⁸⁹⁰ Tamtéž.

⁸⁹¹ VHA, fond Sdružení italských legionářů, k.5, Korespondence 1936-1939. Bez evidence. Rovněž – ANM, fond Kruh starodružiníků, k. 1, inv. č. 8.

ignorovali a vše vyústilo v pouhé „plivnutí do prázdna“. Z toho období se dochovaly dokumenty u všech legionářských spolků ve kterých se sděluje, že spolek ten a ten dle vládního nařízení č. 97 Sb. hodlá pokračovat v činnosti až do usnesení jednotné legionářské organizace.⁸⁹² Jelikož však už jednotná legionářská organizace existovala, jedná se evidentně o snahu neodporovat, ale zároveň nebýt příliš kolaborantsky horlivý.

Nějaký čas si němečtí okupanté hráli na jakousi obřadnou úctu vůči všem vojákům i legionářům. Generál Blaskowitz dokonce položil věnec k hrobu Neznámého vojína od Zborova, ale už 25. srpna 1939 došlo nařízením říšského protektora ke zrušení přednostních legionářských práv a výhod. Legionářské organizace až na NJL byly zrušeny a legionářům bylo zakázáno nosit uniformy i vyznamenání. Do kanceláří legionářských spolků dorazil dokument asi tohoto znění: *Spolek XY byl nařízením Reichsprotektora in Böhmen und Mähren ze dne 25.8.1939 uveřejněném ve Věstníku nařízení Reichsprotektora in Böhmen und Mähren ze dne 30.8.1939 č.13 ROZPUŠTĚN.*⁸⁹³

Úřednická poctivost předních představitelů Československé obce legionářské šla tak daleko, že 25. 10. 1939 byl zaslán dotaz na Policejní ředitelství - kdy přesně byla ukončena činnost spolku a kdo je ustanoven likvidátorem. Odpověď zněla – pravděpodobně úřad Reichsprotektora.⁸⁹⁴ Jím bylo rovněž oznámeno, že jakákoliv legionářská sešlost či shromáždění bude považována za protiněmeckou činnost.

Jmění na hotovosti, vklady a cenné papíry z vlastnictví legionářských organizací byly 1. listopadu 1939 odevzdány likvidačnímu oddělení pro legionářské věci v Union bance. Šéfem likvidace se stal Dr. Eilers z Berlína, který sídlil v Petchkově paláci a měl k dispozici 300 zaměstnanců ovládající češtinu.⁸⁹⁵

Se zahájením války veškeré ohledy skončily a svému osudu neušla ani NJL, která existovala pouze formálně, jelikož nikdo z legionářů nebyl ochoten veřejně se propůjčit k podpoře Třetí říše. V roce 1943 bylo úředně zrušená i Národní jednota legionářská. Další organizací, kde za války alespoň částečně působili legionáři byl Svaz československého důstojnictva posléze přejmenovaný na „Podpurný svaz důstojníků bývalé československé (přeskrtnuto – pozn. autora) armády“, poté na Podpurný svaz bývalých československých důstojníků a po válce konečně zase na Svaz čs. důstojnictva.⁸⁹⁶

⁸⁹² AHMP, fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1285.

⁸⁹³ AHMP, fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/1285, č.j. 35.405 S. II./39.

⁸⁹⁴ AHMP, fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 32848 S. II.

⁸⁹⁵ SÚA, fond MV – L, sign. 2-52-48, k.227, Válečné škody a ztráty legionářské ve vlasti, datum 20.8.1942. Škoda vyčíslena na 278 841 446 předmnichovských korun.

⁸⁹⁶ AHMP, fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/0826, č.j. 280.57.

Na jaře 1941 sice vznikl „Český svaz válečníků“ pod vedením generála četnictva O. Bláhy a později generála R. Rychtrmoce, ale členstvo se skládalo jen z několika set „austriáků“. Legionáři tvořili jen malou část. Svaz vydával časopis „Kamarádství“, ale mezi českými válečnými veterány organizace nezískala výraznější podporu, ačkoliv časopis např. začátkem roku 1943 uváděl, že v roce 1942 přibýlo 20 000 členů⁸⁹⁷, což rozhodně není málo. Tato čísla však nepůsobí věrohodným dojmem, ostatně jako celý měsíčník „Kamarádství“.

*...Proto radostně slibujeme, že také v novém roce budeme ze všech sil podporovat svou zákonitou vládu v jejím úsilí sjednotit celý národ v práci za konečné vítězství Říše, za budoucí klid a rozkvet Evropy...Jen neúnavnou prací ve prospěch konečného vítězství Říše a Evropy můžeme uctít památku padlých stalingradských hrdinů. Proto náš státní prezident promluvil z hloubi našich duší, když jménem českého národa ujistil Vůdce, že jsme ochotni splnit všechny úkoly, které nám budou v budoucnu uloženy...Velikou péči věnoval generál Heydrich českému dělníkovi...vzrůstající spokojenost obyvatelstva Čech a Moravy se projevovala vnitřním mírem a stupňujícím se výkonem pracujících, což se pan Beneš rozhodl tímto hnusným zločinem překazít, ohrozit celou budoucnost celého národního celku a vrhnout nás o několik let zpět...*⁸⁹⁸

Takové nestydaté kolaboranství nemohlo mít v českém národě masovou podporu. Inu, není divu, vždyť výnos z 10. ledna 1941 nakázal, že všichni legionáři starší 45 let pracující ve státních službách byli nuceně penzionováni.⁸⁹⁹ Jelikož téměř všichni legionáři tuto věkovou hranici již dávno překonali, jednalo se o tak markantní nespravedlnost, že i české obyvatelstvo rázem legionářům odpustilo všechny předválečné výhody.

Zajímavé je těsně poválečné hodnocení předseda Kruhu starodružiníků gen. Antonína Čili, který období na přelomu let 1938-39 v legionářském hnutí charakterizoval takto: *Zůstane věčnou hanbou pro nás, že jsme v době tak vážné, neuměli srazit z cesty ty lotranty, kteří pro svůj osobní prospěch bezohledně snižovali a ničili vojenskou čest legionářů. Proklaté politikaření – prokletí političtí prospěcháři.*⁹⁰⁰

⁸⁹⁷ Kamarádství, roč. 12, č. 1, leden 1943, str.1.

⁸⁹⁸ Kamarádství, roč. 12, č.1-5, str.1.

⁸⁹⁹ Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, str.58.

⁹⁰⁰ ANM, fond KS, k.1, inv. č. 42.

Druhá světová válka

Legionáři v domácím odboji

Za první akt vzdoru můžeme považovat hromadnou likvidaci vojenských písemností těsně před příchodem německé armády. I když ničení neproběhlo zcela všude, to nejdůležitější se zlikvidovat podařilo. Šlo především o písemnosti mobilizačního a zpravodajského charakteru a další tajné spisy. V menší míře došlo i k ukrývání lehkých zbraní před jejich odevzdáním okupantům.⁹⁰¹

Po ponižujícím jednání ještě československého prezidenta Emila Háchy v Berlíně následovala 15. března 1939 německá okupace okleštěného zbytku Čech a Moravy. S padajícími vlhkými sněhovými vločkami zapadaly i zbytky české státnosti a suverenity. Bojovní mladíci a převážně svobodní letci začali po vzoru legionářů ze světové války utíkat do Polska, kde se začal organizovat druhý československý zahraniční odboj.

Vzhledem k okolnostem neexistence válečného stavu a živé vzpomínce na mnichovskou zradu od francouzského spojence, nebyl počet utíkajících vojáků tak vysoký. Rovněž vztahy s Polskem a Velkou Británií nebyly úplně přátelské a vřelé. Tomu odpovídal i počet legionářů za hranicemi. Ač většina čs. důstojníků v zahraničí od hodnosti podplukovníka výše měli původ v čsl. legiích, přesto jich z vlasti uprchla asi jen dvě desetiny procenta (dvě promile) z celkového počtu (cca 120 - 150 legionářů).⁹⁰² Drtivá většina vojáků z povolání a téměř všichni legionáři civilisté zůstali doma v okupovaném protektorátu.

Výnosem Hitlera bylo tzv. protektorátu povoleno vojsko o maximální síle osmi tisíc mužů. V českém vládním vojsku se však uchytilo pouze několik desítek legionářů. Stovky vojáků-legionářů tak přišlo o možnost obživy a není proto překvapivé, že se právě

---

⁹⁰¹ O počátcích odboje podrobněji - Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str. 11-25.

Také - Gebhart, Jan – Kuklík, Jan, Velké dějiny zemí Koruny české – svazek XV.a, Paseka, Praha – Litomyšl 2006, s. 167-191.

⁹⁰² Odhad autora založený na prostém sečtení legionářským jmen v zahraničním odboji, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-45, Praha, 2005. Přesné číslo zde uvedených legionářů v zahraničním odboji je 50 (v seznamu ale některá jména chybí – např. Slavomil Brunner, který upadl v nemilost svým vztahem ke Lvu Prchalovi, dále starodružinici Vaněk, Stránský, Kouklík, Kotrch a Bergman). Další 30 legionářů v zahraničním odboji se rekrutovalo z diplomatických služeb. Ti buď do zahraničí uprchli nebo tam zůstali na velvyslanectvích a konzulátech, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str. 147-241. Svaz čs. legionářů v Londýně organizoval všech 108 legionářů na Západě. Když k tomu přičteme legionáře zavržené, kteří se nacházeli v opozici k Benešovi a pár legionářů na Východě, je rozpětí mezi 120 a 150 legionáři třeba vnímat jako více než pravděpodobné – SÚA, fond MV-L, Svaz čs. legionářů v Londýně, sign. 2-52-48/3, k. 227.

demobilizování a nezaměstnaní vojáci-legionáři stali pilířem hlavní české odbojové organizace Obrana národa. Při MNO, které se koordinovaně likvidovalo pod vedením legionáře divizního generála Jana Netíka, vzniklo oddělení pro rozmisťování důstojníků do civilních zaměstnání. Mimochodem u dělostřelectva tuto agendu měl na starosti dosud neznámý ruský legionář podplukovník Josef Balabán.⁹⁰³

Rozmísťování probíhalo ať už koordinovaně či spontánně v souvislosti s plánovanou odbojovou sítí. Nejpočetnější organizací odboje byla Obrana národa, budovaná hned od 15. března 1939 z iniciativy legionářských generálů Aloise Eliáše, Sergeje Vojcechovského, Jana Sergeje Ingra a dalších. Paradoxně se ale prvním velitelem stal jediný nelegionář generál Josef Bílý. Šlo o organizaci postavenou na vojenském principu, jejímž hlavním cílem bylo připravit podzemní armádu, která by v případě vypuknutí války vyvolala ve vhodný okamžik ozbrojené povstání v českých zemích. Kromě toho se věnovala zpravodajské činnosti, organizování odchodů do zahraničí, šíření ilegálních tiskovin (např. *V boj*) a sabotážím.⁹⁰⁴

Po odchodu generála Ingra do zahraničí a stažení generála Vojcechovského do ústraní se hlavním velitelem stal zmíněný generál Bílý. Podléhal mu zemský velitel v Čechách generál Hugo Vojta⁹⁰⁵ a zemský velitel na Moravě generál Bohuslav Všetička⁹⁰⁶, později ještě zemský velitel v Praze generál Bedřich Homola. Organizace byla údajně schopna zmobilizovat až 90 tisíc mužů, i když se potýkala s velkým nedostatkem zbraní.

V průběhu roku 1939 vznikali i jiné odbojové skupiny, z nichž se vyprofilovaly hlavně dvě - Politické ústředí a Petiční výbor Věrní zůstaneme, zde ovšem podíl legionářů nebyl tak významný jako v Obrance národa. První organizace byla spíše společenstvím politických špiček (P. Drtina, P. Šámal, J. Nečas, F. Hála, F. Richter, K.L.Feierabend, gen.B. Neumann), druhá měla kořeny již v době druhé republiky a v čele se nacházeli

---

⁹⁰³ Koura, Petr, Podplukovník Josef Balabán, Praha, 2003, str.37.

Srov. - Jedlička, I., M.-Kettner, V., Tři kontra gestapo, Praha, 1967.

⁹⁰⁴ Šrámek, Pavel, Vztahy mezi velením armády a vedením státu v Československu roku 1938, Disertační práce, FSV UK, Praha, 2002, str. 153-157.

Srov. - Kural, Václav, Obrana národa mezi 15. březnem a 1. září 1939, in HaV, roč. 1970, č.3.

Rovněž - V boj, edice ilegálního časopisu I (1939) sv. 1-6, II (1939 – 1940) sv. 1-4, Praha 1992 – 1993.

Gebhart, Jan – Kuklík, Jan, Velké dějiny zemí Koruny české – svazek XV.a, Paseka, Praha – Litomyšl 2006, s. 247-275.

⁹⁰⁵ Hugo Vojta (1885 Tábor - 1941 Praha) - ruský legionář. V roce 1921 povýšen na plukovníka. Od 1.1. 1934 divizní generál. Zatčen gestapem a po nástupu Heydricha do funkce protektora spolu s Josefem Bílým popraven, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-45, Praha, 2005, str.324.

⁹⁰⁶ Bohuslav Všetička (1893 Náchod - 1942 Berlín) - ruský legionář. Od roku 1928 brigádní generál. V únoru 1940 zatčen a o dva roky později sťat, in Vojenské osobnosti..., c.d., str.328.

hlavně levicoví intelektuálové blízcí socialistickým stranám (J. Fischer, J. Pešek, V. Čížek, V. Jankovec, F. Andršt, K. Bondy, plk. J. Churavý, kpt. Gšt. K. Veselý-Štainer).⁹⁰⁷

V polovině září 1939 se uvažovalo o ozbrojeném povstání, avšak nepříznivý průběh války to neumožnil. Díky nedostatečné konspiraci, vojenské struktuře kopírující mírovou československou armádu a masovému charakteru se Obrana národa stala poměrně snadným terčem německých bezpečnostních složek. Menší odbojovou organizací složenou z bývalých československých vojáků byla tzv. Schmoranzova skupina. Zorganizoval ji s vědomím předsedy protektorátní vlády generála Eliáše přednosta tiskového odboru vlády nelegionář Zdeněk Schmoranz, který využil síť tzv. tiskových referentů u okresních úřadů v protektorátu. Oficiálně měli tito referenti zajišťovat informační a cenzurní službu, ve skutečnosti bylo jejich hlavním úkolem shromažďování zpravodajských informací pro odboj. Schmoranz proto na místa tiskových referentů umísťoval bývalé důstojníky se zpravodajskými zkušenostmi.⁹⁰⁸ Kromě Obrany národa a sesterské sokolské organizace OSVO (Obec sokolská v odboji)⁹⁰⁹ se legionáři ve značném počtu vyskytovali i okolo ilegálního časopisu „V boj“, jenž svým názvem navazoval na ideu první odboje z období první světové války. Existovali i jiné nekomunistické odbojové organizace - Národní hnutí pracující mládeže⁹¹⁰, Modrý kruh-Avala (Jan Hajšman, František Blažek, gen. Hasal), Kapitán Nemo (dr. Karel Nejedlý), RU-DA (Rudolf Císař), ale tam se vyskytovali legionáři v menšině nebo vůbec.⁹¹¹

Zvláště u časopisu V boj je třeba se déle zastavit, jelikož zde byla legionářská stopa, alespoň ze začátku, výrazná. U počátku ilegálního tisku stál italský legionář Josef Škalda v jehož vinohradském bytě se za přítomnosti několika přátel odehrála už 14. března 1939 přísaha věrnosti republice. Tento zárodek pak navázal kontakt s pracovníky Památníku

⁹⁰⁷ Maršálek, Pavel. Protektorát čechy a Morava, Praha 2002, s. 116-119.

Srovnej také – Kuklík, Jan, K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji. Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939-1941, Praha 1976.

Pasák, Tomáš, Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, Praha, 1999, s. 254.

⁹⁰⁸ Bareš, A. - Pasák, T., Odbojová organizace Zd. Schmoranze 1939, in HaV, roč. 1968, č. 6-7.

Srov. - Gebhart, Jan – Koutek, Jaroslav – Kuklík, Jan, Na frontách tajné války, Praha, 1989.

⁹⁰⁹ Podrobněji Šplichal, K., Tělovýchovné organizace v protifašistickém hnutí a odboji, Praha 1981.

Rovněž - Uhlíř, J. B. - Waic, M., Sokol proti totalitě 1938-1952, Praha 2001.

⁹¹⁰ Podrobněji Moulis, M., Mládež proti okupantům, Praha 1966.

⁹¹¹ Podrobněji – Koutek, J., A národ se bránil (K historii českého nekomunistického odboje v letech 1939-1945) Praha 1987.

Např. v později vzniklé sjednocující organizaci „Ústřední vedení odboje domácího“ (ÚVOD) působil redaktor Národního osvobození Antonín Pešl, in Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str. 53.

Dále skupina kolem malíře Vojtěcha Preissiga a zmiňovaného časopisu „V boj!“, kde působili pracovníci Památníku osvobození, in Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, s.19-21.

Také - Kural, Václav, Hlavní organizace nekomunistického odboje v letech 1939-1941, in OaR zprávy č. 2/1967, s. 5 – 160.

Srov. - Uhlíř, J. B. - Waic, M., Sokol proti totalitě 1938-1952, Praha 2001, s. 37-56.

osvobození (PO), který v omezeném rozsahu fungoval až do začátku války. Major Emanuel Prüll a francouzský legionář Vojtěch Preissig z PO zajistili grafickou stránku časopisu a Škalda se svým nejbližším spolupracovníkem J. Sejkorou sehnali tiskaře Josefa Krupičku redaktory Eduarda Maška a Aloise Kaisera.⁹¹²

Za první číslo časopisu V boj lze považovat výtisk úplného textu Benešovi řeči z 13. března 1939, jenž vyšel v podobě letáku v polovině dubna. Až od přelomu května a června 1939 začal časopis vycházet pravidelně jako týdeník v nákladu cca 500 až 3 000 výtisků. Časem se hlavní odbojové organizace snažily získat časopis V boj pod svou kontrolu, čemuž se Škalda dlouho bránil, protože to zvyšovalo nebezpečí prozrazení a odkrytí celé sítě redakce. Nakonec přes majora J. Boháče z PO kontrolu na časopisem v létě 1939 získala Obrana národa, která nadále zajišťovala financování. Novým šéfredaktorem se stal major Zuska, ale v listopadu 1939 došlo k první vlně zatýkání, čímž došlo k zániku původní podoby časopisu V boj. Naštěstí konspirace uvnitř redakce byla na mnohem vyšší úrovni než v ON, takže ve vězení a posléze na popravišti skončila jen skupina kolem Josefa Škaldy. Okruh kolem Vojtěcha Preissiga zůstal nedotčen, a tak se pokračovalo ve vydávání tzv. spořilovského časopisu V boj, protože Preissig bydlel na Spořilově v Praze.⁹¹³

Určitou nezávislost si udrželi bývalí příslušníci zpravodajského oddělení Hlavního štábu štábní kapitáni František Fárek a ruský legionář Antonín Longa.⁹¹⁴ Vytvořili si vlastní zpravodajskou síť a udržovali spojení se svým bývalým nadřízeným plukovníkem Františkem Moravcem v Londýně. Výjimečné postavení pak zastával předseda protektorátní vlády generál Alois Eliáš, který na jedné straně měl úzce spolupracovat s okupační mocí a na straně druhé věděl o mnohých odbojových aktivitách a podporoval je. Zvláště úzké styky měl s Obranou národa, na jejímž vytváření se sám podílel. V rámci Obrany národa působila i skupina podplukovníků Josefa Mašína, Josefa Balabána⁹¹⁵ a štábního kapitána Václava Morávka zaměřující se hlavně na diverzní činnost.⁹¹⁶

Značný rozsah vojenského odboje nemohl pochopitelně uniknout pozornosti okupantů. První přišla na řadu Schmoranzova skupina, která doplatila na nedostatečnou

⁹¹² Koutek, Jaroslav, A národ se bránil (K historii českého nekomunistického odboje v letech 1939-1945) Praha 1987, s. 57-59.

⁹¹³ Tamtéž, s. 66-67.

⁹¹⁴ Srov. - Fárek, F. - Ježková, A., Stopa mizí v archivech, Praha, 1974.

⁹¹⁵ Josef Mašín (1896 Lošany - 1942 Praha) - ruský legionář, od roku 1933 podplukovník, zatčen gestapem v květnu 1941, popraven. Podrobněji - Němeček, Jan, Brigádní generál Josef Mašín, in HaV, č. 1/1993, s. 134-159.

Josef Balabán (1894 Dobříš - 1941 Praha) - ruský legionář, od roku 1936 podplukovník, zatčen gestapem v dubnu 1941, popraven.

⁹¹⁶ Podrobněji – Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str.133-166.

konspiraci i zradu ve vlastních řadách. Koncem srpna 1939 zatkl gestapo několik desítek jejích členů a spolupracovníků včetně Zdeňka Schmoranze, počátkem září byl pak zatčen generál Jan Netík provádějící likvidaci ministerstva obrany. V listopadu a prosinci byli zajištěni štábní kapitáni Fárek a Longa, ale také generálové Bohuslav Fiala⁹¹⁷ a Miroslav Miklík, bývalí vysocí představitelé Hlavního štábu. Zatýkání postihlo i nejbližší spolupracovníky generála Eliáše plukovníky Františka Havla, Antonína Hrona a italského legionáře podplukovníka Václava Kropáčka (1898 - 1943).⁹¹⁸

Nakonec došlo i na Obrana národa. Výsledkem rozsáhlého zatýkání na přelomu let 1939 a 1940, které postihlo několik tisíc osob, bylo vážné narušení této organizace. Podařilo se jí však ještě z větší části odbojovou činnost obnovit. Novým hlavním velitelem se stal generál Homola, v Čechách se ujal velení ruský legionář generál Václav Šára, na Moravě generál Rudolf Hošek a v Praze ruský legionář plukovník Jaroslav Lisý. Organizace i nadále sledovala původní cíl, tj. přípravu povstání, i když bylo zřejmé, že válka bude trvat déle než se počítalo. Navíc se podařilo navázat spolupráci s dalšími odbojovými skupinami a vytvořit centrální vedení domácího odboje. Další vlna zatýkání v roce 1941, jehož obětí se stali hlavně vyšší velitelé, však znamenala pohromu. Obrana národa byla rozbita a jako celek se jí už nikdy nepodařilo obnovit. Podobně byly postiženy i ostatní odbojové organizace s legionářskou účastí.⁹¹⁹

Vraťme se však na začátek války, kdy ještě legionáři hráli v odboji „první housle“. Organizace ON měla obvyklou armádní strukturu i posloupnost velitelských kompetencí. První velitelskou generací byli většinou legionáři v plukovníckých, generálských hodnostech, ale hlavně absolventů Vysoké školy válečné, popřípadě lidí se zkušeností z generálního štábu.

Černá organizační práce však spočívala na velitelích nižších stupňů, jelikož právě generálové a legionáři zvláště spočívali pod bedlivým dohledem německého gestapa. Právě lpění na organizační struktuře pravidelné armády patřilo k největším slabinám Obrany národa. Všichni se znali z předválečné armády a každý článek organizace znal osobně své nadřízené a podřízené. Vůbec se odboj praktikoval jako v případě prvního odboje, kdy

---

⁹¹⁷ Ruský legionář, profesor na Vysoké válečné škole, zemřel roku 1964 v Praze, in Česká společnost..., c.d., str.167.

⁹¹⁸ Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str.133-166.

⁹¹⁹ Srov. - Uhlíř, J., B., Ve stínu říšské orlice, Praha 2002, s. 123-134.

Podrobněji – Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str.133-166. Také – Gebhart, Jan – Koutek, Jaroslav – Kuklík, Jan, Na frontách tajné války, Praha, 1989.

Gebhart, Jan – Kuklík, Jan, Velké dějiny zemí Koruny české – svazek XV.a, Paseka, Praha – Litomyšl 2006, s. 351-359.

protivníkem byla „zpuchřelá“, „operetní“ a nefunkční tajná policie rakouského mocnářství.⁹²⁰

Časy a hlavně pracovní metody policie se však bohužel změnily a přesně v den zahájení války bylo gestapem zatčeno mnoho českých osobností, které byly z německého pohledu politicky nebezpečné. To pochopitelně poprvé otřásl podzemním odbojem, ze strany Němců však nešlo o pokus rozbití, ale spíše o varování a výhrůžku.

Akce dostala označení Albrecht der Erste podle označení kartotéky A I, v které byli gestapem evidováni „všichni čeští vnitřní nepřátelé říše“. Jednalo se především o demokratické a levicové politiky, účastníky 1.čs.odboje, funkcionáře Sokola, bývalé funkcionáře politických stran, žurnalisty, vědce, umělce, duchovní, starosty měst, ředitele divadel, učitele, profesory, ale i o vlajkaře a členy Národní obce fašistické. Gestapo provádělo zatýkání za pomoci jednotek SS, v podstatě bez přispění českého policejního aparátu.⁹²¹

Hlavní vlna proběhla ve dnech 1. a 2. září 1939. Úřední česká místa v protektorátě nebyla vůbec o akci informována a o jejím rozsahu se dozvídala až z následných hlášení české policie. Podle předsednictva ministerské rady bylo do poloviny září 1939 zatčeno 964 osob, z nichž bylo vzápětí propuštěno 114. Na místa zatčených Čechů nastupovali okamžitě Němci, a posilovali tak své vedoucí postavení v protektorátu. Nacisté hodnotili akci Albrecht der Erste jako velmi úspěšnou. České hnutí odporu bylo zmrazeno hned v zárodku a zabránilo se demonstrativním projevům v souvislosti s vypuknutím druhé světové války.⁹²²

Tito vězni nebyli určeni k likvidaci, šlo spíše o rukojmí, kteří měli krotit opoziční nálady příbuzných a přátel. Spolu s některými členy Obrany národa bylo zatčeno i spousty legionářů a účastníků zahraničního a domácího odboje z dob první světové války : italský legionář a vedoucí referátu Kanceláře legií Jan Bořil, brigádní generál Otakar Husák, předseda Svazu čs. legionářů a poslanec Vincent Charvát⁹²³, spojka domácího odboje se Švýcarskem a člen *Maffie* Jaromír Malý, generál Matěj Němec, novinář a rakouský, k smrti odsouzený, vězeň z roku 1916 Jan Hájek, bývalá spojka odboje přes Holandsko a

⁹²⁰ Srov. - Gebhart, Jan – Koutek, Jaroslav – Kuklík, Jan, Na frontách tajné války, Praha, 1989.
Pacner, Karel, Československo ve zvláštních službách, I. - III. díl, Praha, 2002-2004.

Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997.

⁹²¹ Sládek, Oldřich, Zločinná role gestapa, Praha, 1986, str. 92.

⁹²² Sládek, Oldřich, Zločinná role gestapa, Praha, 1986, str. 91.

⁹²³ PhDr. V. Charvát, 1889 – 1947, ruský legionář, člen komise Odbočky ČSNR v Kyjevě, redaktor „Čechoslovane“, 1919-1920 předsedou Svazu čs. legionářů, 1921-1924 předseda Svazu socialistických legionářů, v letech 1920 – 1923 poslancem za soc. dem., 1925-1939 člen vedení ČsOL, redaktor „Práva lidu“, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, s. 183.

akademický malíř Emil Filla, spolupracovník z pařížské Československé Samostatnosti a bývalý ministr dr. Ivan Markovič, člen *Maffie*, předseda „Obce přátel legionářů“, legionářský historik - nelegionář Jaroslav Werstadt a mnoho dalších (např. Ferdinand Peroutka nebo Josef Čapek).

Téměř všichni jeli v dobytčáku 9.září 1939 z Pankráce do mnichovského předměstí Dachau ⁹²⁴ a 26. září 1939 následně do Buchenwaldu. Z výše uvedených spoluvězňů nepřežil válku pouze Ivan Markovič, Josef Patejdl a Josef Čapek, což dokazuje, že Němci neměli zájem na likvidaci těchto politických rukojmí z Čech.⁹²⁵ To ovšem neznamená, že koncentrační tábor Buchenwald byl méně zřudný než ostatní. V Buchenwaldu bylo během války celkem 7 733 českých vězňů.⁹²⁶ Vězni ho sice považovali za menší zlo než třeba Mauthausen nebo Osvětim, ale i zde krematoria nezahálela. V Buchenwaldu zahynulo celkem 55 000 osob.⁹²⁷

Mezitím v Čechách a na Moravě pokračoval neviditelný boj mezi odbojem a gestapem- Postupně získávala navrch německá tajná policie, všechny velitele i spojky gestapo pozatýkalo a v průběhu příštích dvou, tří let popravilo (generálové Hugo Vojta, Bohuslav Všeticka a další). Těm šťastnějším se podařilo uprchnout do neokupované emigrace (náčelník štábu Obrany národa plk. Bohumil Boček). Ve většině případů se jednalo o legionáře.⁹²⁸

Jestliže v lednu 1940 se gestapo soustředilo na vrchní velitele Obrany národa o měsíc později už došlo i na nižší organizační složky - ilegální pluky a prapory. Tímto násilným a neplánovaným čištěním se do čela Obrany národa dostal jak generál Bedřich Homola, tak i dnes mnohem známější Josef Balabán - velitel odbojové skupiny „Tři králů“.

Německý postoj na okupovaných územích k legionářům sice postupem času nabýval na tvrdosti a brutalitě, ale nepřátelský s přemírou despektu byl od samého počátku. Zvláště v nenávisti vynikali sudetští Němci, kteří měli s čs. legionářstvím osobní zkušenost. Mluvčím tohoto opovržení vůči všemu legionářskému a prvorepublikovému byl sudetský Němec, esesák, říšský protektor a velký nacistička Karl Hermann Frank.⁹²⁹ Jeho názory k této problematice byly jednoduchou a účinnou kombinací pravdy, polopravd, omezeného

⁹²⁴ Hned na uvítanou stáli na dvoře tábora celou noc., viz N.O. 5.7.1945.

⁹²⁵ Z 693 vězňů zatčených 1. září 1939 zemřelo za celou dobu války jen 28, in Hajšman, Jan, V drápech bestie, Praha, 1947.

⁹²⁶ Moulis, Miloslav, To byl Buchenwald, Praha, 1949, str.197. Z toho 818 českých a slovenských zahynulo, 528 bylo propuštěno, 91 zmizelo.

⁹²⁷ Tamtéž, str.194.

⁹²⁸ SÚA, fond MV-L, k.227, sign. 2-52-48, č.8.

⁹²⁹ Moulis, Miloslav – Tomášek, Dušan, K.H.Frank. Vzestup a pád karlovarského knihkupce, Epoque, Praha 2003.

sebejistého sebevědomí a špetky lži, která ve srovnání s patetickou československou státní ideologií působí překvapivě věrohodně. I když, co se falšování dějin týče, si nacisté příliš nezadali ani s komunisty - skutečnými mistry v „pozměňování“ historie. Toto napsal K. H. Frank v roce 1941:

Zajisté, že nikdy v dějinách politici nevymysleli více „hrdinství“ než politici čeští, kteří obelhávali sebe i svůj národ a falšovali dějiny, když přebásnili Zborov se 150 mrtvými a pohřešovanými a střetnutí hlídek u Bachmače ve vítězné velké bitvy, a tak po dvacet let oslňovali českou mládež.⁹³⁰

Právě článek K. H. Franka v časopise „Der Neu Tag“ v lednu 1941 rozproudil diskuzi o legionářském mýtu, která byla pochopitelně poplatná době a místu vzniku těchto postřehů. Většinou se jednalo o pouhé převyprávění Frankova článku, jako například v deníku Národní politika: *...Co si máme mysliti pod legionářskou ideologií, je každému jasné. Je to oslavování českých přeběhlíků za světové války, které má „v bitvách“ u Bachmače a Zborova v „anabázi“ sibiřských legií své epizody nejvíce opěvované. Kdo zná nejrůznější skutečné zprávy se strany německé, české a ruské – plukovník Švec se zastřelil ze zoufalství nad nekázni, loupením a vraždami svých vojáků – musí prohlásiti tuto epizodu za NEJŠÍLENĚJŠÍ PODVOD DĚJIN s odbyté éry Masarykovy a Benešovy. Bylo třeba určitého lepidla, které by drželo nepřirozený státní útvar pohromadě, a tímto lepidlem byla pohádka legionářského mythu...Legionáři obsadili všechna vedoucí místa v armádě a vyřadili české důstojníky, kteří zůstali věrni své přísaze, jako „Rakušáky“. Groteskní praxi při započítávání služebních let staly se z temných existencí přes noc vysocí důstojníci generálního štábu. Legionáři také dovedli oklikou přes Legiobanku a přes své ochránce na Hradě – získati nejen značný vliv ve školství, nýbrž i důležitou hospodářskou moc. Od obsazení nejmenší tabáční trafiky a licence na biograf, až ke zbrojnímu průmyslu a k t. zv. Pozemkové reformě měli legionáři největší podíl.*

Z toho vyplývá, že snahy legionářských organizací byly nejen ASOCIÁLNÍ, nýbrž v nejhorším slova smyslu KAPITALISTICKÉ a směřovaly tudíž proti zájmu českého lidu...⁹³¹

Schválně jsem nechal původní podobu článku, jenž jasně dokazuje, že autor příliš češtinu neovládal. V podobném duchu se připojila i jiná protektorátní periodika: Národní práce, České slovo, Národní listy, Národní střed, Venkov a Polední list. Posledně

⁹³⁰ Galandauer, Jan, Bitva u Zborova, Praha, 2002, str. 121.

Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str.104.

⁹³¹ Národní politika, Legionářská klika je nesnesitelnou, 10.1.1941, str.2.

jmenovaný list se do legionářů opřel takto: *...Lid neměl rád tyto své „Osvoboditele“, kteří své „osvoboditelství“ na každém kroku nechutně připomínali a dokonce psali s velkým „O“ a ironizoval je, když jim s oblibou říkal „zapětminutlegionáři“.*⁹³²

Pro Němce byli legionáři přeběhlíci a dezertéři, kteří si zaslouží jen opovržení a odplatu za své antiněmectví. Po akci Albrecht der Erste, následovala další vlna zatýkání legionářů po velmi neklidném 28. říjnu 1939. Definitivní čistka, která se z dnešního pohledu rovnala neskrývané genocidě, nastala v roce 1942 v souvislosti s atentátem na říšského protektora Heydricha, kdy bylo během několika měsíců popraveno několik set legionářů, kteří někdy s odbojem ani neměli nic společného. Teror po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v září 1941 a po jeho smrti v červnu 1942 dočasně odboj v protektorátu ochromil. Nebylo snadné obnovit zpřetrhaná spojení a najít náhradu za popravené a uvězněné. Až po určité době vznikaly nové odbojové skupiny, opět s účastí legionářů. Neměly již ale ryze vojenský charakter a neovládaly celou oblast protektorátu.⁹³³

Na přelomu let 1942 a 1943 se zformoval Přípravný revoluční národní výbor v čele s historikem Kamilem Kroftou, básníkem Jaroslavem Kvapilem a právníkem Emilem Lánym. Do vojenské složky výboru, který působil především v Čechách, se zapojily zbytky Obrany národa vedené posledním zemským velitelem generálem Zdeňkem Novákem. Znovu se podařilo vybudovat základy pro ozbrojené vystoupení, ke kterému mělo dojít na konci války. Avšak v létě 1944 byli všichni vedoucí činitelé Přípravného národního revolučního výboru uvězněni a organizace tak vyřazena tak z činnosti. Od podzimu 1942 se vytvářel Přípravný revoluční výbor, přejmenovaný počátkem roku 1944 na Jaro a později nazvaný Rada tří.⁹³⁴

Tato organizace působila hlavně na Českomoravské vrchovině a její vedení tvořili Josef Grňa, Josef Císař a generál Vojtěch Luža. Posledně jmenovaný byl vojenským velitelem Rady tří a počítalo se s ním také jako s velitelem vojenského odboje v celém protektorátu. Ani tato organizace nestihla rozvinout své záměry, při jejichž realizaci se již počítalo hlavně s partyzánskou válkou. Generál Luža zahynul v říjnu 1944, Josef Císař byl

⁹³² Národní politika, Veškerý tisk proti legionářskému mythu, 15.1.1941, str.3.

⁹³³ Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci, Praha, 1997, str. 212-221.

Brandes, D., Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-45, Praha, 1999.

⁹³⁴ Brandes, D., Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-45, Praha, 1999, str.183.

krátce nato zatčen. Rada tří se pak reorganizovala na volné sdružení samostatně působících odbojových skupin a partyzánských oddílů.⁹³⁵

V roce 1944 bylo vysazeno také několik skupin československých výsadkářů ze zahraničí, kolem kterých se zformovaly odbojové organizace. Nejrozsáhlejší vznikly kolem výsadku Barium v severovýchodních Čechách a výsadků Clay a Carbon na jihovýchodní Moravě. Zatímco první byla rozbita, zbývající se udržely až do konce války.

V roce 1945 neexistovala skupina ovládající větší území, v regionech se však menší organizace udržely, např. Druhá lehká tajná divize na Plzeňsku, Krystal v severovýchodních Čechách nebo velitelství Alex ruského legionáře generála Františka Slunečka, které se mělo stát řídicím orgánem vojenského odboje.⁹³⁶

V květnu 1945 sehrála největší úlohu Česká národní rada stojící v čele Pražského povstání, jejíž vojenskou složkou bylo velitelství Bartoš vedené generálem Karlem Kutlvašrem.⁹³⁷ Bojů v Praze se přitom účastnila řada bývalých československých zahraničních vojáků (např. gen. Antonín Číla velel povstaleckým jednotkám v Dejvicích, pplk. Vít Ondráček velel Vojenskému velitelství Praha-Střed⁹³⁸, plk. Josef Eret velel úseku Praha-západ, gen. Josef Beránek velel v dobříšské oblasti, plk. František Dastich velel v Humpolci, gen. Bedřich Horák velel skupině Tajemník, bojoval i gen. Josef Mánek⁹³⁹ nebo pplk. Karel Jahelka, který velel barikádám na Smíchově⁹⁴⁰), z nichž někteří v povstání padli (gen. Karel Mejstřík).⁹⁴¹

Po válce pak bylo různým legionářským, ale i nelegionářským účastníkům vystavováno potvrzení o účasti na povstání, což některé vojenské skupiny doprovodili i po domácku nakresleným diplomem.⁹⁴²

Potvrzuji, že npor. v zál. rus. legii Karel Boubelik...účastnil se ve dnech 5.-9. května 1945 osvobozovacích bojů v Praze, jednak u rozhlasu, kde po dobytí a zlikvidování odporů přešel téhož dne s těžkým kulometem na osobní nádraží Vršovice-Nusle, jednak v prostoru nádraží Vršovice, kde jako velitel čtyř prováděl čištění okolí od záškodníků. Jmenovaný obdržel pochvalné uznání RG Trávnice.

Škpt. Adam Wohlrath⁹⁴³

⁹³⁵ Tamtéž.

⁹³⁶ Tamtéž.

⁹³⁷ Podrobněji – Slanina, Josef – Vališ, Zdeněk, Generál Karel Kutlvašr, Praha, 1993, str. 41–67.

⁹³⁸ Vojenské osobnosti..., c.d., str. 212.

⁹³⁹ Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str. 149–215.

⁹⁴⁰ Juza, Josef, Čs, legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou, díl II., 1998, str. 266–267.

⁹⁴¹ Fidler, Jiří, Zborov 1917, Brno, 2003, str. 188–189.

⁹⁴² ANM, fond KS, k. 5, inv. č. 204.

⁹⁴³ Tamtéž, datum potvrzení 31. července 1945.

Rozsah vojenského odboje v celé domácí rezistenci naznačují početní ztráty vyšších důstojníků. Ze 137 generálů, kteří sloužili v československé armádě k 1. září 1938, jich během okupace bylo popraveno, zemřelo v koncentračním táboře nebo padlo 24, tj. každý šestý (navíc 2 zemřeli na následky války). Dalších 17 generálů bylo kratší či delší dobu vězněno.⁹⁴⁴ Většina z nich byli legionáři.

Značné oběti utrpěli i důstojníci generálního štábu, tj. absolventi prestižní Vysoké školy válečné. Z celkového počtu 408 osob sloužících k 1. září 1938 jich různým způsobem přišlo o život 62. Procentuálně nejvyšší byly přitom ztráty plukovníků generálního štábu, z nichž zahynul každý pátý.⁹⁴⁵ Podle údajů z výroční schůze Svazu československých legionářů v Londýně, která se konala dne 7. března 1943 byla zaznamenána poprava 2 651 českých obětí, přičemž 455 z nich tvořili legionáři, tedy 17 %. Toto číslo vynikne při srovnání, že legionáři před válkou tvořili 0,8 % populace.⁹⁴⁶

Do kategorie legionářů v domácím odboji jistě také patří legionáři slovenské národnosti, kteří v rámci slovenské armády nejdříve pokračovali v boji proti ruským bolševikům, který přerušili před více jak dvaceti lety, a v roce 1944 veleli jednotkám slovenské armády, které v rámci Slovenského národního povstání bojovaly proti německé armádě. Jednalo se o ruské legionáře: Ladislava Bodického, Jána Černeka, Vladimíra Daxnera, Jána Pavola Kunu, Michala Širicu či Vladimíra Branislava Manicu.⁹⁴⁷

Legionáři v zahraničním odboji

Světová válka proti fašismu vystavila legionáře mnoha pokušením a zkouškám. Mnozí se nechali zaplést do osidel dějin takovými cestami, že ač v některých případech stáli legionáři proti sobě, obě strany byly přesvědčeny, že oni lépe prospívají své vlasti. První příklad si můžeme ukázat v souvislosti se slovenskými legionáři-generály Rudolfem Viestem a Ferdinandem Čatlošem. Oba ruští legionáři.

První z nich v srpnu 1939 uprchl do Francie a v Londýně zastával funkci zástupce ministra národní obrany. V roce 1944 byl vyslán na Slovensko organizovat a vést povstání. V listopadu 1944 však upadl do zajetí a na jaře 1945 byl popraven. Druhý velel

⁹⁴⁴ Šrámek, Pavel, Českoslovenští vojáci v domácím odboji, in Armádní technický magazín, roč. 34, 2002, č.12, str.41-42.

⁹⁴⁵ Srovnej – Křen, Jan – Kural, Václav, Ke smyslu českého protifašistického odboje, in HaV 1965, č.1, s.35-80.

⁹⁴⁶ SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, sign. 2-52-48/3, k.227.

⁹⁴⁷ Srovnej – Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-45, Praha, 2005.

slovenským fašistickým oddílům v bojích proti Rudé armádě a spolupracoval s německým velením, celou dobu existence Slovenského štátu byl ministrem obrany a proto v době slovenského povstání vyzýval slovenské občany a vojáky, aby nekladli odpor německým vojskům, které vtrhly do země. Po válce si odseděl ve vězení dva roky, ale po únoru 1948 byl propuštěn a dožil se 77 let.⁹⁴⁸

Jiným příkladem může být střet legionářů-generálů Karla Kutlvašra a Vojtěcha Klecandy v době pražského povstání v květnu 1945. Oba starodružiníci z České družiny měli v ty dny odlišnou pozici, první vedl povstání proti okupantům a druhý se jako delegát protektorátní vlády snažil jednáním se spojenci prezentovat vládu kolaborantů jako reprezentanta českého národa.⁹⁴⁹ Po návratu z jednání byl Kutlvašrem okamžitě zatčen. Nic mu nepomohlo, že celou válku se držel stranou a dokonce ve svém podniku zaměstnal osm legionářů.

Cest ke kolaboraci bylo pro legionáře mnoho, již v březnu 1939 mnozí, hlavně letci, dostali od okupantů, kteří se zatím chovali jako protektoři, nabídku k výměně uniforem. Bylo poukazováno na rakouský případ, kdy celá rakouská armáda splynula s německou ozbrojenou mocí. Legionáři však těmto lákadlům odolali a chytit se nechalo jen několik „austriáků“, ambiciózních mladíků a mužů s německým či rakouským původem.⁹⁵⁰

První čs. vojenská jednotka v zahraničí se začala rodit z omezeného počtu českých emigrantů v sousedním Polsku na jaře 1939, ale vesměs se jednalo o poválečnou generaci vojáků. O čemž svědčí i fakt, že prvním velitelem byl nadporučík. Ani počet nebyl závratný, osciloval mezi padesáti a stovkou vojáků podle toho, zda právě neodplul kontingent českých vojáků lodí do Francie.⁹⁵¹

Určit přesný počet legionářů v zahraničním odboji je velmi těžký, protože i vojáci druhého odboje si v první polovině války říkali bratři legionáři. Rovněž ne všichni legionáři v zahraničí se účastnili aktivně odboje (např. gen. Šnejdárek) nebo se ho účastnili na vlastní pěst a hluboce opovrhovali Edvardem Benešem a jeho lidmi, což jim následně způsobilo jistý druh „vymizíkování“ z české historiografie. Mezi oficiálními seznamy hrdinů jistě nenajdeme legionáře, který napsal tento dopis Fierlingerovi a který se nečitelně podepsal:

⁹⁴⁸ Pichlík, K. - Klípa - Zabloudilová, Českoslovenští legionáři (1914-1920), Praha, 1996, str. 266.

⁹⁴⁹ Za roli posla K.H. Franka z května 1945 byl Klecanda po válce souzen, ale osvobozen. Krátce poté byl však nalezen pod okny svého bytu mrtev. Sebevražda se nepodařila nikdy potvrdit ani vyvrátit, in Fidler, Jiří, Generálové legionáři, c.d., str. 148-150.

⁹⁵⁰ SÚA, fond MV-L, kartony 105 a 106. ČsNR činnost 1940-1945, Protistátní opozice.

⁹⁵¹ ANM, fond Z. Fierlinger, k. 34, Úřední materiály z činnosti Z.F., inv. č. 1294, Zprávy z Varšavy a konzulátu z Krakova 1939.

Srov. - Němeček, Jan, Od spojenectví k roztržce, Academia, Praha 2003, s. 7-30.

Bratře vyslanče,

tak vida – jak se dělá historie a k tomu ještě s pomocí BBC! Jan Zlatoušský a Slušný (Jan Masaryk – pozn. autora) nám to včera nejen pověděl, ale shrábl pro sebe i zásluhy – drže se tatíčková hesla – Pravda vítězí...Zdalo se mi, že to včera večer od něho dostalo hodně lidí. Je to pro mne neklamným důkazem naší „úplné vnitřní jednoty“. Vycítil jsem však – a myl-li se, můžeš mě opravit – že největší podíl jeho včerejšího politicko-mravoučného výkladu patřilo Tobě – „Smlouvu s Ruskem jsem podepsal já...“ – Ale, že tři týdny po napadení Ruska nacisty pochyboval o ruském kolosu, k tomu se už nehlásí. Troufám si však tvrdit, že on, demokrat vyznávající dynastický princip, bude jednou vykládat, že vše předvídal a byl na všechno připraven zrovna jako jeho boss (Edvard Beneš – pozn. autora). A nejhorší je, že hrstka nás pořádných legionářů, co jsme venku a co jsme za minulé války skutečně bojovali, může jen trpně a se zaťatými zuby přihlížet řádění prázdných, ale velkohubých mluvků. K sakru – copak není možno překazit rejdy takových dryáčníků a komediantů? Já jsem připraven vypořádat se doma se všemi a se vším, ale státnické umění některých samozvaných jde mi zatím strašně na nervy! Na konec se sice všechno proti nim obrátí, ale jejich pomstychtivost vyžaduje si pořád nové oběti. Teď je to Lisický⁹⁵², zítra zase někdo jiný, až tu zbudou do konce války jen ti hrbatí – od samého ohýbání.⁹⁵³

Rovněž italský legionář držitel čs. a italského válečného kříže Antonín Valach, který se přes Egypt na vlastní náklady dostal až do Velké Británie, patřil k nekompromisním kritikům poměrů v čs. zahraničním vojsku druhého odboje:

Nechci bojovat v čs. vojsku, chci bojovat v anglickém, protože naše vedení je nedemokratické. Poddůstojníci nám nadávali (9.rota), nachladil jsem se, lékař říkal, že se chci ulít. 34 dní mě trápili na ošetřovně, až nakonec mě poslali do Montpellier do nemocnice, kde jsem byl operován. Vidím, že není žádná spravedlnost a žádná demokracie. Nebudu v čs. vojsku bojovat ani až bude uznána vláda, poněvadž vím, že se mi pomstí.⁹⁵⁴

Politické souvislosti čs. zahraniční armády v Polsku se snažil ošetřit ruský legionář generál Lev Prchala, ale prvním legionářem velícím důstojníkem přímo u jednotky byl až podplukovník Ludvík Svoboda. Obecně platí, že legionářů v druhém čs. zahraničním

⁹⁵² Karel Lisický (1893-1966), ruský legionář, od října 1938 chargé d'affaires v Londýně, po únoru 1948 zůstal v emigraci, in: Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, s. 211.

⁹⁵³ ANM, fond Z. Fierlinger, k. 16, Korespondence, inv. č. 331, dopis datován 7. srpna 1941.

⁹⁵⁴ SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, k.105, Česko-Slovenská Národní Rada – činnost 1940-1945, sign. 2-7-1. Protokol z výslechu 28.7.1940.

odboji nebylo vzhledem k jejich celkovému počtu mnoho, řádově stovky, ale spíše někde mezi čísly 120 – 150. Účast tedy byla ve srovnání s odbojem prvním miniaturní.⁹⁵⁵

Legionáři však v odboji až na výjimky nebojovali, většina se věnovala politické, výzvědné a diplomatické práci nebo také pouhému politikaření a pletichaření. Poměry v čs. vojsku, zvláště ve Francii, byly otřesné. Někteří legionářští velící důstojníci, kteří od dob první světové války jaksi „ztučněli“, si s novou generací mladých čs. dobrovolníků nerozuměli, jako si padesátiletý muž nemůže rozumět s dvacetiletým mládencem.

Koncem července pplk. Příkryl v proslovu k mužstvu prohlásil: Na Sibíři nás bylo mnoho, ti, kteří nebyli hodní, nemohli být všichni potrestáni. Zde je nás málo, víme jeden o druhém vše, kdo bude hodný, dostane doma dobré místo, kdo nebude, ponese si následky.

*Při rozchodu prohlásil jeden vojín: Přece si někdo nemyslí, že jsem přišel bojovat proti Hitlerovi proto, abych doma se mohl stát listonošem.*⁹⁵⁶

Jestliže mezi vojáky politika nehrála významnou roli, mezi nebojujícími legionáři se rozhořel demagogický boj o ideologickém směřování odboje, kde si komunistická a antikomunistická páka nezůstala nic dlužna.

*...Nedávno mluvil gen. Ingr ve Státní Radě o bojích jednotky, upomenul Píku a Kratochvílu, avšak ani slovem se nezmínil o Svobodovi. O plk. Kratochvílu mluvil jako o veliteli „všech jednotek“ v SSSR, ačkoliv jmenování velitele předpokládá souhlas vrchního velení Rudé armády.*⁹⁵⁷

*Ingr posuzuje klidně Fierlingerovu činnost, uznává obtíže, ale cítí, že F. v řadě věcí jedná hlavně s ohledem na SSSR a Kominternu. Rozhodně více dbá na jejich stanovisko než na eventuální stanovisko vlády naší.*⁹⁵⁸

*...Není zde schopných lidí, jen cenzorů je dosti, zejména když jde o ruské věci. Na Rusko se někteří páni dívají ještě jako před 10 lety a já jsem asi stejně podezřelý z „bolševismu“, jako kdysi. Někdy to je k zlosti, ale nakonec si pomyslíš, že to nestojí za to a že stejně budoucnost ukáže, kdo byl blíže pravdě a skutečnému životu...*⁹⁵⁹

Mezitím vyslanec Štefan Osuský, který se v dubnu 1939 v narážce na nelegitimitu Edvarda Beneše jako vůdce odboje prohlásil za „jediného nositele národní svrchovanosti česko-slovenské“⁹⁶⁰, vyjednal možnost přesunu čs. vojáků na Západ, ale pouze

⁹⁵⁵ Srovnej – Nývltová, Dana, Legion Čechů a Slováků v Polsku, in HaV 1966, č.1, s.93-118.

⁹⁵⁶ SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, k.105, Česko-Slovenská Národní Rada – činnost 1940-1945, sign. 2-7-1. Hlášení o činnosti některých čs. důstojníků 25.8.1940.

⁹⁵⁷ A NM, fond Fierlinger, k. 16, inv. č. 318, dopis od Fierlingera Z. Nejedlému, datum 24.4.1942.

⁹⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 317, hlášení Prokopa Maxi, datum 10.9.1942.

⁹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 326, dopis legionáře Josefa Svatoše z Jerusáléma Fierlingerovi, datum 14.7.1942.

⁹⁶⁰ ANM, fond Fierlinger, k. 34, inv. č. 1295.

prostřednictvím vstupu do Cizinecké legie, odkud by byli vyvázáni v případě války na evropském kontinentě. První kontingent čs. vojáků směřujících z Polska do Francie vyplul 22. května 1939 a čítal více jak tisíc Čechoslováků. V okamžiku útoku Německa na Polsko čítala čs. vojenská skupina v Leszné téměř 900 mužů⁹⁶¹ a konečně se na základě rozhodnutí prezidenta Moścického dočkala statutu čs. legie, která je součástí polské armády. To znamenalo pro generála Prchalů značný úspěch jeho snažení, ale bohužel pro něj, porážka Polska proběhla rychle a znamenala konec legionu.⁹⁶² Českoslovenští novodobí legionáři se vydali na ústup do Rumunska, ale došlo k setkání s Rudou armádou, která čs. vojáky zajala a internovala.

Při ústupu na východ se udála věc, která jasně dokazovala, že mladí vojáci jsou prodchnuti legionářskou legendou. Na dění při průjezdu stanicí Zborov zavzpomínal očitý svědek plk. Miloslav Kašpar:

*...vyskákali spontánně a bez povolení z vlaku a nabírali z pole do jídelních misek, kapesníků a kapes, několik hrstí, prsti z kropené krve dvou set padlých dobrovolníků československé husitské brigády...Bylo překvapující, jak vžitou byla a zůstala zborovská tradice v armádě Masarykovy republiky. S tímto vzácným a neočekávaným talismanem skákali příslušníci legionu do rozjíždějícího se vlaku...*⁹⁶³

Skutečnost, že se vojáci považovali za pokračovatele legionářů svědčí i svědectví jednoho ze zatčených čs. vojáků, který sovětské věznění přežil a byl natolik naivní, že žádal o nápravu legionáře Fierlingera, který už byl více na straně jeho bývalých vězňů než na straně čs. vojáků:

Patřím mezi oněch devět legionářů, kteří byli 3/11 1939 v Lamenici Podolském zatčeni Čekou, devět a půl měsíce seděli jsme na Lublance v Moskvě, na to všichni jsme byli odsouzeni, já na 8 let...z nás devíti zůstali jen dva: por. Král a já. To, co se nám stalo, patří mezi několik málo politickým velezločinů, sběhlých v českých dějinách za 1 200 let naší historie...My byli zrazeni, v plném slova smyslu prodáni lidmi Komun. strany za čochovici materiálních výhod, zorganizovali proti nám křivá svědectví lidí, kterých ani neznáme a odsvědčili věci vzaté přímo ze vzduchu. Vše toto sdělala čsl. sekce Kom. strany – hlavně Kopecký, Jonáš a Zmrhal, jen Dr. Šmeral se zachoval relativně normálně, uváží-li se jeho tradiční zbabělost. Zacházeli s námi nepopsatelně krutě...Rozhodně je nutno,

---

Podrobněji - Kuklík, Jan – Němeček, Jan. Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004, s. 22-37.

⁹⁶¹ Čejka, Eduard, Československý odboj na Západě (1939-1945), Praha, 1997, str.101.

⁹⁶² Srov. - Kuklík, Jan – Němeček, Jan. Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004, s.48-77.

⁹⁶³ Galandauer, Jan, Bitva u Zborova, Praha, 2002, str.127.

abyste uvědomil vládu o tom, ce se s námi sběhlo. Na západě dosud nemají potuchy o všem tom, ač jde o věci nemalého významu.

Dr. Karel Goliat⁹⁶⁴ - Buzuluk⁹⁶⁵

Jistě nemusím dodávat, že okamžitě po obdržení tohoto dopisu Fierlinger zařídil, že se pisatel obratem do gulagu vrátil a propuštěn byl až deset let po válce. Po porážce Francie se středem čs. odboje stal pochopitelně Londýn, čímž se situace ve vedení odboje stabilizovala v čele s Edvardem Benešem a ministrem obrany gen. Sergejem Ingrem, kteří ve snaze po sjednocení odboje tvrdě politicky izolovali a likvidovali všechny své odpůrce. Když například sociálně demokratičtí politici z vedení čs. exilu Bechyně a Laušman opakovaně upozorňovali na naprostou neschopnost, nedemokratické diktátorství generála Ingra a katastrofické poměry v čs. armádě, Ingr se vůbec nesnažil nedostatky napravit, ale veškeré svou energii věnoval na vypátrání vojáků, kteří oba politiky informují. Ač důkazů svědčících proti Ingrovi bylo nepřeberně, generál je popíral a nápravu slíbil jen pod podmínkou, že mu Laušman prozradí svého informátora. Důkazy svědčící proti Ingrovi byly předloženy i Edvardu Benešovi, ale ten se přiklonil na stranu „svého“ generála a předseda exilového pseudoparlamentu Rudolf Bechyně byl nahrazen dalším „věrným“ kariéristou Prokopem Maxou.⁹⁶⁶

964

Vlastním jménem Karel Goliat(h), též K. Goliat-Gorovský. Pocházel ze staré jičínské plátenické rodiny. Matka a bratr zahynuli v nacistickém koncentračním táboře, jen sestra přežila. Otec byl místostarostou Jičina, v r. 1925 byl vyloučen z KSČ pro kritické názory. V rodině pobýval Josef Haken a často ji navštěvoval Bohumír Šmeral. V r. 1920 G. ukončil gymnázium a v r. 1925 PF UK. Určitou dobu studoval v Berlíně prehistorii, etnologii a filozofii. Od r. 1925 byl právním koncipientem a od r. 1930 advokátem. Působil v Ostravě, Jičíně, Roudnici n. L. a opět v Ostravě. V r. 1916 se stal členem Československé sociální demokracie a spolu s rodiči se podílel na zakládání KSČ; v dubnu 1921 se z pověření B. Šmerala zúčastnil ilegální schůzky v Drážďanech, na níž se jednalo o ustavení KSČ. R. 1927 „z přesvědčení a myšlenky“ z KSČ vystoupil. Přesto po Mnichovu vyhověl žádosti komunistických funkcionářů a uložil ve svém bytě stranické a odborové archivy z okupovaných území. V březnu 1939 těsně unikl zatčení gestapem a v Polsku vstoupil do Svobodovy čs. jednotky, se kterou přešel do Sovětského svazu. Tam byl protizákonně vězněn sedmáct let v gulagu. Teprve v r. 1955 byl Chruščovem rehabilitován. Nevítán se vrátil do Československa, kde mu úřady v ničem nevyšly vstříc, naopak byl opět na dva roky protizákonně vězněn. Dožadoval se svých práv a majetku tak důsledně, že se stal nepohodlným a byl protiprávně umístěn do psychiatrické léčebny v Opavě. V l. 1966–67 měl ještě další trestní řízení. Tři desetiletí po návratu z gulagu se zabýval dějinami a napsal několik vzpomínkových a historických prací, z nichž některé vyšly tiskem a v samizdatu. V r. 1977 vyjádřil v *Otevřeném dopise Alexandru Solženicynovi* poděkování za jeho práci, avšak zároveň vyslovil kritický nesouhlas s autorovým zjednodušeným politickým pohledem slavjanofilsky orientovaným, in www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/gorovs.html

965

ANM, fond Fierlinger, k. 16, Korespondence, inv. č. 306, datum dopisu 17.2.1942. Pravost příběhu potvrzuje i dopis ppor. Krále – inv. č. 312.

966

Kuklík, Jan – Němeček, Jan. Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004, s. 132-136.

Srov. - SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, k.105, Česko-Slovenská Národní Rada – činnost 1940-1945,

SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, k. 228, sign.2-52-86, Sdružení občanů ČSR pronásledovaných neústavní čs. vládou v Londýně (1940-43).

Nejdříve Čechoslováci bojovali ve vzduchu v řadách RAF. Poté se dostaly ke slovu i pozemní jednotky. Nutno však dodat, že situace v čs. zahraničním vojsku se nelepšila, spíše naopak. Krize vyvrcholila na vánoce 1940, kdy se několik mladých důstojníků pokusilo o sebevraždu, přičemž škpt. Dalekému se, bohužel, podařila. Všichni jako důvod uvedli *hrozné poměry, ve kterých se nachází naše armáda vinou velitelů*.⁹⁶⁷ V hlášeních o čs. důstojnících se objevovaly stížnosti na opilost, obtěžování žen, krutost k vojákům, antisemitismus, nečestné chování, byrokratickou omezenost a prostou blbost čs. důstojníků, která v některých případech dosahovala neuvěřitelných rozměrů.⁹⁶⁸

I v druhém zahraničním odboji se legionáři organizovali. Nejdříve po porážce Francie vstupovali do „Československé Odbočky British Legion“, které předsedal J. Kučera a konečně 5. března 1943 vznikl Svaz československých legionářů, který se už jednoznačně hlásil do podřízenosti Edvardu Benešovi. Předsedou se jmenoval člen Státní rady Josef David a jednatelem byl určen Ladislav Burda.⁹⁶⁹ Při ustavení měl Svaz 31 členů a počet se brzy rozrostl na *108 členů, tj. 90 % legionářů žijících na území Velké Británie. Mimo to má Svaz 2 členy v Americe, 1 v Jeruzalémě, 1 v Kapském Městě, 1 v Sydney a 1 v Kalifornii*.⁹⁷⁰

Svaz neměl dostatek členů a proto se snažila navázat spolupráci se Sdružením bývalých (superarbitrovaných) bojovníků československých zahraničních vojsk v Anglii, kteří však byli vůči odboji vedeným Edvardem Benešem zahořklí a spolupráci odmítli.⁹⁷¹ Další organizací, která však se ke Svazu stavěla přátelsky, byla „Československá legie v Americe“ za předsednictví Franka Pekárka.⁹⁷²

Jinak se aktivity Svazu příliš nelišily od činnosti předválečné Obce (ČsOL). Konaly se „Bratrské besedy“ každou druhou sobotu v měsíci roku 1943 a ve výročí Masarykových narozenin se kromě slavnosti konaly i výroční schůze. Novým svátkem se stal 4. červenec, kdy vzápětí po zborovských oslavách následovalo výročí dvanáctidenního pobytu Husákova transportu ve Winchesteru roku 1917. Oslav se účastnili hlavně přítomní pamětníci : Ingr, Smutný, Kuklík, Dr. Nosek, Kalina, Bartošek, Kochan, Fořt, Miller a Hladík.⁹⁷³

⁹⁶⁷ SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, k.105, Česko-Slovenská Národní Rada – činnost 1940-1945, sign. 2-7-1. Hlášení o činnosti některých čs. důstojníků, Dopis Dalekého na rozloučenou.

⁹⁶⁸ Tamtéž, Hlášení o činnosti některých čs. důstojníků.

⁹⁶⁹ SÚA, fond MV-L, sign. 2-52-48/1, karta 227.

⁹⁷⁰ Tamtéž, sign. 2-52-48/3.

⁹⁷¹ Tamtéž, Dopis datován 30. srpna 1942.

⁹⁷² SÚA, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, Svaz čs. legionářů v Londýně 1942-1944, sign. 2-52-48/4, k.

227.

⁹⁷³ Tamtéž.

K nejvýraznějším velitelům legionářům druhého zahraničního odboje patřil Karel Klapálek, který nejdříve velel čs. praporu bojujícímu v severní Africe. Karel Klapálek (1893-1984) pocházel z chudých poměrů, zvláště po smrti otce se finanční situace jejich rodiny stala katastrofickou. Proto je s podivem, že Karel dokázal v roce 1911 odmaturovat. V patnáctém roce byl na ruské frontě zajat a o rok později ho otec Jiřího Voskovce emisar Wachsmann přemluvil ke vstupu do legií. Zúčastnil se bitvy u Zborova a za své hrdinství byl povýšen do hodnosti praporčíka. Poté spolu s dalšími prodělal sibiřskou anabázi a boje s bolševiky. V roce 1920 se vrátil do vlasti a stal se vojákem z povolání. Po okupaci dlouho, zřejmě z rodinných důvodů, váhal. V roce 1940 však přes Slovensko a Maďarsko uprchl do Bělehradu, odkud se dostal až na Střední východ.

Po slavných bojích o Tobruk se plukovník Klapálek přes Anglii dostal opět do Ruska. V září 1944 se ujal velení u 3. čs. brigády, kde setkává se svým dlouholetým přítelem Ludvíkem Svobodou. Prochází se ctí tvrdými boji o Duklu a po jmenování Svobody ministrem národní obrany v dubnu 1945 se stává v hodnosti brigádního generála velitele byl odsouzen na m 1. čs. armádního sboru. Jeho zástupcem se stal generál Bohumil Boček.. Nutno připomenout, že cestu k tomuto postupu uvolnil další ruský legionář generál Jan Kratochvíl, který zahynul na Dukle, když jeho vůz najel na minu.

Po únoru 1948 byl armádní generál Klapálek postupně poslán do výslužby. Na prvního máje 1948 ještě stál na tribuně spolu s Gottwaldem, Svobodou a Nejedlým, ale poté byl nahrazen politicky „spolehlivějšími“ jedinci. Nebyl však tolik perzekuován jako ostatní legionáři a příslušníci západního odboje, jelikož neměl svou politickou orientací daleko ke komunismu a hlavně byl velmi dobrým kamarádem ministra obrany generála Svobody, který mu v roce 1968 udělil vyznamenání Zlatá hvězda hrdiny Československé socialistické republiky.⁹⁷⁴ Pouze v letech 1952-56 byl vězněn v komunistickém vězení, ale poté byl propuštěn a soudně rehabilitován. Takže měl vlastně štěstí, že se své rehabilitace dožil.

Nebyl však jediným legionářem v komunistické čs. armádě. Zvláště dva muži s legionářskou minulostí se vypracovali do nejvyšších míst. Prvním z nich byl Šimon Drgáč (1892 – 1980), italský legionář, který byl celou válku držen v koncentračním táboře Flossenbug. Po „Vítězném únoru“ se dočkal jmenování do funkce náčelníka Hlavního štábu a proto nese plnou odpovědnost za čistky v důstojnických sborech, které se nevyhnuly ani bráškům legionářům. Nicméně, ani on neušel politickým procesům a v roce

---

⁹⁷⁴ Klapálek, Karel, *Ozvěny bojů*, Praha, 1987, 279-284.

1954 byl odsouzen na 24 let vězení za údajné sabotování výstavby lidově demokratické armády. O dva roky později následovalo propuštění.⁹⁷⁵

Mnohem skalnějším komunistou v armádě, který se účastnil i druhého odboje byl Jaroslav Procházka (1897 – 1980), ruský a francouzský legionář, který, ač advokát, se cítil proletářem a stál u samých počátků KSČ. Patřil k hlavním politickým pracovníkům u čs. vojska v Buzuluku v roce 1943. V době, kdy došlo v roce 1950 k propuštění Drgáče, směřoval Procházka opačným směrem a dosedl na místo náčelníka Generálního štábu. I on však musel přijmout ústup ze slávy, když o dva roky později následovalo propuštění. Nepokračoval však do vězení, jak tomu bylo obvykle, ale naopak zamířil do akademického prostředí, kde to dotáhl až na rektora Univerzity Karlovy. Ve věku 72 let pak následovalo uložení do Vojenského historického ústavu, kde oficiálně působil jako vědecký pracovník.⁹⁷⁶

Další výraznou osobností odboje byl generál Karel Janoušek, který se stal velitelem čs. letectva v RAF, tedy nejvýznamnější částí naší zahraniční armády. Mnohem barvitější a nejednoznačnou postavou byl jeho sok a letecký kolega, ruský legionář Alois Vicherek. Alois Vicherek (1892 - 1956) se narodil v početné havířské rodině na Ostravsku. Po škole nejdříve pracoval jako zednický podavač a horník na šachtě. Na večerní pokračovací škole v Orlové se v roce 1910 vyučil zámečníkem, po absolvování České státní průmyslové školy v Brně se stal roku 1913 konstruktérem v Orlovské strojírně. Když byl za války zajat během Brusilovy ofenzívy, byla jeho kvalifikace oceněna natolik, že získal místo konstruktéra.

Do legii vstoupil v srpnu 1917 a sloužil jako střelec u pluku číslo 5. Po absolvování poddůstojnické školy se účastnil četných bojů s bolševiky. V roce 1919 absolvoval důstojnickou školu a na vlastní žádost byl jako technický důstojník přeložen k I. leteckému oddílu čs. vojska na Rusi v Omsku. Domů se vrátil v březnu 1920 v hodnosti nadporučíka.⁹⁷⁷

Jako jeden z mála legionářů sloužil v československém letectvu téměř od počátků, nejdříve jako technický pobočník velitele Vzduchoplaveckého učiliště v Chebu. Je pochopitelné, že prim v letectvu hráli letci z bývalého rakouského vojenského letectva, kteří na rozdíl od legionářských letců prošli regulérním a plnohodnotným leteckým výcvikem a následně si prožili i bojové nasazení na frontě. Nehledě k tomu, že „austrijáci“

⁹⁷⁵ Bílek, Jiří – Láník, Jaroslav – Šach, Jan, Československá armáda v prvních poválečném desetiletí, Praha, 2006, str.97.

⁹⁷⁶ Tamtéž, str. 100.

⁹⁷⁷ Rajlich, Jiří, Jediný československý maršál, Brno, 2002, str. 35-42.

měli nalétáno několik set hodin, čemuž se legionářští letci ani nepřiblížili. Tradiční napětí mezi legionáři a „austrijáky“ v letectvu buď vůbec nepanovalo nebo bylo alespoň mnohem slabší než u jiných zbraní. Letci tradičně více než na prýmký hleděli na pilotní umění, počet nalétaných hodin a vůbec vztahy mezi důstojníky i mezi mužstvem byly méně formální.⁹⁷⁸

Právě v Chebu si Vicherek dokončil svůj letecký výcvik a v prosinci 1922 byl jmenován polním pilotem, o pár dní později dosáhl hodnosti štábního kapitána. V té době v letectvu pouze šest legionářů mělo vyšší šarži - majoři František Sazima, Jaroslav Skála (oba rus. leg.), Augustin Charvát (fr. leg.) a italští podplukovníci Augustin Daněk, Ladislav Hrdina a Antonín Štrobl.⁹⁷⁹

V roce 1927 dokončil studia na Vysoké letecké škole v Paříži a obdržel diplom inženýra letectví a strojní mechaniky. Major Vicherek se tímto dostal na naprostou špičku ve vojenském letectvu. Stal se velitelem pokusné letky Vojenského leteckého ústavu studijního v Praze a současně vykonával funkci předsedy letecké přejímací komise. Zjednodušeně řečeno rozhodoval o tom, které prototypy vojenských letounů jsou vhodné pro sériovou výrobu a zařazení do čs. vojenského letectva a které z již vyrobených letounů dosahují předepsaných technických parametrů, nutných k zařazení do výzbroje. K jeho slavným dnům patřil let s T. G. Masarykem do Paříže, kdy prezidentův letoun osobně pilotoval. Čímž mu byla projevena maximální důvěra.⁹⁸⁰

V červenci 1933 dosáhl současně s dalším legionářem-letcem Karlem Janouškem hodnosti plukovníka. Oba muži již tehdy soupeřili o přední postavení v rámci vojenského letectva a jejich zápas se přenesl i do zahraničního odboje, aby nakonec ve Velké Británii definitivně zvítězil vzdělanější a diplomatictější Karel Janoušek. Oba muži byli dokonce ve stejný den povýšeni i na brigádní generály - 1. ledna 1937. V té době již patřili k nejužšímu vedení letectva, přičemž Vicherek stál o stupínek výš než Janoušek. Nad nimi byl už jen vrchní velitel vojenského letectva - ruský legionář divizní generál ing. Jaroslav Fajfr, který toho v životě ale mnoho nenalétal.⁹⁸¹

Po okupaci se generál Vicherek zapojil do domácího odboje. V rámci Obrany národa se věnoval zpravodajské práci a podílel se na organizování odchodu čs. letců do zahraničí. Dne 16. ledna, měsíc po Janouškovi, z obav o vlastní život odjel do zahraničí i on. Mezinárodním rychlíkem z Prahy dorazil do Bělehradu a poté se přes Itálii a Švýcarsko

---

⁹⁷⁸ Podrobněji – příloha č. 9.

⁹⁷⁹ VHA, fond Kleg, Evidenční úřad - přednosta, karton 26, letectvo.

⁹⁸⁰ Světozor, 23.11.1927, str.6.

⁹⁸¹ Rajlich, Jiří, Jediný československý maršál, Brno, 2002, str. 72.

dostal do Paříže, kde 15. března v čele odboru čs. vojenského letectva vystřídal, hádejte koho, Karla Janouška, který až do porážky Francie zůstal formálně bez funkce a zařazení.⁹⁸²

To vše i s úroky Janoušek vrátil Vicherkovi po příjezdu do Velké Británie, kam dorazil o dva týdny dříve než Vicherek. Právě tento náskok v očích Britů zvýhodňoval Janouška, který byl nejen jazykově vybavenější a v jednání diplomatictější, ale v neprospěch pro Vicherka hovořila i jeho neoblíbenost u podřízeného leteckého personálu. Vicherkovi letci zazlívali jeho údajný rozkaz z března 1939, v kterém zakázal úlet letadel do zahraničí. Rovněž mu vytýkali organizační neschopnost ve Francii, v čemž byl ovšem Vicherek dost nevinně. Největší vadu však podřízení shledávali v jeho strohém vojenském vystupování, kdy nepřipouštěl jiný názor než ten svůj. I všeobecnou kritiku čs. důstojníků mužstvem po francouzské porážce Vicherek přičítal jejich malé národní hrdosti a právě jeho lpění na národním statutu čs. letectva v britské *Royal Air Force* (RAF) mu zlomilo vaz i páteř.⁹⁸³

Přijednání s britskou stranou Vicherek zastával koncepci vytvoření vlastního nezávislého čs. letectva, které by vyžadovalo i vlastní organizační strukturu, což by mohlo válečné úsilí spojenců dosti zkomplikovat. Naproti tomu Janoušek prosazoval koncepci začlenění čs. letectva do rámce RAF, což bylo mnohem snazší a praktičtější. Britové pochopitelně akceptovali návrh Janouška a ač Vicherek stále oficiálně zastával funkci vrchního velitele čs. letectva, ve skutečnosti jejím velitelem a zástupcem v jednání s Brity se stal generál Karel Janoušek. O osudu Vicherka kromě stanoviska Britů rozhodl i posudek ministra obrany generála Sergeje Ingra z 15. ledna 1941: „*Pro povahové vlastnosti, nesnadnou orientaci v cizím prostředí a se zřetelem na zaujatost značné části letců proti němu - nejlépe použít ho zatím mimo rámec našeho vojska.*“⁹⁸⁴

Již v prosinci 1940 chtěli Britové a československé MNO v čele s dalším legionářem generálem Ingrem Vicherka „uklidit“ do Kanady, kde mu nabízeli stáž u kanadského vojenského letectva. Nabídku však odmítl a jeho trapné účinkování ve frašce „generál bez vojska“ ukončilo jeho zbavení funkce 3. srpna 1941. Následně mu byla svěřena agenda zvláštních úkolů při Kanceláři prezidenta republiky. Měl na starosti problematiku průmyslu. V roce 1943 těžce onemocněl a vypadalo to, že Vicherek bude odklizen přirozenou cestou. Vicherek však měl tuhý kořínek a po uzdravení byl pověřen funkcí

⁹⁸² Rajlich, Jiří, Jediný československý maršál, Brno, 2002, str. 78-81.

⁹⁸³ Tamtéž.

⁹⁸⁴ Tamtéž, str.107.

předsedy Československého Červeného kříže v zahraničí, což bylo pro takového vojáka a vlastence urážka nejtěžšího kalibru.⁹⁸⁵

Je lidsky pochopitelné, že zklamání z odboje na západě i odpor jeho spolubojovníků k jeho osobě Vicherka zatvrdila a stal se z něho zlý, zahořklý a pomstychtivý člověk. Kombinace jeho dělnického původu, prožitých ústrků a následků jeho těžké nemoci zapříčinily, že s blížícím se koncem války generál Vicherek pocítil šanci na revanš ze strany komunistů a Rudé armády. Prvního května 1945 se měl ujmout velení u čs. letectva v Sovětském svazu, ale válka skončila dříve, než se mohl funkce chopit. I tak však jeho příjezd způsobil, že byl košické vládě i velení armády tak říkajíc „po ruce“ a byl proto ustanoven 29. května velitelem čs. letectva. Ideální prostor pro pomstu vůči lidem ze západní fronty si Vicherek nemohl přát.

Situace se opakovala zrcadlově obráceně. Vicherek přijel do vlasti dříve a když dorazil i Janoušek byla mu nabídnuta cesta do Kanady. Nabídka byla odmítnuta a tak se Janoušek ocitl ve funkci podnáčelníka hlavního štábu pro zvláštní úkoly. I posudky Janouška náhle se zhoršily stejně jako před pěti lety v případě Vicherka. Jestliže Vicherek byl shledáván většinou nepříjemným při jednání s podřízenými i nadřízenými, Janoušek byl shledáván pohodlným.⁹⁸⁶

Jestliže v případě generála Janouška po únoru 1948 následoval u západních letců obvyklý vyhozov z armády a následné věznění, pak ani generál Vicherek si mnoho nepomohl. V roce 1950 byl zbaven funkce velitele letectva a další rána přišla v podobě penze snížené o dvě třetinu, z důvodů služby v buržoazní armádě. Poté následoval podobný osud jako u Janouška - existenční potíže, vyhazovy z civilního zaměstnání a smrt v zapomnění a osamění.

Druhý zahraniční odboj skončil příchodem Rudé armády na české území. Legionáři z první světové války ustoupili do pozadí a jejich místa převzali mladí muži druhého odboje a to hlavně ti v sovětských uniformách. Národ zmrzačený na těle i na duši vnímal svět jinak než před válkou, jeho hodnotový a morální žebříček se zcela změnil. Změnil se i obecný pohled na prvorepublikovou legionářskou legendu.

---

⁹⁸⁵ Tamtéž.

⁹⁸⁶ Tamtéž, str. 225.

Zralý věk

Legionáři ve vrcholné politice

V této kapitole si popíšeme roli mužů ze zahraničního odboje v československé politice. Ať už jde o poslance, ministry či prezidenta republiky. Začneme poslanci. O senátorech si nic nebudeme povídat, protože za první republiky byl jejich politický význam naprosto nulový. Nejen, že se důležitá rozhodnutí děla mimo obě parlamentní komory. Nejen, že volby do senátu se odehrávaly ve stejný termín jako volby do sněmovny, ale hlavně - legionáři byli na funkci senátora příliš mladí.⁹⁸⁷

Jak už bylo zmíněno, československý parlament měl takovou zvláštnost, že čtyři křesla byla v prvním volebním období zákonem předurčena pro „sibiřské“ legionáře. Měla se tím kompenzovat nevýhoda pozdního návratu do vlasti a tím, nemožnost kandidovat do parlamentních voleb na období 1920 až 1925. Kandidátku obsadili výhradně členové ČsOL.

Předsednictvu poslanecké sněmovny Národního shromáždění v Praze. Jelikož ve lhůtě do dne 5. června 1921 do 12. hod. polední, jež stanovena byla vyhláškou ministerstva vnitra ze dne 24. dubna 1921 o rozpětí voleb 4 poslanců sibiřských legionářů do poslanecké sněmovny N. S., uveřejněnou v Úředním listě republiky Československé č. 93 ze dne 24. dubna 1921, podána byla předsedovi ústřední volební komise pouze jediná kandidátní listina Čsl. obce legionářské, prohlásila ústřední volební komise při ministerstvu vnitra usnesením ze dne 8. června 1921 na základě ustanovení § 36 svrchu uvedeného nařízení vlády podle obdoby ustanovení § 27 řádu volení v obci první čtyři na kandidátní listině uvedené kandidáty bez volby za zvolené poslance sibiřských legionářů. Dle toho jsou zvoleni za poslance

1. Dr. Josef **Patejdl**, ministerský rada v Praze,
2. Josef **David**, tajemník Čsl. obce legionářské v Praze,
3. Václav **Jáša**, řídící učitel v Morasicích u Mor. Krumlova,
4. Martin **Oříšek**, učitel v Brezové, v župě nitranské na Slovensku.

Náhradníky zvolených poslanců jsou:

1. Václav **Svoboda**, tajemník na Král. Vinohradech,

2. Cyril **Kunštátský**, učitel v Uher. Hradišti.⁹⁸⁸

Nás budou zajímat pouze dvě první jména. Václav Jáša a Martin Orišek byli poslanci jen do počtu a to v kulturním výboru, v parlamentu žádnou samostatnou aktivitu nevyvíjeli. Pouze občas interpelovali ministry či zaskočili za své kolegy Patejdla a Davida.⁹⁸⁹

Bylo by však mylné domnívat se, že tím výskyt legionářů v parlamentu končí. Mnozí v poslaneckých lavicích zasedali za různé politické strany. Sice se většinou jednalo spíše o lidi z okolí politického vedení Československé národní rady, tedy o nevojáky (Ivan Markovič, Prokop Maxa, Vojta Beneš a další), ale i legionáři s bojovými zkušenostmi měli v poslanecké sněmovně své slovo (národní demokrat František Hlaváček, sociální demokrat Vincenc Charvát apod.⁹⁹⁰).

Pro volby v roce 1925 ČsOL utvořila volební koalici se čtyřmi politickými stranami, dvěmi socialistickými a dvěmi - řekněme - pravicovými. Po volbách se však do vlády dostaly jen dvě z uvedené koalice a ostatní dvě zůstaly v opozici. To pro vedení ČsOL znamenalo veliké zklamání a rozčarování. Pro příště tedy Obec vyzvala své členy, aby kandidovali ve svých stranách samostatně. Jejich celkový počet kolísal v závislosti na volebním období mezi deseti až dvaceti poslanci.⁹⁹¹

Vraťme se ale k hlavním a stálým legionářským poslancům Patejdlovi a Davidovi⁹⁹². Prvně jmenovaný, jinak předseda ČsOL, díky svému právníckému vzdělání zasedl v ústavně právní a imunitním výboru. Stejně jako poslanec Josef David, působil i nějaký čas ve výboru branném. Jeho jméno se v zápisech nejčastěji objevuje ve spojitosti

⁹⁸⁸ Digitální knihovna, zápis ze schůze č.180 dne 24.6.1921, in www.psp.cz.

⁹⁸⁹ viz příloha č.1.

⁹⁹⁰ Vincenc Charvát (1889 Třebíč - 1947 Praha), ve Vídni a Praze studoval slavistiku, v Kyjevě působil jako domácí učitel, v roce 1917 vstoupil do legií, redigoval v Kyjevě „Čechoslovana“, přes Sibiř se vrátil do vlasti v roce 1919 a stal se předsedou Svazu čsl. legionářů, o šest let později členem předsednictva ČsOL. V letech 1920-25 poslancem za sociální demokracii, mezi válkami psal pro noviny: „Sociální demokrat“, Právo lidu, Večerník, Ranní noviny. Za války byl držen jako rukojmí v koncentračním táboře Buchenwald, odkud se vrátil s podlomeným zdravím, in Politická elita..., c.d., str.106.

⁹⁹¹ www.psp.cz

Srov. - Nár. Osvození, 26.11.1925, str.6.

⁹⁹² Josef David (1884 - 1968) - ruský legionář a národně socialistický politik. Už před válkou působil jako redaktor a funkcionář márodní strany ve Slezsku. Novinářskou dráhu zahájil v Brně v časopise „Pokrok“ a v Mostu ve „Stráži českého severu“. Zde navázal úzké přátelské vztahy s B. Vrbenským.

V roce 1915 upadl na ruské frontě do zajetí, stal se jedním z organizátorů čs. legií a od roku 1917 členem Odbočky Národní rady. Do vlasti se vrátil po sibiřské anabázi v roce 1920. Hned od počátků ČsOL byl jejím tajemníkem. Od roku 1929 ve sněmovně zastával funkci předsedy branného výboru. V říjnu 1939 odešel do ciziny, přes Bělehrad, Řecko a Jeruzalém se dostal do Londýna, kde se stal členem Čs. státní rady, předsedou Svazu čsl. legionářů. V březnu 1945 se zúčastnil moskevských porad, což zapříčinilo, že se stal členem první čs. vlády od okupace. Od října 1945 do června 1948 zastával významnou funkci předsedy Národního shromáždění. Poté z politického života odešel a zbývajících dvacet let žil v ústraní, in Politická elita meziválečného Československa, c.d., str.39.

s řešením otázky zda nějakému německému či komunistickému poslanci odebrat poslaneckou imunitu. Atmosféra v tehdejším parlamentě byla velmi bouřlivá. Nadávky, hlasité výkřiky nesouhlasu, protistátní řeči i fyzická napadení byla na denním pořádku. Snad jeden příklad za všechny:

5. Zpráva výboru imunitního o žádosti okresního soudu pro přestupky v Praze za vydání k trestnímu stíhání posl. Hakena pro přestupek podle § 20 zákona na ochranu republiky (tisk 4575).

Zpravodaj posl. dr. Patejdl: Slavná sněmovno! Okresní soud pro přestupky v Praze žádá podáním ze dne 24. března 1924 za svolení k trestnímu stíhání posl. Josefa Hakena pro přestupek podle §u 20 zákona na ochranu republiky. (Posl. Tausik: Stíhali jste Mičuru, stíhali jste Kallaye?)

Místopředseda dr. Hruban (zvoní): Prosím pana posl. Tausika, aby nevyrušoval pana zpravodaje.

Zpravodaj posl. dr. Patejdl (pokračuje):

Podle obsahu trestního oznámení, o něž se žádost opírá, postavil při zahájení schůze posl. sněmovny dne 6. března 1924 posl. Haken na ministerskou lavici láhev s lihem, ve které zaražena byla československá vlajka. (Výkřiky posl. Toužila a Bubníka.)

Imunitní výbor jednáje o této žádosti dospěl k názoru, že v daném případě jsou tu podstatné důvody pro zrušení imunity. (Výkřiky komunistických poslanců.)

Celý způsob postupu posl. Hakena svědčí o tom, že československá vlajka byla potupena. (Výkřiky posl. Toužila a Bubníka.)

Vlajka jest zevním symbolem neodvislého státu, symbolem který u všech států a národů jest rozhodně hájen proti každému po tupení. Jestliže se pokládá za samozřejmé, že každý občan státu se zdrží každého činu, který by znamenal potupení jeho státní vlajky, jest tím samozřejmější, že se zdrží a zdržeti musí takového činu člen Národního shromáždění, nejvyšší veřejné korporace státu. (Výkřiky posl. Bubníka a Skaláka.)

Pan posl. Haken v dopisu, poslaném předsednictvu sněmovny, ze dne 7. března 1924 prohlásil, že mu neslo o útok na československou vlajku, nýbrž o lihovou korupci.

Imunitní výbor je toho názoru, že zkoumání subjektivní stránky činu jest předmětem meritorního rozhodování věci, jež se vymyká z posuzování imunitního výboru a o němž rozhodnouti přísluší soudu. (Výkřiky komunistických poslanců.) Proto imunitní výbor navrhuje slavné poslanecké sněmovně, aby dala souhlas k trestnímu stíhání p. posl.

*Hakena pro přestupek §u 20 zákona na ochranu republiky. (Hluk. Výkřiky komunistických poslanců.)*⁹⁹³

Sluší se dodat, že ani obhajoba komunistickému poslanci nepomohla a byl vydán zákonné odpovědnosti. Takových ukázek by se v zápisech daly najít desítky či stovky, vesměs se jednalo o protistátní prohlášení německých nacionalistických a českých komunistických poslanců. Paradoxně největšími a nejvášnivějšími zastánci státních symbolů a vrcholných představitelů byli jinak k smrti se vzájemně nenávidící národní demokraté a legionáři z ČsOL.

Jinak aktivita Patejdl a Davida byla celkem nevýrazná. Ve vztahu k takovým zásadním věcem, jaký je bezesporu státní rozpočet, vyjadřovali pouze souhlas. Což platí o všech vládních návrzích.

Dovolte, abych tlumočil také některé stesky legionářů. Význam legionářů byl oceněn již několikrát z úst povolaných. Já bych chtěl stručně konstatovat, že legionáři splnili svou povinnost pro svobodu národa a státu. Jest samozřejmé, že věrni svým tradicím stojí za tímto státem, za jeho republikánskou a demokratickou formou, za svým vůdcem ideovým zahraniční revoluce. Konstatuji se zadostiučiněním, že byla to tato vláda, která se představila tomuto Národnímu shromáždění 18. října, v den 3 letého výročí washingtonské deklarace, která je programem sjednoceného legionářstva, a že tato vláda prohlásila se vši určitostí, že bude věnovat plnou pozornost tomu, aby stávající zákony a nařízení o legionářích byly dodržovány a to opravňuje nás k naději, že palčivá tato otázka nezaměstnanosti legionářů a jiné oprávněné stesky legionářů budou nyní přece rychleji řešeny, než dosud se dělo.

Problém legionářů je problémem čistě sociálním. Řešení jeho vyžaduje především, aby si vláda vyžádala od svých svěřených úřadů určitých výkazů o tom, jak byly splněny zákony a nařízení, zejména zákon č. 462 z r. 1919 o umístění legionářů a zákon č. 282 z r. 1919 o určitých úlevách pro přijímání legionářů do služeb. Je třeba nyní, aby si vláda vyžádala zprávy o tom, jak "štědře" je v praxi pamatováno na legionáře při provádění pozemkové reformy a dále, jak je postaráno o invalidy legionáře. Je neuvěřitelné, ale je to fakt, že přes všechny urgency ani jeden z ústředních úřadů, ani jeden z úřadů samosprávných nepodal, ačkoliv byl několikrát vyzván a urgován, statistický výkaz, jak tyto úřady plnily a dodržely stávající zákony o legionářích. Jestli, vážené shromáždění, Zemská banka odmítá nároky legionářů na započítání let a odůvodňuje to tím, že není ústavem zemským, ačkoliv v § 1 svých stanov má, že je ústavem zemským, zřízeným sněmem

království Českého a podléhajícím revisím zemského výboru, jestliže sám zemský správní výbor odmítá splnění zákonů a nařízení, podle kterých po jednoroční provisorii službě mají býti legionáři jmenováni definitivními a odůvodňuje to tím, že dotyčné vládní nařízení a zákon se na úřady a ústavy zemské nevztahuje, ačkoliv § 7 zák. č. 462 výslovně praví, že táž ustanovení platí i pro úřady a ústavy zemské a obecní, tedy, vážené shromáždění, jistě přiznáte, že to nespovídá o zvláštním chápání povinností ku splnění zákonů a nařízení, jde-li o legionáře. (Předsednictví se ujal předseda Tomášek.)

Mám ještě jeden případ, o kterém se v této sněmovně již zmínil kol. David, kde invalida legionář, který prošel všemi bojišti protirakouské fronty, po 3 léta marně se ucházel o tabákový sklad, který má milionář. A když po 3 letech se konečně podařilo, že tento rekurs proti odnětí tabákového skladu tohoto milionáře byl zamítnut, tedy se vypsalo jako vadium při konkursu o tento sklad tabákový v obnosu 1/2 milionu korun. Myslím, že tato fakta mluví dostatečně jasně, že máme právo očekávat, že vláda bude věnovati těmto úkazům plné pozornosti a že zjedná nápravu. Ještě by bylo třeba, aby vláda štedřejším poskytováním úvěru umožnila legionářům živnostníkům samostatná podnikání; a dále při provádění pozemkové reformy aby se pamatovalo na legionáře štedřeji, nežli tomu bylo až dosud. Stát podle srpnového zákona převzal mnoho statků býv. rodu habsburského a hohenzollernského ve svůj majetek. Myslím, vážené shromáždění, že by to bylo jenom splněním citu spravedlnosti, kdyby na těch četných velkostatech umožnil tento stát hospodářské podnikání legionářům, kteří pomáhali tento stát budovati. (Výborně!) Legionáři splnili tedy svoji povinnost ke státu a mají právo očekávat, že ji splní i tento stát k legionářům. (Tak jest!) Vážené shromáždění! My, poněvadž máme k této parlamentní vládě důvěru, budeme hlasovati pro rozpočet. (Výborně! Potlesk.)⁹⁹⁴

Jak dokazuje výše uvedené, jedinou odlišností od ostatních poslanců lze spatřovat v občasných připomínkách či oznámeních o sociálních podmínkách legionářské komunity.⁹⁹⁵ Postupem času legionářští poslanci mizí ze zápisů, což ve třicátých letech přerůstá v naprostý extrém, kdy jejich jména se objevují pouze při výčtu přítomných či nepřítomných poslanců.⁹⁹⁶

Československý parlament však nepatřil k důležitým či ústředním institucím první republiky. Rozhodovalo se ve formálně neexistující skupině nazývané „Pětka“, tedy mezi pěti představiteli vládní koalice. Jejich vůli pak plnili ministři vlády, mezi kterými rovněž

⁹⁹⁴ Projev Josefa Patejdla 21.11.1921, in www.psp.cz.

⁹⁹⁵ viz příloha č. 2 a 3.

⁹⁹⁶ Srov. - www.psp.cz

bylo několik legionářů. Prvním takovým byl Slovák Ivan Markovič⁹⁹⁷, ve třetí čs. vládě zastával v létě roku 1920 funkci ministra obrany. Jednalo se však pouze o epizodku.

Vynahradil si to ve vládě Antonína Švehly, kde v období 1922-1925 zastával funkci ministra pro sjednocování zákonodárství a organizace správy. Zvláště toto druhé období mohl pro bratry legionáře udělat mnohé, hlavně v oblasti legislativního zvyhodňování legionářů, ale jeho veškeré aktivity byly iniciovány osobami jinými.⁹⁹⁸ Je nesporné, že takových politických výšin Markovič dosáhl hlavně kvůli kombinaci svého vzdělání, národnosti a legionářsko-politické minulosti, protože se nejednalo o žádnou výraznou osobnost.

Mnohem méně přehlédnutelnou postavou byl čerstvý generál Otakar Husák⁹⁹⁹, který Markoviče vystřídal ve funkci ministra národní obrany. Tento muž přešel do vlády z čela vojenské kanceláře prezidenta republiky, s kterým se ale v průběhu dvacátých let názorově rozejde a stane se jeho kritikem. K jeho dobru však hovoří skutečnost, že se vždy snažil o kritiku věcnou a konstruktivní. Avšak ani úřední vláda Jana Černého nevydržela dlouho, skončila přesně za rok v září 1921. Po demisi vlády odešel Husák do zálohy a stal se generálním ředitelem Čs. akciových továren na látky výbušné. Do vrcholné politiky se už nikdy nevrátil.¹⁰⁰⁰

Třetím legionářským ministrem byl generál Jan Syrový, o kterém je podrobně hovořeno v jiné části této práce. Poprvé zasedl do křesla ministra obrany v úřednické vládě Jana Černého v roce 1926. Podruhé už zastával rovnou funkci ministerského předsedy, stalo se tak v kritických mnichovských dnech, přesně 22. září 1938. V čele vlády i přijal mnichovskou kapitulaci. Ač oficiálně premiér, ve skutečnosti poslouchal a vykonával

⁹⁹⁷ Dr. Ivan Markovič (1888-1944) studoval gymnázium v Českém Těšíně, dále v Rimavské Sobotě, Bratislavě a Trenčíně. V letech 1906-10 studoval práva v Budapešti a promoval poté v Lipsku. V listopadu 1914 byl zajat na ruské frontě a jako vůbec první Slovák se přihlásil do České družiny. V předsednictvu Odbočky Čs. národní rady na Rusi. Redaktor „Čechoslováka“ a „Slovenských hlasů“. V červnu 1918 přijel do Paříže, kde po Lvu Sychravovi převzal post šéfredaktora „Čechoslovenské samostatnosti“. Od jara 1920 člen sociální demokracie, za kterou působil v letech 1920-1925 a 1929-1939 jako poslanec. V letech 1935-1938 byl prvním místopředsedou Národního shromáždění. V březnu 1939 se přestěhoval do Prahy, v září zatčen gestapem a vězněn v Buchenvaldu, kde zahynul, in *Politická elita meziválečného Československa 1918-1938*, Praha, 1998, s. 145.

⁹⁹⁸ VHA, fond Kleg, k.2, 1924, Spisy, č.j. 5 206 nebo 53674/Kleg ex 1924.

⁹⁹⁹ Otakar Husák (1885 Nymburk-1964 Praha), inženýr chemie, od roku 1911 ředitel chemické továrny ve Varšavě. V srpnu 1914 vstoupil do České družiny. Autor taktiky v bitvě u Zborova, kde byl i raněn. V září 1917 přivedl téměř dvoutisícový oddíl legionářů do Francie, s kterými se účastnil bojů u Terronu. V letech 1934-37 pomáhal v SSSR budovat tamní válečný průmysl. Dlouholetý předseda Kruhu francouzských legionářů. V průběhu německé okupace vězněn v koncentračních táborech. Po válce pak až do roku 1948 zastával funkci generálního ředitele Synthesie Semtín, v padesátých letech vězněn komunisty. Podle komunistické Stb členem agrárnícké strany a od roku 1934 agentem britské IS, in *Archiv ministerstva vnitra, svazek Z-6-325, Zpráva o účasti fr. kapitálu na čsl. průmyslu a bankovníctví v letech 1920-1939*.

¹⁰⁰⁰ *Politická elita meziválečného Československa 1918-1938*, Praha, 1998, s.63.

pokyny prezidenta republiky Edvarda Beneše.

Po jeho abdikaci se vytvořila další úřednická vláda, v které si Syrový k premiérování přidal i resort národní obrany. V jeho vládě byl ještě jeden legionář - brigádní generál Vladimír Kajdoš¹⁰⁰¹, který dostal na starost resort železnic, pošt a telegrafů. Jen pro zajímavost, jednalo se již o devatenáctou vládu od vzniku republiky.

Beranova vláda podala demisi k prvnímu prosinci 1938, kdy nastoupila nová vláda Rudolfa Berana, v ní legionářskou pochodeň kromě Syrového (opět obrana) nesl generál Eliáš, který se až do té doby o vnitřní politiku příliš nezajímal a nebyl ani členem žádné politické strany. Jako ministr železnic, pošt a telegrafů se osvědčil, jelikož už v předchozí vládě zastupoval kolegu Syrového na ministerstvu národní obrany, s kterým si vlastně v Beranově vládě vyměnili místa.

Alois Eliáš byl z historického pohledu kontroverzní postava, ačkoliv povahově ho můžeme charakterizovat jako jedince velmi uhlazeného, pracovitého, jasného a přesného usuzování. Ve srovnání s ostatními legionáři-generály se jednalo o jednu z nejvyváženějších osobností československé armády. Původním povoláním inženýr zeměměřič, nebyl Alois Eliáš vojácký typ. Ihned po nasazení na ruské frontě v srpnu 1914 přeběhl a nechal se zajmout.

O tři roky později se přihlásil do legií v Rusku, ale bojové zkušenosti získal až ve Francii, kam připlul v roce 1917 v rámci transportu kapitána Otakara Husáka, s kterým se při službě u 21. pluku sblížil a jejich přátelství vydrželo až do německé okupace. V bitvě u Terronu na konci války si Eliáš již v hodnosti nadporučíka vyzkoušel velení na úrovni roty v bojových podmínkách. Po návratu domů se ještě krátce podílel na vedení bojů na Těšínsku i Slovensku, ale po opadnutí nejintenzivnějšího ohrožení státu projevil Eliáš přání vrátit se k práci civilního geometra. Bohužel, ministr obrany Václav Klobučník ho přemluvil, aby zůstal v armádě, což určilo Eliášův osud. K vánocům roku 1919 rovněž, zřejmě kvůli povzbuzení, obdržel hodnost majora, což pro muže ani ne třicetiletého znamenalo výzvu i vidinu hmotného zabezpečení pro sebe i rodinu a to až do daleké budoucnosti.¹⁰⁰²

Po svatbě v roce 1920 si odjel doplnit vojenské vzdělání do Paříže na Vysokou válečnou školu. Po návratu vystřídal několik velitelských míst, ale hlavně poprvé nahlédl

¹⁰⁰¹ Vladimír Kajdoš (1893 - 1970), studoval filosofii na UK, v září 1915 zajat na ruské frontě. Jako srbský dobrovolník bojoval v rumunské Dobrudži. Od ledna 1917 v ruských legiích. Po návratu do vlasti vystudoval vysokou válečnou školu, vystřídal několik velitelských míst, od roku 1933 velitel pluku, v letech 1935-38 druhý zástupce náčelníka štábu. Za války spolupracoval s odbojovou organizací Obrana národa, dva roky po válce předsedou Odvolacího kárného výboru ministerstva národní obrany, in *Politická elita...*, c.d., str.118-119.

¹⁰⁰² Podrobněji – Maršálek, Zdenko, Alois Eliáš a československá armáda první republiky. Kariéra vojenského odborníka, in *Generál Alois Eliáš*, Praha, 2006, s. 35-43.

Kvaček, Robert - Tomášek, Dušan, *Generál Alois Eliáš*, Praha, 1996.

do vrcholné politiky, konkrétně do mezinárodní diplomacie. V letech 1926-31 působil jako vojenský expert čs. delegace na odzbrojovacích jednáních Společnosti národů v Ženevě a poradce ministra zahraničí Edvarda Beneše, s kterým se osobně sblížil, jestli je to vůbec v případě Beneše možné.

V té době již docílil hodnosti brigádního generála a stal se díky svým diplomatickým, organizačním i odborným kvalitám jedním z adeptů na místa v čele čs. armády. V jeho vzestupu mu bezpochyby pomáhaly úzké přátelské vztahy s generálem Janem Syrovým, který byl ale vystřídán Ludvíkem Krejčím. Bylo obecně známo, že Krejčí se s Eliášem nemají rádi a tak je pochopitelné, že Eliášův vzestup se na čas zastavil.¹⁰⁰³

Rozhodující krok nastal po mnichovské kapitulaci, konkrétně 4. října, kdy ho jeho kamarád Jan Syrový požádal o pomoc. Syrový nestačil lidsky ani odborně na funkci ministerského předsedy a ve spojení i s resortem obrany bylo jeho postavení neúnosné. Proto chtěl po Eliášovi, aby ho zastupoval na MNO formálně jako náměstek, fakticky jako ministr národní obrany. Generál Eliáš návrh přijal a vkročil tak definitivně do vrcholné politiky, bohužel právě v době, kdy československá politika de facto již neexistovala nebo existovat přestávala. Ve vládě Rudolfa Berana zastával pozici ministra železnic, pošt a telegrafů. Jeho funkce skončila spolu s druhou republikou.¹⁰⁰⁴

Nedlouho po okupaci mu byla nabídnuta funkce premiéra protektorátní vlády, po krátkém váhání nabídku přijal. Může se zdát divné, že Němci souhlasili s legionářem v čele vlády, ale je nutné si znovu uvědomit, že konopná smyčka okupační represe na krku českého obyvatelstva se utahovala postupně a do srpna 1939 se nacisté snažili působit dojmem skutečného protektora-ochránce pořádku v „rozvrácené“ zemi.

I Eliášovi se zdálo, že je lepší nepustit do čela státu české fašisty, kteří vesměs představovali tu nejnižší společenskou vrstvu v národě a jejichž odpudivá zvrácenost spojená se směšností a naprostou blbostí byla nepřijatelná i pro jejich fašistické druhy z Německa. Svou roli sehrály i dávné sympatie říšského protektora Neuratha, který se s Eliášem znal z meziválečných odzbrojovacích konferencí. Podle neověřených vzpomínek jeho nejbližších bral svou funkci jako jistý projev oběti a sebeobětování.¹⁰⁰⁵

Jistě pod vlivem kultu hrdinného sebevraha Švece a s větou na rtech asi tohoto znění: „...někdo to dělat musí...“ se generál Alois Eliáš 27. dubna 1939 ujal sebevražedné role prostředníka mezi českým národem a německými okupanty. Veřejnost jeho jmenování

---

¹⁰⁰³ Podrobněji – Maršálek, Zdenko, Alois Eliáš a československá armáda první republiky. Kariéra vojenského odborníka, in Generál Alois Eliáš, Praha, 2006, s. 35-43.

¹⁰⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁰⁵ Srovnej - Kvaček, Robert - Tomášek, Dušan, Generál Alois Eliáš, Praha, 1996.

uvítala s nadšením, jestli se takové slovo dá vůbec během okupace použít. Jeho nástup uvítal i rodící se domácí a zahraniční odboj. Všichni, kdo Eliáše znali, věděli o jeho vlastenectví, které není slučitelné s kolaborací.¹⁰⁰⁶

Nechci tady podrobně popisovat Eliášův tanec v okupačním minovém poli, ani jeho kontakty s odbojovou organizací „Obrana národa“. To vše je už zpracováno a veřejně přístupné v jakýchkoliv knihovnách. Jisté je, že generál byl do značné míry naivní, což je ovšem vždy spojená nádoba s hrdinstvím. Jeho hra na obě strany, jeho přesvědčení o německé korektnosti a smyslu pro vojáckou čest nekorespondovaly s válečnou realitou.¹⁰⁰⁷

Německé tajné služby od počátku tušily Eliášovo napojení na odboj a celou dobu sbíraly důkazy a pronikaly do ilegálních sítí. V okamžiku, kdy Německo vstoupilo do válečného stavu, přišla první vlna zatýkání, která de facto smetla veškeré opěrné body odboje. Eliáše nechali Němci ve funkci dva roky proto, že nechtěli vyvolávat nestabilitu. Čeští občané spořádaně pro říši pracovali a tak by bylo kontraproduktivní ohrozit plynulé zásobování bojujícího *wermachtu*.

Po útoku na Sovětský svaz však zpupnost okupantů v kombinaci s vyčerpáním jejich trpělivosti zapříčinila, že byl premiér Eliáš zatčen a odsouzen za špionáž ve prospěch nepřítelů k trestu smrti. Na popravu musel čekat skoro rok, v době heydrichiády trpělivost a zdrženlivost německých okupačních represivních orgánů vyprchala a generál Eliáš byl zastřelen spolu se stovkami jiných českých občanů a legionářů.¹⁰⁰⁸

S koncem druhé světové války se mohlo zdát, že fenomén legionářů a prvorepublikových ideálů nezemřel, ba co víc, byl posílen. V první československé vládě, ustavené v osvobozených Košicích zasedl totiž rekordní počet legionářů - premiér Zdeněk Fierlinger, jeho náměstek Josef David, ministr dopravy ruský legionář generál Antonín Hasal¹⁰⁰⁹ - za druhé světové války přednostou vojenské kanceláře prezidenta Beneše v Londýně a konečně ministr obrany generál Ludvík Svoboda.. Zdání však klame, nejen že kromě Hasala ideály od Zborova už nikdo z nich nesdílel, nejen že všichni byli více či

---

¹⁰⁰⁶ Srovnej - Kvaček, Robert - Tomášek, Dušan, Generál Alois Eliáš, Praha, 1996.

¹⁰⁰⁷ Eliášová, Jaroslava – Pasák, Tomáš, Poznámky k Benešovým kontaktům s Eliášem za druhé světové války, HaV, 1967, č.1,s.108-140.

¹⁰⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁰⁹ Antonín Hasal (1883 Nová huť pod Nižborem - 1960 Washington), absolvent rakouské důstojnické školy, již v září 1914 se přihlásil do čs. legií na Rusi, prodělal celou anabázi a v roce 1920 se vrátil do vlasti jako plukovník. V roce 1928 následovala generálská hodnost. Za mobilizace v roce 1938 velel III. armádnímu sboru v Brně. Po okupaci se podílel na činnosti Obrany národa a v roce 1940 uprchl do exilu, kde používal krycí jméno Nižborský. V Londýně až do roku 1944 zastával funkci přednosty vojenské kanceláře prezidenta republiky, poté byl jmenován velitelem čs. vojsk na osvobozeném území. Po válce ministrem dopravy a poté opět přednostou vojenské kanceláře prezidenta republiky. Po únoru 1948 odešel do USA, kde působil jako poradce americké vlády, in Churáň, Milan, Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998, str. 198.

méně již zpracování sovětskou tajnou službou a tedy vyděšení k smrti. Navíc všichni tři už byli komunisté, ačkoliv se tvářili, že nikoliv.¹⁰¹⁰ O předsedovi ČsOL Josefu Davidovi jsme již něco řekli a navíc se ve vládě příliš dlouho neohřál, Ludvíku Svobodovi se budeme věnovat na konci a tak si něco bližšího povězte o Zdeňku Fierlingerovi.

Zdeněk Fierlinger, český sociálnědemokratický politik a diplomat, předseda československé vlády v letech 1945-46, předseda Národního shromáždění a dlouholetý člen ústředního výboru Komunistické strany Československa (1948-71), přichází na svět 11. července roku 1891 v Olomouci v rodině středoškolského profesora.¹⁰¹¹

Vzdělání Fierlinger získává na obchodní akademii (maturuje v roce 1910). Jeho publikační činnost, zvláště jeho kniha „Demokracie a otázka národnostní“ z roku 1931 dosvědčuje, že byl velmi vzdělaný a měl rozhled i na poli filozofickém, což nebylo u legionářů až tak běžné.

V letech 1910-14 pak pracuje v Rusku jako zástupce americké firmy McCormick International Harvester. V Rusku Fierlinger zůstává i po vypuknutí první světové války - brzy pak vstupuje do vznikajících československých legií, v jejichž řadách bojuje mimo jiné v bitvě u Zborova. Jako příslušník České Družiny prokázal nespornou statečnost a chladnokrevnost, když v převlečení za rakousko-uherského vojáka přecházel na nepřátelskou stranu, aby získal informace a případně i zajatce.¹⁰¹² Jako legionář pak Fierlinger působí i ve Francii.¹⁰¹³

Po skončení první světové války a návratu do Československa Fierlinger v roce 1919 vstupuje do diplomatických služeb, nesporně mu v diplomatické kariéře pomohlo úzké přátelství s Edvardem Benešem. V letech 1921-24 působí na postu československého vyslance v Nizozemsku, na stejném postu pak působí v letech 1924-25 v Rumunsku, v letech 1925-28 ve Spojených státech amerických, v letech 1928-32 ve Švýcarsku a v letech 1932-36 v Rakousku - v této dekádě je Fierlinger jedním z nejbližších spolupracovníků E. Beneše, s nímž jej pojí i osobní přátelství.¹⁰¹⁴

Od roku 1924 je Fierlinger členem sociálnědemokratické strany. V roce 1937 se Fierlinger stává československým vyslancem v Sovětském svazu (někdy do třicátých let je

---

¹⁰¹⁰ Srov. - Kaplan, Karel, Pět kapitol o Únoru, Praha a Poslední rok prezidenta, Brno, 1994.

¹⁰¹¹ Archiv Národního Muzea (ANM), fond Zdeněk Fierlinger, Inventární soupis osobní pozůstalosti, Praha, 1997, str.3-4.

¹⁰¹² Pražský ilustrovaný zpravodaj, č. 201 (40.), roč. 1924.

¹⁰¹³ Galandauer, Jan a kol., Slovník prvního odboje 1914-1918, Praha, 1993, s.28.

¹⁰¹⁴ ANM, fond Zdeněk Fierlinger, k. 16, Korespondence, inv.č.289-293.

Srovnej - Fidler, Jiří, Zborov 1917, Brno, 2003, s.65.

také datován údajný počátek Fierlingerovy spolupráce se sovětskou NKVD)¹⁰¹⁵ - na tomto postu pak bude působit až do roku 1945, s výjimkou let 1939-41, kdy je vyslanectví uzavřeno následkem sovětsko-německého paktu „Molotov-Ribentrop“. V roce 1942 je pak Fierlingerův úřad povýšen z vyslanectví na velvyslanectví.¹⁰¹⁶

Za druhé světové války je Fierlinger jedním z hlavních představitelů československého zahraničního odboje, v Moskvě se těší neomezené důvěře československé komunistické emigrace v čele s K. Gottwaldem. Rovněž bez vědomí čs. vlády v Londýně, stále více prosazoval sovětské zájmy (zvláště v otázkách poválečné podoby čs. státu), a proto byl v říjnu 1944 ze své funkce odvolán. Ovšem Sovětský svaz silou svého velmocenského postavení zasáhl a jeho oblíbenec Fierlinger byl do funkce opět vrácen.¹⁰¹⁷

Po skončení války se Fierlinger dostává do čela sociálně demokratické strany (jejím předsedou je v letech 1945-47), uvnitř strany je představitelem levého křídla, hlásajícího co nejužší spolupráci s komunistickou stranou. Fierlinger byl velmi zvláštní předseda, protože už začátkem roku 1946 vyjádřil touhu vstoupit do KSČ, což mu bylo komunisty nedoporučeno, *poněvadž by to bylo před volbami netaktické a po volbách se sociální demokracie stejně zlikviduje*.¹⁰¹⁸ Ostatně Fierlinger navrhoval sloučení obou stran v dopise Gottwaldovi už v prosinci 1943: ... *Později ve vlasti bychom mohli připravovati splynutí socialistů a komunistů, neboť nebude více důvodů pro nějakou zásadní rozdílnost programů...*¹⁰¹⁹

Od dubna roku 1945 je Fierlinger předsedou první poválečné československé vlády (je jím až do prvních poválečných parlamentních voleb v roce 1946), v letech 1946-47 ve vládě K. Gottwalda a v období 1948-53 ve vládě A. Zápotockého, kde pak působí v československé vládě jako její místopředseda.¹⁰²⁰

Během komunistického puče v únoru roku 1948 se Fierlinger výrazně spolupodílel na začlenění sociálnědemokratické strany do struktur Komunistické strany Československa.¹⁰²¹ Sám se pak (stále ještě v roce 1948) stává členem ústředního výboru

¹⁰¹⁵ Hejl, Vilém, Zpráva o organizovaném násilí, Univerzum, Praha 1990, s. 91.

¹⁰¹⁶ ANM, fond Zdeněk Fierlinger, k.32-36.

Srovnaj - Politická elita meziválečného Československa 1918-1938, Praha, 1998, s.57.

¹⁰¹⁷ Tamtéž.

¹⁰¹⁸ Z projevu komunistického poslance Juhy ze dne 10.2.1946, in ANM, fond Fierlinger, k.40,

Dokumentace – Soc. Dem., inv. č. 1432.

¹⁰¹⁹ ANM, fond Z.F., k. 16, inv. č. 308, Přísně důvěrné, datum 21.12.1943.

¹⁰²⁰ ANM, fond Fierlinger, k.40-42.

Srovnaj - Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998, str.117.

Rovněž - Kdo byl kdo za první republiky, Praha, 1998, s.32.

¹⁰²¹ ANM, fond Fierlinger, karton 41 – dokumentace soc. dem, inv.č. 1451, Vyňatky z knihy Bohumila

komunistické strany (je členem předsednictva ÚV KSČ až do roku 1966) - členem ústředního výboru je pak do roku 1971. Po odchodu z vlády v roce 1953 je pak Fierlinger zvolen předsedou Národního shromáždění, v této funkci pak působí do roku 1964. Jako poslanec Fierlinger působí v letech 1945-71, slovy - dvacet šest let. V této době se také pokouší vyrovnat se svým legionářským svědomím a píše do novin články s legionářskou tematikou¹⁰²², kde hájí legionáře ve smyslu shody legionářské ideje s idejemi marxismoleninismu. V roce 1968 napsal obsáhlou stat' s názvem „Několik poznámek k diskusi o legiích – Zborov, Bachmač“, která nebyla publikována. I zde prezentuje legionáře jako neuvědomělé komunisty, kteří se díky neinformovanosti a agitaci buržoazních důstojníků nechali strhnout k boji proti bolševikům.¹⁰²³

*„...V každém případě Masaryk nese velkou odpovědnost za činy tehdejšího politického a vojenského vedení čs. Armády v Rusku, za to, že za pomoci jeho autority dostali se do čela vedení reakční politikové rázu Bohdana Pavlů, vojenští dobrodruhové rázu Gajdy a reakční a omezení důstojníci typu Syrového. Legionářské masy, ocitnuvší se bez vedení byly nakonec proti své vůli a přes moudrou politiku Lenina a Stalina, zataženy do těžkých kontrarevolučních bojů“*¹⁰²⁴

Jeho naprostá bezpátečnost se projevila v roce 1968. Tedy ve věku, kdy většina zbabělců se vzdá k poslednímu gestu odporu, protože si uvědomují, že už nemůžou nic ztratit. Ne tak Fierlinger. Původně se připojil alespoň verbálně ke snaze socialismus v Československu demokratizovat a ještě v šoku z okupace 24. srpna 1968 v parlamentu prohlásil: *...Bylo by dobré, kdyby ve formulaci byla vyslovena následující myšlenka: Nečiníme zodpovědný za to sovětský lid. To jsou těžké omyly vedoucích činitelů, kteří byli nesprávně informováni.*¹⁰²⁵

Ještě nějakou dobu neustále opakoval tezi, že sovětská okupace je pouhý omyl a s nejvyšší servilitou se o tom snažil přesvědčit i prvního náměstka ministra zahraničí SSSR V. V. Kuzněcova, se kterým jednal jako předseda ÚV SČSP dne 23.9.1968.¹⁰²⁶ Nicméně, již v lednu následujícího roku vychází v týdeníku ÚV KSČ „Život strany“ jeho článek „O smyslu ledna“, kde se s tzv. pražským jarem vypořádává zcela v duchu budoucí normalizace.¹⁰²⁷ Již téměř osmdesátiletý legionář Fierlinger promluvil na zasedání ÚV

Laušmana „Kdo byl vinen“, str.6.

¹⁰²² Např. Zborov a Říjen, Hlas revoluce, 23.6.1967, str.1.

¹⁰²³ ANM, fond Fierlinger, k.39 – Dokumentace – Legie 1914-1918, inv.č. 1418.

¹⁰²⁴ Tamtéž.

¹⁰²⁵ ANM, fond Z.F., k.32, Články a projevy 1968-1970, inv. č. 1177.

¹⁰²⁶ Tamtéž, inv. č. 1180.

¹⁰²⁷ Tamtéž, inv. č. 1212, datum 8.1.1969.

KSČ 11. prosince 1970, kde až trapně „odpapouškoval“ slova takového „filozofa a velikána“, jakým byl Vasil Biľak. Snažil se sice přizpůsobit i stylu a slovní zásobě nového komunistického vůdce, ale to se mu přes veškerou snahu nepodařilo:

*Dovolte, abych řekl několik slov k dokumentu jednajícímu o „krizovém vývoji ve straně a naší společnosti“. Podle poznámek, jež jsme slyšeli ve středu z úst soudruha Biľaka, má dokument být pro stranu stručným vyjádřením dnešního východiska. Nemá to být skutečná analýza všech otřesných událostí posledních let, kterými naše společnost byla v roce 1968 překvapena a v pravém slova smyslu dezorientována.*¹⁰²⁸ Zdánlivě nesmrtelný Zdeněk Fierlinger umírá 2. května roku 1976 v Praze.¹⁰²⁹

Zapomněl jsem zmínit ještě postavu kolaboranta s nacistickými okupanty Emanuela Moravce¹⁰³⁰ (1893-1945), protektorátního ministra školství a národní osvěty.¹⁰³¹

Rekordně epizodním legionářským ministrem v první úřednické vládě generála Surového (22.9.- 4.10. 1938) byl divizní generál František Nosál (1879-1963), který zastával funkci ministra veřejných prací. Tento ruský legionář patřil k vůbec prvním legionářským generálům, vždyť do vlasti se vrátil již v hodnosti podplukovníka a už v roce 1922 byl povýšen na již zmíněného divizního generála. Za války vedl odbojovou skupinu Obrany národa v Chrudimi. V roce 1949 komunisty zatčen a odsouzen na dvanáct let, v roce 1954 byl propuštěn.¹⁰³²

Legionáři tří odbojů

V západní Evropě po únorové pražském převratu bylo jediné relativně dobře zorganizované exilové politické seskupení - *Český národní výbor* pod vedením legionáře generála Lva Prchaly, jehož politická aktivita však byla financována sudetskými Němci, za což jim smluvně slíbil „návrat do vlasti“. Kvůli tomu s ním nikdo z významných politiků

---

¹⁰²⁸ Tamtéž, inv. č. 1217.

¹⁰²⁹ Politická elita..., c.d., str.57.

¹⁰³⁰ Vojský teoretik, publicista, překladatel. Po vyšší průmyslové škole technickým úředníkem u firmy Ruštin. Jednorocní dobrovolník u 36. pěš. Pluku za bojů v Haliči a Karpatech, 21.4. 1915 zajat. V létě 1915 usiloval o vstup do České Družiny, nebyl přijat. V červnu 1916 po opakované přihlášce vstoupil do 1. srbského dobrovol. pluku. Po bitvě u Zborova jmenován velitelem roty. Po návratu do vlasti – podnác. Štábu Zemského voj. velitelství v Užhorodě. 1923 – Vysoká vojenská škola. 1927-1931 zástupce velitele 6. pěš. pluku, 1931-38 profesorem strategie a válečných dějin na Vysoké válečné škole v Praze. Za mobilizace velel 6. pěš. pluku. Do mnichovské události sympatizant Hradu, publikoval pod pseudonymem Stanislav Yester. Život ukončil na konci války vlastní rukou, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str. 220.

¹⁰³¹ Podrobněji - Pernes, Jiří, Až na dno zrady, Praha, 1997.

Také – Uhlíř, J., B., Ve stínu říšské orlice, Praha 2002, s. 145-165.

¹⁰³² Politická elita..., c.d., str.183.

nechtěl spolupracovat. Jedinou výjimkou byla lidovecká poslankyně Helena Koželuhová a někteří bývalí agrárníci. Další životaschopné centrum protikomunistického exilu se vytvořilo ve Spojených státech okolo bývalého velvyslance Dr. Juraje Slávika, bývalého čs. delegáta u OSN Dr. Jána Papánka a Štefana Osuského, které však bylo, jak jména napovídají, spíše centrem slovenským.¹⁰³³

Ve Velké Británii se kromě „socialistické“ emigrace vyskytovala i další skupina, kterou tvořili vojáci kolem generála Sergeje Ingra. Ten se zaměřil na vytvoření jednotek, které by byly k dispozici pro případ osvobození Československa. Není mišlím nutno dodávat, že tato skupina neuspěla. S příchodem tzv. nové emigrace počet spolků narůstal, s čímž pochopitelně narůstal i zmatek a klesal vliv československé emigrace. S trochou nadsázky se může říct, že každý jen trochu významnější exulant měl svou vlastní odbojovou organizaci, ve které si sám sobě předsedal.¹⁰³⁴

Nejznámějšími a pro třetí odboj nejdůležitějšími legionáři byli tedy generálové Sergej Ingr, František Moravec, Antonín Hasal, Čeněk Kudláček¹⁰³⁵ a Lev Prchala. Ze známějších legionářů ještě před komunisty utekl do zahraničí bývalý velitel čs. obrněné brigády ve Velké Británii generál Alois Liška¹⁰³⁶, již zmiňovaný italský legionář Ján Papánek, francouzský legionář a diplomat Vratislav Trčka a „starodružiník“ Vladimír Vaňka.

Na postavě Sergeje Ingra toho není mnoho zajímavého. Jednalo o vojáka s diplomatickým nadáním, který pracoval vždy ve prospěch „velkého“ Edvarda Beneše a své vrcholné období zažil za války ve funkci ministra národní obrany v exilové londýnské vládě. V této funkci se vyznamenal tím, že všechny odpůrce Edvarda Beneše degradoval

---

¹⁰³³ Srov. - Jirásek, Zdeněk, Československá poúnorová emigrace a počátky exilu, Brno, 1999. Čelovský, Bořivoj, Emigranti, Šenov, 1998 a Politici bez moci, Šenov, 2000. Luža, Radomír, Československá sociální demokracie 1948-1989, Praha-Brno, 2001. Dvořáková, Zora, Politici na útěku, Praha, 2004.

¹⁰³⁴ VHA, fond L. Sychrava, k.10-21, neevidované.

¹⁰³⁵ Čeněk Kudláček (1896 České Budějovice -1967 New York) - ruský, italský a francouzský legionář. V roce 1931 povýšen na podplukovníka, jako vojenský poradce se zúčastnil bolívijsko-paraguajské války. V listopadu 1939 uprchl před gestapem do Paříže, kde působil jako přednosta I. odboru MNO. Během druhé poloviny války vojenský atašé pro Jižní Ameriku. Po válce povýšen na brigádního generála. Po únoru 1948 propuštěn z armády, uprchl opět do zahraničí. V USA působil jako profesor bohemistiky na univerzitě v Syracusách. Aktivně se zapojil do protikomunistického exilu. Člen Rady svobodného Československa, in Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945, Praha, 2005, str. 160.

¹⁰³⁶ Alois Liška (1895 Turnov - 1977 Londýn) - ruský legionář. V červenci 1935 povýšen na plukovníka. V únoru 1940 za dramatických okolností uprchl před gestapem jižní cestou do exilu. V roce 1943 se jako brigádní generál ujal funkce velitele Československé samostatné obrněné brigády, která až do konce války obléhala přístav Dunkerque. Po únoru 1948 odstraněn z armády, exil bez rodiny v Londýně. Byl funkcionářem v exilovém Sokolu a v exilové Československé obci legionářské, in Vojenské osobnosti..., c.d., str.175.

nebo je jinak existenčně, kariéerně a lidsky znemožnil. Tím zajistil sjednocení čs. zahraničního odboje.¹⁰³⁷

Ingr byl autorem všech zákazů rozšiřovat názory, které jsou v rozporu s názory Edvarda Beneše. Pokud voják obdržel brožuru, kterou napsal Štefan Osuský, Lev Prchala, František Schwarz, Karel Locher či někdo jiný ze zavržených autorů, a neudal to svému nadřízenému, byl okamžitě tvrdě potrestán bez ohledu na jeho dřívější zásluhy či projevy hrdinství.¹⁰³⁸ Zvláště Ingrovo chování ke Lvu Prchalovi bylo, slušně řečeno, velmi nezdvořilé. On jako divizní generál jednal s Prchalou armádním generálem jako se svým podřízeným, na což Prchala vždy velmi zdvořile, ale ledově chladně odpovídal, že nechápe z jakého titulu mu Ingr rozkazuje. Přičemž vždy zopakoval, že Edvard Beneš už od roku 1938 není prezident a čs. exilová vláda nemá žádnou legitimitu.¹⁰³⁹ Zvláštní v této souvislosti je skutečnost, že Prchala 31. srpna 1939 v předvečer války podepsal prohlášení, ve kterém uznává Edvarda Beneše za nejvyšší orgán čs. zahraniční akce.¹⁰⁴⁰

V třetím exilu stojí za zmínku hlavně Ingrovo jednání s americkou stranou a následné vytvoření *Labour Service Company - Czechoslovakian*, jediné skutečné čs. vojenské jednotky 3. odboje, která se podle Ingrových představ měla stát zárodkem nové zahraniční armády.¹⁰⁴¹

Lev Prchala byl legionář úplně jiného kalibru. Jako voják schopný nejen velet velkým vojenským útvarům, ale dokonce i vytvářet samostatnou politiku, byl během první republiky předurčen k tomu, aby ho podobně jako Gajdu či Šnejdárka odstranili lidé kolem Hradu. Jednalo se o schopného vojáka, který vynikal nad ostatními legionáři - generály svým vzděláním a znalostí několika světových jazyků. Sice patřil v roce 1932 k favoritům na post náčelníka Hlavního štábu, ale právě Prchalova „politická nenechavost“ byla trnem v oku Edvarda Beneše, který si rozhodně nepřál do tak odpovědné funkce někoho, kdo by mu mluvil do zahraniční politiky. Nakonec byl vybrán politicky zcela impotentní generál Krejčí a Prchala byl uklizen na Slovensko jako Zemský velitel v Košicích, tedy pokud možno co nejdál od Prahy.¹⁰⁴²

Generál Prchala byl pod bedlivým dozorem tajných služeb, jak svědčí zpráva určená pro prezidentskou kancelář:

¹⁰³⁷ Srov. - Svoboda, Gustav, Armádní generál Jan Sergej Ingr, Praha, 1998.

¹⁰³⁸ SÚA, MV-L, k.105, sign. 2-7-3a, ČsNR – K. Locher – Naše Akce, 1942, č.j. 3637-I/3. odd. dův. 42.

¹⁰³⁹ SÚA, fond MV-L, sign. 2-7-12, k. 106, č.j.106 taj. vel./1944.

¹⁰⁴⁰ Němeček, Jan, Od spojení k roztržce, Academia, Praha 2003, s. 26.

¹⁰⁴¹ Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, str.94.

¹⁰⁴² Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 247 - 252.

„...synek gen. Prchaly je zapsán, jakožto stálý člen odbočky hakenkreuzlerů...jeho švagr Bruno Böhm je organizovaný hakenkreuzler. Prchala se s ním stýká naprosto odměřeně, velmi řídké. Písemně vůbec ne. Gen. Prchala jinak Böhma považuje za člověka čestného, který by ho ani nechtěl zatahovati do něčeho takového, co by se přičilo cti čs. důstojníka... Böhm i sestra gen. Prchaly jsou chudí. Prchala podporoval sestru penězi a aby ji materiálně pomohl, strávil též s rodinou minulý rok u ní dovolenou. Tenkrát se také stalo, že bez jeho vědomí zapsali jeho synka do organizace „Verband für deutsche Jugendherbergen“ v Odrách, aby totiž dostal slevu při výletu do Beskyd.“¹⁰⁴³

Tato okolnost zřejmě rozhodla o konci Prchalova kariérního vzestupu, jak svědčí přepis T.G.Masaryka: „Rozumí se, že protivníci budou politické strany švagrovny využívat proti němu, jak se de facto již děje, třeba si uvědomit, jak by agitace působila nejen politicky, nýbrž i v armádě, kdyby gen. Prchala byl v jejím čele...“¹⁰⁴⁴

Generál Prchala byl bohužel pro Edvarda Beneše příliš schopný velitel a tak s ním nemohl zatočit jako se sice rovněž schopným, ale zároveň kontroverzním a agresivním Gajdou. Situace čs. armády se pod Prchalovým velením znatelně zlepšila a náčelník Hlavního štábu generál Krejčí si svého kolegy považoval, což nebylo mezi čs. generalitou obvyklé, aby byli kladně hodnoceni dobří velitelé, kteří mohli svou popularitou ohrozit své nadřízené.

Generál Prchala byl v kritický konec září 1938 jedním z mužů, který mohl provést vojenský převrat a odmítnout mnichovskou kapitulaci. Ač se všichni pamětníci shodují na tom, že generál Prchala patřil k největším odpůrcům kapitulace,¹⁰⁴⁵ stejně se stalo to, co se stalo.

Je pozoruhodné při srovnávání dvou knih na podobné téma, jak může tentýž člověk být popisován tak rozdílně. Mám na mysli autory Jiřího Fidlera a Eduarda Čejku.¹⁰⁴⁶ Zatímco v podání první jmenovaného byl Lev Prchala voják velkého formátu, který měl co říci i v politice, potom v případě Eduarda Čejky se jednalo o odporné individuum, které se pomalu ani neumělo podepsat.¹⁰⁴⁷ Druhý jmenovaný ovšem čerpal ze vzpomínek takových „důvěryhodných“ lidí jako byli Zdeněk Fierlinger, Ludvík Svoboda či věrní prezidenta Beneše, kteří vynaložili nemalé úsilí, aby Prchalu všemožně znemožnili a

¹⁰⁴³ VHA, fond VKPR, Tajné, k.6, č.j. 21/33.

¹⁰⁴⁴ Tamtéž, datum vyjádření 27.7.1933.

¹⁰⁴⁵ Fidler, Jiří, Generálové legionáři..., str. 244.

¹⁰⁴⁶ Nejméně emotivně a zřejmě i nejvěrohodněji popisuje osobu Lva Prchaly historik Jan Němeček – viz – Němeček, Jan, Od spojení k roztržce, Academia, Praha 2003, s. 15-29.

¹⁰⁴⁷ Čejka, Eduard, Československý odboj na Západě, Praha, 1997, str. 48-49, 77-80, 97-101.
Srovnej - Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 247 - 252.

očernili.¹⁰⁴⁸ Ostatně v dokumentech londýnského čs. ministerstva vnitra se lidé věrní Edvardu Benešovi nijak netajili svou snahu politické odpůrce špinit: ...*President Beneš mu (Prchalovi- pozn. autora) prý nemůže odpustit, že armádu v Polsku založil bez autority prezidentovy a generál Ingr měl samozřejmě osobně zájem na tom, aby se osoba Prchalova čím dál tím víc špinila.*¹⁰⁴⁹

Generál Prchala, který pocházel z ostravského česko-polského prostředí, měl celkem jasno, kde začne z formováním zahraniční čs. armády. Koncem května 1939 přibyl do Polska a založil Ústřední výbor Čechů a Slováků. V čs. zahraničním odboji tak nastalo zvláštní rozštěpení, kdy generál Prchala vsadil na polskou kartu, Štefan Osuský na francouzskou, Beneš vyčkával v Londýně a stát se vůdcem zahraničního odboje se pokoušel i agrárník a jediný představitel tzv. prvního domácího odboje Milan Hodža. Na počátku války měl nejsilnější postavení z uvedené čtveřice dlouholetý čs. velvyslanec ve Francii Štefan Osuský, ale jak průběh války ukázal, Polsko i Francii byly Německem poraženi a navrch získal politicky zdatnější Edvard Beneš, který zpočátku vypadal jako úplný outsider.¹⁰⁵⁰

Přitom generál Prchala byl v Polsku celkem úspěšný. Vojáci, kteří emigrovali do Polska, ho uznávali za největší autoritu v exilu. Polská vláda ho po krátkém váhání přijala zcela za svého člověka a generál sám se nepokoušel hrát dvojakou politiku se zadními vrátky. Dokonce začátkem války vydal polský prezident Ignacy Moscicki dekret, v němž oznámil vznik České a slovenské legie v Polsku, která čítala zhruba 1 000 mužů.¹⁰⁵¹ Porážka Polska však byla tak rychlá, že politické akce generála Prchaly ztratily hodně ze své hodnoty. To pocítil po svém příjezdu 31. října 1939 do Paříže, kdy mu bráška Sergej Ingr suše oznámil, že o jeho přidělení nemůže být řeči, jelikož „v kritické době vojáky opustil a zachránil se do Rumunska“¹⁰⁵²

Což byla pochopitelně jen záminka, která však měla obhájit snahu lidí kolem Beneše generála Prchalu znovu odklidit. Podobně bylo zacházeno se všemi odpůrci

¹⁰⁴⁸ Srovnej – Šrámek, Pavel, Osudové křižovatky generála Lva Prchaly, in Celostátní studentská vědecká konference – Historie 1995, Ostrava, 1996.

Němeček, Jan, Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku, in HaV 1994, č.3, s. 107 – 132.

¹⁰⁴⁹ SÚA, fond MV-L, k.105, sign. 2-7-1, Zpráva důvěrná, N, 18.1.1941.

¹⁰⁵⁰ Němeček, Jan, Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku, in HaV 1994, č.3, s. 107 – 132.

Podrobněji - Kuklík, Jan – Němeček, Jan, Proti Benešovi. Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 – 1945, Praha, 2004. Kuklík, Jan, Hodža versus Beneš, Praha, 1999.

Kuklík, Jan, Vznik Československého národního výboru a Prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940, Praha, 1996.

¹⁰⁵¹ Podrobněji - Němeček, Jan, Od spojení k roztržce, Academia, Praha 2003, s. 10-30.

¹⁰⁵² Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 250.

Srov. - Kuklík, Jan – Němeček, Jan. Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004, s. 48-77, 323-336.

„samozvaného“ prezidenta Edvarda Beneše. Po příchodu do Velké Británie byli všichni muži z opozice u místních politiků a státních orgánů pomlouváni. Nejspolehlivějším argumentem k politické izolaci bylo označení „fašista“, což vždy bezpečně znamenalo vyloučení z armády a ze začátku války i internaci v britských vězeních.¹⁰⁵³ Tito vyvrženci pak po propuštění založili „Sdružení občanů ČSR pronásledovaných neústavní československou vládou v Londýně“. Jeho předseda Dr. Karel Lochem se snažil korespondencí s anglickým poslancem Hughem Linsteadem zřídit nápravu, ale ničeho se nedomohl, pouze zdvořilého ubezpečení, že stížnosti budou prošetřeny.¹⁰⁵⁴

V dokumentech londýnského ministerstva vnitra se to jen hemží „zaručenými“ zprávami Juraje Slávika, že téměř všichni členové „Česko-Slovenské Národní Rady“ i „Sdružení občanů ČSR pronásledovaných neústavní čs. vládou v Londýně“ jsou ve skutečnosti nejen fašisty, ale i agenty gestapa a mají na svědomí nejeden lidský život. Zvláštní na těchto hlášeních je, že všichni tito odpůrci jsou označováni za bývalé komunisty a agrárníky. V druhé polovině války se již v hlášeních komunistická minulost jaksi neuvádí.¹⁰⁵⁵

Zachovaly se osudy tří legionářů označených za „fašisty“: pplk. Václav Liška, pplk. František Hála a pplk. Slavomil Brunner.¹⁰⁵⁶ Letec Václav Liška po obsazení Rakouska v březnu 1938 tvrdě a nepokrytě veřejně kritizoval zahraniční politiku Edvarda Beneše, předvídal rychlý konec Československa a snahu Edvarda Beneše označil „Benešovou komedií“.¹⁰⁵⁷ Po obsazení země v březnu 1939 jako jeden z mála odmítl létat i jako pilot německých civilních letadel a po nařízení o přelétnutí čs. letadel do Německa dával svým kolegům za vzor počínání Němců ve Scapa Flow z roku 1919, kdy potopili své lodě, aby nepadly Britům do rukou. Po útěku z okupované vlasti přišel do Francie, kde se chtěl připojit k odboji, ale při přijímacím pohovoru označil Edvarda Beneše za největší neštěstí Československa. Byl označen za fašistu a nebyl zařazen. Po dalším útěku do Velké Británie byl okamžitě přijat do Royal Air Force, ale po nějaké době se to dozvěděli přívrženci Edvarda Beneše a Václav Liška byl opět jako „fašista“ vyřazen a

¹⁰⁵³ Podrobněji k britské internaci - Kuklík, Jan – Němeček, Jan. Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004, s. 370 – 391, 169 -183. Autoři publikace se přiklání spíše k argumentům lidí kolem Edvarda Beneše.

¹⁰⁵⁴ SÚA, fond MV – L, sign. 2-52-86, k.228.

¹⁰⁵⁵ SÚA, fond MV-L, kartony 105 a 106. ČsNR činnost 1940-1945, Protistátní opozice.

¹⁰⁵⁶ Označení legionáři však chybějí v oficiálních legionářských seznámech. Možná se o legionáře nejednalo nebo jim byl statut legionáře odebrán - <http://www.army.cz/acr/vuapraha/index.htm>

¹⁰⁵⁷ SÚA, fond MV-L, k.228, sign.2-52-86, Sdružení občanů ČSR pronásledovaných neústavní čs. vládou v Londýně (1940-1943),č. 3.

degradován.¹⁰⁵⁸ Muži označení fašistickým znamením byli rovněž internováni, ale obvykle došlo k propuštění, protože se obvinění z fašismu nedokázalo prokázat.¹⁰⁵⁹

Podobný osud měl podle informací postižené strany i Slavomil Brunner, ruský legionář a velitel roty z bitvy od Zborova, který za zářijové krize 1938 velel jednotce, která bojovala proti německým bojovkám. Za druhé republiky byl postaven před soud a obviněn ze zabití několika Němců, kteří v těchto bojích padli. Po okupaci se ho údajně pokusilo gestapo zatknout, ale Brunner přes Jugoslávii uprchl do Francie. Ale ač byl hodnostně nejstarším důstojníkem v Agde, velení mu svěřeno nebylo. Při přijímacím pohovoru totiž prohlásil, že přišel bojovat za Československo a ne za nějakého Edvarda Beneše. Následovalo obvinění, že v místním nevěstinci zpíval internacionálu a disciplinární potrestání bez soudu. Brunner zpěv internacionály nepopřel, protože kdysi bojoval proti bolševikům, ale odmítal verzi "nevěstinec" a žádal postavení před vojenský soud, aby se mohl obhájit. Po ústupu do Anglie byl degradován a propuštěn z armády. Z existenčních důvodů nastoupil na místo skláře v továrně, ale záhy těžce onemocněl a následovalo propuštění.¹⁰⁶⁰

Když Beneš získal konečně vedoucí postavení v čs. zahraničním odboji, nabízel Prchalovi velitelské místo v Latinské Americe, aby ho měl jako potencionálního konkurenta možná co nejdál. Prchala však odmítl a snažil se prosadit v odboji na důstojnějším postu. To se mu však pro odpor Benešových lidí nepodařilo a naopak musel vynakládat nemalé úsilí, aby udržel svou pověst čistou. Již během války mu byla několikrát přilepena nálepka vojenského diktátora s fašistickými sklony a zřejmě i na základě těchto pomluv a jistě i na přimluvu prezidenta Beneše mu byla dva měsíce po konci druhé světové války odňata hodnost armádního generála.¹⁰⁶¹

Generál Prchala totiž ještě před koncem války hrubě nesouhlasil s posilováním komunistického vlivu ve vládě a po osvobození vlasti se ani nevrátil domů a společně se svými věrnými Vladimírem Ležákem-Borinem, Václavem Míškem, Karlem Locherem, Jiřím Bertlem a Zdeňkem Sládečkem založil Český národní výbor v Londýně, který *benešovsko-komunistické* vládě v Praze přímo vyhlásil boj, který mezi Benešem a Prchalou

¹⁰⁵⁸ SÚA, fond MV-L, k.228, sign.2-52-86, Sdružení občanů ČSR pronásledovaných neústavní čs. vládou v Londýně (1940-1943),č. 3.

SÚA, fond MV-L, k.106, Protistátní opozice, sign. 2-7-16, Seznamy 1944, Hodnost odňata i Brunnerovi v roce 1942.

¹⁰⁵⁹ SÚA, fond MV – L, sign. 2-52-86, k.228, Sdružení občanů ČSR pronásledovaných neústavní čs. vládou v Londýně (1940-1943),č. 5

Srov. - Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999.

¹⁰⁶⁰ Tamtéž.

¹⁰⁶¹ Tamtéž.

de facto doutnal již od dob první čs. republiky a který se naplno rozhořel po německé okupaci Československa. Prchala a jeho přátelé byli lidmi kolem Beneše otevřeně označováni na *fašistické pronacisty*¹⁰⁶² a druhá strana zase čs. vládu v Praze označovala za utlačovatele českého lidu. Již 15.1.1946 deklaroval Český národní výbor v Londýně toto:

„...že dnešní benešovsko-komunistická vláda se žádným způsobem nepodobá emigrantské vládě Dra. Beneše, která byla uznána britskou vládou v Londýně během války. Toto uznání mělo za podklad ujištění Dra. Beneše, že jeho vláda představuje legální kontinuitu demokratické předmnichovské Československé republiky. Vzdor okolností, že Dr. Beneš nebyl oprávněn býti zákonným představitelem této kontinuity – jelikož se ústavně a dobrovolně vzdal úřadu v r. 1938 – je dnešní pražská vláda radou diktátorů, nebyla zvolena lidem, nýbrž byla dosazena mocí cizích zbraní.

Že tento režim zrušil čs. demokratickou ústavu z r. 1920 a dosadil totalitní režim, založený na malé menšině komunistických přívrženců a hrubé síle komunistického gestapa.

Že tento režim odstranil svobodu tisku, svobodného tisku, svobodu sdružovací.

Že tento režim vězní statisíce obyvatel Českých zemí v koncentračních táborech nebo pod nuceným policejním dozorem. Mezi vězněnými je mnoho žen a dětí.

Že tento režim, vedený stranickými pohnutkami, zasahuje do práva soukromého vlastnictví.

Že tento režim násilím odstranil možnost organisovati otevřenou a legální opoziční stranu...

*Český národní výbor v Londýně prohlašuje, že jeho členové bojovali, bojují a nepřestanou bojovat pro restauraci demokratických práv pro český lid. Provádějí jen nutnou práci a jsou si za jedno v tom, že budou šířit vlastenecké myšlenky všemi politickými způsoby a prostředky, protože na civilizovaném západě bylo uznáno již před staletími, že při hájení ideálů svobody proti utiskovateli jsou dovoleny všechny způsoby a prostředky, a to již od dob Magnae Charty a Georgie Washingtona, v poslední době to bylo uznáno i profesorem T.G. Masarykem, který vedl z Londýna svůj boj za tentýž ideál. Český národní výbor v Londýně tudíž nedbá během tohoto konfliktu všech pomluv a lží, proti němu vyrobených a namířených nynějšími utiskovateli českého národa v Praze.*¹⁰⁶³

Výše uvedené prohlášení dokazuje, proč Prchala neuspěl. Pro svou politiku si nezvolil pravou chvíli, nesehnal si potřebnou podporu velmocí a pustil se do předem

¹⁰⁶² SÚA, fond 10 František Hála, 10-1/254/9, Čechové v Londýně ohrožováni v Praze smrtí.

¹⁰⁶³ Tamtéž.

Rovněž - Kuklík, Jan – Němeček, Jan. Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945, Karolinum, Praha 2004, s. 312-317.

ztraceného boje. Ve svých projevech sice prokázal vysokou inteligenci a schopnost předvídat, ale nedokázal své myšlenky a postoje vhodně formulovat, používal příliš silných výrazů a nepřipouštěl možnost vyjednávání.

Lev Prchala se poté přestěhoval z Velké Británie do válkou zdevastovaného Německa, přesněji do Feldbachu, kde měl přes svou sestru přízeň. Po únorovém komunistickém převratu v Československu se v něm ještě více prohloubila odbojová činnost, která byla jistě posílena i silným pocitem ukřivdění a potřeby osobní revanše.

Bohužel Lev Prchala byl víc voják než politik a tak přikročil k svému poslání tradičně přímo a bez zbytečných kliček. Za prioritní úkol si určil svrnutí komunistické vlády v Československu a podle zásady *nepřítel mého nepřítele je můj přítel* se smluvně zavázal spolupracovat se sudetoněmeckým *landsmanschaftem*. Výměnou za finanční a propagační podporu se Lev Prchala zavázal, že v případě svého nástupu do čela „osvobozeného“ Československa zajistí vyhnáným sudetským Němcům návrat do vlasti.¹⁰⁶⁴ Tím si ovšem zaručil nehynoucí odpor nejen komunistů v Československu, ale i zbytku československé emigrace třetího protikomunistického odboje a i když o Prchalovi bylo v emigraci hodně slyšet a hodně se o něm hovořilo, jeho úsilí skončilo fiaskem ještě dříve než generálův život.¹⁰⁶⁵ Generál Lev Prchala zemřel 11. června 1963.¹⁰⁶⁶

Od ostatních legionářských generálů se ve třetím odboji lišil brigádní generál František Moravec. Byl totiž vysoce ceněným odborníkem na zpravodajské služby a v exilu neměl na rozdíl od ostatních existenční a ani jiné obtíže. František Moravec se narodil 23. července 1895 v Čáslavi a ač jeho rodiče přivedli na svět ještě dalších devět dětí, ani jedno se nejmenovalo Emanuel.

František studoval na Filozofické fakultě v Praze moderní filologii, latinu a francouzštinu a díky výbornému prospěchu získal ubytování v Hlávkových kolejích. V lednu 1916 přeběhl do ruského zajetí, aby už v březnu v Oděse vstoupil do Srbské legie. Na rumunské frontě utrpěl průstřel kotníku a tak se vrátil do Ruska, kde nejdříve vstoupil do čs. legií a vzápětí se přes Anglii dostal na soluňskou frontu. V lednu 1918 bojoval na francouzské frontě a od června nasazoval svůj život na poslední frontě, která mu ještě zbývala do sbírky – na italské. V listopadu se s 35. plukem vrátil do vlasti, ale okamžitě mířil na Slovensko, kde bojoval proti Maďarům až do června 1919.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁴ Žáček, Pavel, Menší sestra I., Brno, 2004, str. 104.

¹⁰⁶⁵ VÚA, fond pozůstalost Lva Sychravy, karton 10 – Korespondence, neevidováno.

¹⁰⁶⁶ Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999, str. 252.

¹⁰⁶⁷ Moravec, František, Špión, jemuž nevěřili, Praha, 1990, str. 7.

V meziválečném období nezůstala bez povšimnutí jeho inteligence, vzdělání a zkušenosti. V kombinaci s naprostou státní spolehlivostí nemohlo přijít nic jiného, než přeložení na zpravodajské oddělení zemského velitelství v únoru 1930. Počátkem 1934 byl povýšen na podplukovníka a přeložen na generální štáb jako přednosta výzvědné a protizvědné sekce druhého oddělení.

O tři roky později již jako plukovník se stal přímo přednostou druhého oddělení. Ač se v pozdějším období objevovaly kritické připomínky k Moravcovým zpravodajským schopnostem, především v souvislosti s agentem A-54, rozhodujícím se pro druhý zahraniční odboj ukázal jeho odlet z Prahy do Londýna v předvečer zániku Československa - 14. března. Pro Brity byl Moravec mnohem cennější než Edvard Beneš, protože věděl mnohem víc a měl bezprostřední zkušenost s ofenzivními akcemi německého tajné služby. Právě díky Františku Moravcovi se mohl Edvard Beneš usídlit v Londýně a v roce 1940 definitivně zvítězit v boji o vůdce odboje.¹⁰⁶⁸

Beneše si toho byl vědom a tak se v roce 1943 Moravec dočkal generálské hodnosti a ač komunisté dělali vše proto, aby Moravec zmizel ze všech funkcí a hlavně z funkce přednosta druhého oddělení, udržel ho Beneš v čele odboje až do dubna 1945. Devět měsíců po konci války nebyl Moravec nikde umístěn a teprve na nátlak Beneše mu bylo uděleno místo velitele divize v Mladé Boleslavi. Nicméně po únoru 1948 následovalo zbavení funkce a následná emigrace. František Moravec na rozdíl od generálů Ingrá, Hasala a Prchaly odmítal zapojit se „manifestačně“ do protikomunistického odboje. Na podzim 1948 nastoupil službu jako poradce na ministerstvu obran USA ve Washingtonu, kde poskytoval informace, vysvětloval specifika Evropy, zvláště té střední a vůbec se aktivně podílel na boji proti světovému komunismu. Zemřel v roce 1966.¹⁰⁶⁹

Pochopitelně i v protikomunistickém zahraničním exilu existovala Československá obec legionářská, dokonce jich bylo několik. S tou meziválečnou se však nedaly srovnávat ani při sebevětší fantazii. Počet členů různých exilových ČsOL se nepohyboval v desítkách tisíc, ale pouze v desítkách. V některých případech Obec tvořil jediný člověk. Haštěřivost mezi čs. emigranty a celková beznaděj celého antikomunistického exilu ilustruje pokus o vydávání tiskového orgánu ČsOL v Londýně. Šéfredaktorství se ujal nám již dobře známý Lev Sychrava, který se jako jeden z mála legionářů dostal do exilu legální cestou. Jeho cyklostylované noviny „Československé listy“ vyšly jen v prosinci 1948, druhé a poslední číslo v květnu následujícího roku. Svou rubriku měla ČsOL i v exilovém časopisu

¹⁰⁶⁸

Tamtéž.

¹⁰⁶⁹

Moravec, František, Špión, jemuž nevěřili, Praha, 1990, str.7-9.

„Čechoslovák“.¹⁰⁷⁰

Legionáři v třetím exilu stáli i u zrodu Ústavu Edvarda Beneše (ÚEB) v Londýně. Mám na mysli hlavně bývalého kancléře prezidenta Beneše – ruského a francouzského legionáře Jaromíra Smutného. Ten spolu se Sychravou tvořili nejmírnější část protikomunistického exilu, dokonce by se dalo říci, že ani žádnou protikomunistickou činnost nevyvíjeli.¹⁰⁷¹

Sychrava a Smutný si totiž vymohli, aby ÚEB byl jednoznačně apolitický, tedy vědecký institut. Měl navazovat na tradici Ústavu T.G.M z první republiky. Činnost Ústavu E.Beneše dotovaná z finančních prostředků, které dal k dispozici Smutný, byla dalším pokusem k nalezení společné platformy čs. exilu. Sídlem ústavu byl zpočátku Benešův dům v ulici Gwendolen č.24 v Londýně¹⁰⁷². V roce 1951 se Ústav stěhoval do místností Hans Place v londýnské čtvrti Kensington.

Mezi tématy převažovala problematika odsunu Němců, mnichovského diktátu, únorového převratu a situace v SSSR. Rozhodně tedy nešlo o instituci, která by organizovala politický převrat v Československu. Záměrem zřizovatelů Ústavu bylo vybudovat v Londýně studijní centrum, s nímž by byla ve spojení obdobná centra v Evropě a v Americe. Ústav proto podporoval mladé emigranty ve Švýcarsku kolem revue *Skutečnost*¹⁰⁷³. Záměr o vytvoření ideového centra třetího odboje v Londýně však nevyšel. Mnozí si to začali uvědomovat již po pár letech, sám zakladatel Jaromír Smutný se s touto skutečností smířil až v roce 1961.¹⁰⁷⁴

Československá obec legionářská v letech 1945-1948

Hned během pražského povstání byl obnoven list *Národní osvobození* za redakce Václava Chába, protože šéfredaktor Sychrava se nalézal ještě v koncentračním táboře Buchenwald. List začala tisknout tiskárna nakladatelství Tempo patřící Jiřímu Stříbrnému,

---

¹⁰⁷⁰ VHA, fond L. Sychrava, k.10, k. 12, neevidované.

¹⁰⁷¹ Tamtéž.

¹⁰⁷² Ústav Edvarda Beneše v Londýně 1950-1964, Praha, 2000, str.14.

¹⁰⁷³ Skutečnost začala vycházet 20.března 1949 za redakce Karola Beláka. Studentům pomáhala Beseda Slovan a Olga Masaryková. Sídlo redakce časopisu bylo v roce 1951 přesunuto do Londýna a Mnichova. In: Trapl, Miloš, Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku, Olomouc, 2004, str.63.

¹⁰⁷⁴ Ústav Edvarda Beneše v Londýně 1950-1964, Praha, 2000, str.19.

kteřé bylo přejmenován na Pokrok a po odsouzení Stříbrného vyvlastněno.¹⁰⁷⁵

Všichni žijící legionáři se poprvé sešli po válce v pražské Lucerně 2. srpna 1945 měsíc po výročí bitvy u Zborova. Přeživších legionářů již nebylo tolik jako před válkou. Byli nacisty oprávněně považováni za nejodolnější jádro národa. Mnoho jich bylo hned 1. září 1939 zatčeno a drženo v koncentračním táboře Buchenwald nebo Dachau jako rukojmí. Jiní se zapojili do protinacistického odboje a byli popraveni nebo padli v boji. Je také nutno přihlédnout k přirozenému stárnutí, protože většině legionářů bylo něco mezi padesáti a šedesáti lety. Mnozí již zemřeli v důsledku válečného strádání a zranění. Celkem se uvádí číslo 13 000 za války zabitých legionářů.¹⁰⁷⁶

Josef Patejdl za války zahynul v koncentračním táboře Dachau a jeho nástupcem se stal náměstek předsedy vlády „Joža“ David, který nedosahoval takových morálních a intelektuálních kvalit jako předseda prvorepublikové Obce. Chyběl silný vůdcovský typ. Členem předsednictva byl sice i bratr předseda vlády Zdeněk Fierlinger a Lev Sychrava, který přežil pobyt v Buchenwaldu, ale prvnímu chyběl charakter, druhému temperament. Mezi generalitou byli legionáři zastoupeni gen. Bočkem a gen.H. Píkou, kteří byli v generálním štábu a gen L. Svobodou a A. Hasalem, kteří byli členy vlády. Ale legionáři už nebyli ani zdaleka takovou politickou silou jako za první republiky.

Na již zmíněném sjezdu z 2.8.1945 bylo řečeno mnohé o Zborovu, ale jediný projev, který „odpovídal“ poptávce době, pronesl předseda vlády Fierlinger. Mírné zkreslení dějin mu delegáti sjezdu prominuli a zmínkám o Sovětském bratru, který nám nechá prostor k nerušenému vytvoření vlastní formy politického systému, nadšeně tleskali. Nikdo se pochopitelně nezastavoval nad tím, kam zmizel v květnu 1945 jejich bráška generál Sergej Vojcechovský. Možná všichni tušili, že ho zatklo sovětská tajná policie a odvezla ho na Sibiř do lágru, kde pravděpodobně v roce 1951 zemřel, ale vychování pěti lety řádění německého gestapa dělali, že o ničem takovém neví a *se Sovětským svazem na věčné časy*.¹⁰⁷⁷

S velkou podporou se setkala prohlášení bratra poslance Maxi, který vyhlásil požadavek k úplnému odsunu Němců a Maďarů z území Československa.¹⁰⁷⁸ Symbolické bylo vyzdobení sálu nad stoly předsednictva na jevišti. Visely tam dva obrazy – Edvarda Beneše a Stalina.

¹⁰⁷⁵ Vykoupil, Libor, Jiří Stříbrný, Brno, 2003, str.222.

¹⁰⁷⁶ Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, str. 58.

¹⁰⁷⁷ Archiv Českého rozhlasu, Manifestace ČOL 2.8.1945.

¹⁰⁷⁸ Archiv Českého rozhlasu, Manifestace ČOL 2.8.1945.

Poněkud překvapivé bylo vystoupení čelního představitele prvorepublikové Ústřední jednoty čsl. legionářů-katolíků a druhorepublikové Národní jednoty legionářské Dionysiuse Polanského, jehož projev však byl značně upraven a podřízen dobové popptávce.¹⁰⁷⁹ Jeho slova by se dala shrnout do tvrzení, že katolíci byli vlastně odjakživa socialisté, jen s tím rozdílem, že navíc ještě věří v Boha.

*Práce je nám náboženským příkazem hned vedle modlitby, tedy povznášejícím úkolem lidské důstojnosti. Nesmí tudíž být zneuctívána, nesmí být nikdy otročinou, k níž jsou lidé nuceni hrozbou hladu. Každý má právo na příležitost ku práci...Je-li toto socialismus, pak mohou a mají být socialisty všichni slušní občané a vlastenci.*¹⁰⁸⁰

Bratři legionáři si stále nalhávali, nebo se jen tak tvářili, že lidová demokracie je přesně to, o co Masarykovi a všem prvorepublikovým demokratům se sociálním cítěním skutečně šlo. Věřili, že Sovětský svaz nemá zájem nám nutit svůj politický systém a že československým komunistům nejde o vytvoření diktatury. Všechny hesla a budovatelské nadšení z loajality legionářů podporovali a snažili se novou náladu někdy až násilně „naroubovat“ na své programové prohlášení z roku 1921, které bylo v roce 1946 ve stejné podobě aktualizováno.¹⁰⁸¹ Všechna hesla se snažili zaštitit T.G.Masarykem nebo jeho nástupcem Edvardem Benešem.¹⁰⁸²

Zborov ale v roce 1945 už nikoho nezajímal, společenské postavení legionářů jako osvoboditelů a zakladatelů státu bylo nenávratně pryč. Druhý odboj přehlušil odboj první. To se projevilo i tím, že roku 1947 byly zrušeny čestné historické legionářské názvy pluků „J. Švece“, „Uralský“, „Sibiřský“ a „Irkutský“, které projevovaly protibolševickou minulost.¹⁰⁸³

V činnosti se legionářům nebránilo, ale do skutečné politiky už neměli žádnou možnost zasahovat. Více než minulost legionáře hrála roli stranická příslušnost, pochopitelně legionáři s komunistickou průkazkou nebo skrytí komunisté (Ludvík Svoboda) měli cestu do politiky otevřenou dokořán. Zvláště urážlivou okolností nových pořádků bylo zvýhodnění bývalých legionářů, kteří v letech 1918 a 1919 přeběhli k rudoarmějcům. Jestliže za první republiky byli považováni za zrádce, pak teď byli dáni

¹⁰⁷⁹ JUDr. Polanský –náměstek prezidenta advokátní komory, jednatel předsednictva ČSL. Za války zatčen. Silně ctižádostivý, kariérista, je pravicově orientován, velmi agilní, politicky není příliš vyspělý, pracoval i v odborech. Iniciátor obrany proti tzv. komunistickým buňkám v ČSL. Člen Svazu přátel SSSR, snaží se nyní zaujímat kladný postoj k lidově demokratickému zřízení, in AMV, fond Legionář, s. 88, stručný profil poslanců strany lidové - Takto hodnotili Polanského pracovníci Státní bezpečnosti v roce 1956.

¹⁰⁸⁰ Legionáři v nové republice, Praha, 1945, str. 39.

¹⁰⁸¹ Stanovy jednot ČOL a programové prohlášení, Praha, 1921 a 1946.

¹⁰⁸² Šrovnej - Prezident legionářům – legionáři národu, Praha, 1947.

¹⁰⁸³ Bílek, Jiří – Láník, Jaroslav – Šach, Jan, Československá armáda v prvním poválečném desetiletí, Praha, 2006, str.61.

na roveň legionářům „dle zákona“ a po roce 1948 je dokonce na společenském žebříčku předběhli.¹⁰⁸⁴

Rovněž v konfrontaci mezi legionáři a osvoboditeli z Sovětského svazu bylo dáváno jasně najevo, kdo má za všech okolností pravdu a kdo je v právu. Legionáři po počátečním nadšení z nabitě svobody záhy pozorovali změny, které považovali za skandální a hledali u svých bratří legionářů ve vládě podporu. Například v dopise ze 7. října 1945 si legionáři z Písku stěžují u předsedy Národního shromáždění Josefa Davida na tajemníka ministra školství Karla Hanuše, který na členské schůzi ČsOL na otázku: „Proč ruští vojáci u nás holdují alkoholu“, odpověděl: „...*Já jako legionář vím, že jsme na Sibiři také pili, i já jsem pil, a dělaly se u nás horší věci, řádili jsme leckde hůř než Gestapo...*“¹⁰⁸⁵

Legionáři v dopise dále upozorňují, že v Písku byl zavražděn okupanty každý desátý bráška a každý pátý okusil pohostinství gestapa. Proto žádají přísné potrestání autora tohoto nehorázného výroku a ptají se Davida: „...*Že bychom tedy byli gestapáci? I s Tebou, bratře? A co ministr Svoboda, Hasal, co gen. Boček, vyslanec Girs a všichni ostatní ze Sibiře?*“¹⁰⁸⁶

Josef David se však během dlouhé politické dráhy odrodil legionářskému bratrství, což lze dokumentovat na skutečnosti, že na všechny blahopřání, pozdravy a pozvánky od legionářských jednot z celé republiky odpovídal předtištěnými a neosobními listy plnými frází o odkazu T.G. Masaryka a budování republiky nebo omluvou, že z časových důvodů a pro velkou zaneprázdněnost nemůže se dostavit na zmiňovanou legionářskou slavnost. Lišily se od sebe pouze adresami, které psala i podepisovala Davidova sekretářka.¹⁰⁸⁷

Organizovaní legionáři si mohli pořádat sjezdy, manifestační pochody, měli své členy v Národním shromáždění, ale faktickou politickou moc již neměla Obec žádnou. Hlavní ideolog Lev Sychrava shledával podobnost Košického programu a Národní fronty s *Legionářským socialismem* z roku 1923, a proto ČOL podporovala linii Národní fronty a politický systém se čtyřmi stranami. Podobnost spočívala v omezeném počtu politických stran, ve znárodnění dolů, lesů a strategických podniků, ve vztahu k církvím a ve vztahu k sociálnímu zabezpečení.¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸⁴ Srovnej dobový tisk – *Hlas revoluce a Národní osvobození*.

¹⁰⁸⁵ ANM, fond David, karton 2, inv. č. 145.

¹⁰⁸⁶ Tamtéž.

¹⁰⁸⁷ Tamtéž, inv. č. 146.

¹⁰⁸⁸ Srovnej - *Legionáři v nové republice*, Praha, 1945.
Sychrava, Lev, *Legionářský socialismus*, Praha, 1923.

Přední muži Obce byli pouze ze stran Národní Fronty (NF) a většina věřila v existenci demokratického socialismu, kterému bude dána možnost svobodného a svrchovaného vývoje. Byly obnoveny noviny Národní osvobození a vše vypadalo nadějně. Ale jejich zakladatel dr. Lev Sychrava v nich již nezastával tak výlučnou pozici jako před válkou. Byl již těžce nemocný z pobytu v koncentračním táboře a přispíval svými články jen občas. Nezabránil (možná, že ani nechtěl) jistému prokomunistickému vyznění, za které byl kritizován dlouholetými odběrateli a čtenáři.¹⁰⁸⁹ On sám psal stále stejně jako před válkou, ale jeho mladší kolegové psali tak, jak chtěli a je si to vyžadovala „doba“, protože Sychrava články nezakazoval ani jinak neomezoval. Sychravův postoj plynul z neskutečně silného strachu z občanské války a násilí vůbec.

Někdy ani Sychrava neodolal dobové náladě a občas zplodil takový článek, který třeba nacházel vzájemný vztah mezi 28. říjnem 1918 a 7. listopadem 1917 nebo mezi učením T. G. Masaryka a V. I. Lenina.¹⁰⁹⁰ Jestliže Sychrava za první republiky psal proti komunistům velmi ostré články, pak v letech 1945 - 47 se snažil vyvolat zdání, že se v republice děje to, o co on a ČsOL usilovali celou dobu předválečnou.¹⁰⁹¹

Vše bylo jinak, v ČOL přibýlo mnoho buď zjevných nebo skrytých komunistů. Samozřejmě, že se dostávali ke klíčovým postům snadněji než ostatní. KSČ velice účelně rozmístila své lidi do všech orgánů ČsOL (Jan Vodička). Byli v předsednictvu, v Národním osvobození atd. (např. Fierlinger, Ludvík Svoboda). Byli odstraněni legionáři s nesocialistickou minulostí a byli umlčeni ti, kteří projevovali nedůvěru k SSSR. Na třetím sjezdu ČOL z prosince 1946 a hlavně na IV. manifestačním sjezdu v červenci 1947 se již hovořilo pouze o budování a o plnění dvouletky. Řečníci by se dali rozdělit na dvě poloviny. Jedna polovina řečníků projevovala nesmírnou vděčnost Sovětskému svazu a důvěru premiérovi Gotwaldovi. Druhá polovina projevovala vděčnost všem spojencům a důvěru prezidentu Benešovi.¹⁰⁹² Po sjezdu se konal manifestační průvod Prahou a setkání s prezidentem Benešem.

Při četbě listu ČsOL „Hlas revoluce“ začátkem roku 1948 není znát mezi řádky žádná obava z konce demokracie. Dokonce si začátkem ledna její předseda Josef David pochvaluje, že demokratizační proces v republice je už téměř završen.¹⁰⁹³ List za šéfredaktorství Lva Sychravy dbá na to, aby tradiční legionářské hodnoty a výročí byly

---

¹⁰⁸⁹ VHA, fond Lev Sychrava, karton č.5.

¹⁰⁹⁰ Nár. Osvobození, 6.11.1947, str.1.

¹⁰⁹¹ Tamtéž.

¹⁰⁹² IV.manifestační sjezd ČOL, Praha, 1948.

¹⁰⁹³ Hlas revoluce, č.2, 8.1.1948, Demokracie stále větší a dokonalejší, str.3.

dodržovány. Je odmítán útok stranického tisku vůči „Národnímu osvobození“ a zaměření článků je velmi podobné tomu předválečnému. Dokonce ještě v polovině února se zástupci českých žup ČsOL na zemské konferenci usnesli, že Lev Sychrava je zárukou pevné legionářské ideové linie v Národním osvobození, a proto se mu vyjadřuje plná důvěra ve funkci šéfredaktora.¹⁰⁹⁴ Jen pro zajímavost, za dva týdny bude z čela NO i Hlasu odstraněn.

Dvacátého února Hlas na titulní straně žádá včasné odhlasování nové ústavy, slušnou a věcnou předvolební kampaň a řádné demokratické volby. Na politické strany je apelováno, aby stranické zájmy nepřevyšovaly nad zájmy národa a státu. Dále je možno číst nadpisy jako např.: „Legionářské hnutí - nejspolehlivější opora demokracie a republiky“, „Dobudovat republiku Masarykovu a Benešovu“, „Vždy demokratickou cestou“ atd.

O týden později, již po jmenování nové komunistické vlády se ČsOL zmohla jen na zoufalý apel, který v duchu mnichovského kapitulanství vyzývá ke klidu a hlavně: *...napište prezidentovi dr. Edvardu Benešovi, jak jste mu vděční za jeho práci, jak ho milujete a jak věříte, že nás dále povede k šťastné budoucnosti.*¹⁰⁹⁵

Vítěznému Únoru nestáli v cestě žádní legionáři, ti nejsilnější a nejodvážnější už buď nežili nebo byli unavení a zlomení vývojem posledních třiceti let. První březnové číslo „Hlasu revoluce“ nabídlo na své titulní straně zajímavou sestavu fotografií v pořadí: Edvard Beneš, T.G. Masaryk a Klement Gottwald. Další číslo šlo ještě dál palcovým titulkem „TGM - Rudá armáda - Bachmač - Sokolovo“.¹⁰⁹⁶

Signifikantní pro přelom února a března byla slavnost bitvy u Bachmače konané v Olomouci, kde tradice oslav byla vzhledem k účasti Hanáckého pluku na bitvě vždy výrazná. Nervozita z politických změn a strach z čistek vnesl do organizace oslav zmatek, měnili se lidé v různých funkcích, mnoho legionářů se neorientovalo a tak se z oslav omluvili pro zdravotní důvody nebo profesionální zaneprázdněnost. Nikdo totiž netušil, zda je oslava bachmačské bitvy pro komunisty politicky vhodná. Naštěstí komunistům se oslava bitvy u Bachmače hodila do nového výkladu dějin a navíc oslavu spojili s 5. výročím bitvy u Sokolova a s 30. výročím založení sovětské armády.¹⁰⁹⁷

Většině legionářů rychlý převlek kabátů nečinil potíže, zvláště když jejich vůdce a prezident se tvářil, že je vše v pořádku. Národní osvobození hned 3. 3. 1948 vyjádřilo

¹⁰⁹⁴ Hlas revoluce, 13.2.1948, str.2.

¹⁰⁹⁵ Hlas revoluce, č.9, 27.2.1948, str.1.

¹⁰⁹⁶ Hlas revoluce, č.11, 12.3.1948, str.1.

¹⁰⁹⁷ Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, str.78.

podporu „nové vláde“. Ti, kteří se nepřipojili k „vůli lidu“, byli propuštěni z funkcí (Lev Sychrava z funkce šéfredaktora Národního osvobození i z čela Ústřední akčního výboru) a vyloučeni z ČsOL. Národní sjednocení se nejdříve v podtitulu přejmenovalo na „Deník ústředního akčního výboru ČsOL“ a od 24. dubna 1948 na „Deník přípravného výboru pro sjednocení I. a II. odboje“. Poslanec Jan Vodička čistku v legionářských časopisech vysvětlil takto:

*Jaké byly viny Národního osvobození? Stavělo se tak, jako by u nás nebylo práva a svobody, jako by NO muselo s ostatními za práva a svobodu teprve bojovat. V otázkách retribuce Obec a NO nezastávaly důsledného potrestání a v kritických dnech dokonce schvalovalo nápad vytvoření úřednické vlády.*¹⁰⁹⁸

Nové vedení legionářských novin se skutečně snažilo zalíbit novým mocipánům a již 12. března se můžeme dočíst větu vybízející k veřejnému lynči, která by byla ještě před týdnem nemyslitelná: *Ke třetímu výročí osvobození republiky nesmí být v Praze jediné německé, nebo tak zvané „smíšené rodiny“.*¹⁰⁹⁹ Rovněž organizování holdovacího průvodu na Hrad, kam členové Obce šli pozdravit prezidenta Gottwalda, zřejmě nebude patřit mezi světlé okamžiky legionářství.¹¹⁰⁰

Byly vyhlášovány soutěže na vzpomínky legionářů, kteří bojovali na straně bolševiků. Ministr Kopecký již v září 1948 odsuzoval vystoupení legií jako protisovětskou intervenci v zájmu západních imperialistických mocností.¹¹⁰¹ V roce 1951 vypukla kampaň proti „buržoazní osvobozenécké legendě“. Z československé armády mizely názvy, které připomínaly legionářskou tradici a tajemník ÚV KSČ G. Bareš přímo otevřeně řekl, že legionářskou tradici je třeba zničit.¹¹⁰²

Ještě v roce 1948 bezejmenné předsednictvo ČOL projevilo zájem zaniknout a splynout s KSČ, respektive se přejmenovat na „Svaz bojovníků za svobodu,“ později v roce 1951 na „Svaz protifašistických bojovníků“. Slučovací sjezd všech odbojových organizací se konal v Praze ve dnech 8. a 9. května. Poté vyšlo v novinách, že jménem *všech členů Československé obce legionářské, Sdružení národního odboje, Svazu politických vězňů a pozůstalých po politických vězních, Sdružení zahraničních vojáků, Sdružení českých partyzánů, Sdružení pražských barikádníků a celé české veřejnosti*¹¹⁰³ byla vytvořena organizace Svaz bojovníků za svobodu. Na titulní straně Národního

¹⁰⁹⁸ Hlas revoluce, č.12, 19. 3.1948, str.3.

¹⁰⁹⁹ Hlas revoluce, č.11, 12. 3.1948, Dostál, Jaroslav, Vyžeňte z Prahy Němce dokud je čas!, str.3.

¹¹⁰⁰ AHMP, fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, XXII/926, č.j. 24332.

¹¹⁰¹ Galandauer, Jan, Včera a dnes, in VaH 1998, č.5, s.61.

¹¹⁰² Tamtéž, s.62.

¹¹⁰³ Národní osvobození, 9.5.1948, č. 109, str.1.

osvobození to okomentoval Benešův chránělec a prvorepublikový prominent Prokop Maxa, z kterého se přes noc stal marxista:

*...Proto jsme se my legionáři slavnostně přihlásili ke Košickému programu Národní fronty, k dvouletce a k budovatelskému plánu vlády Klementa Gottwalda. Když se ukázalo, že domácí reakce, podporovaná reakcí zahraniční, chystá podlý útok proti tomuto vývojovému stupni, a když se ukázalo, že reakční vlivy a živly se vloudily také do našich řad, učinili jsme energické opatření: ustavili jsme akční výbory a provedli jsme očistu ve svých vlastních řadách. Tím byla upravena cesta k sjednocení...*¹¹⁰⁴

Prokop Maxa zde ukázal, že výhrady k jeho morálním kvalitám, které se ozývaly už od roku 1915, se stavěly na bytelných základech. Tehdy kritici Maxi byli označeni za nepřátele a odstranění z vedení zahraničního odboje v Rusku.¹¹⁰⁵ „Masarykovec“ Prokop Maxa pak po roce 1948 ukázal, co se v něm skutečně skrývá. Jestliže z Emanuela Moravce se stal symbol nacistické kolaborace, pak Maxa je přímo vzorem pro legionářského kolaboranta s komunistickou totalitou, protože Jan Vodička byl komunista už od návratu do vlasti a Ludvík Svoboda se za první republiky od politiky zcela distancoval.

Ustavující valná hromada pak zvolila do čela Československé obce legionářské Ladislava Kopřivu, komunistického funkcionáře a pozdějšího ministra národní bezpečnosti, který se „vyznamenal“ tím, že patřil k aktivním pronásledovatelům legionářů. Byl tedy ještě obávanější, než Jan Vodička, který ho v čele Svazu vystřídal.¹¹⁰⁶ Na ustavujícím sjezdu se sešla skutečná „elita“: Jan Vodička, Prokop Maxa, Ludvík Svoboda, Václav Nosek, Alexandr Čepička, Zdeněk Fierlinger a Jan Plojhar. Tento spolek si notoval v oslavných ódách na lidově demokratickou republiku a Klementa Gottwalda.¹¹⁰⁷

Schůze ve Smetanově síni Obecního domu byla poněkud překvapivě zahájena chorálem Kdož sú boží bojovníci, ale pak se ujal slova Prokop Maxa, aby vzpomenu, jak už od roku 1918 sympatizoval s pracujícím lidem, ale kvůli příliš silné reakci v tehdejším Československu se nepodařilo socialistický ráj nastolit již tehdy. Jinými slovy se stylizoval do role hrdiny, který rozvracel kapitalistický systém zevnitř. Překvapivě se nikomu v sále neudělalo nevolno, naopak projev poslance Maxi byl neustále přerušován souhlasným potleskem. Skutečným zlatým hřebem programu však byl závěrečný projev generálního

¹¹⁰⁴ Tamtéž.

¹¹⁰⁵ Srovnej - Zuman, František, Osvobozenská legenda, II. díl, Praha, 1922, vlastním nákladem.

¹¹⁰⁶ Sedlár, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, s.52.

Kdo a kdy byl skutečně předsedou ČsOL v roce 1948 je sporné, protože na úředních dokumentech i korespondenci se jako předseda podepisovali: Prokop Maxa a Jan Vodička, in ANM, fond Kruh starodružníků, k.1, inv. č. 50-51. datace dopisů duben-říjen 1948.

¹¹⁰⁷ NO, č. 110, 11.5.1948, str.1-2.

tajemníka Svazu Jana Vodičky, který se zavázal, že bojovníci za svobodu do 28. října odpracují 30 hodin.¹¹⁰⁸

Od ústředí postupné přeskupování proniklo i do poboček ČsOL. Většina se sloučila už v roce 1948, ale například ČsOL Butovice vydržela až do září 1951, kdy se přejmenovala na odbočku politických vězňů – „Barikádníci Walter“.¹¹⁰⁹ Úřední zánik Československé obce legionářské byl potvrzen výnosem ministerstva vnitra 3. října 1949.¹¹¹⁰ V té době už neexistovalo ani Národní osvobození, noviny Svazu se jmenovaly „Hlas revoluce“ a kvalita zcela odpovídala názvu.

Střepy legionářství aneb konec legionářů v Čechách (1948-1989)

Legionáři contra Státní bezpečnost

---

¹¹⁰⁸ NO, č. 110, 11.5.1948, str.1-2.

¹¹⁰⁹ AHMP, fond MHMP – NVP, odbor vnitř. věcí, spolkový katastr, XXII/1668, č.j. 22482.

¹¹¹⁰ Českoslovenští legionáři - České Budějovice, c.d., str.29.

Hus, Miroslav, Českoslovenští legionáři 1914-1920 z města Plzně a okolních vsí, Plzeň, 2001, str. 51.

Komunistické ministerstvo vnitra nevnímalo legionáře jako skupinu, kterou by bylo nutno považovat za ohrožení pro stabilitu režimu po únoru 1948. Tato skupina byla považována za přestárlou a státní policií byli sledováni pouze politicky aktivní muži s legionářskou minulostí. Většina sledování legionářů však probíhala pouze v roce 1948, protože ti se už v dalších letech buď nacházeli v emigraci, ve vězení, na hřbitově nebo byli zlomeni různými represemi natolik, že na jakýkoliv veřejný život rezignovali.

V roce 1948 byli sledováni legionáři u kterých se předpokládalo, že by mohli uprchnout do zahraničí. Jednalo se především o muže, kteří se dostali do válečné nebo poválečné čs. vlády. Tajné policii se nepodařilo uhlídat gen. Antonína Hasala, ačkoliv už 19. května 1948 dostaly orgány bezpečnosti varování, že Hasal se chystá opustit zemi v oblasti Tachov – Kynžvart.¹¹¹¹

Druhého července 1948 Antonín Hasal i s rodinou ve třech autech i vlakem opustili své domovy a zamířili k hranici, kterou se jim podařilo úspěšně překonat. Státní bezpečnost zaspala, protože se podařilo utéct početné skupině, kde se kromě Hasalových nacházeli: Josef Kraus, Luděk Kořínek, gen. Ferjenčík s chotí, prof. Toufar, žena poslance Hory s dítětem, Felix Pěšina, Vratislav Štaffel a Zdeněk Hruban.¹¹¹² Reakce represivních orgánů byla opožděná, ale o to razantnější. Dne 11. července byla provedena domovní prohlídka u Antonína Hasala a o šest dní později na něj i rodinu byly vydány zatykače.¹¹¹³

Pro příště tedy při sledování bývalých legionářských prominentů přistoupili „orgánové“ k razantnějšímu stylu. Dne 12. srpna 1948 nahlásili „orgánové“ sledující Jožku Davida, že objekt sledování se pokusil o útěk. Agenti Karel Sirotek a Karel Tichý uvedli, že *jest zcela zřejmo, že Josef David činil přípravy k útěku a že pouze proto od svého úmyslu upustil, když poznal, že je sledován. Přitom se dopustil urážky zdejších orgánů, pokud snad dokonce není možno kvalifikovati jako počínání jak vztažení ruky na osobu vrchnostenskou.*¹¹¹⁴

Co se vlastně stalo? Orgánové ve dvou služebních vozech „nenápadně“ čekali před Davidovým bytem a připadalo jim podivné, že Davidův syn nabral plnou nádrž benzínu do vozu, že snesl do vozu tři kufry a že si do auta nasedají David, David junior

---

¹¹¹¹ Archiv ministerstva vnitra (dále AMV), svazek V-5516, Kraus Josef a spol., Vyšetřovací spis státního soudu Praha, tajné. Odtajněno 1.4.1999, str.28.

¹¹¹² Tamtéž, str.18-19.

Rovněž – AMV, svazek 305-41-5.

¹¹¹³ V souvislosti s tímto útekem bylo zatčeno 34 osob, přičemž jeden z obžalovaných se jmenoval Karel Marx, což svědčí o razantnosti zásahu. Tamtéž, str. 31-35.

¹¹¹⁴ AMV, svazek 310-84-31, sledování, tajné, č.j. 559/1948.

s novomanželkou (svatba se konala 10. srpna 1948) a redaktor Trégr z deníku „Práce“. Poté David se svým vozem Škoda Tudor vyrazil značnou rychlostí a několik minut kličkoval po Praze, aby (jak se domnívali orgánové) oba sledující vozy setřásl. Poté vyrazil směrem na Hronov. V Hronově navštívil Jiráskův dům, prošel se po náměstí a poté se rozloučil s dr. Trégrem. Následně odjeli směrem na Náchod a odbočili směrem na Horní Rokytnici. Tehdy „orgánové“ usoudili, že jsou již příliš blízko hranic a David se zcela nepochybně chystá uprchnout - asi na německé území okupované Rudou armádou. Proto Davidovo auto předjeli a zastavili před ním, David rovněž zastavil, zhasl světla a zacouval na louku ke své chatě, což ovšem „orgánové“ nevěděli. Proto tento manévr vyhodnotili jako pokus o únik, vyskákali z aut, přískoky se kryli za stromy a s napřaženými pistolemi křičeli na Davida a novomanžele, aby rozsvítili světla. Ten je přes hluk motoru neslyšel a tak je rozsvítil až na výzvu „jménem zákona“, která zazněla do nastalého ticha. David vystoupil z auta a začal na muže s napřaženými pistolemi křičet: *„Co to má znamenat, co chcete? To jste Češi? To jste lidi? To sledujete mě, který udělal tolik pro náš stát? Moje žena zahynula v koncentráku. Já si budu stěžovat! Já už jsem si jednou stěžoval Václavovi a generálovi Jandovi. Ten se mi omlouval a říkal, že to děláte blbě a že jste volové! Co vy máte za sebou? Vy nejste žádní Češi! Já jsem reprezentoval naši vlast celou válku v Rusku, můj syn byl perzekuován! Vy nejste žádní socialisté, nic nemáte za sebou. Nejste nic! Já jsem byl socialistou už tehdy, kdy jiní byli fašouni a dnes mě honí.“*¹¹¹⁵

Přitom David chytal jednotlivé policisty za klopy a třásl jimi. Jelikož bylo krátce před půlnocí, z ostatních chat začali vycházet lidé a agenti se snažili situaci uklidnit. David opakovaně vyhrožoval Gottwaldem a již rezignovaně volal, že nemůže za to, že jim Zenkl utekl, že on nikam utíkat nechce. Druhý den si skutečně David stěžoval a byl ujištěn, že agenti ho sledují pro jeho bezpečnost a že jsou nezkušení. Nicméně celá věc nekončila, u výsledku byla jak služebná Davidova, tak řidič. Nakonec se však nepodařilo nalézt ani jediný důkaz a věc byla uložena k ledu.¹¹¹⁶

Po bezpečnějším zajištění státních hranic již legionáři nebyli tak intenzivně hlídání, jen občas se objevilo nějaké legionářské jméno k udavačskému oznámení týkajících se jiných osob. Změna nastala koncem roku 1955, kdy se z londýnského exilu vrátil domů zakladatel Československé obce legionářské a Masarykův nejbližší spolupracovník z dob prvního odboje – Lev Sychrava. Agenti Stb se snažili tohoto návratu co možná nejefektivněji využít a svazek obsahující 127 hlášení o Sychravovi je nadepsán

---

¹¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹¹⁶ Tamtéž.

charakteristicky „Legionář“.¹¹¹⁷ Sychrava byl jediný politicky významnější člověk, který se vrátil do komunistického Československa na základě amnestie pro emigranty a tak se o něj první dny starala státní organizace, které předsedal bývalý Sychravův spoluvězeň z Buchenwaldu dr. Klinger. Sychrava byl ubytován na státní náklady v hotelu Palace, protože v jeho vile na Ořechovce bydlely čtyři rodiny a hned na něj byl nasazen agent poručík Musil, který pod falešnou identitou snadno získal Sychravovu důvěru. Musil se snažil ze Sychravy získat co nejvíce informací o čs. exilu a jeho politické práci. Sychrava popisoval poměry v exilu velmi temnými barvami a označil naději exulantů na úspěch jako velmi mizivou až nulovou. Přitom stále opakoval, že pouze SSSR může být zárukou čs. bezpečnosti.¹¹¹⁸

Součástí taktiky Stb bylo izolovat Sychravu od bývalých legionářů a prvorepublikových prominentů. Proto například agent poručík Helan pod jménem „Váš přítel“ napsal Haně Benešové, kterou varuje před Sychravou, který prý v Londýně úzce spolupracoval s komunisty.¹¹¹⁹ Tato akce se setkala s úspěchem, protože bývalí Sychravovi kolegové se ho distancovali a dávali mu najevo odpor vůči jeho osobě. Například hned v lednu 1956 se Sychrava náhodně setkal v tramvaji s Josefem Davidem se kterým před 35 lety zakládali ČsOL. David dělal, že ho nevidí, ale Sychrava si to k němu zamířil s napřaženou pravicí a zářivým úsměvem. Na otázku: jak se má, David odsekl: „ *Mám se špatně a ty se taky budeš mít špatně, asi divně skončíš.*“¹¹²⁰

Sychrava však nebyl komunistický agent¹¹²¹, ministr vnitra Barák, Klinger i poručík Musil se ho snažili přimět k veřejnému projevu proti protikomunistickému exilu, ale ten to jednoznačně odmítl s tím, že se vrátil jen na základě slibu velvyslance Hájka, že nebude nucen k politickým projevům.¹¹²²

V této souvislosti je třeba osvětlit, že Sychrava byl do značné míry podivín a nelze ho posuzovat jako běžného tuctového člověka. Do emigrace odjel způsobem, který šokoval i Klementa Gottwalda. Jako předseda československé sekce Ligy pro ochranu lidských

---

¹¹¹⁷ AMV, svazek 305-454-7, Legionář č. 2898.

¹¹¹⁸ Tamtéž, str.10-12.

¹¹¹⁹ Tamtéž, str.14.

¹¹²⁰ Tamtéž, str.61. David v té době již zřejmě změnil názor z roku 1947, kdy při příležitosti 30. výročí VŘSR parafrázoval slova Josefa Holečka: „*Český národ nebude svobodný, dokud se na Staroměstském náměstí nebude procházet ruský voják.*“ in ANM, fond David, k. 2, inv. č. 190.

¹¹²¹ Sychrava, velmi vzdělaný, ale rozkolísaný člověk, který nepatřil mezi vyložené reakcionáře, ale narážel na své hradní zatížení, pro které nenašel dost síly pro spolupráci s KSČ. Octl se únorem zcela vedle, spadl tak podivně mezi. Agent ví, že byl zájem, aby spolupracoval, že mu bylo rezervováno místo v ÚAV NF, že Národní osvobození bylo přejímáno dost šetrně, ale on se stáhl z veřejného života a že půjde do penze..., in AMV, svazek Legionář, hodnocení Sychravy nadporučíkem Drahonínským, str.25.

¹¹²² Tamtéž, str.18.

práv a člen komise Společnosti národů si to jednoho jarního dne roku 1948 zamířil vlakem na státní hranice, aniž by měl zvláštní povolení nutné k opuštění republiky. Překvapeným celníkům na hranici předložil svůj pas a tvářil se velmi překvapeně, když ho nechtěli pustit dál. Sychrava byl nejdříve vyslýchán a poté odvezen ke Klementu Gottwaldovi, který ho uvítal větou: „Člověče, vy jste se snad zbláznil!“¹¹²³ Následně oba muži spolu dvě hodiny hovořili a na Sychravu udělal Gottwald dojem, protože mu připadal bystřejší, než jak se mu doposud jevil. Sychrava svým domnělým novým přátelům (agentům Stb) opakovaně vysvětloval, že za umožnění vycestování na západ od něj Gottwald nic nepožadoval. Ani osočování Sychravy v exilu, že je „Noskův“ člověk, nebylo spravedlivé, protože ministra vnitra Noska potkal před svým odjezdem do exilu jen jednou a to ještě náhodně, když si byl v parlamentu za Klementisem vyřídit vložku doložky do jeho platného pasu. Při projednávání této problematiky v kuloárech šel Nosek náhodou okolo a Klementis na něj zavolał: „To je tvoje záležitost. Do mé kompetence to nespadá“.¹¹²⁴

Nosek si nechal věc vysvětlit a pak potvrdil, že mu jako místopředsedovi komise OSN bude vydán diplomatický pas. Poté Sychrava odjel přímo do Londýna, kde pochopitelně narazil na neproniknutelnou stěnu nedůvěry. Sychrava se tím nijak netrápil a usilovně pracoval na studii o okolnostech mnichovské dohody roku 1938. Každý rok si chodil na čs. komunistické velvyslanectví prodlužovat platnost svého pasu a po zjištění, že jeho život se chýlí ke konci, odjel do vlasti pod slibem, že mu bude umožněno pracovat na své historické knize o Mnichovu.¹¹²⁵

Že se jednalo o naivního podivína ze starých časů dosvědčuje událost hned po jeho návratu do vlasti. Tehdy se vypravil na tiskový odbor ministerstva zahraničí a velmi se podivil, že si tam nelze přečíst noviny *Manchester Guardian*. Pak se chtěl sejít s prezidentem Antonínem Zápotockým a chtěl si s ním promluvit o čs. exilu. Zápotocký však na jeho žádost nereagoval.¹¹²⁶ Po měsíci skončil jeho pobyt v hotelu Palace a přestěhoval se do nuzného bytu na Pankráci, přičemž k přestěhování došlo tak rychle, že agenti Stb ani nestihli do jeho bytu zamontovat odposlouchávací techniku.¹¹²⁷ Proto byli povoláni agenti „Redaktor“, „Josef“, „Bohouš“, „Kolář“, „Mário“ a „Zlínský“, kteří měli za úkol vylákat Sychravu na delší čas z bytu, aby odposlech mohl být dodatečně

---

¹¹²³ Tamtéž, Hlášení agenta s krycím jménem „Redaktor“, str.38

¹¹²⁴ Tamtéž.

¹¹²⁵ VÚA, fond Lev Sychrava, kartony 12-18, neevidované.

¹¹²⁶ AMV, svazek Legionář č. 2898, str.38.

¹¹²⁷ Tamtéž, str.54.

namontován. Stb věděla o každém jeho kroku, o každé návštěvě¹¹²⁸ a dokonce díky husté síti donašečů znali dopodrobna Sychravovy názory a politickou orientaci. Ty byly neustále stejné: čs. protikomunistický exil není o nic lepší než komunisté v ČSR, exil postrádá vůdce a jednotící ideu, mezinárodní situace nenahrává změně, sázka na násilný převrat je zrádná, čs. komunismus spěje k demokratizaci.

Krátce po návratu u Sychravy nastal rychlý fyzický konec. Zemřel na rakovinu plic za dva roky, přesto ještě dva dny před jeho smrtí Stb zjišťovala, zda se nehodlá znovu vrátit do Anglie za svým synem. Když poslední půl roku umíral v nemocnici, většina jeho dřívějších přátel mu odpustila, že se vrátil a přišla ho navštívit nebo alespoň poslali psaní. Ať už se jednalo o Jaroslava Werstadta, Hanu Benešovou, Otakara Husáka, manželku po Gregoru-Tajovském, Josefa Svatoše, spisovatele Koptu, Václava Chába, gen. Kápara, legionáře Černohorského, spisovatele Karla Nového a další.¹¹²⁹

Legionáři v komunistické totalitě

Po únoru 1948 byli vylučováni z ČsOL všichni, kteří nechtěli přijmout komunistický mocenský monopol v zemi nebo se k němu netvářili úplně nadšeně. Způsob vyhazovu byl ze začátku velmi uhlazený, většinou se uváděly důvody reorganizace, teprve později jako důvod stačilo nepřipojení se na stranu lidu a podobné nesmysly. Legionáři a nejen oni byli vyhazováni odevšad, i z armády. Vypadalo to asi nějak takto:

...dostal jsem rozkaz z Prahy, že se mám okamžitě hlásit u náčelníka generálního štábu generála Bočka. Seděl jsem v kanceláři, kde jsem tak často před válkou hovořival s generálem Krejčím. Jak dávno se to zdálo! Boček nervózně mžoural, těkal očima z jedné zdi na druhou. V exilu v Anglii býval mým přítelem. Ale to bylo za války. V té době neprojevoval žádný sklon ke komunismu. Teprve události z něho udělaly nadšeného straníka. Zdálo se mi, že i on v té chvíli myslí na minulost. Velmi formálně řekl: „ Za účelem vyšších zájmů státu vás propouštíme z činné služby. Můžete požádat o normální dovolenou nebo o dovolenou z důvodu nemoci - ale když o ni nepožádáte, budete poslán na dovolenou stejně.“

¹¹²⁸ Například 20.6.1956 se Sychrava u Mánesu náhodně setkal s Janem Werichem, který ho pozval do jeho divadla, in AMV, svazek Legionář č.2898, str. 74.

¹¹²⁹ Tamtéž, Hlášení, agent „Josef“, str.119.

*Jak jsem vycházel z Bočkovy kanceláře, potkal jsem dva kolegy generály, Karla Janouška, velitele letectva a velitele vysoké školy válečné Aloise Lišku, kteří byli na cestě do téže kanceláře. Byli stejně jako já propuštěni bez všech ceremonií. Dvacet pět generálů zastávajících vysoké funkce bylo odstraněno v prvních dnech komunistického převratu.*¹¹³⁰

Byl zatčen a popraven ruský legionář generál Heliodor Píka, toho času zástupce náčelníka generálního štábu. Do vězení, většinou na doživotí, byli vsazeni legionáři generálové - Karel Janoušek, Karel Klapálek, náčelník generálního štábu Bohumil Boček, Karel Kutlvašr¹¹³¹, Otakar Husák, Jaroslav Fajfr a mnozí další. Generál Boček ve vězení zemřel přirozenou smrtí, ruský a francouzský legionář plukovník gen. štábu Karel Lukas byl 19. května 1949 ve vazbě ubit k smrti.¹¹³²

Proces a poprava generála Píky se spolu s popravou Milady Horákové stala jedním z hlavních symbolů komunistické tyranie. V obou případech byla a je totiž nevina obou jasná každému, kdo se o případ třeba jen letmo zajímal. O tom svědčí i soudní rehabilitace, které se pozůstalí dočkali v prosinci 1968.¹¹³³

Heliodor Píka patřil k nejmladším legionářům, narodil se 3. července 1897 na Opavsku. Stejně jako Karel Klapálek pocházel z chudých poměrů a jeho otec velmi brzo zemřel. Studium gymnázia přerušila válka, jelikož se z budovy školy staly kasárny. V patnáctém roce byl odveden a o rok později nasazen na ruské frontě. V červenci 1916 padl do zajetí a následoval vstup do čsl. legií. Stihl ještě bitvu u Zborova, ale poté už odjel transportem kapitána Otakara Husáka do Francie.¹¹³⁴

V červenci 1918 čs. pluky dokončily výcvik a byly poslány na frontu. Tam poručík Píka projevil jako velitel zdravotnické čety obětavost a rozhodnost, za což byl vyznamenán. Po návratu do vlasti byl Píkův pluk nasazen do bojů o Těšínsko a poté následovaly boje na Slovensku, kde Heliodor Píka působil jako styčný důstojník u štábu francouzského plukovníka Gillaina. To pomohlo Píkovi k tomu, že poté následovalo studium důstojnického kurzu v Milovicích a poté zkrácené studium na vojenské škole v St. Cyru ve Francii, kde ve školních lavicích usedal s Ladislavem Preiningerem.

Následovala služba v čs. armádě a postupné povyšování. V roce 1925 byl přijat na Vysokou školu válečnou v Paříži, kterou s vynikajícím prospěchem absolvoval¹¹³⁵.

¹¹³⁰ Moravec, František, Špión, jemuž nevěřili, Praha, 1990, str.361.

¹¹³¹ Podrobněji – Slanina, Josef – Vališ, Zdeněk, Generál Karel Kutlvašr, Praha, 1993, str. 75 – 114.

¹¹³² Pichlík, Karel – Klípa, Bohumír – Zabloudilová, Jitka, Českoslovenští legionáři (1914-1920), Praha, 1996, str.264.

¹¹³³ Richter, Karel - Benčík, Antonín, Kdo byl generál Píka, Brno, 1997, str.124.

¹¹³⁴ Richter, Karel - Benčík, Antonín, Kdo byl generál Píka, Brno, 1997, str.18.

¹¹³⁵ Richter, Karel - Benčík, Antonín, Kdo byl generál Píka, Brno, 1997, str.32.

Nemohlo následovat nic jiného, než oslnivá vojensko - politicko - diplomatická kariéra. Ministerstvo národní obrany, místo vojenského atašé v Rumunsku s kompetencí i pro Turecko.

Rumunsko sice už dnes nemá takový zvuk, ale tehdy se jednalo o jednoho z hlavních spojenců Československa, hlavně ve smyslu maďarské hrozby. Tuto funkci svědomitě zastával v letech 1932 až 1937. Poté byl už jako plukovník ustanoven přednostou skupiny C prvního oddělení Generálního sekretariátu, jejímž úkolem bylo řešit otázky válečného průmyslu malodohodových států se zřetelem k válečným potřebám. Po odtržení pohraničí na podzim 1938 funkce Generálního sekretariátu ztratila smysl a tak se Píka věnoval inventuře zbraní a válečného materiálu.¹¹³⁶

V rámci jednání o odprodeji přebytečné materiálu do Rumunska opustil vlast a usídlil se v Rumunsku, které velmi dobře znal. Stal se tak vedoucím odboje na Balkáně a navázal kontakty s britskou tajnou službou. Vzhledem k postupu německé armády Evropou se v dubnu 1941 ocitl plukovník Píka jako vyslanec čs. exilové vlády v Moskvě. Vzhledem ke svým kontaktům a svému postavení předního muže čs. odboje byl přijat velmi přátelsky, ale později ani legionářská minulost nezabránila sporům a neshodám mezi prosovětským Fierlingerem a protikomunistickým Píkou.¹¹³⁷ Píka poté prodělal všechny vzestupy a pády geneze čs. vojska v Sovětském svazu. Velmi úzce spolupracoval s legionáři Fierlingerem, Svobodou a dalšími, ale stále udržoval kontakty s Londýnem a odmítal se nechat zpracovat pro příklon na sovětskou a komunistickou stranu.¹¹³⁸

Tento postoj mu pomáhal u Edvarda Beneše a Sergeje Ingra, ale škodil u komunistů, kteří však bohužel získávali v čs. exilu navrch. Po únorovém převratu bylo jen otázkou času, kdy bude generál Píka zatčen, věděl toho příliš mnoho a nebyl ochoten spolupracovat s komunisty. Ve vykonstruovaném soudním procesu byl generál Heliodor Píka 28. ledna 1949 odsouzen za špionáž a vlastizradu k trestu smrti oběšením. Rozsudek byl vykonán 21. června 1949. Dne 13. prosince 1968 vynesl předseda Vyššího vojenského soudu jménem republiky následující verdikt: *...Obžalovaný generál Heliodor Píka...zemřelý, zprošťuje se podle paragrafu 226 písmene a) trestního řádu v plném rozsahu obžaloby bývalého*

---

¹¹³⁶ Tamtéž, s.35.

¹¹³⁷ SÚA, fond I Hubert Ripka, sign. I – 161/4, Výtka o nedostatečné spolupráci mezi Fierlingerem a Píkou, Opis zprávy „Teheránský incident“ z roku 1942, Hlášení Píky z r. 1943 o poměrech u čsl. zastupitelských úřadů v SSSR.

¹¹³⁸ Archiv Ministerstva vnitra, spis 302-36-1, Zprávy gen. Píky ze SSSR.

Srov. - Koutek, Jaroslav, Tichá fronta, Naše vojsko, Praha 1985, s. 112-116, 207-211.

státního prokurátora v Praze...protože nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro něž byl stíhán...¹¹³⁹

U těch šťastnějších se rovněž nedá hovořit o snadném životě. Mezi oblíbené šikany režimu patřilo vystěhování z Prahy nebo z jiného velkého města, policejní kontroly, drastické snižování důchodů. Komunisté nemohli zavřít všechny legionáře a tak se je snažili vymazat alespoň z paměti národa. A když už se přece jen něco napsalo, pak se jednalo o nehorázné lži.¹¹⁴⁰

Znovu se přejmenovávaly ulice, náměstí, bouraly se pomníky, likvidovaly se knihy, obrazy atd. Vyskytly se i takové snaživé obce, kde se odstraňovaly pomníčky padlých legionářů nebo se alespoň odstraňovaly jména legionářů na pomníku obětem první světové války. Existují však vzácné výjimky - například na třeboňském náměstí na průčelí radnice od roku 1933 visí pamětní deska se jmény deseti padlých třeboňských legionářů až dodnes, navzdory německé okupaci a komunistické vládě.¹¹⁴¹

V roce 1953 se pokusili legionáři z Kruhu francouzských legionářů polooficiálně, ale spíše nelegálně obnovit činnost spolku. Otakar Husák, Josef Nesnídal a Antonín Mikuláš Číla se rozhodli shromáždit osobní spisy všech žijících francouzských legionářů, kterých tehdy ještě žilo 230.¹¹⁴²

Jejich životopisy si byli většinou dosti podobné:

Bedřich Bienenfeld

...V červnu 1946 zařazen k SNB a po únorových událostech vyakčněn bez nároku na výslužné. V lednu 1949 zatčen a po 6 měsících propuštěn.

František Drda

...za okupace jsem byl 6. února 1940 jako účastník odbojové akce (skup. gen. int. Dr. Spěváčka) pražským gestapem zatčen a na podzim 1942 odsouzen k 8 letům káznice ve Straubingu v Bavorsku. 1943 jsem byl z této káznice převezen do Buchenwaldu a za měsíc nato do pracovního tábora Dora-Nordhausen a Ellrich na práce ve zbrojním podniku (výroba V-2).

¹¹³⁹ Váhala, Rastislav, Smrt generála, Praha, 1992, str. 183.

¹¹⁴⁰ Srovnej – Vodička, Jan, Ofensiva v zájmu imperialistů. K 40. výročí bitvy u Zborova, Hlas revoluce, 1.7.1957. Pospíšil, J., Červencová ofensiva a bitva u Zborova. Ze vzpomínek českého rudoarmějce, Rovnost, 18.10.1957.

¹¹⁴¹ Srov. - Kovář, Daniel a kol., Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice, 2000.

Jiša, Zdeněk – Krzák, Rudolf, Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu Písek 1914-1920, Písek, 1999.

Hojda, Zdeněk – Pokorný, Jiří, Pomníky a zapomínky, Paseka, Praha 1996.

¹¹⁴² AHMP, fond Kruh franc. legionářů při ČsOL, k.1, Seznam členů.

Odtud jsem byl počátkem dubna 1945 při nástupu Američanů evakuován do koncentračního tábora Oranienburg-Sachsenhausen a brzo na to do Schwerinu, kde jsem byl anglo-americkou armádou 2.5. osvobozen.

Do osvobozené vlasti jsem se vrátil v červnu 1945 a nastoupil jsem na své dřívější místo v Explosii, pozdější Synthesii n.p. Praha-Semtín, kde jsem pracoval až do svého odchodu do výslužby v roce 1951.¹¹⁴³

Jan Lukavský srbský a francouzský legionář

...Při změně politické konstelace v květnu 1946 byl jsem nucen toto místo vedoucího bytového úřadu přepustiti příslušníku nejsilnější politické strany...¹¹⁴⁴

Někteří legionáři se však zdárně přizpůsobili novým poměrům a neopomněli se pochlubit svým bývalým spolubojovníkům:

Luděk Fuchs- pojišťovák a úředník ČEDOKU a TUZEXU

...Plně jsem se zapojil do budovatelského úsilí čs. lidu na cestě k socialismu, což osvědčuji takto: 1) od počátku pětiletých plánů účastnil jsem se s největším úspěchem o jeho zdar

2) ze 2 socialistických soutěží Státní pojišťovny vyšel jsem vždy jako nejúspěšnější specialista a získal jsem putovní vlajku ROH a pochvalný dekret od KSČ, okr. Praha 2 záv. org...¹¹⁴⁵

Činnost Kruhu se omezovala pouze na zajišťování důstojných pohřbů, které organizoval Josef Nesnídal. O čemž svědčí jeho dopis z března 1954:

Bratři!

Až dosud jsme brali účast na každém pohřbu našeho zemřelého bratra fr. legionáře. Z počátku jsem hradil výlohy sám, pak Vy sami z vlastního svého popudu zasílali jste dobrovolný příspěvek k úhradě mých dosavadních vydání.

Děkuji Vám za tuto ochotu opravdu bratrskou!

Avšak k zaslanému udání musely naše bezpečnostní úřady zabývat se vyšetřováním této naší činnosti a činily tak ohleduplně a já musel na konec vzít na vědomí:

„ Nejsme uznanou samostatnou organizací, která by byla oprávněna přijímati a shromažďovati peníze, rozesílat oběžníky, svolávat členstvo k jakémukoliv shromažďování, činit veřejné projevy (řeči nad hrobem) atd. “

1143

Tamtéž.

1144

AHMP, fond Kruh fr. legionářů při ČsOL, Osobní spisy.

1145

AHMP, fond Kruh fr. legionářů při ČsOL, Osobní spisy.

Zbytek u mne se nacházejících peněz jsem proto zaslal Národní škole v Přívozcí na Šumavě a uvědomil o tom úřady. Vezměte proto na vědomí, že od dnešního dne nebudu Vás o ničem vyrozumívat ani písemně, ani ústně, ani jiným možným způsobem, čímž vystříháme se zbytečným nepříjemnostem.

S naším bratrským pozdravem:

Věrní sobě, věrní vlasti, věrní Republice

Váš Jos. B. Nesnídal¹¹⁴⁶

Padesátá léta nebyla šťastným obdobím pro legionáře, kteří jako prvorepubliková elita, posléze pronásledovaní účastníci protinacistického odboje, si museli zvykat na roli bezvýznamných a zbytečných lidí, kteří svému státu nestojí ani za důstojné pohřbení. Perzekuce legionářů však nebyla úplná. Například 21. května 1957 se ve vinohradské hospodě U Vávrů konala schůzka asi 40 legionářů (většinou z 9. a 11. pluku ruských legií), z nichž jeden byl informátorem Stb a vydal o průběhu schůze svědectví. Původně se mělo hovořit o Zborovu, ale nakonec se tématem shromáždění stal František Palacký. Opět došlo jako za starých dobrých časů ke střetu mezi „Nezávislými“, které zde reprezentoval František Turek a zbytkem. Přednášku o Zborovu měl přednést Otakar Husák, ale několik snaživých legionářů namítlo, že Husák byl nedávno v Rudém právu označen jako asociál. To vyprovokovalo fr. legionáře Nesnídala k reakci, kdy se vehementně Husáka zastával a označil ho za jednoho z největších českých vlastenců, co zná a připomněl přítomným kolika legionářům v tísní finančně pomohl a kolik peněz poukázal na různé legionářské fondy. Na závěr schůzky se hovořilo o bytovém zákoně a legionáři se svěřovali o své bytové situaci. Při loučení legionář Černohorský vyzval přítomné, aby nezapomněli položit kytici na úmrtní lože Františka Palackého i k jeho pomníku.¹¹⁴⁷

Další legionářskou organizací, která dále pololegálně existovala byl Kruh starodružiníků. Jejich svátky se však od ostatních legionářů lišily, protože pro ně více než 28. říjen znamenalo výročí o měsíc dříve, tedy ve výroční den svěcení praporu České družiny v Kyjevě. V tento den se starodružiníci scházeli nebo se alespoň snažili sejít každý rok, i když ne vždy se to z různých důvodů podařilo. Příkladem z padesátých let může být příprava slavnostního večera při příležitosti 40. výročí bitvy u Zborova, kterou starodružiníci plánovali na 31. května 1957 v kavárně SIA naproti právnické fakultě. Hlavní projev měl pronést Otakar Husák, ale při předložení projevu cenzorovi na MNV

¹¹⁴⁶

Tamtéž, Doklady účetní.

¹¹⁴⁷

Archiv ministerstva vnitra, svazek Legionář č. 2898, agenturní zpráva č. 24, str.109.

bylo tímto referentem Husákovi sděleno, že jeho projev neodpovídá historické skutečnosti a naznačil, že pořádání takového večera se nedoporučuje.¹¹⁴⁸

Co se nezdařilo v roce 1957, to se podařilo o deset let později. Starodružiníci se sešli v Lánech u hrobu T.G.M. a Ladislav Máčala zde pronesl báseň „Hrdinům od Zborova“. Navštívili i Vojenské muzeum na Hradčanech, kde byl vystaven originál praporu České družiny a kopie praporu z Bayonne. V šedesátých letech se alespoň nespravedlivě odsouzení legionářští velitelé dočkali částečné soudní rehabilitace. To znamená, že jejich rozsudek byl prohlášen za neplatný či nespravedlivý, ale ani zmínka o odškodnění, jak je to obvyklé v demokratických zemích.¹¹⁴⁹

Poslední záchvěv zašlé legionářské slávy se odehrál v létě 1968. S politickým oteplením se nesměle začínalo hovořit i o tom, že tu kdysi byli nějací legionáři. Dvacet let komunistického gumování mozků však udělalo své, takže ojedinělé příspěvky k legionářské tématice v dobovém tisku a v publikacích jsou překvapivě velmi nepřesné a tendenční.¹¹⁵⁰

Ovšem těch témat z historie, které komunistická propaganda překroutila bylo tak mnoho, že legionáři byli v pořadí společenské důležitosti až za tatíčkem Masarykem, jeho synem, vojáky ze západních front druhé světové války a hlavně za polidšťováním socialismu. Například 2. července 1967 v padesáté výročí Zborova si vzpomněl, kromě odbojářského „Hlasu revoluce“,¹¹⁵¹ jen Rudé právo¹¹⁵² a list socialistické strany „Svobodné slovo“, kde na straně tři vyšel krátký článek připomínající průběh bitvy. Článek končí větou: *U Zborova se zrodila nová čs. armáda a zaskvěla se tradice našeho odvážného boje za svobodu. Zborovská bitva zakládá však i novou tradici - tradici společného boje po boku ruského vojáka. Celé to pak končí citací Gottwalda: Ke jménu Zborov a Bachmač se přidružila neméně slavná jména Sokolovo, Bílá Cerekev, Kyjev, Dukla jako nové mezníky našeho zápasu o svobodu...*¹¹⁵³

Za zmínku jistě stojí i pořádání výstavy Zborov 1917-1967 pořádané Vojenským muzeem, kde kromě citací Gottwalda, Fierlingera a Svobody bylo použito i citátu T.G.

¹¹⁴⁸ ANM, fond KS, k. 2, inv. č. 54.

¹¹⁴⁹ ANM, fond KS, k. 2, inv. č. 56.

¹¹⁵⁰ ANM, fond KS, k. 7-8, Tisky, Periodika, Výstřižky z novin.

¹¹⁵¹ Hlas revoluce, č.13, 1.7.1967, Fierlinger, Zdeněk, Zborov a Říjen, str.1.

Srovnej – Kolář, J. Předzborovské preludium, Hlas revoluce, 7. 7. 1967.

Nevěřil, F., S pátou rotou u Zborova, A Revue, č.13, 1967, s.84-85.

Němec, M., Po padesáti letech u Zborova, Historie a vojenství, 1967, č.5, s.873-878.

Svoboda, L., Symbol jednoty odboje, Hlas revoluce, 23.6.1967.

Köhler, B., Co je třeba přehodnotit, Rudé právo, 16.8.1967.

¹¹⁵² Krátký článek Vlastimila Vávry na straně 5 – Bitva u Zborova.

¹¹⁵³ Svobodné slovo, 2.7.1967, Svatoň, Sáva, Padesát let od zborovské bitvy, str.3.

Masaryka.¹¹⁵⁴ Nicméně, mnohem větší bouři názorů a ostrých výměn postojů následoval po článku B. Köhlera v Rudém právu, kde v článku „Co je třeba přehodnotit“ ze dne 16. 8. 1967 kritizuje článek Vlastimila Vávry „Bitva u Zborova“, který mu připadá málo v souladu s komunistickým výkladem dějin. A tak již dosti historicky překroucený postoj Vávry dostal ještě absurdnější rozměr. Vávra společně s Karlem Pichlíkem pak obhajují svůj postoj a naopak přicházejí s převratným názorem, že období, kdy bylo nutné legionářskou minulost korigovat, již skončilo a je nutné se více přiblížit skutečné historické pravdě.¹¹⁵⁵ Dozvuky těchto názorových přestřelek doznívají v Rudém právu ze dne 15. 11. 1967 ve sloupci - Ještě k článku „Co je třeba přehodnotit“. Legionáři sice tyto články monitorovali, ale nijak zvlášť je to nevzrušovalo. Největší nesmysly si podtrhovali a občas připsali lakonické hodnocení: „blbost“.¹¹⁵⁶ Nejvýstižnější postoj legionářů na permanentní překrucování dějin vyjádřil nejmenovaný bráška, který 15. prosince 1967 napsal generálovi Čilovi:

*...O tom hlubokém ovlivnění našeho národního osvobozovacího hnutí říjnovou revolucí mně zatím ještě nikdo nepřesvědčil...Historie se nemůže psát podle marxistických posic, ale podle pravdy. Ta jednou, věřím, zvítězí.*¹¹⁵⁷

Vedlejším produktem legionářské renesance byla výprava generálů Matěje Němce a Antonína Mikuláše Číly s požehnáním „Svazu protifašistických bojovníků“ na zborovské bojiště. Tam u obce Cecové (Kalinovka) byl opětovně odhalen památník padlým legionářům.¹¹⁵⁸ Číla, Němec i plk. Nevěřil cestovali letecky. Původně měl letět i Ludvík Svoboda, ale pro nával práce ve Svazu čs. mládeže se neúčastnil. Ve Lvově byli uvítáni vojenským velitelem letiště a kolem krků jim byli uvázány pionýrské šátky. Ve městě Tarnopol byl Číla překvapen, jak se oproti minulosti vše zmodernizovalo a jak je vše na mnohem vyšší úrovni, než za dob Polska. Rovněž Zborov byl skoro celý znovu postavený a vše Čilovi připadalo skoro dokonalé, opět jim byli uvazovány pionýrské šátky kolem krků, místní učitelka jim přednesla směsicí ruštiny, ukrajinštiny a češtiny uvítací báseň, ve které shrnula české dějiny. Matěj Němec přečetl projev. Poté se položily čtyři věnce k obnovené mohyle a místní prostí lidé hosty z Československa pohostili. Jeden z místních Vasil Chlava se bratrům připomněl, že v bitvě u Zborova byl příslušníkem 3. pluku Jana

¹¹⁵⁴ Archiv Nár. muzea, fond Fierlinger, karton 39, inv.č. 1085.

¹¹⁵⁵ Co je třeba přehodnotit? Rudé právo, 30.8.1967.

¹¹⁵⁶ ANM, fond KS, k.8, inv. č. 393.

¹¹⁵⁷ ANM, fond KS, k. 2, inv.č. 56.

¹¹⁵⁸ Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, str.59.

Žižky z Trocnova, nyní žije jen 6 km od Zborova. Na závěr zjevně dojatý Číla slíbil, že za dalších padesát let určitě opět přijedou a letělo se domů.¹¹⁵⁹

Legionáři tedy opět existovali, ale pouze jako bojovníci za svobodu po boku ruského vojáka. O tom, že legionáři pobili tisíce rudých bolševiků ani slovo. Legionáři byli jistě ale vděční i za tak málo. Druhého července 1968 však o legionářích nikde ani písmeno. Tedy pokud nevezmeme v úvahu specializovaný odbojařský týdeník „Hlas svobody“, kde se však musel Zborov o slávu dělit s vypálenými Ležáky.¹¹⁶⁰

Za zmínku z masových médií snad stojí jen série rozhovorů redaktora Československého rozhlasu Zdeňka Svěráka, který ještě před srpnem natočil a odvysílal rozhovor s generálem Karlem Janouškem, který se v úvodu o svém působení v legiích krátce zmínil.¹¹⁶¹

Díky politickým změnám v roce 1968 byla bývalým legionářům přiznána stejná práva jako účastníkům druhého odboje na Východě. Zlepšily se i podmínky sociálního a důchodového zabezpečení. Naděje posledních legionářů, kterým bylo už mezi 70 a 90 lety, se upínaly k novému prezidentu republiky, který nastoupil do úřadu 30. března 1968. Jednalo se o „brášku“, veterána od Zborova, od Bachmače, od Sokolova i od Dukly. Změna politického klimatu se projevila i tím, že při svých oficiálních cestách po českých zemích ho všude vítali starouškové v italských, francouzských a ruských carských uniformách. Stalo se tak například 24. června 1968 na náměstí v Českých Budějovicích.¹¹⁶²

Ludvík Svoboda se narodil 25. listopadu 1895 v malé vesničce Hroznatíně na Českomoravské vysočině v selské rodině, která zde několik pokolení hospodařila. Hospodářství patřilo sice k velkým, ale bylo v kraji, jehož půda oplývala kamením a kde museli zemědělci tvrdě bojovat, aby vydala nějakou úrodu.

Ludvík Svoboda byl nejmladším z trojice vlastních sourozenců, k nimž přibyli po otcově smrti ještě další tři z druhého matčina manželství. Ve Velkém Meziříčí nabyt agronomického vzdělání na tamní Zemské hospodářské škole, které si rozšířil ještě jako praktikant ve vinařství v Rakousku. Škola, kterou navštěvoval, měla svou tradici. Po dokončení školy se chtěl zemědělství věnovat a vstoupit do zaměstnání jako agronom. Jeho starší bratr Josef se měl stát hospodářem na otcovském statku.¹¹⁶³

¹¹⁵⁹ ANM, fond KS, k.2, Zájezd na bojiště u Zborova 1. a 2. července 1967, inv. č. 56.

¹¹⁶⁰ Srovnej – Svatoň, S., Oslavy 50. výročí zborovské bitvy, Historie a vojenství, 1968, č.1, s.154-155.

¹¹⁶¹ Archiv Českého rozhlasu.

¹¹⁶² Kovář, Daniel a kol., Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice, 2000, str.21.

¹¹⁶³ Svobodová, Zoe, O tom, co bylo, Praha, 2005, s.21.

Vypuknutí první světové války a povolání obou bratří do rakouské armády tyto záměry zhatilo. Ludvík Svoboda byl 11. 6. 1915 poslán na ruskou frontu, kde již 18.9. téhož roku přešel do zajetí. Nejdříve prošel zajateckým táborem v Darnici u Kyjeva. Tam pracoval jako pomocná administrativní síla, ale při nejbližším náboru se přihlásil do sboru hasičů v Kyjevě, kde prošel odborným výcvikem.

V Kyjevě se organizoval 1. československý střelecký pluk, do kterého se přihlásil. Byl zařazen do 3. praporu. Bylo to začátkem září 1916 a nedovršíl ještě jednadvacet let. Z tohoto praporu se později stal 3. pluk Jana Žižky z Trocnova. Na plukovní prapor si legionáři dali rudý husitský kalich a na konec žerdi palcát. V tomto pluku sloužil v legiích po dobu čtyř let a absolvoval válečnou školu na důstojníka pěchoty. Zúčastnil se prvních slavných bojů ruských legií proti rakousko-uherské a německé armádě u Zborova i u Bachmače jako zástupce velitele a posléze jako velitel čety. V obou těchto bojích prokázal mimořádnou statečnost a byl vyznamenán dvěma Řády Sv. Jiří.¹¹⁶⁴

Zúčastnil se rovněž bojů o sibiřskou magistrálu vedených proti jednotkám Rudé armády o průchod do Vladivostoku, odkud se legie měly po moři dostat na západní frontu do Francie. V legiích postupně velel četě, rotě i praporu. Ještě celé dva roky po vyhlášení Československé republiky 28. října 1918 trvalo, než opustil poslední transport s československými legionáři Vladivostok. Bylo to 2. září 1920.¹¹⁶⁵

Ludvík Svoboda, demobilizovaný kapitán - legionář, se ujal dědictví rodného gruntu, ale jen na krátkou dobu. Již v říjnu 1921 byl opět mobilizován v souvislosti s pokusem excisaře Karla Habsburského o znovuzískání trůnu v Maďarsku. Byla to příležitost, která ho opět svedla s jeho válečnými druhy z legií. Přesvědčili ho, aby vstoupil do nově se tvořící československé armády. Hospodářství přenechal svému mladšímu nevlastnímu bratru Františku Nejedlému.

Novou etapu vojenské kariéry započal kapitán Ludvík Svoboda v Kroměříži u svého 3. pluku Jana Žižky z Trocnova. Nezůstal zde však dlouho. Do nové posádky v dalekém Užhorodu odjížděl v roce 1923 již s manželkou Irenou a v hodnosti štábního kapitána. Působil tam od 1. 5. 1923 do 14. 9. 1931 jako velitel kulometné roty, a později i jako zástupce velitele praporu u 36. pěšího pluku.¹¹⁶⁶

Ve služebních záznamech byl posuzován jako schopný důstojník. Již tehdy vynikal citlivým přístupem k vojákům.¹¹⁶⁷ Rovněž jeho podřízení z druhého zahraničního odboje

¹¹⁶⁴

Tamtéž.

¹¹⁶⁵

Zoe Klusáková – Svobodová, Ludvík Svoboda-Životopis, Kroměříž, 2005

¹¹⁶⁶

Tamtéž.

¹¹⁶⁷

VHA, fond Kmenové listy vojenských osob, Ludvík Svoboda.

se shodují na tom, že byl u mužstva oblíbený. Snad nejvýstižněji to vyjádřil jeden z vojáků, který při srovnání dvou svých velitelů-legionářů z války - Klapálka a Svobody řekl, že Klapálka neměl rád, ale vážil si ho. Svobodu rád měl, ale nevážil si ho.¹¹⁶⁸

Právě snaha rozumět si s vojáky své roty ho přiměla ke studiu maďarštiny. Státní zkouška z maďarského jazyka a literatury, kterou složil na Bratislavské univerzitě, mu pak neočekávaně vynesla místo profesora maďarštiny na vojenské akademii v Hranicích na Moravě. Ve vojenské akademii působil od 15. 9. 1931 do 14. 7. 1934. V té době akademici museli zvládnout kromě němčiny i maďarštinu natolik, aby se mohli domluvit s vojáky německé a maďarské národnosti, kteří přicházeli do armády. Na jeho pedagogickou práci vzpomínal jeho kolega a přítel z legií generál Boček, který mimochodem zemřel v komunistickém vězení: „*V Akademii v Hranicích nezůstával jen profesorem maďarského jazyka. Živě se zajímal o ostatní předměty, sledoval a účastnil se výcviku, taktických cvičení, zahloubal se do válečných dějin a zúčastňoval se velitelských cvičení při každé možné příležitosti. Svoje profesorské poslání chápal jinak než mnozí ostatní. V hodinách maďarštiny probíral s akademiky státně politické i jiné otázky, které jak správně vystihl, patří do všeobecného vzdělání důstojníka. Učil myslet své podřízené státně politicky v době, kdy tyto snahy byly v nesouladu s tím, co nařizovali tehdejší vedoucí armádní činitelé.*“¹¹⁶⁹

Po třech letech pedagogické práce byl povýšen na podplukovníka a v roce 1934 převelen do Kroměříže ke svému mateřskému 3. pluku Jana Žižky z Trocnova. Zde působil od 15.7.1934 do května 1938 v různých velitelských funkcích. V květnu až září 1938, když byla vyhlášena částečná a posléze všeobecná mobilizace, byl pověřen funkcí velitele náhradního praporu a současně mobilizačním referentem pluku.

Po té, když provedl mobilizaci, odešel na vlastní žádost jako velitel polního praporu do pohraničí bránit republiku. Velitel brigády gen. František Hněvkovský ho hodnotil jako energického a důsledného důstojníka s velmi dobrým taktickým nadáním a bystrým postřehem.¹¹⁷⁰

V době Mnichova patřil Ludvík Svoboda k těm důstojníkům, kteří nesouhlasili s kapitulací. Mnichov byl pro něj, jako pro většinu národa, hořkým zklamáním, zkušeností,

---

VHA, fond Poslužné legionářské spisy, Ludvík Svoboda.

¹¹⁶⁸ Karel Richter, Československý odboj na východě, Magnet-press,s.p., Praha 1992, s.165.

¹¹⁶⁹ Boček, Bohuslav, Svobodné noviny, 25. 11. 1945

¹¹⁷⁰ VHA, fond Kmenové listy vojenských osob, Ludvík Svoboda.

VHA, fond Poslužné legionářské spisy, Ludvík Svoboda.

kteřá vedla k přehodnocení jeho názorů na systém spojení se západními státy jako záruky bezpečnosti státu.

Na počátku nacistické okupace působil v odbojové organizaci Obrana národa. V červnu 1939 ilegálně odešel do Polska, kde velel vznikající čs.jednotce - legionu v Krakově. V září 1939 se dostal do sovětského zajetí a byl se svými vojáky internován. Už před odchodem do exilu spolupracoval se sovětskou rozvědkou. V této činnosti pokračoval i v Moskvě, a to mu zachránilo život. Jedna složka NKVD ho totiž považovala za špióna, zatkla jej a odsoudila k trestu smrti. Svoboda si na soudcích vymohl, aby zavolali na určité číslo do Kremlu. Po telefonátu byl okamžitě rozsudek zrušen a Svoboda prožil zbytek dne se svými soudci - u vodky. Později tuto událost interpretoval jako doklad srdečnosti "sovětských lidí", kteří, když se přesvědčí o svém omylu, jsou uznalí.¹¹⁷¹

Po přepadení SSSR nacistickým Německem roku 1941 se Svoboda stal velitelem 1.čs.samostatného praporu v Sovětském svazu, který se od března 1943 účastnil frontových bojů. Díky podpoře sovětských míst a zároveň bezmezná důvěra, které se těšil u Gottwaldovy komunistické emigrace v SSSR, rychle postupoval ve velitelských funkcích i ve vojenských hodnostech (velitel 1. samostatného praporu, 1. samostatné brigády, 1. armádního sboru; 1943-45 brigádní generál, květen-srpen 1945 divizní generál, od srpna 1945 armádní generál). Svobodovým zástupcem, případně náčelníkem jeho štábu, byl pozdější Čepičkův nástupce ve funkci ministra národní obrany Bohumír Lomský.¹¹⁷²

Do ČSR se Svoboda vrátil jako "nepolitický" ministr národní obrany. Tuto vládní funkci vykonával od 4. 4. 1945 do 25. 4. 1950. Národem byl přijat jako hrdina od Sokolova, Dukly a dalších bitev, v nichž své životy nasazovali především prostí vojáci československé "východní" armády. Ti přes mnohé trpké zkušenosti věřili, že ve svém pochodu "Směr Praha" skutečně jdou "Se Svobodou za svobodu". Pro vedení KSČ byla Svobodova stranická "indiferentnost" velmi výhodná. Znamenala nejen ministerské křeslo navíc, ale hlavně vliv komunistů v dalším z mocensky rozhodujících resortů.¹¹⁷³

---

¹¹⁷¹ Ludvík Svoboda údajně spolupracoval se sovětskou rozvědkou už od roku 1939, viz Hejl, Vilém, Zpráva o organizovaném násilí, Univerzum, Praha 1990, s. 91.

Srovnej - Karel Richter, Československý odboj na východě, Magnet-press,s.p., Praha 1992,str.55.

Svobodová, Zoe, O tom, co bylo, Praha, 2005, str.94.

¹¹⁷² Srovnej - Svoboda, L., Z Buzuluku do Prahy, Praha, 1985.

Svoboda, L., Cestami života I., Praha, 1971.

Svoboda, L., Cestami života II., Prospektrum 1992

Svoboda, L., Výbor z projevů a článků I., 1942 – 1945, Svoboda, Praha 1970

Náš velitel, 39 autorů – spolubojovníků vzpomíná, Naše vojsko, Praha, 1971

Zoe Klusáková – Svobodová, O tom co bylo, Mladá fronta, Praha, 2005

¹¹⁷³ ANM, fond Z. Fierlinger, k. 16, korespondence, inv. č. 308-334.

Tamtéž, k.36, Úřední materiály z činnosti Z.F., inv.č. 1333.

Předmětem mnoha diskusí a interpretací byla Svobodova úloha v únoru 1948. Svoboda vždy odmítal tvrzení některých vojenských historiků, že armáda byla tehdy "neutralizována". Měl pravdu. Jeho armádní rozkaz v únorových dnech zabránil, aby některé jednotky, jimž neveleli komunisté, byly nasazeny proti SNB a nátlakovým skupinám KSČ. Dokazoval, že velení armády se aktivně podílelo na mocenském převratu. Svůj únorový postoj líčil následujícím způsobem (zřejmě poprvé tak učinil na konferenci historiků v Liblicích roku 1963): *"Když KSČ svolala na pondělí 23.února večer do Obecního domu v Praze ustavující schůzi Ústředního akčního výboru Národní fronty, zeptal se mě soudruh Gottwald, s kým jdu. Odpověděl jsem, že je to samozřejmé. "Ale já to chci, Ludvíčku, slyšet jasně," řekl Klema. Odpověděl jsem: "Jdu s lidem." Na to mě Gottwald požádal, abych přišel na zasedání do Obecního domu. "Přijdu se všemi řády na uniformě a přesně," odpověděl jsem. "To ne, Ludvíčku, musíš přijít asi o 10 minut později." "My vojáci jsme přesni," pravil jsem. "Já vím," odpověděl premiér, "ale všichni se budou dívat, kde je armáda, budou nervózní, nejistí. Proto, když se nechají chvíli škvařit v nejistotě, bude tvůj příchod středem všeobecné pozornosti a bude to ten největší trumf."*¹¹⁷⁴

A stalo se, jak si přál velký kombinátor a mistr politického mariáše Gottwald. Řády ověřený Svoboda se dostavil na politické představení s požadovaným zpožděním a nebyl sám. Spolu s ním kráčeli legionáři a později komunistickými soudy do vězení poslaní generálové B. Boček a K. Klapálek.¹¹⁷⁵

Po únoru 1948 už nebylo třeba předstírat "nepolitičnost" a Svoboda se stal členem KSČ. Ale počátkem 50. let i on postupně upadal v nemilost. V dubnu 1950 jej ve funkci ministra národní obrany vystřídal A. Čepička. V letech 1950-51 byl Svoboda náměstkem předsedy vlády a předsedou Čs.státního výboru pro tělesnou výchovu a sport. Koncem roku 1951 byl zbaven i těchto postů a o rok později byl na krátkou dobu vězněn. Po propuštění pracoval dva roky v JZD v Hroznatíně.¹¹⁷⁶ Roku 1954, prý na žádost vedoucích sovětských činitelů, snad i samotného Chruščova, se postupně vracel do politického života: člen předsednictva Národního shromáždění (1954-64), dlouhá léta místopředseda Svazu protifašistických bojovníků. I v armádě získal velitelské funkce - 1955-58 náčelník Vojenské akademie K.Gottwalda v Hranicích; poté náčelník Vojenského historického

¹¹⁷⁴ Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998, str. 168-169.

¹¹⁷⁵ Tamtéž.

¹¹⁷⁶ Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998, str. 168.

Rovněž – Svobodová, Zoe, O tom co bylo, Praha, 2005, str.194.

ústavu v Praze. (V této době psal, za pomoci zaměstnanců ústavu, své memoáry, jejichž 1.vydání vyšlo pod názvem "Z Buzuluku do Prahy" roku 1960.)¹¹⁷⁷

V období pražského jara byl Svoboda 30.března 1968 zvolen prezidentem republiky. V této souvislosti se dokonce plánoval společný sjezd legionářů prvního a druhého odboje, během něhož se v říjnu 1968 měli sejít i účastníci bitvy u Bachmače. Invaze „spřátelených“ vojsk však veškeré naděje zmařila. Nicméně, Svoboda se sešel na Hradě s delegací starodružiníků 27. září 1968.¹¹⁷⁸ Pozoruhodné v této souvislosti je fakt, že legionáři na aktuální politickou situaci víceméně nereagovali a jejich osobních nebo spolkových pozůstalostech jedinými novinovými výstřižky jsou články týkající se legionářských témat.¹¹⁷⁹

Svoboda byl do srpna 1968 znám mírnou a nezávaznou podporou reformátorů. Po sovětské okupaci bylo o jeho působení vytvořeno mnoho legend. Získal aureolu člověka, který odmítl vytvoření kolaborantské dělnicko-rolnické vlády a zachránil životy reformních vůdců unesených do SSSR. K odmítnutí kolaborantů nebylo - vzhledem k celonárodnímu odporu proti okupantům - třeba zvláštní statečnosti, spíše naopak. Na moskevských jednáních, uskutečněných na Svobodův návrh v době, kdy vnitropolitické a mezinárodně politické plány interventů a kolaborantů totálně zkrachovaly, Svoboda vykonával drsný tlak na reformní představitele (A. Dubčeka a jiné), aby podepsali vyložené kapitulantský tzv.Moskevský protokol. Zároveň plně podpořil rozhodnutí ministra obrany Martina Dzúra, jehož rozkaz v srpnu plně paralyzoval případný odpor Čs.armády.¹¹⁸⁰

Po srpnu se Svoboda stal jedním z normalizátorů, kteří chtěli situaci v zemi stabilizovat bez ohledu na dodržování lidských práv či na suverenitu Československa. Nejprve žila legenda zachránce "polednového" vývoje, kterou se dojímal ta část národa, která měla Svobodu za národního hrdinu. Ovšem jeho politiku si pochvalovali téměř všichni. Svoboda politická genialita spočívala v tom, že se politicky téměř neprojevoval a působil dojmem člověka, který jen dělá svou práci, do které byl dosazen a která se od těch jiných ani příliš neliší. Pro legionáře ještě Svoboda udělal poslední vstřícné gesto, když v září 1969 přijal delegaci přeživších příslušníků „České družiny“ na pražském Hradě a předal jim Medaile Za zásluhy o obranu vlasti.¹¹⁸¹

¹¹⁷⁷

Tamtéž.

¹¹⁷⁸

ANM, fond KS, k.2, inv. č. 59.

¹¹⁷⁹

Tamtéž, karton 2-10.

¹¹⁸⁰

Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998, str. 168.

¹¹⁸¹

Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003, str. 59.

Svoboda neustále varoval před "nedozírnými následky", které by mohla způsobit nepovolnost vůči okupantům. Měl podíl na odstranění A. Dubčka z místa 1. tajemníka ÚV KSČ a na prosazení G. Husáka do této funkce. A k prezidentování si přibral i členství v předsednictvu ÚV KSČ. Od dubna 1974 nemohl pro špatný zdravotní stav vykonávat prezidentský úřad. Tvrdošíjně se ho však odmítal vzdát. V květnu 1975 dokonce musel být přijat zvláštní zákon, aby byl prezidentské funkce zbaven. Jeho místo zaujal vždy ambiciózní G. Husák.¹¹⁸²

Legionář Svoboda očekávání svých dosud žijících bratří zklamal, on totiž na prvním místě byl politickým činitelem, poté vojákem, pak vystrašeným spolupracovníkem sovětské NKVD či KGB, otcem své dcery a svého Němci popraveného syna, manželem a až úplně nakonec legionářem. Když byl mouřenín dostatečně využit, když byla mnohokrát zneužita jeho pověst národního hrdiny a moudrého, zkušeného starce, který "zabránil nejhoršímu", vládnoucí mafie jej poslala do penze. Zemřel až koncem roku 1979.

Jeho odchod symbolizoval úplný konec legionářů v Čechách. V osmdesátých letech žilo už jen několik set legionářů, kteří měli dost starostí sami se sebou a se svým nemocemi plným stářím. Konce vlády jedné strany se dožilo jen několik desítek nejmladších legionářů, kterým při vzniku republiky nebylo ani dvacet. Rozpadu státu, za který bojovali a za který mnozí jejich kamarádi položili životy, se dočkalo jen pár staříků, naštěstí natolik přestárých, že si, doufejme, plný dosah dění nestačili uvědomit.

Česká republika, která se v preambuli své ústavy přihlásila k dědictví Československa, mohla svou Medailí za hrdinství vyznamenat už jen čtrnáct z nich: dvanáct Čechů a dva Slováky. Dostavit se na Pražský hrad a osobně převzít vyznamenání z rukou prezidenta Václava Havla dokázali 1. ledna 1996 jen dva: italský legionář Štěpán Dohodil (98 let) a stoletý ruský legionář Václav Kratochvíl.¹¹⁸³

Vůbec poslední žijící legionář „dle zákona“ zemřel v únoru 1999 v Přerově, konkrétně v domově důchodců v Radkově Lhotě – jmenoval se Filip Kazík (nar. 6.2.1896 Vyškov), bylo mu tedy 103 let. Do legií vstoupil 26.6.1917 a sloužil u 1. střeleckého pluku. Posledním žijícím „neoficiálním“ legionářem byl jiný ruský legionář - Alois Vocásek (1896 - 2003). Tento muž a účastník bitvy u Zborova právo být legionářem ztratil po druhé světové válce, když byl československým soudem odsouzen na doživotí (ve

---

Rovněž – ANM, fond KS, k. 2, inv. č. 59.

¹¹⁸² Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998, str. 169.

¹¹⁸³ Pichlík - Klípa - Zabloudivová, Českoslovenští legionáři (1914-1920), Praha, 1996, str.274.

skutečnosti prožil v žaláři jen devět let) za kolaboraci s německými okupačními orgány.¹¹⁸⁴

Prameny a literatura

Archivní prameny

Vojenský ústřední archiv Praha (VÚA či VHA):

- fond Důchodové listy vojenských osob
- fond Kmenové listy vojenských osob
- fond Kroniky legionářských pluků
- fond Poslužné legionářské spisy
- fond Pozůstalosti
- fond Lev Sychrava
- fond Památník osvobození
- fond Spolek pro vybudování pomníku gen. Štefánika na Slovensku
- fond Boje o Slovensko I.
- fond Kruh francouzských legionářů
- fond Vojenská kancelář prezidenta republiky
- fond Kanceláře čsl. legií (Kleg)
- fond FIDAC
- fond Sdružení italských legionářů
- fond MNO

Archiv Ústavu T.G.Masaryka (AÚTGM)

- fond T.G.M. - válka
- fond T.G.M - Korespondence II.
- fond Edvard Beneš I.

Archiv Národního muzea (ANM)

- fond Jednota ČsOL Bubeneč - Dejvice
- fond Zdeněk Fierlinger
- fond Josef David
- Kruh starodružiníků
- Václav Cháb

Archiv Akademie věd (AAV)

- fond Jaroslav Werstadt
- fond Milada Paulová

Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV)

- fond Osobní spisy
- fond Londýnský archiv

Archiv ministerstva vnitra (AMV)

- fond Zpráva o činnosti čs. emigrace po 20. 2. 1948
- fond Zpráva o účasti fr. kapitálu na čsl. průmyslu a bankovníctví v letech 1920-1939
- fond Zpráva o účasti angl. kapitálu na čsl. průmyslu a bankovníctví v letech 1920-1939
- fond Zpráva o účasti německého kapitálu v čsl. chemickém průmyslu v letech 1920-1939
- fond Legionář č.2898
- fond Kraus Josef a spol.
- fond Bývalý předseda vlády Rudolf Beran před Národním soudem
- fond Sledování – Jožka David
- fond Výsledky k případu gen. Syrového
- fond Zprávy gen. Píky ze SSSR
- fond Zpráva o činnosti dr. Ladislava F.
- fond Zpráva o emigrantských lágrem v Německu

Archiv Českého rozhlasu (AČR)

- fond Archivní a programové fondy

Archiv Univerzity Karlovy (AUK)

Archiv Hlavního města Prahy

- fond MHMP II., NVP, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr

- fond Kruh francouzských legionářů při Československé obci legionářské
Státní ústřední archiv (SÚA)
- fond Ministerstva vnitra I. – stará registratura (1919-1944)
- fond A ÚV KSČ - Vodička
- fond 1 – Hubert Ripka
- fond 2 – Ministerstvo vnitra, Londýn (1940-1945)
- fond 10 – Hála
- fond 15 – Procházka
- fond 35 – Ústřední sekretariát Národně socialistické strany
- fond 43 – Vilém Schaffer
- fond 48 – Hrubý
- fond 207 - Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze

Dobová literatura a knižní publicistika

- Bednařík, František, Vývoj a boje čs. vojska v Itálii, Praha, 1924.
- Beneš, Edvard, Armáda, brannost národa a obrana státu, Praha, 1938.
- Beneš, Edvard, Šest let exilu a druhé světové války, Praha, 1946.
- Beneš, Edvard, Úvahy o slovanství. Hlavní problémy slovanské politiky, Praha, 1947.
- Beneš, Edvard, Demokracie dnes a zítra, Praha, 1948.
- Beneš, E., Světová válka a naše revoluce I.-III., Praha, 1927.
- Beneš, J., V německém zajetí, Praha, 1946.
- Bet, Význam legionářství pro přítomnost, vydalo ústředí Jednoty lidových legionářů v Brně, 1924.
- Boháč, Jaroslav, Kronika československé legie ve Francii, Praha, 1938.
- Borský, Lev, Znovudobytí samostatnosti, Praha, 1928.
- , Z civilního generálního štábu, Praha, 1924.
- Bořil, Jan, Revoluční hnutí v Itálii, Praha, 1923.
- Bouček, V., Příčiny úpadku demokracie, Praha, 1938.
- Čermák, J., Boje pod Bachmačem a ústup z Ukrajiny roku 1918, Praha, 1933.
- Červinka, V., Československá anabase, Praha, 1928.
- Československý sbor v Santa Marii Capua Vetere a Padule, Praha, 1927.

Československé legie ve Francii, Praha, 1928.

Československí legionáři v osvobodenej Bratislavě (1921-1931), Bratislava, 1931.

Češi a Slováci v Rusku v boji za státní samostatnost, Praha, 1920.

Čižmář, J., Ruské a naše vojsko v revoluci, Brno, 1932.

Dějev, Platon, Výtvarníci-legionáři, Praha, 1937.

Dostál, E.: Svatý Václav patronem čsl. odboje na Rusi, Praha 1929.

Dostál, O., Generál ruských legií Radola Gajda a jeho účast v sibiřské anabázi, Praha, 1927.

Dürich, Josef, V českých službách, *vlastním nákladem*, 1921.

Fierlinger, Zdeněk, Demokracie a otázka národnostní, Praha, 1931.

Fučík, Milan, Vojenský problém v demokracii, Praha, 1920.

Granatier, Anton, Legionáři na Slovensku (*slovensky*), Praha, 1925.

Hajn, A., Za vnitřní svobodu národa, Praha, 1928.

Hajšman, Jan, Česká Maffie, Praha, 1932.

                    , V drápech bestie, Praha, 1947.

Hanzal, Vojtěch, Boj piavského praporu a bitva na Doss Altu, Praha, 1932.

Herben, Jan, Kniha vzpomínek, Praha, 1936.

Cháb, Václav, Několik legionářských CO a JAK, Praha, 1932.

Chodorovič, N. A., Pravda o Čechoslovácích, Brno, 1933.

                    , Odbojové hnutí a československé vojsko v Rusku (1914-1917), Praha, 1928.

Jandásek, L., Za společným cílem (Sokolstvo a legionáři), Brno, 1923.

Ježek, Zdeněk, Boj o Slovensko v letech 1918-1919, Praha, 1928.

Ježek, Zdeněk, Účast dobrovolníků v bojích o Slovensko a Těšín, Praha, 1937.

Kalhous, Rudolf, Budování armády, Praha, 1936.

Kavena, Karel, Dějiny dělostřeleckého pluku 1 Jana Žižky z Trocnova v ruské revoluci a ve vlasti, Praha, 1937.

Klecanda, Vladimír, Bitva u Zborova, Praha, 1927.

Klecanda, Vladimír, Slovenský Zborov, Praha, 1934.

Kopta, Josef, Výtvarníci v čs. odboji. Úvod katalogu výstavy „Náš voják ve výtvarném umění XIX. A XX. Století“, Praha 1938.

Kratochvíl, J., Cesta revoluce, Praha, 1928.

Kudela, Josef, Legionáři dnes, Brno, 1930.

                    , Plukovník Josef Švec - Sokol, legionář, Brno, 1926.

                    , Aksakovská tragédie, Brno, 1932.

                    , Sociální péče o legionáře, Brno, 1929.

, O ruském zlatém pokladě a čs. legiích, Praha, 1922.

, Profesor Masaryk a čs. vojsko na Rusi, Praha, 1923.

Kupka, František, Malby a kresby z bojišť Francie. Doslov katalogu výstavy, Praha 1919.

Kural, Jaroslav, Vojtěch Preissig, Praha 1931.

Lisický, B., Buchenwald, Praha, 1945.

Logaj, Josef, Čs. legie v Itálii 1915-1918, Praha, 1928.

, Oběti. Památce čs. legionářů v Itálii popravených Rakousko-Uherskem, Praha, 1922.

Locher, Karel, Naše akce, vl. náklad, London, 1942.

Loubal, František, Lidé beze jména, Brno, 1945.

Machar, Josef, Svatopluk, Pět roků v kasárnách, Praha, 1927.

Masaryk, Tomáš, G., Světová revoluce, Praha, 1928.

Medek, Rudolf, Legionářství ve vlasti, Praha, 1924.

, Plukovník Švec, Praha, 1929.

, Za domovinu – legionáři československé mládeže, Praha.

Mertl, Jan, Co s politickými stranami? Praha, 1938.

Mlčoch, Jan, Učebnice dějepisu pro měšťanské školy, III. díl, Praha, 1935.

Moravec, Emanuel, V úloze mouřenína, Praha, 1941.

Neumann, A., Katolictví a naše národní osvobození, Hradec Králové, 1922.

Novák, Rudolf, Při prvním kroku do osvobozené vlasti, Praha, 1919.

Památce pětiletého výročí bitvy u Zborova, Praha, 1922

Památce Dr. Josefa Kudely, Brno, 1946.

Paulus, F., Případ generála Gajdy, Bratislava, 1939.

Paur, Jaroslav, Deset let republiky československé, Praha, 1928.

Peroutka, Ferdinand, Kdo nás osvobodil? Praha, 1922.

Peroutka, Ferdinand, Ano a ne, Praha, 1932.

Pod slavnými prapory Starodružiníků, Praha, 1929.

Polanský, D., O významu katolických legionářů v národě československém, Brno.

Poupě, František, Karel Cudlín - italský legionář, nákladem vlastním, Praha, 1935.

Prášek, V., Česká družina, Praha, 1934.

Preissig, Vojtěch, Dopisy z Ameriky, Praha 1945.

Ročenka 1938 legionářů 2. pluku Jiřího z Poděbrad, Praha, 1937.

Sajdl, J., Českoslovenští železničáři v sibiřské anabázi, Praha, 1924.

Sborník vzpomínek na Masaryka, Praha, 1930.

Skácel, J., S generálem Syrovým v Sibiři, Praha, 1923.

Starodružiníci, Praha, 1924.

Sychrava, Lev, Dr. E. Beneš v boji o československou samostatnost, Londýn, 1950.

, Jaká musí být naše zahraniční politika, Praha, 1938.

, Legionářský socialismus, Praha, 1923.

, Masarykovo revoluční dílo na evropském západě, Praha, 1921.

, Nové Československo, Praha, 1947.

, Sborník vzpomínek na T.G.M., Praha, 1930.

, Tradice osvobozenská, Praha, 1928.

, Z mých vzpomínek na Štefánika, Praha, 1929.

, Československé hnutí na evropském západě, Praha, 1923.

, Československý odboj, Praha, 1923.

, Duch legií, Praha, 1923.

, Záznamy z Buchenwaldu, Praha, 1946.

Svoboda, Karel, S vichřicí do dvou světadílů, Praha, 2006.

Štainer-Veselý, Karel, Cestou domácího odboje, Praha, 1947.

Šteidler, F., VI., Československé hnutí na Rusi, Praha, 1921.

Šimáček, Jaroslav, Nové úkoly legionářů, Brno, 1929.

Váchal, Josef, Malíř na frontě. Soča a Itálie 1917-1918, Praha 1929.

Vorel, Jaroslav, Legionáři, Brno, 1930.

Wirth, Zdeněk, Dušan Jurkovič, Úvod katalogu výstavy, Brno 1947.

Zborov 1917-1937. Památník k dvacátému výročí bitvy u Zborova 2. července 1917, Praha, 1937.

Zuman, František, Osvobozenská legenda, II. díl, Praha, 1922, vlastním nákladem.

Beletrie

Čáp, Alois, Buchenwaldské zpěvy, Praha, 1946.

Filla, Emil, Psí písně v Buchenwaldě, Praha, 1945.

Kaplický, Václav, Gornostaj, Praha, 1982.

, Hvězda na východě, Praha, 1974.

, Hrst vzpomínek z mládí, Praha, 1988.

Kratochvíl, Jaroslav, Nebyl jsem pouhým divákem, Praha, 1966.

, Cestami revoluce, Praha 1922.

Kunz, Jaroslav, Kus českého života, Praha, 1929.
Langer, František, Železný vlk, Praha, 1994.
Medek, Rudolf, Pout' do Československa, I.-IV. díl, Praha, 1926.
Nový, Karel, Balada o českém vojáku, Praha, 1973. .

Literatura

Adamec, Tomáš, Českoslovenští legionáři z okresu Frýdek-Místek, Frýdek-Místek, 2000.
Alexander, Bevin, Jak vítězí velcí vojevůdci, Brno, 1996.
Almanach příspěvků II. konference policejních historiků, Praha 2007.
Auský, Stanislav, Dobrovolníci, Praha, 2002.
Baletka, Ladislav – Pomkla, Zdeněk: Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu Vsetín: 1914-1920, Vsetín 2001.
Barníková, Hana a kol., Fondy a sbírky Archivu Akademie věd ČR, Praha, 1999.
Bárta, J., Armádní generál Ludvík Krejčí, náčelník Hl. štábu čs. armády: v zářijových dnech 1938, Brno, 1996.
Bartošek, Luboš, Dějiny československé kinematografie II. Zvukový film 1930-1945, Praha, 1982.
Benčík, Antonín – Kural, Václav, Zpravodajové generála Píky a ti druzí, Praha, 1991.
Beneš, Jaroslav, Finanční stráž československá 1918-1938, Mladá Boleslav 2005.
Beneš, Zdeněk, Historický text a historická kultura, Praha, 1995.
Benýšková, Jarmila, Legionáři a Československá obec legionářská na Králověhradecku, Hradec Králové, 2001.
Beránková, Milena – Křivánková, Alena – Ruttkay, Fraňo, Československé dějiny žurnalistiky, III., Český a slovenský tisk v letech 1918-1944, Praha, 1987.
Bílek, Jiří – Láník, Jaroslav – Šach, Jan, Československá armáda v prvním poválečném desetiletí (květen 1945-květen 1955), Praha, 2006.
Borovan, Václav, Historie československého vojenského letectva (1914-1945), Praha, 1998.
Brandes, D., Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-45, Praha, 1999.
Brátka, Petr, Husitská tradice a čs. legie 1914-1920. Českoslovenští legionáři. Rodáci okresu Tábor, Tábor, 1999.
Brod, Toman. Osudný omyl Edvarda Beneše 1939-1948, Academia, Praha 2002.

- Broklová, Eva, Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938, Praha, 1992.
- Brož, Ivan, Masarykův vyzvědač, Praha, 2004.
- Březina, Václav, Lexikon českého filmu. 2000 filmů 1930-1996, Praha, 1996.
- Buchenwald, Berlin, 1960.
- Cach, Josef, Pedagogika a vědy jí blízké v Československu v letech 1918 až 1938, Praha, 1996.
- Cesta a odkaz T. G. Masaryka, Praha, 2002.
- Cílek, Roman, Krvavá předehra, Praha, 2004.
- Cironis, Petr – Týcová, Vladimíra. Čsl. legionáři z Rokycanska v Rusku, v Itálii a ve Francii 1914-1919, Rokycany 2000.
- Císařovský, Josef, Otto Gutfreund, Praha 1962.
- Čejka, Eduard, Československý odboj na západě (1939-1945), Praha, 1997.
- Čechurová, Jana, Alois Rašín:Dramatický život českého politika, Praha, 1997.
- Čechurová, Jana, Česká politická pravice, Praha, 1999.
- Čelovský, Bořivoj, Emigranti, Šenov, 1998.
- , Politici bez moci, Šenov, 2000.
- Černý, Bohuslav, Círky v našich dějinách, Praha, 1960.
- Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, Uherské Hradiště, 1994.
- Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, Praha, 1999.
- Českoslovenští legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou 1914-1921, Rychnov nad Kněžnou, 1998.
- Českoslovenští legionáři 1914-1920 rodáci a občané okresu Teplice, Teplice, 2000.
- Českoslovenští legionáři 1914-1920 rodáci a občané okresu Kutná Hora, Kutná Hora, 2001.
- Českoslovenští legionáři 1914-1920 rodáci a občané okresu Náchod, Náchod, 2001.
- Českoslovenští legionáři okresu Zlín, Zlín, 2001.
- Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Znojmo, Znojmo, 2000.
- Český hraný film II. 1930 – 1945, Praha, 1998.
- Dějiny české literatury, hl. redaktor Jan Mukařovský, díl IV., Praha, 1995.
- Dějiny českého výtvarného umění, IV/2., Umění první republiky (1918-1938), Kolektiv autorů, Praha, 1998.
- Dejmek, J., Kamil Krofta, historik v čele diplomacie, Praha, 1998.
- Dejmek, J., Nenaplněné naděje. Politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie (1918-1938), Praha, 2003.

Dejmek, Jindřich, Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. 1. část – Revolucionář a diplomat (1884 – 1935), Praha, 2006.

Deyl, Z., Sociální vývoj Československa 1918-1938, Praha, 1985.

Dolejší, V., Noviny a novináři, Praha, 1963.

Dostál, Vladimír, Agrární strana. Její rozmach a zánik, Praha, 1998.

Dufka, Josef, Přál jsem si mít křídla, Velehrad, 2002.

Dvořák, Petr - Pisková, Renata - Vilímek, Ladislav, Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Jihlava, Jihlava, 2001.

Dvořáková, Zora, Politici na útěku, Praha, 2004.

Exil v Praze a Československu 1918-1938, Praha, 2005.

Fárek, F. - Ježková, A., Stopa mizí v archivech, Praha, 1974.

Feirabend, L., K., Politické vzpomínky, Brno, 1994.

Fialová, L.-Kučera, M.-Maur, E.: Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha, 1996.

Fic, V., The Bolsheviks and the Czechoslovak Legion. Origin of their armed Conflict. March to May 1918, New Delhi, 1978.

Fic, Victor, Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa, I. díl, Praha, 2006.

Fic, V., Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930-1938, Praha, 1983.

Fidler, Jiří, Na čele armády, Praha, 2005.

Fidler, Jiří, Československá generalita - biografie, Praha, 1995.

Fidler, Jiří, Generálové legionáři, Brno, 1999.

Fidler, Jiří, Zborov 1917, Brno, 2003.

František Langer na prahu nového tisíciletí, Praha, 2000.

Fryšček, Miloslav, Ludvík Krejčí, tužanský generál, Brno, 1999.

Fryšček, Miloslav, Alexej, Bohuslav Všeticka – Zapomenutý generál, Brno, 2001.

Fučík, Josef, Osmadvacátníci – spor o českého vojáka I. světové války, Praha, 2006.

Gajan, Koloman, Osudy Tretej republiky. Francúzsko v rokoch 1918-1940, Bratislava, 1967.

Gajanová, Alena, Dvojí tvář. Z historie předmnichovského fašismu, Praha, 1962.

Gajanová, Alena, Československo a střeoevropská politika velmocí 1918 – 1938, Praha, 1967.

Gajda, Radola, Moje paměti, Brno, 1996.

Galandauer, Jan, T. G. Masaryk a vznik ČSR, Praha, 1988.

Galandauer, Jan a kol., Slovník prvního odboje 1914-1918, Praha, 1993.

Galandauer, Jan, Karel I. Poslední český král, Praha, 1998.

Galandauer, Jan, Vznik Československé republiky 1918. Programy, projekty, předpoklady, Praha, 1998.

Galandauer, Jan, Bitva u Zborova, Praha, 2002.

Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze, Kroměříž, 1994.

Gebhart, Jan – Kuklík, Jan, Velké dějiny zemí Koruny české – svazek XV., Paseka, Praha – Litomyšl 2006.

Gebhart, J. - Šimovčík, J., Partizáni v Československu 1941 – 1945, Praha 1984.

Gebhart, Jan – Koutek, Jaroslav – Kuklík, Jan, Na frontách tajné války, Praha, 1989.

Gebhart, Jan – Šedivý, Ivan, Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003.

Gellner, Ernest, Národy a nacionalismus, Praha, 1993.

Gregorovič, M., Kapitoly o českém fašismu, Praha, 1995.

Growka, Květoslav, Českoslovenští legionáři okresu Jeseník, Jeseník, 2003.

Hájek, Miloš, Jednotná fronta. K politické orientaci Komunistické internacionály v letech 1921-1935, Praha, 1969.

Halabíková, Jitka, Českoslovenští legionáři rodáci a občané okresu Opava, Opava, 2001.

Hanák, Walter k., Podkarpatsko-rusínská otázka, Praha, 1998.

Hanzal, Josef, Josef Pekař, Praha, 1992.

Hanzlík, František – Šulc, Ivo, Svobodu nad život, Chrudim, 2000

Hanzlová, Lidmila, Otakar Nejedlý, Praha, 1984.

Harna, Josef, První československá republika, - pokus o demokracii ve střední Evropě, Praha, 1990.

Havel, Petr a kol., Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Prachatice, Prachatice, 2000.

Hejl, Vilém, Zpráva o organizovaném násilí, Univerzum, Praha 1990.

Hofman, Petr-Pokorná, Alevtina-Stehlík, Eduard: Československá armáda v letech 1918-1938, Praha, 1991.

Hojda, Zdeněk – Pokorný, Jiří, Pomníky a zapomínky, Paseka, Praha 1996.

Honzík, Miroslav, Legionáři, Praha, 1990.

Horyna, Miroslav, Národní památník na Vítkově. Komplexní uměleckohistorické zhodnocení, Praha, 1986.

Hoši od Zborova, Brno, 1997.

Hotmar, Josef, Zrození republiky, Brno, 2005.

Horský, Jan, Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Pardubice, Pardubice, 2001.

Houser, Jaroslav, Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky, Praha, 1968.

Hradilová, Marta - Berg, Jiří, Českoslovenští legionáři okrasu Praha-západ, Praha, 2001.

Hronský, Marián, Boj o Slovensko a Trianon (1918-1920), Bratislava, 1998.

Hrubý, J., Aféry první republiky, Praha, 1984.

Hus, Miroslav, Českoslovenští legionáři 1914-1920 z města Plzně a okolních vsí, Plzeň, 2001.

Churchill, Winston S., Druhá světová válka, I. Blížící se bouře, Praha, 1992.

Janák, Jan-Hledíková, Zdeňka, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha, 1989.

Jančík, Drahomír, Třetí říše a rozklad Malé dohody, Praha, 1999.

Janka, Otto, Generál Stanovský, Praha, 1997.

Janků, Radka, Legionáři Jičínska, Jičín, 2000.

Jedlička, I., M.-Kettner, V., Tři kontra gestapo, Praha, 1967.

Jendeková, Božena, Osudy legionářů z Brandýsa nad Orlicí a okolí, Ústí nad Orlicí, 2001.

Jirásek, Zdeněk, Československá pounorová emigrace a počátky exilu, Brno, 1999.

Jíša, Zdeněk – Krzák, Rudolf, Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu Písek 1914-1920, Písek, 1999.

John, Miroslav, Zář 1938, I. a II. díl, Brno, 1997.

Juza, Josef, Českoslovenští legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou (1914-1921), díl I.-III., 1998.

Kalousek, Miroslav, Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci či zrádci, Libri, Praha 2002.

Kalvoda, Josef, Genese Československa, Praha, 1998.

Kamenec, I., Slovenský štát (1938-45), Praha, 1992.

Kaplan, Karel, Pět kapitol o Únoru, Praha,
     , Poslední rok prezidenta, Brno, 1994.
     , Pounorový exil 1948-49, Dialog, Liberec 2007.

Karel, M. a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha, 1997.

Kárník, Zdeněk, České země v éře první republiky, I. - III., Praha, 2001-2003.

Kautman, F., Naděje a úskalí českého nacionalismu, Praha, 1992.

Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, Praha, 1998.

Kdo byl kdo za první republiky, Praha, 1998.

Keegan, John, Who is who in Military History, London, 1996.

Klimek, Antonín – Hofman, Petr, Vítěz, který prohrál. Gajda, Praha, 1995.

Klimek, A.-Kubů, E., Československá zahraniční politika 1918-1938, Praha, 1995.

Klimek, Antonín, Říjen 1918. Vznik Československa, Praha, 1998.

Klimek, Antonín, Boj o Hrad, I.-II. díl, Praha, 1996-1998.

Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, díl XIV., Praha, 2002.

Klimek, Antonín, Vítejte v první republice, Praha, 2003.

    , Jak se dělal mír roku 1919, Praha, 1989.

    , Zrození státníka, Praha, 1992.

Kosatík, Pavel, Osm žen z hradu, Praha, 1993.

Kosatík, P., Ferdinand Peroutka, Praha-Litomyšl, 2000.

Kotek, Josef, Dějiny české populární hudby a zpěvu (1918-1968), Praha, 1998.

Koura, Petr, Podplukovník Josef Balabán, Praha, 2003.

Koutek, Jaroslav, A národ se bránil, Praha 1987.

Koutek, Jaroslav, Tichá fronta, Naše vojsko, Praha 1985.

Koutská, Ivana. Diplomatické a konzulární zastoupení ČSR v letech 1918-1938, ÚSD, Praha 1996.

Kováč, Dušan, Slovenská otázka při vzniku Česko-Slovenska, Praha, 2000.

Kovář, Daniel a kol., Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu České Budějovice, České Budějovice, 2000.

Kovtun, Jiří, Masarykův triumf, Praha, 1991.

Král, Václav, O Masarykově a Benešově kontrarevoluční protisovětské politice, Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1953.

Krečmer, Josef, Václav Klofáč a jeho národní socialismus, Praha, 2000.

Krechler, V., Politické strany v předmnichovském Československu, Praha, 1967.

Kroński, T., Fašismus a evropská tradice, Praha, 1967.

Krůta, Václav, Českoslovenští legionáři - okres Rakovník, Rakovník, 2001.

    , Českoslovenští legionáři - okres Kladno, Kladno, 2002.

Křen, Jan, Do emigrace. Západní zahraniční odboj 1939-1939, Praha 1969.

Kubát, Michal, Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století, Praha, 2006.

Kučera, Milan, Populace České republiky 1918-1991, Praha, 1994.

Kuklík, Jan - Gebhart, Jan, Druhá republika 1938-1939, Praha, 2004.

Kuklík, Jan - Gebhart, Jan, Dramatické i všední dny protektorátu, Praha, 1996.

Kuklík, Jan, K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji. Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939-1941, Praha 1976.

Kuklík, Jan, Sociální demokraté ve druhé republice, Praha, 1993.

Kuklík, Jan, Hodža versus Beneš, Praha, 1999.

Kuklík, Jan, Vznik Československého národního výboru a Prozatimního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940, Praha, 1996.

Kuklík, Jan – Němeček, Jan, Proti Benešovi. Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 – 1945, Praha, 2004.

Kuklík, Jan ml., Londýnský exil a obnova čs. státu, 1938-1945, Praha, 1998.

Kulka, Erich, Židé a československé vojsko na Západě, Praha, 1992.

Kural, Václav, Konflikt místo společenství? Češi a Němci v čs. státě (1918-1938), Praha, 1994.

Kural, Václav, Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího, Praha, 1997.

Kutnar, František, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Praha, 1998.

Kvaček, Robert – Tomášek, Dušan, Generál Alois Eliáš, Praha, 1996.

Kvaček, Robert, První světová válka a česká otázka, Praha, 2003.

Nad Evropou zataženo. Československo a Evropa 1933-1937, Praha, 1966.

Kvaček, R. - Chalupa, A. - Heyduk, M., Československý rok 1938, Praha, 1988.

Kvasnička, Ján, Československé legie v Rusku 1917-1920, Bratislava, 1963.

Lacina, Vlastislav, Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934, Praha, 1984.

Lacinová, Helena, - Filip, Robert, Českoslovenští legionáři, Liberec, 2001.

Lahoda, Vojtěch, Svět Emila Filly. Úvod katalogu výstavy, Praha 1987.

Lach, Ivan, Vlast a čest byly jim dražší nežli život, 2000.

Lamač, Miroslav, František Kupka, Praha, 1984.

Legionáři Berounska 1914-1920, Beroun, 2001

Lexikon české literatury, Praha, 1993.

Liddel Hart, B.H., The Way to Win Wars, London, 1941.

, The other side of the hill, London, 1948.

Luža, Radomír, Československá sociální demokracie 1948-1989, Praha-Brno, 2001.

Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír, Dějiny policie a četnictva I.- III. díl, Praha 1997-2001.

Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír, Dějiny obecních policií I., Police history, Praha 2004.

Macmillan, Margaret, Mírotvorci – Pařížská konference 1919, Praha, 2004.

Machovec, Milan, Česká státnost, Praha, 2005.

Marek, Pavel, Politicko-organizační aktivity českých městských vrstev v letech 1918-1938, Olomouc, 1996.

Martínek, Zdeněk - Slavík, Josef, Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Pelhřimov, Pelhřimov, 2000.

Maršálek, Pavel, Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Karolinum, Praha 2002.

Masaryk, Tomáš, Sebevraždy, Praha, 2002.

Michálek, Slavomír, Diplomát Štefan Osuský, 1889-1973, Bratislava, 1999.

Moravec, František, Špión, jemuž nevěřili, Praha, 1990.

Morrell, S., Viděl jsem ukřižování, Brno, 1995.

Moulis, M., Mládež proti okupantům, Praha 1966.

Moulis, Miloslav, Vzestup a pád generála Gajdy, Třebíč, 2000.

Moulis, Miloslav – Tomášek, Dušan, K.H.Frank. Vzestup a pád karlovarského knihkupce, Epocha, Praha 2003.

Muška, Jiří – Hořec, J., K úloze československých legií v Rusku, Praha 1953.

Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, ed. Kubů, E. – Pátek, J., Praha, 1999.

Na pozvání Masarykova ústavu (1.- 4.), Praha, 2004 - 2007.

Nedorost, Libor, Mým národům – Češi v 1. světové válce 1.díl, Praha, 2006.

Němec, Matěj, Návraty ke svobodě, Praha, 1994.

Němeček, Jan, Mašínové, Praha, 1998.

Němeček, Jan, Od spojení k roztržce, Academia, Praha 2003.

Nešutová, Jiřina, Českoslovenští legionáři rodáci a občané okresu Praha – hlavní město, 2001.

Novák, Otto, Henleinovci proti Československu, Praha, 1987.

Olivová, Věra, Ústav Edvarda Beneše v Londýně (1950-1964), Praha, 2000.

, Dějiny první republiky, Praha, 2000.

Olšina, Miroslav, Českoslovenští legionáři okresu Kroměříž (1914 - 1920), Kroměříž, 2002.

Otáhal, Milan, Zápas o pozemkovou reformu v ČSR, Praha, 1963.

Pacner, Karel, Československo ve zvláštních službách, I. díl, Praha, 2002.

Páral, Bohuslav, Plukovník generálního štábu Alois Páral, Brno, 2002.

Pasák, Tomáš, Generál Alois Eliáš a odboj, Praha, 1991.

Pasák, Tomáš, Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, Praha, 1999.

Pasák, Tomáš, Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945, Praha 1980.

Paulová, Milada, Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916-1918, Praha, 1968.

Pecháček, Jaroslav, Masaryk, Beneš, Hrad, Praha, 1996.

Pernes, Jiří, Až na dno zrady, Praha, 1997.

Pernes, Jiří, Svět Lidových novin 1893-1993, Praha, 1993.

Peroutka, F., Budování státu, I.-IV., Praha, 1991

Pichlík, Karel – Klípa, Bohumír – Zabloudilová, Jitka, Českoslovenští legionáři (1914-1920), Praha, 1996.

Pichlík, Karel, Bojovali proti válce, Praha, 1953.

Pichlík, Karel, Vzpoury navrátilců z ruského zajetí na jaře 1918, Praha, 1964.

Pichlík, Karel, Zahraniční odboj 1914-1918 bez legend, Praha, 1968.

Pichlík, K.-Vávra, V.- Křížek, J., Červenobílá a rudá, Praha, 1967.

Plesinger-Božinov, M., Vzpomínky na první odboj, Praha, 1997.

Polák, František, Masarykovy legie v boji proti Sovětům, New York, 1957.

Politická elita meziválečného Československa 1918-1938, Praha, 1998.

Pospíšilová, Jaroslava, Českoslovenští legionáři z okresu Hradec Králové, Hradec Králové, 2000.

Preininger, Ladislav, Přísaha, Praha, 2001.

První světová válka, moderní demokracie a T.G. Masaryk, Praha, 1995.

Przybylová, Blažena, českoslovenští legionáři. Rodáci a občané Ostravy, Ostrava, 2002.

Přibáň, Michal, České krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945, Olomouc, 1995.

Přikryl, J. - Slezák, L., Jihovýchodní Morava v boji proti okupantům, Brno 1965.

Přísaha. Deníky francouzského legionáře Ladislava Preiningera, Praha, 2001.

Rajlich, Jiří, Jediný československý maršál, Brno, 2002.

Rachlík, František, Národní umělec Václav Špála, Praha 1955.

Rákosník, Jakub, Fenomén nezaměstnanosti v Československu v letech 1918-1938, Disertační práce, FF UK, Praha, 2004.

Rataj, Jan, O autoritativní stát, Praha, 1997.

Rataj, J.-Klimek, A., Z druhé republiky, I. a II. sv., Praha, 1993.

Richter, Karel, Československý odboj na východě, Praha, 1992.

Richter, Karel - Benčík, Antonín, Kdo byl generál Píka, Brno, 1997.

Ripka, Hubert, Únorová tragédie, Brno, 1995.

Rodáci a občané okresu Přerov v československé legionářské armádě v letech 1914 – 1920, Přerov, 2001.

Rok 1942 v českém odboji, Praha 1999.

Ruml, Vladimír - Krzák, Rudolf, Českoslovenští legionáři I. odboje v okrese Nymburk 1914 - 1920, Poděbrady, 1998.

Rupnik, Jacques, Dějiny Komunistické strany Československa, Praha, 2002.

Sak, Robert, Anabáze, Jinočany, 1996.

Savický, Ivan, Osudová setkání, Praha, 1999.

Sedlář, Tomáš, Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc, Olomouc, 2003.

Sládek, Oldřich, Zločinná role gestapa, Praha, 1986.

Sládek, Zdeněk, Malá dohoda 1919-1938, Praha, 2000.

Slanina, Josef – Vališ, Zdeněk, Generál Karel Kutlvašr, Praha, 1993.

Smejkal, Ladislav, Soupis legionářů Českolipska, Česká Lípa, 2000.

Soubigou, Alain, Tomáš Garrigue Masaryk, Praha, 2004.

Stehlík, Eduard – Lach, Ivan, Vlast a čest byly jim dražší nežli život, Dvůr Králové, 2000.

Stehlík, E., Lexikon čs. těžkého opevnění, Praha, 2001.

Straka, Karel. Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, AVIS, Praha 2007.

Svoboda, Gustav, Armádní generál Jan Sergej Ingr, Praha, 1998.

Svoboda, Ludvík, Z Buzuluku do Prahy, Praha, 1985.

Svoboda, L., Cestami života II., Prospektrum 1992

Svobodová, Zoe, O tom, co bylo, Praha, 2005.

Svobodová, Marcela - Psíková, Jiřina, Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Jindřichův Hradec, Jindřichův Hradec, 2001.

Svoboda, Gustav, Československé válečné hroby v zahraničí, Československá obec legionářská, 1996.

Šolc, Jiří, Ve službách prezidenta. Generál František Moravec, Praha, 1994.

Šolc, Jiří, Smrt přála statečným, Praha, 1995.

Šplíchal, K., Tělovýchovné organizace v protifašistickém hnutí a odboji, Praha 1981.

Šrámek, Pavel, Armádní generál Ludvík Krejčí, Brno, 2000.

Šrámek, Pavel, Vztahy mezi velením armády a vedením státu v Československu roku 1938, Disertační práce, FSV UK, Praha, 2002.

Štefanský, Václav, Generál Ferdinand Čatloš, Bratislava, 1998.

Táborský, Eduard. Prezident Beneš mezi Západem a Východem, Mladá fronta, Praha 1993.

Tajovský, Miloš a kol., Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Havlíčkův Brod, Havlíčkův Brod, 2000.

Tesař, Jan, Mnichovský komplex. Jeho příčiny a důsledky, Praha, 2000.

Thunig-Nittner, Gerburg, Die tschechoslowakische legion in Russland, Wiesbaden, 1970.

Trapl, Miloš, Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918-1938, Praha, 1990.

Trapl, Miloš. Monsignore Jan Šrámek, Olomouc 1995.

Trapl, Miloš, Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku, Olomouc, 2004.

Uhlíř, J.B., Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu 1918-1938, Praha,

1988.

Uhlíř, J. B. - Waic, M., Sokol proti totalitě 1938-1952, Praha 2001.

Uhlíř, J.B., Ve stínu říšské orlice, Praha, 2002.

Urbanová, Eva-Urgošíková, Blažena, Český hraný film, I.-II.díl, (1898-1945), Praha, 1995,1998.

Vaculík, Jaroslav – Hofman, Jiří – Širc, Václav, Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha, 1999.

Váhala, Rastislav, Smrt generála, Praha, 1992.

Vališ, Zdeněk – Dvořák, Jiří, Generál Jaroslav Vedral-Sázavský, Praha, 1994.

Veber, Václav, Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945, I.-II., Praha, 1993, 1994.

Velfl, Josef a kol., Legionáři z Příbramska, Příbram, 2002.

Veselý, Jindřich, Češi a Slováci v revolučním Rusku 1917 – 1920, Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1954.

Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945, Praha, 2005.

Vogeltanz, Jan, Českoslovenští legionáři okresu Domažlice, Domažlice, 2000.

Vondráčková, Daniela, Legionáři, Semily, 2002.

Vostrý, J., Zdeněk Štěpánek. Herec a dějiny, Praha, 1997.

Vrabec, V., Zmařená naděje. Antifašistický nekomunistický odboj, Praha, 1992.

Vykoupil, Libor, Jiří Stříbrný, Brno, 2003.

Zahradníček, Tomáš, Jak vyhrát cizí válku, Praha, 2000.

Zborov 1917-1997, AVIS, Praha, 1997.

Zuberec, Vladimír, Milan Rastislav Štefánik. Léta hvězdná a válečná, Praha, 1989.

Tištěné prameny a edice

Bartošek, Karel, Dějepis pro 9. ročník, Praha, 1965.

Bidlo, Jaroslav - Šusta, Josef, Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních, díl III., Praha, 1921.

Československo- sovětské vztahy v diplomatických jednáních (1939-1945), I. díl, Praha, 1998.

Československo – francouzské vztahy v diplomatických jednáních (1940-1945), Praha, 2005.

Český odboj a Květnové povstání. Sborník dokumentů 1943 – 45, Praha 1975.

Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918, Praha 1994.

Hájková, Dagmar – Šedivý, Ivan, Korespondence – Beneš - Masaryk, Praha, 2004.

Horčíčka, Josef - Nešpor, Jan, Dějepis pro školy měšťanské, díl III., Praha, 1922.

Hrbek, J.- Vodehnal, J., Všeobecný dějepis pro nejvyšší třídy středních škol, Praha, 1934.

Charvát, Jaroslav, Dějepis pro desátý ročník, Praha, 1960.

Jílek, Tomáš - Dohnal, Miloň, Dějepis pro 7. ročník, II. díl, Bratislava, 1987.

Jubilejní ročenka legionářská, vydal Kruh francouzských legionářů, Praha, 1934.

Klik, Josef, Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol, Praha, 1947.

    , Čechy a Morava v rámci německých dějin, Praha, 1942.

Michálek, Slavomír (ed.). Ján Papánek za vojny Edvardovi Benešovi. Dokumenty 1939-1945, Bratislava 1997.

Od rozpadu česko-Slovenska do uznání čs. prozatímní vlády 1939-1940, svazek B/I.

Němeček, Jan – Kuklík, Jan – Nováčková, Helena – Šťovíček, Ivan (ed.) Praha, Ústav mezinárodních vztahů-Karolinum-Historický ústav AV ČR 2002.

Olivová, Věra, Dokumenty ke vzniku Československa, Praha, 1968.

Otáhalová, Libuše – Červinková, Milada, Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943, Praha, 1966.

Pekař, Josef, Dějiny československé pro nejvyšší třídy škol středních, Praha, 1921.

Prohlášení nezávislosti československého národa zatímní vládou československou, Masarykův ústav, Praha 1998.

Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1939-1945 – I-IX, Praha 1979-1988.

Protokol Třetího Generálního Sjezdu Svazu Československých legionářů v Americe, Cleveland, 1922.

Prvých tisíc branného odboje, Kruh starodružiníků, Praha, 1924.

Pro čistotu veřejného života, Dopis ministra dra. Edvarda Beneše Čsl. obci legionářské, Praha, 1926.

Ročenka legionářská, Kruh francouzských legionářů, Praha, 1938.

Šujan, František - Novák, Antonín, Dějepis pro nižší třídy středních škol, Praha, 1923.

V boj, edice ilegálního časopisu I (1939) sv. 1-6, II (1939 – 1940) sv. 1- 4, Praha 1992 – 1993.

Veselý, Zdeněk, Dějiny české politiky, Praha 2005.

II. jubilejní ročenka legionářská, Praha, 1935.

III. jubilejní ročenka legionářská, Praha, 1936.

Jak plníme odkaz naší národní revoluce?, Praha, 1924.

1919-1929 10leté výročí první a nejstarší organizace „Družiny“, Praha, 1929.
Legionáři v nové republice, Praha, 1945.
President legionářům – legionáři národu, Praha, 1947.
IV. manifestační sjezd ČsOL, Praha, 1948.
FIDAC, Paříž, 1936.
FIDAC, Paříž, 1937.
FIDAC, Paříž, 1938.
Zápisky generála Rudolfa Viesta (Exil 1939-1944). J. Stanislav (ed.), Bratislava 2002.
Žáček, Pavel, Menší sestra I., Vznik a vývoj První správy ministerstva vnitra 1953 – 1959 (Edice dokumentů), Brno, 2004.

Články

Babka, Lukáš, Kulturní život československých legionářů v Rusku 1914-1920 – In: Slovanský přehled – Roč. 87, č.3 (2001).
Bareš, A. - Pasák, T., Odbojová organizace Zd. Schmoranze 1939, in HaV, roč. 1968, č. 6-7.
Berton, Stanislav. O tzv. morální zradě Lva Prechaly – In: Za svobodu a demokracii 3, Třetí (protikomunistický) odboj/ Uspoř. Lukáš Babka, Hradec Králové 2002.
Beneš, Vojta, Osud legionáře: Za padlým bratrem JUDr. Josefem Patejdlem – In: Otec a syn/Ed. Antonín Sum – Praha 2000.
Bobíková, Lenka, O vojenských letech Klementa Gottwalda jinak, HaV, č.4, s.118 – 129.
Brádlarová, Daniela, Banka československých legií v letech 1920-1925, in Peníze v proměnách času, Ostrava, 1998.
Břach, Radko, Francouzský alianční systém a Československo na počátku roku 1924, HaV 1968,č.1, s.1-21.
Břachová, Věra, Francouzská vojenská mise v Československu, Historie a vojenství (HaV)1967, č.6, s.883-910.
Eliášová, Jaroslava – Pasák, Tomáš, Poznámky k Benešovým kontaktům s Eliášem za druhé světové války, HaV, 1967, č.1,s.108-140.
Fejlek, Vojtěch, Archivy Památníku osvobození, HaV 1969, č.6, s.992-1029.
Ferenčuhová, Bohumila, Francúzsko-talianska rivalita v Československu začiatkom roka 1919 a Milan Rastislav Štefánik, HaV 2000, č. 4, s. 853 – 873.

Fučík, J., K posledním bojům a rozpadu rakousko-uherské armády v říjnu 1918, HaV 1999, č.1, s. 26 – 51.

Galandauer, Jan, Včera a dnes (Legionářská minulost komunistického aktivisty), in HaV 1998, č. 5, s.61 – 82.

Hájková, D., Role propagandy ve válečných aktivitách T. G. Masaryka od vypuknutí války do ledna 1917, HaV 2000, č. 1, s. 14 – 37.

Hájková, D., Masarykův exil. Svědectví dopisů, HaV 2003, č.1, s. 74 – 86.

Hampl, Martin, ČsOL – jednoty Beroun, in Minulosti Berounska 1, 1998, str.151-163.

Harna, Josef, O vývoji programů českého národního socialismu, in Politické programy českého národního socialismu, Praha, 1998.

Herman, Jaroslav, Plukovník Augustin Charvát, in Letectví a kosmonautika, 1992, č. 2.

Heumos, Peter, Strukturální prvky první republiky, in Soudobé dějiny 1995, č.1-2.

Hofman, Petr, K historii jednoho filmového projektu. Příprava filmu Zborov v dokumentech. Illuminace, 1991, č.2, str.141-152.

Hofman, Petr, Deník Vojtěcha Borise Luži, HaV 1996, č.5, s. 131 – 152.

Hofman, Petr, Náčelník štábu skupiny Gillain v bojích na Slovensku, in Generál Alois Eliáš, Praha, 2006, s.27-34.

Junek, Marek, Demokratická a legionářská tradice v Národním památníku na Vítkově, in Generál Alois Eliáš, Praha, 2006, s.54-58.

Karlický, Vladimír, Vliv dovozu na vyzbrojování čs. armády v l. 1919-1922, HaV 1966, č.1, s.38 – 97.

Kostrba-Skalický, Oswald, Die tschechoslowakische Armee 1918-1938, in Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat, Oldenburg München-Wien.

Klimek, Antonín, Beneš a Štefánik, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha, 1991.

Klípa, Bohumír, Československé legie v Itálii, in Historie a vojenství, 1993, č.1.

Klípa, Bohumír, Italská vojenská mise v Československu, in Historie a vojenství (HaV), roč.44,č.3, 1995, s.26-78.

Klípa, Bohumír, Výstava o československých legionářích v severoitalském Oderzu, in Historie a vojenství, 1998, č.4, str. 180-181.

Kokoška, Stanislav, Československo-sovětská zpravodajská spolupráce v letech 1936-41, HaV , 1997, č.5.

Křížman, Bogdan, Příprava ofenzívy na soluňské frontě (září 1918), HaV 1966, č.5, s.896-931.

Křen, Jan – Kural, Václav, Ke smyslu českého protifašistického odboje, HaV, č.1, s.35-80.

Křížek, J., Západní historiografie o čs. legiích v Rusku za posledních 20 let, HaV 1992, č.1, s.146 – 159.

Křížek, Jaroslav, Masaryk, Rusko a čs. legie na jaře 1918, ČČH 1990, č.3, s.449-459.

Křížek, Jaroslav, Jak vznikalo Masarykovo Prohlášení nezávislosti z 18. října 1918?, HaV 1969, č.4, s.702-727.

Křížek, Jaroslav, Protisovětské vystoupení čs. legií a změna vztahu Dohody k čs. zahraničnímu odboji v roce 1918, HaV 1966, č.1, s.1-37.

Křížek, J., K boji čs. levice o čs. legie v Rusku počátkem roku 1918, HaV 1964, č.6, s.899 – 938.

Kubů, E.- Šetřilová, J., Hrad a Alois Rašín v letech 1922-23, ČČH 93., 1995, č.3, s. 451-469.

Kučera, Martin, Český politický katolicismus před první světovou válkou, ČČH 2000, č.1.

Kudela, Ivan, PhDr. Josef Kudela (1886 – 1942) a první čs. odboj, HaV 2003, č.1, s. 156 – 173.

Kuklík, Jan, Programový vývoj Československé sociálně demokratické strany dělnické za první republiky, in Současný stav a perspektivy zkoumání politických stran na našem území, Rosice-Olomouc, 1999.

Kuklík, J.- Zátka, Petr, Spisovatelský manifest a Petiční výbor „Věrní zůstaneme“, in Revue dějin socialismu, 1969, č.2.

Kural, Václav, Hlavní organizace nekomunistického odboje v letech 1939-1941, in OaR zprávy č. 2/1967, s. 5 – 160.

Kural, Václav, Obrana národa mezi 15. březnem a 1. září 1939, in HaV, roč. 1970, č.3.

Lachman, Tomáš, Legionářská tematika v hraném filmu první republiky aneb Od Československého Ježíška ke Zborovu, in Film a dějiny, Praha, 2005.

Marek, Jaroslav, Příspěvky k typologii historikova textu, ČČH 1994, č.4, s.531-544.

Maršálek, Zdenko, Alois a československá armáda první republiky, in Generál Alois Eliáš, Praha, 2006.

Mertlíková, Olga, Zdeněk Fierlinger: Legionář – demokrat – komunista a hrobař demokracie. - In: Masarykův lid – Roč. 4, č.2 (1998).

Minařík, Pavel - Šrámek, Pavel, Personální průvodce po mobilizované čs. branné moci v době vyvrcholení mnichovské krize, in Historie a vojenství, č.5, 1997, str. 94-130.

Navrátil, Jaromír, Poznámky ke společenskému poslání československého vojenského dějepisectví, HaV 1967, č.2, s.189-214.

Navrátil, Jaromír, Československé vojenské dějepisectví ve třicátých letech, HaV 1969, č.6, s.1030-1081.

Němec, Igor, Jazyk československých legií v Rusku, HaV 1991, č.2, s. 25 – 39.

Němeček, Jan, Brigádní generál Josef Mašín, in HaV, č. 1/1993, s. 134-159.

Němeček, Jan, Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku, in HaV 1994, č.3, s. 107 – 132.

Nývltová, Dana, Legion Čechů a Slováků v Polsku r.1939, HaV 1966, č.1, s.93-118.

Pasák, Tomáš, Nekomunistický odboj a jeho spolupráce s protektorátní správou, in OaR, roč. 1967, č.2, s. 71-83.

Pfaff, Ivan, První protifašistický manifest českých intelektuálů, in ČČH 1993, č.2.

Pleva, František, Legionář a čs. diplomat Jan Šeba – ledečský rodák, Havlíčkobrodsko 13, 1997, s.175-180.

Podaný, Václav, Tři čtvrtstoletí Jaroslava Werstadta, Dějiny a současnost, 1998, č.6,s.39-41.

Pokorná, A., Svaz čs. důstojnictva v l. 1918 – 1938, HaV 1992, č.5, s. 16 – 42.

Povolný, Daniel - Mareš, Pavel, Pomníky a pamětní desky obětím 1. světové války na okrese Benešov, in Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, Benešov, 1998, str. 277-318.

Rychlík, Jan, Místo T.G. Masaryka jako prezidenta v politickém systému první ČSR, in Společnost v přerodu, Praha, 2000.

Salabová – Kučerová, Marie, Vojenská správa prvního čs. zahraničního odboje (1914 – 1920), HaV 1965, č.2, s. 238 – 277.

Sander, Rudolf, Přehled vývoje čs. vojenské správy v letech 1918-1939, HaV 1965, č.3, s. 359 – 381.

Sander, Rudolf, Kompetence generálního inspektora a náčelníka hlavního štábu čs. branné moci v letech 1918-1939, in HaV 1990, č.1, s.63-83.

Sládek, Č., Legionář a letec Vicherek, in Letectví a kosmonautika, 1992, č. 15.

Sluka, Václav, Československá armáda v letech 1918-1920, in Historie a vojenství, roč.44, č.5-6, 1995, s.98-138.

Stanovský, Vilém, Co utkvělo v paměti po padesáti letech, HaV, 1967, č.4,s.661-672.

Sychrava,Lev, Do dalších deseti let, Praha,1933,in 10 let Svazu národního sjednocení.
, O revolučním fanatismu, in ČČH XXVII.,494.,1921.

Šebek, Jiří, K 65. výročí odhalení Štefánikovy mohyly na Bradle, Historie a vojenství 42, 1993, č.4, str. 179-183.

Šebek, Jiří, Výtvarní umělci na frontách první světové války, Historie a vojenství 40, 1991, č.6, str. 95-117.

Šedivý, Ivan, Gajdova aféra 1926-1928, in ČČH 1994, č.4.

Šedivý, Ivan, Družina čs. legionářů, in Sborník k dějinám 19. a 20. století, Historický ústav AV, 1993, str. 93 - 113.

Šedivý, Ivan, Legionářská republika?, in Historie a vojenství, 2002, č.1, str. 158 - 184.

Šedivý, Ivan, Legionáři a čs. armáda 1918-38, in České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století, 1997, str. 209 - 230.

Šedivý, Ivan, Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů, in Historie a vojenství, 1996, č.6.

Šedivý, Ivan, Rakousko-uherská branná moc a problém čs. legionářů 1914-1918, in Moderní dějiny, 1993, str.99-119.

Šedivý, Ivan, Zeď mezi odbojem domácím a zahraničním, in Historie a vojenství, 1998, č.6, str. 84-93.

Šetřilová, Jana, Československá strana národně demokratická v letech 1918-1923, in Časopis Národního muzea, 1993, č.3-4.

Šlapeta, Vladimír, Architektura třicátých let v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, in Dějiny českého výtvarného umění IV/2, Praha, 1998.

Šolc, Jiří, Miliční systém v programu Československé strany národně socialistické v l. 1918 – 1938, HaV 1992, č.6, s. 3 – 29.

Šrámek, Pavel, Osudové křižovatky generála Lva Prchalý, in Celostátní studentská vědecká konference – Historie 1995, Ostrava, 1996.

Šrámek, Pavel, Smrt generála Vojtěcha Borise Luži, in Válečný rok 1944, Praha, 2001.

Šrámek, Pavel, Pokořený generál, Historie a vojenství 52, 2003, č.2, s.485-486.

Šrámek, Pavel, Podíl Edvarda Beneše na výstavbě čs. armády ve třicátých letech, in Dějiny a současnost 2000, č.4.

Šrámek, Pavel, Personální změny ve velení čs. armády v roce 1933, in O dějinách a politice, Ústí nad Labem, 2001.

Tesař, J., Emanuel Moravec aneb logika realismu, in – DaS, roč. XI/1969, č. 1, s. 20 - 27.

Valenta, Jaroslav, Praha ve zpravodajské hře o M. N. Tuchačevského na jaře 1937, in Studie muzea Kroměřížska 1990.

Vališ, Z., Gen. Antonín Hasal, in Vojenské rozhledy, 1993.

Vejvar, Stanislav, Ústřední jednota čsl. legionářů-katolíků (1924 - 1937), in www.distance.cz, roč. 4.

Werstadt, Jaroslav, Hlas odporu z přítomí druhé republiky a z prvních měsíců nacistické okupace, HaV 1968, č.3, s.421-450.

Werstadt, Jaroslav, Korespondence Lva Sychravy a Josefa Tvrzického, in Naše revoluce IX. a XI., 1933 a 1935.

White, Lewis, Generál Antonín B. Hasal, in Na všech frontách. Čechoslováci ve II. Světové válce, Praha, 1992.

Wittlichová, Lucie, Kruh starodružiníků (1938-1949), in Časopis Národního muzea, 163, č. 1-2, 1994.

Wróbel, Piotr, Kombatanci kontra politycy, in Przegląd historyczny 76, č. 5, s. 77 – 109.

Zabloudilová, Jitka – Hofman, Petr, Pozůstalost Rudolfa medka, HaV 1994, č. 5, s. 172 – 175.

, Rudolf Medek, HaV 1994, č. 6, s. 133 – 157.

Zabloudilová, Jitka, Vojenská spořitelna čs. vojska v Rusku, HaV 1999, č. 1, s. 98 – 120.

Zabloudilová, Jitka, Příspěvek k tématice propagandy v čs. vojsku v Rusku v letech 1914 – 1920, HaV 2000, č. 1, s. 56 – 66.

Periodika

Československá samostatnost (1915 - 1919)

Čechoslovan (1916)

Bulletin Mensuel (1916)

Houračky (1919)

Kmotr „Repal“ (1919)

Československý válečný zpravodaj (1919)

Československý film (1920 – 1921)

Lidové noviny (1919 - 1939)

Družina (1920 - 1922)

Národní osvobození (1924 - 1938)

Legie (1926 - 1939)

Československé osvobození (1920 - 1922)

Československý legionář (1924 - 1938)

Táborita (1921)

Národní listy (1924)

Ilustrovaný svět (1924)

Přerod (1925 - 1934)

FIDAC (září 1931)

Věstník (Brno) - 1932 - 1935

Věstník (Cleveland) 1931
Naše revoluce (1927-1938)
Nové časy (1927 - 1933)
Legionár (1922 - 1923)
Legionářské hlasy (1934 - 1935)
Legionářské sjednocení (1932 - 1934)
Letem světem (1934)
Narod i Wojsko (září 1936)
Venkov (1937 - 1939)
Tak (1938-1939)
Akord (1938)
Brázda (1935 - 1938)
Katolické noviny (1938)
Národní noviny (1938 - 1939)
Sobota (1938)
Učitelské noviny (1938)
Dílo (1938)
Polední list (1938)
Pražské noviny (1938)
Kamarádství (1940-45)
Hlas revoluce (1945 - 1968)
Rudé právo (1945 – 1969)
Naše hlasy (Toronto 1967)
Nová doba (Chicago 1969-1970)
Nový domov (Toronto 1971)
Československé listy (1948-1949)
Čechoslovák (1948 - 1956)
Obrana lidu (1967)
Przegląd Historyczno-Wojskowy (1999-2004)
Przegląd Historyczny (1983-1990)
Kwartalnik Historyczny (1997-2003)
Vojenská história (1997-2006)
Revue Historique des Armées (1994-2000)
Historia Militar (2000-2005)

Československý časopis historický (1966 – 2006)

Svobodné slovo (1967-68)

Historie a vojenství (1954-2006)

Diplomové a rigorózní práce

Dvořáková, Olga, Československé legie v našich učebnicích z let 1920-1938, FF UK, 1990.

Gardavský, Vladimír, Národní památník na hoře Vítkově v Praze. Historie vzniku, místo a úloha v československé kultuře a společnosti, Diplomová práce, Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, Praha, 1969

Karoch, Pavel, K finančně hospodářské činnosti československých legií v Rusku v letech 1914-1920, FF UK, 1966.

Kindl, Martin, Češi a Slováci ve Francii v letech 1914-1918, FF UK, 2000.

Linhart, Jaroslav, Legionáři po nástupu fašismu r. 1933, FF UK, 1970.

Michl, Jan, JUDr. Lev Sychrava, FF UK, Praha, 2001.

Pokorný, Jiří, Druhý sjezd čs. vojska na Rusi, FF UK, 1961.

Rákosník, Jakub, Nezaměstnaní v Československu v letech 1918-1938 a efektivita systému státní péče, FF UK, Praha, 2001.

Uhlíř, Jan, Základní aspekty sokolské protinacistické rezistence, FF UK, Praha 2002.

Zelenková, Alena, K historii tzv. Československého poselství k sibiřské armádě, FF UK, 1971.

Nepublikované rukopisy

Hájek, Josef, Zásobování čsl. vojska na Rusi, 1921.

, Jak vznikala Česká Družina.

, Deník Josefa Hájka, všechno in ANM, fond Kruh starodružiníků, k. 10, inv. č. 460-462.,
,Poznámky ke knize „Masarykovy projevy a řeči za války“,in ANM, fond KS, k.10, inv.č. 470.

Nesnídal, Josef, Za svobodu musíš bojovat! Po stopách legionářových, in VHA, fond Kruh francouzských legionářů, karton č.1.

Michl, Jan, Obsazování Slovenska 1918, seminární práce, FF UK, 1999.

Michl, Jan, Podzim 1938 - Druhá republika a její občané, seminární práce, FF UK, 1998.

Internet

www.psp.cz

www.distance.cz

www.zasvobodu.cz

<http://www.army.cz/acr/vuapraha/index.htm>

www.zhola.com/BedrichHomola/index.php

http://www.hrad.cz/cz/kancelar_prezidenta/hs/historie_tradice.shtml

www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/gorovs.html

Přílohy

Příloha č.1 – činnost legionářského poslance v parlamentu

ORÍŠEK Martin

leg. posl.

Agrární strana

Volba verifikována **86**, 18. X. 1921; 3. **IV**.

Slib vykonal **69**, 24. VI. 1921; 180. **III**.

Byl členem výb. kult. - rozp. - soc. pol. a ústav. práv.

Návrhy:

na úpravu právních poměrů učitelstva na nestátních veřej. školách národních a slučování těchto škol na Slovensku a Podkarpatské Rusi, **t. 5360**.

372, 7. X. 1925; 1345. **XI**.

Zpravodajem:

kult. výb. **zpr. t. 4733** (zaopatřovací požitky a jednorázové výpomoci učitelstvu nestátních škol na Slovensku).

279, 25. VI. 1924; 1064, 1088. **IX**.

Řeč v rozpravě:

o stát. rozpočtu pro r. 1922 (**zpr. t. 3168**; skup. kult.).

97, 23. XI. 1921; 958. **IV**.

o naléh. interp. A. Hlinky **t. 3584** o demolování redakce a administrace časop. "Slováka" a "Ludových Novin".

150, 21. VI. 1922; 1199. **V**.

Interpelace:

že Stát. pozemkový úřad vůči legionářům neprovádí nařízení vládní ze dne 19. XI. 1920, č. 260 Sb. z. a n.,

t. 3351/X. 128, 27. I. 1922; 2714. **IV**.

ve věci zavraždění správce čsl. finanční stanice v Hyme Jana Sedláčka, maďarskou pohraniční hlídkou,

t. 4085/XI. 209, 11. V. 1923; 320. **VII**.

odpov. t. 4593/II. 265, 27. V. 1924; 738. **IX**.

pro nestoudný útok časop. "Staatswehr" proti presidentu republiky, členům vlády a Národního shromáždění a předsedkyni Čsl. Červeného kříže,

t. 4178/X. 219, 30. X. 1923; 12. **VIII**.

odpov. t. 4395/IX. 247, 6. III. 1924; 20. **IX**.

pro útoky na presidenta republiky brožurou "Běda nám a našim dětem", sepsanou a vydanou jakýmsi Frant. Vychodilem a vytisknutou Obchodním Organisátorem Akciovou společností v Č. Budějovicích,

t. 4178/XI. 219, 30. X. 1923; 12. **VIII**.

Dotazy:

o nedodržování stanov učitelské organisace jejím okresním předsedou učitelem

Janem Kušeliem a o zneužívání úřední moci stát. školským inspektorem Josefem Ozábalem.

178, 12. XII. 1922; 1540. VI.

o výrocích faráře Josefa Sedláčka v Deštné na Moravě.

256, 4. IV. 1924; 276. IX.

o jednání podplukovníka Bedřicha Orla, velitele horského praporu č. 3.

256, 4. IV. 1924; 276. IX.¹¹⁸⁵

Příloha č.2

1. zpráva výboru sociálně-politického a branného k vládnímu návrhu zákona (tisk 2424) o vojenských požítcích zaopatřovacích (tisk 3401). Dne 27. 1. 1922

Zpravodajem výboru soc.-politického jest posl. Gustav **Navrátil**, zpravodajem výboru branného je posl. dr. **Patejdl**, zpravodajem výboru rozpočtového je pan posl. **Sajdl**.

Uděluji slovo zpravodaji výboru soc.-politického panu posl. G. **Navrátilovi**. (*Velká vřava komunistických poslanců.*)

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*za stálého hluku*): Vážené shromáždění! Zákon, který právě projednáváme, je zákonem, který měl býti před 2 lety vlastně uzákoněn, neboť opírá se o zákon, týkající se státních úředníků civilních. Když před 2 lety zákon ten v revolučním Národním shromáždění.... (*Hluk komunistických poslanců stále trvá.*)

Předseda (*zvoní*): Volám pana poslance **Bubníka** k pořádku. (*Posl. Tausik rozprostírá plakát na stolek prezidiální a pronáší výkřiky.*)

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*pokračuje*): ... byl uzákoněn, přijata byla resoluce, podle které vláda byla vyzvána, aby předložila co nejdříve osnovu zákona, který by upravil pensijní požítky... (*Výkřiky německých poslanců. Posl. dr. Hanreich*

[německy]: Pane policejní předsedo!)

Předseda (*zvoni*): Volám pana posl. dr. **Hanreicha** k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*pokračuje*): ... vojenských gážistů. Stalo se tak, bohužel, pozdě a proto vítáme, že alespoň v tomto zasedání tento zákon ještě stane se skutkem.

Pensijní zákon pro státní zaměstnance civilní je poměrně jednodušší. Bylo zde dosaženo velmi moderních vymožeností (*Ustavičná vřava. Předseda zvoni.*), hlavně ohledně vdov a sirotků, kterážto opatření jsou vybudována na moderním základě.

U státních úředníků civilních dlužno rozeznávat 3 skupiny: jednak nové úředníky, kteří byli pensionováni Československou republikou po 1. říjnu 1919, druhou skupinou jest pak ona část, která byla dříve, hlavně za Rakouska, dána do výslužby, třetí pak skupinou jsou ti, kteří vůbec nebyli převzati Československou republikou. Pokud se jedná o gážisty vojenské, musím přiznati, že zde poměry jsou daleko komplikovanější potud, že vedle normálních požitků zaopatřovacích přicházejí v úvahu také ještě různé přídavky jako na př. za zranění a přídavky válečné. Vojenský zákon sám řeší otázku poživatelů tím způsobem, že uznává nárok těch, kteří byli vůbec příslušníky vojska Československé republiky. Není nárok tudíž vázán termínem, neboť příkladně za poživatele jest dlužno považovati jako členy československé armády legionáře, uznané za války válečnou mocí československého státu. (*Trvalá vřava. Výkřiky německých poslanců.*)

Předseda (*zvoni*): Volám p. posl. **Hillebranda** k pořádku!

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*pokračuje*): Vedle toho komplikuje se tato otázka vojenských gážistů také tím, že jde vlastně o dva velké druhy poživatelů, a to o gážisty aktivní, to jest trvale zaměstnané, a o gážisty, kteří jsou pouze v záloze.

Důležitou zvláště otázkou jest otázka příslušníků československých legií. Proto zvláště z toho důvodu vítám uzákonění dotyčného návrhu, který přináší právě těmto příslušníkům našeho národního vojska, které založilo naši republiku a které věčnou slávou ověnčilo náš národ, výhody, kterých se jim tímto zákonem dostane. Nejvýznamnější výhodou jest vedle započítání různých dob, ztrávených v legiích, hlavně to, že i oněm legionářům, kteří jen krátce sloužili a pozbyli své výdělečné

schopnosti pro soukromou službu nejméně dvaceti procenty, plně přiznávají se práva gážistů trvalých a nejsou tudíž ve svých požitcích omezeni, jako gážisté v záloze. *(Hluk. - Vřava. - Výkřiky posl. Špačka.)*

Předseda *(zvoni)*: Volám pana posl. **Špačka** k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** *(pokračuje)*: Marně čekáme na zvláštní návrh zákona, jímž by se zvýšily požitky zaopatřovací těch gážistů vojenských, kteří byli za starého Rakouska dáni do výslužby... *(Hluk. Vřava. Výkřiky posl. dr. Baerana.)*

Předseda *(zvoni)*: Volám pana posl. dr. **Baerana** k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** *(pokračuje)*: ... nebo kteří nebyli převzati naší Československou republikou. Úředníkům civilní státní služby stejného druhu byly jejich požitky upraveny - a to velmi vydatně - zákonem číslo 48 z r. 1921. Proto je nejvýš na čase, aby se republika stejně postarala také o tyto t. zv. staropensisty vojenské, aby jejich požitky stejně jako u civilních státních zaměstnanců vyrovnala, aby se přiblížily požitkům novopensistů a nebylo žádného rozdílu mezi těmito kategoriemi.

K jednotlivým změnám, které provedl sociálně-politický výbor, nutno vytknouti toto: V § 2 navrhovala původní osnova zákona pensijní dobu 30letou, což by odporovalo normám stanoveným pro civilní státní zaměstnance. Ostatně se musí uvážiti, že zvláště nyní, kdy se započítává různá doba dvojnásobně až trojnásobně, tato 30letá doba byla by ještě tak daleko zkrácena, že by zajisté této výhody nepoužil ani nikdo z těch, kdo by měl nároky. *(Výkřiky posl. Koutného.)*

Předseda *(zvoni)*: Volám pana posl. **Koutného** k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** *(pokračuje)*: ... ostatně jsou příslušné požitky vypočítány tak, že jsou rozvrženy na 35 let, takže by vlastně vzešla anomalie mezi výslužní dobou a mezi výslužnými požitky.

V § 7 bylo vysloveno přání, aby byly po vzoru železničním ustaveny zvláštní pensijní výbory, a to nejenom pro gážisty vojenské, ale také pro ostatní zaměstnance státní. Uznává se sice, že není dnes ještě fondů, které by tyto výbory, volené z řad interestů, mohly spravovati, ale zajisté v dohledné době bude musiti býti pomýšleno na to... *(Výkřiky posl. Hakena.)*

Předseda (*zvoni*): Volám posl. **Hakena** po druhé k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*pokračuje*): ... aby se fondy takové založily, po případě, aby pasivní jmění nynějších fondů bylo učiněno aktivním, ale takové pensijní výbory měly by hlavně ten význam, že by řešily veškeré sporné otázky, zvláště uvážíme-li, že podle předloženého návrhu zákona má býti v různých případech dána vládě, to jest ministerstvu národní obrany, veliká pravomoc... (*Výkřiky posl. Tausika.*)

Předseda (*zvoni*): Volám pana posl. **Tausika** k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*pokračuje*): ... na benevolentní řešení jednotlivých případů.

K § 26 bylo dáno vysvětlení, ... (*Vřava a výkřiky komunistických poslanců. Výkřik posl. Hakena.*)

Předseda (*zvoni*): Volám pana posl. **Hakena** po třetí k pořádku.

Zpravodaj posl. G. **Navrátil** (*pokračuje*): ... které se týká započítání let vojenských duchovních a jest blíže vyznačen v důvodové zprávě branného výboru. Proto se nechci o této otázce dále šířiti.

Významnou byla otázka, pokud jde o následky soudního odsouzení. Výbor sám uznával, že jsou ty následky příliš kruté pro členy rodiny provinilce, a apeluje proto na vládu, aby učinila opatření, aby tato záležitost byla všeobecně a benevolentně řešena, neboť se týká nejenom gážistů vojenských, nýbrž i státních zaměstnanců. Zvláště bylo velmi podrobně debatováno o tom, že pro odsouzení delší 6 měsíců pozbývá vojenský gážista po případě i jiný poživatel nároku, aby tato doba započítala se po případě do nároků pensijních. Bylo žádáno, aby z trestních činů byly vyňaty politické delikty. Tato žádost je naprosto neodůvodněna, neboť nelze tyto delikty vyjmouti již vzhledem k tomu, že podle vojenských předpisů nemá práva příslušník vojska, aby se zúčastnil politického hnutí, a proto také když i proti předpisům platným ve vlastním stavu se dopustí takového deliktu, musí přirozeně nésti důsledky.

Konečně se jednalo také o tom, že jsou různé druhy započítání doby v zajetí. Tyto různosti jsou však oprávněné, neboť týkají se v první řadě legionářů. Jest nutno, aby ten, kdo mohl vstoupiti do legií a nevykonat svoji národní povinnost, neměl ještě

výhodu za to, že byl v zajetí.

Prosím slavnou sněmovnu, aby přijala zákon tak, jak jej sociálně-politický výbor schválil. *(Výborně! Potlesk.)*

Předseda *(zvoní)*: Uděluji slovo druhému zpravodaji p. posl. dr. **Patejdlovi**.

Zpravodaj posl. dr. **Patejdl** *(za trvalého hluku)*: Slavná sněmovno! Přítomná osnova zákona upravuje zaopatřovací požitky osob vojenských poskytováním výslužného, zaopatření invalidů, vdovského důchodu, příspěvků na vychování dětí a ev. důchodů rodičů. Osnova jest důsledkem zákonného opatření, kterým byly upraveny platy osob, ve vojenské službě činně se nacházejících. Jest jistě spravedlivé, aby byly uspokojeny nároky těch, kteří určili svým povoláním službu v branné moci státu, aby byly osoby ty zaopatřeny, jestliže pro stáří nebo pro invaliditu, utrpěnou ve službě vojenské nebo přímo ve válce, pozbyli způsobilosti k dalšímu výdělku. Jest neméně spravedlivé, aby byly zaopatřeny rodiny, jichž živitelé padli v poli před nepřítelem anebo zemřeli předčasně ve službě vojenské. *(Vřava trvá. - Výkřiky na levici. - Někteří poslanci komunističtí tlukou do pultů.)*

Branný výbor ve své schůzi 31. května roku 1921 určil všeobecnou směrnici pro upravení požitků osob vojenských, a to tak, že má se přihlížeti při úpravě požitků vojenských osob k poměrům civilních státních zaměstnanců. Přítomná předloha vyhovuje této zásadní směrnici a stanoví jen tam odchylky, které plynou z povahy a zvláštního rázu služby vojenské. *(Poslanci komunističtí postavše zpívají "Rudý prapor" a za trvalého hluku na levici odcházejí ze zasedací síně.)*

Osnova řeší také opatření příslušníků československých legií, kteří stali se službou v československém zahraničním vojsku vojenské služby neschopni a zároveň pozbyli způsobilosti k přiměřenému občanskému povolání. *(Výkřik posl. dr. Baerana.)*

Předseda *(zvoní)*: Volám pana posl. dr. **Baerana** k pořádku. *(Hluk na levici.)*

Zpravodaj posl. dr. **Patejdl** *(pokračuje)*: Osnova poskytuje jim výslužné jako vojenským osobám z povolání, a to jako poddůstojníkům z povolání a poskytuje zaopatření jejich pozůstalým. Tímto opatřením byla napravena ta nesrovnalost, že republika učinila sice určitá opatření pro legionáře zdravé, kteří vstoupili do činné služby ať vojenské nebo civilní nebo do jiné služby, kdežto na ty, kteří utrpěli

zranění v boji za svobodu tohoto státu anebo pokud v tomto boji padli, dosud nepamatovala. Toto opatření jest tedy splněním povinnosti státu k těm, kteří buď v úporném boji za jeho znovuzřízení padli nebo utrpěli invaliditu, a vyhovuje zásadním směrnicím tohoto zákona. Nemůže býti pochybnosti o tom, že československé legie byly řádnou i mezinárodně uznanou československou armádou, která byla základem branné moci tohoto státu, a že příslušníci její byvše zranění nebo padnuvše, padli v činné službě a jejich smrt nebo invalidita byla přivoděna u výkonu této služby. *(Vřava na levici trvá. - Výkřiky posl. Hillebranda a Jokla. - Předseda zvoní.)*

Ustanovení o započítání služby v legii odpovídá zákonu č. 462 Sb. z. a n. z r. 1919 a nařízení č. 151 Sb. z. a n. z r. 1920. Branný výbor jednáje o této předloze usnesl se na některých změnách. Sociálně-politický výbor nepřiklonil se k některým z těchto změn a zejména usnesl se na novém znění §u 2, dále na dodatku k §u 37. Branný výbor jednáje opětne o předloze, přiklonil se k usnesení výboru sociálně-politického a k navrhovaným jím změnám a dodatkům, stejně jako ku přání, která tento výbor projevil. *(Německé výkřiky: Dost! Přerušete schůzi! - Předseda zvoní.)*

K §u 26, bodu c) byl schválen tento výklad: Vojenských duchovních týká se nejen speciální odstavec c), nýbrž i odstavec b), jednající o započítání civilní státní a jí na roveň postavené služby potud, pokud se na ni vztahuje výklad a §u 95. Započítává se tudíž podle §u 26b) a §u 95 vojenským duchovním, pokud byli před vstupem do vojenské služby placeni od státu, žup, okresů, obcí, měst, jakož i veřejných fondů i doba ztrávená v této civilní službě plně. Částečně, t. j. do 3 let, započítává se tudíž duchovním doba ztrávená pouze v civilně soukromé službě duchovní (§ 26c).

Branný výbor navrhuje slavné sněmovně souhlasně s výborem sociálně-politickým přijetí předloženého návrhu zákona. *(Výborně! Potlesk na pravici a ve středu. - Trvalý hluk na levici.)*

Předseda (zvoní): Výbor rozpočtový nepodal ve lhůtě mu stanovené tištěné zprávy. Zpravodaj tohoto výboru pan posl. **Sajdl** vzdává se slova.

K rozpravě nikdo se nepřihlásil. Budeme hlasovati. *(Posl. Hillebrand tluče do pultu. Vřava na levici trvá. - Německé výkřiky: Dost! Konec schůze!)*

Prosím paní a pány poslance, aby se posadili na svá místa. *(Děje se. Vřava trvá. Různé výkřiky na levici. - Předseda zvoní.)*

Prosím o klid. (*Hluk nepřestává. - Předseda zvoní.*) Prosím znovu o klid.

Dám o cel této osnově hlasovati v celku, najednou, poněvadž nebyl podán pozměňovací návrh. (*Hluk trvá.*)

Jest snad proti tomu námitka? (*Nebyla.*)

Není jí. Budeme hlasovati, jak jsem uvedl. (*Trvalý hluk. - Předseda zvoní.*)

Kdo tedy souhlasí s celou osnovou zákona, nadpisem a úvodní formulí ve znění navrženém panem zpravodajem, necht' zvedne ruku. (*Děje se.*)

To je většina. (*Potlesk na pravici a ve středu.*) Tím je osnova **schválena v prvném čtení**. (*Trvalý hluk na levici.*)

Druhé čtení provede se po případě ještě v dnešní schůzi. (*Všeobecný hluk. - Místopředseda dr. Czech volá s místopředsednické tribuny: Tady je mé místo! Tady stojím! - Potlesk na levici. - Na zástěně za presidiem je pozorovati mokrou skvrnu a je cítiti zápach.*)

Příloha č. 3

30.11.1923 poslanec Josef David / branný výbor

Posl. David: Slavná sněmovno! Dámy a pánové! Dovolte mně, abych jako zástupce těch, kteří svou zahraniční činností pomáhali budovati tento stát, vytýčil stanovisko k některým otázkám a zjevům v československé armádě, jejíž velikou potřebu a nutnost v přítomné době plně uznáváme. Naším programem je washingtonská deklarace našeho velikého presidenta Masaryka - tedy i požadavek nahrazení stálého vojska milicí - ale dokud existence našeho státu není plně zajištěna, dokud němečtí a maďarští sousedé budou mluvit o revisi mírových smluv a dokud v ostatních státech budou mít stálé armády, musíme i my mít dobrou, vojensky zdatnou a opravdovou demokracií prochnutou armádu, na niž bychom se mohli v případě nebezpečí úplně spolehnouti. (*Výborně!*)

Opakuji: naše armáda musí být demokratická a nesmí se státi nikdy tím, čím byla armáda za starého Rakouska, to znamená, že musí být stále a stále v nejužším styku

s ostatním občanstvem, musí býti ozbrojenou částí národa a národ musí na ni pohlížeti jako na orgán své bezpečnosti. Důstojnictvo nesmí tvořiti zvláštní privilegovanou, nedotknutelnou kastu a poměr jeho k vojákovi musí býti přátelským poměrem učitele-vychovatele k žákovi. (*Výborně!*)

Velectěná sněmovno! Během debaty řada pánů kolegů z opozičního tábora obírala se kritikou naší armády, pan kol. Haken pak ostře vystoupil proti aktivně sloužícím legionářům a mezi jiným pravil, že prý jim bylo započítáno tolik služebních let, jako snad princům monarchů. Čísel ovšem ani dokladů pan kol. Haken neuvedl a já pokládám za svou povinnost jeho tvrzení poopravit a zároveň co nejrozhodněji odmítnouti útoky na legionáře. Tak zv. legionářský zákon, který usneslo Národní shromáždění bez vědomí a vlivu legionářů všemi hlasy i hlasy dnešních soudruhů pana Hakena (*Výborně!*), dává nějaké výhody legionářům aktivně sloužícím, ale více na papíře. To vidno z toho, že 2200 ruských legionářů nebylo započítáno celkem 6500 let, tedy o skoro 35 měsíců byl průměrně 1 legionář připraven. O francouzských a italských legionářích data scházejí, ale při jejich většinou krátké době legionářské nepadá to na váhu. Domácím důstojníkům byl započítán rok válečné služby za 18 měsíců - legionářům v legiích za 36 měsíců, tedy o 18 měsíců více. Když jim však průměrně nebylo 35 měsíců započítáno, přišel každý legionář průměrně proti domácímu o 2 léta prosloužená v legiích. Poněvadž průměrná služba v legiích ruských byla ne celá tři léta, z nichž však 2 léta nepočítali, má legionář proti domácímu výhodu jednoho roku, to je proti domácímu o 18 měsíců více, tedy domácích jeden rok rovná se 18 měsícům, u legionářů rok rovná se 36 měsícům, rozdíl činí 18 měsíců. Protože bylo domácím započítáno za listopad a prosinec 1918 místo 2 měsíce 8 měsíců, jeví se dar legionářům o to menší, tedy jen dvanáct měsíců.

To dokážeme také jinak. Legionář podle započtených let slouží průměrně od 14 1/2 let a domácí (po střední škole nebo kadetce) od 19 let minus 3 léta válečná, tedy od 16ti let, minus 1/2 roku za listopad a prosinec 1918, tedy od 15 1/2 roku - když končil kadetku v 19ti letech, když dříve, tak začal ještě sloužiti před 15 1/2 rokem.

Legionářům, kteří sloužili před 20. rokem, nezapočítává se nic. Tedy zas je rozdíl jen o jeden rok. Ovšem vstoupil-li důstojník koncem 19. nebo i v 20. roce do armády, je hůře na tom o 6 měsíců, za 18. rok - o dobu, kterou nesloužil v československé armádě. Potom ovšem ti, kteří byli v zajetí a do čsl. armády nevstoupili a kterým se

doba zajetí nepočítá, jsou také na tom hůře. Tak vypadá ve skutečnosti to započítání legionářských let, tak vypadá ten blahobyt, o němž mluvil p. kol. Haken.

Pan kol. Haken mluvil o mladých legionářských generálech. Je známo, že nejen Napoleon, jenž v 26. roce svém byl už generalisimem, měl 23leté generály, ale - jak jistě je pánům komunistům známo - i pan Trocký. Už je to tak, že mladé armády mají mladé generály. Ostatně nerozhoduje stáří, nýbrž schopnost a kvalifikace. *(Výborně!)*

Co se týče těch odborných znalostí čsl. důstojníků, o kterých zde mluvil p. kol. Haken, o tom by se mělo přestat mluvit. Ať se pánové z opozičního tábora optají ve válečné škole v Praze nebo v Paříži, nebo cizích odborníků, kteří se zúčastnili posledních našich manevrů, a uslyší trochu jiné zprávy o zdatnosti legionářských důstojníků. A že i v Rusku a na Sibiři nebyli legionářští důstojníci jen v těpluškách, o tom by mohla vykládati právě bolševická vojska. Že nemá p. kol. Haken legionáře rád, tomu se nedivím, ale tak nejspíše, myslím, by přece jen o nich neměl mluvit.

Mluvit o dobře situované legionářské aristokracii - a při tom myslit na aktivně sloužící důstojníky, třeba i generály, to myslel snad p. kol. Haken ironicky, neboť on jako člen branného výboru dobře ví, kolik náš českosl. důstojník běře měsíčně a může si přečíst ve vojenských listech, kde o tom v několika článcích bylo vykládáno, i rozpočet důstojníka.

V jednom souhlasím s p. kol. Hakenem, totiž, že dosud je tisíce legionářů bez práce, hladových, že sta legionářských rodin bydlí v nezdravých, malých bytech a že k této legionářské bídě zůstává naše veřejnost a povolání státní činitelé zcela klidni. Žalujeme také, že státní pozemkový úřad chová se k legionářům macešsky a jsem rád, že zde zdůrazněno to bylo řečníkem strany, která nám legionářům právě pro náš pokrokový, socialistický a kulturní program není nijak přátelskou. Zde jest nutná náprava! Ti, kteří za hranicemi vše obětovali ideji zřízení čsl. republiky, mají plné právo žádati, aby mohli ve své osvobozené domovině lidsky žít. *(Výborně!)*

Bez zahraniční práce těchto lidí, bez činnosti legií a zvláště bez našeho velkého Masaryka, Beneše, Štefánika nebylo by osvobození československého národa a Československé republiky. *(Výborně! Potlesk.)* Protirakouská činnost domácí musela býti doplněna revolučním hnutím za hranicemi. Je proto přímo malicherným a

směšným snažiti se popřít tuto skutečnost, která potvrzena je dnes již také řadou publikací zahraničních upozorňují zejména na spis Karenův nedávno do češtiny přeložený - jichž studium doporučuji našim levým a pravým skupinám, které zvláště v poslední době význam zahraničního revolučního hnutí podceňují a mluví o něm s despektem, jak to právě bylo viděti u p. kol. Hakena.

Slavná sněmovno! Řekl jsem, že musíme míti vojensky zdatnou a spolehlivou armádu, vedenou státní věrnými důstojníky. Bohužel však musím si znovu stěžovati, že máme stále ještě v naší armádě řadu důstojníků, kteří necítí republikánsky a kteří nemohou zapomenouti starých rakouských časů. V tomto ohledu jsou zvláště křiklavé poměry v posádce plzeňské.

Systemisované místo II. štábního důstojníka pěš. pl. č. 18 jest obsazeno důstojníkem smýšlení radikálně německého. Jest to plukovník Vinter, který v 5. roce trvání republiky nedovede se o českém národě jinak vyjádřiti než slovy "Böhmische Pakasch". (*Škandál!*) Podřízeným dává rozkazy německy a tito podřízení přirozeně ve snaze zalichotiti se mu odpovídají německy, takže se němčina u těchto pánů stává téměř služebním jazykem. (*Škandál!*)

Dále jest u tohoto pluku podplukovník Röscher, který legionáře posuzuje s toho stanoviska, že domácí důstojníci jim nikdy nezapomenou, že ještě za Rakouska zrušili svoji přísahu věrnosti a oddanosti císaři Františku Josefovi, a štábní kapitán Helm, který před časem na Slovensku prohlásil, že jest zbytečné a bezvýznamné bojovati za republiku, poněvadž beztoho brzy zmizí z mapy Evropy, a který při každé příležitosti projevuje provokativně svůj odpor vůči legionářům. Zvláště pak upozorňují na štápt. Fremutha a štápt. Dittricha. Oba dva jmenovaní jsou v plzeňské posádce. První byl v r. 1917 a 1918 v italském zajetí, nevstoupil do legií a po svém příchodu z italského zajetí těsně před prohlášením naší samostatnosti udal rakouským úřadům 22 legionářů, jichž rodiny byly v důsledku toho pronásledovány. (*Slyšte!*)

Štábní kapitán Dittrich hrál v zajetí ruském úlohu rakouského vyzvědače, byl v zajateckém táboře v Omsku, docházel často do tábora organisovaných Čechoslováků a získával tam zprávy o t. zv. vlastizrádné činnosti jejich a dodával je rakouskému plukovníkovi Schwendovi. Zprávy byly zpracovány v protokoly a do Rakouska nepřímou cestou zasilány. Ruský vojenský náčelník byl na činnost tuto rakouských

důstojníků upozorněn, nařídil přísnou prohlídku a plukovník Schwenda, dále býv. všeněmecký rakouský poslanec Malik a kpt. Dittrich byli arestováni a jako rakouští vyzvědači dopraveni do Irkutsku. Protokoly a seznam československých legionářů byl jim při této prohlídce zabaven. Samozřejmě, že št. Dittrich se do čs. legií nepřihlásil a byl jako občan čs. republiky později v r. 1918 mobilisován do t. zv. pracovní družiny.

V plzeňské posádce jest dále vojenským prokurátorem pluk. Synek, jehož nesmiřitelný odpor a zaujatost vůči všemu československému datuje se od doby popravy motolského hrdiny Kudrny. Neuvěřitelným jest přímo, s jakou bezohledností pluk. Synek činí příkoří legionářům a jak na druhé straně trestuhodné činy některých svých podřízených přehlíží.

Podotýkám, že na činnost výše uvedených důstojníků bylo již na kompetentních místech upozorněno samým velitelem pluku, p. plukovníkem Schlesingerem, loyálním Němcem, aniž bylo docíleno žádoucí nápravy.

Mám po ruce ještě zprávy o poměrech v jiných posádkách, které taktéž volají po nápravě. Také případ gen. Slezáčka, o němž jsem se minule zmínil, žádá řádného vyšetření. (*Hlas: Ten je ještě na světě?*) Ano, je v Mukačevu v Podkarpatské Rusi, ačkoliv proti němu byla vznesena řada vážných obvinění.

V zájmu republiky, v zájmu bezpečnosti armády měla by býti zbavena naše armáda všech nespolehlivých a státu nevěrných důstojníků a dobří, svědomití důstojníci neměli by býti za svoji lásku a věrnost k republice trestáni.

Prosím, na jaře roku 1921 podala Jednota Čs. Obce Legionářské v Šumperku stížnost na některé důstojníky tamější posádky pro jejich chování a řeči protirepublikánského rázu, a to na pluk. Sýkoru pro nerepublikánské projevy, plukovníka Hrušku, který sloužil ve Volkswelhu, na majora Vybírala pro nerepublikánské řeči a na kap. Raschina pro zlehčování legionářstva, jmenovitě pluk. Žáka, kap. Paulera, kap. Werneho a kap. Wuchterla. Toto udání bylo doloženo řadou vážných obvinění.

Tato stížnost byla předložena Čs. Obci Legionářské v Praze - tedy ústředí - k předání ministerstvu Nár. obrany, které ji zaslalo zemskému vojenskému velitelství v Brně k vyšetření, avšak zemské vojenské velitelství nařídilo ještě během šetření disciplinární řízení proti dvěma ze svědků a to kap. Frant. Václavkovi a nadpor. Emanueli

Václavkovi, protože prý o těchto věcech mluvili s předsedou jednoty Čs. Obce Legionářské v Šumperku s por. v záloze Methodějem Kubíčkem. Ačkoliv průběhem líčení byla tato tvrzení svědky dokázána, byli oba dva jmenovaní důstojníci Václavkové odsouzeni pro ohrožení dobrého jména čs. vojska. (*Hlasý: To je skandál!!*)

Toto odsouzení jmenovaných důstojníků nemůžeme my, prostí civilisté, kterým záleží na bezpečnosti naší armády, pochopiti a zrovna tak se podivujeme i odpovědi pana generála Škvora z ministerstva Nár. obrany, který dne 12. prosince m. r. sdělil Čs. Obci Legionářské v Praze, že provedení disciplinárního řízení ve věci Františka a Emanuela Václavka bylo jak s formální tak i s materiální stránky správným.

Byl bych rád, kdyby přítomný zde p. ministr si tohoto křiklavého případu povšiml a nařídil o něm nové šetření.

A ke konci chtěl bych říci několik slov o sociálním postavení voj. gážistů. Jest pravda, že žijeme v poválečné době, že každý stav musí se co nejvíce uskrovniti; těžko se žije dnes dělnictvu, státním zaměstnancům, ale přece jen upozorňuji na opravdu velikou bídu vojenských gážistů, o nichž nemá naše veřejnost ani zdání. Ať mluví číslíce:

Poručík XI. hodn. třídy prvního stupně má v naší armádě měsíčního služného 785·88 Kč, nadporučík 891·70 Kč. Za tento měsíční plat musí se stravovati a šatiti. Tito důstojníci, nejsou-li podporováni rodiči anebo nemají-li vlastního jmění, v pravém slova smyslu hladovějí. A postavení vyšších ženatých důstojníků není o mnoho lepší.

Že neurovnané materiální poměry našich důstojníků a rotmistrů jistě nepřispívají k jejich spokojenosti a klidu, že nedodávají radosti k práci, to je jistě známo a snad to už mělo by stačiti, aby se pro zlepšení sociálního postavení vojenských gážistů konečně něco učinilo.

Ministerstvo nár. obrany má již po půl roku možnost zákonnou cestou hmotně zlepšiti postavení gážistů. Mám na mysli novelu požitkového zákona vojenských gážistů, která byla přijata poslaneckou sněmovnou již v květnu, ale prováděcí nařízení ministerstvo nár. obrany k ní dosud nevydalo a přece je to zákon, jímž má býti aspoň poněkud pomoheno těm nejnižším kategoriím důstojnickým v naší armádě.

Musíme-li již míti armádu - uznáváme všichni, že v přítomné době ji musíme mít pak je naší povinností učiniti vše, aby byla co nejlepší a nesmíme se vyhýbati řešení problému bídy vojenských gázistů. (*Výborně! Potlesk.*)¹¹⁸⁶

Příloha č. 4 – Počet Slováků v čsl. legiích

Legie	ruská	italská	franc.	Celkem
leg. dle zákona	3327	591	1590	5508
nelegionářů (branců)	1739	1203	972	3914
(zběhů ajiných)	445	-----	-----	445
všech	5511	1794	2562	9867 ¹¹⁸⁷

Příloha č. 5 - Statistika legionářů ke dni 30.12.1934

Legionářů dle zákona	ruských	francouzských	italských	Všech
Žijících	52 481	8261	17 166	77 908
Zemřelých za hranicemi	4120	560	725	5405
Zemřelých ve vlasti	3508	547	1320	5375
Všech	60 109	9 368	19 211	88 688

¹¹⁸⁶

www.psp.cz

¹¹⁸⁷

VHA, fond Kleg, k.6,1933, Statistické údaje o čs. zahr. vojsku, č.j. 48288/1934.

Nelegionářů (zběhů, branců a pod.)	10 913	2 479	7 510	20 902
Všech příslušníků zahraničního vojska ¹¹⁸⁸	71 022	11 847	26 721	109 590

Příloha č. 6 – legionáři páteří armády v září 1938

Personální obsazení mobilizované armády k 30. září ve 12.00 hodin

Vrchní velitel branné moci - prezident RČS: PhDr. <i>Edvard BENEŠ</i>	1884
Vojenská kancelář prezidenta republiky:	
přednosta: div. gen. Ing. <i>Silvestr BLÁHA</i>	1887
vojenský velitel Hradu: plk. pěch. <i>Josef KVAPIL</i>	1894
velitel Hradní stráže: mjr. pěch. <i>Karel JIŘÍČEK</i>	1895
Ministerstvo národní obrany:	
Ministr: arm. gen. <i>Jan SYROVÝ</i>	1888
osobní pobočník: mjr. jezd. Jaromír ORT	1897
osobní tajemník: odborový rada JUDr. Bohumil BRYNDA	1902
vojenský kabinet: pplk. gšt. <i>Václav KROPÁČEK</i>	1898
Generální inspektorát branné moci:	
generální inspektor: armádní generál <i>Jan SYROVÝ</i>	1888
Prezidiální odbor:	
přednosta: gen. JUDr. <i>Robert VOBRÁTILEK</i>	1886
1. oddělení (vojenské): plk. pěch. JUDr. <i>Adolf BÍČIŠTĚ</i> ¹¹⁸⁹	1889
2. oddělení (politické): min. rada JUDr. Jaroslav HÁNDL	1889
3. oddělení (všeobecné): plk. pěch. <i>Jan SATORIE</i> ¹¹⁹⁰	1894

¹¹⁸⁸ VHA, fond Kleg, k. 26, Statistika čs. zahraničního vojska 1914-1938.

¹¹⁸⁹ Během pražského povstání 1945 velel na Hanspaulce, in in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str.150.

¹¹⁹⁰ Ruský legionář, účastník zahraničního odboje za II. světové války, po Francii a Velké Británii se dostal

Odvolací kárný výbor MNO: předseda - brig. gen. Matěj NĚMEC	1886
I. odbor (všeobecně vojenský):	
přednosta: div. gen. Karel VOŽENÍLEK	1883
1. oddělení (pěchoty): plk. pěch. Karel ČÁPEK	1892
2. oddělení (jezdeckta, veterinářství a remontnictva): brig. gen. Josef DOSTÁL(?)	1891
3. oddělení (doplňovací a početních stavů): plk. pěch. Antonín BADURA	1883
4. oddělení (zdravotnické): gen. šéf zdrav. MUDr. Ludvík FISHER	1880
5. oddělení (justiční): gen. just. Bohumil TAUFER	1883
6. oddělení (duchovní): nesystemizován	
a) skupina římsko-katolická: gen. duch. Msgre. Metoděj KUBÁŇ	1885
b) skupina evangelická: pplk. duch. v. v. Bohumil RADECHOVSKÝ	1880
c) skupina církve československé: mjr. duch. Ladislav KOPAL	1892
7. oddělení (útočné vozby): plk. pěch. Josef MORÁVEK	1894
II. odbor (dělostřelecký a zbrojní):	
přednosta: brig. gen. Josef MRÁZEK	1885
1. oddělení (dělostřelecké): pplk. děl. Josef BALABÁN	1894
2. oddělení (zbrojň materiální): plk. děl. Fridolín BARTONĚK	1891
3. oddělení (munice a výbušných látek): gen. tech. zbroj. Ing. Jindřich KRATOCHVÍL	1890
4. oddělení (zbrojň hospodářské): plk. tech. zbroj. František SCHREIBER	1885
6. oddělení (speciálních bojových prostředků): pplk. gšt. František HRUBÍŠ	1897
III. odbor (letecký):	
přednosta: gen. tech. zbroj. let. Ing. Jaroslav KEJLA	1892
1. oddělení (letecké): plk. let. Ladislav SYKA	1894
2. oddělení (OPL): pplk. děl. Cyril MELICHAR	1894
3. oddělení (letecko-materiální): plk. tech. zbroj. let. Ing. Jan HÁJEK	1895
4. oddělení (letecko-hospodářské): plk. let. zbroj. Otakar SVITÁK	1894
IV. odbor (technický):	
přednosta: brig. gen. František HAVEL¹¹⁹¹	1883
1. oddělení (ženijní): plk. žen. Ing. Josef MLČOCH	1886
2. oddělení (telegrafní): brig. gen. RNDr. František KUNÍK	1888
4. oddělení (stavební a ubytovací): gen. stav. Ing. Josef NOSÁL	1885
V. odbor (intendanční):	
přednosta: gen. šéf intend. JUDr. Václav SUCHÝ	1881
1. oddělení (platů a náležitostí): plk. intend. Karel PRAŽÁK	1885
2. oddělení (zásobovací): gen. intend. Vojtěch HOLUB	1883
3. oddělení (finanční a komerční): gen. intend. JUDr. Viktor SPĚVÁČEK	1888
4. oddělení (účetní a kontrolní): plk. úč. kontr. Antonín SCHMIDT	1890
5. oddělení (intendanční): pplk. intend. Mikuláš KOHOUT	1895
VI. odbor (politicko-právní):	
přednosta: odb. předn. JUDr. Jaroslav VOREL	1888
1. oddělení (legislativní): min. rada Stanislav JELÍNEK	1886
2. oddělení (civilně zaměstnanecké): min. rada JUDr. Adolf NĚMEČEK	1880
3. oddělení (politicko-administrativní): min. rada JUDr. Čeněk HUBÁČEK	1891
4. oddělení (všeobecně-administrativní): min. rada JUDr. Ladislav NOVÁK	1884

do SSSR, kde byl velitelem 1. čs. samostatné brigády. Jeho kariéra pokračovala i po únoru 1948, kdy se stal přednostou VKPR Klementa Gottwalda, v r. 1952 odešel do výslužby jako armádní generál, zemřel r. 1985, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, s. 254-255.

¹¹⁹¹ Ruský legionář, vystudoval stavební inženýrství na ČVUT v Praze, odboje se neúčastnil, po válce nezažádal o reaktivaci, výborný lyžař, in Česká společnost..., c.d., str. 176.

5. oddělení (soukromoprávní a nadační): min. rada JUDr. <i>Josef B. NOVÁK(?)</i>	1885
Kontrolní sbor vojenské správy:	
přednosta: gen. šéf voj. kontr. v. v. <i>Jaroslav RAMBOUSEK</i>	1882
náměstek: plk. voj. kontr. <i>Bohumil KOPECKÝ</i>	1889
Vojenský zdravotnický poradní sbor:	
předseda: gen. zdrav. MUDr. <i>Vladimír HAERING</i>	1882
Nejvyšší vojenský soud:	
prezident: gen. just. JUDr. <i>Josef ADAM</i>	1882
předseda I. senátu: plk. just. Albert POPLER	1879
předseda II. senátu: plk. just. Jan ŠEBESTÍK	1879
Generální vojenská prokuratura:	
gen. prokurátor: gen. just. <i>František MACHÁLEK</i>	1884
náměstek: plk. just. JUDr. Jan KOTYZA	1883
Hlavní štáb:	
náčelník: brig. gen. <i>Vladimír KAJDOŠ</i>	1893
I. zástupce: plk. gšt. Hynek ŠTĚPÁNSKÝ	1888
II. zástupce: plk. gšt. <i>Václav KEMR</i>	1893
1. oddělení (organizační): pplk. gšt. <i>Jaroslav HRABOVSKÝ</i>	1895
skupina A (organizační): pplk. gšt. Václav MELICHÁREK	1895
skupina B (osobní): plk. konc. <i>Josef PABOUČEK</i>	1890
skupina C (početních stavů): pplk. gšt. Jaroslav VYTÁSEK	1891
skupina D (zprošťovací): pplk. dopl. <i>Václav ZELINKA</i>	1893
létací komise: plk. pěch. <i>Jan ZIZIUS</i>	1885
2. oddělení (zpravodajské): plk. gšt. Jaroslav OSTŘÍŽEK	1892
skupina A (studijní): pplk. gšt. <i>Jan TŘEBICKÝ</i>	1895
skupina B (pátrací): mjr. jezd. Karel DOLEŽAL	1890
skupina C (všeobecná): škpt. pěch. Miroš ČAPEK	1899
skupina D (zahraniční): pplk. konc. <i>Alois MORAVEC</i>	1892
skupina E (propagační): pplk. gšt. Jiří LETOV	1897
3. oddělení (operační): pplk. gšt. František PAPOUŠEK	1894
skupina A (výcviková a studijní): mjr. gšt. Stanislav MAŠEK	1897
skupina B (všeobecná a technická): pplk. gšt. Oskar PEJŠA	1896
4. oddělení (etapní): pplk. gšt. Vítězslav JIROVEC	1892
skupina A (všeobecná): mjr. gšt. Vladimír VONDRÁČEK	1897
skupina B (zajatecká): mjr. gšt. Karel KRYŠPÍN	1900
5. oddělení (válečného průmyslu): pplk. gšt. <i>Jan MAKOVÍČKA</i>	1894
skupina A (všeobecná): pplk. gšt. <i>Josef JÁCHYM</i>	1898
skupina B (správní): pplk. gšt. <i>Václav DRBA</i>	1895
skupina C (výrobní): pplk. tech. zbr. Ing. Hynek KLEMENS	1884
Ředitelství opevňovacích prací:	
ředitel: nesystemizován - povinnosti vykonával I. zástupce náčelníka HŠ	
I. oddělení (taktické): pplk. gšt. <i>Karel LUKAS</i>	1897
II.a oddělení (studijní a konstruktivní): plk. žen. <i>Josef KUČERA(?)</i>	1896
II.b oddělení (stavebně-administrativní): plk. stav. Ing. Josef HUBÁLEK	1886
Generální sekretariát obrany státu:	
generální sekretář: brig. gen. Jaroslav ČÍŽEK pověřen výkonem povinností funkce	
zástupce ministra NÚH	
zástupce generálního sekretáře: plk. gšt. <i>Antonín PUCHOLT</i>	1893
Hlavní velitelství:	
Hlavní velitel: arm. Gen. <i>Ludvík KREJČÍ</i>	1890

pobočník: mjr. gšt. Josef NOVÁK(?)	1897
škpt. pěch. Jindřich PRŮŠA	1902
Štáb:	
<u>náčelník štábu:</u> brig. gen. Bohuslav Fiala	1890
<u>podnáčelník pro organizaci:</u> plk. gšt. Josef KOHOUTEK ¹¹⁹²	1896
1. oddělení (organizační): přednosta nebyl systemizován	
skupina A (studijní): pplk. gšt. Jan ŠVÍGLER	1896
skupina B (organizační a početních stavů): pplk. gšt. František CHLÁDEK	1891
skupina C (osobní): gen. JUDr. Josef Alexej EISENBERGER	1887
<u>podnáčelník pro operace:</u> brig. gen. Miroslav Tomáš MIKLÍK	1892
2. oddělení (zpravodajské): plk. gšt. František HÁJEK(?)	1894
zástupce přednosta: plk. gšt. František MORAVEC	1895
skupina A (studijní): plk. gšt. František HAVEL	1896
skupina B (pátrací): plk. gšt. František MORAVEC	1895
skupina C (šifrová): pplk. pěch. Josef RŮŽEK	1888
skupina E (propagační, cenzurní a tisková): pplk. gšt. Bohuslav PROCHÁZKA	1897
skupina F (cizích vojenských misí a válečných zpravodajů): pplk. gšt. Bedřich BENEŠ	1895
styčný orgán u ministerstva zahraničních věcí: pplk. gšt. František MÁČA	1895
3. oddělení (operační): plk. gšt. Josef PTÁK ¹¹⁹³	1894
zástupce přednosta: plk. gšt. Josef FETKA	1897
skupina A (operační): pplk. gšt. Josef JIRKA	1896
skupina B (studijní a výcviková): pplk. gšt. František RÝZNER	1895
skupina C (osobní): pplk. gšt. Jan Rostislav KOLAŘÍK	1895
skupina D (archivální): pplk. gšt. Robert TOSCANI	1891
<u>podnáčelník pro zásobování a dopravu:</u> plk. gšt. František KRÁTKÝ(?)	1893
4. oddělení (materiální): pplk. gšt. František DĚDIČ	1890
skupina A (zásobovací a odsunová): pplk. gšt. Jan FORMAN	1898
skupina B (materiální): pplk. gšt. Albert NESWEDA	1896
skupina C (silniční, vzdušné a vodní dopravy a automobilního materiálu): mjr. gšt. Jiří WÖLFEL	1903
skupina D (etapní): pplk. gšt. Karel STUCHLÝ	1896
skupina E (válečného průmyslu): mjr. gšt. Zdeněk MATOUŠEK	1903
5. oddělení (dopravní): pplk. gšt. Josef KRUPÍČKA	1894
skupina A (dopravní): mjr. gšt. Rudolf HÁLEK	1898
skupina B (stavební a materiální): plk. žen. ing. Alois PACHTA	1888
skupina C (vojenská): pplk. gšt. František PUCHNAR	1894
Velitelství zbraní:	
<u>velitelství dělostřelectva:</u>	
velitel: div. gen. Jan NETÍK	1885
skupina A (všeobecná): pplk. gšt. František VÍCHA	1896
skupina B (muniční): mjr. děl Karel SVOBODA	1897
skupina C (zbrojně materiální): pplk. tech. zbroj. Ing. Vladimír HAAK	1883
skupina D (plynová): pplk. gšt. Otakar VEGER	1896
<u>velitelství letectva:</u>	
velitel: div. gen. Ing. Jaroslav FAJFR	1883
skupina A (všeobecná): přednosta: brig. gen. Alois VICHEREK	1892

¹¹⁹² Italský leg., účastník odboje, zatčen gestapem, popraven, in Česká společnost..., c.d., str.194.

¹¹⁹³ Italský legionář, člen ON, zatčen, popraven, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005,s.243.

skupina B (DPL): velitel DPL a inspektor CPO: brig. gen. Karel HAŠEK	1890
skupina C (materiální): mjr. let. Josef CRHA	1895
skupina D (povětrnostní): kpt. let. Viktor HROZA	1905
<u>velitelství ženijního vojska:</u>	
velitel: brig. gen. Ing. Václav NOSEK	1887
skupina B (materiální): pplk. žen. Václav KYSELA	1888
skupina C (zvláštních zbraní): pplk. žen. Ing. Viktor MÍČKO	1892
<u>velitelství telegrafního vojska:</u>	
velitel: brig. gen. Ing. Josef DVOŘÁK(?)	1892
skupina A (všeobecná): pplk. gšt. Jan RUML	1898
skupina B (dopravní): pplk. tel. Václav VOKROJ	1892
skupina C (materiální): mjr. tel. Antonín ŠLECHTA	1895
skupina D (poštovní): škpt. tel. v z. Karel MAREK(?)	1890
styčný důstojník u ministerstva pošt a telegrafů: pplk. tel. Alois WEYSZER	1881
<u>velitelství útočné vozby:</u>	
velitel: plk. jezd. Josef BURŠÍK	1894
skupina B (materiální): plk. pěch. Alexander FUSEK	1895
Čs. vojenské mise pro zahraničí:	
Čs. vojenská mise pro Francii:	
velitel: div. gen. František HRABČÍK ¹¹⁹⁴	1894
náčelník štábu: pplk. gšt. Václav VLČEK	1897
Čs. vojenská mise pro Rumunsko:	
velitel: brig. gen. Josef BRAUN	1884
náčelník štábu: pplk. gšt. Jaroslav OTÁHAL	1896
Čs. vojenská mise pro Jugoslávii:	
velitel: div. gen. Mikuláš DOLEŽAL ¹¹⁹⁵	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. František AMBROŽ	1892
Zahraniční vojenské mise:	
Francouzská vojenská mise:	
náčelník: arm. gen. Louis Eugène FAUCHER	1874
styčný důstojník: pplk. gšt. Karel KREPL	1899
Personální záloha:	
v záloze hlavního velitele: div. gen. Karel HUSÁREK	1893
brig. gen. František LANČ	1887
brig. gen. Jaroslav NĚMEČEK	1893
Velitelství armád:	
I. armáda HAVLÍČEK:	
velitel: arm. gen. Sergěj VOJCEHOVSKÝ	1883
náčelník štábu: plk. gšt. Ludvík KAŠPÁREK	1893
podnáčelník štábu: plk. gšt. Zdeněk VLTAVSKÝ	1894
přednosta 1. oddělení (organizačního): mjr. gšt. Václav CHAURA	1902
přednosta 2. oddělení (zpravodajského): pplk. gšt. Václav KOPAČKA	1894
přednosta 3. oddělení (operačního): pplk. gšt. Josef NAJNAR	1896
přednosta 4. oddělení (materiálního): mjr. gšt. František ŠTROSS	1900
velitel dělostřelectva: div. gen. Ing. Dr. agr. Vladimír PŘIKRYL	1888
velitel letectva: brig. gen. Karel JANOUŠEK	1893

¹¹⁹⁴ Ruský legionář, účastník pražského povstání, zemřel roku 1967 v Praze, in Česká společnost..., c.d., str.179.

¹¹⁹⁵ Ruský legionář, za okupace člen Obrany národa, 1941 zatčen a popraven, Česká společnost..., c.d., str.162.

velitel dělostřelectva proti letadlům: plk. děl. Čeněk ZIKMUND	1893
velitel skupiny bojového letectva: plk. let. Josef BEROUNSKÝ	1895
velitel ženijního vojska: plk. žen. Ing. Václav VESELÝ	1892
velitel telegrafního vojska: plk. tel. Václav VANĚK	1886
přednosta zdravotnické služby: gen. zdrav. MUDr. Alfred PAZDERNÍK	1885
přednosta intendantní služby: gen. intend. Alois BUREŠ	1888
přednosta veterinární služby: plk. vet. Josef MÁŠLO	1888
přednosta remontní služby: plk. jezd. v. v. Jan KÖPPL	1873
přednosta služby silniční dopravy: plk. děl. v. v. Karel PLÍŠEK	1881
přednosta automobilní služby: mjr. děl. v. v. Ing. Evžen MATĚJKA	1880
přednosta etapní služby: brig. gen. František FABIAN	1895
náčelník štábu: plk. gšt. Anatol PELIKÁN	1889
styčný důstojník 3. oddělení štábu HV: pplk. gšt. Josef LINHART	1896
II. armáda JIRÁSEK:	
velitel: div. gen. Vojtěch LUŽA	1891
náčelník štábu: plk. gšt. František VEJMELKA	1895
podnáčelník štábu: plk. gšt. Karel PRAŽÁK	1887
přednosta 1. oddělení (organizačního): mjr. gšt. Antonín RADĚJ	1901
přednosta 2. oddělení (zpravodajského): pplk. gšt. Karel HANUŠ	1900
přednosta 3. oddělení (operačního): mjr. gšt. Štefan JURECH	1898
přednosta 4. oddělení (materiálního): mjr. gšt. Karel HOLUB	1895
velitel dělostřelectva: brig. gen. Zdeněk NOVÁK ¹¹⁹⁶	1891
velitel letectva: plk. let. Jaroslav PLASS	1894
velitel dělostřelectva proti letadlům: plk. děl. Josef WIRTH	1889
velitel skupiny bojového letectva: pplk. let. Václav LIŠKA	1898
velitel ženijního vojska: plk. žen. Josef PETŘÍK	1891
velitel telegrafního vojska: plk. tel. RNDr. Otakar STARÝ	1893
přednosta zdravotnické služby: gen. zdrav. MUDr. Dominik VYMĚTAL	1883
přednosta intendantní služby: gen. intend. Josef RUML	1885
přednosta veterinární služby: plk. vet. MVDr. Metoděj REICHEL	1887
přednosta služby silniční dopravy: pplk. děl. Jakub ČECH	1893
přednosta automobilní služby: mjr. děl. Jaroslav KONEČNÝ	1891
přednosta etapní služby: brig. gen. v. v. Rudolf HANÁK	1883
náčelník štábu: plk. gšt. Ladislav KVAPIL ¹¹⁹⁷	1894
styčný důstojník 3. oddělení štábu HV: pplk. gšt. František PODROUŽEK	1895
III. armáda ŠTEFÁNIK:	
velitel: arm. gen. Josef VOTRUBA	1879
náčelník štábu: plk. gšt. Bedřich KRATOCHVÍL	1894
podnáčelník štábu: plk. gšt. František WALTER	1891
přednosta 1. oddělení (organizačního): mjr. gšt. Jan VASTL	1896
přednosta 2. oddělení (zpravodajského): pplk. gšt. Adolf KLEMENT	1897
přednosta 3. oddělení (operačního): pplk. gšt. Bohumil PALEČEK	1892
přednosta 4. oddělení (materiálního): pplk. gšt. Josef VÁŇA	1893
velitel dělostřelectva: div. gen. Hugo VOJTA	1885

¹¹⁹⁶ Ruský legionář, (1891-1988), člen ON, zatčen gestapem, z vězení vysvobozen za pražského povstání, r.1951 opět zatčen a odsouzen na 18 let za vojenskou zradu, r. 1956 omilostněn, rehabilitace se dočkal až r. 1963, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, s. 209-210.

¹¹⁹⁷ Ruský leg., člen Obrany národa, zatčen gestapem a odsouzen k trestu smrti, během spojeneckého náletu na Drážďany se mu podařilo utéci, do 1.4.1948 předsedou Odvolacího kárného výboru MNO, zemřel r. 1965 v Praze, in Česká společnost., c.d., str.204.

velitel letectva: plk. let. Jaroslav SKÁLA	1894
velitel dělostřelectva proti letadlům: plk. děl. Josef JANISCH	1887
velitel skupiny bojového letectva: pplk. let. Alois KUBITA	1892
velitel ženijního vojska: brig. gen. Ing. Jaroslav UNTERMÜLLER	1889
velitel telegrafního vojska: plk. tel. Jan DOUPOVEC	1893
přednosta zdravotnické služby: gen. zdrav. MUDr. Bohumír KRÝŽE	1883
přednosta intendantní služby: plk. intend. Richard KINDERMANN	1892
přednosta veterinární služby: plk. vet. MVDr. Josef MITÁČEK	1887
přednosta remontní služby: pplk. rem. v. v. Herbert ROSTOSKÝ	1879
přednosta služby silniční dopravy: plk. děl. Albert REYMOND	1882
přednosta automobilní služby: mjr. děl. Jan KRENČEJ	1895
přednosta etapní služby: brig. gen. Jindřich BEJL	1890
náčelník štábu: plk. gšt. Ferdinand SILVESTER	1888
styčný důstojník 3. oddělení štábu HV: pplk. gšt. Svatopluk ROZMARA	1899
IV. armáda NERUDA:	
velitel: arm. gen. Lev PRCHALA	1892
náčelník štábu: plk. gšt. Alois PÁRAL	1892
podnáčelník štábu: plk. gšt. Josef NOVÁK(?)	1891
přednosta 1. oddělení (organizačního): mjr. gšt. Josef JAROŠ	1901
přednosta 2. oddělení (zpravodajského): pplk. gšt. Bohumil PROCHÁZKA	1896
přednosta 3. oddělení (operačního): pplk. gšt. Jan SRB	1894
přednosta 4. oddělení (materiálního): pplk. gšt. František KALA	1898
velitel dělostřelectva: brig. gen. Ing. Josef VEDRAL	1886
velitel letectva: plk. let. František SAZIMA	1895
velitel dělostřelectva proti letadlům: pplk. děl. Karel PUČAN	1890
velitel skupiny bojového letectva: plk. let. Vladislav KVĚTOŇ	1895
velitel ženijního vojska: plk. žen. Ing. Václav LUPÍNEK	1888
velitel telegrafního vojska: plk. tel. František ČIHÁK	1885
přednosta zdravotnické služby: gen. zdrav. MUDr. Jan LECHNÝŘ	1885
přednosta intendantní služby: plk. intend. Jan KVITA	1887
přednosta veterinární služby: plk. vet. MVDr. Kuno KRAINZ	1889
přednosta remontní služby: pplk. rem. v. v. Ferdinand TOTTER	1877
přednosta služby silniční dopravy: mjr. děl. Jan ZELINKA	1894
přednosta automobilní služby: pplk. děl. František IRLACHER	1889
přednosta etapní služby: brig. gen. v. v. Vilém PLAČEK	1877
náčelník štábu: plk. gšt. Emanuel MORAVEC	1893
styčný důstojník 3. oddělení štábu HV: pplk. gšt. Tomáš BERKA	1896
<u>Velitelství hraničních pásem a sborů:</u>	
Hraniční pásmo XI DALIBOR:	
velitel: div. gen. Emil LINHART	1889
náčelník štábu: plk. gšt. Alois HOCHMAN	1888
Hraniční pásmo XII OTAKAR:	
velitel: div. gen. Bedřich RUML	1888
náčelník štábu: plk. gšt. Jaroslav CINGROŠ	1895
Hraniční pásmo XIII ROSTISLAV:	
velitel: div. gen. Emil FIALA	1886
náčelník štábu: plk. gšt. Jan PROCHÁZKA(?)	1893
Hraniční pásmo XIV SVATOPLUK:	
velitel: div. gen. Antonín HASAL	1893
náčelník štábu: plk. gšt. Kamil NESWEDA	1890

Hraniční pásmo XV ADAM:

velitel: div. gen. **Bedřich HOMOLA** 1887
náčelník štábu: plk. gšt. František SLEZÁK 1890

Hraniční pásmo XVI FERDINAND:

velitel: div. gen. **Ondřej MÉZL**¹¹⁹⁸ 1887
náčelník štábu: plk. gšt. Jan KŘEPEL 1888

I. sbor SMETANA:

velitel: div. gen. **Jan ŠÍPEK** 1886
náčelník štábu: plk. gšt. **Čeněk KUDLÁČEK** 1896
podnáčelník štábu: plk. gšt. **František TRUTNOVSKÝ** 1893
velitel dělostřelectva: brig. gen. Václav VOLF 1893

II. sbor DVOŘÁK:

velitel: div. gen. **Josef VÁŇA** 1893
náčelník štábu: plk. gšt. **Jakub KRIST** 1895
podnáčelník štábu: pplk. gšt. **Raimund MRÁZEK** 1897
velitel dělostřelectva: plk. děl. **Bedřich KLESNIL** 1894

III. sbor HÁLEK:

velitel: div. gen. **Sergej INGR** 1894
náčelník štábu: plk. gšt. **František POHUNEK**¹¹⁹⁹ 1896
podnáčelník štábu: plk. gšt. **Václav LYSÁK** 1895
velitel dělostřelectva: plk. děl. Eduard KLIMŠA 1893

IV. sbor MYSLBEK:

velitel: div. gen. **Josef JANÁČEK** 1885
náčelník štábu: plk. gšt. **Jaroslav LISÝ** 1895
podnáčelník štábu: plk. gšt. **Stanislav MAZEL**¹²⁰⁰ 1894
velitel dělostřelectva: plk. gšt. Josef BARTOŠ 1888

V. sbor KOLÁR:

velitel: div. gen. **Alois ELIÁŠ** 1890
náčelník štábu: plk. gšt. Josef SÝKORA 1890
podnáčelník štábu: pplk. gšt. **František COUFAL** 1892
velitel dělostřelectva: brig. gen. František KRYŠTOF 1891

VI. sbor RÁZUS:

velitel: div. gen. **Rudolf VIEST** 1890
náčelník štábu: plk. gšt. Jan HEŘMAN 1889
podnáčelník štábu: plk. gšt. Robert PREIDEL 1892
velitel dělostřelectva: brig. gen. v. v. Vasil KIREJ 1879

VII. sbor HURBAN:

velitel: div. gen. **Josef MÁNEK** 1886
náčelník štábu: plk. gšt. **Josef VRZÁČEK** 1894
podnáčelník štábu: pplk. gšt. **Josef KOSTKA** 1896
velitel dělostřelectva: brig. gen. Jan RŮŽIČKA 1893

VIII. sbor TAJOVSKÝ:

velitel: div. gen. **Jiří HUDEČEK** 1888
náčelník štábu: plk. gšt. **Jaroslav VEDRAL** 1895

¹¹⁹⁸ Srbský a ruský legionář, (1887-1968), účastník zahraničního odboje za II. světové války. Náčelník Československé vojenské mise na Středním Východě, po únoru 1948 emigroval s rodinou USA, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, s. 195-196.

¹¹⁹⁹ Ruský a francouzský legionář (1896-1941), člen ON, zatčen, popraven, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, s. 232.

¹²⁰⁰ Ruský legionář (1894-1943), člen ON, zatčen, zemřel ve vězení na následky drsných podmínek, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, str. 193-194.

podnáčelník štábu: pplk. gšt. <i>Jan REŠ</i> ¹²⁰¹	1896
velitel dělostřelectva: brig. gen. <i>František HORÁČEK</i> ¹²⁰²	1891
<u>Velitelství hraničních oblastí, divizí, rychlých divizí a skupin:</u>	
Hraniční oblast 31 BLAŽEJ:	
velitel: brig. gen. <i>Bedřich NEUMANN</i>	1891
náčelník štábu: pplk. gšt. František BÜRGER	1898
velitel dělostřelectva: pplk. děl. Eduard KÁNSKÝ	1889
Hraniční oblast 32 MIKULÁŠ:	
velitel: brig. gen. Ing. RTDr. <i>Jan KLOUD</i>	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef SUCHÁNEK	1896
velitel dělostřelectva: plk. děl. Vilém HEIDER	1886
Hraniční oblast 33 DOMINIK:	
velitel: div. gen. <i>František MELICHAR</i>	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. <i>Eduard ŠINDLER</i>	1896
velitel dělostřelectva: pplk. děl. Ferdinand BAŠNÝ	1886
Hraniční oblast 34 BOŘIVOJ:	
velitel: brig. gen. <i>Antonín PAVLÍK</i>	1888
náčelník štábu: pplk. gšt. Václav VOJTĚCHOVSKÝ	1888
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Karel PETR</i>	1895
Hraniční oblast 35 VÍTĚZSLAV:	
velitel: brig. gen. <i>Karel KUTLVAŠR</i>	1895
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef CHLEBOUN	1895
velitel dělostřelectva: pplk. děl. Vladimír JELÍNEK	1885
Hraniční oblast 36 PROKOP:	
velitel: brig. gen. <i>Otakar LÍČKA</i>	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef EJEM	1892
velitel dělostřelectva: pplk. děl. Karel KŘÍČKA	1884
Hraniční oblast 37 FLORIÁN:	
velitel: brig. gen. <i>Jindřich Jiří BIRULA</i>	1894
náčelník štábu: pplk. gšt. <i>Ferdinand ČATLOŠ</i>	1895
velitel dělostřelectva: pplk. děl. Gustav PEKÁREK	1890
Hraniční oblast 38 CYRIL:	
velitel: brig. gen. <i>Miloš KUDRNA</i>	1884
náčelník štábu: pplk. gšt. <i>Jan VALENTA</i>	1894
velitel dělostřelectva: pplk. děl. <i>František ČERNÝ</i>	1893
Hraniční oblast 39 RAFAEL:	
velitel: div. gen. <i>Miloš ŽÁK</i>	1891
náčelník štábu: pplk. gšt. Vincenc Maria KOBLITZ	1895
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Petr NOVÁK</i>	1891
Hraniční oblast 40 MEDARD:	
velitel: brig. gen. Ing. <i>Bohumil RYTÍŘ</i>	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. Štěpán ANDREAS	1895
velitel dělostřelectva: plk. děl. Karel ANDEĚL	1888
Hraniční oblast 41 ALFONS:	
velitel: brig. gen. Ondřej MORAVEC	1887
náčelník štábu: pplk. gšt. Jan PACHOLÍK	1893

¹²⁰¹ Francouzský legionář, člen ON, zatčen, popraven r. 1941, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, s. 248.

¹²⁰² Francouzský legionář, (1891-1941), původním povolání učitel, člen Obrany národa, zatčen, popraven, in Česká společnost za velkých válek 20. století, Praha, 2003, str.178.

velitel dělostřelectva: pplk. děl. Roman SEMBRATOVIČ	1890
Hraniční oblast 42 KAROL:	
velitel: brig. gen. Oleg SVÁTEK	1888
náčelník štábu: pplk. gšt. Theodor LANG	1887
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Jaroslav TYRNA</i>	1894
Velitelství okrsku Praha PŘEMYSL:	
velitel: brig. gen. <i>Cyril LANGER</i>	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. Rudolf FEISTMANTL	1892
2. divize MÁCHA:	
velitel: brig. gen. Valentin POZDÍŠEK	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef UHER	1892
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Josef KOUDELKA</i>	1894
3. divize HOLEČEK:	
velitel: brig. gen. <i>František JELÍNEK</i>	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Augustin MRÁZEK	1893
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Václav HOFFMANN</i>	1895
4. divize HEYDUK:	
velitel: brig. gen. <i>František BLÁHA(?)</i>	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Vít ONDRÁŠEK	1896
velitel dělostřelectva: plk. děl. v. v. Julius FRIML	1883
5. divize BEZRUČ:	
velitel: brig. gen. <i>Alois BENDA</i>	1890
náčelník štábu: mjr. gšt. <i>Emanuel BEČVÁŘ</i>	1896
velitel dělostřelectva: plk. děl. Jan TOMÁŠEK	1894
6. divize KALVODA:	
velitel: brig. gen. <i>František TALLAVANIA</i>	1894
náčelník štábu: pplk. gšt. Rudolf PILFOUSEK	1899
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Jan PELIKÁN</i>	1893
7. divize ALEŠ:	
velitel: brig. gen. <i>Karel KLUBAL</i>	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Oskar SCHREIBER	1893
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Adolf DVOŘÁČEK</i>	1894
8. divize MÁNES:	
velitel: brig. gen. <i>Otakar ZAHÁLKA</i>	1891
náčelník štábu: pplk. gšt. František JANDA	1898
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Antonín KRATOCHVÍL</i>	1890
9. divize HODŽA:	
velitel: brig. gen. <i>Jan BENEŠ</i>	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Jaroslav POŠÍBAL	1897
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Karel KLOBOUČNÍK</i>	1884
10. divize TOMAŠÍK:	
velitel: brig. gen. Rudolf HOŠEK	1887
náčelník štábu: pplk. gšt. <i>Karel HOFFMANN</i>	1896
velitel dělostřelectva: plk. děl. Viktor RYCHLÍK	1889
11. divize DOBROVSKÝ:	
velitel: brig. gen. František KUKAČKA	1884
náčelník štábu: pplk. gšt. Ladislav HÜBELBAUER	1898
velitel dělostřelectva: plk. gšt. <i>Josef CHURAVÝ</i>	1894
12. divize FAJNOR:	
velitel: plk. gšt. <i>Josef BUBEN</i>	1891

náčelník štábu: mjr. gšt. Karel EMINGER	1898
velitel dělostřelectva: plk. děl. František GRUBL	1889
13. divize ÚPRKA:	
velitel: brig. gen. Alois MACHAČÍK	1883
náčelník štábu: pplk. gšt. Theodor KAISLER	1894
velitel dělostřelectva: plk. děl. František FIALA	1892
14. divize FIBICH:	
velitel: brig. gen. Josef ZMEK	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef PAVLÍČEK	1895
velitel dělostřelectva: plk. děl. Vladimír DRNEC	1895
15. divize JÁNOŠÍK:	
velitel: brig. gen. Bohuslav VŠETIČKA	1893
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef WERNER	1897
velitel dělostřelectva: plk. děl. Josef HARANT	1887
16. divize JABLONSKÝ:	
velitel: brig. gen. František MARVAN	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Petr DUDA	1897
velitel dělostřelectva: plk. děl. Robert FUKAL	1886
17. divize BLODEK:	
velitel: brig. gen. Václav ŠIDLÍK	1884
náčelník štábu: pplk. gšt. Václav DVOŘÁK	1898
velitel dělostřelectva: plk. děl. Jaroslav KLÍMA	1893
18. divize ERBEN:	
velitel: brig. gen. Miloslav FASSATI	1887
náčelník štábu: mjr. gšt. Lubor MAREK	1901
velitel dělostřelectva: plk. děl. Albín HOLUBEK	1895
19. divize ARBES:	
velitel: brig. gen. František HNĚVKOVSKÝ	1887
náčelník štábu: pplk. gšt. Stanislav SULEDR	1897
velitel dělostřelectva: plk. gšt. Otakar KRUDENC	1890
20. divize BERNOLÁK:	
velitel: brig. gen. František KRAVÁK	1889
náčelník štábu: pplk. gšt. Ferdinand HOUDEK	1892
velitel dělostřelectva: plk. děl. Jiří AKINTIJEVSKIJ	1888
21. divize ŠAFAŘÍK:	
velitel: brig. gen. Jaroslav ČIHÁK	1891
náčelník štábu: pplk. gšt. Josef ŠANDA	1888
velitel dělostřelectva: plk. gšt. Ladislav ŠANDERA	1892
22. divize HVIEZDOSLAV:	
velitel: brig. gen. Josef BERÁNEK	1892
náčelník štábu: pplk. gšt. Antonín POSPÍŠIL	1898
velitel dělostřelectva: plk. děl. Jaroslav HOŘEJŠÍ	1890
1. rychlá divize KAZIMÍR:	
velitel: brig. gen. Julius FIŠERA	1894
náčelník štábu: pplk. gšt. Antonín ŠILHAVÝ	1892
velitel dělostřelectva: plk. děl. Alois LIŠKA	1895
velitel jezdecké brigády: plk. jezd. František HEŘMAN	1884
velitel motorizované brigády: plk. pěch. František VÁVRA	1889
2. rychlá divize ONDŘEJ:	
velitel: brig. gen. JUDr. Josef KOUTŇÁK	1890

náčelník štábu: pplk. gšt. Jan KOPECKÝ	1891
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Cyril PAZDERA</i>	1896
velitel jezdecké brigády: plk. jezd. <i>Hynek HRČEK</i>	1891
velitel motorizované brigády: plk. pěch. <i>Miloslav BERKA</i>	1892
3. rychlá divize DAVID:	
velitel: brig. gen. Jaroslav EMINGER	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. <i>Karel VEIT</i>	1895
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Jindřich VARHANÍK</i>	1894
velitel jezdecké brigády: plk. jezd. Alois ZAPLETAL	1887
velitel motorizované brigády: plk. pěch. <i>Václav KUČERA(?)</i>	1889
4. rychlá divize VOJTĚCH:	
velitel: brig. gen. <i>Josef DVOŘÁK(?)</i>	1892
náčelník štábu: pplk. gšt. <i>Ferdinand MONZER</i>	1898
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Josef SRSTKA</i>	1895
velitel jezdecké brigády: plk. jezd. <i>Jaroslav MACAS</i>	1892
velitel motorizované brigády: plk. gšt. <i>František RAKOVČÍK</i>	1893
Skupina 1 VLASTIMIL:	
velitel: brig. gen. <i>Václav PETŘÍK</i>	1885
náčelník štábu: pplk. gšt. Ferdinand KOČÍ	1896
velitel dělostřelectva: plk. děl. <i>Jan VLACHÝ</i>	1895
Skupina 2 JAROMÍR:	
velitel: brig. gen. <i>František SLUNEČKO</i> ¹²⁰³	1886
náčelník štábu: pplk. gšt. Karel VIKTORIN	1897
velitel dělostřelectva: pplk. děl. <i>Josef MAŠÍN</i>	1896
Velitelství cizích dobrovolníků:	
velitel: brig. gen. v. v. Miloslav BÁRTA	1876
náčelník štábu: pplk. pěch. <i>Ladislav PREININGER</i>	1895
Posádkové velitelství s vyšší působností Velká Praha:	
velitel: brig. gen. <i>Jaroslav ČERVINKA</i>	1889
náčelník štábu: plk. gšt. Antonín HVÍŽDÁLEK	1891
Velitelství okrsku Plzeň-Nýřany:	
velitel: plk. pěch. <i>Jaroslav KONEČNÝ</i>	1891
náčelník štábu: mjr. gšt. Jindřich NAVRÁTIL	1897

Seznam zkratk:

(?) - příliš běžné jméno, identifikace není jistá

CPO - Civilní protiletectká obrana

DPL - Dělostřelectvo proti letadlům

HŠ - Hlavní štáb

HV - Hlavní velitelství

MNO - Ministerstvo národní obrany

NÚH - Nejvyšší úřad hospodářský

OPL - Obrana proti letadlům

RK - Regulační komise

ÚŽV - Ústřední železniční velitelství

ZVV - Zemské vojenské velitelství

¹²⁰³

Ruský legionář, člen ON, účastník pražského povstání. R. 1948 zatčen, ale pro nedostatek důkazů propuštěn. Přesto degradován na vojína, zemřel r. 1963, rehabilitován až r. 1989, in Vojenské osobnosti čs. odboje 1939-1945, Praha, 2005, s. 262.

Příloha č. 7 - Legionáři ve třetím odboji

Organizace a členstvo Rady svobodného Československa 19. – 25 února 1949

- Založení Rady svobodného Československa ve Washingtonu, D.C.
- Ustaven třicetičlenný výbor: Ing. Pavel Blaho, Dr. Josef Černý, Dr. Jozef Dieška, Dr. Ivo Ducháček, Julius Firt, Dr. Mikuláš Franek, Dr. Arnošt Heidrich, Václav Holub, **gen. Jan Sergej Ingr**, Dr. Adolf Klimek, Dr. Štefan Kočvara, Dr. František Král, Dr. Martin Kvetko, Dr. Jozef Lettrich, Václav Majer, František Němec, **Dr. Štefan Osuský**, **Dr. Ján Papánek**, Ferdinand Peroutka, Dr. Adolf Procházka, Marie Provazníková, Dr. Hubert Ripka, Dr. Juraj Slávik, Dr. Jaroslav Stránský, Dr. Tibor Šabo, Miloš Vaněk, Pavel Viboch, DR. Petr Zenkl, Dr. Ján Žák.
- Výbor Rady jmenoval dvanáctičlenné předsednictvo (6 Čechů, 6 Slováků): Dr. Petr Zenkl (předseda), Dr. Jozef Lettrich (místopředseda), Václav Majer, Dr. Adolf Procházka, Dr. Josef Černý, Dr. Jozef Dieška, Dr. Mikuláš Franek, **Dr. Štefan Osuský**, Ferdinand Peroutka, Dr. Juraj Slávik, Dr. Arnošt Heidrich (jednatel), **Dr. Ján Papánek** (jednatel).
- Při předsednictvu byly ustanoveny komise sociální (předseda Dr. Juraj Slávik), finanční (předseda Dr. Mikuláš Franek), informační (předseda Ferdinand Peroutka), prověřovací (předseda Dr. Adolf Procházka) a technická (předseda **gen. Antonín Hasal**).

Předsednictvo zvolilo Václava Majera za druhého místopředsedu se zvláštním určením pro Oblastní sbor v Londýně a bylo rozhodnuto, že třetím místopředsedou pro Paříž bude Slovák.¹²⁰⁴

Příloha č. 8 - Legionáři v čs. letectvu

Patří k málo známým skutečnostem, že mezi legionáři bylo i několik desítek letců, kteří stejně jako v případě ostatních zbraní v meziválečné čs. armádě, tvořili páteř velitelského sboru. Nejvíce jich bylo v ruských legiích, celkem 34 pilotů a leteckých pozorovatelů. Většinou pocházeli z rakousko-uherského letectva, kdy buď přelétli na ruskou stranu dobrovolně (Lev Melč, Vlastimil Fiala) nebo byli jednoduše nuceni přistát na ruské straně a padli do zajetí.

Poslední skupinu letců v ruských legiích byli muži, kteří prošli Leteckou školou čs. legií v Omsku a ve Vladivostoku v závěru sibiřské anabáze. Tento výcvik pod vedením Lva Melče

---

¹²⁰⁴ Čelovský, Bořivoj, Politici bez moci, Šenov, 2000, str. 247.

a Ferdinanda Hánka však neprobíhal za standartních okolností (nedostatek vhodných letadel a paliva) a tak za plnohodnotně vycvičené lze považovat snad dvojici bývalých leteckých pozorovatelů Jaroslava Skálu a Františka Sýčka. Celkem elementárním pilotním výcvikem prošlo osmnáct dobrovolníků.¹²⁰⁵

Přínos pilotů z ruských legií pro rodící se čs. vojenské letectvo doma však byl vzhledem k jejich celkovému počtu mizivý. Za prvé se domů nevrátili všichni - někteří se v Rusku usadili s manželkami, někteří zběhli k „rudým“ nebo se jinak zapletli do stále probíhající občanské války, jiní se tam při letecké havárii zabili či přizabili.

Za druhé se domů vrátili pozdě a za třetí jejich odborné, technické a taktické znalosti nebyly z již uvedených příčin na takové výši, aby mohli z vedoucích funkcí v letectvu odstranit bývalé rakousko-uherské piloty. Nehledě k tomu, že životnost letců v té době nepatřila k nejdelším. Ruský legionář Ferdinand Hánek se zabil ve Kbelích při nácviku akrobacie na francouzské stíhačce SPAD jen několik měsíců po návratu domů, tedy ještě dříve, než mohl stihnout jakoukoliv kariéru. Zkušební pilot a italský legionář Bohumil Munzar se zabil v roce 1922, při záletu nového čs. stíhacího letounu BH-3 a konečně jeden z adeptů na vrchního velitele letectva ruský legionář podplukovník Vlastimil Fiala, toho času velitel 3. letecké pluku M.R. Štefánika, se zabil v roce 1923.

Veteráni rakousko-uherského letectva se mohli chlubit stovkami operačních nalétaných hodin, nesčetnými zkušenostmi ze vzdušných soubojů i vysokými počty sestřelených nepřátelských letounů. Například vůbec první vrchní velitel čs. vojenského letectva setník Jindřich Kostrba (29.10. 1918 – 20.2. 1919) měl z bojů nad italskou frontou přiznaných osm ověřených sestřelů.

Proto se s bývalými rakousko-uherskými letci, co do zkušeností a odbornosti, mohli rovnat jen letci-legionáři z francouzské fronty, kde byla letecká válka vůbec ze všech bojišť nejintenzivnější. Těch však bylo pouze devět, z čehož do vlasti se jich vrátilo pouze sedm. Jan Hofman padl ve vzdušném boji a osud M. R. Štefánika je všeobecně znám. Pro kariéru v čs. vojenském letectvu se po návratu domů rozhodli dva - Vilém Stanovský (1896 – 1972) a Augustin Charvát (1893 – 1931).

Prvně jmenovaný se dostal do vzdušných bojů až na úplný závěr války a deset dní po vzniku Československa byl nad Genthem sestřelen ve vzdušném souboji. S hořícím motorem se mu podařilo nouzově přistát. Po návratu z nemocnice obdržel hodnost poručíka a v roce 1920 už jako kapitán velel pilotní škole ve Kbelích. V roce 1922 se štábní kapitán Stanovský stal velitelem leteckého učiliště v Chebu, ale pak se jeho raketový kariérní vzestup pro jeho

¹²⁰⁵

Borovan, Václav, Historie československého vojenského letectva (1914-1945), Praha, 1998, str. 51-52.

přílišné mládí zastavil. Přednost v povyšování dostávali legionáři starší, vzdělanější a snaživější jako například Alois Vicherek či Karel Janoušek. Proto se toužebně očekávané hodnosti plukovníka dočkal až sedm let po nich a po svém kolegovi Augustinu Charvátovi.¹²⁰⁶

Právě do Augustina Charváta byli čs. generalitou vkládány největší naděje. Mezi stíhači - legionáři patřil bezkonkurenčně k nejzkušenějším, prošel špičkovým francouzským pilotním výcvikem a měl na kontě několik desítek vzdušných soubojů a dokonce i nějaký ten sestřel. Nejčastěji se uvádějí dva ověřené sestřely německých letounů a jeden nepotvrzený sestřel německého pozorovacího balonu.¹²⁰⁷ Když vezmeme v úvahu, že ostatní stíhači - legionáři na všech možných frontách dohromady nezaznamenali vůbec žádný ověřený sestřel, je neotřesitelná autorita Augustina Charváta v čs. letectvu snadno pochopitelná. Navíc orientace čs. armády a letectva zvláště byla otevřeně profrancouzská, vždyť až do poloviny dvacátých let létali vojenští letci na francouzských typech ze světové války – SPAD, Breguet a Salmson. Až poté je nahradily stroje domácí konstrukce, ale vesměs vybavené alespoň francouzskými motory Hispano-Suiza a Gnome- Rhone.

Augustin Charvát po smrti svého otce musel vyrazit do světa, aby se nějak uživil. Přes Berlín se dostal až do Paříže, kde se usadil. Pracoval převážně jako krejčí a obchodník se sřizným zbožím. Na začátku války nějaký čas stonal a poté pro byrokratické překážky dlouho nemohl vstoupit do bojů na straně Francie. Bojoval v řadách legendární roty Nazdar a v září 1915 v bojích u Champagne utrpěl velmi vážné zranění pravé ruky. Ještě v nemocnici se na výzvu Štefánika přihlásil k letectvu. Pilotní výcvik absolvoval v Pau. V lednu 1917 byl přidělen k eskadře F-58, ale při přeletu ve sněhové bouři havaroval a opět se zranil. Po vyléčení se vrátil k jednotce, ale už 9. března 1917 byl sestřelen protiletadlovým dělostřelectvem a opět putoval do nemocnice, kde si poležel půl roku. V září nastoupil k jednotce Nie-315, kde létal na stíhačkách Nieport 17 a ke konci války předsedlal na typ SPAD VII., který si pojmenoval na „Vieux Pére“.

Po vzniku republiky byl hlavním organizátorem přeškolením českých pilotů na francouzské stroje, osobně řídil výcvik v Pau. Ve vlasti postupně velel učilišti v Chebu a ve Kbelích, předsedal komisi pro přijímání letadel. Kvůli postupu si v roce 1923 udělal maturitu a poté absolvoval válečnou školu. Vedl naše výpravy na letecké meetingy do Curychu

¹²⁰⁶ Za druhé světové války se Stanovský stal příslušníkem odbojové organizace „Obrana národa“. Byl zatčen gestapem a až do osvobození byl vězněn v koncentračním táboře Dachau. Po válce byl povýšen do hodnosti brigádního generála a stal se velitelem letectva První oblasti v Praze. Ale od roku 1952, kdy se neúspěšně pokusil o útěk do zahraničí, byl vězněn. Propuštěn až v roce 1960, in Janka, Otto, Generál Stanovský, Praha, 1997.

¹²⁰⁷ Kaše, Jan – Pirič, Vladimír, Stíhací letadla první světové války v Československu, 1994, str. 131.

v letech 1922 a 1927. Prvního ledna 1930 získal hodnost plukovník a velení u 1. leteckého pluku T.G. Masaryka všichni zasvěcení chápali jako přípravu na funkci vrchního velitele čs. vojenského letectva.

Bohužel, Charvát i ve věku 38 let radši létal, než aby se věnoval pro kariéru důležitějším věcem a to se mu stalo osudné. Dne 19. září 1931 ho při letu na bombardovacím letounu Letov Š-16 zaskočil rychlý příchod husté mlhy. Paliva už moc nezbývalo, tak se pokusil „píchnout mraky“, aby se pokusil někde přistát. Mlha však sahala až k zemi, takže Augustin Charvát i s pozorovatelem vrazili do země.

A tak z pilotů, kteří bojově létali už v legiích, ve třicátých letech zbyli u vojenského letectva jen podplukovník Vilém Stanovský a plukovník Jaroslav Skála. Jaroslav Skála se narodil na Silvestra 1894 v Rokytně u Pardubic. Studoval na učitelském ústavu v Hradci Králové, ale před jeho dokončením odešel do Ruska ke strýci, u kterého se vyučil kožešníkem. Do České družiny vstoupil prvního září 1914. Jako velitel 9. roty III. praporu 1. pluku se zúčastnil bitvy u Zborova. Po bitvě žádal o přijetí do letecké školy, ale jeho žádosti bylo vyhověno jen zčásti. Od listopadu 1917 létal jako pozorovatel nad ruskou frontou s ruskými piloty od 3. sibiřského sborového leteckého oddílu. Po uzavření příměří mezi Ruskem a Německem, zahájil Skálův ruský velitel pilotní výcvik pozorovatelů. Ten ale nemohl kvůli útoku Němců na Ukrajinu dokončit. Po příjezdu do Kyjeva se přidal ke Lvu Melčovi a Vlastimilu Fialovi, kteří jediní tvořili personál 1. čs. leteckého oddílu. Kvůli bojům s bolševiky se k plnohodnotnému pilotnímu výcviku dostal Jaroslav Skála až v květnu 1919 v Omsku.¹²⁰⁸

Po návratu domů kapitán Skála nejdříve rok velel Letecké skupině Čechy, poté předsedal komisi pro přebírání letadel ve Kbelích, velel 32. peruti a po stáži ve Francii v roce 1923 zastával další významné funkce – v letech 1929 – 1933 velitel 2. leteckého pluku v Olomouci, 1934 – 1939 Velitelství zemského letectva v Bratislavě. Je zvláštní, že mezi lety 1928 a 1939 zůstával v hodnosti plukovníka a již kariéře nestoupal. Možná mu uškodily jeho dobrodružné dálkové a závodní lety. Zřejmě sehrálo roli i jeho nedostatečné vzdělání.

Například v roce 1926 pilotoval na IV. rychlostním závodě o cenu prezidenta republiky závodní speciál Letov Š-8, který dosahoval na tu dobu neskutečných tří set kilometrů v hodině. Bohužel, motor jeho letounu se přehřál a major Skála musel nouzově přistát.

O rok později podplukovník Skála spolu s mechanikem Tauferem podnikl let na stroji Letov Š-16 až do dalekého Japonska. Do Japonska sice dolétli, ale při zpátečním letu jim nad rozlehlou sibiřskou stepí motor vypověděl službu a při následném nouzovém přistání letoun

¹²⁰⁸

Urminský, Ivan, Letecké síly čs. legií v Rusku (1918-1920), in HaV 1995, č.4, s.21-48.

poškodili. Nešlo o nic vážného, ale jelikož nebyla široko daleko žádná civilizace, museli domů vlakem.

Za války byl plukovník Jaroslav Skála vězněn v koncentračním táboře Dachau. V květnu 1945 nastoupil na hlavní štáb velitelství letectva. Po únoru 1948 emigroval do Spojených států. Zemřel v roce 1971.

V italských legiích bylo také několik letců, jmenujme například Vladimíra Černého nebo Bohumila Munzara, ale v italském vojenském letectvu žádný čs. pilot nelétal. Italové jednoduše „rakouským“ zběhům nevěřili. Paradoxně však v roce 1925 v čs. vojenském letectvu legionáři s nejvyšší hodností byli právě italští legionáři podplukovníci Augustin Daněk, Ladislav Hrdina a Antonín Štrobl (všichni ročník 1888).¹²⁰⁹ Nevyšvihli se však díky svým zásluhám v oblasti letectví nebo díky svým pilotním schopnostem. Jednalo se vesměs o důstojníky od pěchoty nebo dělostřelectva, kteří už měli věk pro hodnost podplukovníka, měli organizačně-velitelské schopnosti a už někdy k létání přičichli, většinou jako letečtí pozorovatelé.

Právě problém nízkého věku legionářů-pilotů a potřeby mít ve vrcholných armádních funkcích státně spolehlivé legionáře byl nejčastěji řešen dosazením legionářského generála od jiného druhu zbraní, většinou od dělostřelectva.

Prvními třemi veliteli čs. vojenského letectva v období od vzniku republiky až do 30. října 1919 byli bývalí rakouští letci Kostrba, Hupner a Jindra. Po nich tuto funkci převzali francouzští důstojníci major Bordage a podplukovník Gérard. Prvním legionářem v čele letectva se tak stal podplukovník Augustin Daněk (18.9.1920 – 1.5. 1922). Po něm následovali ruští legionáři - brigádní generál František Kolařík (1922 – 1924), divizní generál Stanislav Čech (1924 – 1927) a na konec divizní generál Jaroslav Fajfr (1927 – 1939).

Bohužel, plnohodnotný legionář-letec se za první republiky do čela letectva nestačil dostat. Nicméně, za mobilizace v roce 1938 legionáři-letci stáli připraveni k boji v čele všech šesti leteckých pluků spolu s letci, vycvičenými již v československém státě (Josef Berounský, Vilém Stanovský, Jindřich Maršálek, Ladislav Syka, Karel Mareš, Gustav Studený, Vladislav Květoň a Robert Ellner).¹²¹⁰

Příloha č. 9 - Politický program nepochitické Československé obce legionářské

¹²⁰⁹ VHA, fond Kleg, k. 26, Evidenční úřad – přednosta, Jmenný seznam legionářů v činné službě, Letectvo.

¹²¹⁰ Rajlich, Jiří – Sehnal, Jiří, Vzduch je naše moře, Praha, 1993, str.18-20 a 118-119.

Autorem programu byl její místopředseda a hlavní ideolog dr. Lev Sychrava. Jeho osobní názory byly totožné s politickou orientací Obce a tak bude jednodušší, když budeme hovořit o politickém programu Lva Sychravy. Ne, že by Lev Sychrava byl tak silnou a dominantní osobností, spíše se jednalo o jakéhosi dobrovolného mluvčího T.G. Masaryka, Edvarda Beneše či Josefa Patejdla.

Právě Edvard Beneš byl onen politik v pozadí, který stimuloval politickou orientaci. Dokazuje to záznam Benešova projevu, předneseného na sjezdu Obce konaném 24.6.1923 v Praze. Zápis projevu Beneš podle svého zvyku několikrát upravil a přepsal, že výsledný text se skutečně řeči vůbec nepodobal. Není náhodné, že jeho myšlenky zde vyřčené se poté neustále opakovaly v názorech předních představitelů ČsOL:

„...Bratr Sychrava mluvil o humanismu, o ideji humanity a ukázal, jak to u nás de facto stojí s principem demokracie, na němž jsou vybudovány naše koncepce politické a zároveň naše koncepce o nacionalismu.

O d určité doby dějí se pokusy zesměšnit humanismus a ideu humanity. V čem to zesměšnění spočívá? Ve vědomém fixlování s pojmy. Humanita se vykládá takto: vidím nějakého chudáka, mám s ním soucit. Z toho se vyvíjí slabošství, slabošství politické k Němcům, a následkem toho zeslabování vřelého citění národního. President Masaryk a všichni ti, kdo hájí filosofický ideál humanitní, odmítali tuto polemiku...Druhá věc: nacionalismus. Ten se dá různě definovati. I tu se zase vyskytuje fixlování s pojmem nacionalismus. Mluví se zejména o nacionalistickém idealismu, jako by ti druzí nebyli idealisty. Zase umělé, vědomé fixlování s idealismem proti nějakému lživě vymyšlenému materialismu...Chtěl bych dále poukázati na něco, co je v poslední době hlízou našeho veřejného života, na tzv. fašismus. Fašisté se snaží vykládati svůj patriotismus v tom smyslu, že oni jsou ti praví a první vlastenci v národě, dávají těm ostatním lekce a známky z vlastenectví. Jak nám legionářům však má někdo právo vytýkat nedostatek nacionalismu, jak má někdo právo nám zdůrazňovati, že máme býti nacionalističtější a cítiti více vlastenecky?

Diskutujeme-li o nacionalismu, musíme si dobře uvědomiti, v čem je rozdíl mezi námi a fašisty. Rozdíl je ve dvou věcech. Především v tom, že my máme jiný filosofický názor jako podklad svého nacionalismu. Cítíme sice stejně hluboce národně, ale odůvodňujeme si své národní citění jinak než naši nacionalisté, o kterých zde br. Sychrava mluvil. Z toho různého filosofického názoru přicházíme také v důsledcích k jiné praktické politice a k jiné politické taktice....My děláme socialism dnes, zítra, pozítří, budeme ho dělati za 10 let, za 20 let, a

*mnozí, kteří se bojí toho pojetí socialismu, docela jinak budou se na něho dívat, když uvidí, že socialism se bude klidně postupně vývojově bez krisí a bolestí uplatňovat.*¹²¹¹

Zmiňovaný Lev Sychrava svůj názor na svět a společnost pojmenoval *legionářský socialismus*. Chtěl tím vyjádřit své zaměření na sociální solidaritu, bratrství, humanitu a vlastenectví. Sychrava se strnil levého i pravého radikalismu. Na jedné straně odmítal hesla III.internacionály volající po diktatuře proletariátu, na straně druhé odmítal hospodářský liberalismus, který podle něho opomíjí demokracii a solidaritu hospodářskou a sociální.

Je nutné si uvědomit, že termín socialismus koncem světové války nebyl zcela jasný a existovalo několik výkladů tohoto slova. Od drastické formy čistého komunismu až po sociálně demokratický model parlamentní demokracie. Navíc vracející se legionáři z Ruska byli vnímáni jako kazatelé socialismu, čemuž se ostatně samotní legionáři ani nebránili. Slovo „socialismus“ bylo mezi legionáři vnímáno jednoznačně pozitivně. Za socialisty se dokonce považovali i někteří legionáři-katolíci. *Když jsme přijeli z Ruska, zavládlo o nás dosti všeobecné mínění, že jsme všichni socialisté. Byl to omyl, byť leckomu z nás se tak zdálo. Ostatně si byl hned vědom každý z nás, že ten náš „socialism“ se od domácího socialismu při nejmenším zásadně různí. Než nebyl to u nás vůbec socialism, nýbrž něco jiného, t.j. solidarism. U nás měla větší cenu individualita jednotlivce, než to socialismus může připustiti.*¹²¹²

Ač Obec vystupovala jako politická strana, snažila se okolí přesvědčit o své nestrannosti tím, že brojila proti kapitalismu i komunismu zároveň. Co se týče kapitalismu, Sychrava odmítal jakékoliv vykořisťování člověka člověkem a třídu třídou, a to v obou směrech. Bude-li pokračovat vykořisťování nemajetných a bude-li nadále bráněno prácechtivým v přístupu k výrobním prostředkům, je ohrožena samotná existence státu. Nepromyšlené a spontánní stávky poškozují stát a ve svém důsledku ještě více zhoršují postavení dělnictva. Proto je třeba rozsáhlých a významných sociálních reforem.

Argumenty proti komunismu:

Je mylný názor, že pouze dělnictvo může nastolit spravedlivý sociální řád a už vůbec ne násilnou cestou. Vývoj nelze násilně uspěchat, těžko můžete společnosti nadiktovat sociálně spravedlivý řád.

Každý socialismus, jenž opouští pevnou demokratickou základnu a ztrácí víru v průbojnost a konečné vítězství své myšlenky, netrpělivě sahá k násilí, aby uvedl národ do svého ráje dříve, než sám pochopí jeho krásy a radosti, vždy ohrožuje sama sebe a svůj cíl.

¹²¹¹ AÚTGM, fond EB, k.62, Čs. legie a legionáři, sign.165/2, č.276.

¹²¹² Polanský, D., O významu katolických legionářů v národě československém, Brno, str.11.

*Všechna vláda má spočívatí na souhlasu ovládaných! Proto máme povinnost postavit se nejen proti každému kapitalistickému a šovinistickému imperialismu, nýbrž i proti každému, kdo by chtěl násilím i zvenčí třeba pod heslem sociální revoluce vnutiti našemu státu řády, jichž národ sám svobodně si nezvolil. Tím je dáno srozumitelně a nedvojsmyslně naše legionářské stanovisko k protidemokratickému komunismu, věřícímu pověřčivě v samospasitelnost násilí.*¹²¹³

Na příkladu komunistického Ruska je prý vidět, že k nastolení socialismu nestačí jen vyvlastnit kapitalisty a nahradit je dělnickou správou, ale mnohem důležitější a podstatnější je přijít na to, jak lépe hospodařit a jak nahradit složitou síť světového průmyslového, obchodního a finančního kapitálu. Socialismus ČOL není založen na třídním boji, ale na všenárodním a národním základě.

*V hospodářství platí snad ještě více než v politice, že vědění je moc a že vláda špatných spočívá na nevědomosti dobrých. Tato nevědomost a předsudky jsou daleko silnější oporou dnešního řádu než zákony a donucovací moc státní.*¹²¹⁴

Sychrava kritizuje tzv. dějinný materialismus Karla Marxe a Bedřicha Engelse a mrzí ho, že marxisté nepovažují národní a mravní cit za tvůrčího činitele dějin. Na závěr smutně konstatuje, že socialistické hnutí je vědecky nepřipravené a je třeba ještě dlouhé doby a hodně vědecké práce, aby socialismus fungoval na principech demokracie a humanity. Svůj vztah k současnému komunismu vyjádřil takto:

Komunisti jsou nyní po duchcovském krveprolití na několik měsíců bez starosti o látku ke svým štvanicím. Budou svolávat kletby na hlavy buržoasie a sociálfašistů za krev nevinných obětí boje o chléb a práci. Bude to agitace prolhaná, jako vůbec je založená na lži celá masová akce komunismu v Evropě. Vůdci v Moskvě i v evropských sekcích vědí velmi dobře, že kdyby jim šlo opravdu o chléb a práci pro dělníky, museli by voliti jinou taktiku boje. Vědí dobře, že každý pokrok v tomto směru prospěl by sociálnímu uklidnění, jehož nemohou potřebovat. Všechna vnitřní i zahraniční politika sovětů směřuje k umělému živení a prohlubování všech rozporů, politických, hospodářských a sociálních, jež mohly by zpomaliti konsolidaci evropské demokracie. Konečným cílem není při tom nic jiného než sebezáchova strany, která i v Rusku udržuje se jen terorem a potřebuje za každou cenu svrhnouti na odpůrce vinu za své vlastní omyly a chyby.....osud svůj vlastní neprávem ztotožňuje s osudem velkého sociálního experimentu.....Zjevné spojení komunismu s reakcí v Německu, Itálii, Maďarsku i jinde a nepopíratelná souběžnost zájmů stran komunistických se

¹²¹³

První rok práce ČsOL, Praha, 1922, str.4.

¹²¹⁴

Sychrava, Lev, Legionářský socialismus, Praha, 1923, str.14.

*zájmy krajní pravice ve všech státech měla by býti rozhodující pro taktiku nejen socialismu, nýbrž všech živlů opravdu demokratických. Boj proti bolševictví možno s úspěchem vésti jen současně s bojem proti reakci, která je jeho spoluodpovědným spojencem. Při tom na té i oné frontě nutno vésti boj pozitivně, energickým útokem na společný pramen zla na pravici i na levici. Je třeba se vši vážností řešiti těžkou krizi, plynoucí z organické nedostatečnosti soustavy výroby a výměny statků*¹²¹⁵.

Plány Obce se lišili od plánů komunistických:

*Chceme i nadále jako celek bez rozdílu politického příslušenství, stavu a víry vynaložiti ve svorné spolupráci všechny své síly a schopnosti k vybudování a upevnění československé republiky.*¹²¹⁶

Již však nebudou bojovat se zbraněmi v ruce, ale usilovnou prostátní prací. ČOL jasně vylučuje možnost, že by někdy přerostla v politickou stranu.

*Nechceme jako legionářský celek zápasit o podíl na politické moci. K tomu každý má příležitost ve straně, k níž náleží.*¹²¹⁷

Sychrava a ČOL navenek usilovali o „nezpolitizovanou, nestranickou a národní politiku“. To ovšem neznamenal, že legionáři jako celek nechtěli zasahovat do vývoje veřejných událostí ve státě.

*Bylo by hrubým omylem domnívat se, že sjednocovací sjezd zavázal legionáře k jakési neutrální nepolitičnosti.*¹²¹⁸

V otázce národnosti se ČOL hlásí k péči o menšiny, které byly živým dokladem staletého útisku našeho národa ve vlastní zemi. Tím chtěli legionáři jasně říci: Nejsme jako oni!

Zároveň ČOL nezapomínala na naše menšiny v okolních státech. Odmítala demonstraci převahy majority nad minoritou, protože se tím zadělává na budoucí konflikty. K druhým národům naší vlasti slibují poměr v duchu občanské rovnosti a snášenlivosti, ale z hlediska politického jen vůči národnostem, které nebudou ohrožovat celistvost a bezpečnost československého státu.

V otázce náboženské ČOL požadovala odluku církve od státu a školy. Zároveň podporovala naprostou svobodu náboženského vyznání a naprostou rovnoprávnost všech církví. Mezi hlavní odpůrčí strany jsou zaznamenány klerikální strany lidové a ludové (na Slovensku). Je však nutno rozlišovat klerikalismus jako systém vládní od náboženství, založeného na citu a přirozené potřebě uzavřeného světového názoru. To se sice hezky čte, ale

¹²¹⁵ Národní osvobození, 5.2.1931, str.1.

¹²¹⁶ Programové prohlášení ČsOL, Praha, 1921, str.13.

¹²¹⁷ Tamtéž, str.17.

¹²¹⁸ Národní osvobození, 11.1.1930, str.1.

skutečnost byla jiná. Zvláště na Slovensku v listu ČsOL „Legionár“ deklarovaná nenávisť ke všemu katolickému rozhodně československé věci příliš nepomohla.

V programovém prohlášení se ČOL opakovaně odvolává na znění Washingtonské deklarace. To samé se týká i „Národního osvobození“, kde snad v žádném čísle nechybí odkaz na zmiňovanou deklaraci. ČsOL dále navrhovala překvapivé řešení současné sociální krize:

Je prý pro národ výhodné, když může stát plánovitě a rozhodně zasahovat do vlastnických práv. Volné pole hospodářské soutěže je nesolidární a vyvolává ve společnosti antagonismy, které stát vnitřně oslabují. Nedotknutelnost soukromého vlastnictví je třeba zrušit! Legionářský socialismus nemá nic proti vlastnictví, které pochází z práce a zásluh vlastníka, ale neuznává vlastnictví statků přírodních (lesy, doly, pole, atd.) a statků nutných k životu národa.

*Národ není svobodný, pokud, čtvrtina vlasti patří několika cizím šlechtickým rodům a uhelné bohatství patří několika uhlobaronům. Svoboda je pochybná i tam, kde o penězích, úvěrech a půjčkách rozhoduje úzká skupinka lidí, která se vymyká kontrole veřejnosti. Totéž platí o majitelích strategických surovin.*¹²¹⁹

Dále žádá zákonem upravit a vymezit odpovědnost těchto zájmových skupin, které díky svému kapitálu mají větší moc než ústavní orgány. Pokud by jednaly proti zájmům našeho státu, byly by státem vyvlastněny.

Závěrem dr.Sychrava definuje postoj ČOL k současné situaci. Podstata socialismu po stránce mravní je v boji proti důchodu bez práce a pro právo na práci a na její výtěžek. Současné řády totiž umožňují, pod zákonnou ochranou, přivlastnit si výtěžek cizí práce. Navrhuje spojení dělnictva se střední třídou, ale i s malými a středními podnikateli, kteří jsou někdy vykořisťováni ještě více, než obyčejní dělníci. Svou nedůvěru v katolickou církev vyjadřuje podporou pozemkové reformy a současné hospodářské poměry navrhuje zlepšit uvolněním levného dovozu ze zahraničí, čímž by se snížily ceny životních potřeb a tím i výrobní náklady českých výrobců.

ČOL může a měla by všemožně zasahovat a ovlivňovat chod nové republiky, protože „spravedlnost není jen věcí těch, kterým se křivdí“. ČOL má oproti politickým stranám tu výhodu, že není zatěžována a svazována stranickou disciplínou a haštežením. Proto ČOL nezajímá, co je výhodné pro ni, ale stará se jedine o dobro národa, protože vlastenectví je prvořadou ideou. Tolik politický program ČsOL, který se vehementně tváří, že není politický.

---

¹²¹⁹ Sychrava, Lev, Legionářský socialismus, str.18.

Příloha č. 10 – Politický program nepolitické Československé obce legionářské

Je nutné si uvědomit, že termín socialismus koncem světové války nebyl zcela jasný a existovalo několik výkladů tohoto slova. Od drastické formy čistého komunismu až po sociálně demokratický model parlamentní demokracie. Navíc vracející se legionáři z Ruska byli vnímáni jako kazatelé socialismu, čemuž se ostatně samotní legionáři ani nebránili. Slovo „socialismus“ bylo mezi legionáři vnímáno jednoznačně pozitivně. Za socialisty se dokonce považovali i někteří legionáři-katolíci. *Když jsme přijeli z Ruska, zavládlo o nás dosti všeobecné mínění, že jsme všichni socialisté. Byl to omyl, byť leckomu z nás se tak zdálo. Ostatně si byl hned vědom každý z nás, že ten náš „socialism“ se od domácího socialismu při nejmenším zásadně různí. Než nebyl to u nás vůbec socialism, nýbrž něco jiného, t.j. solidarism. U nás měla větší cenu individualita jednotlivce, než to socialismus může připustiti.*¹²²⁰

Ač Obec vystupovala jako politická strana, snažila se okolí přesvědčit o své nestrannosti tím, že brojila proti kapitalismu i komunismu zároveň. Co se týče kapitalismu, Sychrava odmítal jakékoliv vykořisťování člověka člověkem a třídu třídou, a to v obou směrech. Bude-li pokračovat vykořisťování nemajetných a bude-li nadále bráněno právechtivým v přístupu k výrobním prostředkům, je ohrožena samotná existence státu. Nepromyšlené a spontánní stávky poškozují stát a ve svém důsledku ještě více zhoršují postavení dělnictva. Proto je třeba rozsáhlých a významných sociálních reforem.

Argumenty proti komunismu:

Je mylný názor, že pouze dělnictvo může nastolit spravedlivý sociální řád a už vůbec ne násilnou cestou. Vývoj nelze násilně uspěchat, těžko můžete společnosti nadiktovat sociálně spravedlivý řád.

Každý socialismus, jenž opouští pevnou demokratickou základnu a ztrácí víru v průbojnost a konečné vítězství své myšlenky, netrpělivě sahá k násilí, aby uvedl národ do svého ráje dříve, než sám pochopí jeho krásy a radosti, vždy ohrožuje sama sebe a svůj cíl.

Všechna vláda má spočívat na souhlasu ovládaných! Proto máme povinnost postavit se nejen proti každému kapitalistickému a šovinistickému imperialismu, nýbrž i proti každému, kdo by chtěl násilím i zvenčí třeba pod heslem sociální revoluce vnutit našemu státu řády,

¹²²⁰

Polanský, D., O významu katolických legionářů v národě československém, Brno, str.11.

*jichž národ sám svobodně si nezvolil. Tím je dáno srozumitelně a nedvojsmyslně naše legionářské stanovisko k protidemokratickému komunismu, věřícímu pověřčivě v samospasitelnost násilí.*¹²²¹

Na příkladu komunistického Ruska je prý vidět, že k nastolení socialismu nestačí jen vyvlastnit kapitalisty a nahradit je dělnickou správou, ale mnohem důležitější a podstatnější je přijít na to, jak lépe hospodařit a jak nahradit složitou síť světového průmyslového, obchodního a finančního kapitálu. Socialismus ČOL není založen na třídním boji, ale na všenárodním a národním základě.

*V hospodářství platí snad ještě více než v politice, že vědění je moc a že vláda špatných spočívá na nevědomosti dobrých. Tato nevědomost a předsudky jsou daleko silnější oporou dnešního řádu než zákony a donucovací moc státní.*¹²²²

Sychrava kritizuje tzv. dějinný materialismus Karla Marxe a Bedřicha Engelse a mrzí ho, že marxisté nepovažují národní a mravní cit za tvůrčího činitele dějin. Na závěr smutně konstatuje, že socialistické hnutí je vědecky nepřipravené a je třeba ještě dlouhé doby a hodně vědecké práce, aby socialismus fungoval na principech demokracie a humanity. Svůj vztah k současnému komunismu vyjádřil takto:

Komunisti jsou nyní po duchovském krveprolití na několik měsíců bez starosti o látku ke svým štvanicím. Budou svolávat kletby na hlavy buržoasie a sociálfašistů za krev nevinných obětí boje o chléb a práci. Bude to agitace prolhaná, jako vůbec je založená na lži celá masová akce komunismu v Evropě. Vůdci v Moskvě i v evropských sekcích vědí velmi dobře, že kdyby jim šlo opravdu o chléb a práci pro dělníky, museli by voliti jinou taktiku boje. Vědí dobře, že každý pokrok v tomto směru prospěl by sociálnímu uklidnění, jehož nemohou potřebovat. Všechna vnitřní i zahraniční politika sovětů směřuje k umělému živení a prohlubování všech rozporů, politických, hospodářských a sociálních, jež mohly by zpomaliti konsolidaci evropské demokracie. Konečným cílem není při tom nic jiného než sebezáchova strany, která i v Rusku udržuje se jen terorem a potřebuje za každou cenu svrhnouti na odpůrce vinu za své vlastní omyly a chyby.....osud svůj vlastní neprávem ztotožňují s osudem velkého sociálního experimentu.....Zjevné spojení komunismu s reakcí v Německu, Itálii, Maďarsku i jinde a nepopíratelná souběžnost zájmů stran komunistických se zájmy krajní pravice ve všech státech měla by býti rozhodující pro taktiku nejen socialismu, nýbrž všech živlů opravdu demokratických. Boj proti bolševictví možno s úspěchem vésti jen současně s bojem proti reakci, která je jeho spoluodpovědným spojencem. Při tom na té i oné

¹²²¹

První rok práce ČsOL, Praha, 1922, str.4.

¹²²²

Sychrava, Lev, Legionářský socialismus, Praha, 1923, str.14.

*frontě nutno vésti boj pozitivně, energickým útokem na společný pramen zla na pravici i na levici. Je třeba se vši vážností řešiti těžkou krizi, plynoucí z organické nedostatečnosti soustavy výroby a výměny statků*¹²²³.

Plány Obce se lišili od plánů komunistických:

*Chceme i nadále jako celek bez rozdílu politického příslušenství, stavu a víry vynaložiti ve svorné spolupráci všechny své síly a schopnosti k vybudování a upevnění československé republiky.*¹²²⁴

Již však nebudou bojovat se zbraněmi v ruce, ale usilovnou prostátní prací. ČOL jasně vylučuje možnost, že by někdy přerostla v politickou stranu.

*Nechceme jako legionářský celek zápasit o podíl na politické moci. K tomu každý má příležitost ve straně, k níž náleží.*¹²²⁵

Sychrava a ČOL navenek usilovali o „nezpolitizovanou, nestranickou a národní politiku“. To ovšem neznamenovalo, že legionáři jako celek nechtěli zasahovat do vývoje veřejných událostí ve státě.

*Bylo by hrubým omylem domnívat se, že sjednocovací sjezd zavázal legionáře k jakési neutrální nepolitičnosti.*¹²²⁶

V otázce národnosti se ČOL hlásí k péči o menšiny, které byly živým dokladem staletého útisku našeho národa ve vlastní zemi. Tím chtěli legionáři jasně říci: Nejsme jako oni!

Zároveň ČOL nezapomínala na naše menšiny v okolních státech. Odmítala demonstraci převahy majority nad minoritou, protože se tím zadělává na budoucí konflikty. K druhým národům naší vlasti slibují poměr v duchu občanské rovnosti a snášenlivosti, ale z hlediska politického jen vůči národnostem, které nebudou ohrožovat celistvost a bezpečnost československého státu.

V otázce náboženské ČOL požadovala odluku církve od státu a školy. Zároveň podporovala naprostou svobodu náboženského vyznání a naprostou rovnoprávnost všech církví. Mezi hlavní odpůrčí strany jsou zaznamenány klerikální strany lidové a ludové (na Slovensku). Je však nutno rozlišovat klerikalismus jako systém vládní od náboženství, založeného na citu a přirozené potřebě uzavřeného světového názoru. To se sice hezky čte, ale skutečnost byla jiná. Zvláště na Slovensku v listu ČsOL „Legionár“ deklarovaná nenávist ke všemu katolickému rozhodně československé věci příliš nepomohla.

---

¹²²³ Národní osvobození, 5.2.1931, str.1.

¹²²⁴ Programové prohlášení ČsOL, Praha, 1921, str.13.

¹²²⁵ Tamtéž, str.17.

¹²²⁶ Národní osvobození, 11.1.1930, str.1.

V programovém prohlášení se ČOL opakovaně odvolává na znění Washingtonské deklarace. To samé se týká i „Národního osvobození“, kde snad v žádném čísle nechybí odkaz na zmiňovanou deklaraci. ČsOL dále navrhovala překvapivé řešení současné sociální krize:

Je prý pro národ výhodné, když může stát plánovitě a rozhodně zasahovat do vlastnických práv. Volné pole hospodářské soutěže je nesolidární a vyvolává ve společnosti antagonismy, které stát vnitřně oslabují. Nedotknutelnost soukromého vlastnictví je třeba zrušit! Legionářský socialismus nemá nic proti vlastnictví, které pochází z práce a zásluh vlastníka, ale neuznává vlastnictví statků přírodních (lesy, doly, pole, atd.) a statků nutných k životu národa.

*Národ není svobodný, pokud, čtvrtina vlasti patří několika cizím šlechtickým rodům a uhelné bohatství patří několika uhlobaronům. Svoboda je pochybná i tam, kde o penězích, úvěrech a půjčkách rozhoduje úzká skupinka lidí, která se vymyká kontrole veřejnosti. Totéž platí o majitelích strategických surovin.*¹²²⁷

Dále žádá zákonem upravit a vymezit odpovědnost těchto zájmových skupin, které díky svému kapitálu mají větší moc než ústavní orgány. Pokud by jednaly proti zájmům našeho státu, byly by státem vyvlastněny.

Závěrem dr.Sychrava definuje postoj ČOL k současné situaci. Podstata socialismu po stránce mravní je v boji proti důchodu bez práce a pro právo na práci a na její výtěžek. Současné řády totiž umožňují, pod zákonnou ochranou, přivlastnit si výtěžek cizí práce. Navrhuje spojení dělnictva se střední třídou, ale i s malými a středními podnikateli, kteří jsou někdy vykořisťováni ještě více, než obyčejní dělníci. Svou nedůvěru v katolickou církev vyjadřuje podporou pozemkové reformy a současné hospodářské poměry navrhuje zlepšit uvolněním levného dovozu ze zahraničí, čímž by se snížily ceny životních potřeb a tím i výrobní náklady českých výrobců.

ČOL může a měla by všemožně zasahovat a ovlivňovat chod nové republiky, protože „spravedlnost není jen věcí těch, kterým se křivdí“. ČOL má oproti politickým stranám tu výhodu, že není zatěžována a svazována stranickou disciplínou a hašteřením. Proto ČOL nezajímá, co je výhodné pro ni, ale stará se jedine o dobro národa, protože vlastenectví je prvořadou ideou. Tolik politický program ČsOL, který se vehementně tváří, že není politický.

Příloha č. 11 - Učebnice školáků - nejsilnější propagandistický nástroj

¹²²⁷

Sychrava, Lev, Legionářský socialismus, str.18.

Děti

Vláda rakouská nepřestávala utiskovati Čechy, Slováky a ostatní národy. Chtěla Slovany ve své říši zničit i a chtěla zničit i malou slovanskou zemi - Srbsko. Spojila se s Německem. V Německu vládl císař Vilém II. Byl člověk pánovitý a chtěl se stát nejmocnějším panovníkem na světě.

Kdyby byli Němci a Maďaři ve válce zvítězili, zle by se vedlo českému národu. Lid by musel sloužit cizincům, trpět urážky a posměšky, poroučeli by cizinci. Snad by nebylo ani českých škol. Kdo by neposluchoval, kdo by se chtěl řídit vlastním rozumem, byl by uvězněn nebo zabit. Však také dala za války rakouská vláda uvěznit nebo popravit tisíce nevinných lidí.

Profesor T. G. Masaryk si umínil, že musí Čechy osvobodit. Doma pro národ pracovat nemohl...T. G. Masaryk musel nejdříve cizinec říci i Čechům pravdu...pomáhali mu dr. Edvard Beneš, Slovák Milan Štefánik a jiní a jiní. Čeští vojáci, kteří byli zajati, vstupovali do české armády, kterou založil Masaryk. ...Za války vypukla v Rusku revoluce a nastal tam veliký zmatek. Rusko přestalo bojovat proti Německu a Rakousku. Tak tisícová česká armáda se rozhodla odjet do Francie. Projeli Sibiř a prošli tisíce kilometrů a přitom se bránili nepřátelům. Celý svět psal o jejich ohromné cestě, celý svět se podíval i jejich vůdci Masarykovi.¹²²⁸

Všechny ty vymyšlené represe vůči českému národu se v budoucnu skutečně staly a pamětníci tehdy jistě sentimentálně a s nostalgií vzpomínali na „represe“ rakouské vlády.

Právě na učebnicích pro školáky je nejlépe vidět, že československá první republika byla skutečně demokratickou zemí se všemi kladů i záporů. Na základních a středních třídách se používalo celkem asi dvacet typů učebnic dějepisu novověku. Jejich hodnota byla různá a totéž platilo i o objektivitě psaného textu.

Snad nejhodnotnější z historického hlediska byla hned ta nejstarší učebnice pro vyšší třídy středních škol Jaroslava Bidla a Josefa Šusty, která vyšla už v roce 1921. Zahraniční čs. akce je zde na pouhých dvou stranách napsaná tak hutně a výstižně, že ostatní autoři učebnic od těchto dvou velikánů nepokrytě opisovali.

Zahraniční odboj byl popisován například i v učebnici z roku 1935 „Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol“¹²²⁹ velmi nestranně, dokonce jsou zde zmiňovány zásluhy tehdy již státem zatracovaných a „vymizíkových“ lidí, jako byl generál Radola Gajda a Jaroslav

¹²²⁸ Paur, Jaroslav, 10 let republiky československé, Praha, 1928, str.16-19.

¹²²⁹ Hrbek, Josef - Vodehnal, Josef, Nový věk, Praha, 1935, str.172-177.

Dürich. Na druhé straně je zde hrdinný sebevrah Josef Švec prezentován jako dobyvatel Povolží. Jako téměř ve všech učebnicích nechybí fotografie Štefánika, Masaryka a věta o neskutečné houževnaté pili a pracovitosti Edvarda Beneše. Ovšem jistá míra zjednodušení je u učebnic pochopitelná.

Objevovaly se však i učebnice (obvykle pro měšťanské školy), které dějiny zjednodušovaly až příliš. Některé věty by se daly označit jako přímo lživé či demagogické. Pochopitelně „zatracenci“ jako poslanec Durich či Gajda se v textu již neobjevují nebo je jejich role v odboji znehodnocována.

*Hned po vypuknutí války bylo všem myslícím lidem českým jasno, že Čechové mohou dosíci svobody jen od vítězné dohody a ne od vítězného Rakouska...Také v Americe vstoupilo do legií na 50 tisíc Čechů a Slováků...*¹²³⁰

Už během druhé republiky byly navrhovány jisté pozměňovací návrhy, co se školních učebnic týče a nejen jich. Někteří učitelé nakazovali svým žákům vytrhávat stránky s fotografiemi E. Beneše či se prováděly jisté hromadné retuše v textu. Za německé okupace již byl dějepis zcela zmrzačen, staré učebnice byly zakázané či prošly značnou přestavbou. Hlavní důraz při výkladu historie se kladl na německé dějiny, které byly náhle shledány jako nerozlučitelně spojeny s dějinami českými.¹²³¹

Po druhé světové válce se vydávaly nové učebnice dějepisu, kde se, s výjimkou poslední kapitoly týkající se druhé světové války, pilně opisovalo z učebnic předválečných. V případě legionářů došlo jen k mírné změně kladení důrazů na jednotlivé detaily. Číslo počtu legionářů jsou asi o 10 % nadnesena a průběh sibiřské anabáze čs. legií na Rusi je prezentován jako boj proti Němcům u Bachmače a nedorozumění s bolševiky, kteří si nepřáli mítí ozbrojené cizí oddíly na svém území, což je vlastně pochopitelné.¹²³²

Rokem 1948 náhle všechny nové učebnice dějepisu končí osvícenstvím, teprve po čase se objevují skvosty komunistické pedagogiky a historiografie. Čs. legie jsou drtivě v textu učebnic zastíněny bojovníky za svobodu z druhé světové války a hlavně výstřelem z Aurory. V některých učebnicích se dokonce termín „legie“ a „legionáři“ vůbec nevyskytuje, zásluha za založení republiky je připisovaná domácímu odboji, především tomu levicovému a hlavně lidu, který si vlastní republiku vybojoval tím, že 28. října 1918 vyšel do ulic a stávkoval. Bohužel se jednalo jen o částečný úspěch, protože opakovaná akce, směřující k nastolení komunismu, byla v roce 1921 buržoazní kontrarevolucí potlačena a museli jsem si na

¹²³⁰ Horčíčka, Josef - Nešpor Jan, Dějepis pro školy měšťanské, díl 3., Praha, 1926, str.77-79.

¹²³¹ Klik, Josef, Čechy a Morava v rámci německých dějin, Praha, 1942.

¹²³² Klik, Josef, Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol, Praha, 1947, str. 98-106.

komunistický ráj počkat dalších 27 let.¹²³³

Koncem padesátých let zatemňovala školákům mozek učebnice Jaroslava Charváta, která je věnována hlavně světovým dějinám. Legiím je věnován jen kratičký odstavec:

*Do protisovětského boje byly v květnu 1918 vehnány i čs. legie. Tyto jednotky původně bojovaly proti Ústředním mocnostem. Reakční vůdcové legií však záměrně rozněcovali srážky se sovětskými orgány a nakonec zahájili otevřený boj, díky kterému se na Sibiři chopily moci kontrarevoluční síly a zahájily občanskou válku.*¹²³⁴

Od poloviny šedesátých let demagogickou štafetu převzal historik Karel Bartošek, který mimochodem později napsal několik kapitol v knize s názvem „Černá kniha komunismu“, ve které si to jako zhrzený milenec s komunismem „vyřídil“ i s úroky. Stalo se ovšem v takových případech zvykem pokrčit rameny a říci něco v tom smyslu, že taková byla doba.

*Po Říjnové revoluci sovětská vláda, která nechtěla pokračovat v nespravedlivé válce, zaručila čs. legiím volný odchod z Ruska, ovšem s omezeným množstvím zbraní. Buržoazní politikové a důstojníci, kteří legie vedli, však dohodu porušili... V květnu 1918 zahájili čs. legie boj proti sovětské moci... Jejich velení dávalo loupit a zabíjet pro zájmy kapitalistů celého světa. Legie vedly nespravedlivou, kontrarevoluční válku. V prvních měsících intervence proti sovětskému Rusku byly hlavní vojenskou silou nepřátel revoluce. Později je však stíhala porážka za porážkou....V oddílech Rudé armády bojovalo na 10 000 Čechů a Slováků.*¹²³⁵

Bartošek však ve svém agitačním lživém nadšení šel dál a vznik Československa vysvětluje tak, že vlastně k němu došlo jen díky generální stávce, která se konala 14. října 1918.

*Ta však nepřerostla v začátek proletářské revoluce. Do čela boje za čs. stát se totiž dostali buržoazní politikové, jejichž vůdcem byl T. G. Masaryk. Vydávali se za největší bojovníky za svobodu našich národů a získali důvěru většiny lidí.*¹²³⁶

Tento styl výkladu se v učebnicích udržel až do osmdesátých let, jediný rozdíl spočíval v tom, že počet československých rudoarmějců se z deseti snížil na téměř šest tisíc. Až veselý je způsob prezentace nevyhlášené války s Maďarskem na Slovensku v roce 1919. Podle této verze nešlo o území Slovenska, ale o snahu slovenského lidu nastolit socialismus. Soudruzi Maďaři přišli na Slovensko a založili komunistický stát, který však buržoazní čs. armáda

¹²³³ Srov. - Bartošek, Karel, Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy, Praha, 1965.

¹²³⁴ Charvát, Jaroslav, Dějepis pro desátý ročník, Praha, 1960, str.125.

¹²³⁵ Bartošek, Karel, Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy, Praha, 1965, str.15-16.

¹²³⁶ Tamtéž, str. 27.

rozprášila, jelikož měla obavu o kapitalismus na Slovensku.¹²³⁷ Slovenský lid ani slovenský kapitalismus sice v té době neexistoval, ale tím si autor zřejmě nehodlal komplikovat život.

Obsah

1. Úvod

1.1. Kancelář československých legií	10
1.2. Definice legionář	13
1.3. Legionář francouzský	15
1.4. Legionář italský	18
1.5. Ruský legionář	21
1.6. Vděk či nevděk	25
1.7. Legionářská legislativa	33

---

¹²³⁷ Jílek, Tomáš - Dohnal, Miloň, Dějepis pre 7. ročník základnej školy, II. díl, Bratislava, 1987, str. 27-28.

2. Legionáři v čs. armádě a v diplomacii	
2.1. Legionáři v čs. armádě	38
2.2. Legionářská generalita a otázka selhání	49
2.3. Legionáři u četnictva a u policie	51
2.4. Legionáři v diplomacii	55
3. Legionářské organizace	
3.1. Období „předkarlínské“	58
3.2. Kruh starodružiníků	63
3.3. Karlínský všeleģionářský sjezd a vznik Československé obce legionářské	70
3.4. Všední každodennost jednoty ČsOL v nejmenovaném městě	79
3.5. Svaz nekompromisně socialistických legionářů	81
3.6. Nezávislá jednota čs. legionářů	84
3.7. Sdružení italských legionářů	96
3.8. Ústřední jednota čsl. legionářů aneb katoličtí legionáři	101
3.9. Legionáři na Slovensku	119
3.10. Černá ovce s výrazným pudem sebezáchovy	124
3.11. Mezinárodní organizace FIDAC a CIAMAC	125
3.12. Legionářská opozice	132
4. Symboly legionářství a jejich vážnost ve společnosti	
4.1. Manifestační sjezdy	134
4.2. Zborov	136
4.3. 28. říjen	141
4.4. Kult sebevraha hrdiny plk. Švece	146
5. Kultura	
5.1. Legionářská literatura	155
5.2. Československé filmy s legionářskou tematikou	161
5.3. Památník odboje	167
5.4. Pantheon Památníku osvobození	183
5.5. Archiv Památníku osvobození	187
5.6. Štefánikova mohyla na Bradle	188
5.7. Legionáři výtvarníci a hudebníci	189
6. Legionářství jako politický faktor	
6.1. T. G. Masaryk a legionáři	191
6.2. Legionářství a nástup německého nacismu	197

6.3. Druhá republika a pokus o další legionářské sjednocení	203
7. Druhá světová válka	
7.1. Legionáři v domácím odboji	216
7.2. Legionáři v zahraničním odboji	225
8. Zralý věk	
8.1. Legionáři ve vrcholné politice	236
8.2. Legionáři tří odbojů	249
8.3. Československá obec legionářská v letech 1945 – 1948	258
9. Střepy legionářství aneb konec legionářů v Čechách	
9.1. Legionáři contra Státní bezpečnost	266
9.2. Legionáři v komunistické totalitě	270
10. Prameny a literatura	285
11. Přílohy	310